ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАЗАХСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. С.СЕЙФУЛЛІНА
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КРАКОВІ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВИЙ КЛУБ «SOPHUS»

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО Й ЕКОНОМІКА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Збірник наукових праць
міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції

30 **жовтня** 2015 **року**
Україна, **м. Кам'янець-Подільський**

УДК 63.001:65.001:30.001:10.001
ББК 65.9 (4**укр**)-55
Н 35

Національне виробництво й економіка в умовах реформування: **стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції**: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 30 жовтня 2015 р. (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський). – Тернопіль : Крок, 2015. – 395 с.

ISBN 978-617-692-299-5

Збірник містить наукові доповіді міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції" (Кам'янець-Подільський, 30 жовтня 2015 р.), яка відбулася на web-сайті www.sophus.at.ua, з актуальних технологічних, технічних, економічних, соціальних та екологічних проблем і напрямів розвитку України, інших держав та сучасного суспільства загалом.

Збірник буде розміщений в системі РІНЦ (договір №1005-03/2015К від 24.03.2015 р.)

Редакційна колегія:

Іванишин В.В., д.е.н., проф., ректор - голова редакційної колегії; Бендера І.М., д.пед.н., проф.; Водяник І.І., д.т.н., проф.; Гораш О.С., д.с.-г.н., проф.; Желавський М.М., д.вет.н., доцент.; Мазур Н.А., д.е.н., проф.; Місюк М.В., д.е.н., проф.; Попович М.Д., д.філ.н., доцент; Рудик В.К., д.е.н., в.о. професора; Цвігун А.Т., д.с-г.н., проф.; Чикуркова А.Д., д.е.н., професор; Бакушевич Я.М., к.т.н., проф.; Гаврилянчик Р.Ю., к.с.-г. наук., доцент; Гарасимчук І.Д., к.т.н., доцент; Гуцол Т.Д., к.т.н. доцент; Збаравська Л.Ю., к.пед.н., доцент; Зеленський В.А., к.с.-г.н., доцент; Кушнір Л.А., к.е.н., доцент; Сава А.П., к.е.н., с.н.с.; Семенишена Н.В.,к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою
Подільського державного аграрно-технічного університету
(протокол № 3 від 29.10.2015 р.)

Відповідальний за випуск:
к.с.-г.н., Гаврилянчик Р.Ю.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

ISBN 978-617-692-299-5

© ГО «Науковий клуб «СОФУС»,
Подільський державний аграрно-технічний університет, 2015
© Крок, 2015

STATE AGRARIAN AND ENGINEERING UNIVERSITY IN PODILYA
VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
TERNOPIL INSTITUTE OF SOCIAL AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES
S.SEIFULLIN KAZAKH AGRO TECHNICAL UNIVERSITY
UNIVERSITY OF AGRICULTURE IN KRAKOW
BELARUS STATE ECONOMIC UNIVERSITY
SCIENTIFIC CLUB «SOPHUS»

NATIONAL PRODUCTION AND ECONOMICS IN CONDITIONS OF REFORMATION: STATE AND PROSPECTS INNOVATIVE DEVELOPMENT AND INTERREGIONAL INTEGRATION

Collection of scientific papers
of International scientific and practical
Internet-conference

October 30, 2015
Ukraine, Kamyanets-Podilskyi

UDC 63.001:65.001:30.001:10.001
BBK 65.9 (4ukr)-55

National production and economics in conditions of reformation: state and prospects innovative development and interregional integration: collection of scientific papers of Intern. scient.-pract. Internet-confer. October 30, 2015. (SAEU, Kamyanets-Podilskyi). – Ternopil : Krok, 2015. – 395 p.

ISBN 978-617-692-299-5

The collection contains scientific presentations by International scientific-practical Internet-conference "National production and economics in conditions of reformation: state and prospects innovative development and interregional integration" (Kamyanets-Podilskyi, October 30, 2015), which was held on web-site www.sophus.at.ua, on actual technological, technical, economic, social and environmental problems and directions of development Ukraine and other countries and modern society in general.

The collection will be posted in the system RISC (contract №1005-03/2015K, 03.24.2015)

Editorial board:

Ivanyshyn V.V., Doctor of Economics, Prof., rector - chairman of the editorial board; Bendera I.M., Dr. of Pedagogy, Prof.; Vodyanyk I.I., Dr.Sci.Tech, Prof.; Gorash O.S., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Zhelavskyy M.M., Doctor of Veterinary, Prof.; Mazur N.A., Doctor of Economics, Prof.; Misyuk M.V., Doctor of Economics, Prof.; Popovych M.D., Doctor of Philology, Assist. Prof.; Rudyk V.K., Doctor of Economics, Prof.; Tsvihun A.T., Dr.Sci.Agriculture, Prof.; Chykurkova A.D., Doctor of Economics, Prof.; Bakushevych Ya.M., Cand.Sci.Tech, Prof.; Havrylyanchyk R.Yu., Cand. Agri.Sci., Assist. Prof.; Harasymchuk I.D., Cand.Sci.Tech, Assist. Prof.; Hutsol T.D., Cand.Sci.Tech, Assist. Prof.; Zbaravska L.Yu., Cand.Pedagog.Sci., Assist. Prof.; Zelenskyy V.A., Cand. Agri.Sci., Assist. Prof.; Kushnir L.A., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.; Sava A.P., Cand.Econ.Sci, Senior Researcher; Semenyshena N.V., Cand.Econ.Sci, Assist. Prof.

Recommended for publication by Academic Council
of Podolsky state agrarian technical university
(protocol # 3, from 10.29.2015)

Responsible for issue:
Cand. Agri.Sci., Havrylyanchyk R.Yu.

The content and authenticity of of publications are the authors of scientific papers. Views of the authors of publications do not necessarily reflect the views of the editorial board of the publication.

ISBN 978-617-692-299-5

© Scientific club «SOPHUS»,
State Agrarian and Engineering University in Podilya, 2015
© Krok, 2015

З М І С Т C O N T E N T S

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

TECHNOLOGICAL UNIT OF RESEARCH

Білик С.Г.*, *Ліннік А.Ю.*, *Камишанов В.В.
БІОДОБРИВА І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ 13
Борис М.М.*, *Підлісний В.В.
ПІДВИЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БУРЯКОЗБИРАЛЬНИХ МАШИН 15
Вербич І.В.*, *Братковська Г.В.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПЛЕМІННОЇ ЦІННОСТІ СВИНЕЙ 17
Гаврилянчик Р.Ю.
ВИКОРИСТАННЯ ГРЕЧКИ ТАТАРСЬКОЇ ДЛЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ 19
Грубий В.П.*, *Ткаченко О.В.
АГРОТЕХНІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБРОБІТКУ ЗОНИ РЯДКА 21
Гуцол Т.Д.*, *Теренов Д.Б.
АНАЛІЗ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ЗМІСТОМ У ПРОЕКТАХ 23
Девін В.В.*, *Ткачук В.С.
МОДЕЛЮВАННЯ НАПРУЖЕНО-ДЕФОРМОВАНОГО СТАНУ СТОЯКА ЛЕМІШНОГО ПЛУГА З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СКІНЧЕНИХ ЕЛЕМЕНТІВ 25
Диня В.І.*, *Фльонц О.В.*, *Кирик О.М.
БІОМАСА ЯК ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ 28
Єсіпова Н.Б.*, *Дишук О.Ю.
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАРТОВИХ КОРМІВ ДЛЯ КАНАЛЬНОГО СОМА 30
Иванова Л.А.*, *Шофул И.И.*, *Косицын Н.О.
НОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ И КОНСТРУКЦИЯ ПОСУДЫ ДЛЯ ПРИГОТОВЛЕНИЯ ДИЕТИЧЕСКОЙ ПИЩИ 32
Игнатьева А.В.*, *Арапова И.В.
К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОРГАНИЗАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ 34
Козак О.В.*, *Дубік В.М.*, *Вільчинська Д.В.
НОРМАЛІЗАЦІЯ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ 41
Корчак М.М.
ОБҐРУНТУВАННЯ РОБОЧОГО ОРГАНУ ПОДРІБНЮВАЧА ДЛЯ РОЗПОДІЛУ РОСЛИННИХ ЗАЛИШКІВ НА СМУГИ ОБРОБІТКУ З ОПТИМІЗАЦІЄЮ ЕНЕРГОВИТРАТ НА ОБРОБІТОК 43
Кроль В.О.*, *Федірко П.П.*, *Вакарчук С.Г.
РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЇ МАШИНИ ДЛЯ СОРТУВАННЯ ЗЕРНОВИХ СУМІШЕЙ ЗА ОЗНАКОЮ ДОВЖИНИ 48
Кушлак А.С.*, *Кузьмін О.В.
ВИКОРИСТАННЯ ТРАВ У ЛІКЕРО-ГОРІЛЧАНОМУ ВИРОБНИЦТВІ 50
Лещук Ю.І.*, *Семенів І.І.
ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ РОСЛИН В УКРАЇНІ 52
Ліннік А.Ю.*, *Камишанов В.В.*, *Семенів І.І.
БІОМАСА ЯК ФАКТОР ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РЕГІОНУ 53
Назаренко О.О.
ПОКРАЩЕННЯ ПАЛИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОСТІ КОЛІСНИХ ТРАКТОРІВ 56
Обеснюк О.О.
ХЛІБОБУЛОЧНІ ВИРОБИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 59

Оленюк А.А.*, *Оленюк А.Н.*, *Морозов В.В.
АНАЛИЗ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ ИСТОЧНИКОВ ЭЛЕКТРОМАГНИТНОГО ИЗЛУЧЕНИЯ ДЛЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ ОБРАБОТКИ СЕМЯН 61
Панцир Ю.І.*, *Гарасимчук І.Д.*, *Потапський П.В.
ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІМУНІТЕТУ ТВАРИН 63
Пустова З.В.*, *Яворов В.М.*, *Вахняк В.С.
МІКРОФЛОРА ҐРУНТУ ПРИ NO-TILL ТЕХНОЛОГІЇ 65
Пустова Н.В.
ВИРОЩУВАННЯ ЦЕСАРОК У ПРИВАТНОМУ ГОСПОДАРСТВІ 68
Рябовол Я.С.*, *Рябовол Л.О.
ВИКОРИСТАННЯ АЕРОГІДРОПОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ УКОРІНЕННЯ РОСЛИН ЖИТА ОЗИМОГО 70
Семенів І.І.*, *Баріда Р.М.
ОСНОВНІ АСПЕКТИ СІТЬОВОГО ПЛАНУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПРОЦЕСІВ 72
Сербенюк Г.А.
ЕНЕРГЕТИЧНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ 74
Солтисюк В.І.*, *Камишанов В.В.
НАВІСНА КОРЕНЕЗБИРАЛЬНА МАШИНА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІДРОМЕХАНІЧНОГО ПРИВОДУ 76
Стюрко М.О.*, *Бондарь Л.М.
МОДЕРНІЗАЦІЯ ТИПОВИХ КУКУРУДЗООБРОБНИХ ЗАВОДІВ 77
Теслюк Г.В.*, *Кузьменко О.Ф.*, *Степура І.С.
ШЛЯХИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ 79
Ткачук В.С.*, *Девін В.В.
ОБГРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ РОТАЦІЙНОГО СЕПАРУЮЧОГО РОБОЧОГО ОРГАНУ 82
Цикалюк Ю.О.
ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЇ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В АПК 85

ПРИРОДНИЧИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

NATURAL UNIT OF RESEARCH

Аристархова Е.О.
ВТОРИННЕ ЗАБРУДНЕННЯ ПИТНОЇ ВОДИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ 88
Данилова І.В.
НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ «ЦВІТІННЯ» ВОДИ ЗА УЧАСТЮ ДІАТОМОВИХ ВОДОРОСТЕЙ 90
Єренко О.К.
ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛІОФІЛІЗОВАНИХ ЕКСТРАКТІВ З ТРАВИ INULA HELENIUM L. 92
Каталевська А.С.*, *Боярчук О.Д.
ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПАТОЛОГІЙ ОРГАНУ ЗОРУ (огляд літератури) 94
Лукіна І.А.
ВИВЧЕННЯ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЕФІРНОЇ ОЛІЇ ГІРЧАКУ ПОЧЕЧУЙНОГО (POLYGONUM PERSICARIA L.) ФЛОРИ УКРАЇНИ 97
Малюгіна О.О.*, *Смойловська Г.П.
ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ У СУЦВІТТЯХ, ЛИСТІ ТА КОРЕНЯХ ЧОРНОБРИВЦІВ РОЗЛОГИХ, ЩО ЗРОСТАЛИ У ЕКОЛОГІЧНО НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ 98
Одинец С.И.
МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЛОПАСТИ ЛИСТЬЕВ КЛЕЩЕВИНЫ 100

Роман. Е.Г.
АКТИВАЦИЯ «МОЛЧАЩЕЙ» ДНК КАК ОДНА ИЗ ВОЗМОЖНЫХ ПРИЧИН ПОЯВЛЕНИЯ И СУЩЕСТВОВАНИЯ КРИПТИДОВ 102
Руденко А.Г., Шульга С.Н., Руденко В.П.
ПРОГРАММА СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛИЗАЦИИ ГРОМАД ПРИ ВОЗМОЖНЫХ УГРОЗАХ ВСПЫШКИ ПТИЧЬЕГО ГРИППА В РАЙОНЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА «ДЖАРЫЛГАЧСКИЙ» 104
Скаб О.Б.
ВПЛИВ Cr (VI) НА СКЛАД РІЗНОВІКОВИХ ПОПУЛЯЦІЙ ЕРИТРОЦИТІВ У КРОВІ БІЛИХ ЩУРІВ 107
Скляров П.М., Кошевой В.П.
СПОСІБ ЛІКУВАННЯ БАРАНІВ ТА ЦАПІВ З НЕСПЕЦИФІЧНИМ БАЛАНОПОСТИТОМ 109
Хортецька Т.В., Смойловська Г.П., Мазулін О.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ МАКРО- ТА МІКРОЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ ЛИСТЯ PLANTAGO ALTISSIMAL 112

ЕКОНОМІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

ECONOMIC UNIT OF RESEARCH

Базюк В.Р., Смагло О.В.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ 115
Балашова А.О., Ожелевська Т.С.
ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ 118
Баранік О.О.
ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ 120
Білик Т.Л.
ПРІОРИТЕТИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА КАМ`ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 122
Білик Ю.І., Лаврук О.С.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР В АПК 127
Божко Е.Н.
ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПРИСВОЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ РЕЙТИНГОВ 130
Бойко О.Г., Додурич В.В., Потапський Ю.В.
ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНО-КАДАСТРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНУ ОЦІНКУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ 132
Бойко Є.О., Куцак В. О.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ 135
Бурковський П.А.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТСТІ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ 137
Буслаєва Г.В.
ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАСОБІВ РОЗМІЩУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 139
Ващенко Д.В., Брежнєва-Єрмоленко О.В.
ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН 143
Галковский С.В., Льобка А.Ю.
ВЗАИМОСВЯЗЬ ИНВЕСТИЦИЙ С ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ И ВАЛОВЫМ ВНУТРЕННИМ ПРОДУКТОМ (ВВП) 145
Гапак Н.М.
ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ 147

Гахович Н.Г.
МАШИНОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 150
Годнюк І.В., ***Костинюк Б.О.***
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ 153
Гречана С.І.
МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 155
Гурська І.С.
РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ 157
Дідик А.М.
ПРОБЛЕМИ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ 160
Єсаян Л.А., ***Кузьмін О.В.***
ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖЕВОЇ РЕКЛАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОСТИННОСТІ 161
Журавльова Т.В.
ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ 163
Забава М.М., ***Терещенко Т.Є.***
ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ 165
Завгородня М.Ю.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТЕКСТИЛЬНИМИ ВИРОБАМИ ТА ОДЯГОМ 167
Заднепровська (Поліщук) С.П.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКУ 169
Іванова А.М.
ВПЛИВ ФІСКАЛЬКОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ 172
Іскра В.В.
АНАЛІЗ ОБОРОТНОСТІ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АГРОХОЛДИНГІВ 174
Кизименко Г.С.
ПРЕДМЕТНО-ОБ'ЄКТНИЙ ЗМІСТ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У МІНІСТЕРСТВІ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ 176
Климчук А.М.
МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ ЗМІН 179
Коваль Ж.Г.
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ 181
Козік М.О.
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ОДИН ІЗ ВАГОМИХ КРОКІВ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 183
Комарівська Н.М.
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОХОЛДИНГІВ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ТА США 186
Конрад Ю.В.
МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ 189
Kopa A.V.
ECONOMIC GROWTH 191
Корнейчик М.В., ***Галковский С.В.***
ФОРМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ 193
Королева Н.В., ***Тупикин П.Н.***
«НЕБЕСНЫЕ» ФЕРМЫ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ГОРОДСКОГО РАСТЕНИЕВОДСТВА В КОНТРОЛИРУЕМОЙ СРЕДЕ 196
Коц О.М.
УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ УБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА 199

Краєвська Г.О.
НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ СИСТЕМНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ 201
Кришталь Г.О.
КОНТРОЛЬ ЗА ЯКІСТЮ ОБСЛУГОВУВАННЯ В БАКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ 203
Крохмалюк Л.І., Семенишена Н.В.
ГРОШІ ТА ГРОШОВІ КОШТИ : СУТНІСТЬ І ДЕФІНІЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ГРОШОВОГО ОБІГУ 205
Кубік В.Д., Обнявко О.В.
МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ТА ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ 209
Кузик Н.П., Боярова О.А., Микицей Т.Д.
ВПЛИВ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА РОЗРАХУНКИ ЗА ПОДАТКАМИ 211
Кузьмінець К.С.
РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ НА МІКРО-, МЕЗО- ТА МАКРОРІВНЯХ 213
Кулініч Т.В, Василишина О.В.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ 215
Курінна М.Ю.
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ 217
Лаврешов А.Ю.
ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЯК ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ 219
Лавров М.В.
ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ 222
Лаврук О.С.
УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ 225
Лагдан А.В., Смагло О.В.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ 227
Лапчинський В.В.
ФОРМУВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ФОРСАЙТ ПРОГНОЗУВАННЯ 230
Левицька В.В., Смагло О.В.
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 232
Ледян Т.О., Бахшалієва Ш.Б., Швець Т.В.
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 234
Лещенко Л.О.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ 237
Лещух І.В.
ІНФРАСТРУКТУРА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СИСТЕМІ МЕТРОПОЛІЯ-ПЕРИФЕРІЯ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД 239
Лисицина Т.В.
ОРГАНІЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ 242
Литвинов А.С.
СУЩНОСТЬ ВОСПРОИЗВОДСТВА РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ 246
Ліщинський М.П.
РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ В СТРУКТУРІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЄЮ 249
Ліщук В.І., Ліщук М.Є., Московчук А.Т.
ГРОШОВА ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ: СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ 252

Лобода Н.О.
ГЕНЕЗИС ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ: АНАЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС 254
Любарська Н.В.
ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА» 256
Makarenko A.S.
DAS KONZEPT «DIE RATIONALE WALDNUTZUNG» IM MODERNEN WIRTSCHAFTLICHKEITS BEDINGUNGEN 259
Маковецька Л.О., Пташник Ю.О.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ НА МІКРОРІВНІ (НА ПРИКЛАДІ РОЖИЩЕНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ) 261
Марусей Т.В.
CRM-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ 264
Маселко Т.Є., Руда О.І.
ЛОГІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 266
Матійко О.О., Чишко І.С.
ТРАНСМІСІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ 268
Мирна О.В.
УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ВИРОБНИЦТВОМ: КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ 271
Михаліцька Н.Я.
УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ СИСТЕМОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ 273
Морозевич О.А., Голомазова Е.С.
ПРОЦЕСС ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВЫПУСКНИКОВ ВУЗОВ 275
Нісходовська О.Ю.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ КРУП‘ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ 277
Обухов Є.В.
ОЦІНКА ІНТЕНСИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО ВОДООБМІНУ НА КАХОВСЬКОМУ ВОДОСХОВИЩІ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ 280
Ожелевська Т.С., Кушнір О.С., Процько В.А.
ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 283
Олійник С.О.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ 285
Пашківська А.В., Смагло О.В.
АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ 288
Повержук У.-Ю.М.
ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ „ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА” В ІНОЗЕМНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 289
Покотильська Н.В.
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ 292
Полторак А.С., Ніколайцева О.В.
РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 295
Пріхно І.М.
ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РЕЗЕРВАМИ 297
Прокопчук Л.М.
РИНКОВА МОДЕЛЬ ТА МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 299
Радченко О.Д.
РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ДЛЯ АГРАРІЇВ УКРАЇНИ 301

Ротань Н.В.
ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ, ЯК ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 304
Салига К.С., Золотарьова О.В., Мартиненко П.Ю.
ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ 306
Сарана Л.А.
ВАРРАНТИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ 309
Сарахман О.М., Мороз Л.В.
РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 310
Семіошина Т.А.
МОЛОДІЖНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЕКТИ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА 312
Славіна Н.А.
КОНЦЕПЦІЯ СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ МЕНЕДЖМЕНТУ 315
Смолинець Ю.А.
ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ ЯК СПОСІБ АВТЕНТИФІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ 317
Стемковська І.В.
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ 320
Стрижиченко Н.О.
ПЛАНУВАННЯ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ Й АЛЬТЕРНАТИВНА ВАРТІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ 322
Суліма Н.М., Новальська Н.І.
ДО ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 324
Сурма Е.А., Галковский С.В.
РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНИХ ЭФФЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ 327
Тараш Л.І., Петрова І.П.
МІСЦЕ І РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 329
Ткаченко В.В.
КОНСОЛІДАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, МОТИВИ, ТЕНДЕНЦІЇ 332
Трейтяк О.В.
ВПЛИВ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ 335
Ушкаренко Ю.В., Шульга М.О.
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ» ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 338
Фоміна О.В.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ 339
Христенко Г.М.
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ 340
Хурсина В.С., Галковский С.В.
РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНЫЕ ОПЕРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 343
Цимбаліста Н.А.
ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ 345
Чижевська О.В.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ 348
Чикуркова А.Д., Бєлко І.А.
ПРОЦЕС СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ 350
Чорнобиль О.В.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ КЕРІВНИКІВ 353

Шевченко А.В.
ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ РОЗБУДОВИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 355
Штока Є.Г.
УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ 356
Шурпенкова Р.К., Демко І.І.
УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ МОБІЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ 359
Щербатюк В.В.
АУДИТОРСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ 361
Юшкова Н.Г.
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНСТРУМЕНТАРИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СТРАТЕГИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ 364
Ярошенко С.В.
БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТОРГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ 366
Яцух О.О.
ОЦІНКА ДЕЯКИХ ЗМІН В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 368

СОЦІАЛЬНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ

SOCIAL UNIT OF RESEARCH

Васильєва О.М.
ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ 371
Збаравська Л.Ю.
ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В АГРАРНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ 373
Клібайс Т.В.
ВПЛИВ НАСТАНОВЛЕННЯ НА ДИНАМІКУ МОТИВІВ СУБ'ЄКТІВ З РІЗНИМИ АТРИБУТИВНИМИ СТИЛЯМИ 376
Костерина И.В.
ЧТЕНИЕ И СОВРЕМЕННАЯ МОЛОДЕЖЬ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ) 379
Кулініч О.А., Зарецька Л.М.
МІСЦЕ І РОЛЬ ОСВІТИ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 381
Опар Н.В.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 383
Перегудова Т.В.
ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 386
Райкова Т.С., Шарапова Т.А.
АНДРАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ 389
Семенишина І.В.
УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА 391
Сергиенко С.Ю.
САМОВОСПИТАНИЕ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА 393

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
TECHNOLOGICAL UNIT OF RESEARCH

Білик С.Г., к.т.н., доцент, **Ліннік А.Ю**., к.т.н., доцент,
Камишанов В.В., старший викладач
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

БІОДОБРИВА І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Використання біогазових технологій забезпечує попри виробництво біогазу ще й виробництво екологічно чистого і високоефективного органічного добрива (біодобрива). Біодобриво містить ряд доступних органічних і мінеральних речовин, які збільшують проникність і гігроскопічність грунту, сприяють збільшенню вмісту в ньому біогумусу, зменшують ерозію грунту, що сприяє підвищенню урожайності сільськогосподарських культур.

Органічні речовини відіграють фундаментальну роль для ґрунтів, що використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. В грунті основна частина органічних речовин повинна бути спочатку перетворена в стійкі макромолекули (гумус). В склад гумусу входять гумінові кислоти (найбільш важливі для родючості грунтів). Також в ньому містяться основні елементи живлення, які під дією мікроорганізмів стають доступними для рослин [1].

Органічні речовини відіграють наступні важливі функції в ґрунті: фізичні, хімічні, біологічні.

Щодо фізичних функцій, то слід відмітити, що гумусні склади, які є органічними речовинами темно – коричневого кольору, сприяють збереженню тепла в верхніх шарах посівного грунту; гумінові кислоти мають колоїдну структуру і свіжі полісахариди, що сприяють кращому нагромадженню мінеральних частин грунту і покращують показник стабільності, підвищують пористість ґрунту, полегшують доступ повітря і забезпечують краще зволоження ґрунту.

До хімічних функцій органічних речовин відносяться формування комплексу гумінової глини в грунті. Також органічні речовини діють як фактор стабілізації кислотно-лужного балансу (pH фактор) обробленого грунту.

Органічні речовини обмежують скорочення вмісту і блокування живильних речовин, наприклад, фосфатів; також обмежують токсичність окремих речовин, таких як заліза, марганцю, пестицидів і синтетичних органічних мікроелементів.

До біологічних функцій органічних речовин відносяться: підвищення активності ґрунту (екосистема ґрунту), сприяння розкладу макро- і мікроорганізмів, відповідальних за гумифікацію і мінералізацію стійкого гумусу. Органічні речовини сприяють появі стимулюючих органічних речовин для рослин, таких як вітаміни, амінокислоти і ін. За

допомогою органічних речовин утворюються елементи, які дозволяють стимулювати відповідні ферменти, або збільшувати визначені популяції, що відповідають за сповільнення розвитку паразитів рослин чи хвороботворних мікроорганізмів.

Попри свої позитивні характеристики біодобрива вирізняються своєю високою цінністю в порівнянні зі свіжими екскрементами сільськогосподарських тварин [2]. Як відомо, при висиханні останні втрачають 30-50% поживних речовин на протязі 2-3 тижнів в результаті випаровування. При цьому, втрата азоту в біодобривах не перевищує 10-15%, основним чином за рахунок вмісту аміаку в біогазі. Враховуючи дану особливість, раціональним є внесення біодобрив в рідкому вигляді безпосередньо при їх виході із біогазової установки.

В світовій практиці біодобрива використовуються двох типів – рідка та тверда форма. Рідка форма отримується при виході з біореактора, а тверда – шляхом осушення рідкої форми.

Способи внесення обох форм біодобрив докорінно відрізняються. Рідка форма біодобрив може вноситись безпосередньо на поля, за умови обов'язкового замішування з водою у пропорції 1:1, оскільки висока концентрація аміаку та фосфору негативно вплине на ріст рослин. Вносяться рідкі біодобрива за допомогою відповідних сільськогосподарських машин, як для прикореневого так і для позакореневого підживлення рослин. Такий спосіб внесення біодобрив характеризується значними енергетичними затратами на транспортування та виникненням труднощів з паралельним культивуванням грунту. Відомий також альтернативний спосіб внесення рідкої форми біодобрив, шляхом зливу їх безпосередньо в іригаційні канали. Проте, такий метод вимагає відповідного географічного розміщення ферми та полів, а також не завжди є можливість використання круглорічно іригаційних каналів, також потрібно враховувати фактор нерівномірного розповсюдження добрив.

Значно меншими енергетичними затратами характеризується внесення твердої форми біодобрив, яке виконується за допомогою розкидачів органічних добрив, наявних в кожному фермерському господарстві. Також не виникає проблема наступного культивування грунту. Тверда форма біодобрив одержується шляхом сушки, компостування або сепарування збродженої маси.

Висушування збродженої маси відбувається в спеціально відведених резервуарах шляхом попереднього відстоювання для осідання твердої фракції. Після того масу збирають та інтенсивно досушують, або заморожують (в холодну пору року).

Проте найбільшого поширення серед невеликих та середніх фермерських господарствах набуло компостування збродженої маси. При компостуванні біодобрива змішують з різноманітними сухими органічними відходами, такими як опале листя, солома, дрібна дерев'яна щепа тощо за умови, що дані матеріали повинні бути чистими та не містити шкідливих речовин і пестицидів.

Використовуючи той чи інший спосіб отримання твердої форми біодобрив, потрібно враховувати, що при обезводненні наявний азот, а особливо амоній, випаровуються. У зв'язку з цим, при виробництві та внесенні твердих біодобрив потрібно враховувати фактор часу.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що побічний продукт біогазових установок – зброджена органічна маса, яка містить поживні елементи в легкодоступній формі для засвоювання культурними рослинами, є якісним органічним

добривом. При тому внесення таких добрив не потребує використання спеціальних машин, що в свою чергу робить його більш доступним для застосування в малих та середніх фермерських господарствах.

Список використаних джерел

1. Руководство по біогазу. От получения до использования [Электронный ресурс] / Агенство по возобновляемым ресурсам. – 5-е изд., перераб. – Режим доступа: http://esco-ecosys.narod.ru/2012_9/art272.pdf (дата звернення : 25.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Процесс анаэробной переработки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.fluid-biogas.com. (дата звернення : 25.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Борис М.М., к.т.н., доцент кафедри машиновикористання в АПК,
Підлісний В.В., к.т.н., доцент кафедри машиновикористання в АПК
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам’янець-Подільський, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БУРЯКОЗБИРАЛЬНИХ МАШИН

Тенденцією останніх років - є створення й широке застосування бурякозбиральних комбайнів із великовантажними бункерами місткістю 20...30т, а підбирачі-навантажувачі не отримали великого поширення. Хоча, з точки зору продуктивності процесу збирання, комбайнове збирання не є раціональним, тому що об'єднує несумісні технологічні операції збирання. Викопування коренеплодів проходить при швидкості поступального руху машин до 9км/год, відокремлення гички до 6км/год, підбирання коренеплодів з валка можливе при швидкості до 12 км/год. Поряд з цим операції викопування коренеплодів, відокремлення гички та підбирання є за своєю суттю операціями неперервного типу, тоді як операції транспортування до краю поля та розвантаження носять циклічний періодичний характер.

Тому необхідно дослідити доцільність застосування певного способу збирання з відповідним парком машин для різних умов збирання: загальна площа посіву; відстань перевезень до цукрового заводу; прийнятих строків збирання; механічного складу ґрунту; вологості ґрунту; рельєфу полів; конфігурацій полів; наявності під’їзних шляхів з одного чи з двох країв поля; наявності вільних тракторів (що пов'язано із специфікою вирощування певного спектру культур та обґрунтуванням відповідного складу машинно-тракторного парку).

Нами розроблено математичні моделі комбайнового і роздільного способів збирання цукрових буряків із різною шириною захвату. Цільовою функцією моделювання вибрано продуктивність процесу.

Для спрощення схеми розрахунку будемо вважати, що останній бункер проходу може бути недовантаженим до 10 %. Умови збирання - поле горизонтальне, врожайність – 6 кг/м^2 (60т/га), довжина гону 1000 м, місткість бункера 30 т. Режими роботи машин - швидкість

поступального руху комбайна та копача-валкоутворювача – 6 км/год, швидкість руху бункера-підбирача при підбиранні до 12 км/год, пропускна здатність системи очищення до 80кг/с, мінімальний час поворотного маневру - 1хв, маневру до кагати та розвантаження бункерів - 1,5 хв.

Порівняємо шестирядний комбайн і роздільний спосіб збирання. Варіацією ширини захвату (6, 12, 18, 24, 30 рядків) шляхом утворення валка можливо створити раціональні режими збирання при різних характеристиках поля: вологості ґрунту, довжині гону, урожайності, та ін. Також необхідно враховувати регульований часовий розрив між операціями, що при сонячній погоді та підвищеній вологості ґрунту полегшує процес очищення коренеплодів від ґрунту. Отже валкова технологія, з цієї точки зору є більш адаптованою до різних умов збирання.

Внаслідок проведеного моделювання нами отримано наступні результати. Найменш доцільно використовувати підбирач-накопичувач у шестирядному варіанті, але і при цьому варіанті продуктивність збирання може зрости приблизно на 20 % за рахунок роз'єднання процесів викопування і транспортування, що виключає вимушені простої викопуючих робочих органів під час розвантаження бункера комбайна.

Доцільно використовувати підбирач-накопичувач з 2-3 копачами-валкоутворювачами можливістю утворювати валок із декількох проходів. У порівнянні з 6-рядним комбайном продуктивність роздільного способу збирання виростає в залежності від рядності комплексу до 100 %.

Список використаних джерел

1. Експериментальні дослідження машини для відокремлення гички цукрових буряків [Текст] / В. Т. Надикто, М.М. Борис // Механізація і електрифікація сільського господарства. – 2014. – №99 (2). – С.142-151.

2. Адамчук, В.В. Механіко-технологічні передумови зменшення втрат маси коренеплодів в процесі їх збирання [Текст] / В.В. Адамчук, А.М. Борис, В.М. Булгаков, М.М. Борис // Проблеми енергоефективності та автоматизації в промисловості та сільському господарстві : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції . – Кіровоград: КНТУ, 2015. – 112-119 с.

Вербич І.В., к.с.-г. н., завідувач сектору сучасних технологій
в тваринництві, **Братковська Г.В**., науковий співробітник сектору
сучасних технологій в тваринництві
Хмельницька державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН
с. Самчики, Хмельницька обл.,Україна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПЛЕМІННОЇ ЦІННОСТІ СВИНЕЙ

Підвищення рівня виробництва продукції галузі свинарства можливе за рахунок впровадження найбільш ефективних і економічно - обґрунтованих форм і методів селекційно-племінної роботи, яка базується на основі використання сучасних досягнень селекції, генетики і застосування комп'ютерних технологій, що дозволяють прискорити комплексну оцінку тварин, оперативно аналізувати селекційні процеси в стаді свиней, розраховувати селекційно-генетичні параметри їх продуктивності [3].

На сьогодні, в Україні, використовується декілька методів визначення племінної цінності свиней. Одним із них є комплексна селекція (за незалежними рівнями), яка впродовж тривалого часу була основою удосконалення значної кількості порід свиней. Даний метод сприяв створенню масивів тварин з міцною конституцією й відносно високою продуктивністю.

Найефективнішим методом, в даний час, вважається індексна селекція, яка розкриває генетичну й біологічну сутність явищ високої продуктивності тварин та дає можливість визначити кращі породні поєднання. Крім того, розрахувавши селекційні індекси, можна визначити очікуваний ефект селекції та використати більш обґрунтовані методи добору та підбору [1].

Однак, як стверджують ряд науковців-селекціонерів: Ю.Чинаров, Н.Зинов'єва, Л.Ернст (2007), П.А.Ващенко (2010) та ін., найбільш повну генетичну оцінку тварин можна одержати лише при використанні, найпоширенішого у світовій практиці, методу BLUP UPB, який розраховується на основі більш повного обліку середовищних та генетичних факторів, що впливають на селекційні ознаки [2, 4].

Для перевірки ефективності даних методів нами були проведені дослідження з використанням матеріалів первинного зоотехнічного обліку ремонтного молодняку свиней великої білої породи на поголів'ї 363 гол. племінних заводів СТОВ «Нива» Теофіпольського, ДП «ДГ «Пасічна» ІКСГП НААН» Старосинявського, свиноферм ДП «ДГ «Самчики» Хмельницької ДСГДС ІКСГП НААН» та ФГ «Кобудь» Старокостянтинівського районів Хмельницької області.

Під час проведення оцінки свиней за методом комплексної селекції встановлено, що за показниками: «вік досягнення живої маси 100 кг» та «прижиттєва товщина шпику» всі тварини в СТОВ «Нива» Теофіпольського та ДП «ДГ «Пасічна» відповідали класу еліта. В двох інших господарствах, за даними показниками, 86,3-90,4% поголів'я відноситься до класу еліта, решта - 9,6-13,7 % відповідали І класу. Це свідчить про високий рівень продуктивності тварин. Однак, суттєвим недоліком використання даного методу є незначний селекційний тиск на певні ознаки тварин, або взагалі він відсутній, тому потреба в

ремонтному молодняку збільшується майже у двічі.

Результати оцінки племінної цінності свиней за індексами відгодівельних та м'ясних якостей за М.Д.Березовським та Б. Тайлером свідчать, що індекс оцінки за енергією росту та товщиною шпику (Іа), в розрізі господарств, знаходиться в межах від 93,42±1,64 до 93,85±2,2, а індекс оцінки за середньодобовим приростом та товщиною шпику (Ів) від 121,50±1,46 до 124,50±1,38. При цьому встановлено, що використання даного методу дозволяє недоліки однієї з оцінених ознак компенсувати перевагою іншої, що створює гнучкі умови для відбору тварин в основне стадо й значно підвищує економічний ефект.

Аналіз результатів оцінки свиней за методом BLUP UPB, за показниками «середньодобових приростів» та «товщини шпику», показав, що найвищою племінною цінністю характеризуються тварини племінного стада СТОВ «Нива» Теофіпольського району, яка становила 106,46±2,14, найнижчий показник отримали тварини ДПДГ «Самчики» Старокостянтинівського району - 84,90±3,47.

Автоматизована оцінка племінної цінності тварини, за даним методом, дає можливість використовувати інформацію не тільки про окремо її взяті ознаки, а й включає інформацію по оцінці всіх інших тварин популяції з урахуванням родинних зв'язків, материнських ефектів, ефектів інбридингу, гетерозису, неадитивної взаємодії генів та ряд інших факторів, які впливають на селекційні ознаки особини.

Для визначення ступеня зв'язку між продуктивними ознаками свиней та їх зв'язок із селекційними індексами було проведено кореляційний аналіз, яким встановлено, що в середньому, серед підконтрольних груп тварин, великої білої породи найбільш тісний кореляційний зв'язок знаходиться між живою масою при відлученні поросят від маток з їх середньодобовими приростами r = 0,16, товщиною шпику r = 0,22 та довжиною тулуба r = 0,18 (табл. 1). Також позитивний кореляційний зв'язок встановлено між середньодобовими приростами та довжиною тулуба r = 0,48 і товщиною шпику r = 0,22.

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між індексами та показниками продуктивності у підконтрольних стадах великої білої породи свиней провідних господарств області

Показники		Маса поросяти при відлученні	Вік досягнення маси 100 кг	Довжина тулуба	Товщина шпику	Середньодобовий приріст	Індекс			
							за М.Д.Березовським	за Б.Тайлером	комплексний	BLUP UPB
Маса поросяти при відлученні		1,00	-0,48	0,18	0,22	0,16	-0,28	0,06	0,73	0,28
Вік досягнення маси 100 кг		-0,48	1,00	-0,13	-0,27	-0,74	-0,15	-0,67	-0,78	0,16
Довжина тулуба		0,18	-0,13	1,00	0,37	0,48	0,11	0,14	0,24	0,28
Товщина шпику		0,22	-0,27	0,37	1,00	0,22	-0,54	-0,08	0,33	-0,69
Середньодобовий приріст		0,16	-0,74	0,48	0,22	1,00	0,42	0,81	0,43	-0,27
Індекси	за М.Д. Березовським	-0,28	-0,15	0,11	-0,54	0,42	1,00	0,58	-0,04	-0,15
	за Б.Тайлером	0,06	-0,67	0,14	-0,08	0,81	0,58	1,00	0,43	-0,18
	комплексний	0,73	-0,78	0,24	0,33	0,43	-0,04	0,43	1,00	0,10
	BLUP UPB	0,28	0,16	0,28	-0,69	-0,27	-0,15	-0,18	0,10	1,00

Порівняння продуктивних ознак тварин з індексами встановлено, найбільш тісний кореляційний зв'язок між масою поросят при відлученні та індексом за комплексом ознак, який становив r = 0,73 при ступені достовірності P>0,999.

Високі кореляційні зв'язки відмічені між індексами розробленими М.Д.Березовським та Б. Тайлером r =0,58 (P>0,99), Б. Тайлером та комплексним r = 0,43 (P>0,99). Між вищевказаними індексами та індексом лінійних моделей BLUP кореляційні зв'язки майже відсутні. На нашу думку це пов'язано з тим, що індекс BLUP розраховується на основі найбільш повного обліку середовищних та генетичних факторів, де поєднується інформація по всіх споріднених тваринах пробанда, тоді як індексна селекція, що використовується сьогодні в Україні, характеризує в більшій мірі фенотипову сутність.

Список використаних джерел

1. Березовський, М.Д. Автоматизоване моделювання селекційних індексів для оцінки свиней [Текст] / М.Д.Березовський, А.А.Гетя, П.А.Ващенко, О.Г.Мороз // Вісник Полтавської державної аграрної академії. - № 4. – Полтава, 2008. – С. 92–94.

2. Ващенко, П.А. Визначення племінної цінності свиней різними методами [Текст] / П.А.Ващенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2010. – Вип. 1(52), Т.2. – С. 76–79.

3. Гетя, А.А. Організація селекційного процесу в сучасному свинарстві [Текст] / А.А.Гетя. – Полтава, 2009. – С.100–103.

4.Чинаров, Ю. Метод племенной оценки свиней на основе BLUP [Текст] / Ю.Чинаров, Н.Зиновьева, Л.Єрнст // Животноводство России. – 2007, февраль. – С. 45–46.

Гаврилянчик Р.Ю., к.с.-г.н., доцент, перший проректор
з науково-інноваційної та міжнародної діяльності
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ГРЕЧКИ ТАТАРСЬКОЇ ДЛЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

У світі спостерігається тенденція та значний інтерес вчених до виявлення та використання позитивних властивостей мало поширених культур для оздоровлення організму людини. Однією з таких рослин є татарська гречка, яка в країнах Південно-східної Азії ще 4 тисячоліття тому успішно використовувалась для виготовлення харчових продуктів, зокрема народами Юе та Бу, що населяли провінцію Юннань [3], а в Україні до теперішнього часу вважалась бур'яном.

В колекції світового генофонду гречки виду Fagopyrum tataricum, що створена в Науково-дослідному інституті круп'яних культур ім. О.Алексеєвої Подільського державного аграрно-технічного університету, кількість зразків складає близько 100 номерів різного географічного походження. Проведено детальне вивчення цього виду гречки по цілому ряді показників: продуктивності окремих зразків, технологічним особливостям зерна, тривалості вегетаційного періоду, а також досліджуються фактори, що впливають на ці параметри.

Вивчаються також і лікувальні властивості цієї культури.

Татарська гречка – багате джерело біологічно активних речовин, флавоноїдів, особливо рутину (вітаміну Р), якого немає в зерні інших зернових культур. Вміст його в плодах складає 3000 мг/100 г, а у вегетативних органах досягає 6 % від маси сухої речовини.

Рутин (кверцетин 3-рамнозилглюкозид) здатний протистояти ламкості кровоносних капілярів, попереджує гіпертонію, протистоїть звуженню і склеротичним явищам у кровоносних судинах. Також він проявляє антиоксидантні властивості, знижує вміст холестерину і цукру в крові та глюкози у сечі. Рутин також впливає на вірус везикулярного стоматиту. Доведено сильний вплив рутину на респіраторний синцитиальний вірус.

Дуже важливим є те, що татарська гречка може використовуватися для лікування цукрового діабету. При цьому можна використовувати як екстракти, так і борошно з татарської гречки. Для лікування цукрового діабету використовують борошно з татарської гречки в дозі 100 г у день (термін терапії – 30 днів), а також екстракт із цієї рослини в дозі 1,5 г у день.

В зерні гречки татарської міститься 9,3-14,9% протеїну. Білок татарської гречки відрізняється від білків звичайних хлібних злаків, він подібний компонентам білка сої. Білки складаються з 18 амінокислот, що включають 8 незамінних кислот для людського організму. Вміст лізину набагато вище, ніж в інших хлібних злаків: на 66,3% вище, ніж у рису, на 64,4% – ніж у кукурудзи, на 62,2% – ніж у пшениці, і на 15,5% вище, ніж у гречки звичайної (Fagopyrum esculentum). Борошно з татарської гречки характеризується високим вмістом крохмалю – 73%.

Гречка татарська містить багато пікратів, що мають жарознижуючу дію, а також сприяють лікуванню хвороб шлунку відповідно до традиційної Китайської медицини.

Вміст магнію (Mg) у гречці татарській в 2-4 рази вище, ніж у пшениці чи рисі. Магній може регулювати діяльність серцево-судинної системи і підтримувати в нормі функції серця. Магній сприяє енергетичним трансформаціям в клітинах організму, покращує активність міокарду, попереджує атеросклероз, підвищення артеріального тиску і хвороби серця. Він може зменшувати рівень липопротеїнів малої щільності і збільшувати зміст липопротеїнів високої щільності в крові. Вміст заліза в зерні татарської гречки в 2-5 раз вище, ніж в інших зернових культур, що попереджує анемію. В татарській гречці міститься такий хімічний елемент, як селен. Він виконує функцію попередження окислення і регулює імунітет. Se знаходиться в вигляді білково-мінерального комплексу, за допомогою якого виводяться токсичні сполуки з організму людини. Рівень вітаміну B_2 в 4-24 рази вище, ніж в борошні з пшениці, рису або кукурудзи.

У ряді країн Південно-східної Азії листки і пагони гречки татарської використовуються як овоч. Вони присмажуються із сіллю, застосовуються для приготування супів, салатів, маринадів, а в сухому вигляді – як приправа для м'ясних блюд. Гречка татарська також ферментується для приготування місцевого пива, що називається чанг чи печуві [1].

У Китаї виробництво продуктів з гречки татарської досягло значних успіхів. За даними Wei Y. -M. [4] тести на тваринах і клінічні спостереження в госпіталі Бенджинь-Тон-Рен показали, що борошно з татарської гречки володіє значним позитивним ефектом при лікуванні цукрового діабету, склерозу судин головного мозку, серцево-судинних захворювань і гіпертонічної хвороби. Вона також володіє функцією посилення роботи

шлунка, перетравлювання їжі, підвищення імунітету тіла до хвороб, а також зменшує схильність до онкологічних захворювань. У Китаї отримано ряд харчових продуктів з гречки татарської, наприклад, комплексне борошно, гранульоване борошно, макарони, спагеті, лікер, джем, а також розробляється серія косметичних засобів. Борошно з гречки татарської є незамінною цілющою їжею для людей, що постраждали від радіації [2].

Гречку татарську доцільно використовувати в харчових продуктах, застосовувати її для оздоровлення населення. Це особливо актуально зараз, коли в світі спостерігається несприятлива екологічна обстановка, зумовлена забрудненням навколишнього природного середовища різними токсичними сполуками та радіонуклідами. Дуже важливим є те, що ця культура вирощується на основі екологічно чистої технології без застосування гербіцидів та отрутохімікатів.

Список використаних джерел

1. Arora R., Baniya B, Joshi B. Buckwheat genetic resources in the Himalayas. Their diversity, conservation and use [Текст] / Р.Ароро, Б. Банійя, Б. Джоші // VI International Symposium on Buckwheat. – Nagano (Japan). – 1995. – P. 39-45.

2. Gang Zh., Yu T., Shifeng Q. Studies on chromosomes doubling of tartary buckwheat [текст] / Ж.Ганг, Т. Йу, К.Шифенг // VI International Symposium on Buckwheat. – Nagano (Japan). – 1995. – P. 313-323.

3. Li Qinyuan, Yang Manxia. Preliminary Investigation on Buckwheat Origin in Yunnan, China [Текст] / Ли Квиньян, Янг Манксиа // Proceedings of the 5th International Symposium on Buckwheat 20-26 August 1992. – Taiguan (Chine): Agricultural publishing house. – 1992 . – P. 44-48.

4. Wei Y.-M. Buckwheat production in China [Текст] / Ю.М.Вей // VI International Symposium on Buckwheat. – Nagano (Japan). – 1995. – P. 7-10.

Грубий В.П., к.т.н., доцент кафедри машиновикористання в АПК,
Ткаченко О.В., здобувач кафедри машиновикористання в АПК
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам□янець-Подільський, Україна

АГРОТЕХНІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБРОБІТКУ ЗОНИ РЯДКА

З усього комплексу агротехнічних заходів по догляду за посівами просапних сільськогосподарських культур особливе значення відводиться обробітку ґрунту в міжряддях. Сільськогосподарське виробництво в наш час нагромадило певний досвід і сформулювало основні агротехнічні цілі їх проведення: знищення бур’янів, покращення умов розвитку кореневої системи рослин, відновлення фізичного стану ґрунту тощо.

В дослідженнях по вирощуванню просапних сільськогосподарських культур, поряд з проведенням боронувань, хімічної боротьби з бур’янами і шкідниками, автори в основному підтверджують необхідність проведення трьох-чотирьох розпушень ґрунту в міжряддях. Особливо підкреслюється важливість проведення розпушень в початковий період розвитку

рослин механічним руйнуванням ґрунтової кірки і подрібнення поверхні ґрунту в зоні рядка. В цей період щільність ґрунту повинна знаходитись в межах 0,9...1,3 г/см^3. при достатній розпушеності ґрунту прискорюється процес розростання молодого кореня, наприклад цукрових буряків, його „линька”, більш успішно проходить виживання рослин від коренеїду [1].

З переходом сільськогосподарського виробництва на комплексну механізацію, особливо в при висіві на кінцеву густоту, з особливою силою постало питання перед дослідниками і виробниками по розробці нових прийомів боротьби із забур’яненням посівів просапних сільськогосподарських культур. Дослідження показують, що критерієм ефективності обробітку ґрунту в міжряддях являється знищення бур’янів в зоні рядка. Практика підтверджує, що бур’яни на посівах в залежності від їх кількості , можуть знизити продуктивність буряків в 2-3 рази або навіть зовсім знищити посіви [1].

В дослідженнях Матушкіна С.І. і Іващенка О.О. робиться висновок, що спільна вегетація цукрових буряків і бур’янів до 30 днів не призводить до суттєвих недоборів коренеплодів [2]. Збільшення цього періоду до 80 днів сильно пригнічує і знижує врожайність майже в два рази. Вказується також, що при утриманні посівів в чистому стані протягом 80 днів, знову пророслі бур’яни не впливали на продуктивність цукрових буряків. Це говорить про необхідність боротьби з бур’янами в початковій фазі їх розвитку.

Оцінювальним показником роботи просапних агрегатів при обробітку ґрунту в міжряддях є ширина необробленої смуги в зоні росту рослини – захисна зона. В нашій країні рихлять ґрунт культиваторами в міжряддях з захисними зонами 0,18 – 0,20 м, оброблюючи трохи більше 50 % площі, а на іншій площі застосовують ручну працю або хімічні засоби [3].

Скорочення затрат ручної праці на вирощування просапних сільськогосподарських культур при знищенні бур’янів механічним способом пов’язано з вирішенням подвійної задачі. Перша – зменшення установочних захисних зон і робота безпосередньо прямим контактом в зоні рядка, що призводить до прорідження посівів і потребує підвищеної норми висіву насіння. Друга – наявність більше 5...6 рослин буряків на 1 м рядка потребує застосування ручної праці на проріджування. При цьому для зниження затрат ручної праці необхідно шукати таке поєднання методів боротьби, яке без прямого контакту в зоні рядка дозволило б знищити бур’яни з мінімальними (допустимими) пошкодженнями рослин цукрових буряків [2].

Таким чином, на основі агротехнічних вимог і проведеного аналізу можна сформулювати основні положення для досягнення агротехнічного ефекту в застосуванні механічного засобу (просапного культиватора) для боротьби з бур’янами в зонах рядків просапних сільськогосподарських культур в початковий період вегетації:

- середня глибина розпушення не повинна перевищувати глибини заробки насіння просапних сільськогосподарських культур і бути не більше 50 мм, а середньоквадратичного відхилення від фактичної глибини розпушення не повинно перевищувати + 5 мм;
- розпушення ґрунту біля рядка рослини, обмеженої біологічною захисною зоною повинно забезпечувати повне знищення підрізаних бур’янів, яке виключає їх приживання (допускається не більше 5 %);
- загальна кількість рослин знищених підрізанням, присипаних з сильно пошкодженою кореневою системою і листовим апаратом не повинно перевищувати 8 %.

Вищевказані вихідні вимоги можуть служити основою для вибору такої технології

обробітку ґрунту в міжряддях посівів просапних сільськогосподарських культур, яка максимально відповідала б агротехнічним цілям в створенні сприятливих умов росту і розвитку рослин. Найбільш виправдано в початковий період вегетації наблизитись до рослин за рахунок точного копіювання осьової лінії рядка обмеженої шириною крони.

Список використаних джерел

1. Буряківництво. Проблеми інтенсифікації та ресурсозбереження [Текст] : монографія / [В. Зубенко, М. Роїк, О. Іващенко та ін.]; під заг. ред. акад. УААН і РАСГН, д. с.-г.н., проф. В. Зубенка. – [2-е, доп. вид. укр. мов.]. – К.: НВП ТОВ «Альфа-стевія ЛТД», 2007. – 496 с. (Серія «Інтенсивне землеробство»).

2. Грубый, В.П. Обоснование технологического процесса и параметров рабочих органов для обработки защитных зон рядков сахарной свеклы [Текст] : Дис. канд. техн. наук. Киев, 1993. – 253 с.

3. Погорелый, Л.В. Свеклоуборочные машины: История, конструкция, прогноз [Текст] / Л.В. Погорелый, Н.В. Татьянко. – К. : Феникс, 2004. – 232 с.

Гуцол Т.Д., к.т.н., доцент, проректор з педагогічно-виховної роботи, післядипломної освіти та дорадництва,
Теренов Д.Б., асистент, аспірант кафедри транспортних технологій
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам’янець-Подільський, Україна

АНАЛІЗ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ЗМІСТОМ У ПРОЕКТАХ

Реалізація будь-яких проектів передбачає застосування знань і процесів управління проектами у різних галузях. Однією з таких галузей є управління змістом (внутрішнім середовищем) проекту. Зв'язок між ним і іншими галузями проявляється у неможливості управляти проектом без його змісту. Базові положення з управління змістом проекту описані в керівництві з питань проектного менеджменту .

Необхідно зазначити, що термін «зміст» стосовно проекту може означати: зміст продукту - властивості та функції, що включаються в продукт або послугу; зміст проекту - роботу, яка має бути виконана для отримання продукту з певними властивостями та функціями .

Отже, управління змістом проекту передбачає виконання тих процесів, які потрібні для того, щоби проект містив саме ті роботи, що є необхідні для успішного його завершення.

Управління змістом проекту передбачає виконання у певній послідовності таких головних процесів :

- ініціалізація - рішення підприємства про те, щоб розпочати чергову фазу проекту;
- планування змісту - розробка письмового документа про зміст проекту як основи для майбутніх проектних рішень;
- визначення змісту - поділ основного компонента проекту на дрібніші, більш керовані компоненти;
- перевірка змісту - формалізація приймання змісту проекту;

- контроль за змінами змісту - контроль змін у змісті проекту.

Вони взаємодіють як між собою, так і з процесами інших складових управління проектами.

Методи, за якими здійснюється ініціалізація, поділяються на дві категорії :

- методи вимірювання прибутку - порівняльні підходи, виграшні моделі, вклад прибутку або економічні моделі;

- методи оптимізації з обмеженнями - математичні моделі з використанням лінійного, нелінійного, динамічного, ціло-чисельного та багатокритеріального програмування.

Для реалізації процесу планування змісту використовують низку методів, а саме:

- аналіз продукту за допомогою таких методів, як системний інжиніринг, інжиніринг цінності, аналіз цінності, функціональний аналіз, і розгортка функцій якості, дає змогу означити параметри продукту проекту.
- аналіз прибутків або витрат здійснюється в певній послідовності, а саме: проводиться оцінка матеріальних і нематеріальних витрат та прибутків за різних ймовірних варіантів реалізації проекту і використовуючи різні фінансові показники (повернення інвестицій, період відшкодування для оцінки відносної вигоди певних альтернатив тощо) .
- визначення альтернатив, як метод, застосовують з метою розроблення різних варіантів підходів до проекту. Зараз існує безліч різноманітних загальних методів управління, найвідоміші серед яких є мозковий штурм і « бічне «мислення.

Завершується процес планування змісту результатом, який охоплює: описання змісту проекту; допоміжні деталі; план управління змістом проекту.

Визначення змісту робіт проекту може здійснюватися за двома методами:

- шаблони ієрархічної структури робіт;

- декомпозиція основних робіт.

Ієрархічна структура робіт *(WBS)* - це спосіб опису мети та завдання проекту шляхом його декомпозиції в термінах ієрархічно взаємозв'язаних результатів пакетів робіт, виконання яких необхідно для реалізації проекту .

Декомпозиція, як метод, передбачає поділ основних робіт у проекті на дрібніші, із більшим ступенем керованості. Він відбувається до тих пір, поки роботи не будуть визначені достатньо детально для підтримки майбутніх робіт проекту.

Процес формалізації приймання змісту проекту зацікавленими особами називається перевіркою його змісту. Метод, який використовується при цьому, називається інспекцією. Він передбачає виконання таких робіт, як вимірювання; перевірка та тестування. Метою їх визначення того, чи задовольняють результати проекту вимоги, що ставляться до нього.

Результатом процесу перевірки змісту проекту і формальне його приймання. Сюди входить підготовлена документація, на основі якої інвестор прийматиме продукт проекту або ж проектну фазу.

Процес контролю за змінами змісту проекту здійснюється за допомогою таких методів:

- система контролю за змінами змісту проекту;

- контроль за виконанням змісту проекту;

- додаткове планування змісту проекту.

Система контролю за змінами змісту проекту визначає процедури, за якими зміст проекту може бути змінений.

Контроль за виконанням реалізовується у певній послідовності: розгляд виконання проекту;

аналіз відхилень; аналіз тенденцій; аналіз освоєного обсягу; методи та засоби поширення інформації.

Метою контролю за виконанням є визначення причин виникнення відхилень, а також прийняття рішення щодо необхідності коригування відхилення.

Додаткове планування змісту проекту здійснюється для уточнення ієрархічної структури робіт у проекті.

Результатом процесу контролю за змінами змісту проекту є:

– зміни змісту проекту - це будь-які зміни затвердженої WBS-структури. Вони потребують уточнення таких цілей проекту, як вартість, час, якість тощо.

– коригуючі дії дають змогу спланувати зміни виконання проекту та порівняти його з планом.

– засвоєні уроки - це створення бази даних в організації, де виконується проект, про випадки відхилення змісту проекту, їхні причини та дії з коригування.

Список використаних джерел

1. Справочник инженера-дорожника. Изыскание и проектирование автомобильных дорог [Текст] / Под ред. Г.А. Федотова. — М : Транспорт, 1989. — 437 с.

2. Українська державна корпорація по будівництву, ремонту та утриманню автомобільних доріг «Укравтодор» [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Бизнес Системы-2008. — Електрон. текст. і граф. дані. — К. : Бизнес Системы, 2008—2015. — Режим доступу : http://jobsafety.com.ua (дата звернення: 19.10.2015). — Назва з екрана.

3. Руководство по управлению инновационными проектами и программами [Текст] / Пер.на рус. язык под ред. С.Д. Бушуева. — Т.1, версия 1.2. – К. : Наук. світ, 2009. – 179 с.

Девін В.В., к.т.н., доцент, **Ткачук В.С.**, к.т.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ НАПРУЖЕНО-ДЕФОРМОВАНОГО СТАНУ СТОЯКА ЛЕМІШНОГО ПЛУГА З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СКІНЧЕНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Аналіз машинобудівних конструкцій з використанням методу скінчених елементів (МСЕ) є в даний час фактично стандартом при проведенні розрахунків на міцність, деформаційних і інших видів розрахунків. Основою цього служить універсальність МСЕ, що дозволяє розраховувати конструкції з врахуванням їх різних геометричних параметрів, силових і кінематичних характеристик [1, 2, 3].

Основа фізичної концепції МСЕ - це розбиття математичної моделі конструкції на непересічні компоненти (підобласті) простої геометрії, які називаються скінченими елементами. Сукупність елементів, на які розбита конструкція, називається скінчено - елементної сіткою. Механічне поведінка кожного елемента виражається за допомогою

невеликого числа ступенів свободи або значень шуканих функцій в вузлових точках. Поведінка математичної моделі, таким чином, апроксимується поведінкою дискретної моделі, отриманої шляхом додавання або ансамблювання всіх елементів.

До теперішнього часу розроблений цілий ряд програм скінчено-елементного аналізу: ANSYS, MSC/NASTRAN, ABAQUS, Cosmos SolidWorks, AutoFEM Analysis, AutoCAD Mechanical Desktop, WinMachine, T-FLEX, КОМПАС та ін.

Вибір програм для інженерного аналізу визначається складністю конструкції досліджуваної деталі і особливістю її кінематичної і силової взаємодії з іншими елементами у вузлі.

На думку авторів, для дослідження напружено-деформованого стану стояка лемішного плуга найраціональніше, з точки зору зменшення витрат коштів і часу, застосування одного з програмних комплексів першої групи, а саме систему APM FEM КОМПАС російської компанії Аскон.

В результаті виконаних системою APM FEM розрахунків можна отримати наступну інформацію:

- карту розподілу навантажень, напружень, деформацій в конструкції;
- коефіцієнт запасу стійкості;

Основні етапи розв’язання задачі за допомогою МСЕ наступні:

1. Підготовка геометричної 3D моделі і вибір матеріалу здійснюється засобами системи КОМПАС-3D. Для стояка вибираємо матеріал сталь 45 з допустимим напруженням 200 МПа. Модель представлена на рис. 1.

2. Аналіз і призначення граничних умов (закріплення, навантаження). Закріплення стояка виконане у верхніх отворах, де він кріпиться до рами плуга. Величина розрахункових зусиль на корпус при умові зустрічі корпуса плуга з перешкодою (ділянкою сильно ущільненого ґрунту від попереднього проходу колісного транспорту тощо) приймається для важких ґрунтів 40000 Н [4, 5]. Розрахункове навантаження, відхилене від перпендикуляра до леза лемеша на кут тертя 25 … 40 градусів, прикладають до носка лемеша [6]. Прикладені закріплення і навантаження на модель показано на рис. 2.

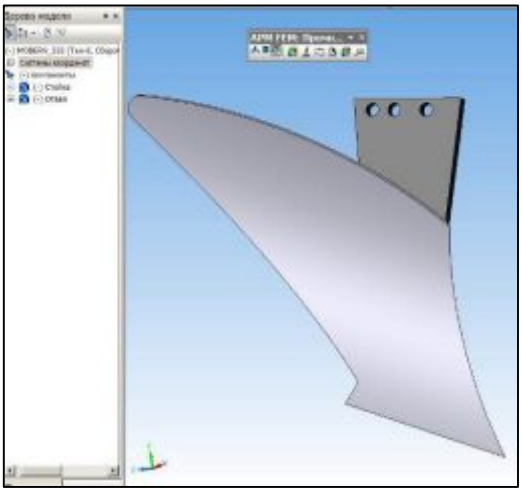

Рис. 1 Модель корпуса плуга

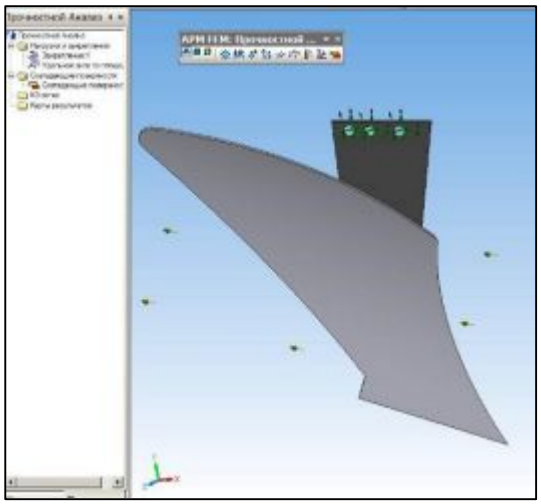

Рис. 2 Схема закріплення і навантаження

3. Генерація кінцево-елементної сітки на 3D-модели відбувається автоматично, але розміри скінчених елементів необхідно попередньо задати. В системі APM FEM КОМПАС скінчені елементи мають форму тетраедра, кількість елементів по товщині деталі повинно бути 4 … 6. Товщина стояка корпуса плуга складає 25 мм, тому ми прийняли висоту елемента 5 мм.

Скінчено-елементна сітка моделі представлена на рис. 3.

4. Вибір необхідного типу розрахунку і налаштування його параметрів відбувається у вікні панелі APM FEM. Вибираємо статичний розрахунок.

5. В результаті розрахунку отримані епюри деформованої розрахункової моделі в якій колірний діапазон залежить від рівня напружень в даному місці стояка (рис. 4).

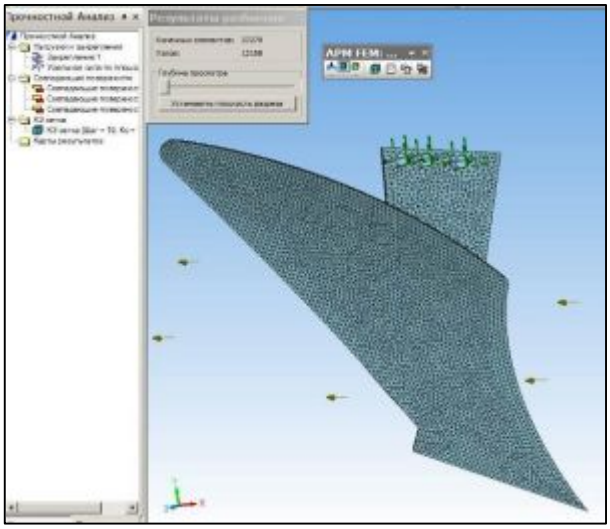

Рис. 3 Скінчено-елементна сітка моделі

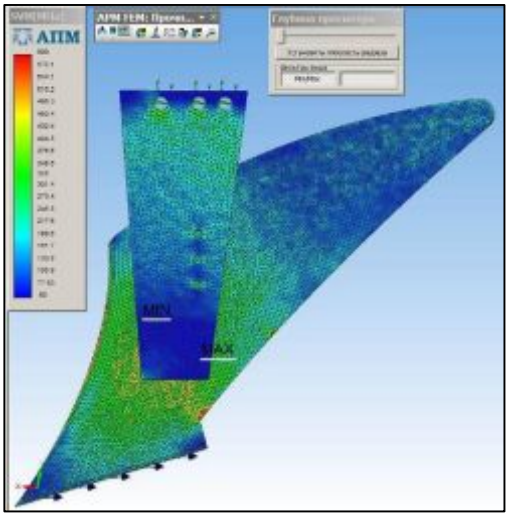

Рис. 4 Діаграма еквівалентних напружень

Перегляд отриманих результатів і аналіз значень основних розрахункових характеристик (напружень, коефіцієнтів запасу, переміщень) надає інформацію для проведення модифікації моделі за результатами проведених обчислень (можна змінити геометричні розміри деталей або матеріал). Максимальні напруження виникають, як і очікувалось, на робочій поверхні полиці і в місцях кріплення стояка до рами плуга. Як показує діаграма (рис. 4), напруження знаходяться в межах норми. Нижня частина стояка сильно недовантажена, тут є можливість економії матеріалу і зменшення ваги конструкції.

Висновки. Експрес-аналіз напружено-деформованого стану конструкції за допомогою методу скінчених елементів дає можливість конструктору вже на початкових стадіях проектування приймати правильні і обґрунтовані конструктивні рішення, використовуючи побудовані 3D-моделі. Це підвищує якість і економить час, що витрачається на розробку виробу, і, відповідно, робить його конкурентоспроможним.

Список використаних джерел

1. Зенкевич, О. Метод конечных элементов в технике [Текст] / О.Зенкевич ; Пер. с англ. – М. : Мир, 1975. – 541с.

2. Стренг Г. Теория метода конечных элементов [Текст] / Г.Стренг, Г.Фикс ; Пер. С англ. – М. : Мир, 1977. – 420 с.

3. Журбин О.В. Анализ инженерных конструкций методом конечных элементов [Текст] : учеб.

пособие / О.В.Журбин, С.Д.Чижиумов. – Комсомольск-на-Амуре : ГОУВПО «КнАГТУ», 2004. – 157 с.

4. Синеоков, Г. Н. Теория и расчет почвообрабатывающих машин [Текст] / Г.Н.Синеоков, И.М.Панов. – М. : Машиностроение, 1977. – 328 с.

5. Жилкин, В.А. Расчеты на прочность и жесткость элементов сельскохозяйственных машин [Текст] : учебное пособие. Часть I. – Челябинск : Челябинский государственный агроинженерный университет, 2005. – 427 с.

6. Красниченко, А.В. (ред.) Справочник конструктора сельскохозяйственных машин [Текст] : в 2-х томах. Том 2. / А.В. Красниченко. – М. : Государственное научно-техническое издательство машиностроительной литературы, 1961. – 863 с.

Диня В.І., к.т.н., доцент, **Фльонц О.В.**, к.т.н., доцент,
Кирик О.М., старший викладач
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

БІОМАСА ЯК ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Сільськогосподарська біомаса, що залишається на полях України, не використовується як паливо. В той же час тільки соломи на полях є біля 45-70 млн. тон кожного року а її теплотворна здатність в порівнянні з дровами достатньо висока: 1 кг соломи дає 3940-4400 кал, а 1 кг березових дров - 4460, торфу – 4800 кал. Використання біомаси в енергетичній, хімічній і інших галузях промисловості стримується із-за низької транспортабельності, заготовленої по існуючим на Україні технологіям. Так, об'ємна маса соломи, одержаної після комбайна, складає 10-12 кг/м^3 при вологості 9-10%. Щоб підвищити транспортабельність соломи, особливо на великі відстані, необхідно застосування прес-підбирачів з в'язанням тюків, або рулонів шпагатом, здатних збільшити об'ємну масу соломи в 13-15 разів, тому стоїть питання у підвищенні щільності біомаси для зменшення затрат при транспортуванні і зберіганні.

Біомаса, що використовується як паливо, має ряд особливостей, які відрізняють її від традиційних енергоресурсів, що застосовуються для опалення. Найбільш важливою паливно-технологічною характеристикою біомаси, що використовують як тверде біопаливо, є її теплотворна здатність, яка залежить від багатьох чинників: генетичних особливостей енергетичних рослин, впливу навколишнього середовища, умов зберігання, вологості тощо. У таблиці 1 наведено середню теплотворну здатність сільськогосподарської енергетичної сировини (що раніше відносили до відходів агропромислового виробництва) при абсолютній її вологості на рівні 20%.

Спалюванню соломи в печах передує збирання, при необхідності, висушування та зберігання сировини. Важливою характеристикою даної біомаси є її щільність. Звичайно, сухі біологічні матеріали мають щільність та теплову здатність у 3-4 рази нижчу, ніж вугілля, тому важливим чинником якості твердого біопалива є технологія приготування біомаси до спалювання, а саме підвищення щільності брикетуванням та пеллетуванням не менше 1000

кг/м3. Відомо що теплотворна здатність пеллет з соломи становить 3500-4400 Ккал/кг, при цьому коли вугілля 4000-6000 Ккал/кг а природний газ 8060 Ккал/м3.

Таблиця 1

Середня теплотворна здатність енергетичної сировини

Назва енергетичної сировини	Теплотворна здатність, МДж/кг
Деревні відходи	10
Солома зернових культур	14
Стебла кукурудзи	12
Стебла соняшника	12
Виноградна лоза	14

В нових умовах господарювання на основі ринкових відносин слід чекати істотних змін у балансі використання соломи в Україні. Значна частина біомаси буде заготовлюватись для послідуючої продажі, або зберігання на корм худобі. Збільшиться використання біомаси як енергоносія так і в целюлозно-паперовій промисловості. Тому в найближчі роки в господарствах виникне потреба в сучасних технологіях і комплексах машин, здатних підвищити якість збирання, збереженість і транспортабельність соломи так і рослинних решток, а також істотно знизити при цьому витрати праці і коштів.

Список використаних джерел

1. Виробництво палива з рослинних відходів – новий перспективний напрямок для інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bio.ukrbio.com/ua/articles (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Біогаз виробництво та використання [Текст] / Семеген І.І / Бережани НВДЦ «Нововведення». – Бережани, 2007. – 186 с.

3. Новітні технології біоконверсії: Монографія / Я.Б. Блюм, Г.Г. Гелетуха, П. Григорюк, В.О. Дубровій, А.І. та ін. - К: «Аграр Медіа Груп», 2010. — 326 с.

Єсіпова Н.Б., к. б. н., доцент, **Дишук О.Ю**., магістр
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, Україна

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАРТОВИХ КОРМІВ ДЛЯ КАНАЛЬНОГО СОМА

Збільшення об'ємів вирощування риби є одним з пріоритетних напрямів розвитку аграрно-промислового комплексу в Україні. Насьогодні рівень споживання населення цього цінного дієтичного продукту становить лише 30 – 40 % від фізіологічно обґрунтованих норм (не менш 20 кг на людину щорічно). Однією з основних причин слабкого розвиту вітчизняної рибної галузі є низька якість вітчизняних рибних комбікормів. Виробники змушені використовувати для годівлі риб імпортні дороговартісні корми, що приводить до збільшення собівартості риби в декілька разів [1]. Крім того, транспортування кормів з-за кордону часто буває тривалим і не завжди якісним за умовами зберігання товару.

Рибні корми, як відомо, мають у своєму складі компоненти, які легко окисляються (рибне, м'ясо-кісткове, кров'яне борошно, тваринні та рослинні жири, тощо). Строк їх зберігання досить обмежений (біля 1 місяця), перевищення якого приводить до швидкого накопичення в кормах високотоксичних сполук первинного окислювання жирів – гідроперекисів та вторинних продуктів окислення – альдегідів, кислот, циклічних та полімерних перекисів та інших продуктів. Ця проблема особливо актуальна для стартових кормів, що використовуються для годівлі личинок риб. Саме в цих кормах вміст швидкоокислюваних компонентів тваринного походження досягає 50 – 80%, а чутливість риб до продуктів окислення найбільш висока саме на ранніх етапах онтогенезу. Таким чином, пошук шляхів підвищення якості вітчизняних кормів та пролонгація строків їх використання є актуальною проблемою в сучасному рибництві.

Метою наших досліджень було виявлення впливу аскорбінової кислоти (вітаміну С) як природного антиоксиданту на доброякісність стартового корму та показники росту і життєздатності личинок риб. Відомо, що вітамін С в організмі виконує не тільки окислювально-відновну функцію, але й впливає на численні обмінні процеси, стимулює підвищення імунітету та росту риб.

Об'єктом досліджень були обрані личинки канального сому – цінного перспективного об'єкту індустріального рибництва. Дослідження проводились на базі Придніпровського тепловодного рибного господарства.

Потомків канального сому отримували шляхом штучного відтворення. Для експерименту використовували личинок 7-денного віку на етапі переходу їх з ендогенного на екзогенний тип харчування [2]. Середня маса личинок на початок досліду становила 46,8±1,23 мг. Риб висаджували в пластикові лотки об'ємом 1 м^3 зі щільністю посадки 20 тис. шт./м^3 згідно технологічної норми [3]. Годували личинок стартовим кормом РГМ-6М наступного складу: борошно рибне – 48 %; борошно м'ясо-кісткове – 5 %, борошно кров'яне – 5 %, сухий обрат – 5 %, дріжджі кормові – 6 %, шрот сонячний – 16 %, пшениця – 7 %, олія сонячна – 7 %, премікс вітамінний – 1 %. Добова доза корма складала 50 % від маси тіла, частота годівлі – 10 разів на добу. Температура води під час експерименту була оптимальною і коливалась в межах 26 – 28 ^{o}С. Експеримент тривав 10 діб до переходу

личинок у наступну стадію – малька. Схема експерименту представлена в таблиці.

Таблиця 1

Схема досліду та рибоводні показники личинок канального сома при використанні стартових кормів з вітаміном С

Варіант	Доза вітаміну С в кормах, мг/кг	Показники якості корму		Рибоводні показники	
		перекисне число, % І	кислотне число, мг КОН	кінцева маса, мг	виживання, %
1	500	0,21	29,8	94,6±1,67	78
2	1000	0,17	27,3	108,2±2,44	83
3	2000	0,16	26,5	106,3±3,11	82
4	0	0,23	31,2	86,6±2,35	72

Вітамін С у вигляді водного розчину додавали в корм шляхом обприскування добової дози корму за рекомендаціями ДержНІОРГ. Протягом експерименту перевіряли ступінь окислення ліпідів у кормах за показниками перекісного та кислотного чисел. За рибогосподарськими нормами їх значення при годівлі молоді цінних видів риб не повинно перевищувати 0,2 % йоду для перекісного числа та 30 мг КОН для кислотного числа. Наприкінці досліду визначали середню масу личинок та відсоток їх виживання (табл.).

За результатами наших досліджень найкращі показники якості корму, приросту маси личинок та їх виживання були отримані при додавання до корму 1000 мг/кг вітаміну С (варіант 2). У цьому варіанті корм містив на 26 % менше токсичних перекісних сполук у порівнянні з контрольним кормом (варіант 4). Кінцева маса риб була вище контрольних показників на 20 % (різниця вірогідна, $p \leq 0,05$). Відносний приріст маси досягав 131 %. Відсоток виживання був також самий високий – 83 %.

Зниження дози вітаміну С до 500 мг на 1 кг корму було менш ефективним. Різниця між показниками кінцевої маси в порівнянні з контрольним варіантом не досягала рівня вірогідності. При збільшенні дози вітаміну до 2000 мг/кг відбувалось суттєве пригнічення процесів окислення ліпідів у кормі, але на показники приросту маси та виживання личинок максимальна доза вітаміну не мала переважного впливу.

Таким чином, результати проведених досліджень показали ефективність введення аскорбінової кислоти (вітаміну С) у стартові корма для личинок канального сома в дозі 1000 мг/кг в якості стабілізатору окислювально-відновних процесів у кормі, а також росто- та імуностимулюючого компоненту.

Список використаних джерел

1. Грициняк, І.І. Науково-практичні основи раціональної годівлі риб [Текст] / І.І.Грициняк. – К.: «Рибка моя», 2007. – 306 с.

2. Калмыков, Л.В. Разведение и выращивание канального сома (Ictalurus punctatus (Raf.)) в тепловодных хозяйствах индустриального типа [Текст] : Автореф. … канд. биол. наук. – М., 1989. – 28 с.

3. Сборник нормативно-технологической документации по товарному рыбоводству. – Т. 2. – М.: Агропромиздат, 1986. – 318 с.

Иванова Л.А., д.т.н., профессор, **Шофул И.И.**, к.т.н. доцент,
Косицын Н.О. ассистент
Одесская национальная академия пищевых технологий
г. Одесса, Украина

НОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ И КОНСТРУКЦИЯ ПОСУДЫ ДЛЯ ПРИГОТОВЛЕНИЯ ДИЕТИЧЕСКОЙ ПИЩИ

Диетическое питание – это определенный пищевой режим, используемый человеком для решения следующих проблем: поддержания здорового образа жизни; организация питания с учётом особенностей его болезни; избыточного веса.

В современных технологиях приготовления пищи эти задачи решаются посредством тепловой обработки продуктов водой или паром, нагретых до температуры 100 °С. При этом диетическая пища в основном состоит из свежих натуральных продуктов: овощи и д.р.

Недостатком известных технологий реализуемых в стандартной металлической посуде является большие потери витаминов и тепловой энергии, и в специальной посуде сохраняющей витамины и снижающей затраты энергии высокая стоимость [1, 2]. Например, в 2015 г. цена одной кастрюли компании «Zepter» объёмом 1,3 л составляла 242 евро [3].

Исследование процессов тепло и влагообмена в посуде и слое натуральных продуктов при изготовлении пища без долива воды, показало, что для их реализации процесса необходимы следующие условия:

- регулирование температуры нагрева продуктов в период приготовления пищи;
- формирование глухого пара внутри посуды;
- наличие постоянного слоя кипящей продуктовой жидкости (сока и воды) на границе контакта продуктов и дня посуды.

В посуде «Zepter» указанные параметры технологии реализованы посредством использования:

- толстого стационарного теплоаккумулирующего дна;
- плотной крышки с установленной на ней датчиком её нагрева в период приготовления пищи;
- определённого соотношения между внутренним объёмом посуды и массой измельчённых продуктов внутри её, имеющих влажность (W) ≥ 0,7 ед.
- регулированием подачи тепловой энергии (газ, электроэнергия) в период тепловой обработки продуктов.

Задача исследования – определение параметров технологии и качества диетической пищи из овощей, приготавливаемых в стандартной металлической посуде.

Геометрические характеристики стандартного образца посуды (кастрюли) из нержавеющей стали Х18Н9: диаметр – 180 мм, высота с крышкой – 140 мм, толщина стенки – 1 мм. Посуда дополнительно снабжена отъёмным теплоаккумулирующим дном (ОТД) и датчиком температуры. Датчик позволяет в процессе исследования определять температуру продуктов крышки или ОТД. Опыты проводились с различными овощами (картофель, капуста, кабачки и др.) на стандартной газовой плите с регулятором подачи тепловой энергии.

В процессе приготовления пищи фиксировались три периода: τ_1 – период нагрева

продуктов до формирования и кипения слоя из продуктовой жидкости, $т_2$ – период нагрева продуктов в интервале ≥ 80 ≤ 100 °С, $т_3$ – период нагрева продуктов с выключенным источником нагрева.

На рис.1 представлено распределение температур внутри посуды и слое продуктов в период $т_2$.

В табл.1 представлены данные исследований по содержанию витамина С (аскорбиновая кислота) в исходных продуктах и готовой диетической пище, приготовленной с использованием: варки в воде при 100 °С; на пару по предполагаемой технологии при t ≥ 75 ≤100 °С (рис.1).

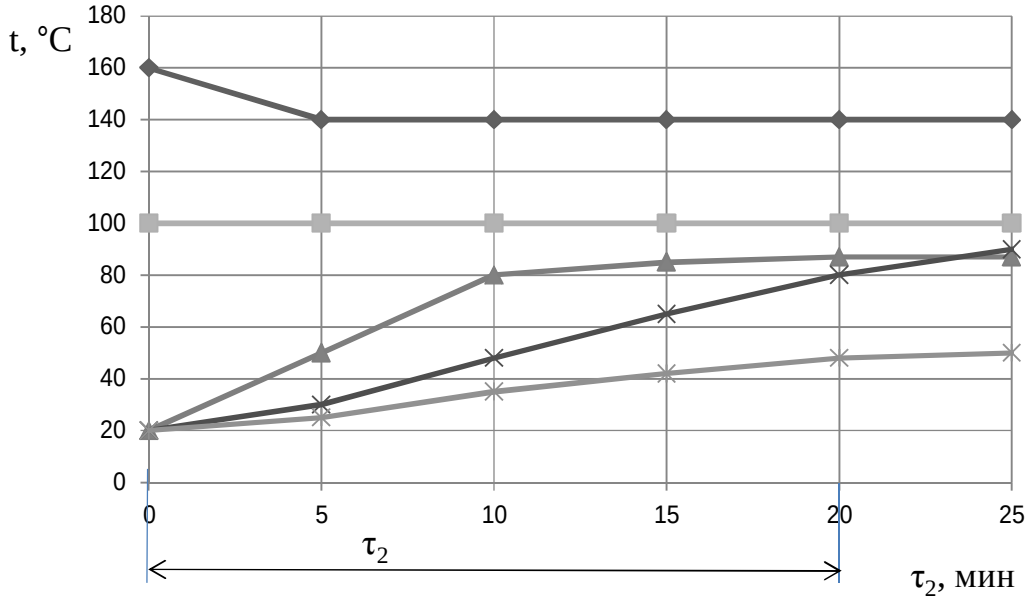

Рис. 1. **Распределение температур внутри посуды и слое продуктов в период $т_2$**:
1 – в ОТД; 2 – на внутренней поверхности посуды; 3 – внутри слоя продуктов; 4 – снаружи слоя продуктов; 5 – на поверхности крышки

Использование глухого пара и ОТ в технологии приготовления пищи позволяет экономить от 50 до 75 % тепловой энергии в сравнении с известной технологией. Разработан и апробирован экономичный процесс изготовления ОТД для стандартной посуды ёмкостью от 1 до 5 л (ноу-хау). Стоимость ОТД может составить от 3 до 6 евро соответственно.

Таблица 1

Содержание витамина С (**мг**, %) **в исходных пищевых продуктах**; **в готовой пище**, **приготовленной по известной и по новой технологии**

Наименование продукта	капуста	картофель	кабачок
Количество витамина С:			
– исходный продукт:	40,73	33,34	13,73
– после варки в воде:	18,23	11,73	9,23
– после варки на пару	20,7	27,23	12,6

Для повышения стойкости посуды к формированию пищевого пригара предложена технология и получен патент на способ приготовления диетической пищи с использованием

тонкого слоя воды (1-2 мм) [4]. Указанный слой заливается в посуду перед началом процесса приготовления пищи (в период $т_1$). Предложены 19 рецептов диетической пищи, приготовленных без воды и жиров в опытных образцах посуды.

Разработана технология и конструкция посуды, существенно повышающие качество диетической пищи и позволяющая на 50% сократить потери тепловой энергии.

Список использованных источников

1. Шатнюк, Л.Н. Научные основы новых технологий диетических продуктов с использованием витаминов и минеральных веществ [Текст] : автореферат дисс.. доктора технических наук. — М., 2000. — 36 с.

2. Иванова, Л.А., Шофул И.И. Теория и технология тепловой обработки овощей без воды и жиров [Текст] / Л.А.Иванова, И.И.Шофул. — Одесса : Полиграф, 2008. — 151 с.

3. Пат. 32197 Украина. Посуда для тепловой обработки пищевых продуктов [Текст] / Иванова Л. А., Шофул И.И., Косицын Н.О. (Украина) ; опубл. 2008 ; Бюл. № 9.

4. Пат. 94652 Украина. Способ приготовления диетических блюд [Текст] / Иванова Л.А., Малых С.В., Данилова О.В. (Украина) ; опубл. 2014 ; Бюл. № 22, 2014.

Игнатьева А.В., профессор
Московский государственный институт международных отношений,
г. Москва, Россия
Арапова И.В., специалист Управления прямых продаж
и телемаркетинга Департамента розничных продаж
ООО СК «ВТБ Страхование»,
слушатель магистериума,
Одинцовский гуманитарный университет
г. Москва, Россия

К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОРГАНИЗАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ

Обобщая требования, которые предъявляются к современным структурам управления организациями, следует отметить, что методика их проектирования должна основываться, прежде всего, на научных принципах с учетом личных качеств и опыта руководителей, хорошо знающих специфику организаций.

Постоянно возрастающая тенденция к изменениям в управлении имеет двойственное значение: с одной стороны, наблюдается тенденция сохранения традиционных форм организации управления, с другой, появляются новые, более гибкие, плоские структуры, допускающие широкие возможности управления не только по вертикали, но и по горизонтали, что значительно усложняет управление. В этих условиях необходимо, прежде всего, четкое разграничение полномочий и ответственности руководителей и исполнителей

на всех уровнях управления и во всех структурных подразделениях, что является необходимым условием эффективного функционирования организаций и их выживания на рынке товаров и услуг. Однако исследования показывают, что система управления характеризуется рядом особенностей, которые необходимо учитывать при проектировании организационных структур:

– системе управления присущи статистические черты, отражающие форму и структуру управления, это, прежде всего, схема организационного управления с составляющими ее элементами и взаимосвязями;

– в системе управления можно выделить также и динамику, раскрывающую содержание процесса управления. Здесь имеется в виду целенаправленная деятельность руководителей и исполнителей;

– как известно, любая система функционирует при наличии поставленных целей, которые постоянно меняются во времени. Сама же структура более консервативна. Отсюда – требование гибкости и адаптивности, неизбежно возникающее перед проектируемой структурой управления.

– среди множества формальных элементов, присущих системе управления, существует также и неформальный элемент (человек), который рассматривается сегодня как самое сильное конкурентное преимущество и самая большая ценность.

Таким образом, все эти особенности, органически соединяясь в системе управления, требуют комплексного подхода к вопросам, связанным с выбором и проектированием структуры управления. Рассмотрим предпосылки, которые необходимо учитывать при решении данной задачи.

1. Наличие принципиально различных типовых схем управления, одну из которых можно выбрать в качестве базовой для анализа и проектирования структуры управления.

2. Известно, что любая организация управляется путем принятия решений. Следовательно, можно выявить полный перечень управленческих решений, принимаемых в организации и определенным образом формализовать процесс распределения этих решений по уровням управления.

3. Известен также технологический характер взаимоотношений руководителей и исполнителей в процессе подготовки и принятия управленческих решений.

4. Следует помнить, что организационное проектирование (моделирование) должно осуществляться накануне значительных преобразований структуры управления конкретной компании, которые продиктованы, как правило, необходимостью продвижения нового продукта (услуги) на рынок, созданием в связи с этим новых структурных подразделений и усилением конкурентных преимуществ.

Организационной основой системы управления является ее структура. Структура определяет состав подразделений, входящих в систему управления, их соподчиненности и взаимосвязи, форму разделения управленческих решений по уровням, а, следовательно, и само число уровней управления. Иными словами, структура управления является той организационной формой, в рамках которой осуществляется весь процесс управления. Спроектировать достаточно эффективную структуру управления – значит определить такое соотношение всех ее элементов, при котором наиболее оперативно и своевременно достигаются поставленные цели.

Широкие возможности для проектирования открывает организационное

моделирование. Это один из методов проектирования структуры управления, в основе которого лежит выбранная модель, позволяющая для каждого уровня управления, с учетом его загрузки и пропускной способности, распределить полномочия и ответственность и, таким образом, выбрать и оценить тот или иной вариант структуры управления.

Метод организационного моделирования позволяет решать задачи, основными параметрами которых являются непосредственные характеристики организационной структуры. Например, задачу группировки управленческих решений по уровням, задачу формирования состава и перечня структурных подразделений, разработку документации, регламентирующей деятельность подразделений и системы в целом.

Организационное моделирование, развиваясь как в научно-теоретическом плане, так и в прикладных направлениях, может охватывать различные аспекты структуры управления: управленческий, информационный, социально- психологический. Это создает возможность для комплексного рассмотрения задач проектирования, начиная с расчета количественных параметров и до организационного регламентирования подразделений. И, наконец, метод позволяет моделировать различные варианты организационной структуры, не прибегая к натурным экспериментам, проведение которых в реальных условиях затруднительно.

Перечисленные факторы обусловили выбор метода организационного моделирования в качестве инструмента для проектирования организационной структуры управления. Содержание этапов проектирования представлено на рисунке 1.

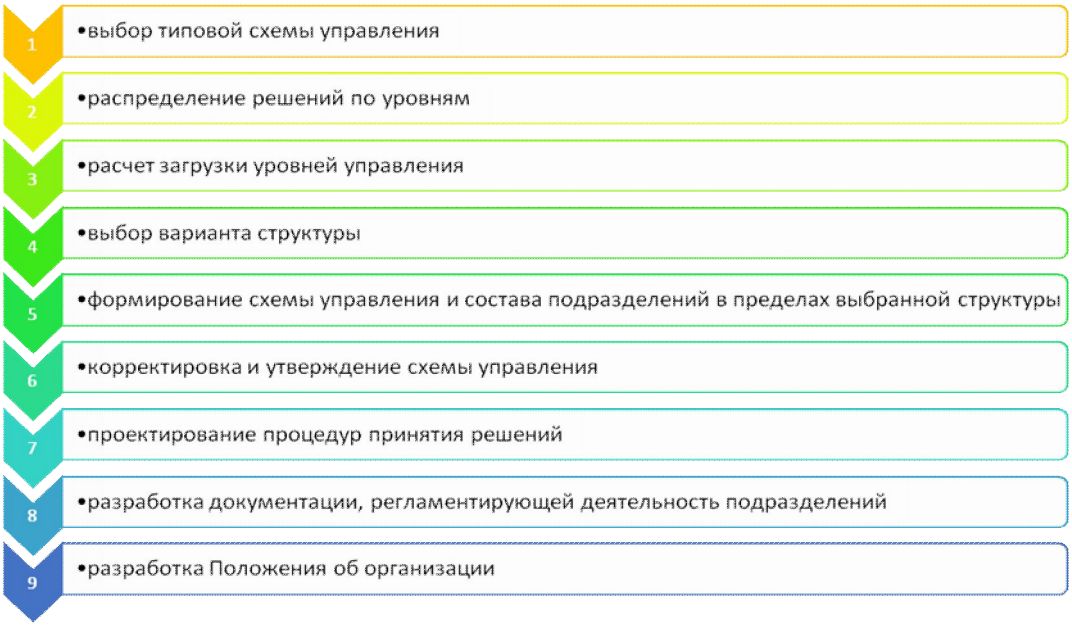

Рис. 1. **Блок схема процесса проектирования структуры управления методом организационного моделирования**

Проектирование системы управления в реальных условиях основывается на типовых схемах управления, в которых фиксированы количество уровней, наименования и численность структурных подразделений и т.д. Поэтому первостепенной задачей в начальной стадии процесса проектирования организационной структуры является научно обоснованный выбор типовой схемы управления в качестве теоретической модели структуры. За основу выбирается матрично-штабная схема управления, которая допускает

все виды управления, как по вертикали, так и по горизонтали и при необходимости может быть трансформирована в любую из общепринятых форм организации управления: матричную, линейно- функциональную или линейную.

Учитывая сказанное, на первом этапе происходит выбор матрично-штабной схемы управления.

На втором этапе осуществляется распределение управленческих решений по уровням в рамках матрично-штабной структуры. Сущность этой задачи заключается в том, чтобы выбрать такое разделение управленческих решений, при котором в наибольшей степени достигаются оперативность и гибкость управления, четкое разграничение функций и ответственности в действиях взаимосвязанных подразделений. В связи с этим, задача распределения управленческих решений по уровням является наиболее важной и ответственной в разработке общей методики проектирования структуры управления. Постановка ее вытекает также из определения оптимальной структуры управления, которым мы руководствуемся в своих исследованиях. Кроме того, руководителю, стоящему во главе современного предприятия, успешно решать задачу комплексного управления достаточно сложно. Поэтому необходимо исследовать и выявить:

– решения, которые имеет право принимать только высший руководитель, начиная от постановки проблемы и кончая выработкой решения;

– решения, для реализации которых руководитель предоставляет часть полномочий своим подчиненным, оставляя за собой право координации и контроля.

Решения, которые уполномочены принимать руководители низших уровней.

Третий этап основан на исследовании возможности проектирования того или иного варианта структуры для выбранного объекта управления. Вопрос о формировании варианта структуры управления будет зависеть от того, насколько целесообразно присутствие в ней функционального, тематического, либо координирующих уровней. Под целесообразностью в данном случае понимается степень загрузки руководителя, принимающего решения. Загрузку, в свою очередь, мы определяем как общую (суммарную) трудоемкость управленческих решений, принимаемых руководителем на уровне в течение исследуемого периода по формуле:

$$Qp = \sum_{i=1}^{n} \text{пр}i\text{тi}\text{к}ij, \qquad (1)$$

где Qp – суммарная трудоемкость (час); $\mathbf{T}i$- трудоемкость i-го управленческого решения (час); Kij – число повторений i-го решения на j-ом уровне; $Qp = \sum_{i=1}^{n} \text{пр}i$ - количество управленческих процедур.

Далее определяется число руководителей, необходимых для принятия управленческих решений заданной трудоемкости:

$$Cp = \frac{Qp}{Ft}, \qquad (2)$$

где Cp - расчетное число руководителей; Qp - трудоемкость принятия управленческих решений (час); Ft -действительный фонд времени одного сотрудника (час).

Полученное число руководителей сравнивается с допустимым значением. Если

расчетное число руководителей равно либо больше допустимого значения, это говорит о том, что его загрузка находится в заданных пределах или завышена. В любом случае здесь фиксируется уровень управления и, если загрузка завышена, решается вопрос о формировании дополнительного подразделения на данном уровне. Если же расчетная величина руководителей меньше допустимого значения, следовательно, степень загрузки чрезвычайно мала. В таком случае правомерно говорить об исключении данного уровня путем передачи полномочий руководителю другого уровня либо путем их объединения. Такое исследование загрузки проводится поэтапно на линейном, функциональном, тематическом и координирующем уровнях.

Результаты исследования позволяют обосновать вариант структуры управления.

Таким образом, весь намеченный комплекс работ по расчету загрузки организационных уровней предшествует анализу выбора варианта структуры. Такой анализ позволяет, исходя из заданных параметров объекта управления, оценить возможность формирования координационного, тематического либо функционального уровней (линейный уровень присутствует всегда), а в зависимости от этого - и возможность проектирования линейно-функциональной, матричной или матрично-штабной структуры управления.

На четвертом этапе происходит окончательный выбор варианта структуры, и все дальнейшие расчеты осуществляются в рамках выбранной структуры.

На пятом этапе процесса проектирования структуры управления решается вопрос о формировании состава подразделений на уровнях. Эта задача предполагает определение состава и численности руководителей и исполнителей, необходимых для принятия и подготовки управленческих решений с учетом нормы управляемости.

На шестом этапе принимается решение о внедрении данной структуры и утверждении схемы управления.

Три последующих этапа – седьмой, восьмой и девятый представляют собой этап организационного регламентирования, на котором осуществляется разработка документации, регламентирующей деятельность отдельных исполнителей, подразделений и системы управления в целом.

Объемные расчеты действующей структуры управления компании ООО СК «ВТБ Страхование» показывают, что дальнейшее ее формирование необходимо проводить в рамках матрично-штабной схемы управления с акцентом на создание и развитие проектных групп, то есть тематического управления. Для этого есть и объективные причины, такие как сложность трудового процесса, доминирование инновационного характера деятельности, непредсказуемость и динамичность внешней среды. Фрагмент схемы управления в компании представлен на рисунке 2.

Рынок страхования достаточно динамичен в своем развитии, в появлении новых продуктов страхования и другой инновационной деятельности, так же он находится в прямой зависимости от экономического положения в стране, что подразумевает постоянную динамику во всех аспектах деятельности компании.

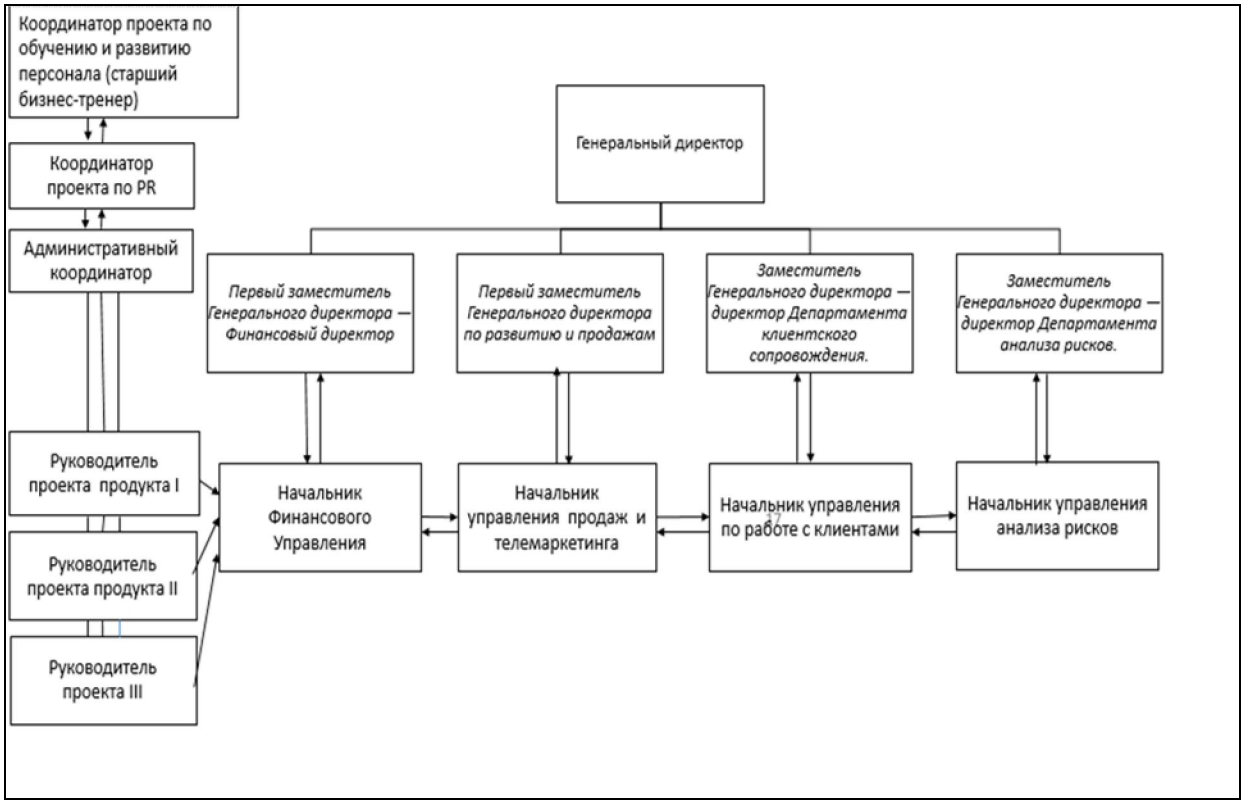

Рис. 2. **Фрагмент схемы управления в компании ООО СК «ВТБ Страхование»**

Соответственно, в достижении целей, которые динамично появляются перед компанией, помимо стабильных процессов, протекающих в ее деятельности, участвуют все звенья организации. Чтобы процесс был максимально слаженным и достижение целей было максимально эффективным, следует внедрять матрично-штабную схему управления с акцентом на создание и развитие проектных групп. Данная система управления подразумевает под собой эффективное использование специалистов при адаптации широкого спектра новых продуктов к потребностям рынка.

Итак, что же дает внедрение матрично-штабной структуры в компании?

1) интеграция всех видов деятельности компании в рамках реализуемых проектов (анализ рисков, андеррайтинг, маркетинг, финансирование, продажа, урегулирование убытков, клиентское сопровождение, обучение персонала);

2) получение высококачественных результатов по большому количеству проектов, программ, продуктов за минимальное время, так как внимание концентрируется конкретно на проект.

3) значительная активизация деятельности руководителей и сотрудников аппарата управления в результате формирования проектных команд, активно взаимодействующих с функциональными подразделениями, усиление взаимосвязи между ними;

4) сокращение нагрузки на руководителей высшего уровня управления в компании посредством передачи полномочий принятия решений на средний уровень, сохраняя при этом единство координации и контроля над ключевыми решениями на высшем уровне;

5) усиление личной ответственности конкретного руководителя как за проект в целом, так и за его элементы;

6) достижение большей гибкости и координации работ, т.е. лучшее и более быстрое реагирование данной структуры на изменение внешней среды;

7) преодоление внутриорганизационных барьеров, не мешая развитию функциональной специализации.

Данная структура будет актуальной для страховой компании потому, что в связи с достаточно частым появлением новых программ страхования следует формировать соответствующие штабы, чтобы разработкой и ведением проекта занимались именно они, а остальной штат компании вел непосредственно свою работу.

Список использованной источников

1. Игнатьева, А.В. Исследование систем управления [Текст] : учебное пособие для студентов вузов / А.В. Игнатьева, М.М. Максимцов. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2010.
2. Игнатьева, А.В. Менеджмент [Текст] : учебно-практическое пособие / А.В.Игнатьева, М.М. Максимцов, И.В. Вдовина [и др.]. – М. : Вузовский учебник : ИНФРА-М, 2010.
3. Максимцов, М.М. Менеджмент [Текст] : учебник / М.М. Максимцов, А.В. Игнатьева, М.А.Комаров. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012.
4. Романов, А.Н. Производственный менеджмент [Текст]: учебник / А.Н. Романов, М.М. Максимцов, А.В. Игнатьева [и др.]. – М. : Изд. «Проспект», 2013.
5. Игнатьева, А.В. Концептуальные основы совершенствования механизма управления образовательными системами [Текст] / А.В.Игнатьева // Вестник ГУУ. – 2013. – № 15.
6. Игнатьева, А.В. Управление издержками как механизм антикризисного управления [Текст] / А.В.Игнатьева, Д.О.Кузнецов // Предпринимательство. – 2013. – № 5.
7. Игнатьева, А.В. Современный подход к понятию «Производственный потенциал предприятия» [Текст] / А.В.Игнатьева, М.М. Максимцов и др. // Транспортное дело России : серия «Экономика, управление, транспорт». – 2013. – № 3.
8. Коротков, Э.М. Исследование систем управления [Текст] : учебник. – М. : ДеКа. 2003.
9. Игнатьева, А.В. Разработка стратегии создания и коммерциализации инновационного продукта [Текст] /А.В.Игнатьева, Н.А.Александрюк // Предпринимательство. – 2014. – №11.

Козак О.В., к.т.н., в.о. доцента, **Дубік В.М**., к.т.н., доцент, **Вільчинська Д.В**., к.с.г.н.,
асистент кафедри енергетики та електротехнічних систем в АПК
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

НОРМАЛІЗАЦІЯ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Під нормалізацією витрат енергії розуміють процес встановлення планової величини її витрат на одиницю продукції або виконання одиниці роботи (тобто встановлення планової величини питомих витрат енергії).

Нормалізація енергоспоживання в сільському господарстві має важливе значення. По-перше, визначаючи науково обґрунтовані норми питомих витрат енергії, створюють базу для розрахунку потреб в енергії виробничих об'єктів: підприємств, їх підрозділів, окремих агрегатів і технологічних процесів. З іншого боку, норми питомих витрат енергії дозволяють об'єктивно оцінювати ефективність енерговикористання в умовах змінювання обсягів і асортименту продукції, що випускається окремими агрегатами, цехами або підприємствами.

Метою нормалізації є:

- ✓ забезпечення раціонального і економного витрачання енергії і палива;
- ✓ встановлення вихідних величин для планування енергоспоживання. При цьому основною задачею нормалізації енергоспоживання є розробка і використання на виробництві технічно і економічно обґрунтованих, прогресивних норм питомих витрат енергії.

Нормалізація енергоспоживання органічно пов'язана з удосконаленням як виробництва, так і самого енергогосподарства підприємства. Разом з тим встановлення норм питомих витрат енергії ґрунтується також на енергетичному обліку, контролі і аналізі енерговикористання і утворює разом з ним єдину систему.

Розробка і впровадження такої системи в сільському господарстві зустрічає значні труднощі. Це пов'язано з різноманітністю технологічних процесів, різнотипністю обладнання і різновидністю режимів його роботи, із чисельністю технологічних, організаційних та інших внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на питомі витрати енергії, з недоліками енергетичного обліку на підприємствах, цехах, агрегатах тощо.

Сьогодні сільськогосподарські підприємства можна примусити займатися енергозбереженням законодавчим шляхом, шляхом введення обов'язкової сертифікації виробництв і продукції за їх енергетичною економічністю (у закордонній практиці законодавство широко використовується як рушійна сила енергозбереження, подібна ідея закладена також і в українському Законі про енергозбереження). Можна стимулювати споживача енергії до вирішення задач енергозбереження економічно, підвищуючи ціну на енергію, або, навпаки, зменшуючи її для тих споживачів, які ефективно використовують енергію.

У недалекому майбутньому у споживачів виникне нагальна необхідність у нормалізації свого енергоспоживання, але вже за економічними міркуваннями, а не під адміністративним тиском з боку відомчих або державних органів.

Необхідно усвідомити, що без розв'язання задачі нормалізації енергоспоживання не може бути мови про практичне енергозбереження.

Види норм питомих витрат енергії і вимоги до них.

Класифікація норм питомих витрат енергії здійснюється за трьома основними ознаками:

- ✓ ступені агрегації;
- ✓ складу витрат енергії;
- ✓ періоду дії норм.

Залежно від ступеню агрегації (збільшення, об'єднання), норми витрат енергії поділяються на індивідуальні і групові. Традиційно цей принцип класифікації передбачав два рівні агрегації витрат енергії, які ототожнювалися з рівнями планування: індивідуальні норми встановлювалися на рівні господарств, технологічних процесів, окремих потужних агрегатів, а групові - на більш високих рівнях планування (виробниче об'єднання, галузь тощо). Однак практика, розв'язання задач нормалізації енергоспоживання показала, що поділ норм витрат енергії залежно від рівня планування не можна вважати зручним, і відпрацювала інший принцип поділу норм - залежно від об'єкту їх формування. При такому підході індивідуальні норми витрат енергії формуються по технологічних об'єктах, а групові - по господарських.

Склад технологічних об'єктів формування норм витрат енергії невстановлений і повинен визначатися в кожному конкретному випадку окремо. Слід зауважити, що задача встановлення індивідуальних норм питомих витрат енергії - одна з найскладніших у процесі нормалізації енергоспоживання. Простіше всього індивідуальні норми витрат енергії визначаються в конкретних умовах виробництва. Однак часто виникає потреба мати технічно обґрунтовані норми за типами агрегатів на більш високих рівнях планування. У зв'язку з цим в окремих випадках розробляють індивідуальні галузеві норми, які формуються для середніх по галузі умовах виробництва.

Склад господарських об'єктів однозначно визначений типовими схемами керування економікою. При цьому по кожному господарському об'єкту будь-якого рівня планування групова норма включає витрати енергії, пов'язані з виробництвом даної продукції (роботи) групою технологічних об'єктів, що і визначає її назву.

Таким чином, якщо всі види норм питомих витрат енергії є за своєю суттю техніко-економічними показниками, то індивідуальні норми ближчі до технічних показників, а групові - до економічних.

Залежно від складу витрат енергії, норми поділяють на технологічні і загальновиробничі.

Як індивідуальні, так і групові норми питомих витрат енергії (відповідно і технологічні, і загальновиробничі) можуть бути диференційованими або укрупненими. Диференційовані норми належать до окремих видів продукції, її сортів або типорозмірів. Укрупнені норми встановлюються у вигляді усереднених величин по групах продукції різного сорту або типорозміру. Залежно від того, до якого виду продукції вони належать (до продукції цеху або готової продукції, наприклад, ферми) і які витрати енергії в себе включають, як технологічні, так і загальновиробничі норми (і диференційовані, і укрупнені) поділяються на цехові і загальногосподарські.

Очевидно, що оскільки загальновиробничі норми включають витрати і втрати енергії, тою або іншою мірою умовно віднесені на виробництво даної продукції, вони не можуть мати таку високу наукову обґрунтованість, як технологічні норми.

Незважаючи на різноманітність норм витрат енергії, до всіх без винятку норм

пред'являються практично однакові вимоги.

Вибір одиниці вимірювання виробленої продукції або роботи є важливим питанням при визначенні і нормалізації питомого енергоспоживання. Від правильності вибору цих одиниць залежить можливість контролю за виконанням норм питомих витрат енергії, а також аналізу ефективності енерговикористання.

При виборі одиниці для розрахунку питомих витрат енергії перевагу слід віддати натуральним показникам випуску продукції, оскільки на практиці, як правило, спостерігається стійка залежність між обсягом продукції в натуральному вимірі і витратами енергії на її виробництво.

Список використаних джерел

1. Про енергозбереження [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 09.05.2015 р. / Верховна Рада України; Закон від 01.07.1994 № 74/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – N 30. – С.283. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Енергозбереження в агропромисловому комплексі / М. Корчемний, В. Федорейко, В. Щербань. – Т. : Підручники&Посібники, 2001. – 975 с.

3. Гришко, А.В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління) / А.В.Гришко, В.І.Перебийніс, В.М.Рабштина. – Полтава : Полтава, 1996. – 280 с.

Корчак М.М., к.т.н., в.о. доцента кафедри
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам’янець-Подільський, Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ РОБОЧОГО ОРГАНУ ПОДРІБНЮВАЧА ДЛЯ РОЗПОДІЛУ РОСЛИННИХ ЗАЛИШКІВ НА СМУГИ ОБРОБІТКУ З ОПТИМІЗАЦІЄЮ ЕНЕРГОВИТРАТ НА ОБРОБІТОК

Розподільники при запропонованому комбінованому способі звільнення поля від рослинних залишків грубостеблових культур, що складається з об’єднаних технологічних процесів: розрізання та розподілу рослинних залишків, ущільнення згорненої маси, подрібнення рослинних залишків з ґрунтом та вирівнювання поверхні поля, здійснюють один з найважливіших технологічних процесів – розподіл розрізаних стебел з міжрядь на рядки посіву, забезпечуючи при цьому більш ефективне протікання послідуючих процесів запропонованого способу.

Дослідження технологічного процесу впливу розподільника на процес розподілу розрізаних рослинних залишків дають можливість обґрунтувати конструктивні параметри розподільників при запропонованій технології.

Технологічно подібними до розподільників є підгортачі, що використовуються в землеробстві досить давно [1, 2]. Основне їхнє призначення – підгортання культурних

рослин і знищення бур'янів. Складовими частинами даного робочого органу є: наральник, нероз'ємний двосторонній корпус, напрямні стінки та стояк.

Найважливішим об'єктом при процесі розподілу розрізаних рослинних залишків розподільником є стебла грубостеблових культур. Залежно від стану засміченості поля виникає необхідність регулювання напрямних стінок розподільника та застосування такого параметру, як кут розкриття напрямних стінок *α*. Розміри напрямних стінок, зокрема довжина робочої стінки *l* та її висота *h*, поряд з величиною *α* забезпечують максимально точну орієнтацію розрізаних стеблових залишків з міжрядь на рядки посіву (рис. 1).

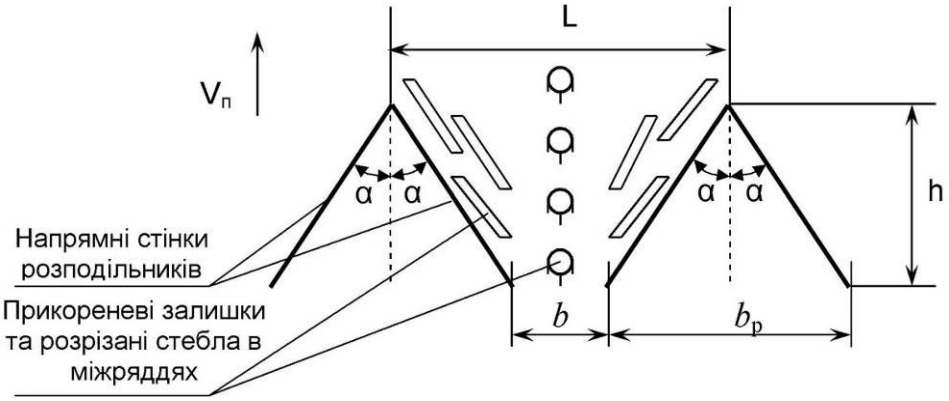

Рис. 1. **Вигляд напрямних стінок розподільників зверху**:
L – відстань між розподільниками, *b* – ширина між крайніми кромками напрямних стінок розподільників, $b_р$ – ширина між напрямними стінками розподільника, *h* – висота робочої стінки розподільника, $l_{розп.}$ – довжина робочої поверхні напрямної стінки розподільника.

Процес розподілу рослинних залишків та поступового їх згортання на рядки посіву грубостеблових культур проходить за рахунок робочих стінок розподільників. Процес розподілу та звуження смуги обробітку залежить від кутів розкриття напрямних стінок розподільників, а також довжин робочих стінок. Виходячи з цього, необхідно враховувати максимальні та мінімальні значення кутів розкриття напрямних стінок та їх довжину (рис. 2).

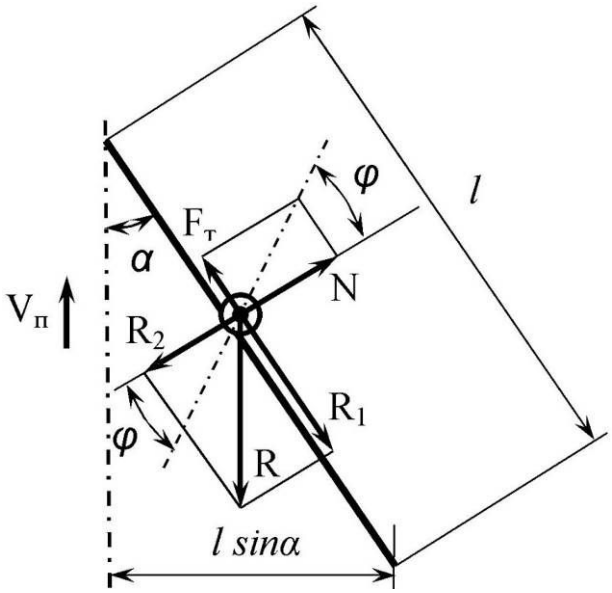

Рис. 2. **Сили**, **що діють на стінку розподільника в горизонтальній площині**

При русі робочої стінки розподільника в міжрядді виникає сила, яка діє на об'єкти (розрізані стебла, поверхню ґрунту) та направлена по нормалі до робочої стінки. Від цієї сили виникає нормально діюча на напрямну стінку сила, дотична сила до направляючої та сила тертя розрізаних стебел по поверхні напрямної стінки.

При визначенні кута α розхилу стінки розподільника виходили з умови, щоб переміщення стебел відбувалося із ковзанням їх по стінці розподільника.

Силу опору стебел R розкладемо на дві складові – R_1 та R_2. Складова R_1 намагається пересунути стебло по стінці, але цьому протидіє сила тертя $F_т$.

Умовою переміщення з ковзанням стебел по напрямним стінкам є:

$$R_1 > F_т. \quad (1)$$

Реакція середовища на стінку розподільника:

$$R = \frac{b}{2} \cdot h \cdot k_{пит}, \quad (2)$$

де $\frac{b}{2}$ – ширина стінки розподільника, см;

h – товщина маси стебел, см;

$k_{пит}$ – питомий опір переміщення стеблової маси, кН/м^2.

Дотична сила, під дією якої стеблова маса переміщується по поверхні стінки розподільника:

$$R_1 = R \cdot \cos \alpha, \quad (3)$$

де α – кут розкриття напрямної стінки.

Сила нормального тиску стеблової маси на стінку розподільника:

$$R_2 = R \cdot \sin \alpha. \quad (4)$$

Сила тертя стеблової маси по поверхні стінки розподільника:

$$F_т = R_2 \cdot \mathrm{tg}\, \varphi_c, \quad (5)$$

Виразивши силу R_2 через R, одержимо

$$F_т = R \cdot \sin \alpha \cdot \mathrm{tg}\, \varphi_c. \quad (6)$$

Підставивши в умову (1) значення R_1 і $F_т$, та враховуючи кут тертя φ, який виникає під час робочого процесу розподілу, одержимо:

$$R \cdot \cos \alpha > R \cdot \sin \alpha \cdot \mathrm{tg}\, \varphi_c. \quad (7)$$

або

$$\alpha_{\max} \le arctg\ \frac{1}{\varphi_c},\ \alpha_{max} < 90^0 - \varphi_c. \quad (8)$$

Якщо кут тертя стебел об стінку розподільників приблизно дорівнює 45^0, то кут $\alpha < 45^0$, а $2\alpha < 90^0$.

Розрізані стебла на початку робочого процесу повинні переміщуватись по напрямку до крайньої кромки робочої поверхні. З цього слідує, що при переміщенні напрямної стінки розрізане стебло пройде відповідний шлях по робочій поверхні з ковзанням.

В залежності від розрізаних стебел, звуження смуги обробітку та точності орієнтації на рядки посіву, забезпечення максимального ефекту робочого процесу розподілу, як вже зазначалось вище, залежить як від кута розкриття напрямних стінок, так і від довжини робочої поверхні (стінки).

Зобразимо максимально звужену одну із сторін смуги обробітку через *s*, що утворилася в результаті проходження процесу розподілу напрямною стінкою розрізаних стебел на рядки (рис. 3).

Виходячи з вищевикладеного та практичних міркувань можна прийняти, що ширина міжряддя $b_{між}$ за агровимогами є відомою величиною, а ширина між напрямними стінками *b* має забезпечувати максимальне звуження смуги обробітку (розподіл розрізаних стебел на рядки посіву).

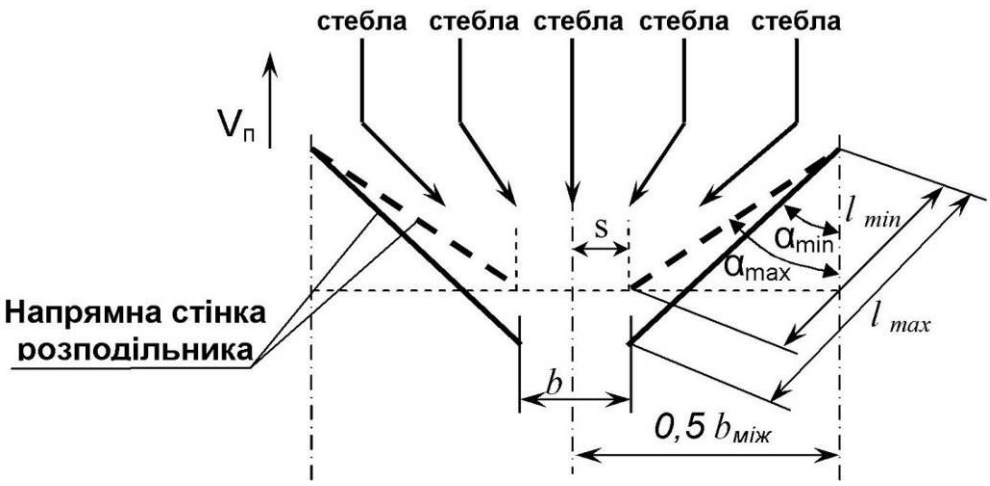

Рис. 3. **До розрахунку довжини поверхні напрямних стінок розподільника**

Визначимо мінімальні та максимальні величини довжин робочої поверхні напрямної стінки розподільника, відповідно $l_{\min}$ та $l_{\max}$:

$$l_{\min\ розп} = \frac{\left(\frac{1}{2} b_{між} - s\right)}{\sin\ \alpha_{\max}}. \quad (10)$$

$$l_{\max\ розп} = \frac{\left(\frac{1}{2} b_{між} - s\right)}{\sin\ \alpha_{\min}}. \quad (11)$$

Після процесу розподілу рослинних залишків на рядки посіву, наступними процесами є ущільнення та подрібнення по рядках. Така комбінація процесів дає змогу істотно зменшити енерговитрати на обробіток, що витрачаються тільки на рядки посіву грубостеблових культур.

Обґрунтований робочий орган реалізований у розробці комбінованого фрезерного подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур [3-8].

Список використаних джерел

1. Сільськогосподарські та меліоративні машини [Текст] / Войтюк Д.Г., Дубровін В.О., Іщенко Т.Д. [та ін.]; за ред. Войтюка Д.Г. – К.: Вища освіта, 2004. – 544 с.

2. Комбинированные почвообрабатывающие машины [Текст] / Вилде А.А., Цесниекс А.Х., Моритис Ю.П. [и др.]. – Л. : Агропромиздат : Ленингр. отд-ние, 1986. – 128 с.

3. Пат. 29342, Україна, МПК А 01 В 33/00. Фрезерний подрібнювач кореневих та листостеблових залишків [Текст] / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В., Говоров О.Ф. – № u200710230; заявл. 14.09.2007; опубл. 10.01.2008, Бюл. № 1.

4. Пат. 31514, Україна, МПК А 01 В 33/00. Подрібнювач кореневих та листостеблових залишків [Текст] / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В., Говоров О.Ф. – № u200714212; заявл. 18.12.2007; опубл. 10.04.2008, Бюл. № 7.

5. Пат. 33829, Україна, МПК А 01 В 33/00. Комбінований культиватор-подрібнювач / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В. – № u200803382; заявл. 17.03.2008; опубл. 10.07.2008, Бюл. № 13.

6. Пат. 33819, Україна, МПК А 01 В 33/00 Комбінований фрезерний культиватор-подрібнювач рослинних залишків грубостеблових культур [Текст] / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В. – № u200803323; заявл. 17.03.2008; опубл. 10.07.2008, Бюл. № 13.

7. Пат. 90538, Україна, МПК А 01 В 33/00. Спосіб звільнення поля від рослинних залишків грубостеблових культур [Текст] / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В., Яковенко А.І. – № a2008 04264; заявл. 04.04.2008; опубл. 11.05.2010, Бюл. № 9.

8. Пат. 90535, Україна, МПК А 01 В 49/02 (2006.01). Комбінований подрібнювач рослинних залишків грубостеблових культур [Текст] / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В. – № a2008 03070; заявл. 11.03.2008; опубл. 11.05.2010, Бюл. № 9.

Кроль В.О., старший викладач, **Федірко П.П**., доцент, **Вакарчук С.Г**. аспірант
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЗРОБКА КОНСТРУКЦІЇ МАШИНИ ДЛЯ СОРТУВАННЯ ЗЕРНОВИХ СУМІШЕЙ ЗА ОЗНАКОЮ ДОВЖИНИ

З усіх машин, які використовуються для очистки і сортування зерна, найменшу питому продуктивність мають машини, що розділяють зернові суміші за ознакою довжини – трієри. Спроби форсувати кінематичний режим циліндричного трієра обмежені досить вузькими межами [1], установки з трієрних блоків громіздкі і мають високу металомісткість. Дискові і лопатеві трієри випереджають циліндричні по компактності і продуктивності на одиницю об'єму, але поступаються по питомій продуктивності, чистоті вихідного продукту і металомісткості. Запропоновані рядом авторів удосконалення класичних трієрів дозволяють підвищити продуктивність процесу на 30-40%, але мають ряд недоліків, серед яких складність конструкції, низька стабільність процесу, зниження надійності [3].

На основі проведеного аналізу розроблена експериментальна зерноочисна машина [2], що працює на основі орієнтації насінини при проходженні крізь отвори решета, яка використовує принцип поточності.

Машина для сортування зернових сумішей за ознакою довжини складається з гофрованого решітного барабана 1 з вертикальною віссю змонтований на вирізному диску, що приводиться в обертання порожнистим привідним валом; внутрішній пристрій розподілу зернової суміші, що містить сегменти 2 з еластичними накладками 3, закріпленими на задніх стінках вертикальних живлячих каналів 4, що мають спільну основу, встановлену на осі, кожух, збірно-виводяче пристосування для розділених компонентів суміші і відбиваючі щітки 5.

Пристрій працює наступним чином: Зернова суміш потрапляє з бункера в живильні канали і її частки попередньо самоорієнтуються, стикаючись з обертовим решітним барабаном, оснащеним гофрами на робочій поверхні (зона А). Затягнуті за рахунок сили тертя в зазор між решітним барабаном і еластичною накладкою сегмента, частки суміші потрапляють в жолобки, утворені гофрами, і орієнтуються вздовж рядів розташованих в них отворів.

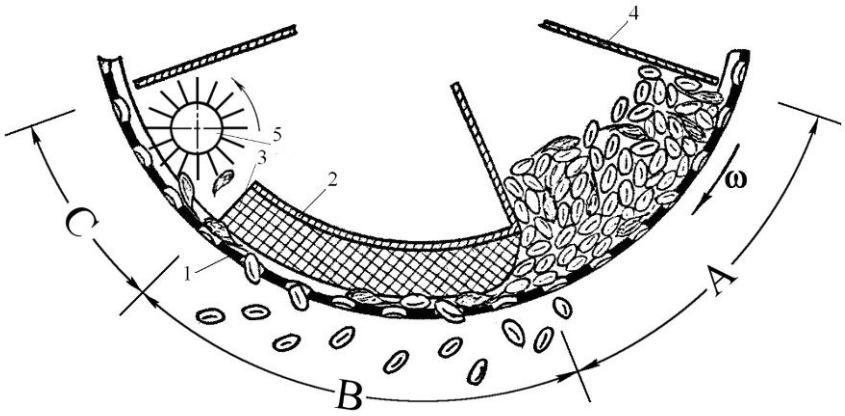

Рис. 1. **Технологічна схема процесу розділення**

Дякуючи гальмуючій дії еластичних накладок, відбувається ковзання часток відносно отворів решітного барабана. При цьому короткі частки повертаються відносно кромки отвору і проходять у нього. Відбиваючись від кожуха вони потрапляють в зовнішню воронку збірно-відвідного пристосування (зона В). Довгі частки, по причині обмеженості зазору, не можуть повернутися на кут, достатній для проходження в отвори решітного барабана і йдуть сходом. За межами сегмента вони змітаються відбиваючою щіткою і падають униз, проходячи крізь отвори вирізного диска і потрапляючи у внутрішню воронку збірно-відвідного пристрою (зона С).

Дослідження довели життєздатність запропонованої конструкції, при випробуваннях одержані позитивні результати. Розроблений пристрій дає можливість підвищити продуктивність процесу сепарації зернових сумішей за рахунок збільшення швидкості робочого органу при покращенні якості розділення компонентів зернової суміші.

За даними лабораторних досліджень, питома продуктивність процесу сепарації для машин такого типу доходить до 6…7т/м^{2}·год, що значно перевищує той самий показник для серійних трієрів. При цьому повнота виділення довгої складової досягає 92%.

Разом з тим, були виявлені фактори, які знижують якість розділення зернової суміші, намічені шляхи подальшого вдосконалення машини і подана заявка на винахід.

Список використаних джерел

1. Сільськогосподарські машини. Основи теорії та розрахунку [Текст] : підручник / [Войтюк Д.Г., Барановський В.М., Булгаков В.М. та ін.] ; за ред. Д.Г. Войтюка. — К. : Вища освіта, 2005. — 464 с.: іл.

2. Пат. 38729 Україна, МПК^{7} B07B 1/18. Пристрій для розділення зернових сумішей [Текст] / Кроль В.О. (Україна) ; заявник та патентовласник Кроль В.О. ; заявл. 19.05.2008; опубл. 12.01.2009; Бюл. №1.– 3с. : іл.

3. Кроль, В.О. Обґрунтування вибору конструкції машини для сортування зернових сумішей за ознакою довжини [Текст] / В.О.Кроль, П.П.Федірко, С.Г. Вакарчук // Збірник наукових праць : Технічні науки ; за ред. д.е.н., професора, заслуженого працівника сільського господарства України, ректора університету (голова) В.В. Іванишина. – Кам’янець-Подільський : Подільський державний аграрно-технічний університет. – 2015. – Випуск 23. — С.205-210.

Кушлак А.С., студент, **Кузьмін О.В.**, к.т.н., доцент кафедри технології харчування та ресторанного бізнесу
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТРАВ У ЛІКЕРО-ГОРІЛЧАНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

На сучасному етапі в лікеро-горілчаній промисловості актуальним є пошук нової сировини, яка поліпшує якість та безпеку виробів.

Метою дослідження є підбір нових харчових добавок, які раніше не використовувались у лікеро-горілчаному виробництві, та вивчення питання їх комплексного використання для виробництва горілок та горілок особливих, що дозволить поліпшити споживчі властивості та розширити асортимент готової продукції. Необхідно також досліджувати стабільність внесених компонентів при зберіганні виробу, оскільки при неналежному або тривалому зберіганні вони можуть окислюватися, або втрачати свої ароматичні властивості.

Перелік нетрадиційної для харчової промисловості рослинної сировини, дозволеної для виготовлення ЛГП, включає понад 100 найменувань. За морфологічними ознаками рослинна сировина підрозділяється на шість груп [1]: трави, коріння і кореневища, квіти, деревна кора, сухі та соковиті плоди.

У лікеро-горілчаному виробництві використовуються в сушеному або свіжому виді надземна частина рослини, суцвіття, листя [1]. Трави підрозділяються на два види: ароматичні та неароматичні. До ароматичних трав відносяться: базилік, буркун лікарський, звіробій, чаполоч, майоран садовий, меліса лікарська, м’ята кучерява, м’ята перцева, полин гіркий, розмарин, естрагон, деревій, гісоп, чай чорний байховий, шавлія лікарська, лавр благородний, володушка золотиста, зизифора, іван-чай, евкаліпт. Ароматичні трави, які містять ефірну олію і пахучі речовини, використовують для отримання спиртових настоїв та ароматичних спиртів.

Неароматичні трави містять лише смакові, переважно гірки, речовини. До них відносяться трифоль, женьшень звичайний, омела біла, подорожник звичайний, пустирник звичайний, толокнянка, польовий хвощ і інші.

В якості досліджуваних зразків нами розглянуто 2 зразка трав: кріп пахучий; чай чорний листовий (рис. 1).

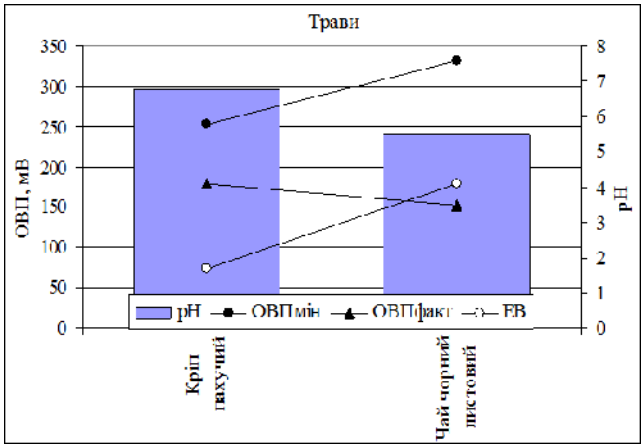

Рис. 1. **Характеристика водно-спиртових екстрактів**, **отриманих з трав**

Рівень pH для водно-спиртових екстрактів з трав має значення від 5,48 (чай чорний листовий) до 6,79 (кріп пахучий), тобто екстракти мають кислу реакцію. Мінімальне теоретично очікуване значення окислювально-відновного потенціалу ОВПмін для екстрактів з трав має значення від 252,9 мВ (кріп пахучий) до 331,2 мВ (чай чорний листовий) а фактичний виміряний окислювально-відновний потенціал розчину ОВПфакт від 152,5 мВ (чай чорний листовий) до 178,5 мВ (кріп пахучий). При цьому мінімальна величина відновної здатності (ЕВ) дорівнює 74,4 мВ та характерна для кропу пахучого, а найбільше значення – 178,7 мВ – має водно-спиртовий екстракт з чаю чорного листового.

За органолептичними показниками екстракти з трави (табл. 1) рекомендовано використовувати при виробництві настоянок, ароматних спиртів, бальзамів, лікерів.

Таблиця 1

Органолептичні характеристики водно-спиртових екстрактів, отриманих з трав

Сировина	Колір	Аромат	Смак	Рекомендації
Кріп пахучий	буро-зелений	яскравий кріп	пряний, насичений, характерний для кропу	бальзами, гіркі настоянки
Чай чорний листовий	темно-коричневий	чай, деревний	помірно пекучий, дуже терпкий	ароматні спирти, гіркі настоянки, бальзами

Рослинна сировина групи трав покращує органолептичні властивості напоїв, надає їм стійкі лікувально-профілактичні властивості - сприяє зміцненню здоров'я людини (антиокислювальний, мембраностабілізуючий вплив, посилення окислювально-відновних реакцій) і підвищенню захисних функцій організму від дії несприятливих чинників (нормалізація імунного та гормонального статусу організму).

Створення алкогольної продукції з пониженим рівнем токсичності дозволяє компанії-виробникові виводити на ринок нові види продукції. Саме ця продукція вигідно відрізняє асортимент виробника від асортименту конкурентів, створюючи сприятливий імідж підприємству, яке піклується про захист споживачів від негативної дії алкоголю на основі використання новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Скрипник, К.И. Растительное сырьё ликеро-водочного производства [Текст] / К.И. Скрипник, И.И. Бурачевский, Н.А. Оганезова. – М.: ЦНИИТЭИпищепром, 1974. – 36 с.

Лещук Ю.І., асистент, **Семенів І.І.**, асистент
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Найбільшого розвитку в Україні набуло поширення твердих видів біологічного палива (гранул та брикетів) за 2013 рік в Україні вироблено близько 1,5 млн. т. твердого біопалива з яких до 90% (1,3 млн.т) було експортовано (здебільшого до Польщі), що еквівалентно 0,6 млрд.м^3 природного газу. Сировиною для виробництва твердого біопалива є відходи деревообробної промисловості (тирса, тріска), солома, соняшникова лузга тощо. Використання для виробництва твердого біопалива всієї маси не зернової частини врожаю в умовах зменшення внесення органічних добрив в Україні (протягом двох останніх десятиліть у десять разів) спричинюватиме значне зниження родючості ґрунтів. Вивчаючи це протиріччя представники аграрної науки прийшли до компромісного рішення, а саме: тільки 20% урожаю не зернової її частини можна використовувати для вирішення задач не сільськогосподарського характеру, в тому числі і для теплової енергетики. Такий підхід дозволяє використати 14 млн.т не зернової частини урожаю на опалення приміщень, що, у свою чергу, дасть можливість Україні зменшити споживання імпортного природного газу на 6,3 млрд.куб.м. Крім того на малопродуктивних землях можна вирощувати нові види багаторічних високопродуктивних біоенергетичних культур: на 1,5 млн.га - енергетичну вербу і тополю, а на 0,5 млн.га міскантус, свічграс. За урожайності сухої маси верби 15 т/га (в розрахунку на 1 рік) та міскантусу - 20т/га потенційний вихід твердого біопалива становитиме 35,8 млн.т/рік, з якого можна отримати до 540 млн.ГДж тепла, що еквівалентно 16,5 млрд.м^3 природного газу.

З досліджень вчених НААН для виробництва біогазу доцільно вирощувати:

- кукурудзу на силос на площі 2 млн.га, це дозволить отримати 40,0 млрд. куб. м біогазу;
- цукрові буряки на площі 1 млн.га. Це дозволить отримати понад 5 млрд.м3 біометану.
- цукрове сорго на площі 500 тис.га. що забезпечить близько 5,5 млрд.м^3 біометану.

Таким чином, необхідно вирощувати найбільш придатні для виробництва біогазу культур (кукурудзи на силос, цукрових буряків та цукрового сорго) на площі 3,5 млн.га. Для щорічного виробництва такої кількості біогазу в Україні необхідно побудувати близько 33,2 тис. біогазових реакторів потужністю 5,2 тис.м^3/добу біогазу. Це дозволить замінити 31,7 млрд.м природного газу.

Для виробництва біоетанолу необхідні цукроносні культури (цукрові буряки, цукрове сорго), крохмаленосні культури (картопля, топінамбур, кукурудза на зерно, тритікале, пшениця, ячмінь та інші), а також цилюлозовмісна біомаса.

Найбільш поширеною сільськогосподарською культурою для виробництва біоетанолу в світі є кукурудза, зерно якої містить багато крохмалю. У 2014 році посівні площі цієї культури в Україні становлять близько 5 млн.га. Прогнозований валовий збір за врожайності 6 т/га складає 30 млн.т. Переробка близько 0,7 млн.т. (2,3 %) зерна кукурудзи на біоетанол забезпечить внутрішні потреби в цьому виді біопалива, передбачені відповідним Законом України.

У разі організації виробництва біоетанолу в Україні площі під цукровими буряками необхідно вирощувати на 700 тис.га. Це дозволить щорічно отримувати до 30 млн.т солодких коренеплодів, половину з яких залучити на виробництво цукру для забезпечення внутрішнього ринку, а з отриманої меляси виготовляти до 170 тис.т. біоетанолу. Решту 15 млн.т коренеплодів цукрових буряків переробляти на біоетанол. Це дозволить щорічно виробляти до 1,3 млн.т біоетанолу.

Перспективною для України рослиною, біомаса якої може використовуватись для виробництва біоетанолу є цукрове сорго, здатне формувати стабільно високі врожаї навіть за несприятливих погодних умов. За загальним виходом енергії цукрове сорго випереджає інші культури, оскільки з 1 га посівів цієї культури можна отримати близько 4,5 т біоетанолу та понад 20 т твердого біопалива, що в сумі становить 450 ГДж/га.

Україна споживає до 6,5 млн. тонн дизельного палива, для заміщення 10% якого біопаливом (згідно Директиви ЄС до 2020 року) нам необхідно виробити близько 650 тис. тонн біодизеля.

Щорічно внутрішнє споживання бензинів в Україні становить близько 4млн.т. Добавляння до бензинів 5% біоетанолу, як це передбачено у Законом України «Про альтернативні види палива» зі змінами від 19.06.2012 р., дозволить на 200 тис.т. зменшити споживання цього енергоносія.

Отже, використання енергії рослин, накопиченої в процесі їх вегетації, дозволить зменшити залежність України від імпорту різних видів викопних енергоносіїв. Це можливо шляхом розширення площ біоенергетичних культур за рахунок використання малопродуктивних земель, які не використовуються для вирощування продуктів харчування та кормів.

Ліннік А.Ю., к.т.н., доцент, **Камишанов В.В**., старший викладач,
Семенів І.І., асистент
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

БІОМАСА ЯК ФАКТОР ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ РЕГІОНУ

В енергетичній стратегії України, що прямує шляхом підвищення енергоефективності та економії традиційних видів палива, солома визнана стратегічним ресурсом. Згідно з розрахунками учених НДІ екобіотехнологій та біоенергетики аграрного університету України, одна тонна соломи еквівалентна 370 м^3 газу, чи 330 кг дизельного палива, або ж 600-700 кг вугілля.

Україна має добрі передумови для істотного розширення використання біомаси в енергетичних цілях, насамперед – для виробництва теплової енергії. Однією з таких передумов є значний потенціал біомаси, доступної для виробництва енергії.

Можливість використання рослинних залишків для отримання енергії залежить від

характеру культур, якими засівають великі площі, та від кількості залишків, які можуть бути отримані з одиниці посівної площі. Польові культури дають більше відходів ніж овочеві. Приблизну кількість рослинних відходів можна визначити множенням маси культури на характерний їй коефіцієнт залишку. У сої він дорівнює 0,55-2,60; кукурудзи - 0,55-1,20; пшениці - 0,5-1,75; цукрового буряку - 0,07-0,20. Значення коефіцієнтів залежать не тільки від виду культури, а й від умов її вирощування, способів збору, а також від методів визначення коефіцієнта [1].

Середня кількість соломи злакових культур в Україні становить 75,8 млн. т. За використання 20% загального збору соломи для енергетичних цілей може бути заміщено 7,8 млн. т у. п./рік (близько 2% від загального споживання первинних енергоносіїв в Україні). З брикету соломи вагою 50-60 кг можна одержати 4 кВт год. електроенергії [2].

З біомаси можна отримати тверде (механічна переробка), а також рідке й газоподібне (шляхом термохімічного і біотехнологічного впливу) палива. Рідкі види палива представлені двома типами – біоетанол та біодизель. Для виробництва біоетанолу можуть використовуватись різноманітні цукроносні та крохмалоносні сільськогосподарські культури, для біодизеля – насіння олійних культур, як правило ріпаку. Газоподібне біопаливо отримується шляхом анаеробного бродіння різного роду біомаси (вторинна сировина, відходи рослинництва та тваринництва), процеси окислення субстрату, формування кислот, метаноутворюючих бактерій та, зрештою, метану відбувається в закритому реакторі, тому емісія летких сполук мінімальна, що позитивно впливає на екологічну ситуацію. Поряд з отриманням метану, в реакторі утворюється ферментативна маса як побічний продукт анаеробного бродіння, що слугує відмінним органічним добривом.

Потенціал виробництва біогазу з соломи основних сільськогосподарських культур нашої держави є досить значним (табл.1.), який може задовільнити значну частину енергетичних потреб та одночасно забезпечити фермерські господарства якісними екологічно чистими добривами.

Таблиця 1

Потенціал соломи для виробництва біогазу*

№ п\п	Культура	Середня посівна площа, тис. га	Збір соломи, тис. т.	Допусти-мий обсяг соломи для в-ва біогазу, тис. т.	Вихід біогазу $м^3/т$	Вихід біогазу тис. $м^3$	Маса біогазу тис. т. 12х 10^{-7} $т/м^3$	Фермента-тивна маса тис. т.
1	Пшениця	6475,4	20203,3	12109,5	342	4141449	4,97	12104,53
2	Жито	354,9	1254,9	1254,9	306	383999,4	0,46	1254,44
3	Ячмінь	4090,9	9777,2	4961,2	342	1696730,4	2,04	4959,16
4	Овес	326,9	581,9	431,9	300	129570	0,16	431,74
5	Кукурудза на зерно	3015,6	22978,9	22978,9	420	9651138	11,58	22967,32
6	Просо	152,6	157,2	57,2	280	16016	0,02	57,18
7	Гречка	252,9	414,6	414,6	280	116088	0,14	414,46
8	Рис	27,3	155,3	155,3	161	25003,3	0,03	155,27
9	Соняшник	4558,7	14679,0	14679,0	180	2642220	3,17	14675,83
10	Соя	943,5	2097,4	2097,4	280	587272	0,71	2096,69
11	Ріпак	926,9	3540,8	3540,8	280	991424	1,19	3539,61
Всього		21125,6	75840,5	62680,7	-	20380910	24,47	62656,23

** - середній показник за 2010-2014роки.*

Проте, найбільш простим і економічним способом переробки соломи є отримання твердого палива - пеллет. Пеллети отримують з відходів деревопереробних і сільськогосподарських галузей та інших видів біомаси. Вони являють собою висушену і спресовану сировину у формі циліндрів. Постійно зростаюча популярність гранульованого біопалива в усьому світі обумовлена низкою безсумнівних переваг порівняно з вихідною сировиною: зменшення обсягу складів на 50% за рахунок більшої насипної ваги; зниження витрат на транспортування; горіння в котлі відбувається більш ефективно, ніж при спалюванні вихідної сировини; подача палива в пальник може бути легко автоматизована; пальники для гранул легко встановлюються на котли натомість відпрацьованих пальників для рідкого палива, із збереженням високого рівня автоматизації.

Вихідні матеріали для виробництва гранул суттєво різняться за розмірами частинок, насипній і питомій вазі, вологості, міцності частинок матеріалу, хімічним складом сировини. Тому для кожної сировини розробляється своя технологічна схема, яка може як спрощуватися, так і ускладнюватися.

У середньому питома вартість кам'яного вугілля та пелет є приблизно рівною, однак у порівнянні з традиційними видами пального пелети мають такі переваги: екологічна чистота; доступність; висока теплотворна здатність; низький вміст золи, шкідливих речовин; можливість повної автоматизації процесу спалювання; відновлюваність вихідної сировини; можливість вторинного використання відходів (золи в якості добрива).

В розрізі Тернопільської області, яка характеризується середніми показниками по Україні по збору зернових культур, а відповідно і соломи, динаміка обсягу біомаси зернових культур в розрізі 2010-2015 років станом на 1 вересня виглядає наступним чином – рис. 1 [3]. Виходячи з даних показників обсяг вирощеної соломи становить близько 1,5 млн тонн, з яких, частина біомаси використовується на заготівлю кормів та використання у вигляді добрив, проте значна частина 20-40% залишається незатребуваною. Дану кількість біомаси, а це 300-600 тис. тонн соломи раціонально переробляти на енергетичне паливо, з якого з урахуванням енергетичної цінності соломи 18,43 ГДж/т можна отримати 5,53-11,01 10^6 ГДж енергії, що є еквівалентом кількості енергії, що виділяється при спалюванні 132-264 тис. тонн сирої нафти.

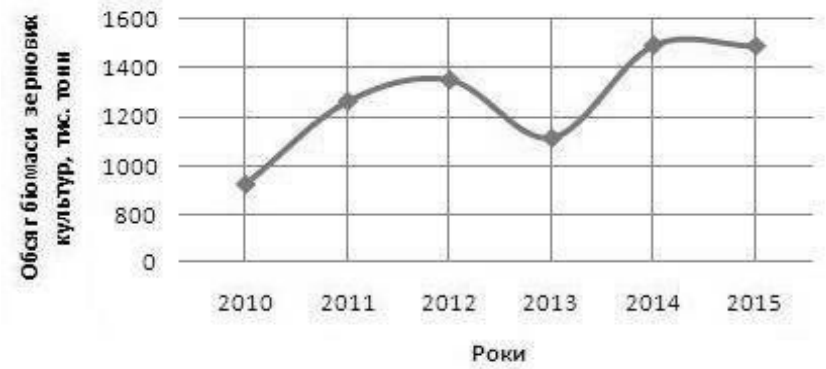

Рис. 1. **Динаміка обсягу біомаси зернових культур в Тернопільській області**

Аналізуючи отримані результати, можна стверджувати, що використання альтернативного біопалива з відходів рослинного виробництва сільського господарства, зокрема соломи, дозволить підвищити енергетичну незалежність області та країни в цілому, створити екологічно безпечне, маловідходне виробництво, знизити собівартість основної

продукції, економічно ефективно використовувати рослинні відходи, економно витрачати бюджетні кошти, що виділяються на закупівлю палива.

Список використаних джерел

1. Оцінка енергетичного потенціалу біомаси в Україні [Текст] / Г.Г. Гелетуха, Т.А. Железна та ін. // Промислова теплотехніка. – 2010. – Т.32, №6. – С.58-65.
2. Гелетуха, Г.Г. Обзор технологий сжигания соломы с целью выработки тепла и електроенергии [Текст] / Г.Г. Гелетуха, Т.А. Железна // Экотехнология и ресурсосбережение. – 1998. – №6. – С. 3-12.
3. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2014 рік. Тернопіль: Головне управління статистики в Тернопільській області, 2015.

Назаренко О.О., к.т.н., доцент кафедри машин та обладнання АПВ
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

ПОКРАЩЕННЯ ПАЛИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОСТІ КОЛІСНИХ ТРАКТОРІВ

Важливими проблемами сучасності є розробка шляхів раціонального використання енергоресурсів і їх економія. Велике значення надається питанням економії палива. Мобільні енергетичні засоби механізації сільськогосподарського виробництва, значну частку яких складають колісні трактори – одні із основних користувачів нафтопродуктів. Тому підвищення паливної економічності цього виду транспорту є суттєвим резервом економії рідкого палива.

Одним із резервів зниження експлуатаційної витрати палива колісних тракторів є краще пристосування системи автоматичного регулювання частоти обертання дизеля до умов його роботи.

На автотракторних дизелях застосовуються всережимні регулятори частоти обертання, які на перехідних процесах подають надлишкову кількість палива в циліндри двигуна [1]. При виконанні транспортних робіт з неусталеними режимами доцільно застосовувати дворежимні регулятори. Перевага від застосування дворежимного регулювання полягає в тому, що при зміні режимів роботи дизеля зменшується закидання рейки паливного насосу в сторону збільшення подачі палива на початковій фазі розгону, в порівнянні із всережимним регулюванням.

Оскільки колісні трактори використовуються як на польових сільськогосподарських роботах, так і на транспортних роботах, то на таких енергетичних засобах механізації потрібний універсальний регулятор частоти обертання, який при всережимному регулюванні частоти обертання колінчастого вала дизеля забезпечує постійну швидкість руху машинно-тракторного агрегату (МТА) при роботі двигуна як на номінальному, так і на часткових швидкісних режимах, наприклад, при міжрядному обробітку, збиранні технічних і зернових культур, оранці, культивації та на інших польових роботах. Дворежимне регулювання забезпечується при використанні трактора на транспортних перевезеннях, де швидкість

змінюється в широкому діапазоні.

Запропонований нами регулятор забезпечує всережимне регулювання від максимальної частоти обертання до частоти обертання максимального обертового моменту та дворежимне регулювання від частоти обертання максимального обертового моменту до частоти обертання холостого ходу, в залежності від положення ручного важеля керування паливним насосом. На польових роботах, при змінному навантаженні МТА завдяки всережимності регулювання забезпечується стабільність швидкості руху. При виконанні технологічних поворотів та переїздів із загінки в загінку дизель нерідко має працювати на режимі холостого ходу. Для забезпечення нормальної роботи на режимі холостого ходу при малих кутових швидкостях ручний важіль керування паливним насосом переміщується в сторону зменшення подачі палива. При досягненні положення важеля керування подачі палива до частоти обертання максимального обертового моменту, система переключення режимності регулювання переключає регулятор на дворежимне регулювання.

Для визначення працездатності дослідного регулятора і характеру протікання часткових і зовнішньої характеристики $g_ц=f(n_н)$ знімалися швидкісні характеристики паливного насосу високого тиску. Результати досліджень та принцип дії системи автоматичного переключення режимів регулювання універсального регулятора описані в роботі [2].

З метою визначення паливно-економічних та динамічних показників трактора Т-150К, обладнаного універсальним регулятором швидкості з системою автоматичного переключення режимів регулювання, проводились дорожні та польові дослідження [3, 4, 5].

Для визначення ефективності застосування універсального регулятора для дизелів колісних тракторів проводились дорожні випробування, під час яких визначались паливні характеристики на дорозі із асфальтованим покриттям та ділянці польової вкатаної дороги з перемінним профілем. За результатами вимірювань підраховувались фактична середня швидкість руху та витрата палива в кг/год (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльні параметри транспортного МТА Т-150К+РЖТ-8 при різних режимах регулювання

Параметри	Всережимне регулювання	Дворежимне регулювання
Продуктивність, т·км/год	127 – 151	129 – 156
Робоча швидкість, км/год	13,9 – 16,6	14,2 – 17
Годинна витрата палива, кг/год	12,4 – 12,3	11,7 – 12
Питома витрата палива:		
г/(т·км)	81 – 98	77 – 91
%	100	93 – 95

Продуктивність МТА, енергетичні затрати та витрата палива при виконанні польових сільськогосподарських робіт визначались по методу контрольних змін.

Вплив універсального регулятора при всережимному і дворежимному регулюванні на техніко-економічні показники МТА визначались при виконанні трактором Т-150К енергоємних та малоенергоємних польових робіт. Результати польових досліджень МТА приведені в таблиці 2.

Отже, система переключення режимності регулювання, яка зв’язана із ручним важелем керування паливним насосом дає можливість автоматично переключати

режимність регулювання в залежності від навантаження МТА. Це дає можливість при різних умовах роботи МТА отримувати дворежимно-всережимне чи дворежимне регулювання роботи двигуна. В результаті цього зменшується загальна експлуатаційна витрата палива до 6–8% та покращуються динамічні показники тракторного агрегату.

Таблиця 2

Результати польових досліджень МТА Т-150К+КА-4,2 при різних режимах регулювання. Глибина обробітку 8…10 см

Параметри	Всережимне регулювання	Всережимне + дворежимне регулювання
Продуктивність, га/год	2,88 – 3,63	2,95 – 3,82
Робоча швидкість, км/год	9,6 – 12,1	10,5 – 12,9
Питома витрата палива:		
кг/га	8,85 – 8,94	8,38 – 8,57
%	100	95– 96

Список використаних джерел

1. Головчук, А. Ф. Улучшение топливной экономичности и снижение дымности тракторных дизелей путем совершенствования системы автоматического регулирования [Текст] : монография / А.Ф. Головчук. – Харьков: ХНАДУ, 2012. – 472 с.

2. Головчук, А. Ф. Розробка та дослідження системи переключення режимності роботи двигуна колісних тракторів / А.Ф. Головчук, Р.М. Харак, О.О. Назаренко // Праці Таврійської державної агротехнічної академії. – Мелітополь: ТДАТА, 2006. – Вип.40. – С. 11–16.

3. Назаренко, О. О. Результати досліджень експлуатаційних показників машинно-тракторних агрегатів [Текст] / О.О. Назаренко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. “Проблеми технічної експлуатації машин” “Системотехніка і технології лісового комплексу” – Харків, 2010. – Вип. 94. – С. 137–141.

4. Назаренко, О. О. Дослідження динаміки машинно-тракторного агрегату з універсальним регулятором швидкості [Текст] / О.О. Назаренко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. “Механізація сільськогосподарського виробництва” – Харків, 2015. – Вип. 156. – С. 349–354.

5. Назаренко, О. О. Підвищення ефективності експлуатації машинно-тракторних агрегатів обґрунтуванням ресурсозберігаючих режимів [Текст] / О.О. Назаренко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. “Технічний сервіс машин для рослинництва”. – Харків, 2015. – Вип. 159.– С. 66–70.

Обеснюк О.О., студентка
Науковий керівник - Кузьмін О.В., к.т.н., доцент
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

ХЛІБОБУЛОЧНІ ВИРОБИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

На сьогодні забезпечення населення традиційними видами і сортами пшеничного хліба залишається дуже важливим, при цьому зростає попит на хлібобулочні вироби лікувально-профілактичного та функціонального призначення.

Хлібобулочні вироби та хліб займають одне з перших місць в сучасних раціонах харчування населення, що майже на половину задовольняють потреби людини у вуглеводах, майже на половину – у білках, більш ніж на половину – у вітамінах групи В, солях фосфору і заліза [1]. Ці продукти лежать в основі піраміди харчування людини, проте їх хімічний склад є недосконалим і потребує збільшення кількості та збалансованості у найважливіших для організму нутрієнтах. Саме тому доцільно вдосконалювати та розширювати асортимент хлібобулочних виробів та хлібу.

Одним з перспективних напрямів розширення асортименту виробів є випуск нових функціональних продуктів, збагачених біологічно активними добавками і мікронутрієнтами.

Щоб розширити асортимент і, водночас, поліпшити якість продукції, можна рекомендувати заходи, спрямовані на створення нових сортів хліба з підвищеним вмістом харчових волокон за рахунок використання цілісного осолодованного зерна або багатозернових сумішей; збагачення хлібопродуктів, йодованим білком, йодованою сіллю; підвищення харчової цінності хлібопродуктів за рахунок внесення в рецептуру зародка зерна та ін.

Хліб вважається перспективним продуктом для збагачення есенціальними інгредієнтами, тому що він є загальновживаним і доступним за ціною.

Розширення асортименту хліба з підвищеним вмістом біологічно-активних речовин може бути здійснено за рахунок введення у рецептуру харчових сумішей, які повинні збагатити готові вироби необхідними для організму людини речовинами: томатним порошком, насінням соняшнику, кунжуту, кмину, кукурудзяного борошна, пшеничної клейковини, декстрози, прянощів та ін. Наприклад, введення зародка зерна пшениці у рецептуру хлібобулочних виробів не лише підвищує їх харчову цінність, але і надає красивий зовнішній вигляд [2].

Порівняти якісні (органолептичні та фізико-хімічні) характеристики хліба пшеничного і хліба пшеничного з додаванням функціонального компоненту, а саме селери, можна у табл. 1-2.

При розгляданні характеристик можна стверджувати, що додавання до рецептури хлібу натуральних рослинних компонентів може збагатити його додатковими відтінками смаку та запаху, змінити колір м’якишу та кірочки, а також привести до зміни фізико-хімічних показників.

Таблиця 1

Результати оцінки якості хліба пшеничного (контроль)

Найменування показника	Значення	Примітка
Форма і поверхня, бал	4,8	Овальна форма, без притисків, шорстка поверхня, без тріщин і підривань
Колір, бал	4,4	Колір світло-коричневий, без підгорілостей
Стан м'якишу, бал	4,6	Стан м'якишу пропечений, еластичний, без слідів непромішування, пористість розвинена
Смак і запах, бал	5,0	Кислувато-солодкий смак, без стороннього присмаку
Загальна дегустаційна оцінка, бал	4,7	
Масова частка вологи, %	42,2	
Кислотність м'якишу, град	4,3	
Пористість м'якишу, %	63,1	
Об'ємний вихід хлібу, мл	412	
Формостійкість (*h:d*)	0,43	

Таблиця 2

Результати оцінки якості хліба пшеничного з додаванням селери

Найменування показника	Значення	Примітка
Форма і поверхня, бал	4,8	Овальна форма, без притисків, шорстка поверхня, без підривань і тріщин
Колір, бал	4,8	Колір світло-коричневий, без підгорілостей
Стан м'якишу, бал	5,0	Стан м'якишу пропечений, еластичний, без слідів непромішування, пористість розвинена
Смак і запах, бал	5,0	Виражені, приємні з тонким ароматом селери, без стороннього присмаку і запаху
Загальна дегустаційна оцінка, бал	4,90	
Масова частка вологи, %	42,8	
Кислотність м'якишу, град	2,6	
Пористість м'якишу, %	74,9	
Об'ємний вихід хлібу, мл	507	
Формостійкість (*h:d*)	0,63	

В Україні розробляють рецептуру хлібобулочних виробів з підвищеною харчовою та біологічною цінністю з додаванням білка зародка пшениці, кукурудзи, амаранту, буряку, моркви, гарбуза, екстрактів лікарських рослин. Для збагачення вітамінами групи А на підприємствах використовують природний β-каротин (морква, гарбуз, шипшина тощо) та синтезований. Також особливої уваги заслуговує йодування хлібних виробів. Основним джерелом йоду органічного походження є морські водорості. Створено нові сорти хлібобулочних виробів з використанням термостійкого пігменту мікроводорості спіруліни платенсіс. Так, хлібобулочні вироби можуть використовуватись як функціональні, з підвищеною біологічною цінністю.

Отже, проаналізувавши сучасні напрями вдосконалення технології виробництва та покращення якості хлібобулочних виробів, а також враховуючи стан здоров'я населення, на сьогодні є актуальним питання про впровадження нових видів хлібобулочних виробів функціонального призначення.

Список використаних джерел

1. Дьяченко, Д.В. Функциональные продукты питания – пища будущего [Текст] / Д.В. Дьяченко // Хлебопекарское и кондитерское дело. – 2005. – № 1. – С. 28–29.

2. Шатнюк, Л. Обогащение хлебобулочных изделий микронутриентами [Текст] / Л. Шатнюк // Хлебопродукты. – 2005. – № 2. – С. 34–37.

Оленюк А.А., к.т.н., асистент, **Оленюк А.Н.**, к.с.х.н., доцент,
Морозов В.В., ассистент кафедры ремонта и энергооборудования
Подольский государственный аграрно-технический университет
г. Каменец-Подольский, Украина

АНАЛИЗ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПАРАМЕТРОВ ИСТОЧНИКОВ ЭЛЕКТРОМАГНИТНОГО ИЗЛУЧЕНИЯ ДЛЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ ОБРАБОТКИ СЕМЯН

Теоретический и экспериментальный материал по проблеме воздействия ЭМП на биологические объекты свидетельствует, что на определённых резонансных частотах, внешние ЭМИ имитируют сигналы управления, генерируемые в целях сохранения гомеостаза самим биообъектом [1].

Резонансное действие ЭМП на клетки биологических объектов связано с возбуждением акустоэлектрических волн в замкнутых клеточных мембранах [2].

Поскольку различные мембранные системы буквально пронизывают всю клетку, акустоэлектрические волны, ответвляясь от резонирующей мембраны, они могут проникать в любую область клетки, причём направление распространения и действия зависит от типа колебаний в резонирующей мембране и характера мембранной сети, изменяющей конфигурацию в различных условиях [3].

Соотношение:

$$\frac{f}{\Delta f} = \frac{\pi d}{\lambda}, \qquad (1)$$

связывающее отношение резонансных частот f и смещение по частоте между центрами соседних резонансных частот Δf с обратным отношением числа длин волн λ к периметру мембраны [4]. Это соотношение позволило оценить добротность резонансов биологических мембран, которая составляет $10^3 \ldots 10^4$. Оценка добротности систем проводилась как теоретически, так и экспериментально, при этом собственная относительная нестабильность частоты, в основном нестабилизированных генераторов СВЧ и КВЧ диапазонов, с помощью которых производились исследования, составляла $10^{-3}\ldots10^{-4}$, то есть флуктуации частоты этих генераторов составляли $6\cdot10^7\ldots6\cdot10^6$ Гц в диапазоне КВЧ (60…80 ГГц).

Сравнение приведенных оценочных расчётов с экспериментальными результатами показывает, что поскольку время взаимодействия за счёт быстрых флуктуаций, а это

основной доминирующий фактор, приводящий к изменению частоты генератора, составляет 10^{-3}…10^{-4} с, то для достаточно узкой линии, из-за нестабильности частоты, фактическое время взаимодействия уменьшается на 6–7 порядков. Следует также отметить, что для узкой линии быстрое прохождение частоты контура линии приводит к смещённости оценки, уменьшению времени взаимодействия. Поэтому облучение биологических объектов необходимо проводить ЭМП, в качестве источников которых использовались генераторы с относительной нестабильностью частоты 10^{-6}…10^{-7}, позволяющие осуществить точную 10^{-3}…10^{-4} с настройку на контур линии биологического объекта, что обеспечить 95% передачу энергии облучения биологической структуре и существенно уменьшить время воздействия.

Эффекты, наблюдаемые при некотором фиксированном времени воздействия электромагнитного излучения, некритичны к плотности потока электромагнитной энергии [1]. Начиная с некоторой минимальной пороговой величины, составляющей для разных биообъектов (10…100) мкВт/см^2, последующее увеличение потока энергии на несколько порядков, при разовом воздействии на биологический объект, как правило, не влияет на метаболические процессы биообъекта, а запоминающее действие электромагнитного излучения сохраняется длительное время лишь в тех случаях, когда облучение длилось от нескольких минут до десятков минут.

Следовательно, для более эффективного использования электромагнитных полей в технологических процессах сельского хозяйства, медицины и биологии следует использовать источники колебаний КВЧ диапазона с относительной нестабильностью частоты в пределах 10^{-6}…10^{-7} и с выходной мощностью до 2…3 Вт.

Список использованных источников

1. Голант, М. Б. Резонансное действие когерентных электромагнитных излучений миллиметрового диапазона волн на живые организмы [Текст] / М. Б. Голант // Биофизика. – 1989. – Т. 34, № 6. – С. 1004–1014.

2. Бинги, В. Н. Магнитобиология: эксперименты и модели [Текст] / Бинги В. Н. – М.: «МИЛТА», 2002. – 592 с.

3. Белецкая, О. М. Результаты использования электромагнитных СВЧ излучений для лечения онкологических больных [Текст] / О. М. Белецкая, Б. И. Макаренко, Н. А. Лысенко // Зарубежная радиоэлектроника. – 1996. – №2. – С. 48–52.

4. Девятков, Н. Д. Миллиметровые волны и их роль в процессах жизнедеятельности [Текст] / Н. Д. Девятков, М. Б. Голант, О. В. Бецкий. – М. : Радио и связь, 1996. – 169 с.

Панцир Ю.І., к.т.н, доцент, декан інженерно-технічного факультету, **Гарасимчук І.Д**., к.т.н, доцент, завідувач кафедри, **Потапський П.В**., к.т.н, в.о. доцента кафедри енергетики та електротехнічних систем в АПК
Подільський державний аграрно-технічний університет
м.Кам'янець-Подільський, Україна

ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІМУНІТЕТУ ТВАРИН

Імунітет є властивістю усього живого - людини, тварин, рослин і навіть бактерій [1].

Аналіз літературних джерел [2] показує, що імпульсне випромінювання може впливати на рецептори нервової системи, капілярне русло кровоносної системи і циркулюючі в ньому лімфоцити і клітини дифузної нейроэндокринной системи.

Імунна система організму тварин забезпечує імунітет, тобто зберігає генетичний гомеостаз. У генетичному аспекту імунітет розглядають як здатність організму відрізняти сторонній матеріал від "свого" (наприклад, чужий білок від "свого"), що життєво важливо. Втручання у внутрішнє середовище організму речовин з ознаками сторонньої інформації (макромолекул білків, полісахаридів) загрожує порушенням структурного і хімічного його складу. Кількісна і якісна "постійність" внутрішнього середовища, звана гомеостазом, забезпечується процесами саморегулювання в усіх живих системах. Імунітет - один з проявів гомеостазу.

Також слід зазначити, що клітини епідермісу в шкірі тварин також мають фагоцитарну активність і виробляють чинник, стимулюючий проліферацію і диференціювання Т-лімфоцитів. Активну участь в цих реакціях беруть і неспецифічні чинники бактерицидної системи шкіри. Останнім часом серед неспецифічних чинників імунітету велике значення надається інтерферону. Та все ж, хоча сьогодні і накопичені достатні дані про виконання шкірою ряду імунологічних функцій, досі питання про самостійне значення її в імунному гомеостазі остаточно не вирішене. Не зовсім ясні і механізми дії фізичних чинників на імунологічні функції шкіри. Існування ж такого впливу навряд чи у кого викликає сумніви. Є як непрямі, так і прямі докази зміни активності специфічних і неспецифічних чинників імунітету в шкірі при дії фізичних чинників. Дослідження в цьому напрямі електромагнітних полів (ЕМП) можуть відкрити нові шляхи у використання методів і засобів цілеспрямованої корекції імунного гомеостазу.

В результаті проведеного аналізу [3] слід зазначити:

- стимуляція імунної системи можлива за рахунок синхронізації електромагнітних коливань в імунокомпетентних клітинах організму тварин з частотою зовнішнього інформаційного поля короткохвильового діапазону;
- посилення кровопостачання опромінюваної області призводить до стимуляції імунної системи тварин за рахунок дії інформаційних короткохвильових сигналів на рухомі в мікроциркуляторному руслі лімфоцити;
- залежність біологічного ефекту від частоти короткохвильового випромінювання, діючого на організм, носить гострорезонансний характер, тобто відгук на дію має місце у вузьких смугах частот (зазвичай відхилення не перевищує 0,1.0,01% від середньої частоти);
- на резонансних частотах має місце вища міра поглинання організмом

крайвисокочастотного ЕМ імпульсу (ефект резонансного поглинання). Область резонансу є досить вузькою, і резонансна частота може змінюватися залежно від стану біооб'єкту, виду патології, а також в результаті різних зовнішніх дій на організм;

- приймачем інформаційного імпульсного електромагнітного випромінювання є біологічно активні точки (БАТ), гормональні клітини, а також мікроциркулярне русло периферичної кровоносної системи і лімфатичні судини.

Таким чином, для підвищення імунітету новонароджених тварин слід використовувати генератори з відносною нестабільністю частоти дотримання імпульсів 10-6 .. 10-7, що дозволить забезпечити повну (≈95%) передачу енергії опромінення і істотно зменшить час дії до 10 с.

До складу генератора входять:

- формувач тимчасових параметрів;
- формувач параметрів основних імпульсів;
- формувач вхідної послідовності імпульсів;
- формувач тактових імпульсів;
- формувач затриманих імпульсів;
- дільник тактових імпульсів;
- дільник в схемі формування тривалості основних імпульсів.

До генераторів, що випускаються на території СНД, відносяться імпульсні генератори Г5- 56 і Г5- 58 [4].

У Японії випускаються імпульсні генератори [5]:

Проведений аналіз показує, що параметри імпульсних генераторів, що випускаються в країнах СНД і інших країнах, не відповідають вимогам технологічного процесу підвищення імунітету для цілеспрямованої корекції імунного гомеостазу тварин. Тому створення імпульсних генераторів для підвищення імунітету тварин вимагає проведення додаткових досліджень.

1. На підставі аналізу літературних джерел, вітчизняних і зарубіжних публікацій встановлено, що для цілеспрямованої корекції імунного гомеостазу для підвищення імунітету тварин слід використовувати інформаційні імпульсні ЕМП.

2. Для визначення параметрів біотропів імпульсного ЕМП (амплітуда імпульсів, період дотримання імпульсів і їх тривалість, експозиція) потрібні теоретичні дослідження процесу взаємодії імпульсних ЕМП з організмом тварин.

3. Для розробки ефективної, екологічно безпечної технології для цілеспрямованої корекції імунного гомеостазу, пов'язаної з підвищенням імунітету тварин, потрібні дослідження по створенню імпульсних генераторів на напівпровідникових приладах.

Список використаних джерел

1. Торчук, М. В. Аналіз елементів імунної системи підвищення імуноглобулінів у молозиві корів [Текст] / М.В.Торчук // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2014. – Вип. 22. – С.451 – 456.

2. Торчук, М. В. Электромагнитная технология повышения сохранности новорожденных телят КРС [Текст] / М.В.Торчук // Проблемы энергообеспечения : тезисы за материалами научно-практической студенческой конференции (Белгород, 26 – 27 мая 2014 г.). – Белгородская государственная сельскохозяйственная академия им. Б.Я.Горина (Россия). – Белгород, БелГСХА, 2014. – С.19.

3. Гарасимчук, И. Методы и возможности применения электронных систем для повышения

иммунитета новорожденных животных [Текст] / И.Гарасимчук, П.Потапский, Ю.Панцир, И.Гордийчук // MOTROL Motorization and power industry in agriculture. – Kamenets-Podilsky. – 2015. – Vol. 17 №5. – С.35–38.

4. Хохлов, А. М. Устройство для электростимулируемого слияния клеток / А. М. Хохлов, В.В. Шугайло, В.В. Кононенко // Научное приборостроение. – 2007. – С. 62 – 66.

5. NEPAGENE / Electroporator NTRA 21. – Режим доступа : <http://www.nepagene.ip/> (дата звернення 25.10.2015 р.). – Назва з екрана..

Пустова З.В., к.с.-г.н., доцент, **Яворов В.М**., к.с.-г.н., доцент,
Вахняк В.С., к.с.-г.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

МІКРОФЛОРА ҐРУНТУ ПРИ NO-TILL ТЕХНОЛОГІЇ

Рослина без мікроорганізмів існувати не може. Об'єм живих організмів під землею набагато більший ніж над землею. Гриби, актиноміцети та бактерії використовують карбон, нітроген та інші поживні речовини з органічних речовин. Мікроскопічні ґрунтові тварини (найпростіші, нематоди, кліщі) живляться органічними речовинами, бактеріями та грибами і один одним. Діяльність живих організмів стабілізує ґрунтові агрегати, покращує її структуру і продуктивність.

Метою наших досліджень було дослідити інтенсивність виділення діоксиду карбону в ґрунті, який оброблявся за традиційною системою землеробства (оранка і всі інші обробітки) і за системою no-till за методикою Макарова Б.Н., де відбувалась взаємодія CO^2 з гідроксидом барію.

Під різними сільськогосподарськими культурами створюються різні біоценози – це підвищує варіативність мікроорганізмів. Основна маса мікроорганізмів знаходиться у верхньому шарі ґрунту товщиною 20-30 см, там де знаходиться основна маса коренів рослин. В цій зоні знаходиться ризосфера – корінь і ґрунт, який оточує корінь і на який здійснює вплив.

Ризосфера – це зона інтенсивної діяльності мікроорганізмів, вона забезпечує тісний зв'язок між рослиною, ґрунтом та ґрунтовими мікроорганізмами. Будь який сторонній фактор, який подіє на одного з членів тріади, буде впливати і на двох інших. Ризосфера оточена продуктами фотосинтезу рослин – кореневими ексудатами, які містять цукри, амінокислоти, органічні кислоти. Кожна рослина виділяє через корінь притаманні тільки їй речовини. Бактерії та гриби використовують кореневі виділення і відмерлі клітини кореня, щоб рости та розмножуватись, але безпосередньо біля кореня відбувається жорстока боротьба за місце. Щоб знищити конкурентів мікроорганізми виділяють антибіотики, ядовиті речовини та гази, а також речовини, які стимулюють ріст кореня і кореневі виділення.

Липкий секрет бактерій в поєднанні з ексудатом, мертвими клітинами і клітинами кореня, які розкладаються створюють най мілкіші ґрунтові агрегати і природне середовище

для одноклітинних простіших хижаків, нематод і кліщів, які в свою чергу слугують їжею для бактерій та грибів.

Великі тварини, такі як дощові хробаки, живляться середовищем ризосфери, ковтаючи при цьому велику кількість відмерлої клітинної маси, грибів, найпростіших одноклітинних та бактерій. Земля, розрихлена дощовими хробаками, збагачена нітрогеном, мілкі частинки скріплені в більш крупні агрегати, покращується ґрунтова родючість і структура. Присутність дощових хробаків в ґрунті – це позитивний індикатор якості і продуктивності ґрунту. Їх кількість значно зростає при використанні технології no-till, оскільки система ніким не порушується. Створені дощовими хробаками канали, які можуть зберігатися десятки років, підвищують ґрунтову аерацію, інфільтрацію води в ґрунт, підвищується доступність нітрогену для рослин і мікробіологічна активність, а саме нітрифікуючих бактерій.

Для нормальної життєдіяльності ґрунтових організмів потрібна волога, оксиген та поживні речовини. Велика кількість мікроорганізмів ґрунту є сапрофітами та гетеротрофами. В результаті їх діяльності створюються поживні речовини, які здатні засвоювати корені рослин.

З огляду на це слід створити умови для накопичення і збереження вологи в ґрунті за будь яких погодних умов, які б сприяли процесу амоніфікації, накопиченню карбону в ґрунті та забезпеченню мінеральним живленням рослини. І головною умовою для цього є – збереження та накопичення рослинних решток на поверхні ґрунту та мінімальне порушення структури ґрунту. Збереження рослинних залишків на поверхні ґрунту збільшує чисельність мікроорганізмів, що живуть на них. Крім того, рослинні залишки, що знаходяться на поверхні ґрунту, мінімізують випаровування, зменшують нагрівання ґрунту, дозволяючи ґрунтові залишатися більш вологим протягом більш тривалого періоду часу. Через сітку капілярів, які не порушуються в ґрунті при використанні no-till технології краще проникає нітроген, який використовують азотфіксатори і діоксид вуглецю, який тяжчий за кисень і опускається в глиб ґрунту.

Ґрунтове повітря відрізняється своєю динамічністю, а одним із найбільш динамічних компонентів у ньому є діоксид карбону, якого тут міститься в 10-100 разів більше, ніж в атмосферному повітрі.

Діоксид карбону з’являється у ґрунті переважно завдяки біологічним процесам. Частково він надходить у ґрунтове повітря з ґрунтових вод, а також у результаті десорбції з твердої та рідкої фаз ґрунту. Деяка кількість CO^2 може виникнути завдяки перетворенню бікарбонатів на карбонати під час випаровування ґрунтових розчинів та в процесі впливу кислоти на карбонати ґрунту, а також хімічного окиснення органічної речовини [1]. Основними чинниками газообміну між ґрунтом і атмосферою є дифузія газів, зміна температури ґрунту за добу, зміна барометричного тиску, витискання повітря з ґрунту під час випадіння опадів чи зрошення, а також вітер, який за пухкої поверхні ґрунту може видувати з поверхневої товщі повітря, замінюючи його новим [2].

За оцінками різних учених [3; 4], сумарний річний потік CO^2 з ґрунтів наземних екосистем нашої планети оцінюється в 50 – 77 Гт. Відомо, що діоксид вуглецю атмосфери приблизно на 90 % має ґрунтове походження [5]. Оскільки серед потоків CO^2, що надходять в атмосферу, емісія з поверхні ґрунтів є одним із найпотужніших, незначні порушення ґрунтового дихання в глобальному масштабі можуть призвести до серйозних змін концентрації цього газу [6].

Таким чинником істотного порушення балансу депонованого у ґрунті та атмосферного карбону є сільськогосподарське виробництво, якому притаманна в нашій країні надмірна розораність ґрунтів, незбалансоване застосування мінеральних добрив та агрохімікатів, порушення структури сівозмін тощо. Це призвело до негативного впливу на ґрунтову біоту, популяції живих організмів ґрунту, знижує стабільність агрофітоценозів, та й загалом родючість. Доведено, що ґрунтова мікрофлора дуже чутлива до антропогенного та кліматичного впливу, а інтегральним показником її стану є ґрунтове дихання [6-8].

Відбір зразків ґрунту проводився в фермерському господарстві «Макалюк» Дунаєвецького району Хмельницької області, no-till технологія в якому впроваджена з 2008 року на площі 1350 га. Основні ґрунти господарства чорнозем типовий середньосуглинковий. Зразки ґрунту відбирали на глибину від 0 до 50 см.

Результати досліджень свідчать, що в ґрунті, де застосовувалась система обробітку ґрунту no-till спостерігалась тенденція виділення більшої кількості діоксиду карбону у межах 0,40-0,44 кг/га за годину та 0,42-0,48 кг/га за годину при традиційному обробітку ґрунту. Можна зробити висновок про екологічну доцільність технологій обробітку ґрунту no-till, які наближують окультурене поле до природних біоценозів які очищують повітря, а вирощування с-г культур дає прибуток.

Список використаних джерел

1. Кеес Хузинха. Технологія no-till: аргументи «за» [Текст] / Х.Кеес // Пропозиція. – 2008. – № 3. – С. 35.
2. Лихочвор, В. Перспективи розвитку агротехнологій в Україні // Пропозиція. – 2008. – № 3. – С. 49 – 52.
3. Кукса, Л. Ресурсо- й енергоощадні технології обробітку ґрунту та сівби зернових культур [Текст] / Л. Кукса // Пропозиція. – 2008. – № 4. – С. 119–124.
4. Косолап, М. No-till: наука без практики німа, практика без науки сліпа [Текст] / М.Косолап // Пропозиція. – 2008. – № 4. – С. 58–63.
5. Жолобецький, Г. No-till: реальність чи фантастика [Текст] / Г.Жолобецький // Пропозиція. – 2008. – № 4. – С. 34 – 36.
6. Демиденко, О. Уроки весняної посухи на Черкащині [Текст] / О.Демиденко // Пропозиція. – 2009. – № 7. – С. 54 – 62.

Пустова Н.В., к. с.-г. наук, доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВИРОЩУВАННЯ ЦЕСАРОК У ПРИВАТНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Цесарківництво - є перспективною, високорентабельною галуззю завдяки добрій пристосованості птахів до різних кліматичних умов. Цесарківництво досягло промислового рівня у Франції, Англії, Італії, США та з'являються уже ферми цесарок в Україні [1-3].

Дослідження передбачало вивчення особливостей цесарок як виду та продуктивні якості порід, популяцій і кросів. Основи утримання та догляду за цесарками у приватному господарстві, за вольєрного та вигульного утримання птахів.

Після багатьох років і навіть століть, в результаті довготривалої роботи селекціонерів - птахівників, були виведені лише деякі породи цесарок: сірі-крапчасті, сибірські білі, блакитні, замшеві та загорські білогруді. Популяції цесарок: блакитно-сірі або лілові, біло-кремові типу альбіносів, чорні (фіолетові, темні), світло-фіолетова (лавандова), блакитно-фіолетова (лазурна, бузкова), коричнева, шоколадна, «сіра-сіра», порцелянова, пастель тощо [1; 3-4].

Птахи перелічених порід і популяцій добре акліматизовуються, та не вибагливі до умов утримання, порівняно з іншими курячими (кури, індики, перепели). Проте зберегли поведінку своїх диких родичів – надто активні, рухливі, добре літають. Утримувати цесарок вигідно тим, що вони відрізняються від іншої домашньої птиці міцнішим здоров'ям, не особливо чутлива до холоду. Цесарку вирощувати нескладно: особливих умов для її розведення не потрібно.

При транспортуванні важливо не допустити переохолодження цесарят. Перед посадкою на вирощування цесарят необхідно напоїти водою кімнатної температури з антибактеріальними препаратами. Молодняк розміщують в сухому і чистому приміщенні. У перші дні життя пташенята особливо чутливі до протягів і вогкості, тому потребують обігріву. Температурний режим вирощування: 1-3-й день - +35…+36°С, з 4-го по 10-й - +34…+30°С і з 11-го по 20-й день - +30…+27°С. Далі молодняк нормально росте і розвивається без додаткового обігріву за температури +22…18°С і за вологості повітря у приміщенні 65-67%. За високої температури цесарята мляві, багато п'ють і мало їдять, а коли холодає – скупчуються.

За природного світлового дня цесарки починають яйцекладку в березні – квітні та закінчують у жовтні. Тривалість освітлення в приміщенні для цесарок (у цей період входить і їх знаходження на вигулах при денному світлі) повинна бути такою: від добових до чотиритижневих - 20 годин; з 5 до 10 тижнів - 16 годин; з 11 до 14 тижнів - 12 годин; з 15 до 27 тижнів - 8 годин; з 28 до 43 тижнів - 16 годин; з 44 до 50 тижнів - 17 годин; з 51 тижня і до кінця яйцекладки - 18 годин. Інтенсивність освітлення в зоні розміщення годівниць і поїлок в перші 3 дні - 12 лк (3 Вт/м^2 підлоги), потім 1,2-2,0 лк (0,3 Вт/м^2). У нічний час в пташнику залишають слабке підсвічування інтенсивністю 0,1-0,2 лк.

Повітрообмін у приміщенні є особливо важливим - неприпустимі протяги, вологість повітря у межах 60-70%. Головне, щоб у приміщенні, де вирощуються цесарки не було пилу і запаху сірководню. Під час опадів (дощу, снігу) не можна щоб птахи намокали. Цесарки не особливо бояться холоду, але протягів у пташнику бути не повинно. Для них доцільно

облаштувати зручні сідала у вигляді брусків перетином 4-5 см з відстанню між рейками 35-38 см на висоті 40-45 см. Підлогу вистилають підстилкою (тирса, солома, торф, пісок) шаром 10-15 см. На одному квадратному метрі підлоги пташника розміщують не більше п'яти цесарок. Для виходу цесарят на солярії або випаси у кожній секції робляться лази розмірами 0,3×0,4 м з висотою порогу 4-5 см.

Цесарят потрібно нагодувати якомога швидше після вилуплення. Перше годування – подрібнені яйця круто зварені, пропарена пшоняна крупа, звичайний комбікорм для курчат-бройлерів або перепелят і чиста питна вода у вакуумних напувалках. У перші дні життя пташенят годують п’ять разів на добу, з 2-місячного віку - 3-4 рази. З 2-3-тижневого віку, якщо на вулиці вже тепло, молодняк випускають на вигул. Відібрану молоду птицю для комплектування батьківського стада годують по раціону, в якому менше зернового і білкового корму, але більше зеленої трави, коренеплодів (буряка, моркви тощо). Дорослій птиці можна згодовувати: різні харчові відходи, картоплю, моркву, буряк, зелень в подрібненому вигляді. З величезним задоволенням птахи поїдають безхребетних та дрібних хребетних (черв'яків, равликів, комах, жаб тощо).

Цесарок у продуктивний період необхідно забезпечити мінеральною підгодівлею – облаштувати годівницю із крейдою, мушлями та деревним вугіллям (все подрібнене). Цесарки добре споживають корми з хвойних дерев. Гілля ялинки підв’язують у зоні розміщення птахів, по мірі з’їдання голочок, гілля замінюють. При годівлі цесарят годівниці та поїлки розташовуються рівномірно так, щоб всі пташенята мали вільний доступ до корму і води. У перші 1-2 дні корм насипають у лоткові годівниці з низькими бортиками або на папір (не гладкий). Пізніше використовують як лоткові, так і невеликі жолобкові годівниці з вертушками і бортиками висотою 2-5 см. Фронт годівлі для цесарят старше тижневого віку 5-8 см/гол. Напувають цесарят спочатку з вакуумних, потім з поїлок жолобкового типу або ніпельних, з фронтом напування - 2-2,5 см/гол. Годівниці та напувалки мають бути зручними легко очищатися і добре піддаватися дезінфекції.

Важливо не давати птахам зіпсованих, лежаних, запліснявілих, затхлих кормів! Найкраще годувати цесарят повнораціонним комбікормами промислового виготовлення для курчат-бройлерів або перепелят у вигляді крихти. Проте у комбікорм доцільно додати корми тваринного походження: рибне або м'ясо-кісткове борошно (якісне), кисломолочний сир і кормовий жир. Чиста вода повинна бути в розпорядження птахів постійно.

Відмінною особливістю цесариного яйця є висока міцність шкаралупи і підшкаралупної оболонки. Цесарині яйця не викликають алергії ні у дітей, ні у дорослих. У цесариному яйці міститься більше вітаміну А і каротиноїдів, перевищує в 1,5–3 рази курячі, а також марганцю і цинку. Смачні не лише яйця цесарок алей м’ясо. Воно за якістю віднесено до кращого, дієтичного – корисного, незамінного джерела повноцінного білку. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) визначила м'ясо і яйце цесарок як цінні, високоякісні продукти харчування людини.

Розводити цесарок доцільно для поповнення ринку цінними, дієтичними продуктами харчування. Цесарки добре переносять кліткове утримання, проте найоптимальнішими умовами їх вирощування є підлогове утримання з вигулами-соляріями або вигулами-випасами. Останній тип вигулів для птахів є найкращими – економія коштів на корми – цесарки поїдають зелену масу та безхребетних й дрібних хребетних, що дозволяє у день не згодовувати корми. У цесарок висока збереженість молодняка (99-99,5%) та дорослої птиці

(до 100%). Позитивна ціна на продукцію сприяє швидкій окупності даного виробництва, та можливість знижувати собівартість одиниці продукції завдяки здешевлення кормів та невибагливості до утримання цесарок.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, С.П. Полная энциклопедия птицеводства [Текст] / Светлана Петровна Бондаренко. – М.: ООО «Издательство АСТ»; Донецк: «Сталкер», 2002. – 447 с.
2. Кочиш, И. И. Птицеводство [Текст] : учеб. / Кочиш И. И., Петраш М. Г., Смирнов С. Б. – М. : Колос, 2004. – 407 с.
3. Забиякин, В.А. Аутосексность белых цесарок [Текст] / В.А. Забиякин, А.Л. Кропотова, Т.В. Забиякина // Сучасне птахівництво. – 2014. – №2 (135). – С. 10–17.
4. Рубан, Б.В. Птицы и птицеводство [Текст] : учебное пособие / Б.В. Рубан. – Харьков : Эспада, 2002. – 520 с.

Рябовол Я.С., к.с.-г.н., **Рябовол Л.О.**, д.с.-г.н., професор
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АЕРОГІДРОПОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ УКОРІНЕННЯ РОСЛИН ЖИТА ОЗИМОГО

Аерогідропонні технології ефективно застосовуються для проведення комплексних досліджень у галузі фізіології рослин, генетики, селекції, рослинництва, мікробіології, агрохімії та екології. При цьому помітно скорочуються терміни селекції різних сільськогосподарських культур. У результаті все це дозволяє перевести селекційний і насінницький процеси на вищий рівень, сприяє забезпеченню потреби сільського господарства у високоякісних сортах і гібридах, а також елітним посадковим матеріалом в найкоротші терміни [1, 2, 3].

Аерогідропоніка дозволяє регулювати умови вирощування рослин –створювати режим живлення для кореневої системи, що повністю забезпечує потреби рослин у поживних елементах, концентрацію вуглекислого газу в повітрі, найбільш сприятливу для фотосинтезу, а також регулювати температуру та вологість повітря, інтенсивність і тривалість освітлення [4, 5].

У процесі наших досліджень розроблено спосіб і визначено умови для індукції ризогенезу, формування коренів та інтенсифікації адаптаційного процесу клонованих матеріалів жита озимого з використанням аерогідропонної технології.

Першу половину вегетації в умовах аерогідропоніки рослини жита вирощували при 16-годинному фотоперіоді з інтенсивністю освітлення 3–3,5 клк, температурному режимі 20–22°С та відносній вологості 75 %. Саме такі умови підтримували в культуральних кімнатах *in vitro* при укоріненні клонів. У другу половину вегетації, з метою адаптації матеріалів до польових умов вирощування, температуру в умовах аерогідропонікі поступово знижували до

14–16°С.

Проведено порівняльний аналіз розвитку рослин, їх кореневої системи та адаптації в модельованих умовах культури *in vitro* і аерогідропонної установки.

Розроблено склад живильного середовища для вкорінення. Живильний розчин включав половинну концентрацію макро– і мікросолей за прописом Мурасіге-Скуга (MS), а також регулятори росту, що сприяють формуванню коренів – 1,0 мг/л індолілоцтової кислоти, 0,5 мг/л гетероауксину.

Визначено умови для формування акліматизованих матеріалів з розгалуженою кореневою системою та виділено основні періоди розвитку коренів на аерогідропоніці:

• адаптація рослин до модельованих умов вирощування;
• інтенсивний ризогенезу з формуванням кореневих волосків;
• формування коренів другого порядку;
• інтенсивне формування мички коренів.

Отже, в результаті досліджень встановлено, що для укорінення і адаптації клонованих рослин жита озимого ефективно використовувати аерогідропонні технології. Підібрані оптимальні умови для росту та розвитку рослин забезпечили отримання в короткі терміни програмовану кількість адаптованого вихідного матеріалу з потужною розгалуженою кореневою системою.

Список використаних джерел

1. Тихомиров, А.А. Спектральный состав света и продуктивность растений [Текст] / А.А. Тихомиров, Г.М. Лисовский, Ф.Я. Сидько. – Новосибирск, Наука, 1991. – 124 с.

2. Тихимиров, А.А. Методы оценки фотобиологической эффективности источников облучения для интенсивной светокультуры огурца и томата [Текст] / А.А. Тихимиров, В.П. Шарунич // Препринт № 152-Б, Красноярск, ИБП СО РАН, 1991. – С. 31.

3. Аксенова, Н. П. Влияние длины дня и фитогормонов на клубеобразование у картофеля в культуре *in vitro* [Текст] / Н.П. Аксенова, Т.Н. Константинова, В.Н. Ложникова, С.А. Голяновская, Л.И. Сергеева // Физиология растений. – 2009. – № 56. – С. 500–508.

4. Мартиросян, Ю.Ц. Фотосинтез и продуктивность растений картофеля выращиваемых в условиях аэропоники при дополнительном облучении светодиодами [Текст] / Ю.Ц. Мартиросян, А.А. Кособрюхов, В.Д. Креславский и др. // Сельскохозяйственная биология. – 2008. – № 3. – С. 102–105.

5. Мартиросян, Ю.Ц. Разработка и создание системы аэропоники (с элементами светооблучающих диодов) для культивирования растений [Текст] / Ю.Ц. Мартиросян, А.А. Кособрюхов, О.С. Мелик-Саркисов, П.Н. Харченко // Материалы четвертого Московского международного конгресса «Биотехнология: состояние и перспективы развития». – М., 2007. – С. 296.

Семенів І.І., асистент, **Баріда Р.М.**, слухач магістеріуму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СІТЬОВОГО ПЛАНУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПРОЦЕСІВ

Оскільки сільськогосподарське виробництво значною мірою залежить від погодних умов, то необхідно так організувати роботу, щоб до початку несприятливого періоду виконати її в повному чи максимально можливому обсязі.

Сільськогосподарське виробництво має виражений циклічний характер. Технологічні процеси рослинництва, тваринництва, переробної галузі підпорядковані об'єктивним біологічним закономірностям рослинного і тваринного світів. Крім того польові роботи залежать від зовнішніх чинників. Це суттєво ускладнює календарне планування на весь період виробництва продукції.

Звичайно, планування сільськогосподарських робіт на тривалі періоди є задачею із значною невизначеністю, яка переважно має стохастичний характер і може бути врахована певними компенсаційними властивостями плану.

Особливістю календарного планування механізованих робіт є технологічна обумовленість їх послідовності, суттєвий вплив своєчасності операцій на кінцевий ефект. Тому вихідна інформація для планування повинна включати технологічні карти на виконання сільськогосподарських робіт із середньостатистичними оптимальними агротехнічними строками проведення кожної операції і можливими втратами врожаю при відхиленні від цих строків. Для врахування невизначеності метеорологічних умов потрібно задати коефіцієнти погодності на період проведення робіт. Крім того задають обсяги робіт з кожної операції, обмеження матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів.

Мета календарного планування – своєчасне виконання робіт з мінімальними сукупними затратами, що включають і втрати врожаю. З календарним плануванням пов'язані такі специфічні задачі як розподіл ресурсів (техніки, палива, персоналу та ін.) побудова раціональних механізованих процесів та ін. Тому реальному обґрунтуванню річних і оперативних планів механізованих робіт потрібно приділяти вулику увагу, застосовуючи сучасні методи планування. Одним з найбільш ефективних методів є сітьове планування, що включає структурне і календарне планування.

Структурне планування передбачає складання переліку операцій та його впорядкування, виділення структурних підмножин (блоків).

При складанні плану механізованих робіт основою для структурного впорядкування операцій є технологічні карти на вирощування та збирання сільськогосподарських культур. Для зручності планування інколи доцільно виділяти базові операції. До них відносять такі польові роботи, агротехнічні строки яких обумовлені станом ґрунту (температура, вологість, структура) або фазою розвитку рослин, а своєчасність їх виконання суттєво визначає врожайність культур. Базовими будуть операції закриття вологи, сівби, догляду за посівами, збирання, тощо.

Так, при інтенсивній технології вирощування зернових культур підживлення здійснюється відповідно до фаз розвитку рослин і включається до складу базових операцій.

З базовими операціями технологічно і в часі пов'язаний ряд інших операцій, утворюючи структурну одиницю блок. Якщо зміщується в часі базова операція, то відповідно зміщуються і операції, що пов'язані з нею. Таким чином структурне планування являється неначе фундаментом для наступного календарного планування. Воно передбачає складання послідовного ряду базових операцій і формування відносно них технологічних циклів (блоків).

Структурне планування може завершуватись розробкою сітьової моделі або лінійного графіка послідовності робіт (операцій, блоків, циклів).

Основним завданням календарного планування є побудова графіка виконання всіх операцій з відображенням строків, часових і технологічних взаємозв'язків. Найдоцільнішою з точки зору наочності та застосування обчислювальної техніки формою розробки календарного плану є сітьова модель.

Сітьова модель – це графічне зображення сукупності робіт (операцій) і подій в їх технологічній послідовності та взаємозв'язку при досягненні кінцевого для даного процесу результату. Графічне зображення сітьової моделі інколи називають сітьовим графіком. Його елементами є події та роботи.

Робота на сітьовій моделі зображується стрілкою, початок (*i*) та кінець (*j*) кожної роботи визначаються як події і позначаються кружечком. Робота може бути дійсною (технологічна операція), що потребує затрат ресурсів та часу; очікуванням, не вимагає затрат праці та ресурсів, але вимагає затрат часу; фіктивною, не потребує ні затрат часу, ні затрат ресурсів, а вказує на взаємозв'язок між окремими подіями та наявність логічного зв'язку.

Ранні строки початку подій визначаються при прямому перегляді сітьової моделі від початкової події до кінцевої, а пізні строки закінчення операцій при зворотному перегляді сіті від завершальної події до початкової.

Тривалість різних операцій може суттєво відрізнятися. Це означає, що за наявності паралельних робіт одні операції можуть завершуватися швидше, ніж інші. Але умовою початку події є завершення всіх попередніх робіт, які входять у неї, тобто для деяких подій виникає резерв часу.

Резерв часу дозволяє маневрувати строками початку і кінця операцій, їх тривалістю з урахуванням конкретної ситуації.

Таким чином, розробка сітьових моделей механізованих робіт дозволяє раціонально розподілити в часі строки виконання операцій, визначити напружені ланцюжки послідовних операцій і резерви часу, передбачити заходи, спрямовані на усунення можливих несприятливих відхилень, вирішити ряд важливих задач розподілу ресурсів і оперативного керування процесами.

Список використаних джерел

1. Нагірний, Ю.П. Аналіз технологічних систем і обґрунтування рішень [Текст] / Ю.П. Нагірний, І.М. Бендера, С.Ф. Вольвак. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2013. – 264 с.

2. Нагірний, Ю.П. Обґрунтування інженерних рішень [Текст] / Ю.П.нагірний. – К.: Урожай,1994. – 216 с.

Сербенюк Г.А. к. с.-г н., асистент кафедри ландшафтної екології і заповідної справи
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ЕНЕРГЕТИЧНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ

Сучасні технології вирощування сільськогосподарських культур повинні базуватись передусім на екологічних прийомах агротехніки, в тому числі раціональному використанні добрив та гербіцидів, високопродуктивних гібридів кукурудзи інтенсивного типу. У товарному сільськогосподарському виробництві в зв'язку з необхідністю економії енергоресурсів необхідно враховувати енергетичну ефективність технології вирощування зерна кукурудзи. За рахунок аналізу статей витрат енергії та її надходження можливо об'єктивно оцінювати технології вирощування [1].

Виробництво зерна кукурудзи вимагає більших затрат, ніж вирощування зернових колосових. Як свідчать дані дослідників [2, 3], при вирощуванні кукурудзи на зерно необхідно на 1 га посіву затратити 28–36 ГДж сукупної енергії, з якої лише на вирощування припадає 44– 49 %, а на збирання і первинну доробку урожаю – 51–56 %. В зв'язку з цим у виробництво слід ширше впроваджувати гібриди ранньостиглої групи, які характеризуються швидкою втратою вологи при достиганні зерна.

Тому на вирішення цих основних завдань були направлені наші дослідження, які проводилися у 2006 - 2008 рр. у стаціонарному багатофакторному досліді лабораторії інтенсивних технологій зернових колосових культур і кукурудзи ННЦ «Інститут землеробства НААН», Державного підприємства «Дослідне господарство Чабани» розташованому у північній частині Лісостепу (Києво-Святошинського району Київської області).

Ґрунт дослідної ділянки – темно-сірий крупнопилувато-легкосуглинковий на лесовидному суглинку із вмістом гумусу 1,8 – 2,2%, рухомого фосфору 15 – 18 мг/100г ґрунту, обмінного калію 10 – 14, вміст легкогідролізованого азоту – 80 – 90 мг/кг ґрунту, реакція ґрунтового розчину – pH 5,8 – 6,0.

Попередником кукурудзи на зерно була пшениця озима. Мінеральні добрива за схемою досліду вносили під першу культивацію. У досліді вивчали ефективність трьох методів контролю шкодочинності бур'янів: хімічного, комбінованого і агротехнічного у всіх варіантах системи удобрення. Висівали ранньостиглий гібрид Случ СВ (ФАО 190) і середньоранній гібрид Мучо (ФАО 290).

Енергетична оцінка агрозаходів, які вивчали в дослідах з кукурудзою, визначалась за технологічними картами шляхом підрахунків витрат енергії на вирощування культури на площі 1 га і енергоємності врожайності, що виражається коефіцієнтом енергетичної ефективності (Кее), який визначають за співвідношенням кількості енергії, витраченої на формування урожайності та енергоємність врожаю. Такий аналіз проводиться для визначення ступеня використання добрив, пестицидів, палива, різних типів автомобілів, причіпного знаряддя, природних ресурсів, ґрунтово-кліматичних умов, сонячної радіації, які впливають на родючість ґрунту та формування врожайності.

У зв'язку з різним рівнем витрат енергії на вирощування кукурудзи та виходу енергії з урожаєм залежно від технології, було різним і співвідношення цих показників. Високі

показники коефіцієнта енергетичної ефективності були найвищими за абсолютного контролю, для гібриду Случ СВ – 3,9 і для Мучо – 4,6, у зв'язку із мінімальними витратами енергії на вирощування кукурудзи. За інших технологій значення Кее коливалося в гібриду Случ СВ від 2,4 до 3,3 у гібриду Мучо – 2,6 – 3,6.

Аналіз енергетичної ефективності вирощування кукурудзи показує, що методи захисту від бур'янів не суттєво вливали на Кее, що вказує на перспективність альтернативного їх застосування.

Показник обмінної енергії на 1 га, за різних методів боротьби з бур'янами збільшувалися при зростанні дози добрив. Так за хімічного методу захисту від бур'янів цей показник збільшувався за внесення $N_{135}P_{130}K_{180}$ у гібриду Случ СВ від 31,2 до 75,5 ГДж/га у гібриду Мучо 57,8-113,8 ГДж/га порівняно з іншими варіантами удобрення і контролем. Суттєва різниця за виходом обмінної енергії спостерігалася і між гібридами, урожайність гібриду Мучо становила 4,01-12,09 т/га тому відповідно і вихід обмінної енергії був високим в межах 60,7-183,0 ГДж/га.

Таким чином, за різних методів боротьби з бур'янами простежувалася тенденція до зменшення енергетичного коефіцієнта при зростанні дози добрив до $N_{135}P_{130}K_{180}$, (у гібриду Случ СВ – 2,4-2,7 і у гібриду Мучо – 2,8-3,4). А повні енерговитрати збільшувався при зростанні дози добрив і застосуванні хімічного методу боротьби з бурянами.

Список використаних джерел

1. Зінченко, О. І. Рослинництво [Текст] / О. І. Зінченко, В. Н. Салатенко, М. А. Білоножко – К. : Аграр. освіта, 2003. – 591 с.

2. Рибка, В. С. Резерви економії паливномастильних та інших матеріальногрошових ресурсів при вирощуванні кукурудзи [Текст] / Т. В. Ільченко, Ю. М. Пащенко [та ін.] // Бюл. Ін-ту зерн. госп-ва УААН. – Дніпропетровськ, 1999. – № 11. – С. 28–31.

3. Дзюбецький, Б. В. Сучасні проблеми та економіко-енергетичні аспекти вирощування різних за скоро-стиглістю гібридів кукурудзи в умовах Степу України [Текст] / В. С. Рибка, В. Ю. Черчель [та ін.] // Хранение и переработка зерна. – 2007. – № 5. – С. 14–17.

Солтисюк В.І., к.т.н, доцент, **Камишанов В.В**., старший викладач
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

НАВІСНА КОРЕНЕЗБИРАЛЬНА МАШИНА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІДРОМЕХАНІЧНОГО ПРИВОДУ

Машина навісна коренезбиральна з активними викопуючими і сепаруючими робочими органами (рис.1) виконана у вигляді рами 1, до якої з двох кінців на стійках 2 жорстко встановлені опорні колеса 3 на важелях 4 з регулювальними гвинтами 5. Напроти кожного рядка прикріплені викопуючі леміші 11, під кутом γ_1, які підрізають пласт грунту під трьома рядками. За лемішами, по ходу машини, жорстко закріплені піднімальні полиці 12 під кутом γ_2 до горизонту. Причому $\gamma_1 > \gamma_2$, що забезпечує утворення лінії розлому пласта з коренеплодами для кращого його подрібнення. За підрізними лемішами 11, навпроти кожного викопуючого рядка встановлені три конічні редуктори 6, рівномірно по довжині рами і вони служать для передачі крутного моменту під кутом 120° від вала відбору продуктивності трактора до ведених валів 7.

На останніх на проти кожного рядка буряків встановлені очисні диски 8 зі спицями 9 з можливістю кругового обертання під кутом α=13° до напрямку руху машини і під кутом β до горизонту, величина останнього регулюється.

Крім цього з лівої сторони рами машини, по напрямку її руху, прикріплено відбивальний щиток 10, який служить для сприймання удару коренеплодів з грунтом та їх очищення.

Процес вибирання коренеплодів з піднятого пласту грунту і скидування їх у валок здійснюється дисками 8. Крутний момент з валу відбору потужності трактора через карданну передачу передається на редуктори 6 і з них на ведені вали, на яких закріплені диски 8 з спицями 9.

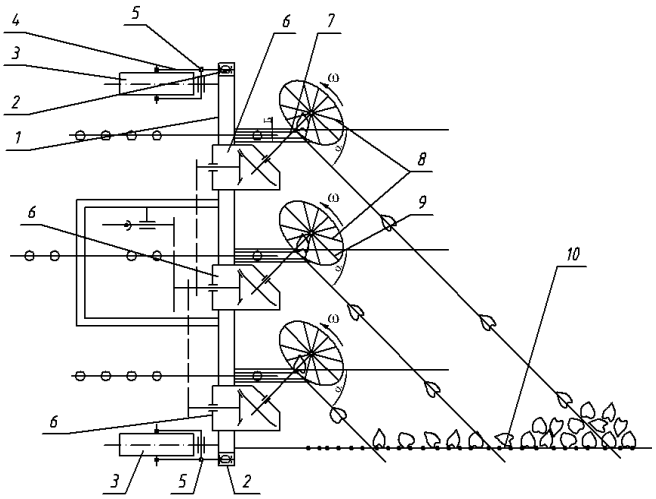

Рис. 1. **Конструктивно-компонувальна схема трьохрядної навісної коренезбиральної машини**

Пропонується заміна механічного приводу на гідромеханічну систему викопуючих та сепаруючих робочих органів навісної коренезбиральної машини, яка передбачає оптимальну компоновку та працездатність гідравлічної системи з 4-ма послідовно з'єднаними гідромоторами, які забезпечують стійкість роботи гідравлічного приводу коренезбирального пристрою.

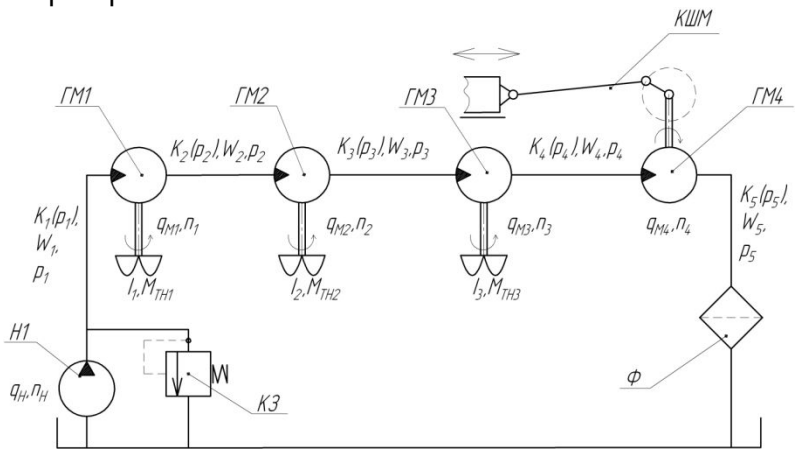

Рис. 2. **Розрахункова схема гідропривода** 3-**х рядної навісної коренезбиральної машини**

Список використаних джерел

1. Погорелый, Л.В. Свеклоуборочные машины (конструирование и расчет) [Текст] / Л.В. Погорелый, М.В. Тетяненко, В. Брей [и др.]. – Киев : Техника, 1983. – 168 с.

2. Погорелый, Л. Бурякозбиральна техніка: концепція та напрямки сучасного розвитку і прогноз на перспективу [Текст] / Л. Погорелый, Д. Рева, Г. Смакоуз та ін. // Техніка в АПК. – 1987. – №2. – С.15-18.

3. Гевко, Р.Б. Викопувально-очисні пристрої бурякозбиральних машин. Конструювання і розрахунок [Текст] / Р.Б.Гевко. – Тернопіль : Поліграфіст, 1997. – 120 с.

Стюрко М.О., науковий співробітник, **Бондарь Л.М**., науковий співробітник
ДУ Інститут сільського господарства степової зони НААН України
м. Дніпропетровськ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТИПОВИХ КУКУРУДЗООБРОБНИХ ЗАВОДІВ

Використання високоякісного насіння є необхідною агротехнологічною умовою вирощування кукурудзи та збільшення врожаю цієї культури. Численні досліди наукових установ і досвід кращих господарств свідчить про те, що сівба якісним насінням підвищує врожай зерна кукурудзи на 18-20 %. Для отримання високоякісного насіння виключно важливе значення має його післязбиральна обробка, зокрема техніка та технології, що використовуються із цією метою [1].

В Україні післязбиральна обробка проводиться в системі кукурудзообробних заводів та

насінницьких господарств, які мають відповідну матеріально-технічну базу, здебільшого типову технологічну схему обробки *насіння*, починаючи від стадії приймання качанів до складування готової продукції [5].

Типова схема післязбиральної обробки має включати низку операцій і регламентів, серед яких належне місце займають доробка, сушіння і обмолот качанів, очищення, сортування і калібрування насіння, його зберігання і хімічна обробка, які повинні враховувати біолого-технологічні показники культури у процесі обробки зерна, залежно від яких формується якість насіння. [2, 3, 4].

Метою роботи було вивчення технологічних параметрів і процесів післязбиральної обробки насіння кукурудзи, дослідження експлуатаційних характеристик роботи машин і обладнання, аналізу технології післязбиральної обробки насіння кукурудзи в умовах типового кукурудзообробного заводу. Розробити техніко-технологічну схему лінії очищення-сортування, яка зберігатиме і підвищуватиме сортові і посівні якості насіння гібридів кукурудзи
та її батьківських форм.

Дослідження проводились на гібридах селекції ДУ Інститут сільського господарства степової зони НААН України: Дніпровський 181 СВ, Хмельницький, Солонянський 298 СВ, Збруч та самозапиленої лінії КТ 021С.

Післязбиральна обробка кукурудзи на заводі включала наступні процеси: доробку качанів (доочищення і сортування), сушіння і обмолот качанів, очищення, сортування, калібрування та збагачення насіння, його протруєння і пакування. Завод є типовим, оскільки має стандартний набір машин та технологічного обладнання.

В умовах типового кукурудзообробного заводу встановлено техніко-технологічні операції та фактори, які особливим чином впливають на якісь насіння кукурудзи в процесі її обробки. До суттєвого погіршення якості насіння призводить обмолот качанів та сепарування, причинами погіршення є макро- і мікротравмування. Обладнання, задіяне на зазначених операціях, підлягає першочерговій модернізації і заміні на нове.

У зв’язку із встановленими особливостями процесу очищення–сортування в умовах кукурудзообробного заводу, та з метою удосконалення, нами проведено дослідження існуючого нового обладнання. Із його використанням розроблено техніко-технологічну схему лінії очищення-сортування, яка повинна зберігати і підвищувати сортові і посівні якості насіння гібридів кукурудзи та її батьківських форм.

Принципова техніко-технологічна схема лінії очищення-сортування насіння продуктивністю 8(4)т/год.:

1 – бункер приймальний;
2 – 2, 5, 7 – норія для насіння;
3 – сепаратор БСХМ – 16;
4 – аспіратор БСХ – 100.20;
6 – стіл гравітаційний ПСС;
8 – апарат дозування порцій насіння;
9 – машина мішко зашивна;
10 – конвеєр транспортування мішків.

До нових машин слід віднести такі: сепаратор БСХМ-16, аспіратор БСХ-100.20, пневмостіл ПСС. Також у технологічній схемі задіяні нові тихохідні норії із пластиковими

ковшами.

Передбачається, що за рахунок нового обладнання буде покращуватись режим очищення – сортування залежно від біологічних і фізико – механічних властивостей насіння кукурудзи. Дослідження лінії буде продовжено у період збирання і післязбиральної обробки насіння кукурудзи а також інших культур врожаю 2015-2016 рр.

Список використаних джерел

1. Кирпа, М.Я. Післязбиральна обробка і якість насіння кукурудзи [Текст] / М. Я. Кирпа // Бюлетень Ін-ту зернового господарства. – 2001. – № 17. – С. 31-35.
2. Кирпа, М. Я. Енергозаощаджувальні способи сушіння насіння кукурудзи [Текст] / М. Я. Кирпа, Л. І. Рева, М. О. Стюрко // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – Дніпропетровськ, 2012. – № 2. – С. 71-76.
3. Кирпа М. Я. Термостійкість та схожість насіння гібридів кукурудзи залежно від режимів їх сушіння [Текст] / М. Я. Кирпа, М. О. Стюрко // Селекція і насінництво. – Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – Харків, 2014. – Вип. 106. – С. 127-133.
4. Станкевич, Г. М. Сушіння зерна [Текст] / Г. М. Станкевич, Т. В. Страхова, В. І. Атаназевич, – К. : Либідь, 1997. – 352 с.
5. Кирпа, Н.Я. Особенности подготовки семян кукурузы в условиях типичного кукурузообрабатывающего завода [Текст] / Н. Я. Кирпа, М. А. Стюрко, Л. Н. Бондарь // Современный научный вест ник : научно-теоретический и практический журнал. Серия : Сельское хозяйство. Химия и химические технологии. Физика. Экология. – Белгород: Руснаучкнига, 2014. – №46 (242). – С. 17-23.

Теслюк Г.В., к.т.н., доцент, **Кузьменко О.Ф.**, асистент,
Степура І.С., магістр
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпропетровськ, Україна

ШЛЯХИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Загальновідомо, що зростання виробництва і споживання енергії нерозривно зв'язане з прогресом людського суспільства, яке на протязі всієї своєї історії, а особливо протягом останнього століття, постійно веде боротьбу за збільшення свого енергетичного багатства.

Нині приділяється велика увага питанням економного використання енергоресурсів через різке збільшення витрат на їх видобування і виробництво, а також високу вартість нафти та газу на світовому ринку.

Одним з найбільших споживачів енергії у народному господарстві є сільськогосподарське виробництво. Так, агропромисловий комплекс України споживає 35 млн т умовного палива за рік, половина якого – у вигляді дефіцитного рідкого палива. Тому у найближчі роки необхідно поліпшити енергетичну базу сільськогосподарського виробництва, а насамперед – забезпечити теплотою та енергією житло та комунально-побутові потреби. Однак. Поки що ці завдання вирішуються без належного економічного обґрунтування.

Досвід передових зарубіжних країн в питаннях економії енергії важко запозичити, тому що енергетика і сільське господарство у нас розвивалися за іншими економічними схемами, внаслідок чого технологічний рівень сільськогосподарського виробництва значно нижчий від світового [1].

До енергозбереження відноситься комплекс заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів та урожайності сільськогосподарських культур, на забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів за рахунок скорочення їх втрат, удосконалення організаційно-економічних механізмів енергоспоживання, застосування енергозберігаючих технологій та техніки, поновлюваних та вторинних енергоресурсів [2].

Стосовно рослинництва (за даними Родичева В.А.) можливо виділити наступні напрямки економії та раціонального використання паливо-енергетичних ресурсів [2]:

Розробка та впровадження системи заходів, які забезпечують підвищення родючості ґрунтів та урожайності сільськогосподарських культур.

Вдосконалення, розробка та впровадження енергозберігаючих технологій виробництва продукції.

Вдосконалення системи менеджменту шляхом розробки та впровадження організаційно-технічних та економічних заходів, які забезпечують зменшення втрат і економію нафтопродуктів.

Розробка нормативно-технологічної та методичної документації на механізовані процеси і технічні засоби.

Вдосконалення і розробка нової енергозаощаджуючої техніки.

Використання нетрадиційних джерел енергії.

Перший напрямок включає підготовку та покращення полів, меліорацію, підвищення родючості ґрунтів, впровадження високоврожайних стійких сортів сільськогосподарських культур, підготовку насіння. Цей напрямок дуже важливий і потребує комплексного вирішення, але механізація робіт в ньому не є вирішальною.

Другий напрямок охоплює мінімізацію обробітку ґрунту, суміщення технологічних процесів, перенесення деяких технологічних процесів на стаціонар, заміну енергомістких процесів менш енергомісткими та інші заходи.

Третій напрямок передбачає оптимізацію структури посівних площ; оптимізацію структури МТП; вдосконалення технічного обслуговування та ремонту МТП; раціональне агрегатування сільськогосподарської техніки; вдосконалення зберігання, транспортування, заправки та обліку нафтопродуктів; покращення системи стимулювання робітників за економію нафтопродуктів; раціональну організацію використання машинно-тракторних агрегатів; покращення організації перевезення вантажів.

Четвертий напрямок охоплює стандартизацію оцінки паливно-енергетичних витрат на технології та технічні засоби; розробку нормативів витрат нафтопродуктів; розробку та впровадження методик оцінки паливно-енергетичних витрат на технології виробництва сільськогосподарської продукції; розробку методів розрахунку необхідної кількості нафтопродуктів на різних рівнях.

П’ятий напрямок передбачає створення технічних видів енергозбереження, а саме двигунів з меншими питомими витратами палива (до 190…200 г/кВт.год); збільшення долі випуску гусеничних тракторів; обладнання усіх тракторів пристроями для визначення оптимальних режимів роботи двигуна; впровадження комп’ютерів для оптимізації режимів

роботи двигунів; зниження впливу рушіїв на ґрунт за рахунок використання шин низького тиску та гумо-металевих гусениць; впровадження мобільних енергетичних засобів, які працюють на газі та з використанням альтернативних видів палива; розробка енергоекономної техніки, підвищення надійності техніки та інше. Універсалізація тракторів може забезпечити зменшення енерговитрат на 20…25%. Застосування комбінованих машинно-тракторних агрегатів буде сприяти зменшенню енерговитрат на підготовку ґрунту і посів на 15…20%.

Шостий напрямок включає використання енергії сонця, вітру, теплоти підземних джерел, відходів сільськогосподарського виробництва для отримання біогазу. До цього напрямку відносяться також заходи та проекти по заміні нафтопродуктів іншими видами палива, що виготовлюються на базі продукції рослинництва (спирт, олія та інші).

В процесі використання машинно-тракторного парку особливу увагу слід звернути на другий та третій напрямки, які можуть реалізуватись безпосередньо в господарствах і забезпечують до 55% відносного покращення паливної економічності.

Аналіз чинників та межі зміни пропорцій між економічним зростанням та енергоспоживанням підтверджують, що зараз рушійною силою енергозбереження в Україні стає перехід до ресурсо- та енергозберігаючого типу економічного зростання [3].

Отже, комплексне вирішення проблеми енергозбереження – один із найбільш вірогідних для України шляхів успішного подолання економічної та енергетичної криз, входження в сім'ю високорозвинутих країн світу. Вирішення цієї проблеми дозволить нашій державі різко зменшити залежність її економіки від імпорту енергоресурсів, вивести з експлуатації низку генеруючих потужностей, провести технологічне переозброєння енергомістких галузей та структурну перебудову господарських комплексів, сформувати оптимальні рівні самоенергозабезпечення регіонів та галузей, створити вітчизняну галузь із випуску та впровадженню конкурентоспроможного енергозберігаючого обладнання, суттєво обмежити вплив техногенних чинників на навколишнє середовище, забезпечити соціально-побутові потреби людини.

Список використаних джерел

1. Бебейко, В.Г. Економне використання енергоресурсів у сільськогосподарському виробництві [Текст] / С.Я. Меженний, В.Г. Стафійчук, В.Ф. Юрчук. – К.: Урожай, 1991. – 144 с.

2. Медведовський, О.К. Енергетичний аналіз інтенсивних технологій в сільськогосподарському виробництві [Текст] / П.І. Іваненко. – К. : Урожай, 1988. – 208 с.

3. Гришко, В.В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління) [Текст] / В.І. Перебийніс, В.М. Рабштина. – Полтава : «Полтава», 1996. – 280 с.

Ткачук В.С., к.т.н., доцент, **Девін В.В.**, к.т.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОБГРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ РОТАЦІЙНОГО СЕПАРУЮЧОГО РОБОЧОГО ОРГАНУ

Процес відділення картоплі від ґрунту при сепарації полягає в руйнуванні грудок і просіванні їх через «живий» переріз сепаруючої робочої поверхні. Крім цього необхідно виконувати подальше транспортування технологічної маси.

Проходження грудок ґрунту через сепаратор спричиняє їх руйнування і створення безлічі мілких частинок. Контактуючи із грудками з одного боку та прутками з іншого, вони втираються в поверхні, налипають на них. По мірі збільшення зон налипання відбувається розростання їх в тильний бік прутків, що в свою чергу призводить до зменшення «живого» перерізу. Цей процес особливо характерний під час роботи на перезволожених ґрунтах, що призводить до різкого погіршення роботи сепаратора, зниження ефективності сепарації і продуктивності роботи машини.

Частково налипання можна позбутися шляхом струшування сепаратора, встановленням допоміжних пристосувань. Але ефективні розробки вимагають додаткових вкладень, ускладнення конструкції. Другим методом є покриття прутків антифрикційним матеріалом. Але при роботі на важких ґрунтах повного ефекту досягти неможливо.

Найбільш цікавими є міркування що до зміни фізико-механічного стану ґрунту, який підлягав дії вібраційних робочих органів. Встановлено, що величина сил опору зсуву і прилипанню ґрунту до прутків зменшується по мірі збільшення частоти коливань. Ефективність робочого процесу сепарації визначається його сепаруючою здатністю, яка характеризується коефіцієнтом сепарації.

Прийнятним є надання технологічній масі відносного руху, що дозволяє використовувати саму масу, бадилля і інші домішки, при їх відносному переміщенні, для очистки «живого» перерізу і інтенсифікації сепарації.

У ротаційному сепараторі запропоновано складний рух технологічної маси: поступальний хвилевидний по барабанах ротаційних елементів і поперечний на самих барабанах які виконують зустрічно-поступальний. Інерційні сили, які виникають в технологічній масі при поперечних коливаннях барабанів, розрихлюють і розшаровують масу. Поперечні коливання барабанів сепаратора інтенсифікують дію прутків на технологічну масу, а так як сили взаємодії прутків обумовлені властивостями прутків і маси, то можливість динамічного пошкодження картоплі відсутня. Ротаційний сепаруючий робочий орган картоплезбиральної машини (рис. 1) включає послідовно розташовані на рамі 1 ротаційні елементи 2, механізм регулювання поздовжнього кута нахилу сепаратора 3, кулачковий механізм, приводу циліндричних твірних поверхонь барабанів в осьовий зустрічний зворотно-поступальний рух. Кожний ротаційний елемент складається з двох суміщених співвісних циліндричних барабанів з твірною прутковою поверхнею однакового діаметру. Пруткові барабани монтуються таким чином, що прутки одного барабану розташовані між прутками другого, при чому маточини дисків з'єднані поступальною кінематичною парою, що забезпечує передачу крутного моменту, допускаючи при цьому

відносний осьовий зворотно-поступальний рух. Кожний ротаційний елемент складається з двох суміщених співвісних циліндричних барабанів з твірною прутковою поверхнею однакового діаметру. Діаметр барабанів вибрано достатнім, щоб виключити намотування на них рослинних решток. Ротаційні елементи виготовлені таким чином, що прутки одного барабану розташовані між прутками другого з постійним кроком і можливістю відносного осьового переміщення за рахунок з'єднання поступальною парою. Барабани обертаються з однаковим напрямком вектора кутової швидкості, при цьому барабани ротаційних елементів виконують зворотно-поступальний коливальний рух.

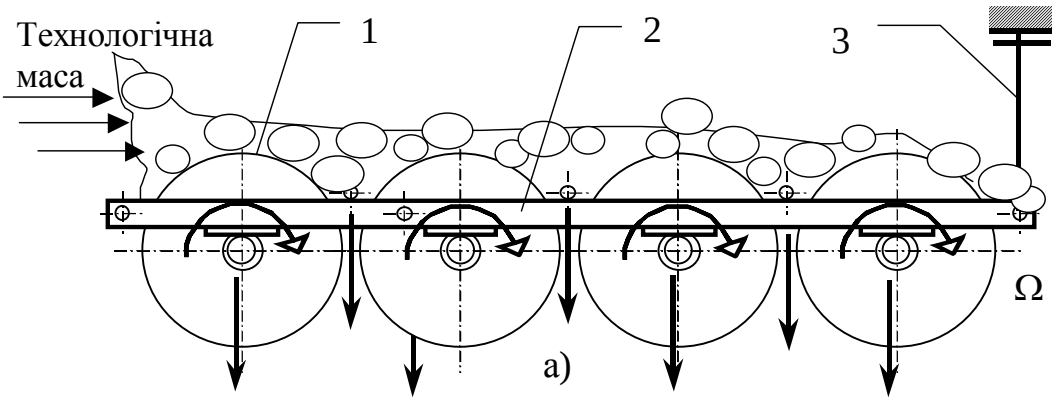

Рис. 1. **Технологічна схема ротаційного сепаратора**

Зворотно-поступальний рух прутків спричиняє інтенсивне перемішування технологічної маси, переорієнтування, що сприяє очистці прутків від налипання грунту і виключає можливість защемлення грудок між прутками.

Прутки барабанів доцільно в нульовому наближенні моделювати циліндричними пружними стержнями, жорстко закріпленими на більш масивних кільцях (рис. 2). Ґрунтові макроагрегати доцільно моделювати однорідними твердими тілами з характерними розмірами *L* і межею міцності *[σ]*. Механізм взаємодії між прутками і ґрунтовими агрегатами в нульовому наближенні можна прийняти як кулонівське тертя, хоча в умовах значних частот коливань слід врахувати залежність сили тертя від швидкості.

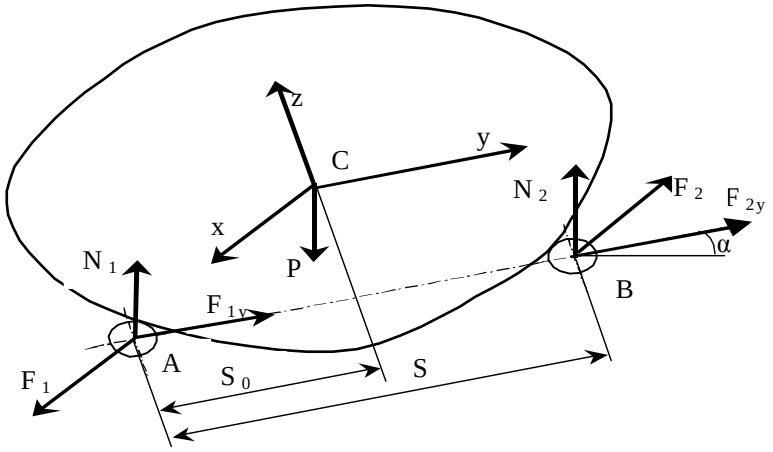

Рис. 2. **Розрахункова схема моделі сепаруючого елементу**

Відстань між прутками вибираємо за умови не просівання середніх клубнів і приймаємо рівним *S* (по хорді). Розглядається взаємодія з грудками, які також не

просіваються, тобто такі, для яких виконується умова $L > S$. Приймаємо також, що підкопуючі пристрої і попереднє транспортування, удар, складний рух виключають грудки, розміри яких перевищують *2S* (великі глиби). Остання передумова дозволяє розглядати взаємодію ґрунтових макроагрегатів з двома пружними прутками що виконують зворотно-поступальний рух.

За результатами теоретичних досліджень можна зробити висновки:

• підвищення ефективності сепарації ґрунту за рахунок використання сепаратора із зворотно-поступальними коливаннями барабанів є можливим ;

• теоретично граничні параметри, на підставі непрямих чинників, частота і амплітуда коливань (ω = *10…25 Гц, А = 6…18 мм*), кут нахилу площини сепаратора в поздовжньому напрямку і швидкість руху агрегату (подача технологічної маси) вибирається із умови оптимального завантаження сепаратора *(α = 5…15 град, v = 0,45…1,15 м/с).*

Список використаних джерел

1. Петров, Г.Д. Картофелеуборочные машины [Текст] / Г.Д. Петров. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М. : Машиностроение, 1984. – 320 с.

2. Сабликов, М.В. Механические свойства почв [Текст] / М.В. Сабликов // Механизация и электрификация сельского хозяйства. – 1982. – № 4. – С. 32–36.

3. Пшенченков, К.А. Физико-механические свойства и повреждения картофеля [Текст] / К.А. Пшенченков, П.Ф. Демитричев // Механизация и электрификация социалистического сельского хозяйства. – 1977. – № 9. – С. 10–16.

4. Бабицький, Л.Ф. Біонічні напрямки розробки грунтообробних машин [Текст] / Л.Ф. Бабицький. – К. : Урожай, 1998. – 164 с.

5. Ткачук, В.С. Динаміка прутків батареї ротаційних елементів, що коливаються антипаралельно [Текст] / В.С. Ткачук // Зб. наук. праць НАУ «Механізація сільськогосподарського виробництва», том 5 «Сучасні проблеми механізації сільського господарства». – К.: НАУ, 1999. – 275 с.

Цикалюк Ю.О., к.т.н., викладач
Мирогощанський аграрний коледж
с. Мирогоща, Україна

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЇ І РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В АПК

Комплексне вирішення проблеми енергозбереження – один із найбільш вірогідних для України шляхів успішного подолання економічної та енергетичної криз, входження в сім'ю високорозвинутих країн світу. Символом безпеки розвитку держави і навіть її суверенності стали відповідним чином розроблена національна енергетична програма кожної країни. Загальновідомо, що зростання виробництва і споживання енергії нерозривно зв'язане з прогресом людського суспільства, яке на протязі всієї своєї історії, а особливо протягом останнього століття, постійно веде боротьбу за збільшення свого енергетичного багатства. Людство дуже неекономно використовує майже всі види енергоресурсів. Тільки в сільському господарстві споживання електроенергії подвоюється. Вогонь, вода, атом — ось три основні, три могутні стихії, з яких людина навчилася черпати необхідну для своїх потреб енергію. Боротьба за енергію, за її джерела, за відкриття нових способів її перетворення і використання йде безперервно й дедалі наростаючими темпами [4].

Одним з найбільших споживачів енергії у народному господарстві є сільськогосподарське виробництво. Так, агропромисловий комплекс України споживає 35 млн. т умовного палива за рік, половина якого – у вигляді дефіцитного рідкого палива. Досвід передових зарубіжних країн в питаннях економії енергії важко запозичити, тому що енергетика і сільське господарство у нас розвивалися за іншими економічними схемами, внаслідок чого технологічний рівень сільськогосподарського виробництва значно нижчий від світового [1]. Чіткою тенденцією у динаміці структурних показників енергоспоживання в аграрній промисловості більшості розвинутих країн є абсолютне і відносне зменшення прямого споживання нафтового палива і збільшення споживання ефективніших та екологічно чистих паливно-енергетично ресурсів електроенергії та природного газу.

Сучасний АПК країни у значній мірі залежить від непоновлюваних джерел енергії, тобто нафтопродуктів, вугілля, природного газу, торфу, матеріалів, що розщеплюються. Майбутнє зменшення видобутку нафти зажадає не тільки принципово нових технологій АПК, але і змінить його структуру. Крім виробника продуктів харчування і сировини для промисловості він стане основним постачальником поновлюваних джерел енергії.

До енергозбереження відноситься комплекс заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів та урожайності сільськогосподарських культур, на забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів за рахунок скорочення їх втрат, удосконалення організаційно-економічних механізмів енергоспоживання, застосування енергозберігаючих технологій та техніки, поновлюваних та вторинних енергоресурсів.

Значну економію енергії у сільському господарстві можна досягти за рахунок: впровадження нових конструктивних рішень при проектуванні сільськогосподарської техніки та енергетичного обладнання, які передбачають зниження питомих метало- та енергомісткості; поліпшення структури машинно-тракторного парку, максимального підвищення частки дизельного транспорту, формування автопоїздів з використанням

причепів та автопричепів; повного задоволення потреб сільського господарства типовими нафтосховищами, пересувними заправними станціями; поліпшення якісних показників палива, підвищення надійності енергопостачання; розвитку і поліпшення мережі автомобільних доріг у сільській місцевості; впровадження індустріальних технологій виробництва, безвідходних технологій і переробки сільськогосподарської продукції; інтенсифікації процесу фотосинтезу; використання у сільському господарстві побічних енергетичних ресурсів; використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії; посилення теплозахисних властивостей конструкцій промислових приміщень та житлових будинків.

В результаті, можна виділити наступні напрямки економії та раціонального використання паливо-енергетичних ресурсів:

1. Розробка та впровадження системи заходів, які забезпечують підвищення родючості ґрунтів та урожайності сільськогосподарських культур.
2. Вдосконалення, розробка та впровадження енергозберігаючих технологій виробництва продукції.
3. Вдосконалення системи менеджменту шляхом розробки та впровадження організаційно-технічних та економічних заходів, які забезпечують зменшення втрат і економію нафтопродуктів.
4. Розробка нормативно-технологічної та методичної документації на механізовані процеси і технічні засоби.
5. Вдосконалення і розробка нової енергозаощаджуючої техніки.
6. Використання нетрадиційних джерел енергії.

Перший напрямок включає підготовку та покращення полів, меліорацію, підвищення родючості ґрунтів, впровадження високоврожайних стійких сортів сільськогосподарських культур, підготовку насіння. Цей напрямок дуже важливий і потребує комплексного вирішення, але механізація робіт в ньому не є вирішальною.

Другий напрямок охоплює мінімізацію обробітку ґрунту, суміщення технологічних процесів, перенесення деяких технологічних процесів на стаціонар, заміну енергомістких процесів менш енергомісткими та інші заходи.

Третій напрямок передбачає оптимізацію структури посівних площ; оптимізацію структури МТП; вдосконалення технічного обслуговування та ремонту МТП; раціональне агрегатування сільськогосподарської техніки; вдосконалення зберігання, транспортування, заправки та обліку нафтопродуктів; покращення системи стимулювання робітників за економію нафтопродуктів; раціональну організацію використання машинно-тракторних агрегатів; покращення організації перевезення вантажів.

Четвертий напрямок охоплює стандартизацію оцінки паливно-енергетичних витрат на технології та технічні засоби; розробку нормативів витрат нафтопродуктів; розробку та впровадження методик оцінки паливно-енергетичних витрат на технології виробництва сільськогосподарської продукції; розробку методів розрахунку необхідної кількості нафтопродуктів на різних рівнях.

П’ятий напрямок передбачає створення технічних видів енергозбереження, а саме двигунів з меншими питомими витратами палива (до 190…200 г/кВт.год); збільшення долі випуску гусеничних тракторів; обладнання усіх тракторів пристроями для визначення оптимальних режимів роботи двигуна; впровадження комп’ютерів для оптимізації режимів

роботи двигунів; впровадження мобільних енергетичних засобів, які працюють на газі та з використанням альтернативних видів палива, підвищення надійності техніки та інше. Універсалізація тракторів може забезпечити зменшення енерговитрат на 20…25%. Застосування комбінованих машинно-тракторних агрегатів буде сприяти зменшенню енерговитрат на підготовку ґрунту і посів на 15…20%.

Шостий напрямок включає використання енергії сонця, вітру, теплоти підземних джерел, відходів сільськогосподарського виробництва для отримання біогазу, а також заміна нафтопродуктів іншими видами палива, що виготовлюються на базі продукції рослинництва (спирт, олія та інші).

Список використаних джерел

1. Давыдова, Л.Г. Энергетика: Пути развития и перспективы [Текст] / Л.Г.Давыдова, А.А.Буряк. – М. : Наука, 1981. – 345 с.

2. Економне використання енергоресурсів у сільськогосподарському виробництві [Текст] / В.Г. Бебко, С.Я. Меженний, В.Г. Стафійчук, В.Ф. Юрчук. – К. : Урожай, 1991. – 144 с.

3. Оптимистический вигляд на будуще енергетики мира / Под. ред.. Кларка. – Москва, 1984. – 253 с.

4. Гришко, В.В. Проблеми управління ресурсовикористанням у галузях агропромислового комплексу /енергетичні аспекти/ [Текст] / В.В. Гришко. – К. Інститут економіки Міністерства економіки України, 1997. – 188 с.

ПРИРОДНИЧИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
NATURAL UNIT OF RESEARCH

Аристархова Е.О., к.б.н., докторант
Інститут агроекології і природокористування НААН
м.Київ, Україна

ВТОРИННЕ ЗАБРУДНЕННЯ ПИТНОЇ ВОДИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Традиційна технологія підготовки питної води з використанням в якості дезинфікуючих засобів хлору та хлорвмісних реагентів призводить до її вторинного забруднення хлорорганічними речовинами, такими як хлороформ, що мають мутагенні та канцерогенні властивості [1]. Тому важливо здійснювати очищення питної води на основних етапах її підготовки. Особливо ретельно необхідно слідкувати за екотоксикологічними показниками води після отримання її з природних джерел та після знезараження і знебарвлення. Саме в цей час проходять найбільші зміни екотоксикологічного потенціалу води, призначеної для населення. Його коливання ґрунтуються також на сезонних змінах якості природних вод, в тому числі обумовлених розвитком фітопланктону [2].

Отже, для отримання питної води, яка є безпечною для людини, доцільно враховувати зазначені особливості, починаючи з вододжерел і закінчуючи водопідготовкою.

Метою проведених досліджень є виявлення протягом року періодів підвищених рівнів вторинного забруднення питної води, обумовлених активним розвитком фітопланктону, щодо визначення її небезпеки для населення.

Дослідження проводились протягом 2008-го року за загальноприйнятими методиками, які використовуються на КП «Житомиводоканал» [3-4].

Визначення якісного та кількісного складу водоростей у водозаборі “Відсічне” р. Тетерів проводили разом із співробітниками водоканалу шляхом гідробіологічного аналізу. Основний метод аналізу полягав у концентрації фітопланктону на мембранних фільтрах і подальшому підрахунку кількості водоростей з ідентифікацією у камері Ножотта [3]. Концентрацію хлороформу визначали газохроматографічним методом [4].

Хлороформ утворюється в питній воді в результаті хлорування та додавання хлорвмісних сполук. Хлор та гіпохлорит натрію реагують з органічними сполуками поверхневих вод, в результаті чого утворюється така хлорорганічна сполука як хлороформ.

Найбільша кількість органічних сполук надходить, як правило, у період «цвітіння води». Дози хлору, що додавались під час водопідготовки, суттєво впливали на зміну концентрації хлороформу. Найбільша кількість знезаражуючих речовин (хлору та коагулянту) була введена до складу води в травні, серпні та вересні. На зазначені періоди припадало зниження концентрації розчиненого кисню та збільшення каламутності і кольоровості води. Вміст хлороформу не повинен перевищувати 0,06 мг/дм^3. З рисунку видно, що він був

вищим за встановлений норматив. Пік перевищення припадав на весну, літо і осінь. Це у певній мірі пов'язано з розмноженням і відмиранням водоростей в цей період.

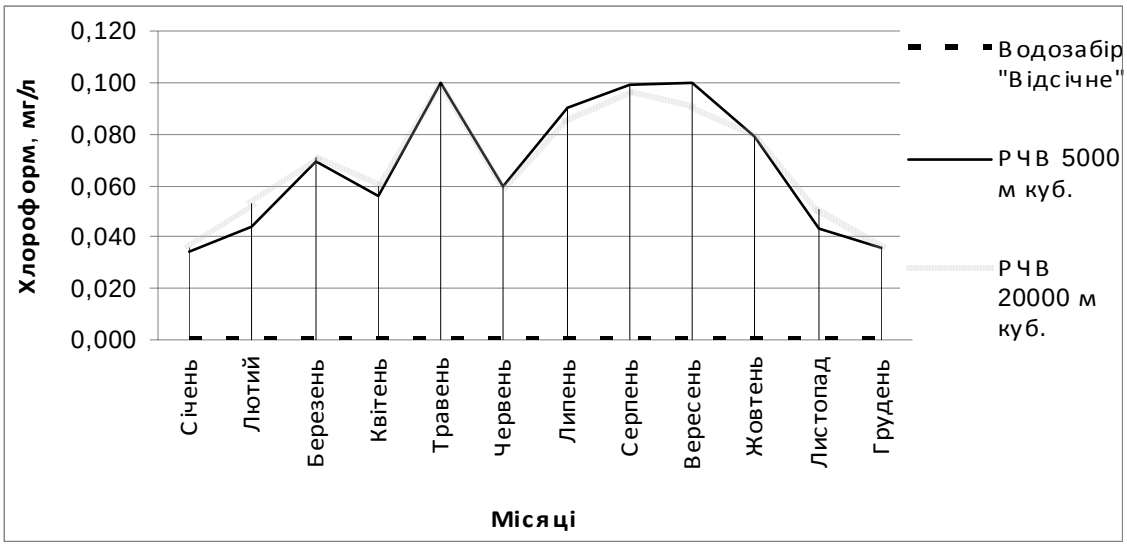

Рис. 1. **Динаміка вмісту хлороформу у питній воді**

Вторинне забруднення питної води обумовлене переважно вмістом сполук хлороформу та пов'язане з сезонними коливаннями розвитку фітопланктону. Оскільки вторинне забруднення є особливо небезпечним для споживачів (концентрація хлороформу перевищує ГДК), його необхідно ретельно контролювати, а за наявності вживати заходи з доочищення питної води.

Список використаних джерел

1. Международные и национальные стандарты качества питьевой воды в Украине. Сообщение 1. Тригалометаны [Текст] / Р.Е. Сова, Н.А. Корякина, С.В. Сноз, В.Ф. Шилина // Современные проблемы токсикологии. – 2001. – №3. – С.64–66.
2. Запольський, А.К. Очистка воды коагулированием [Текст] : монография / А.К. Запольський. – Каменец-Подольский : ЧП «Медоборы»-2006», 2011. – 296 с.
3. Методичні основи гідробіологічних досліджень водних екосистем / за редакцією В.І. Назаренка. – Київ, 2002. – 51 с.
4. Унифицированные методы анализа вод [Текст] / Под ред. Ю.Ю. Лурье. – Москва : Химия, 1973. – 376 с.

Данилова І.В., аспірантка
Науковий керівник - Славов В.П., д.с.-г.н., професор, член-кореспондент НААН
Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир, Україна

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ «ЦВІТІННЯ» ВОДИ ЗА УЧАСТЮ ДІАТОМОВИХ ВОДОРОСТЕЙ

Інтенсивний розвиток діатомових може призвести до “цвітіння” води. Їм належить важлива роль у формуванні мікрофітобентосу. У водних об’єктах України біомаса діатомових в окремі періоди може досягати 90% загальної біомаси водоростей [1].

Як відомо, основною причиною “цвітіння” води є надходження у воду біогенів, які сприяють інтенсивному розвитку водоростей. Накопичуючись у водоймах у великих кількостях ці речовини перетворюються на небезпечні токсиканти [2]. Масовий розвиток фітопланктону сприяє утворенню на поверхні водойм плівок, при злитті яких утворюються так звані “плями цвітіння”. В них зосереджена і основна біомаса патогенної мікрофлори водойм [3]. В зв’язку з цим, визначення основних закономірностей протікання евтрофних процесів у водоймах господарсько-побутового призначення є достатнім для того, щоб мати уяву і про мікробіологічне забруднення цих водойм та вживати необхідні заходи щодо знищення під час водопідготовки небезпечних мікроорганізмів. Так, введення хлору дозволяє одночасно з очищенням води проводити її знезараження. При цьому у воді утворюється хлороформ, який має хоча і віддалені, однак не менш небезпечні наслідки.

Визначення якісного та кількісного складу водоростей у водозаборі “Відсічне” р. Тетерів проводили шляхом гідробіологічного аналізу протягом 2007-го року на КП “Житомирводоканал” за загальноприйнятими методиками [3].

В результаті проведених досліджень було встановлено, що діатомові водорості складали 23,5% від загальної кількості фітопланктону у водозаборі “Відсічне”.

Діатомові водорості (рис. 1) зустрічались в усі пори року і тричі досягали пікових значень: у лютому, квітні, липні та жовтні. Періоди їх інтенсивного розвитку переважно співпадали із зниженням або перепадами температури. Однак не всі ряди цього відділу водоростей мали масове розмноження. Серед тих, що сприяли “цвітінню води” слід виділити *Stephanodiescus*, розвиток якого дещо відрізнявся від інших діатомових. Так, якщо перший період масового розмноження водоростей цього ряду співпадав з більшістю діатомових і спостерігався також на початку квітня (1620 кл./см^3), другий — вже приходився на початок травня (1230кл./см^3). Крім водоростей ряду *Stephanodiescus* інтенсивного розвитку досягли: на початку травня — *Asterionella* (1040 кл./см^3) та *Melosira* (950 кл./см^3).

Перший період — січень-лютий (1020-1600 кл./см^3 — *Stephanodiscus*, 1140-2120 — *Asterionella*, 1100-1830 — *Nitzschia*). Другий період — у квітні-травні (1050-1620 кл./см^3 — *Stephanodiscus*, 830-1040 — *Asterionella*, 1750 — *Nitzschia*). Третій період — на початкулипня (1680 — *Stephanodiscus*, 1150 — *Melosira*, 1410 — *Nitzschia*).Четвертий період — вересень-листопад (930-2130 кл./см^3 — *Stephanodiscus*, 870-2040 — *Nitzschia*).

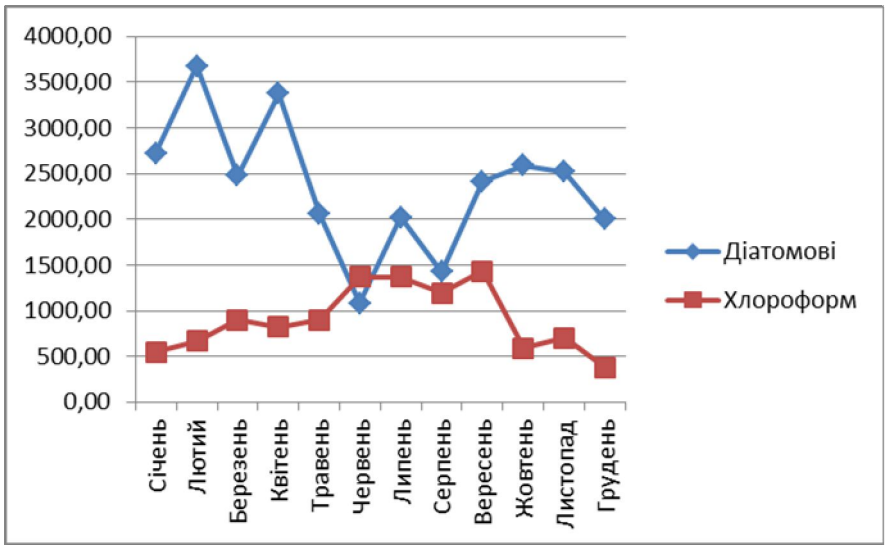

Рис. 1. **Залежність кількості хлороформу від динаміки розвитку діатомових водоростей**

Діатомові водорості мали певний вплив на вторинне забруднення питної води хлороформом під час її підготовки в умовах КП "Житомирводоканал" . За результатами досліджень найбільша концентрація хлороформу у воді, що подається населенню, співпадала із значною деструкцією діатомових водоростей після їх масового розмноження у водозаборі (у червні) і була підвищеною, включаючи вересень. В інші періоди вміст хлороформу був значно меншим: найнижчим у період з січня до червня і з жовтня до грудня.

Отже, частка діатомових водоростей у водозаборі "Відсічне" р. Тетерів складала 23,5%. Деякі фітопланктонні форми діатомових водоростей протягом року характеризувались активним розвитком у весняні, літні та осінні місяці (квітень-травень, липень і вересень-листопад). Найбільша концентрація хлороформу у питній воді відповідала деструкції діатомових водоростей у водозаборі.

Список використаних джерел

1. Романенко, В.Д. Основи гідроекології [Текст] : підручник / В.Д. Романенко. — К. : Обереги, 2001. — 728 с.

2. Константинов А.С. Общая гидробиология [Текст] : учебник / А.С. Константинов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Высш. школа, 1979. — 480 с.

3. Методичні основи гідробіологічних досліджень водних екосистем [Текст] / під ред. В.І. Назаренка — Київ, 2002. — 50 с.

Єренко О.К., к.фарм.н., асистент
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛІОФІЛІЗОВАНИХ ЕКСТРАКТІВ З ТРАВИ INULA HELENIUM L.

Актуальним завданням сучасної фармації є пошук нових засобів рослинного походження із забезпеченою сировинною базою для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту. Одним з поширених методів лікування зазначених патологій є використання лікарських рослин та біологічно активних субстанцій на їх основі. Перспективними об'єктами для фітотерапії є представники роду Inula L., які традиційно використовують у науковій та народній медицині багатьох країн як відхаркувальний засіб при хворобах дихальних шляхів, як сечо-, жовчо-, глистогінний і жовчотворний засоби. У зв'язку з цим, особливий інтерес представляє вид, склад якого відрізняється високим вмістом біологічно активних сполук, що обумовлюють протизапальну, гастропротекторну, антиоксидантну дії: оман (о.) високий (Inula helenium L.). Рівень вивчення видів роду Inula L., що ростуть на території України, недостатній. Актуальним є вивчення фармакологічної дії екстрактів з трави досліджуваного виду роду Inula L. флори України.

Метою даної роботи є вивчення біологічної дії ліофілізованих екстрактів з трави оману високого.

Дослідження гострої токсичності ліофілізованих екстрактів (ЛЕ) з трави Inula helenium L. проведене на нелінійних білих щурах обох статей, отриманих з розплідника Інституту Фармакології і токсикології АМН України (м. Київ), віком 3,5 міс., масою 160 – 180 г. Для визначення показників гострої токсичності рослинні екстракти вводили білим щурам обох статей внутрішньошлунково за допомогою металевого зонду в зростаючих дозах за Літчфілдом – Уілкоксоном. Дослідження й аналіз отриманих експериментальних даних проводили у порівнянні з препаратом групи нестероїдних протизапальних засобів: диклофенаком. Дослідження антиоксидантної та протизапальної дії ліофілізованого екстракту з трави I. helenium L. проводились на моделі каррагенінового запалення. Антипроліферативні властивості досліджуваних рослинних екстрактивних комплексів вивчали за методикою «кишенькової гранульоми» [1, 2, 3]. Гастропротекторну активність досліджуваних рослинних екстрактивних комплексів вивчали на моделі виразки шлунка. Досліджувані рослинні комплекси з трави Inula helenium вводили внутрішньошлунково у вигляді водного розчину (1:1) у дозі 100 мг/кг за 60 хв. до введення індометацину протягом 10 діб. Оцінку гастропротекторної дії проводили по зниженню балів шкали пошкодження слизової шлунка.

У жодному з випадків летальних ефектів досягти не вдалося навіть при введенні максимальних доз - 40 мл/кг (понад 20000 мг/кг сухої речовини) при внутрішньошлунковому введенні. Таким чином, тварини, які отримували максимально допустимі об'єми екстрактів через 2 тижні після гострого введення не відрізнялися за цими показниками від тварин контрольних груп. Значення $ЛД_{50}$ ЛЕ для непородистих білих щурів обох статей при внутрішньочеревному введенні вище за 20000 мг/кг. Результати дослідження протизапальної активності наведено в табл. 1 [4].

Таблиця 1

Протизапальна активність екстрактів трави Inula helenium L. **на моделі каррагеніного запалення**

Групи тварин	Набряк лапки (V мм), термін, час n=10					
	0,5	1,0	2,0	6,0	12	24
Контроль	0,32±0,03	0,51±0,04	0,56±0,03	0,89±0,04	0,91±0,04	0,75±0,03
ЛЕ трави I. helenium L.	0,33±0,04	0,49±0,03	0,55±0,04	0,87±0,05	0,83±0,03	0,58±0,03*
Диклофенак	0,32±0,05	0,40±0,02	0,44±0,04*	0,65±0,03*	0,68±0,05*	0,57±0,03*

*Примітка. * - достовірність відхилень по відношенню до інтактних тварин (p≤0,05).*

Як показали проведені дослідження, досліджувані ЛЕ виявляли протизапальну дію з вираженою антиоксидантною дією. У цьому зв'язку доцільним було вивчити антиоксидантні властивості ЛЕ з трави Inula helenium L. (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Антиоксидантна активність екстрактів трави Inula helenium L **на моделі каррагеніного запалення**

Групи тварин	АФГ, у.о/г білка, n=10	КФГ, у.о/г білка, n=10	МДА, мкмол/г тканини, n=10
Інтактна	5,12 ± 0,3	2,4 ± 0,1	0,57 ± 0,03
Контроль (запалення)	14,1 ± 0,8	6,7 ± 0,4	1,11 ± 0,10
ЛЕ трави Inula helenium L.	8,7 ± 0,4*	4,7 ± 0,2*	0,98 ± 0,08
Диклофенак	8,3 ± 0,3*	5,0 ± 0,1*	1,00 ± 0,07

*Примітка. * - достовірність відхилень по відношенню до інтактних тварин (p≤0,05).*

Досліджувані ЛЕ виявляли антиоксидантну активність, пригноблювали запалення, як оксидативний стрес. ЛЕ з трави Inula helenium проявляє антипроліферативну і антиексудативну дію на моделі кишенькової гранульоми, зменшуючи вагу гранульомного мішка до і після висушування. ЛЕ з трави Inula helenium проявляє гастропротекторну активність на моделі виразки шлунку (табл. 3).

Таблиця 3

Гастропротекторна активність ЛЕ трави Inula helenium L.

Групи	Середній бал за шкалою пошкодження слизової шлунку, на 10 добу, n = 10
Інтактна	0,0 ± 0,0
Контрольна	3,1 ± 0,5
ЛЕ трави Inula helenium L.	1,5 ± 0,2*
Диклофенак	4,7 ± 0,4*

*Примітка. * - достовірність відхилень по відношенню до інтактних тварин (p≤0,05).*

Дані наведені в таблиці свідчать, що в групах тварин, що отримували впродовж 10 діб профілактично ЛЕ з трави о. високого, спостерігали зниження балів ульцерогенності у 2 рази. У порівнянні з референтним препаратам «Диклофенак» доречно констатувати перспективність використання ліофілізованих екстрактів з трави о. високого, як протизапальний, гастропротекторний, антиексудативний та антипроліферативний засоби.

Список використаних джерел

1. Антипова, Е. М. Новый вид рода Inula L. (Asteraceae) из Сибири [Текст] / Е. М. Антипова // Turzninowia. – 2001. – Т.4, № 4. – С. 16–17.
2. Грау, Ю. Дикорастущие лекарственные растения [Текст] / Ю. Грау, Р. Юнг, Б. Мюнкер; Пер. с нем. И. Муромец. – М.: ООО "Изд – во АСТ", ООО "Изд – во Астрель", 2002. – 288 с.
3. Дослідження ефірної олії трави оману британського у вегетаційний період [Текст] / О. К. Єренко [та ін.] // Актуальні питання фармацевтичної та медичної науки та практики. – 2012. – Вип. 8, №1. – С. 4–6.
4. Патент 78749 Україна, МПК А61К 35/00 (2013.01). Противиразковий та протизапальний засіб / О. К. Єренко, О. В. Мазулін, Г. П. Смойловська, І. Ф. Бєленічев, А. В. Абрамов, Н. В. Бухтіярова, Г. В. Мазулін, О. В. Гречана ; заявник та патентовласник Запорізький держ. мед. універ. ; заявл. 29.10.2012; опубл. 25.03.2013, Бюл. № 6.

Каталевська А.С., студентка; **Боярчук О.Д.**, к.б.н., доцент
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Старобільськ, Україна

ГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПАТОЛОГІЙ ОРГАНУ ЗОРУ (огляд літератури)

Згідно із концепцією ВОЗ «Ліквідація усуненої сліпоти: Зір 2020» генетичний аспект патології органу зору є актуальним як в медичному так і в соціальному відношеннях [1, 2]. У різних країнах світу частка спадкової патології очей у загальній структурі захворювань очей становить від 20 до 45%, і вище [3]. В усьому світі налічується близько 37 мільйонів сліпих людей і 124 мільйона з поганим зором. При цьому три чверті випадків сліпоти виліковні або такі, що можна попередити. Не менш 20% захворювань органу зору має моногенну природу [4]. Все це визначає науковий і клінічний інтерес до даної проблеми, особливо на сучасному етапі розвитку науки, коли з'являються нові технології моніторингу та лікування генетичних захворювань [5, 6].

Аутосомно-домінантне спадкування аномалій характеризується насамперед значною фенотипічною мінливістю: від ледь помітної до надмірно інтенсивної ознаки. У міру передачі від покоління така інтенсивність все більш і більш зростає. Якщо не вважати спадкування властивостей крові, сучасна антропогенетика поки має відомості в основному лише про ознаки, що рідко зустрічаються, багато з яких успадковуються за законами Менделя або являють собою випадок доповнень до них. До спадкових патологій зору при аутосомно-домінантному типі відносять астигматизм, гемералопія, колобома, аніридія, мікрофтальм, ектопія кришталика та ін. [7 – 14].

Аутосомно-рецесивний тип спадкування виявляється лише при шлюбі двох гетерозигот. Тому такі ознаки виявляються при близькій спорідненості батьків. Чим менше концентрація аутосомно-рецесивного гена в популяції, тим більша ймовірність його реалізації при кровній спорідненості батьків. Для цього типу спадкування характерні такі

патології, як анофтальм, ністагм, кріптофтальм, ретинобластома, гліома сітківки ока та ін. [11, 14, 15 – 17].

До патологій зору, що передаються за всіма типами успадкування, відносять: атрофію зорового нерва та дистрофію сітківки.

Дистрофія сітківки – це загальний термін, який охоплює широкий спектр захворювань сітківки, що мають подібні симптоми. Дистрофія сітківки може розвиватися спонтанно, але найчастіше вона успадковується. Поширені види дистрофії сітківки: пігментний ретиніт, хвороба Штаргардта, вроджений амавроз Лебера [18 – 20].

Спадкові атрофії зорового нерва іноді поєднуються з ураженням центральної нервової системи, часом протікають ізольовано. Розрізняють важку, рецесивну, і більш доброякісну, домінантну форми захворювання. Хворіють переважно чоловіки. Рецесивна форма проявляється відразу ж після народження. Домінантна форма починається непомітно в 6 – 7 років, прогресує повільно, рідко призводить до сліпоти, тому периферичний зір значною мірою зберігається. Через кілька місяців розвивається проста атрофія зорового нерва, блідне весь диск, а іноді його скронева частина. Гострота зору знижується до 0,1. Відзначаються збільшення сліпої плями та порушення відчуття кольору. [18, 21].

В останнє десятиліття отримані нові дані про етіологію і механізми патогенезу значного числа генетичних аспектів хвороб зору, що призвело до збільшення інформації про особливості клінічних проявів, уточнення меж клінічного поліморфізму окремих генетичних варіантів. Враховуючи вище викладене, а також концепцію Всесвітньої організації охорони здоров'я з ліквідації усуненою сліпоти «Зір 2020», виникає необхідність у проведенні ефективних генетико-епідеміологічних досліджень та створення інформаційно-пошукової системи (ІПС), що містить інформацію про клініко-генетичні характеристики великого числа спадкових хвороб органу зору. Високий рівень ознайомленості із цією проблемою та рання діагностика спадкових хвороб, може кардинально вплинути на розвиток патологій ока та їх прогноз.

Список використаних джерел

1. Гинтер, Е. К. Генетика в офтальмологии [Текст] / Е.К.Гинтер // Медицинская генетика. – Москва. – №7. – 2006. – С. 3–26.

2. Брошевский, Т. И. Глазные болезни [Текст] / Т.И. Брошевский, А.А. Бочкарева. – Москва : «Медицина»,1977. – 264 с.

5. Козлова, С. И. Наследственные синдромы и медико-генетическое консультирование в офтальмологии [Текст] / С.И. Козлова // Материалы научно-практической конференции «Вопросы офтальмогенетики». – Москва, 2005. — С. 90–92.

3. Копаева, В. Г. Глазные болезни [Текст] / В.Г.Копаева // Копаева В. Г. – Москва: «Медицина», 2002. — 558 с.

4. Гинтер, Е. К. Наследственные болезни в популяциях человека [Текст] / Е.К. Гинтер // Под ред. Е. К. Гинтера. – Москва : Медицина, 2002. – 303 с.

6. Поляков, А. В. ДНК-диагностика моногенных заболеваний органа зрения [Текст] / А.В. Поляков // Вопросы офтальмогенетики : материалы научно-практической конференции. – Москва. – 2005. – С. 127–134.

7. Кащенко, Т. П. Клиника, диагностика и лечение косоглазия, сочетанного с птозом [Текст] / Т. П. Кащенко, М. Г. Катаев // Вестник офтальмологии. – 2005. – Т.121, №2. – С. 8–11.

8. Сташкевич, С. В. Иридопластика при врожденной колобоме радужки [Текст] / С. В. Сташкевич, М. JI. Шантурова // Офтальмология. – 2006. – Т.3, №1. – С.7–10.

9. Alward, W. Autosomal dominant iris hypoplasia is caused by a mutation in the Rieger syndrome

(RIEG/PITX2) gene / W. Alward, E.Semina, J. Kalenak // Am. J. Ophthal. – 1998. – Vol.125. – P. 98–100.

10. Lonnqvist, L. A novel mutation of the fibrillin gene causing ectopia lentis [Text] / L. Lonnqvist, A. Child, K. Kainulainen, R. Davidson, L. Puhakka, L. Peltonen // Genomics. – 1994. – Vol.19. – P. 573–576.

11. McKusic, V. A. Mendelian inheritance in man. Catalog of autosomal dominant, autosomal-recessive and X-linked phenotypes 3rd ed [Text] / V. A. McKusic // London.: Baltimore, 1971. – P.738.

12. McLean, C. The management of orbital cysts associated with congenital microphthalmos and anophthalmos [Text] / C. McLean, N. Ragge, R. Jones // British Journal of Ophthalmology. – 2003. – Vol. 87. – P.860–863.

13. Davis, A. Mutations in the PAX6 gene in patients with hereditary aniridia [Text] / A. Davis, J. Cowell // Hum. Molec. Genet. – 1993. – Vol. 2. – P. 2093–2097.

14. Morrison, D. National study of microphthalmia, anophthalmia, and coloboma (MAC) in Scotland: investigation of genetic aetiology [Text] / D. Morrison, D. FitzPatrick, I. Hanson // J. Med. Genet. – 2002. – Vol. 39. – P. 16–22.

15. Гудзенко, С. В., Федотов В. П., Евграфов О. В., Поляков А. В. Картирование и поиск гена, ответственного за развитие Х-сцепленного моторного нистагма [Текст] / С.В.Гудзенко, В.П.Федотов, О.В.Евграфов, А.В.Поляков // Материалы научно-практической конференции «Вопросы офтальмогенетики». – Москва. – 2005. – С. 49–54.

16. Cremers, F. Molecular genetics of Leber congenital amaurosis [Text] / F. Cremers, A. Jose // Human Molecular Genetics. – 2002. – Vol. 11, № 10. – P. 1169–1176.

17. Fantes, J. Mutations in SOX2 cause anophthalmia [Text] / J. Fantes, N. Ragge, S. Lynch //Nature Genet. – 2003. – Vol. 33. – P 461–462.

18. Наследственные и врожденные заболевания сетчатки и зрительного нерва [Текст] / под ред. Шамшиновой А. М. – Москва : Медицина, 2001. – 528 с.

19. Zlotogora, J. The blepharophimosis, ptosis, and epicanthus inversus syndrome: delineation of two types [Text] / J. Zlotogora, M. Sagi, T. Cohen // Am. J. Hum. Genet. –1983. – Vol. 35. – P. 1020–1027.

20. Liu, N. Coexistence of macular corneal dystrophy types I and II in a single sibship [Text] / N. Liu, J. Baldwin // Br J Ophthalmol. – 1998. – Vol. 82. – P.241 – 244.

21. Azuma, N. Mutations of the PAX6 gene detected in patients with a variety of optic-nerve malformations / N. Azuma, Y. Yamaguchi, H. Handa, K. Tadokoro, A. Asaka, E. Kawase, M. Yamada // Am. J. Hum. Genet. – 2003. – Vol. 72. – P. 1565 – 1570.

Лукіна І.А., старший лаборант, аспірант кафедри
фармакогнозії, фармацевтичної хімії та технології ліків
Науковий керівник - Мазулін О.В., д.фарм.н., професор
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВИВЧЕННЯ КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ЕФІРНОЇ ОЛІЇ ГІРЧАКУ ПОЧЕЧУЙНОГО (POLYGONUM PERSICARIA L.) ФЛОРИ УКРАЇНИ

Ефірні олії - це запашні, летючі речовини, які накопичуються в різних частинах рослин і знайдені в більш ніж 2500 видах різних родів. Вміст і компонентний склад ефірних олій у рослинах залежить від багатьох факторів (виду, морфологічної частини, що заготовлюється, місця зростання, погодних умов, часу збору, використання добрив під час вегетації та ін.) і може суттєво коливатися. Сировиною для отримання ефірних олій є свіжі або суха рослинна сировина: кора, коріння, стебла, деревина, смола, листя, пелюстки, суцвіття, насіння та коробочки [1].

Рід гірчак (Polygonum L.) родини гречкові (Polygonaceae) налічує до 400 видів, з котрих у флорі України зростає до 18. Гірчак почечуйний (Polygonum persicaria L.), який розповсюджений майже по всій території від Полісся до південного сходу країни. Росте повсюди, відтворює зарости по берегах водоймищ, в низинах по огородах та полях, вологих луках, лісах, високогір'ях, обочинах доріг [2, 3, 4].

Об'єктам дослідження була трава (верхівка пагона довжиною 10-15 см з прилеглим суцвіттям та листям) гірчаку почечуйного, яку заготовляли в 2013-2014 рр. в різних регіонах України в період цвітіння. Вміст ефірної олії (летких сполук) встановлювали методом Клевенджера. Ідентифікацію та визначення кількісного вмісту компонентів летких сполук проводили методом хромато-мас-спектрометрії. Аналіз було проведено на хроматографі «Agilent Technology 6890N» з мас-спектрометричним детектором 5973N, адаптованим для роботи з капілярними колонками у запрограмованому режимі в поєднанні з комп'ютером. Температура термостату у запрограмованому режимі від 50°С до 220°С, газ-носій − гелій. Температура детектора та випарювача 250°С. Детектор полум'яно - іонізаційний. Введення проби з поділенням потоку 1/50. Компоненти летких сполук ідентифікували за результатами порівняння мас-спектрів речовин, що були виділені в процесі хроматографування, з даними бібліотеки мас-спектрів NIST02 (більш ніж 174000 речовин).

Сумарний вміст ефірної олії складав до 1,10±0,09 %.

В ході дослідження було ідентифіковано до 22 сполук (з котрих вперше 20). Основними компонентами в складі були встановлені: фталева кислота (18,08±2,01 %), пальмітинова кислота (15,73±1,75 %), гексакозан (15,29±1,70 %), олеїнова кислота (12,30±1,37 %), трикозан (6,37±0,71 %), декан (5,22±0,58 %).

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що трава гірчаку почечуйного є перспективною рослинною сировиною для подальшого фармакогностичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Практикум по фармакогнозии [Текст] : учеб. пособие для студ. вузов / В. Н. Ковалев, Н. В.

Попова, В. С. Кисличенко [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Ковалева – Х. : Изд – во НФаУ «Золотые страницы», 2003. – 512 с.

2. Лазарев, А. В. Обзор рода Polygonum L. [Текст] / А. В. Лазарев, С. В. Недопекина // Научные ведомости. – №11(66). – 2009. – С. 18-24.

3. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – 548 с.

4. Лукіна, І. А. Морфолого-анатомічний аналіз Polygonum persicaria L. флори України [Текст] / І. А. Лукіна, О. В. Мазулін, Т. Б. Вакуленко, О. П. Паламарчук // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 1(38). Том 25. – Иваново: МФРКОВА АД, 2015. – С. 63–68.

Малюгіна О.О., здобувач
Науковий керівник - Мазулін О.В., д.фарм.н, професор
Смойловська Г.П., к.фарм.н, старший викладач
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ У СУЦВІТТЯХ, ЛИСТІ ТА КОРЕНЯХ ЧОРНОБРИВЦІВ РОЗЛОГИХ, ЩО ЗРОСТАЛИ У ЕКОЛОГІЧНО НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ

Чорнобривці (Tagetes L.) – широко розповсюджений по всьому світу вид родини Asteraceae. Цей вид привертає увагу світової наукової спільноти завдяки багатому хімічному складу і, хоча і не включений до міжнародної, європейської та жодної національної фармакопеї, розглядається у якості перспективної лікарської рослинної сировини для отримання нових фітопрепаратів [1, 2].

Лікарська рослинна сировина – переважно цілі, фрагментовані або ламані рослини частини рослин, водорості, гриби, лишайники у необробленому, зазвичай висушеному, іноді свіжому вигляді. Лікарську рослинну сировину одержують культивуванням або збором дикорослих рослин. Для гарантування якості рослинної сировини суттєвими є належні умови культивування, збору, сушіння, здрібнення та зберігання [3].

Державна фармакопея України 1 видання регламентує вміст у рослинній сировині таких важких металів, як свинець, ртуть та кадмій [3].

З огляду на вищезгадане, визначення вмісту важких металів у різних органах чорнобривців розлогих має велике практичне та наукове значення.

Метою дослідження було визначення вмісту важких металів у суцвіттях, листі та коренях чорнобривців розлогих низькорослої форми сорту «Голдкопфен» (T. patula L. nana var. «Goldkopfen»), зібраних у екологічно несприятливих умовах.

Для дослідження були обрані висушені до повітряно-сухого стану суцвіття, листки та корені чорнобривців розлогих низькорослої форми сорту «Голдкопфен», що зростали у екологічно несприятливих умовах на території м. Запоріжжя. Визначення кількісного вмісту та якісного складу важких металів проводили методом атомно-абсорбційної спектроскопії.

Результати визначення вмісту важких металів у різних органах чорнобривців розлогих наведені у табл. 1

Таблиця 1

Вміст важких металів у різних органах чорнобривців розлогих, що зростали у екологічно несприятливих умовах

Досліджуваний параметр	Вміст важких металів			
	Вимоги загальної статті ДФУ І, мг/кг	Суцвіття T. patula L. nana var. «Goldkopfen», мг/кг	Лист T. patula L. nana var. «Goldkopfen», мг/кг	Корені T. patula L. nana var. «Goldkopfen», мг/кг
Вміст свинцю	≤5,0	5,0	9,0	7,0
Вміст ртуті	≤0,1	<0,1	<0,1	<0,1
Вміст кадмію	≤1,0	<0,1	<0,1	<0,1

Результати проведених досліджень різних частин рослинної сировини чорнобривців розлогих низькорослої форми сорту «Голдкопфен», що зростають у екологічно несприятливих умовах, свідчать про схильність до накопичення свинцю у листі (до 9,0 мг/кг) та коренях (до 7,0 мг/кг) рослин. При тих же умовах зростання, вони не накопичують ртуть та кадмій (вміст до <0,1 мг/кг).

На підставі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Досліджено накопичення важких металів у суцвіттях, листі та коренях чорнобривців розлогих низькорослої форми сорту «Голдкопфен».

2. Чорнобривці розлогі низькорослої форми сорту «Голдкофен» схильні до накопичення сполук свинцю у листі>коренях>суцвіттях при зростанні у екологічно несприятливих умовах та потребують обов'язкової перевірки на вміст важких металів.

Список використаних джерел

1. Phytochemicals and Their Biological Activities of Plants in Tagetes L. [Text] / XU Li-Wei, C. Juan, QI Huan-yang, SHI Yan-ping // Chibese Herbal Medicines. – 2012. – № 4 (2). – P. 103–117.

2. Priyanka, D. A brief study on marigold (Tagetes species): a review [Text] / D. Priyanka, T. Shalini, V. Kumar Navneet // International Research Journal Of Pharmacy. – 2013. – № 4 (1). – P. 43–48.

3. Державна фармакопея України / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 1-ше вид. – Доповнення 4. – Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2011. – 540 с.

Одинец С.И., научный сотрудник
Институт масличных культур НААН
г. Запорожье, Украина

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЛОПАСТИ ЛИСТЬЕВ КЛЕЩЕВИНЫ

При кажущемся постоянстве формы и размеров листья растений являются весьма изменчивым по своей морфологии органом. Их размеры и форма зависят от стадии онтогенеза, а также условий среды, таких, как влажность и освещённость.

Для анализа были использованы средние значения, полученные по измерениям листьев у пяти растений с делянки. Для того, чтобы исключить филогенетическую неоднородность листьев, использовался лишь лист, находящийся непосредственно под центральной кистью. Анализ проводился по промерам центральной лопасти листа. Были использованы следующие характеристики: длина лопасти, её максимальная ширина и ширина в месте разделения лопастей, а также расстояние от места прикрепления к пластинке черешка до наиболее широкого места и до места разделения лопастей (всего 5 показателей).

Окончательные выводы были сделаны по 115 образцам, для которых известны их систематическая принадлежность и область происхождения.

Для анализа и характеристики формы и размеров листьев в данной работе были использованы промеры центральной лопасти. Её линейные размеры дали следующие значения: длина имеет размеры от 142 до 409 мм, ширина – 52 - 164 мм, расстояние от основания (места прикрепления к пластинке черешка листа) до наиболее широкого места – 84 - 268 мм, до места разделения лопастей – 75 - 252 мм, ширина лопасти в месте их разделения – 43 - 125 мм. Анализ данных, полученных при измерении размеров как листа в целом, так и его центральной лопасти, показал, что чётких различий между группами как по подвидам, так и по районам происхождения образцов, не существует. В каждой из указанных групп численно преобладают образцы, имеющие средние и мелкие размеры.

Можно отметить большой разброс относительных размеров, который значительно сильнее, чем абсолютные размеры, показывает многообразие образцов клещевины по исследуемым признакам. Относительная ширина листовой пластинки (от основания, т.е. места прикрепления листовой пластинки к черешку) составляет 33 – 55 % от её длины. Аналогичную картину мы видим и в колебании между общей длиной центральной лопасти и расстоянием до наиболее широкого места лопасти, которое в нашем случае составляет 51 – 72 %. На основании приведенных данных по ширине центральной лопасти можно произвести разделение листьев на узколопастные, ширина лопастей которых составляет менее 40 % от длины, среднелопастные - 40 – 50 % и широколопастные - более 50 %. В зависимости от того, насколько лопасти листа срастаются между собой, можно предложить следующую градацию данного признака: коротколопастные - свободная часть лопасти составляет менее 60 % от её общей длины, имеющие среднюю длину - 60-70 % и длиннолопастные - более 70 %. В зависимости от того, где находится самое широкое место, лопасти можно разделить на "острые" - максимальная ширина находится не далее 55 % общей длины пластинки от основания, "средние" - на расстоянии 55-65 % и "тупые", - у

которых наиболее широкое место находится от основания пластинки далее, чем на 65 % её длины. Использование линейных размеров в данном случае вряд ли целесообразно, учитывая большой разброс значений.

Так же можно отметить то, что более мелкие листья отличаются значительным разнообразием. С возрастанием размеров лопасти листьев клещевины становятся более сходными по форме (уже, острее).

Что касается размеров, то, как абсолютные, так и относительные размеры листьев изменяются довольно закономерно. Все имеющиеся у нас образцы по длине центральной лопасти были разбиты на четыре группы: менее 200 мм, 200 – 250 мм, 250 – 300 мм и более 300 мм. Растения, попавшие в эти группы, различаются по целому ряду показателей. С увеличением длины центральной лопасти наблюдается увеличение количества лопастей листа, длины черешка, линейных размеров самого листа. Кроме того, при этом отмечается стабильное уменьшение относительной ширины центральной лопасти, увеличение отношения ширины лопасти в месте разделения лопастей к максимальной ширине. Также с возрастанием длины лопасти происходит смещение наиболее широкого её места к основанию лопасти. Хотя средние значения, используемые при анализе, иногда сильно сглаживают индивидуальные различия, которые мы можем наблюдать в природе, они отражают общие закономерности, свойственные виду в целом.

Параллельно увеличению размеров центральной лопасти наблюдается стабильное возрастание количества лопастей и количества узлов до центральной кисти. Данное наблюдение может представлять не только научный, но и практический интерес, учитывая связь количества узлов и лопастей листьев у клещевины с вегетационным периодом. В отличие от размеров семядольных листьев и количества лопастей в изменении размеров и формы центральной лопасти не прослеживается какой-либо связи с систематической принадлежностью или областью происхождения исследовавшихся образцов. Это может свидетельствовать о том, что как размеры, так и форма листьев, а также других вегетативных органов, в значительной степени подвержены влиянию внешних условий. Генетический фактор действует на них не в такой сильной мере, как на генеративные органы, стабильность которых важна для сохранения вида.

Роман. **Е.Г**., и.о. заведующего научно-исследовательским отделом
Национальный природный парк «Олешковские пески»
г. Херсон, Украина

АКТИВАЦИЯ «МОЛЧАЩЕЙ» ДНК КАК ОДНА ИЗ ВОЗМОЖНЫХ ПРИЧИН ПОЯВЛЕНИЯ И СУЩЕСТВОВАНИЯ КРИПТИДОВ

В 20 в. одной из проблем зоологической науки, привлекавшей внимание как специалистов, так и общественности и исследователей-энтузиастов, стала проблема т. н. криптидов: животных, явно отличающихся от описанных видов и подвидов; существование этих животных длительное время не удавалось подтвердить. Как представляется автору, основой подхода к изучению этих феноменов должно быть следующее: 1) вероятно, причиной ***не всех*** сообщений о криптидах является существование реальных объектов живой природы; 2) в то же время ***некоторое*** (а возможно, достаточно большое) число сообщений обусловлено существованием ***реальных живых объектов***. В данной работе проанализированы сведения о четырех криптидах, полученные из Европы, Азиии, Африки и Центральной Америки; предложена гипотеза, позволяющая объяснить сущность этих феноменов.

«Степной удав». Издавна (не позже чем с 19 в.) из разных территорий юга Украины поступают сообщения о встрече необычайно крупных змей, размерами значительно превосходящих желтобрюхого (каспийского) полоза *Dolichophis caspius Gmelin,* 1789, который является самой крупной змеей Европы и достаточно обычен в степных биотопах современных Одесской, Николаевской, Херсонской и Запорожской областей. **Описание**. По данным автора (полученным в результате опросов местных жителей) это змея длиной 3-4 м., с туловищем толщиной до 10-12 см. в диаметре, серого или серо-желтого цвета. Обитает в степных и квазистепных биотопах, передвигается быстро, встречается редко. По сообщениям старожилов, в регионе Олешковских (Нижнеднепровских) песков в Херсонской области эти змеи обитали до 1950-х гг. но отдельные наблюдения происходили и позже. Так, в окрестностях Голой Пристани «степного удава», якобы, видели в 1970 г. и в 1993 г. Из других регионов бывшего СССР так же поступали сообщения о наблюдении особо крупных змей [1].

Иркуйем. Иркуйем («волочащий штаны») или кайнын-кутхо («Бог-медведь») — особо крупный медведь, который, якобы встречается (или встречался) на Северо-Востоке России, в горах Корякского нагорья [2, 3]. Внимание к данной проблеме привлек местный житель охотник Родион Сиволобов, который с 1980-х гг. осуществлял сбор сведений и пытался добыть иркуйема [2, 3]. **Описание**. Медведь очень крупных даже для камчатского подвида бурого медведя *Ursus arctos beringianus Middendorff, 1851* размеров: массой 800-1000 кг. Неуклюжее сложение, задние ноги короче передних, имеется огузок или «курдюк» («штаны»). Соответственно, передвигается медленно. [2, 3].

Марози. Этим названием обозначают обитающего (вероятно) в Африке или существовавшего но, скорее всего, вымершего к настоящему времени подвида (либо иную генетическую форму) льва *Panthera leo Linnaeus, 1758* [4, 5]. **Полученные сведения**. В 1931 году в Кении английский фермер Майкл Трент в горах Абердэр на высоте 3000 м. застрелил двух особей необычных львов, одна из полученных шкур хранится в Британском

музее естественной истории [4, 5]. Сообщения о подобных встречах поступали по меньшей мере с 1904 года; Последующие попытки добыть зверя (предпринятые в 1933 г. Кеннетом Гандар-Довером) не увенчались успехом. Сходные сообщения о таком льве поступали из различных регионов Африки [4], в т. ч. из Уганды, Руанды и Эфиопии [4, 5]. **Описание**. Небольшой лев (добытый экземпляр — самец) необычного вида (длина тела 1, 6м., хвоста 84 см.), сходный, в то же время, с леопардом. Пятна хаотично расположены на боках, плечах и бедрах; на позвоночнике отсутствовали, на ногах и брюшной полости— достаточно большие. Окраска боков серовато-коричневая, центр туловища более темный. Низ живота — более бледного, землистого цвета [4, 5].

Онза. Онза — кошка, внешне сходная с пумой *Felis (Puma) concolor L., 1771.* Эта кошка (онза), якобы, издавна обитает (или же обитала) на территории современной Мексики [6, 7]. Первоначальные сообщения об этом звере, появившиеся в Европе относятся ко времени появления испанцев в Месоамерике [1, 6. 7], в последующее время число сообщений увеличилось, в 1986 г. в штате Синалоа был добыт экземпляр, ставший объектом пристального изучения [6, 7]. **Результаты исследований**. Экземпляр был самкой, весившей 27 кг. длиной тела 1,1 м. и хвоста 58 см. Зверь имел внешний облик, сходный с таковым пумы, но более легкого сложения, полосатыми конечностями, похожими на конечности собаки и более длинными ушами и хвостом; в желудке были найдены остатки оленя. После отстрела этого экземпляра и появления в СМИ сообщений о нем появилось несколько сообщений о добывании этих кошек в предыдущие годы, о черепах онзы, хранящихся в коллекциях [1, 6, 7] и т. д. Обращалось внимание на черты сходства онзы с вымершим американским гепардом *Miracinonyx (Acinonyx) trumani Orr, 1969* [6]. Тем не менее изучение ДНК показало, что добытый экземпляр был пумой [8].

Обсуждение Предполагается что: 1) все четыре криптида являются реально существующими (или существовавшими) живыми объектами; 2) эти объекты не являются видами в том понимании, которое в него вкладывается современной зоологической наукой; 3) описанные криптиды представляют собою хорошо выраженные и обособленные разновидности (вариации) особей ***хорошо известных видов***, ***обитающих в тех же регионах***: желтобрюхого полоза, бурого медведя, льва, пумы. Тем не менее предположение о том, что эти животные — всего лишь аберрантные особи с фенотипически проявившимися мутациями является явным упрощением. Об этом свидетельствует, во-первых, устойчивость признаков данных фенотипов, во-вторых, существование этих криптидов как совокупностей особей в течение, по меньшей мере, десятков лет.

Предлагаемая гипотеза. Известно, что в генотипе позвоночных находится значительное количество генетического материала, находящегося в неактивном состоянии [9, 10], его называют «молчащими генами» или «молчащей ДНК» [9]. Данные криптиды появляются в результате активации этого материала, такая активация происходит (повторяется) в течение длительного времени в ряду нескольких (или же многих) поколений. В результате в фенотипе отдельных особей проявляются необычные черты, сходные, в т. ч., с чертами иных видов, родственных данным — современных (рецентных) и (или) вымерших.

Список использованных источников

1. М.-Ж. И. Кофман. Криптозоология — новый подход к исследованию фауны / Народная

академия экологии и природопользования при Тебердинском заповеднике ; Объединение криптозоологов // Теберда — Зеленчук, 1990.
2. Верещагин, Н.К. Жив ли арктодус? [Текст] / Охота и охотничье хозяйство. – 1987. – № 9.
3. Иркуйем. Avaible at : https://ru.wikipedia.org/wiki/ Иркуйем
4. Marozi. Avaible at : https://en.wikipedia.org/wiki/Marozi
5. Gandar Dower, Kenneth. The Spotted Lion / Little, Brown and Company. 1937, 331p.
6. Флинт, В.Е. Онза — зоолоогическая сенсация наших дней [Текст] /В.Е.Флинт // Охота и охотничье хозяйство. – 1987. – № 9.
7. Onza. Avaible at : https://en.wikipedia.org/wiki/Onza
8. Dracht P., W. Roslund, J. Martenson, M. Culver and S. O'brien. 1996. Molecular genetic identification of a Mexican onza species as a puma (*Puma concolor*). *Cryptozoology.* № 12, PP. 42-49.
9. Дубинин, Н.П. Общая гентика [Текст] /Н.П.Дубинин. – М., Наука, 1986. – 560 с.
10. Льюин, Б. Гены [Текст] / Б.Льюин. – М.: Мир, 1987. – 544 с.

Руденко А.Г., к.б.н., ст.н.с., член научно-технического сонета, **Шульга С.Н**., директор,
Руденко В.П., инженер по охране животного мира
Национальный природный парк «Джарылгачский»
г. Скадовск, Украина

ПРОГРАММА СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛИЗАЦИИ ГРОМАД ПРИ ВОЗМОЖНЫХ УГРОЗАХ ВСПЫШКИ ПТИЧЬЕГО ГРИППА В РАЙОНЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА «ДЖАРЫЛГАЧСКИЙ»

С 2005 г. хорошо известны случаи заражения диких и домашних птиц высокопатогенным птичьим гриппом. Птицы водно-болотного комплекса, мигрирующие из Азии в Европу, Африку и в обратном направлении, подвержены заражению опасным не только для птиц, но и человека штаммом H_5N_1 [1], [2]. Наиболее возможные очаги возникновения инфекционного заболевания – массовые скопления диких птиц (миграционные, гнездовые, зимовочные), располагающиеся вблизи прибрежных густонаселенных пунктов.

Территория Национального природного парка «Джарылгачский» (далее Парк) входит в состав международного водно-болотного угодья «Каркинитский и Джарылгачский заливы», является ключевым объектом мигрирующих водно-болотных птиц в Афро-Евразийском миграционном коридоре. Территория Парка имеет европейское и мировое значение для сохранения и восстановления популяций водоплавающих и околоводных птиц. Здесь охраняется около 120 видов птиц данной категории. Джарылгачский и Каркинитский заливы – место значительного скопления птиц во время миграций (до 150 тыс. особей) и зимовок (до 100 тыс. особей) [3].

Одновременно район Парка - курорт национального значения, где численность отдыхающих превышает 300 тис. человек ежегодно и это природная территория, где массово сосредоточены дикие птицы. На прилегающих к г. Скадовск Каржинских островах

и на о. Джарылгач гнездятся колониальные птицы, которые, как и мигрирующие, имею высокий фон патогенных возбудителей болезней человека. Информационная подготовка локального населения и приезжих к нестандартным ситуациям и разработка сотрудниками Парка программы действий при возникновении угрозы птичьего гриппа для населения и дикой орнитофауны – цель данной работы.

Основные направления деятельности сотрудников Парка по выявлению и ограничению распространения птичьего гриппа могут быть следующими:

1. Мониторинг состояния орнитофауны природных комплексов на протяжении всех фаз жизненного цикла птиц (контроль состояния особей, определение признаков начала эпизоотии). Инвентаризация видов птиц – потенциальных носителей вирусов птичьего гриппа. Инвентаризация мест контакта человека и диких птиц, диких и домашних птиц, человека и больной домашней птицы. Подготовка рекомендаций по ограничению таких контактов.

2. Изучение миграций птиц методом кольцевания, изучение миграционных путей отдельных видов, участие в международных программах по кольцеванию птиц.

3. Комплексные исследования по изучению роли диких птиц в распространении возбудителей инфекционных заболеваний с ведущими профильными отечественными организациями.

4. Разработка инструкций по правилам поведения на территории Парка в связи с угрозой возникновения эпидемии птичьего гриппа. Консультации с инспекторами и научными экспедициями, пользователями земель Парка, сотрудничество с ветеринарной службой, работающими на территории острова Джарылгач.

5. Широкое информирование населения прибрежных сел Скадовского района о правилах поведения, направленных на минимизацию опасности возникновения эпидемии птичьего гриппа. Подготовка информационных материалов и рекомендаций по ограничению возможного распространения птичьего гриппа на прилегающих к Парку территориях. Выступления по местному радио и в местной прессе.

6. Международное научное сотрудничество, работа в учебных учреждениях.

Особое внимание необходимо уделить отдельным социальным группам людей, являющимися группами риска. Это, прежде всего, населения прибрежных сел, охотники и туристы. Необходимо создать рабочую группу из числа аппарата администрации района, социальных работников и сотрудников Парка. Основные направления деятельности рабочей группы должны быть, прежде всего, образовательно-информативные (создание информационного центра) и издательские (подготовка плакатов, листовок, статьи в газеты, буклеты и т.п.). Важна и организация социальной активности локального населения.

Для всех групп риска важно проведение тренинга, а именно цикл лекций членами рабочей группы. Широкое освещение проблем птичьего гриппа. В конце тренинга проведение проверки полученных знаний.

Для населения прибрежных сел:

1. Посредством лекций, агитационной работы повышение уровня сознания и понимания угрозы птичьего гриппа именно для данной группы населения.

2. Издание достаточного количества плакатов, листовок с объяснениями и призывами по соблюдению правил поведения при контакте с дикими птицами и содержания домашней

птицы.

3. Организация сходки сельских жителей и общественных деятелей (членов рабочей группы) для выяснения конфликтных моментов, связанных с решением вопросов угрозы птичьего гриппа и разработка мероприятий по их устранению. Чтение цикла лекций в селах, особенно в школах.

4. Координация активности сельских жителей, создание инициативных групп из числа членов сельской громады для создания благоприятной эпизоотической обстановки в селах (контроль самими сельскими жителями правил содержания домашней птицы, поведения охотников, школьников, объезд территории с целью выяснения эпизоотической обстановки в окрестностях села, помощь ветеринарам в проведении прививок домашней птице и т.п.).

Для охотников:

1.Экологическое и эпизоотическое просвещение: лекции, обучающие программы, раздача специальных плакатов.

1. Разработка альтернативных охоте программ: бесконтактная охота (фотоохота, орнитологические экскурсии, обогащение фауны родного края, создания подкормочных площадок, искусственных гнездовий и т.д.).

Для туристов разных категорий:

1. Создание на базе Парка информационного центра, где можно будет получить полную информацию о правилах поведения при контакте с дикими птицами, а также познакомиться с фауной и флорой мест отдыха.

2. Создание в библиотеке центра подборки информационных материалов по вопросам птичьего гриппа (популярной и научной литературы).

Для широких масс населения:

1. Широкое информирование населения городов Скадовск, Голая Пристань, Херсон и прибрежных сел: подготовка циклов публикаций в городских, районных и областных газетах о проблеме птичьего гриппа, передачи по телевидению и радио.

2. Подготовка, публикация и распространение листовок во все общественные места: рынки, транспорт, кинотеатры, учебные заведения и др.

Список использованных источников

1. Русев, И.Т. Роль мигрирующих птиц в заносе и распространении высокопатогенного птичьего гриппа в Украине [Текст] / И.Т.Русев // Вісник СумДУ. – 2006. – №8 (92). – С. 29–41.

2. Лобанова, Т.П. Птичий грипп [Электронный ресурс] / Т.П. Лобанова, Н.В. Кихтенко. – Режим доступа : http://www.km.ru/referats/9077AA7587A940E3A2F9489221D55617 (дата обращения 18.10.2015 г.). – Заголовок с экрана.

3. Руденко, А.Г. Водно-болотне угіддя міжнародного значення «Каркінітська та Джарилгацька затоки». Моніторинг водно-болотних угідь міжнародного значення. Методи та результати [Текст] / А.Г.Руденко // Організація та результати моніторингу водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні : матеріали семінару, м. Одеса, 4–6 березня 2014 р.) ; Під заг. ред. О.З. Петрович. – К.: ДІА , 2014. – С.83–92.

Скаб О.Б., к.с.-г.н., в.о. доцента
Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна

ВПЛИВ Cr (VI) НА СКЛАД РІЗНОВІКОВИХ ПОПУЛЯЦІЙ ЕРИТРОЦИТІВ У КРОВІ БІЛИХ ЩУРІВ

Сполуки шестивалентного Хрому, важкого металу, що широко використовується в промисловості, належать до основних забрудників навколишнього середовища. Cr (VI) – потужний оксидант, який виявляє мутагенні й канцерогенні властивості, пригнічує процес проліферації клітин, в зв'язку з чим є токсичним для більшості живих організмів [1]. Однак, механізми впливу шестивалентного Хрому на функціональну активність органів і систем досліджені недостатньо, зокрема це стосується процесу забезпечення клітин киснем, необхідним для життєдіяльності організму людини і тварин. Важливу роль у цьому процесі відіграє функціональна активність еритроцитів крові, які завдяки наявності молекул гемоглобіну виконують газотранспортну функцію [3].

Відомо, що у кровообігу еритроцити становлять гетерогенну систему, у якій одночасно перебувають різновікові популяції клітин (молоді, зрілі та старі еритроцити). Ці фракції еритроцитів значно відрізняються за інтенсивністю метаболізму та функціональною активністю, передусім здатністю до транспорту кисню [5, 8]. Найактивнішими у метаболічному та функціональному аспектах є молоді еритроїдні клітини (ретикулоцити), які загалом становлять незначну частку еритроцитів у кровообігу, а найменш активними є старі еритроцити, у яких відбуваються зміни в структурі плазматичної мембрани та зменшення вмісту функціонально активних білків [8, 10]. Із наукових джерел відомо, що клітини різновікових фракцій мають неоднакову здатність до акумуляції Хрому [9], тому вони, відповідно, можуть по-різному реагувати на надходження біхромату в організм тварин.

Метою роботи було з'ясувати вплив Хрому (VI) на еритропоез аналізуючи зміни в популяційному складі еритроцитів щурів, яким внутрішньошлунково вводили розчин $K_2Cr_2O_7$.

Дослідження проводились на безпородних білих щурах, яких утримували за умов віварію. Аналізували 4 групи тварин – одну контрольну (К) і три дослідні (Д1, Д2 і Д3). Тваринам дослідних груп вводили $K_2Cr_2O_7$ (3 мг/кг маси) шляхом внутрішньочеревинної ін'єкції, відповідно, впродовж 7-ми, 14-ти і 21-ї діб, а щурам контрольної групи – такий самий об'єм фізіологічного розчину. Матеріалом досліджень були еритроцити крові тварин. Різновікові популяції еритроцитів (молоді, зрілі та старі клітини) отримували фракціонуванням суспензій клітин у градієнті густини сахарози методом, який базується на змінах плавучої густини еритроцитів під час дозрівання та старіння [2].

Результати досліджень свідчать, що тривале надходження біхромату супроводжується змінами відносного вмісту різновікових популяцій еритроцитів у крові щурів (рисунок), однак фракції молодих і старих клітин проявляють неоднакову динаміку в процесі експерименту.

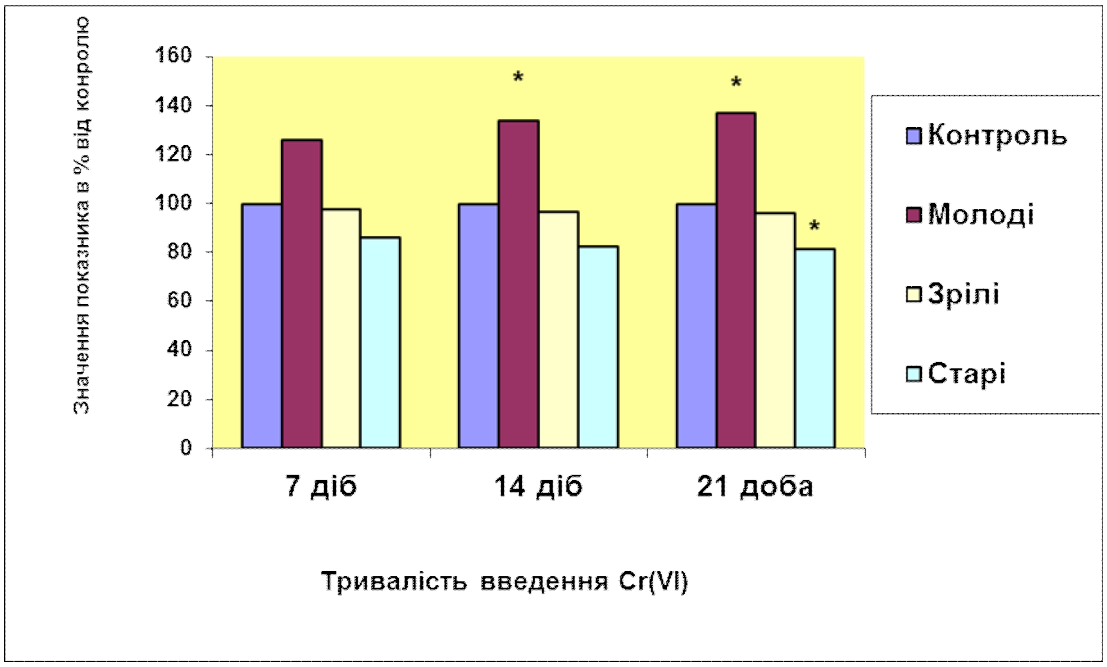

Рис. 1. **Вміст різновікових фракцій еритроцитів в крові щурів за умов внутрішньошлункового введення** $K_2Cr_2O_7$.

Зокрема, вміст фракції старих еритроцитів поступово меншає, починаючи з 7-ї доби після початку введення тваринам біхромату, але вірогідне зменшення цього показника порівняно з контролем відмічене лише на 21-шу добу ($p<0,05$). Такий ефект відбувається водночас із збільшенням частки молодих еритроцитів, особливо на 14-ту і 21-шу доби експерименту ($p<0,05$). Що стосується вмісту зрілих еритроцитів, які формують основну і найстабільнішу фракцію еритроїдних клітин у крові тварин і людини, то істотних змін цього показника в процесі досліджень не встановлено.

З отриманих результатів можна зробити висновок про те, що за умов введення Cr (VI) в організм тварин відбувається поступове вилучення з кровообігу старих еритроцитів та активується надходження в кров молодих еритроїдних клітин. Потрібно зазначити, що подібне явище спостерігають в організмі тварин і людини під час розвитку гіпоксичних станів [6, 7, 12]. У зв'язку з цим можна припустити, що внаслідок надходження Cr (VI) в організмі тварин виявляються умови гіпоксії, які зумовлюються інгібуванням клітинного дихання в мітохондріях під впливом цього металу [4, 11], а також динамікою до зменшення вмісту гемоглобіну і, відповідно, пригніченням процесу постачання молекул кисню до тканин. За таких умов збільшення частки молодих еритроцитів у крові може бути однією з адаптаційних реакцій організму до впливу шестивалентного Хрому.

Список використаних джерел

1. Сологуб, Л.І. Хром в організмі людини і тварин: наукове видання [Текст] / Л.І. Сологуб, Г.Л.Антоняк, Н.О.Бабич. – Львів : Євросвіт, 2007. – 120 с.

2. Сибірна, Н.О. Цитологічні та фізико-хімічні методи дослідження крові [Текст] : методичний посібник / Н.О. Сибірна, М.М. Великий // Львів : Ред.-вид. відділ. Львів. ун-ту, 1997. – 69 с.

3. Федоров, Н.А. Нормальное кроветворение и его регуляция [Текст] / Н.А.Федоров. – М. : Медицина. – 1976. – 543 с.

4. Accidental potassium dichromate poisoning. Toxicokinetics of chromium by ICP-MS-CRC in biological fluids and in hair [Text] / [J.P. Goullé, E. Saussereau, J. Grosjean et al.] // Forensic Sci. Int. – 2012.

– Vol. 217, N 1–3. – P. e8–12.

5. Bartosz G. Erythrocyte aging / G. Bartosz // Adv. Cell Aging Gerontol. – 1996. – Vol. 1. – P. 63–88.

6. Characteristics of chromate workers' cancers, chromium lung deposition and precancerous bronchial lesions: an autopsy study [Text] / [Y. Ishikawa, K. Nakagawa, Y. Satoh et al.] // Br. J. Cancer. – 1994. – Vol. 70. – P. 160–166.

7. Hartwig A. Carcinogenicity of metal compounds: possible role of DNA repair inhibition / A. Hartwig // Toxicol. Lett. – 1998. – Vol. 102–103. – P. 235–239.

8. Human red blood cell aging: correlative changes in surface charge and cell properties / [Y.X. Huang, Z.J. Wu, J. Mehrishi et al.] // J. Cell Mol. Med. – 2011. – Vol. 15, N 12. – P. 2634–2642.

9. In vitro reduction kinetics of hexavalent chromium in human blood [Text] / [G.E. Corbett, D.G. Dodge, E. O'Flaherty et al.] // Environ. Res. – 1998. – Vol. 78, N 1. – P. 7–11.

10.Membrane surface charge and morphological and mechanical properties of young and old erythrocytes [Text] / [X.Y. Chen, Y.X. Huang, W.J. Liu et al.] // Current Appl. Phys. – 2007. – Vol. 7. – P. e 94–96.

11.Near-anode focusing phenomenon caused by the high anolyte concentration in the electrokinetic remediation of chromium(VI)-contaminated soil [Text] / [D. Li, Z. Xiong, Y. Nie et al.] // J. Hazard Mater. – 2012. – Vol. 229–230. – P. 282–291.

12.NSC (National Safety Council). National Pollutant Release Inventory. National Overview, 1998. Canadian Environmental Protection Act. – 1998. – 108 p.

Скляров П.М., д. вет. н., доцент, професор
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпропетровськ, Україна
Кошевой В.П., д. біол. н., професор, завідувач кафедри
Харківська державна зооветеринарна академія
м. Харків, Україна

СПОСІБ ЛІКУВАННЯ БАРАНІВ ТА ЦАПІВ З НЕСПЕЦИФІЧНИМ БАЛАНОПОСТИТОМ

Запалення препуційного мішка (постит) і запалення голівки статевого члена (баланіт) є одними з найпоширеніших андрологічних захворювань [8], а у валахів і баранів за поширеністю й економічними збитками вони взагалі займають одне з перших місць [3, 10].

Виникають внаслідок механічних, хімічних і термічних травм, новоутворень статевого члена і фімозу. Можуть бути специфічними (інфекційний, вірусний, трихомонозний) [2].

Баланопостити зазвичай розвиваються за мікробної контамінації черева та препуція; затримання сечі у препуційному мішку внаслідок скупчення в ньому смегми; подразненні слизової оболонки препуція сечею, механічних пошкодженнях препуція і статевого члена під час парування; впровадженні в слизову оболонку препуційного мішка специфічних збудників [1, 9].

Не менш важлива умова, що сприяє виникненню і розвитку баланопоститів, – постійна присутність на слизовій оболонці препуцію неспецифічної мікрофлори (стафілококів,

кишкової палички, вульгарного протея та ін.), яка навіть за незначних пошкоджень тканин може викликати гнійне запалення [8].

Основні причини поститу у валахів і баранів – первинна травма, мацерація шкіри, травматизація при стрижці і розвиток на цьому тлі вольфартіозних ускладнень і більш глибоких патологічних станів тканин препуція.

Запальний процес у порожнині препуційного мішка внаслідок постійного подразнення його слизової оболонки скупченою сечею, смегмою і упровадженою патогенною мікрофлорою з самого початку набуває гнійного або ерозійно-гнійного характеру і одночасно вражає тіло і головку пеніса [4].

Для лікування використовують загальноприйняті препарати антибактеріального спрямування (дезінфікуючі розчини, антибіотики, нітрофуранові та сульфаніламідні препарати). Така терапія відрізняється варіабельністю, деякі препарати токсичні для організму або ж дорогі [6].

Перспективною є озонотерапія, яка забезпечує антибактеріальну, антивірусну, фунгіцидну, протизапальну, дезінтоксикаційну та знеболюючу дію, протигіпоксичний ефект, підвищення кровозабезпечення тканин та органів, активізацію згортувальної системи крові, стимуляцію імуномоделюючих реакцій, регуляцію обмінних процесів, антиоксидантний захист, мікроциркуляцію та репарацію, захисні та адаптивні реакції [5].

У зв'язку з цим лікування баранів та цапів з неспецифічним баланопоститом пропонується проводити за комплексною програмою, у якій пункт використання антибактеріальних препаратів замінити на озономісткі препарати ОКО (озонована кукурудзяна олія) та Прозон (озонована кукурудзяна олія та спиртовий розчин прополісу). Їх виготовлення проводили в умовах лабораторій кафедри акушерства, гінекології і біотехнології розмноження тварин Харківської державної зооветеринарної академії та Харківського фізико-технічного інституту.

Препарати вводили у дозі 10 мл, 3-4 рази, з інтервалом 24 год., інтрапрепуційно, з використанням інструментів К-1, К-2. З цією метою тварину фіксували у стоячому чи лежачому (крижово-спинному) положенні за загальноприйнятою методикою і здійснювали туалет препуційної порожнини. Стерильний катетер з приєднаним шприцом вводили у препуційну порожнину до упору, затискували отвір препуція і витискували препарат із шприца. Після цього катетер виводили, стискували отвір препуція і робили легкий масаж для досягнення контакту препарату зі слизовою оболонкою препуція і голівкою пеніса.

За критерій одужання тварин брали зникнення клінічних ознак захворювання та нормалізацію показників постоцитограм, для чого використовували комп'ютерну диференціальну програму, алгоритм якої включає ряд показників, отриманих на підставі клінічного, андрологічного, термографічного, сонографічного та постоцитоскопічного досліджень.

Встановлено, що порівняно із загальноприйнятим лікуванням запропонований спосіб дозволяє скоротити тривалість від початку лікування до зникнення клінічних ознак хвороби, а також зменшити витрати на лікування. Так, після застосування озономістких препаратів зменшилась тривалість періоду від початку лікування до зникнення клінічних ознак хвороби на 0,9 та 1,7 діб, а економічна ефективність (витрати на лікування) була на рівні +23,8 та +32,4%% у розрахунку на одну тварину відповідно за використання ОКО та Прозону.

Позитивні зміни відзначено і при вивченні постоцитограми. У хворих тварин за світло-

оптичного дослідження встановлено "дегенеративний" тип мазка, клітини відрізнялися розмитістю контурів цитоплазми та ядер, дегрануляцією, наявністю гомогенних пластів із клітин без чітких меж. Спостерігались явища цитолізу та дегенерації. Була значною мікробна контамінація. При люмінесцентному дослідженні переважали клітини з жовтим забарвленням (дистрофічні, некротичні).

Натомість після лікування у мазках зменшились кількість епітеліоцитів та лейкоцитів на 39,4% та 48,9%, мікробна контамінація на 33,8% та 41,5%, дистрофічних клітин (із жовто-червоним забарвленням) – на 60% та збільшилась кількість клітин з нормальною структурою (із зеленим забарвленням) на 15% та 20%, а також нормалізувалося співвідношення клітин (1:3 проти 1:1), кількості епітеліоцитів та лейкоцитів (1:1 проти 1:2), епітеліоцитів з нормальною структурою та дистрофією (2:1 проти 1:2) відповідно за застосування ОКО та Прозону.

Список використаних джерел

1. Вершинин, А.Е. Микробиологические аспекты инфекционного баланопостита [Текст] / А.Е. Вершинин, Е.А. Шмелева // Урология. – 2015. – № 1. – С. 90-93.

2. Забиров, К.И. Современные проблемы баланопостита [Текст] / К.И. Забиров, В.Ю. Мусаков // Дерматология. Приложение к журналу Consilium Medicum. 2012. № 3-4. С. 46-49.

3. Ильченко, В.И. Лечение и профилактика поститов / В.И. Ильченко // Ветеринария. – 1979. – № 4. – С. 22-24.

4. Кошевой, В.И. Методи діагностики та терапії бугаїв з неспецифічними баланопоститами / В.И. Кошевой, С.В. Науменко // Наук.-техн. бюл. Ін-ту тв-ва НААН України. – 2015. № 113. С. 105-112.

5. Озономістські препарати та їх використання у ветеринарній репродуктології [Текст] : метод. рекомендації / [В.П. Кошевой, С.Я. Федоренко, С.В. Науменко та ін.]. – Х., 2014. – 81 с.

6. Понкратов, С.А. Особенности лечения баланопостита у собак [Текст] / С.А. Понкратов, Е.Ю. Секин, Н.А. Никитушкина // Мат. VII Сибирской ветеринарной конференции. 2007. С. 29-30.

7. Целищев, Л.И. Практическая ветеринарная андрология [Текст] / Л.И. Целищев. – Москва : Колос, 1982. – 176 с.

8. Эдвардс, С.К. Европейское руководство по баланопоститу [Текст] / С.К. Эдвардс // Инфекции, передаваемые половым путем. – 2003. – №2. – С. 44-48.

9. Chima J.C. Short Communication: Balanoposthitis in goats associated with Mycoplasma agalactiae [Текст] / J.C. Chima, M.I. Agba, R.U. Ezeugwu // Nigerian Journal of Animal Production. – Vol. 8. – 1981. – № 1. – P. 84-96.

10. Clinical and Bacteriological Findings of Balanoposthitis and Vulvitis in Scottish Sheep [Текст] / [A.A. El-Arabi, D.J. Taylor, D.N. Logue et al.] // J. Vet. Adv. – 2014. Vol. 4. – P. 481-487.

Хортецька Т.В., к. фарм. н., асистент, **Смойловська Г.П**., к. фарм. н., старший викладач,
Мазулін О.В., д. фарм. н., професор, завідувач кафедри
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ МАКРО- ТА МІКРОЕЛЕМЕНТНОГО СКЛАДУ ЛИСТЯ PLANTAGO ALTISSIMAL

Дослідження останніх років показало, що існує певний зв'язок між вмістом у рослинах, лікарській рослинній сировині та харчах макро- та мікроелементів і частотою виникнення деяких захворювань. На здоров'я людини впливає цілий комплекс чинників, і вміст макро- та мікроелементів є лише одним із аспектів зазначених зв'язків. Безперечна цінність біологічно активних речовин рослин полягає в тому, що вони містяться в рослинній сировині у природних збалансованих комплексах та не є чужими для організму людини [1].

Багато лікарських рослин здатні накопичувати високі концентрації необхідних для організму так званих ессенціальних мікроелементів, що надає їм суттєві переваги при проведенні профілактики та лікуванні великої кількості захворювань, які пов'язані з порушенням балансу мікроелементів в організмі людини [3].

Рослинна сировина здатна до накопичення хімічних елементів у процесі вегетації і має здатність до виділення цих сполук при екстракції та отриманні комплексних фітопрепаратів [5, 6]. Треба зазначити, що деякі відомі токсичні хімічні елементи, наприклад: миш'як, кадмій, ртуть, свинець, хром, ванадій, рубідій, молібден, олово та ін. у високих концентраціях виявляють токсичну і навіть отруйну дію на організм людини.

Мінеральні речовини відіграють величезну фізіологічну роль в організмі людини і тварин. Вони входять до складу всіх клітин та обумовлюють їх структуру. Вони необхідні для забезпечення процесів дихання, росту, обміну речовин, утворення крові, кровообігу, діяльності центральної нервової системи, впливають на ферментативні процеси (входять до складу або активують до трьохсот ферментів) [2, 4].

Дефіцит чи надлишок хімічних елементів впливає на всі ланки харчових ланцюгів, призводить до зміни характеру декодування, ослаблення або посилення синтезу біологічно активних речовин, що містять мікроелементи, до перебудови процесів проміжного обміну речовин та т.п.

Метою нашої роботи стало вивчення вмісту мікро- та макроелементів у листі Plantago altissima L.

Об'єктом дослідження обрано листя Plantago altissima L. зібраного на території Запорізької області під час цвітіння рослини. Зразки для визначення елементного складу збирали згідно до методики заготівлі лікарських рослин. Неодмінною умовою для збору листя була відсутність осадів протягом 3–5 днів перед збором.

Визначення якісного складу та кількісного вмісту макро- та мікроелементів проводили на приладі ДСФ-8 методом атомно-абсорбційної спектроскопії Вимір інтенсивності ліній у спектрах проб фіксували за допомогою мікрофотометра МФ-4. Для кількісного аналізу користувались штучно виготовленими стандартними зразками, специфічними для виду речовин, призначеними для визначення макро- та мікровключень у матеріалах рослинного походження після їх озолення. Для виготовлення основи використовували такі сполуки: SiO_2,

MgO, $CaCO_3$, KH_2PO_4, K_2SO_4, KCl, Na_2SO_4. Для кожного з них за результатами фотометрування будували калібрувальну криву залежності середніх значень емісії розчинів порівняння від концентрації та визначали кількість елементів у випробуваному розчині за побудованим калібрувальним графіком.

Результати визначення макро- та мікроелементного складу у листі Plantago altissima L. наведено у таблиці 1.

Дані атомно-адсорбційної спектрометрії свідчили про наявність у листі Plantago altissima L. 15 макро- та мікроелементів.

Таблиця 1

Кількісний вміст макро- та мікроелементів у листі Plantago altissima L., **що заготовлено у смт. Кушугум Запорізької області**

Хімічний елемент	Кількісний вміст (мг/г) ($\bar{x} \pm \Delta \bar{x}$), μ=6
Макроелементи	
Mg	8,60 ± 0,72
Ca	12,90 ± 1,1
P	1,20 ± 0,11
Si	10,00 ± 0,95
K	8,6 ± 0,71
Na	1,45 ± 0,11
Мікроелементи	
Pb	0,0014 ± 0,0001
Al	0,70 ± 0,05
Mn	0,43 ± 0,02
Fe	1,30 ± 0,11
Ni	0,0028 ± 0,0002
Cu	0,043 ± 0,003
Sr	0,143 ± 0,012
Zn	0,14 ± 0,01
Mo	< 0,0002 ± 0,0001

У листі подорожника найвищого у найбільших кількостях акумулювались (у мг/г): Ca – 12,90 ± 1,1; Si – 10,00 ± 0,95; Mg – 8,60 ± 0,72; K – 8,6 ± 0,71; Na – 1,45 ± 0,11; Fe ± 1,30 ± 0,11; P – 1,20 ± 0,11.

Вміст макро- та мікроелементів, що мають токсикологічне значення, не перевищував гранично припустимих концентрацій, встановлених загальносанітарними стандартами.

1. Вперше досліджено склад макро- і мікроелементів у листі подорожника найвищого (Plantago altissima L.).

2. Встановлено наявність 15 макро- і мікроелементів, серед яких у сировині переважав вміст калію, кальцію, силіцію, магнію, феруму, фосфору.

3. Отримані результати свідчать про доцільність подальшого вивчення подорожника найвищого (Plantago altissima L.) як перспективної лікарської рослини кровоспинної дії.

Список використаних джерел

1. Дослідження макро- і мікроелементного складу сировини Geum urbanum L. [Текст] / С.А. Козира, М.А. Кулагіна, О.В. Радько, А.Г. Сербін // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та

практики. – 2011. – №3. – С. 36–37.

2. Мінеральний склад кістки в різні терміни репаративного процесу [Текст] / В.З. Сікора, В.І. Бумейстер, О.О. Устянський [та ін.] // Здобутки клінічної і експериментальної медицини. – 2007. – №2. – С. 150–153.

3. Определение содержания тяжелых металлов в лекарственном растительном сырье [Текст] / И. В. Гравель, Н. В. Петров, И. А. Самылина [и др.] // Фармация. – 2008. – № 7. – С. 3 – 5.

4. Полякова В.А. Изменение основных морфометрических и некоторых биохимических показателей высшего наземного растения подорожника большого (Plantago major) в зависимости от степени загрязнения почв города Самары тяжелыми металлами [Текст] / В.А. Полякова, О.Н. Макурина // В мире научных открытий. – 2010. – №5 (11), Ч. 1. – С. 53–57.

5. Arsenic, cadmium and lead in medicinal herbs and their fractionation [Текст] / S. Arpadjan, G. Çelik, S. Taşkesen, Ş. Güçer // Food and Chemical Toxicology. – 2008. – Vol. 46, N 8. – P. 2871 – 2875.

6. Kurteva, M. K. Comparative study on Plantago major and P. lanceolata (Plantaginaceae) as bioindicators of the pollution in the region of Asarel Copper Dressing Works [Текст] / M. K. Kurteva // Phytologia balcanica. – 2009. – Vol. 2, N 15. – P. 261–271.

ЕКОНОМІЧНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
ECONOMIC UNIT OF RESEARCH

Базюк В.Р., студент, **Смагло О.В.**, асистент
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського торговельно-економічного університету
м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Зростаюча глобалізація світової економіки створює якісно нове середовище економічного зростання країн та визначає важливість дослідження вільних рухів іноземних капіталовкладень. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку будь-якої країни, оскільки полягають у залученні не лише необхідного обсягу капіталу, а й трансферті сучасних технологій.

Впродовж останніх років зростає роль іноземних інвестицій в економічному розвитку України. Це пов'язано з тим, що наша держава набирає великі темпи розвитку економіки, про це свідчить той факт, що різке нарощування присутності іноземного капіталу в економіці України, яке мало місце протягом останніх років, актуалізувало проблеми впливу підприємств з іноземним капіталом на якість зовнішньоторговельного обороту України та реалізацію позитивного потенціалу вітчизняної економіки в міжнародному співробітництві.

Проблема залучення іноземного капіталу належить до актуальних питань, які розглядаються у світовій та вітчизняній економічній літературі. Особливості залучення іноземних інвестицій в економіку України вивчали такі вчені, як Пересада А. А., Балануца О.О., Захарін С. В., Рогач О. І., Козловський С. В., Губський Б. В., Чернишова А.О., Шик Л. М., Скоробогатова Н. Є. та інші.

У сучасних умовах іноземні інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності. Аналіз світового досвіду підтверджує, що іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування. При їх ефективному використанні країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної продукції завдяки введенню новітніх технологій та аналізу прогресивного досвіду управління інших країн світу. До того ж, саме залучення іноземних інвестицій виводить країну на світові ринки, налагоджує зв'язки зі світовою економікою та допомагає вийти із кризи [2, с. 455].

Зростання обсягів залучення іноземних інвестицій впродовж багатьох років є пріоритетним напрямом розвитку економіки України. Однак за останні роки економіка нашої держави так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відповідно – рівнем добробуту населення. Більшість українських підприємств залишилися технологічно відсталими. Це пов'язано з нестабільністю інвестиційної політики, прогалинами в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституційного забезпечення розвитку інвестиційного ринку.

Іноземні інвестори під час прийняття рішень завжди приділяють значну увагу оцінці інвестиційного клімату в країні. Іноземне інвестування є одним зі шляхів вирішення проблеми нестачі фінансових засобів вітчизняних інвесторів для забезпечення вимог національного народного господарства та його інноваційного розвитку. Іноземні інвестиції – це цінності, які вкладають іноземні інвестори в об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1, с. 3]. Іноземний капітал особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану: виробництво продуктів харчування, товарів широкого попиту та послуг, ліків та іншої життєво-важливої продукції, все агропромислове господарство України, паливно-енергетичні галузі, військове виробництво. До числа пріоритетних напрямків слід віднести створення в Україні сучасної інфраструктури, включаючи транспорт, технічно оснащене складське господарство, телекомунікації, ділову інфраструктуру та побутовий сервіс. Інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та зумовлюють конкурентні позиції на світових ринках, є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому.

За оцінками вітчизняних та іноземних експертів, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим, водночас активність суб'єктів інвестиційної діяльності є досить низькою, що обумовлено такими причинами:

– несприятливі умови інвестування, зокрема недосконале законодавство щодо захисту прав власності, адміністрування податків, отримання у власність земельних ділянок, вимог до здійснення та контролю підприємницької діяльності;

– нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;

– відсутність правових засад та дієвих механізмів державного-приватного партнерства в інвестуванні.

Інвестиційні процеси характеризуються суперечливими тенденціями і проблемами, серед яких: диспропорційність розподілу інвестиційних ресурсів, низька ефективність використання залучених інвестицій, неефективна реалізація цільових програм, незначний економічний та соціальний (незабезпечення ефективної зайнятості) результат від капіталовкладень для економіки. Пожвавлення інвестиційної діяльності потребує передусім відповідного нормативно-правового забезпечення, спрямованого на створення розвиненої інвестиційної бази [3, с. 89]. За останні роки у законодавчій сфері здійснено низку суттєвих кроків, які дозволяють сподіватися на ефективні зрушення в аспекті збільшення припливу інвестицій та ефективного використання інвестиційного ресурсу. Важливим напрямом вдосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій з метою реалізації інвестиційних проектів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток

базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення іноземних інвестицій, оскільки цьому сприяє її величезний внутрішній ринок. Проте цьому перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, через що Україну віднесли до групи країн з найбільшим інвестиційним ризиком.

Отже, особливостями залучення іноземних інвестицій до України в умовах формування сучасного глобального простору є орієнтованість на підвищення інвестиційного клімату, вкладання інвестицій у підприємства з більш високим рівнем рентабельності та перспективами зростання. Таким чином, необхідні додаткові заходи щодо зниження впливу негативних чинників на інвестиційний клімат в Україні, серед яких досягнення національної згоди між різними соціальними групами, політичними партіями з приводу вирішення загальнонаціональної проблеми виходу України з економічної кризи; вирівнювання економічних показників та боротьби з інфляцією; розробка правової бази інвестування; радикалізація боротьби зі злочинністю; створення конкретного механізму надання податкових пільг банкам, іноземним інвесторам на довгострокові інвестиції з метою компенсації втрат з уповільнення обороту капіталу.

Список використаних джерел

1. Про режим іноземного інвестування [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом на 11.08.2013 р.] / Верховна Рада України; Закон від 19.03.1996 № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – 80 с. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 21.10.2015). — Заголовок з екрана .

2. Кириченко, О. А. Інвестування [Текст] : підручник / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін. — К. : Знання, 2009. — 573 с.

3. Чернишова, Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні [Текст] / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 87-90.

Балашова А.О., студентка, **Ожелевська Т. С**., к.е.н., доцент
Київський національний торгівельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Проблеми поводження з твердими побутовими відходами (далі - ТПВ), тобто сміттям, виникають і потребують свого вирішення в будь-якому регіоні нашої планети. Кількість ТПВ щорічно збільшується на 3–6% [1, с.31], що значно перевищує швидкість приросту населення Землі. Особливо гострими ці проблеми є для України, яка посідає перше місце серед європейських країн за рівнем шкідливого впливу полігонів на довкілля. Наразі кількість полігонів та сміттєзвалищ в Україні становить близько 4,5 тис., а несанкціонованих сміттєзвалищ - більше 35 тис. [2, с.26], кількість яких неухильно зростає. Нераціональне поводження з ТПВ в Україні досягло своєї критичної точки, тому постала нагальна потреба створення нової системи поводження з ТПВ як на національному, так і регіональному рівнях, яка повинна носити комплексний характер і охоплювати всі аспекти цієї проблеми: екологічні, економічні, технологічні, нормативно-правові та соціальні.

Загальновідомо, що існує три шляхи поводження з ТПВ: полігонне поховання, спалювання ТПВ, а також очищення ТПВ від шкідливих компонентів та їх утилізація з метою добування ресурсно-цінних компонентів. Сьогодні широко розповсюджена думка, що захоронення ТПВ на спеціальних полігонах – більш економний та універсальний метод, ніж спалювання, і в деяких країнах ТПВ в основному вивозяться на звалища та полігони. Так, кількість ТПВ, що захоронюються на звалищах та полігонах, в Нідерландах – 45–55 %, США – 62–85 %, Канаді – 93–96 %, Росії – 97 % [2, с.27]. Але якщо полігони поховання ТПВ перевантажені і не відповідають вимогам щодо розміщення, а також технологічним та організаційним вимогам щодо їх техобслуговування, як, наприклад, більшість полігонів в Україні, то поховання ТПВ є недосконалим та екологічно небезпечним способом поводження з ними, оскільки токсичний фільтрат забруднює ґрунти, поверхневі та ґрунтові води місць, які розташовані поряд із полігонами, а гниття відходів призводить до забруднення повітря небезпечним для здоров'я людини біогазом. Спалювання же ТПВ призводить до утворення токсичних речовин та сполук, які осідають в атмосфері. Крім того, цей спосіб є найбільш витратним способом поводження з відходами, зважаючи на зростання цін на енергоресурси.

Розвинені країни світу, які прагнуть мінімізувати виробництво відходів та зменшити їх шкідливий вплив на навколишнє середовище, ефективно впроваджують сучасні технології переробки та утилізації ТПВ. В провідних європейських країнах (Данії, Швеції, Бельгії, Нідерландах, Німеччині, Австрії тощо) захороненню підлягають менше 20% ТПВ, спалюється 25-35%, а залишки в обсязі 45-60% переробляються як вторсировина. У планах цих країн, через 5-7 років, повністю припинити поховання ТПВ на полігонах [3, с. 75]. В Україні переробляється лише 2-3%, відсортовується як вторсировина - 7-8%, а понад 90% ТПВ захоронюються на полігонах та сміттєзвалищах.

Економічні та екологічні наслідки впровадження сучасних технологій переробки та утилізації ТПВ в Україні авторами вивчалися на прикладі діяльності МПП «Рада» - українського підприємства по збору, заготівлі та переробці ТПВ. При дослідженні

економічного та екологічного ефекту від запровадження роздільного збору ТПВ та їх переробки був використаний кваліметричний метод на основі аналізу статистичних даних щодо збору, вивезення та переробки ТПВ у м. Ірпінь.

Впровадження роздільного збору сміття в Ірпінському регіоні знизило кількість ТПВ, вивезеного на полігон с. Бородянки, з 92963,9 м^3 у 2013 р. до 76804,6 м^3 у 2014 р. та 32149,5 м^3 станом на 1.09.2015 р. Підприємство «Рада» за 2012 р. прийняло та переробило 49100 м^3 ТПВ, що складає 55% від кількості відходів, вивезених на полігон, у 2013 р. - 31000 м^3 (33%), у 2014 р. - 46800 м^3 (61%). У 2012 р. на збирання та вивезення ТПВ підприємствами витрачено 7264,6 тис. грн., економія від діяльності МПП «Рада» складає 4014,9 тис. грн., у 2013 р. витрачено 7851,7 тис. грн., економія складає 2618,3 тис. грн., у 2014 р. витрачено 7998,5 тис. грн., економія складає 4873,9 тис. грн. Діяльність МПП «Рада» довела екологічну та економічну доцільність впровадження сучасних технологій переробки та утилізації ТПВ в Україні.

Повернення і повторне використання ресурсно-цінних матеріалів зменшує використання первинних ресурсів, викидів і відходів, пов’язаних з їх переробкою, а також економить на 20-30 % кошти підприємств, які використовують вторинні ресурси для виробництва. При роздільному збиранні відходів із загальної їх кількості можна вилучити до 70-80 % корисних ресурсів, а за відсутності сортування – не більше 15 %. З метою запобігання стрімкого забруднення навколишнього середовища через нецивілізоване поводження з ТПВ державним та муніципальним інституціям України доцільно:

— впровадити обов'язкову комплексну систему роздільного збору, сортування, сепарації сміття та вторинної переробки ТПВ; створити розвинену інфраструктуру екологобезпечного поводження з ТПВ;

— створити екологічну муніципальну поліцію, до функцій якої, зокрема, буде входити боротьба зі стихійними звалищами та контроль за впровадженням роздільного збору сміття в населених пунктах, а також розробити дієву систему каральних адміністративно-правових норм щодо порушення норм поводження з ТПВ;

— заборонити на законодавчому рівні захоронювати непереробленi ТПВ на полігонах країни;

— дослідити досвід поводження з ТПВ в розвинених країнах світу, що мають найвищі рейтинги за показниками екологічної безпеки, та ініціювати розробку пакету законодавчих документів щодо цивілізованого поводження з ТПВ в Україні;

— включити до переліку державного та муніципального фінансування науково-дослідницьких робіт розробки по створенню екологічно чистих технологій переробки та знешкодження ТПВ;

— запровадити широкомасштабну загальноукраїнську інформаційно-освітню кампанію серед населення країни з роз'яснення необхідності введення системи роздільного збору та сортування сміття. Зокрема, впровадити цю тему у загальноосвітні навчальні програми та у шкільні плани з виховної роботи школярів протягом всіх років навчання; ініціювати створення громадських молодіжних організацій, які б займалися просвітницькою діяльністю серед населення щодо цивілізованого поводження з ТПВ тощо.

Сподіваємося, що реформа децентралізації влади, яка впроваджується наразі в Україні і надає більше фінансових можливостей регіонам, дозволить місцевим органам самоврядування не тільки декларувати проблему поводження з ТПВ, але й знайти

можливості для її ефективного розв'язання.

Список використаних джерел

1. Єфремов, І. С. Проблеми поводження з твердими побутовими відходами [Текст] : зб. наук. стат. / І. С. Єфремов, С. В. Марчук // IV-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology-2013). – Вінниця: Видавництво-друкарня ДІЛО, 2013. – С. 31–33.

2. Трофімов, І.Л. Оцінка впливу відходів побутового походження на екологічний стан України [Текст] / І. Л. Трофімов // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2014. – № 10 (68). – Т. 2. – С. 25–29.

3. Іванець, Х.Р. Основні проблеми поводження з твердими побутовими відходами в Волинській області [Текст] / Х.Р. Іванець, Н.М. Гринчишин // Проблеми та перспективи розвитку забезпечення безпеки життєдіяльності : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції курсантів і студентів (29 березня 2012 р.) – Львів: ЛДУБЖД, 2012. – С. 75–76.

Баранік О.О., старший викладач
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ

В умовах фінансової кризи, незалежно від сфери господарювання і форми власності, важливе значення мають процеси збільшення надходжень до державного бюджету та збільшення внутрішніх джерел коштів підприємств, необхідних для оновлення матеріально-технічної бази. Тому в сучасних умовах на перший план виходить амортизаційна політика, яка здійснює значний вплив на зазначені процеси, і проводиться як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Недоліки амортизаційної політики, на наш погляд, значною мірою пов'язані з тим, що протягом тривалого часу удосконалення амортизаційної політики здійснювалося і здійснюється під кутом її впливу на процеси оподаткування прибутку підприємств.

Це підтверджують зміни, внесені до ПКУ Законом України щодо податкової реформи [1], якими передбачено, що об'єктом оподаткування податком на прибуток є фінансовий результат, визначений у фінансовій звітності підприємства. Об'єкт оподаткування може коригуватися на різниці, передбачені розділом III ПКУ. Одними з таких різниць є такі, що виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів.

Незважаючи на оновлений порядок обліку різниць, що виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів, з 01.01.2015 р. податковий облік (податкові розрахунки) основних засобів наближено до бухгалтерського обліку за правилами НП(С)БО або МСФЗ. Хоча є і певні відмінності. Для податкового обліку (податкових розрахунків) умови й ознаки об'єктів основних засобів згідно з пп. 14.1.138 ПКУ залишилися без змін:

- використання у господарській діяльності;
- вартість, яка перевищує 2 500 грн., а з 01.09.2015 р. – 6 000 грн. (для платників ПДВ

цей критерій без урахування сум ПДВ);

- строк корисного використання з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [2].

Щодо вартісного критерію віднесення об'єктів до основних засобів необхідно зазначити, що група 4 «Машини та обладнання» (ст. 138.3.3 ПКУ), в якій встановлені мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів, залишилася без змін. Тобто, електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації …, відносимо до основних засобів, якщо їх вартість перевищує 2 500 грн. Що, на наш погляд, є не доречним.

Крім того, зі ст. 14 ПКУ вилучено пп. 14.1.19, що визначав вартість активів, яка амортизується, і практично, дублював визначення з п. 4 П(С)БО 7 «Основні засоби». Відповідно, вартість основних засобів, яка амортизується, визначається за П(С)БО 7 «Основні засоби» або МСБО 16 «Основні засоби».

Також змінено поняття «залишкової вартості». Так, до 01.01.2015 р. залишкова вартість основних засобів визначалася як різниця між первісною вартістю з урахуванням переоцінки і сумою накопиченої амортизації, а з 01.01.2015 р. визначається як різниця між первісною вартістю і сумою розрахованої амортизації відповідно до положень розділу III ПКУ. Відповідно, право на збільшення вартості об'єктів основних засобів через щорічну індексацію, яка раніше розраховувалася за п. 146.21 ПКУ, з 01.01.2015 р. відсутнє.

Водночас у бухгалтерському обліку, якщо на дату балансу залишкова вартість істотно відрізняється від справедливої вартості, підприємство має право на переоцінку (дооцінку або уцінку) об'єктів основних засобів. Але правила визначення різниць (ст. 138 ПКУ), фактично нівелюють ефект від такої переоцінки для податкового обліку (податкових розрахунків). Адже за п. 138.1 та п. 138.2 ПКУ фінансовий результат до оподаткування (визначений за правилами бухгалтерського обліку):

- збільшується на суму уцінки та втрат від зменшення корисності основних засобів, включених до витрат звітного періоду відповідно до НП(С)БО або МСФЗ;

- зменшується на суму дооцінки та вигід від відновлення корисності основних засобів у межах попередньо віднесених до витрат уцінки та втрат від зменшення корисності основних засобів відповідно до НП(С)БО або МСФЗ.

Суми нарахованої за правилами бухгалтерського обліку амортизації основних засобів збільшують фінансовий результат до оподаткування. У той же час, на суму амортизації, нарахованої згідно податкового законодавства, зменшується об'єкт оподаткування.

З вище зазначеного, можна зробити висновок, що коригування на різниці амортизації необоротних активів, в т.ч. основних засобів встановлено з метою усунення впливу на об'єкт оподаткування витрат у сумі бухгалтерської амортизації і водночас врахування (шляхом зменшення) при формуванні об'єкта оподаткування суми податкової амортизації. В кінцевому підсумку бухгалтерська амортизація замінюється на податкову амортизацію.

Зазначені окремі теоретичні аспекти нарахування амортизації у бухгалтерському обліку та згідно податкового законодавства, як інструменту амортизаційної політики у комплексі, не забезпечують нормальний перебіг відтворювальних процесів на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо

податкової реформи [Текст] : [закон України : офіц.текст від 28.12.2014 р. № 71-VIII. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19.

2. Водоп'янова, О. Зміни в обліку ОЗ [Електронний ресурс] / О. Водоп'янова. – Режим доступу : http://online.dtkt.ua/Book/«ДК»%20№03-2015.epub/navPoint-10 (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Білик Т.Л., асистент кафедри економіки підприємства
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам`янець-Подільський, Україна

ПРІОРИТЕТИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА КАМ`ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Діяльність суб'єктів малого підприємства орієнтована в першу чергу на місцевий ринок, тісно пов'язана з існуючими районними проблемами і залежить від умов, які створюються для існування малого підприємництва на місцевому рівні. Тому розвиток підприємництва саме на місцевому рівні є одним з ключових напрямів державної політики сприяння підприємництву.

Основним негативним показником, який спостерігається в розвитку малого підприємництва є висока частка підприємств, що спрацювали збитково. Фінансовий результат малих підприємств від звичайної діяльності до оподаткування у 2013 році становив 45910,7 тис. грн. прибутку, очікуваний результат на 2014 рік 50000 тис. грн. прибутку, із загальної кількості підприємств 20,8% спрацювали у 2013 році збитково, сума збитків становить 6379,1 тис. грн. Очікування на 2014 становить 20% збиткових. Частка малих підприємств, які спрацювали прибутково у 2013 році 79,2%, очікувана кількість прибуткових підприємств у 2014 році - 80%. Зазначений показник є особливо важливим в контексті соціально економічного розвитку, адже через збитковість підприємств бюджети всіх рівнів недоотримують значної суми коштів. Поряд з цим існує можливість зменшення кількості збиткових підприємств, що позитивно впливатиме на показники розвитку малого підприємництва.

З метою проведення діагностування підприємницького середовища, застосуємо метод – SWOT аналізу (рис. 1).

Негативним показником є рівень заробітної плати зайнятих в малому підприємництві в Кам'янець-Подільському районі, яка становить 1316 грн. (25 підприємців виплачують заробітну плату нижче мінімальної). Згідно статистичних даних за 2014 рік середня заробітна плата працівників Кам'янець-Подільського району становить 3170 гривень. Подальше підвищення зазначеного показника матиме позитивне значення для соціального розвитку нашого регіону [1].

SWOT аналіз	
Сильні сторони Позитивні фактори сьогодення	**Слабкі сторони** Негативні фактори сьогодення
1. Наявність значної кількості трудових ресурсів (близько 35 тис. осіб працездатних)	1. Негативна вікова структура населення
2. Наявність потужної бази для розвитку рекреаційного господарства	2. Розвиток рекреаційної галузі гальмується сильною конкуренцією з боку підприємців, що працюють в регіоні.
3. Наявність покладів корисних копалин	3. Розиток будівельної галузі потребує значних капіталовкладень, що створює перешкоди для малого та середнього бізнесу, який не володіє значними фінансовими ресурсами.
4. Близькість до західних кордонів країни	4.Недосконалість законодавчо регламентованих механізмів експортно імпортної діяльності заважає суб'єктам малого та середнього бізнесу проводити зовнішньо – економічні операції.
5. Близькість до потужної наукової бази (Вищі навчальні заклади м. Кам'янця – Подільського)	Низький рівень заробітньої плати
Можливості Позитивні можливості, які очікуємо в майбутньому	**Загрози** Негативні можливості, які очікуємо в майбутньому
1. Наявні трудові ресурси створюють можливості для розвитку трудомістких виробництв.	1.Вікова структура населення характеризується значною чисельністю населення передпенсійного та пенсійного віку, що в перспективі призведе до зменшення пропозиції робочої сили на ринку трудових ресурсів району.
2. Подальший розвиток галузі дозволить створити значну кількість нових робочих місць в населених пунктах району.	2. Нарощування різновидів послуг регіону може різко скоротити попит на послуги підприємців району, що в подальшому приведе до переорієнтації ринку.
3. Розроблені поклади корисних копалин дозволяють створювати підприємства будівельної галузі, проте подальший розвиток будівельного сектору проходитиме в контексті диверсифікації.	3. Інвестування коштів в будівельну галузь лише крупними підприємствами обмежує конкуренцію та призводить до монополізації ринку.
4. Економіко географічне становище району сприяє налагоджуванню зовнішньоекономічих зв'язків з країнами Євроспільноти та Молдовою	4.Експорто орієнтовані економіки країн конкурентів швидко займають вільні ніші на міжнародних ринках
5. Наявність висококваліфікованих спеціалістів дозволяє розвивати венчурний, консалтинговий бізнес та бізнес в галузі IT – технологій.	5. Низький рівень заробітної плати спеціалістів високого рівня призведе до насичення ринку трудових ресурсів низькокваліфікованою робочою силою.

Рис. 1. **Елементи** SWOT **аналізу**

Джерело:сформовано автором на основі [3]

Проведений SWOT аналіз дозволяє зробити наступні висновки: наявні трудові ресурси, поклади корисних копалин та потужна база для розвитку є сприятливими умовами для стрімкого розвитку малого та середнього бізнесу та мультиплікації їх у соціальні блага для населення району. В протилежному випадку зловживання фактором часу, відстрочення зазначених кроків призводитиме до нівелювання конкурентних переваг перерахованих в графі «сильні сторони» матриці SWOT. На основі проведеного аналізу можна виокремити наступні недоліки та диспропорції в розвитку економіки регіону, сфери підприємництва, а також проблеми, пріоритетні завдання які можна розв'язати за участю суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Головною метою є спрямування дій райдержадміністрації, органів місцевого

самоврядування, суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських об'єднань підприємців для концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших державних й місцевих ресурсів, виробничого та наукового потенціалу, ресурсів суб'єктів господарювання на створення і підтримання сприятливих умов розвитку малого і середнього підприємництва, формування та впровадження ефективної державно-громадської системи його обслуговування, підтримки та захисту.

Перелік пріоритетних завдань наступний: усунення адміністративних та організаційних перешкод у підприємницькій діяльності; формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва; забезпечення відкритості та прозорості політики органів місцевого самоврядування щодо регулювання господарської діяльності; розвиток ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємцями та їх громадськими об'єднаннями; створення рівних умов для суб'єктів підприємницької діяльності у використанні ресурсів територіальної громади міста та сіл району, як правило, на конкурентній основі (конкурс, аукціон); удосконалення інфраструктури підтримки підприємництва, зорієнтованої на надання комплексних та доступних послуг для підприємців; стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання; розвиток міжрегіонального та міжнародного економічного співробітництва; збільшення обсягів доступних для суб'єктів малого та середнього підприємництва фінансових ресурсів для забезпечення їх ефективного функціонування; розвиток системи інформаційного забезпечення; створення умов для розвитку підприємницької ініціативи соціально вразливих категорій населення, удосконалення соціально-трудових відносин; підвищення бізнес-освіти підприємців.

Цільовий проект 1 « Підтримка сільськогосподарського виробника малого та середнього бізнесу»: всебічна підтримка і сприяння в розвитку сільськогосподарських підприємств, особистих підсобних та фермерських господарств. Пріоритетні завдання: покращення матеріально-технічного забезпечення сільгоспвиробників; розширення доступу сільгоспвиробників до фінансово-кредитних ресурсів через механізм здешевлення відсоткових ставок за кредити; збільшення обсягів внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів для розвитку сільськогосподарського виробництва; вдосконалення кадрового та інформаційного забезпечення сільгоспвиробників. Очікувані результати: збільшення обсягів виробництва сільськогосппродукції; зменшення рівня безробіття на селі; збільшення доходів сільського населення; підвищення рівня знань і вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства.

Мета проекту 2 «Створення бізнес-центрів на території району»: створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в районі. Пріоритетні завдання : організація роботи бізнес центрів; залучення інвестицій в сферу малого бізнесу району; супровід підприємців-початківців; надання послуг для суб'єктів господарювання. Очікувані результати: збільшення кількості суб'єктів господарювання; створення додаткових робочих місць; збільшення надходжень в бюджет; покращення бізне-середовища.

Таблиця 1

Заходи по реалізації проекту 1 « **Підтримка сільськогосподарського виробника малого та середнього бізнесу**»

№ п/п	З а х о д и	Термін виконання	В и к о н а в ц і	Джерела фінансування	Вартість тис. грн.
1.1	Сформувати програми підготовки майбутніх фахівців для малого підприємництва сільського господарства в професійно-технічних навчальних закладах та надати пропозиції по включенню в навчальні плани	Щорічно	районний центр зайнятості, управ-ління АПР, відділ економічного розвитку і торгівлі, професійно-технічні заклади	За рахунок власних кошторисних призначень	
1.2	Сприяти укомплектуванню кадрового потенціалу сільського господарства через центри зайнятості шляхом проведення перепідготовки та профнавчання безробітних	2015 2016	районний центр зайнятості	ФССНВБ	250 250
1.3	Сприяння створенню на базі місцевих освітніх закладів (ЗОШ,) груп із навчання традиційним народним технологіям виробництва консервованої продукції з місцевих продуктів для подальшого відкриття власної справи	Щорічно	райдержадміністрація, органи місцевого самоврядування, управління освіти, молоді і спорту РДА	За рахунок власних кошторисних призначень	
1.4	Організувати навчальні семінари з фермерами, підприємцями з питань провадження нових механізмів, що забезпечують ефективну роботу підприємств в умовах СОТ, звертаючи особливу увагу на розвиток органічного землеробства, енергозбереження	Постійно	районний центр зайнятості, служба дорадництва, управління АПК органи місцевого самоврядування	-//-	
1.5	Підтримка наукових досліджень у органічному виробництві	Постійно	Подільський аграрно - технічний університет	-//-	
1.6	Організувати для безробітних сільської місцевості, інформаційні та тематичні семінари, тренінги з питань орієнтації на підприємницьку діяльність, звертаючи особливу увагу на навчання традиційним народним ремеслам та місцевим технологіям виробництва консервів	Постійно	районний центр зайнятості, служба дорадництва, управління АПК органи місцевого самоврядування	-//-	
1.7	Здійснення тематичних виїздів мобільних консультативних пунктів з питань сприяння розвитку селянських, фермерських господарств	Постійно	ЦССМ	-//-	
2.1.	Забезпечити надання дотацій сільськогосподарським роботодавцям на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних	2015 2016	районний центр зайнятості, роботодавці	ФССНВБ	150 150
2.2	Забезпечити надання одноразової допомоги для започаткування підприємницької діяльності на селі	Постійно	районний центр зайнятості	ФССНВБ	200 200
3.1	Забезпечити участь сільгоспвиробників у семінарах з питань роз'яснення чинного законодавства щодо ведення соціально відповідального бізнесу, легалізації "тіньової" зайнятості, детінізації заробітної плати найманих працівників	Постійно	райдержадміністрація, районний центр зайнятості, ОДФС, Пенсійний фонд, служба дорадництва органи місцевого самоврядування	За рахунок власних кошторисних призначень	

Джерело:сформовано автором на основі [3]

Заходи щодо вдосконалення нормативного регулювання підприємницької діяльності спрямовані на: удосконалення законодавчої бази; упорядкування процедури розробки, прийняття, обліку, відстеження результативності, перегляду та скасування регуляторних актів; забезпечення роботи «гарячої лінії» з питань підприємницької діяльності; впорядкування діяльності «Центру адміністративних послуг» [2].

Нестабільна суспільно-політична ситуація на Сході України, згортання інвестиційних процесів, посилення девальваційних очікувань національної валюти, в першу чергу вдарили по банківських установах, які або припинили видавати кредити або стали видавали їх під високі відсотки й заставу, що у кілька разів перевищує суму кредиту. У таких умовах підприємці залишилися без можливості отримання кредитів на придбання приміщень, обладнання, або поповнення обігових коштів, вимушені відмовлятися від розширення свого бізнесу, створення нових робочих місць, залучення нових технологій тощо.

Ураховуючи зазначені проблеми, основу складають заходи, що спрямовані на: надання фінансово-кредитної допомоги на відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими підприємцями для реалізації інвестиційних проектів; надання кредитів для суб’єктів господарювання району через обласний фонд підтримки підприємництва на умовах спів фінансування; створення банку даних щодо банківських та небанківських установ та переліку їх послуг в сфері мікрокредитування. Метою діяльності у сфері ресурсного та інформаційного забезпечення є забезпечення рівних умов отримання ресурсів територіальної громади району всіма суб’єктами господарювання, підвищення питомої ваги малого підприємництва у розвитку економіки району. З метою удосконалення механізмів взаємодії органів влади з громадськими об’єднаннями підприємців планується налагодження постійного діалогу “влада – підприємці”, забезпечення оперативності та відкритості обміну інформацією, підвищення ефективності управлінських рішень.

Досягнення зазначеної мети здійснюватиметься у напрямку: спрощення доступу суб’єктів малого підприємництва до ресурсної бази району; формування позитивного іміджу суб’єктів малого підприємництва; забезпечення підтримки малого підприємництва шляхом подальшого формування та розвитку інфраструктури; розширення взаємодії органів влади з громадськими об’єднаннями підприємців, розвиток соціального партнерства; створення сприятливих умов для залучення до підприємницької діяльності безробітних, жінок, молоді, інвалідів, звільнених у запас військовослужбовців; забезпечення соціального захисту найманих працівників; розвиток перспективних форм ведення бізнесу.

Мета формування інфраструктури підтримки підприємництва: об’єднати всі можливі джерела підтримки малого підприємництва в районі, зробити мале підприємництво привабливим для залучення іноземних і вітчизняних інвестицій, створити оптимальні механізми ефективного використання матеріальних, фінансових та інвестиційних ресурсів, донести дану інформацію до суб’єктів господарювання, створити оптимальну мережу підтримки малого підприємництва.

Реалізація заходів на 2015-2016 роки дозволить: створити сприятливі умови для стійкого розвитку малого підприємництва; забезпечити поєднання інтересів району, споживачів та підприємців; сприяти розв'язанню економічних і соціальних проблем району завдяки забезпеченню зайнятості населення, створенню умов для зростання конкурентоспроможності економіки на основі активізації інноваційних процесів. Збільшення внеску малого бізнесу в економіку району і міста, зростання доходів працівників сфери

малого підприємництва в свою чергу сприятиме формуванню середнього класу та посилить його вплив на процес побудови громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Діяльність суб`єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 11.07.2014 р. // Верховна Рада України; Закон від 11.09.2003 № 1160-IV. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – N 9. – С. 79. – Доступно також з мережі Інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1160-15 (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

3. Програма підтримки малого підприємництва у Кам'янець-Подільському районі на 2015-2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kprda.gov.ua/?page_id=5577 (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Білик Ю.І., асистент, **Лаврук О.С.**, к.е.н., доцент
кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР В АПК

В контексті вирішення завдань другого етапу реформування агарної сфери визначилися управлінські пріоритети, серед яких значуще місце належить удосконаленню мотиваційних механізмів працівників галузі. Сучасний мотиваційний менеджмент повинен відродити цінності сільського укладу життя, шляхом поєднання зручностей цивілізації і неповторної аури природного середовища. Спостереження показують, що головним, що сприятиме мотивації працювати в сільському господарстві – це наявність стабільного робочого місця, доходу, можливість облаштувати зручне житло, що ні в чому не поступалося міській квартирі. А ще цінністю сільського життя, особливо для молоді, є можливість самим реалізувати себе в будівництві будинку, стати архітектором, ландшафтним дизайнером тощо.

Державна політика повинна враховувати дані аспекти, взяти на себе вирішення таких проблем, як створення розвиненої транспортної, соціальної інфраструктури, яка в поєднанні з активністю господарюючого суб'єкта й створить організаційні, економічні та ціннісні передумови відродження традиційних для сільського способу життя справжніх, а не перехідних цінностей [4].

Великий масив проблем мотивації працівників галузі лежить у площині організованих форм участі в суспільному виробництві. Організаційна мотивація базується на цінностях – оптимальній чисельності первинного колективу, раціональному розподілі праці і

функціональних ролей, соціального статусу, сприятливому морально-психологічному кліматі, досконалих виробничих, економічних та соціально-трудових відносинах.

В цьому плані належить удосконалювати мотиваційний механізм в таких актуальних напрямах.

1. Менеджерам сучасних бізнес-структур належить звернути увагу на дотримання оптимального чисельного складу первинних виробничих підрозділів. В сільському господарстві найбільш поширеними є господарські товариства з обмеженою відповідальністю, які є середніми за розмірами, а тому є можливість дотримуватися цієї норми, що сприятиме розвитку внутріорганізаційних процесів, сутність яких в тому, що колектив менше 5 осіб не спроможний ефективно впливати на поведінку конкретного члена колективу; колектив, більше 10 осіб не зможе ефективно мотивувати та контролювати кожного працівника.

2. Керівникам сільськогосподарських підприємств слід вирішувати проблему надто вираженої сезонності виробничого процесу, що негативно впливає на розвиток колективу. Для цього доцільним, за нашими оцінками, належить диверсифікувати профіль діяльності, особливо відроджувати тваринницьку галузь, що забезпечить круглорічну зайнятість працівників, а також більшу економічну стійкість підприємства в цілому.

3. Недоліком організаційного управління сучасними бізнес-структурами в АПК є те, що менеджери практично не використовують при формуванні персонального складу колективів метод визначення психологічної сумісності працівників, відповідно, й формування моделі майбутньої взаємодії в процесі спільної діяльності. Врахування цього важливого аспекту дозволить краще мотивувати працівників організаційними факторами, усунути причини соціальної напруженості і конфліктності в колективах [3].

4. Актуальним напрямом удосконалення управління мотивацією працівників підприємств з урахуванням їх ціннісної шкали і ціннісних орієнтувань, є формування оптимальних за змістом виробничих, економічних та соціально-трудових відносин. Основою їх формування в умовах правної та похідних від неї форм власності є відносини власності. Рівень їх впливу на діяльність колективу та підприємства в цілому залежить від організаційно-правової форми. Недоліком, який настав час ліквідувати, є нерозвиненість відносин власності в основних типах організаційних структур в АПК.

Дослідженнями встановлено, що для новостворених виробничих структур належить ліквідувати наступні недоліки у відносинах власності, що склалися в сучасних типах сільськогосподарських підприємств;

– в приватних сільськогосподарських підприємствах засоби праці належать власнику, тоді, як решта членів колективу працюють на умовах найму; це антимотивує працівників, є джерелом соціальної напруженості та конфліктності в колективі;

– в господарських товариствах партнерського типу розширюється коло співвласників, що сприяє демократизації виробничих процесів, проте також проявляються недоліки у відносинах в середині самих засновників, а також між групою засновників та рештою колективу, що працює за наймом;

– в господарських товариствах-корпораціях в сільському господарстві переважають аутсайдерський тип відносин, коли дрібні акціонери практично не впливають на діяльність підприємства.

5. Актуальною проблемою удосконалення мотивації працівників на засадах врахування

їх ціннісних орієнтувань, є підвищення професійних компетенцій самих менеджерів; спостереження за формуванням системи вітчизняного менеджменту дають підстави зробити висновок про те, що він об'єктивно переріс рівень становлення, коли абсолютизувалася роль менеджера-власника, який, як правило, демонстрував авторитарний стиль керівництва.

6. Для ефективного управління персоналом працівників сучасних сільгосппідприємств, актуальним є формування ціннісної шкали, яка б стимулювала не лише зростання продуктивності праці, але й надавала їй творчого, креативного змісту, сприяла розвитку соціальної підсистеми організації. В більшості сучасних агропромислових підприємств відверто «економлять» кошти на формування соціальної інфраструктури розвитку колективу, практично відсутні програми підготовки та перепідготовки працівників, які були орієнтовані на розкриття творчого потенціалу працівників.

7. Продуктивним методом мотивації працівників, особливо з числа молодих, є методика «вирощування лідерів», яка заснована на виявленні та формуванні лідерських якостей, що найбільш повно виражає ціннісні прагнення особистості до самовираження. В процесі реалізації цієї методики, в разі опанування нею менеджерами, в організації досягається найвищий рівень організаційної взаємодії працівників, формування потенціалу організації, що перетворюється на її конкурентні компетенції.

Зважаючи на це, від менеджерів вимагається розуміння стратегії розвитку підприємства на основі найбільш складної, але найбільш продуктивної технології – механізму мотивації здібних працівників на засадах саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації.

Список використаних джерел

1. Зленко, А. М. Сутність мотивації праці та її роль в забезпеченні ефективного управління трудовими ресурсами [Текст] / А. М. Зленко // Економічний вісник університету. – 2010. − № 2. – С. 204–206.

2. Ілляш, О. І. Пріоритетні напрямки ефективного використання трудового потенціалу підприємства за складовою мотиваційного механізму [Текст] / І. О. Ілляш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – №21.7. – С. 131–134.

3. Клокар, О. О. Аналіз сучасного мотиваційного механізму в організаційно-правових структурах [Текст] / О. О. Клокар // Агроінком. – 2012. – №5–6. – С. 45–49.

4. Музиченко-Козловський, А. В. Основні елементи механізму мотивування працівників [Текст] / А. В. Музиченко-Козловський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – №21(6). – С. 361–366.

Божко Е.Н., студент
Научный руководитель - Галковский С.В., к.э.н., доцент
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПРИСВОЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ РЕЙТИНГОВ

Одним из самых известных международных рейтингов является исследование Всемирного банка «Ведение бизнеса» (Doing Business). Данное исследование состоит в оценке основных направлений деятельности субъектов хозяйствования (показателей), в том числе правовых условий учреждения нового предприятия, получения разрешений на строительство, регистрации прав собственности, получения кредитов, защиты прав инвесторов, уплаты налогов, осуществления международной торговли, обеспечения исполнения договоров, доступа к системам электроснабжения и ликвидации предприятия.

По итогам Отчета «Ведение бизнеса 2015», изданного в октябре 2014 г., Беларусь заняла 57-е место из 185 государств.

Беларусь выглядит более привлекательно на фоне стран-партнеров по Таможенному союзу (в указанном исследовании Россия занимает 62-е место, Казахстан – 77-е место), а также стран СНГ (Молдова занимает 63-е место, Азербайджан – 80-е, Украина – 96-е Узбекистан –141-е) [1].

Министерством иностранных дел Республики Беларусь совместно с заинтересованными органами государственного управления и организациями проводится постоянная работа по улучшению позиции Республики Беларусь по показателю «Международная торговля» рейтинга Всемирного банка «Ведение бизнеса».

Цель данной работы состоит в устранении факторов, отрицательно влияющих на временные и стоимостные показатели при осуществлении внешнеторговых операций. Результатом становится уменьшение количества документов, оформляемых участниками внешнеэкономической деятельности, сокращение времени на их подготовку и оформление, снижение платы, взимаемой с экспортеров и импортеров за проведение процедур, связанных с внешнеторговыми операциями.

В отчете «Ведение бизнеса 2015» по показателю «Международная торговля» Беларусь заняла 145-е место среди 189 стран, охваченных исследованием.

В Отчете отмечена серия реформ Республики Беларусь в сфере таможенного администрирования и электронного документооборота, включая внедрение системы управления рисками и оптимизацию операций на границе.

По сравнению с соседними и постсоветскими странами Беларусь привлекательно выглядит по показателю «Международная торговля» на фоне Молдовы (152-е место), Украины (154), России (155), Казахстана (185) [1].

В соответствии с Планом действий, реализация которых позволит обеспечить рейтинг Республики Беларусь в отчете Всемирного банка ”Ведение бизнеса“ не ниже 30-й позиции, в Республике Беларусь в 2014 году в рамках показателя «Международная торговля» проведены следующие основные мероприятия:

- сокращено количество документов, подтверждающих заявленную таможенную

стоимость и представляемых в таможенный орган для регистрации таможенной декларации;

- внедрен принцип «две службы на границе» в автодорожных пунктах пропуска на Государственной границе Республики Беларусь (с 1 января 2014 г. таможенным органам переданы функции автомобильного и документарного санитарно-карантинного контроля);
- отменена необходимость представления плательщиком в таможню документа, подтверждающего уплату таможенных платежей [1].

Для дальнейшего совершенствования регулятивной среды в сфере внешней торговли, с учетом передовой международной практики и рекомендаций Всемирного банка, в ближайшее время планируется сконцентрировать усилия на следующих аспектах:

- развитие таможенного декларирования товаров в электронной форме;
- внедрение механизма «единого окна» как на внутригосударственном, так и на межгосударственном уровнях, создание Единого государственного портала внешнеторговой деятельности, переход на использование во внешней торговли единого унифицированного электронного документа;
- принятие эффективных мер по сокращению временных и стоимостных издержек при транспортировке грузов.

В 2011 году, когда Республика Беларусь переживала финансово-экономический кризис, различные международные рейтинговые агентства снизили как суверенный рейтинг Беларуси, так и рейтинги белорусских банков.

На фоне западных санкций актуализировалась тема создания национального рейтингового агентства.

К настоящему времени подготовлена концепция о формировании в стране системы присвоения национальных рейтингов. Таким образом, Минск старается синхронно с Москвой реагировать на политические вызовы времени.

В декабре 2011 года постановлением правительства была создана межведомственная комиссия по развитию в стране системы присвоения и использования рейтингов по национальной шкале. Правда, до текущего года о конкретных результатах деятельности комиссии информации не поступало.

В мае 2014 года упомянутая межведомственная комиссия одобрила проект Концепции формирования в стране системы присвоения и использования рейтингов. В настоящее времени подготовленная концепция ожидает утверждения на высшем государственном уровне.

Данная концепция предполагает, что белорусский Минфин будет регулировать деятельность рейтинговых агентств, осуществлять их аккредитацию (регистрацию) последних, а также их контролировать.

Такая ситуация может привести к чрезмерной зависимости от государства, что может повредить объективности.

Но есть и положительная сторона. Национальные рейтинги зачастую ранжируют компании по их платежеспособности, что позволяет внутренним инвесторам сравнить финансовую устойчивость разных предприятий и банков.

«Особенность национальных рейтингов состоит в том, что они в общем-то не учитывают страновые риски. В то же время рейтинги, которые присваивают международные организации, практически никогда не превышают суверенный (страновой)

рейтинг. Соответственно, даже если финансовое положение компании не вызывает претензий, ее международный рейтинг не может быть выше суверенного», — объясняет финансовый аналитик Исследовательской группы BusinessForecast.by Александр Муха [2].

По мнению эксперта, чтобы национальным рейтингам доверяли участники финансового рынка, на белорусский рынок стоило бы привести авторитетные рейтинговые агентства из других стран.

В условиях, когда фондовый рынок в Беларуси не развит, возникает вопрос востребованности национальных рейтингов, ведь маловероятно, что иностранные инвесторы будут доверять данным показателям.

Потому стоит отметить большую важность политических, а не экономических причин создания своего рейтингового агентства, работа которого позволит получить большую независимость в области мониторинга и планирования, а также расширит возможности внутренних инвесторов.

Список использованных источников

1. Министерство иностранных дел Республики Беларусь [Электронный ресурс] : [офиц.сайт] : рус.версия. – Электронные текст. и граф. данные. – 2007-2014, Министерство иностранных дел Республики Беларусь. — Режим доступа : http://mfa.gov.by/ . – Дата доступа: 21.09.2015. — Название с экрана.

2. Белорусские новости. Экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://naviny.by/rubrics/economic/. – Дата доступа: 21.09.2015. — Название с экрана.

Бойко О.Г., к.с.-г.н., доцент, **Додурич В.В**., старший викладач,
Потапський Ю.В., к.с.-г.н., доцент кафедри землеустрою і кадастру
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНО-КАДАСТРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНУ ОЦІНКУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Еколого-економічна оцінка використання земель є частиною загальної оцінки природних ресурсів, що використовуються суспільством для задоволення власних потреб та створення матеріальних благ. Необхідність її проведення викликана суттєвою інтенсифікацією антропогенних впливів на довкілля, які обумовили якісні зміни у взаємовідношеннях між людиною та природою. По суті головним завданням еколого-економічної оцінки використання земель має бути визначення рівня відповідності існуючого стану землекористування щодо його екологічно та економічно оптимального стану. Цей стан в свою чергу доцільно розглядати як такий режим використання земель, за якого будуть гармонійно поєднуватися екологічна безпечність та економічна доцільність землекористування [1].

Особлива увага повинна приділятися питанням оцінки земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві, оскільки сталий розвиток цієї галузі неможливий без чітко діючої системи обліку матеріальних ресурсів, робочої сили і засобів виробництва, кількості затраченої праці і її оплати і т.д.

Оцінка землі як головного засобу сільськогосподарського виробництва має виконуватися, по-перше, на основі географічної детермінованості, що передбачає врахування природно-кліматичної неоднорідності територій, та, по-друге, глибокого вивчення якісного стану земель, у тому числі їх продуктивного шару – ґрунту [2].

Оскільки оцінка передбачає існування підстави або критерію, згідно з яким відбувається оцінювання, важливо при розв'язанні даної проблеми правильно встановити об'єкт і предмет оцінювання. Однак слід враховувати і той факт, що земля в різних сферах виробництва виконує неоднакову функцію, а тому постає питання про те, з позицій якої галузі матеріального виробництва це оцінювання має виконуватися.

Землі, як засобу виробництва притаманний ряд якісних характеристик. Серед найважливіших відмінних рис землі, що дозволяє їй виступати в сільському і лісовому господарствах головним засобом виробництва, є родючість, якою володіє її верхній поверхневий шар – ґрунт, що містить необхідні для росту рослин вологу і поживні речовини (фосфор, азот, калій та ін.) у засвоюваній для рослин формі. Родючість значною мірою визначає споживчу вартість землі, її корисність і спроможність у поєднанні з працею бути джерелом одержання сільськогосподарської і лісової продукції. Поняття родючості є досить складним. Родючість характерна для поверхневого шару землі – ґрунту, що використовується у землеробстві. Вона являє собою істотну властивість, якісну ознаку ґрунту і є одним із найважливіших виробничих факторів у землеробстві [3].

Таким чином, оцінюючи в еколого-економічному аспекті землю, що використовується у сільськогосподарському виробництві, слід враховувати всю сукупність властивостей, якими вона наділена. Об'єктом оцінки у широкому розумінні є земля як засіб сільськогосподарського виробництва. Вона повинна характеризувати доброякісність і цінність землі при використанні її в сільському господарстві.

Для задоволення потреби щодо інформації про стан використання земель обов'язковим є облік земельного фонду по всіх землекористувачах і угіддях, а також характеристикою сільськогосподарських угідь за показниками якісних відмінностей їх ґрунтів. Проте земельно-кадастрова інформація у своєму складі містить різнобічні характеристики для вивчення та оцінки земельних ресурсів і продуктивних сил у національних масштабах.

Таким чином, під земельним кадастром слід розуміти досить різнобічну наукову систему, що в своєму складі містить інформацію щодо правового, господарського і природного стану земель. Як завершальний етап послідовного вивчення різноманітних відмінностей земельних ресурсів є бонітування ґрунтів і економічна оцінка земель. На цьому етапі формуються дані, що об'єднують достовірні, зумовлені об'єктивними природними та економічними факторами показники, застосування яких необхідне при еколого-безпечному використанні земель. Показниками, які характеризують еколого-економічні властивості землі й зазнають впливу як природних, так і антропогенних факторів, вважаються якість та родючість ґрунту.

Сучасні дослідники визнають гостру потребу в інформації, яка характеризує окремі складові навколишнього середовища і яка необхідна для впровадження еколого-безпечних

систем землекористування. У зв'язку з цим можна вважати беззаперечною актуальність вивчення процесу оцінки земель з тієї точки зору, щоб визначити і ввести до складу земельно-оціночних відомостей показники екологічного змісту [4].

Підсумовуючи вищевикладене, слід відмітити, що вивчення та оцінка земельних ресурсів є невід'ємною умовою пізнання екосфери, актуальність і необхідність якої обумовлена, перш за все, потребою в удосконаленні раціонального використання сільськогосподарських земель на засадах еколого-безпечного землекористування.

Цілком зрозуміло, що формування земельно-оціночних даних, орієнтованих на еколого-безпечне використання земель, має зосереджуватися у системі земельного кадастру і різнобічно характеризувати наявні інформаційні масиви, на основі яких проводиться еколого-економічна оцінка використання земель.

Еколого-економічна оцінка використання сільськогосподарських земель функціонує на певних принципах її здійснення. Тобто вона передбачає наявність певних наукових та законних засад, основ і правил, від яких не відступають при її реалізації. Основними принципами, відповідно до яких формується земельно-кадастрова інформація про еколого-економічну оцінку земель мають, бути:

– законності, тобто дотримання положень існуючих нормативно-правових актів у сфері оцінки земель;

– повноти, обов'язковості внесення до державного земельного кадастру всіх земель у межах території України;

– об'єктивності, достовірності і повноти відомостей державного земельного кадастру;

– поєднання методологічного та інформаційного просторів у сфері оцінки земель;

– відкритості та доступності використання даних з оцінки земель, законності їх одержання, поширення і зберігання;

– систематичного виявлення всіх змін і внесення їх до земельно-кадастрових даних;

– безперервності процесу оцінки земель;

– пріоритетності обліку та реєстрації речових прав на земельні ділянки;

– документованості всієї земельно-кадастрової інформації;

– рівності перед законом суб'єктів оціночної діяльності у сфері оцінки земель [5].

Список використаних джерел

1. Євсюков, Т.О. Деякі підходи до екологічної оцінки стану землекористування на основі даних земельного кадастру [Текст] / Т.О.Євсюков, А.Г. Мартин А.Г. // Землевпорядний вісник. – 2004. – № 2. – С. 65-69.

2. Земельний кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 01.07.2015 р. / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон від 25.10.2001 № 2768-III. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

3. Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми № 6-зем, 6а-зем, 6б-зем, 2-зем) : Наказ Держкомстату України від 05.11.1998 № 377 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50. – 218 с.

4. W. Lee Kuhre. ISO 14031 – Environmental Performance Evaluation (EPE). Book 4: Practical Tools and Techniques for Conducting an Environmental Performance Evaluation / Prentice Hall, 1997. – 480 p.

5. Про затвердження Положення про моніторинг земель : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661 // Земельне законодавство.

Бойко Є.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Куцак В. **О**., студент
Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Забезпечення сталого розвитку портової галузі України відіграє важливу роль, в забезпечені конкурентних переваг, підвищення ефективності та надійності функціонування торговельних портів, зокрема, їх техніко-економічного рівня, а також удосконалення організаційно-правових та фінансово-економічних механізмів з урахуванням процесів інтеграції.

Глобалізація світової економіки зумовлює ускладнення механізмів забезпечення конкурентних переваг портової галузі внаслідок зростання конкурентного напруження на світових ринках. На передній план виходить комплекс питань і вимог, пов’язаних з морською інфраструктурою, оновленням флоту, якістю послуг у морських портах, ринковим доступом до портових послуг, вдосконаленням законодавства та регулюючих норм, що стосуються морських портів.

Морські порти є складовою частиною транспортної і виробничої інфраструктури держави на різних напрямах міжнародних транспортних коридорів [2]. Від ефективності функціонування морських портів, рівня їх технологічного й технічного оснащення, відповідності системи управління та розвитку інфраструктури міжнародним вимогам залежить конкурентоспроможність вітчизняного транспортного комплексу на світовому ринку.

В процесі формування стратегії розвитку портових підприємств слід враховувати, що одночасно портове підприємство – це організаційно-правова структура, майновий комплекс, виробничий комплекс, структурований фінансовий об'єкт, соціально-організаційний комплекс.

Головними чинниками, які обмежують можливості портів і які істотно знижують ефективність їх діяльності, продовжують залишатися недостатній розвиток сухопутних транспортних під'їздів до портових терміналів з боку основних залізничних і автомобільних магістралей. Також існує гостра необхідність усунення перешкод для безперешкодного переміщення вантажів через міжнародні межі, спрощення процедур митного оформлення контейнерів з вантажами. Для різних умов повинні застосовуватися різні форми державно-приватного партнерства в портах: чи то це оренда портових перевантажувальних потужностей, чи то надання концесії на створення портових потужностей або співпрацю між державними адміністраціями портів і приватними операторами-інвесторами на умовах спільної діяльності.

Тому стратегія розвитку портових підприємств повинна бути спрямована на збільшення портових потужностей і забезпечення ефективного розвитку портової інфраструктури, забезпечення безпечного функціонування морської портової інфраструктури і морського транспорту, створення умов, що підвищують конкурентоспроможність вітчизняних морських портів, вдосконалення державного

управління у сфері морського портового господарства.

Сьогодні стратегічні альянси вважаються однієї з найефективніших форм об'єднання в лінійному судноплавстві. Глобальний стратегічний альянс у лінійному судноплавстві – це угода про співробітництво на глобальній основі між групою судноплавних компаній, що охоплюють різні напрямки перевезень вантажів, з метою одержання синергетичного ефекту, що виявляється в зниженні витрат, розподілі ризиків, підвищенні якості обслуговування і т.п., від спільного використання активів [3].

Високим рівнем інтеграції підприємств і установ у системі портового комплексу є створення морських кластерів, що передбачає залучення до сфери взаємодії навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, банків, страхових організацій і інших організацій [4].

Кластерізація є дуже перспективною для розвитку підприємств морського транспорту, оскільки дозволить отримати наступні переваги для економіки регіону: оздоровлення економіки регіону за рахунок комерційної концентрації, спеціалізації та кооперації підприємств морегосподарського комплексу, використання кращих управлінських технологій та впровадження інновацій, стимулювання високотехнологічних галузей, активізація підприємницької діяльності за рахунок створення сприятливих умов для підприємств середнього і малого бізнесу, збільшення вантажопотоків та розвиток експорту, зменшення непродуктивної внутрішньої конкуренції за рахунок ефективного вантажорозподілу та впровадження ефективної системи спеціалізації портів, створення сприятливих умов для підготовки фахівців високої кваліфікації (обмін досвідом, центри перекваліфікації, загальні центри кластерного навчання тощо) [1].

Збільшення обсягів та підвищення якості транспортних послуг, а також забезпечення сталого конкурентоспроможного розвитку портової галузі України зумовлює необхідність забезпечення безпеки перевезень та збереження вантажів, прискорення обслуговування, зменшення цін і витрат на транспортні послуги.

Для збільшення конкурентоспроможності морських портів необхідний інноваційний розвиток та оновлення засобів виробництва. Але це не можливо без відповідного інвестиційного забезпечення. Інвестиційний процес є складовою частиною відтворення, він організує та обслуговує відтворювальну діяльність підприємств портової діяльності. Спад інвестиційної активності в сфері портової діяльності порушив відтворювальні процеси. Заморожування на вкрай низькому рівні інвестиційного процесу, в умовах значного фізичного і морального зносу основних фондів обмежує можливості розвитку. На відтворення капіталу підприємства має вплив характер використання робочої сили. Освіта як фактор відтворення робочої сили формує інтелектуальну форму капіталу, лежить в основі прискорення інноваційного розвитку. Особливо це важливо для портової діяльності Україні в даний час.

Список використаних джерел

1. Гребенник, Н.Г. Факторы привлекательности морского кластера. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ei/2011_46/pdf/11_Greb.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Іртищева, І.О. Стратегічні орієнтири розвитку логістичної інфраструктури в морегосподарському комплексі України [Текст] / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Збірник наукових праць НУК. – Миколаїв : НУК, 2014. – № 1 (451). – С. 12-16.

3. Іртищева, І.О. Інновації в період економічних трансформацій [Текст] / І.О. Іртищева, А.Я.

Сохнич // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2012. – Вип. 1, Т. 2. – С. 14-18.

3. Щербина, В.В. Формування стратегії розвитку підприємств морського транспорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sworld.education/ (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Бурковський П.А., аспірант
Науковий керівник - Крисанов Д.Ф., д.е.н., професор
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»
м.Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТСТІ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ

За сучасних умов господарювання особливої актуальності набули проблеми диспаритетних економічних відносин між сільгоспвиробниками та переробно-харчовими підприємствами, що є результатом впливу низки чинників, безпосередня дія яких спрямована на підвищення собівартості сільськогосподарської продукції, і відповідно зниження доходів аграрних виробників. Тому питання особливостей формування собівартості сільгосппродукції з метою пошуку та реалізації заходів щодо зниження рівня витрат потребують постійного вивчення, оскільки від цього значною мірою залежать результати діяльності самого підприємства.

Собівартість є одним з найважливіших показників діяльності сільськогосподарських підприємств. Вона показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є для підприємства в конкретних природно-економічних умовах господарювання. Собівартість як економічна категорія являє собою відокремлену частину вартості. Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В конкретно економічному розумінні собівартість – це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг) [1, с. 180].

До основних завдань управління витратами на сільськогосподарських підприємствах можна віднести: планування собівартості, облік витрат та визначення собівартості сільськогосподарської продукції, калькулювання собівартості одиниці продукції, визначення напрямів та реалізація заходів щодо зниження собівартості продукції [2, с.14].

Важливо звернути увагу й на такий аспект собівартості продукції, як відтворення виробництва. Якщо ціна не буде покривати понесених виробничих витрат, то виробництво продукції буде збитковим і підприємство рано чи пізно приречене на банкрутство, а якщо не буде отримувати прибутку – то на стагнацію і занепад в перспективі. Отже, при формуванні собівартості продукції необхідно об’єктивно враховувати склад і норми витрат по кожному елементу, а також усі супутні витрати, якими супроводжується її виробництво, та витрати на відтворення виробництва [3, с.53].

Визначення собівартості починають з продукції рослинництва, оскільки вона значною мірою споживається тваринництвом. Об’єктами розрахунку собівартості в рослинництві є різні види продукції, які одержують від кожної культури. Крім того, визначають собівартість незавершеного виробництва, що складається із собівартості сільськогосподарських робіт і вартості спожитих ресурсів для виробництва продукції рослинництва, які виконані в поточному році під урожай майбутнього року [4, с.147].

Виходячи з цього, об'єктами калькуляції у рослинництві є: зернові та зернобобові культури, технічні культури, картопля та овочеві культури, кормові культури, багаторічні насадження, квітникарство та витрати під урожай майбутнього року, тобто незавершене виробництво [5].

Витрати на вирощування і збирання, наприклад, зернових культур становлять собівартість зерна, зерновідходів та соломи. При розрахунках собівартості в першу чергу із загальної суми витрат виключають собівартість соломи (полови), стебел кукурудзи. Собівартість соломи, гички, стебел кукурудзи та соняшнику, капустяного листя та іншої побічної продукції рослинництва визначають, виходячи із розрахунково-нормативних витрат на їх збирання, транспортування, скиртування й інші роботи відповідно до прийнятої у господарстві технології [2, с.16].

Решту витрат розподіляють між зерном і зерновідходами, при цьому зерно приймається за одиницю, а зерновідходи прирівнюються до нього за коефіцієнтом, який розраховують за вмістом у них повноцінного зерна. У разі вирощування товарного насіння зернових культур загальну суму витрат, включаючи додаткові витрати, що безпосередньо пов'язані з одержанням насіннєвого зерна відповідних репродукцій, розподіляють між цими класами насіння пропорційно до його вартості за реалізаційними цінами. Собівартість 1 ц насіння визначають діленням суми витрат, віднесених на насіння відповідного класу, на його масу після доробки.

Від розвитку рослинництва залежить і розвиток іншої галузі сільського господарства – тваринництва. Об’єктами калькуляції у тваринництві згідно з Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств планування собівартості продукції є: велика рогата худоба молочного напрямку; велика рогата худоба м’ясного напрямку; свинарство; вівчарство (козівництво); птахівництво; інкубація; конярство; кролівництво і звірівництво; рибництво, бджільництво, штучне осіменіння тварин і птиці [5].

Собівартість продукції тваринництва включає витрати на утримання поголів'я худоби, птиці, звірів. Обчислюючи її, від загальної суми витрат віднімають вартість гною та побічної продукції. У собівартість гною і пташиного посліду включають вартість підстилки, нормативно-розрахункові витрати на транспортування, подрібнення підстилки, прибирання, навантаження, транспортування й зберігання гною. У витрати також включають амортизацію, вартість ремонтів та інші витрати на утримання гноєсховищ, гноєтранспортерів. Вартість іншої побічної продукції визначають за цінами можливої реалізації та іншого використання. Її вартість відносять на зменшення витрат на утримання відповідних видів і груп худоби (птиці) [2, с.17].

Таким чином, на розвиток діяльності сільгосппідприємства значно впливає зниження собівартості продукції, що має певні особливості формування в аграрному секторі. При формуванні собівартості одиниці сільгосппродукції найчастіше використовують такі

прийоми: пряме віднесення витрат на відповідні види продукції; вилучення із загальної суми витрат побічної продукції, вираженої у грошовій формі; розподіл витрат між видами продукції пропорційно до кількісного значення однієї з головних ознак, спільної для всіх видів одержаної продукції; коефіцієнтний метод; пропорційний метод та комбінований метод. Також слід зазначити, що собівартість одиниці продукції в рослинництві залежить від урожайності та витрат на 1 га посівної площі сільськогосподарських культур, а в тваринництві – від продуктивності та величини витрат на 1 голову тварин.

Список використаних джерел

1. Бадалов, Х. М. Динаміка собівартості продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах [Текст] / Х. М. Бадалов // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 8. – С. 179–186.

2. Морщенок, Т.С. Особливості визначення собівартості основних видів сільськогосподарської продукції [Текст] / Т. С. Морщенок, А. В. Ткаленко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – №6. – С. 12–21.

3. Крисанов, Д. Ф. Формування собівартості продукції і прибутків товаровиробників у харчовому ланцюзі [Текст] / Д. Ф. Крисанов, О. М. Варченко, М. Є. Рогоза // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 2. – С. 52–70.

4. Андрійчук, В.Г. Економіка аграрних підприємств [Текст] / Андрійчук В.Г. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.

5. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств [Текст] : [Наказ Міністерства аграрної політики України № 132 : офіц. текст за станом на 18 травня 2001 року]. – К. : Вища освіта, 2001. – 376 с.

Буслаєва Г.В., старший викладач
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАСОБІВ РОЗМІЩУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В теперішній час недостатня якість санаторно-курортних послуг підприємств та закладів рекреаційної сфери України, їх завищена ціна, низький рівень сервісу, нерозвиненість інфраструктури не відповідають світовим стандартам та потребам вітчизняних та іноземних відпочивальників. Також в сьогоднішніх умовах соціально-економічної кризи відсутні реальні інвестиції в санаторно-курортний комплекс України, а конкуренція з боку іноземних курортів дуже висока. Тому аналіз доходів та витрат колективних спеціалізованих засобів розміщування (СЗР: санаторіїв, дитячих санаторіїв, будинків відпочинку, баз відпочинку тощо) дозволяє оцінити ефективність їх діяльності в сучасних умовах.

Доходи (без ПДВ та акцизів) всіх колективних спеціалізованих засобів розміщування в 2014 році склали 3174,1 млн. грн. (табл. 1). Основна питома вага доходів припадала на спеціалізовані засоби розміщення – юридичні особи (далі – СЗР-юридичні особи) – 3084,9 млн. грн.). В структурі доходів СЗР-юридичних осіб основна частка доходів була сформована санаторіями – 2177,1 млн. грн. або 70,6%. Серед інших СЗР-юридичних осіб базами відпочинку було отримано 284 млн. грн., дитячими санаторіями – 176,8 млн. грн., санаторіями-профілакторіями – 170 млн. грн.

Доходи спеціалізованих засобів розміщення – фізичних осіб (далі – СЗР-фізичних осіб) склали в 2014 році 89,2 млн. грн. або 2,8% від загальної величини доходів спеціалізованих засобів розміщування. СЗР-фізичні особи отримали основну питому вагу доходів від діяльності баз відпочинку, інших закладів відпочинку (крім турбаз) у сумі 83,1 млн. грн., що склало у загальній величині їх доходів 93%.

Таблиця 1

Доходи та операційні витрати спеціалізованих засобів розміщування юридичних та фізичних осіб України у 2014 **році**, **млн**. **грн**.*

Показники	Спеціалізовані засоби розміщування, всього		У тому числі:			
			Юридичні особи		Фізичні особи	
	Доходи	Витрати	Доходи	Витрати	Доходи	Витрати
Спеціалізовані засоби розміщування, всього	3174,1	2924,4	3084,9	2869,0	89,2	55,4
у тому числі:						
- санаторії	2177,1	1932,3	2177,1	1932,3	–	–
- дитячі санаторії	176,8	187,2	176,8	187,2	–	–
- пансіонати з лікуванням	40,7	38,8	40,7	38,8	–	–
- дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	130,6	137,6	130,6	137,6	–	–
- санаторії-профілакторії	170,0	198,9	170,0	198,9	–	–
- бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні (включаючи дитячі)	14,8	16,7	14,8	16,7	–	–
- будинки відпочинку	5,9	6,3	5,4	6,0	0,5	0,3
- пансіонати відпочинку	90,8	89,1	85,2	85,8	5,6	3,3
- бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз)	367,1	317,1	284,0	265,3	83,1	51,8
- оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	0,3	0,4	0,3	0,4	–	–

** Розроблено автором на підставі [1; 2]*

В загальній величині операційних витрат всіх колективних спеціалізованих засобів розміщування основна питома вага припадала на СЗР-юридичних осіб (2869 млн. грн.), а в їх складі – на витрати санаторіїв (1932,3 млн. грн. або 67,4%). Витрати СЗР-фізичних осіб становили в 2014 році 55,4 млн. грн., а в їх складі основна питома вага припадала на бази відпочинку (51,8 млн. грн. або 93,5%).

Найбільшу суму доходів СЗР-юридичні особи отримали від реалізації путівок – 2738,9

млн. грн. або 88,8% від загальної суми їх доходів. Від продажу номерів та додаткових послуг суми доходів склали 168,5 млн. грн. та 176,6 млн. грн. відповідно. Найбільша сума доходів від реалізації путівок припадала на санаторії – 1978,5 млн. грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз доходів від послуг наданих спеціалізованими засобами розміщування – юридичними особами у 2014 **році, млн. грн.***

Показники	Доходи спеціалізованих засобів розміщування (без ПДВ, акцизів тощо)	У тому числі:		
		Від продажу номерів	Від реалізації путівок	Від додаткових послуг
Доходи спеціалізованих засобів розміщування (без ПДВ, акцизів тощо), всього	3084,9	168,5	2739,8	176,6
у тому числі:				
- санаторії	2177,1	66,1	1978,5	132,5
- дитячі санаторії	176,8	0,2	175,5	1,1
- пансіонати з лікування	40,7	1,1	37,6	2.0
- дитячі центри	130,6	–	126,7	3,9
- санаторії-профілакторії	170,0	6,9	152,6	10,5
- бальнеологічні лікарні, грязелікарні	14,8	0,1	10,5	4,2
- будинки відпочинку	5,4	4,5	-	0,9
- пансіонати відпочинку	85,2	13,6	67,2	4,4
- бази та інші заклади відпочинку	284,0	75,8	191,1	17,1
- заклади 1-2 денного перебування	0,3	0,2	0,1	–

** Розроблено автором на підставі [1; 2]*

Основну питому вагу в операційних витратах СЗР-юридичних осіб (табл. 3) складали матеріальні витрати (45,4%) та витрати на оплату праці (25,9%).

На відрахування на соціальні заходи, амортизацію, інші операційні витрати в СЗР-юридичних осібах припадали 8,7%, 5,7%, 14,3% операційних витрат відповідно.

Інші витрати в СЗР-юридичних осібах дорівнювали у 2014 році 43,8 млн. грн. Найбільш значні суми по інших витратах припадали на санаторії (22,9 млн. грн.), санаторії-профілакторії (9,8 млн. грн.), бази та інші заклади відпочинку (7,0 млн. грн.), будинки відпочинку (3,3 млн. грн.).

Проведене аналітичне дослідження показало, що навіть в складних кризових умовах колективні спеціалізовані засоби розміщування України в 2014 році отримали значний дохід від своєї діяльності та мають значний потенціал розвитку.

Таблиця 3

Аналіз витрат спеціалізованих засобів розміщування – юридичних осіб України у 2014 році, млн. грн.*

Показники	Операційні витрати	У тому числі:					Інші витрати
		Матеріальні витрати	Оплата праці	Відрахування на соц. заходи	Амортизація	Інші операційні витрати	
Витрати спеціалізованих засобів розміщування	2869	1303,6	742,8	250,6	161,9	410.1	43,8
у тому числі:							
- санаторії	1932,3	932,5	482,9	167,4	105,2	244,3	22,9
- дитячі санаторії	187,2	84,6	60,7	15,6	2,7	23,6	0,2
- пансіонати з лікування	38,8	13.1	9,5	3,4	2,5	10,3	0,2
- дитячі центри	137,6	56,9	34,1	12,8	8,4	25,4	–
- санаторії-профілакторії	198,9	61,3	66,3	19,9	11,5	39,9	9,8
- бальнеологічні лікарні, грязелікарні	16,7	4,2	5,6	2.2	0,9	3,8	–
- будинки відпочинку	6,0	1,5	2,7	0,9	0,8	0,1	3,3
- пансіонати відпочинку	85,8	45,4	18,8	6,8	5,0	9,8	0,4
- бази та інші заклади відпочинку	265,3	104,2	61,9	21,5	25,0	52,7	7,0
- заклади 1-2 денного перебування	0,4	0,06	0.2	0,04	0,02	0,06	–

** Розроблено автором на підставі [1; 2]*

Список використаних джерел

1. Колективні засоби розміщування в Україні у 2014 році [Текст] : статистичний бюлетень Державної службі статистики України / Відповід. за вип. О.О. Кармазіна. – Одеса : Державна служба статистики України, 2015. – 200 с.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [офіц. сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998—2015. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 19.10.2015). — Назва з екрана.

Ващенко Д.В., магістрант, **Брежнєва-Єрмоленко О.В**., к.е.н., доцент
кафедри фінансів та обліку
Дніпродзержинський державний технічний університет
м. Дніпродзержинськ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Основними сторонами соціального партнерства практично у всіх країнах світу є: держава, наймані працівники в особі профспілок, роботодавці чи власники. В результаті взаємодії цих трьох сторін реалізується соціальна політика держави для забезпечення соціальної злагоди за допомогою соціального діалогу між зазначеними суб'єктами.

Фінансові відносини у системі соціального партнерства дозволяють кожному суб'єкту господарювання здійснювати ефективну фінансово-господарську діяльність, спрямовану, перш за все, на отримання найвищого доходу [1]. При цьому необхідною складовою кожного етапу функціонування підприємства повинно бути отримання соціального ефекту від діяльності.

Слід додати, що соціальне партнерство не є можливим без взаємопов'язаних і взаємоузгоджених дій роботодавців, найманих працівників та представників держави, спрямованих на досягнення і підтримку соціально-економічної стабільності. У межах соціального партнерства кожна із сторін має певний набір обов'язків, тобто: наймані працівники – забезпечувати збільшення продуктивності праці, належну якість виробленої продукції і наданих послуг, дотримуватися трудової дисципліни, нести відповідальність за свої дії тощо; роботодавці – своєчасно і у повному обсязі сплачувати податки, внески і обов'язкові платежі у державний та місцеві бюджети та державні цільові фонди, гарантувати зайнятість і запобігати незаконному звільненню робітників, забезпечувати отримання працівниками заробітної плати на рівні вищому ніж прожитковий мінімум, сприяти збільшенню доходів працівників, надавати соціальну допомогу при настанні певних подій тощо; держава – встановлювати і забезпечувати мінімальні соціальні гарантії, сприяти зайнятості населення, забезпеченню роботодавців держзамовленнями, необхідними ресурсами тощо.

Наголосимо, що кожна із сторін має власні переваги у порівнянні з іншою стороною соціального партнерства, які у поєднанні можуть давати потужний синергетичний ефект.

Підкреслимо, що реалізація фінансових відносин у системі соціального партнерства дозволить забезпечити одночасно і фінансову ефективність і соціальну захищеність [2]. Від оптимальної побудови підприємством таких відносин залежить успішне регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин, а також забезпечення і дотримання соціальних гарантій працівників підприємства.

Фінансове забезпечення відносин соціальних партнерів здійснюється із джерел, які властиві саме їх відносинам: податки, єдиний соціальний внесок, субвенції, субсидії і дотації, благодійні внески, соціальні гарантії тощо.

В цілому, можна виділити різні види фінансових ресурсів, які використовують соціальні партнери, і кожен з них є результатом розподільного процесу як на макрорівні, так і при формуванні грошових доходів і нагромаджень у рамках окремого підприємства або

домогосподарства.

На практиці державою та місцевими органами влади для виконання пріоритетів соціального партнерства використовуються конкретні види податкових та неподаткових платежів, а також кошти державних цільових фондів. При організації відносин суб'єктів підприємництва і найманих працівників прикладами видів фінансових ресурсів є внески засновників у грошовій формі в статутний капітал, прибуток тощо.

Встановлення адекватних фінансових відносин між рівнями фінансової системи країни залежить від дотримання усіма суб’єктами соціального партнерства чинного законодавства та сприяння його покращення з боку регламентування фінансових відносин сторін.

Нагадаємо, що суттєву роль у наповненні бюджетів різних рівних та державних цільових фондів відіграють кошти населення, зокрема, найманих працівників, які сплачують частину свого заробітку та іншого доходу у вигляді податків і зборів. На даний час фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб не надто висока з причини низьких доходів більшості населення країни. Це є основною причиною збільшення податкового тиску на вітчизняні підприємства.

Що стосується фінансових відносин підприємств і населення, то вони виражаються через здійснення найбільших фінансових потоків: виплату найманим працівникам заробітної плати і інших видів грошових винагород. У той же час вони забезпечують існування зворотних потоків: від населення до підприємств, які реалізуються через придбання ними продуктів, товарів та послуг.

Значне місце в системі соціального партнерства належить різним громадським організаціям. Як правило, певні з них (благодійні, профспілкові та інші) формують свій бюджет за рахунок членських внесків, благодійних внесків та доходів від власної діяльності. Витрачання коштів таких організацій йде на потреби їх членів.

Проте, діяльність переважної частини організацій (спортивні, культурно-освітні, соціально-побутові, медичні тощо) соціального значення фінансуються з державного або місцевих бюджетів [3]. Зазначимо, що виділення коштів такої спрямованості є досить обмеженими і, як правило, фінансові потоки у цьому випадку є односторонніми, оскільки надходження коштів від них до бюджетів не надто суттєві, але їх значущість для суспільства визначається тим, що вони виконують суспільно необхідні функції, надаючи послуги соціального характеру.

Реалізація заходів щодо удосконалення фінансових відносин в системі соціального партнерства повинна бути сполучена з певними перетвореннями у інших сферах, таких як: реформування пенсійної системи; фінансове регулювання ринку житла; впровадження державного обов’язкового медичного страхування; реформи у галузі професійної освіти; стимулювання благодійної діяльності; реформування міжбюджетних відносин; реформа податкової системи.

При цьому головним завданням реалізації фінансових відносин в системі соціального партнерства на стадії їх поточного розвитку повинно стати фінансове забезпечення усіх напрямів їх взаємодії за рахунок коштів соціальних партнерів та коштів інших сторін (громадських, фінансово-кредитних благодійних та інших організацій) на підставі досягнення максимальної зацікавленості партнерів у соціальному діалозі.

Список використаних джерел

1. Воробйова, О.І. Теоретичні аспекти фінансових відносин соціального партнерства в Україні

[Текст] / О.І. Воробйова // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 6. – С. 20-24.

2. Баранник, Л. Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. фін. академія, 2012. – 496 с.

3. Мальований, М. І. Стан та тенденції бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні [Текст] / М. І. Мальований // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5–6(2). – С. 27–30.

Галковский С.В., к.э.н., доцент, **Льобка А.Ю.**, студент
Полесский государственный университет
г. Пинск, Беларусь

ВЗАИМОСВЯЗЬ ИНВЕСТИЦИЙ С ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ И ВАЛОВЫМ ВНУТРЕННИМ ПРОДУКТОМ (ВВП)

Инвестиции являются ключевой проблемой социально-экономического развития, т.к. без них невозможно развитие производственной сферы и перестройка экономики. Инвестиционный процесс включает в себя формирование денежных средств, разработку новых технологий, создание производственных зданий и многое другое. Инвестиции – это отказ от потребления в настоящем в пользу получения прибыли в будущем.

Чем больше доходы населения, тем больше оно сберегает и, соответственно, тем выше уровень инвестиций. Однако, если экономическое положение в стране нестабильное, то часть свободных денежных средств оказывается незадействованной в инвестиционном процессе. Инвестиции позволяют значительно увеличить капитал, способствуют развитию конкурентоспособности и качества товаров, улучшению производства. Основной целью государственной политики является улучшение инвестиционного климата в стране, привлечение иностранных инвестиций и создание новых инвестиционных проектов.

Необходимо понимать, что инвестиции бывают не только долгосрочные, но и краткосрочные. К долгосрочным в основном относятся вложения в основной и оборотный капитал, затраты на капитальный ремонт, вложения в НИОКР и т.д. В долгосрочном периоде экономический рост связан, прежде всего, с тем уровнем инвестиций, которые направляются на модернизацию и реконструкцию производства, на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы. Однако стоит заметить, что вложения связанные с повышением культурного и образовательного уровня, улучшением бытовых условий и здравоохранения играют не самую последнюю роль.

Формирование благоприятного инвестиционного климата в стране связано с макроэкономической стабилизацией, сокращением уровня инфляции, преодолением спада производства, внедрением эффективных рыночных механизмов.

Обычно экономический рост определяют через рост реального ВВП за определенный период времени или реального ВВП на душу населения. В таблице 1 представлены основные показатели инвестиционной деятельности в Республике Беларусь за период

2012-2014 гг.

Таблица 1

Основные показатели инвестиционной деятельности в Республике Беларусь за период 2012-2014 **гг**.

Показатели	2012	2013	2014
Валовой внутренний продукт (ВВП)			
трлн. руб.	530,4	649,1	778,5
на душу населения, млн. руб.	56,0	68,6	82,2
в процентах к предыдущему году (в сопоставимых ценах)	101,7	101,0	101,6
Инвестиции в основной капитал			
трлн. руб. (в фактически действовавших ценах)	154,4	209,6	225,7
в процентах к ВВП	29,1	32,3	29,0
на душу населения, млн. руб.	16,3	22,1	23,8
Поступило прямых иностранных инвестиций в реальный сектор экономики (без банков)			
трлн. руб. (в фактически действовавших ценах)	136,6	159,8	206,4
в процентах к предыдущему году (в сопоставимых ценах)	101,7	94,2	113,0

Примечание – Источник: [1]

Исходя из данных, представленных в таблице 1, можно утверждать: ВВП как в стоимостном выражении, так и на душу населения ежегодно увеличивается. Однако темпы увеличения не постоянны (в 2014 г. увеличение на 1,6%, в 2013 г. – на 1%, в 2012 г. – на 1,7%). Эта же тенденция распространяется и на инвестиции в основной капитал. Инвестиции составили 29% от уровня ВВП в 2012 г., в 2013 г. – 32%, в 2014 г. – 29%. Иностранные инвестиции в процентах к предыдущему году снизились с 101,7% в 2012 г. до 94,2% в 2013 г., а затем в 2014 г. снова увеличились и составили 113%.

Повышение инвестиционной активности и эффективности инвестиционной деятельности в настоящее время является ключевой проблемой экономического развития Республики Беларусь. Решение этой проблемы, а также развитие отечественных предприятий заключается в создании белорусско-российских финансовых промышленных групп, а также сотрудничестве с другими государствами и акционировании белорусских предприятий с участием иностранных инвесторов. Такое акционирование будет полезным за счет постоянного наличия необходимого сырья, выпуска высококачественной продукции и ее конкурентоспособности. Уже сегодня существует множество совместных предприятий Беларуси и иностранных государств по выпуску высококачественной продукции. Это бытовая техника, машины, текстиль и многое другое.

Однако существующих условий недостаточно для полноценной инвестиционной деятельности, поэтому требуется улучшение инвестиционного климата, а также активизации и повышения эффективности инвестиционной деятельности на предприятиях. Для того, чтобы улучшить инвестиционный климат, необходимо устранить существующие недостатки, а также определить благоприятные и препятствующие факторы развития инвестиционного климата. Пути решения существующих проблем: уточнение основных составляющих приоритетов в существующих программах развития Республики Беларусь, наполнение приоритетных направлений эффективными инвестиционными проектами, усиление поиска потенциальных инвесторов.

Инвестиции играют большую роль в экономике страны. Инвестиционная деятельность связывает процесс производства и реализации продукции. Инвестиционные процессы

должны постоянно проходить для успешного функционирования экономики, так как они положительно сказываются на экономическом росте. Повышение инвестиционной активности и эффективности инвестиционной деятельности в настоящее время являются ключевой проблемой экономического развития Республики Беларусь.

Список использованных источников

1. Национальный Интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Минск, 2015. – Режим доступа: http://belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/investitsii-i-stroitelstvo/ofitsialnye-publikatsii_10/index_714/ – Дата доступа: 22.10.2015
2. Государственное регулирование иностранных инвестиций в условиях переходной экономики в Республике Беларусь / Серия: «ЭКОНОМИКА», приложение к журналу «Право и экономика». – Мн.: «Право и экономика», 2000. – 158 с.
3. Инвестиции // Экономика Беларуси. – 2012. – № 4 (33). – С. 6–42.
4. Петрович Э.И., Боган С.А., Инвестиции в основной капитал [Текст] / Э.И.Петрович, С.А.Боган // Экономический бюллетень Научно-исследовательского экономического института Министерства экономики Республики Беларусь. – 2014. – № 8 (206). – С.48-51.

Гапак Н.М., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Ефективна політика місцевого економічного розвитку повинна вдало компонувати наявні інструменти підтримки розвитку пріоритетних видів діяльності на регіональному та субрегіональному рівнях, враховуючи соціально-економічні особливості певної місцевості. При цьому така політика покликана реалізувати дві стратегічні мети [1, с.10-12]:

1) забезпечення *приватної користі* через підвищення особистих доходів і покращення добробуту (і, як наслідок, зменшення рівня особистої вразливості та полегшення реакції на зміни у виробничих технологіях та у ринковому середовищі);

2) забезпечення *суспільної користі* через збільшення оподатковуваного капіталу і робочих місць, збільшення податкової бази (і, як наслідок, поліпшення іміджу та єдності громади, покращення громадських послуг).

Органи влади всіх рівнів (державного, а особливо регіонального і місцевого), громадські організації і приватний сектор повинні бути не просто суб’єктами регіональної економічної політики, а обов’язковими партнерами у процесі економічного розвитку. Така ціль може досягатися при відповідній збалансованості його інструментів. Для аналізу збалансованості за основу прийнято модель, що визначає чотири групи інструментів – бюджетно-фінансові, підвищення конкурентоспроможності, інституційного забезпечення, інтеграції та взаємодії. Разом з тим зрозуміло, що досягти абсолютної розмежованості при

класифікації інструментів майже неможливо, оскільки їх функції перетинаються, а ступінь переважної важливості того чи іншого функціонального напряму інструмента виявляти недоцільно через надзвичайну трудомісткість такого аналізу.

Найширше представлені та законодавчо визначені українським законодавством *бюджетно-фінансові інструменти* регіонального економічного розвитку. Крім того, переважна більшість засобів реалізації бюджетно-фінансових інструментів (податкове регулювання; фінансова, кредитна та гарантійна підтримка розвитку підприємництва; субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів); бюджетне планування) широко використовується у практичній діяльності органами місцевого самоврядування, меншою мірою використовуються продаж муніципальних цінних паперів, допомога з державного фонду регіонального розвитку, дотації вирівнювання. Проте, різноманітність і, що найбільш важливо, їх дієвість, суттєво поступаються передовому досвіду розвинених країн. Також військові та пов'язані з ними економічні причини в українських реаліях фактично «заморожують» застосування окремих методів – субвенції з держбюджету на виконання інвестиційних програм, залучення коштів державного фонду регіонального розвитку.

До сфери впливу на *підвищення конкурентоспроможності* економічної діяльності було віднесено такі основні інструменти, як стратегічне планування, розвиток інновацій та інноваційної інфраструктури, кластери, інвестиції в людський розвиток, проекти регіонального та місцевого розвитку, територіальний маркетинг і брендінг, програми державної підтримки та галузеві програми, вирівнювання економічного розвитку. Загальна їх ознака – дотичність до ринкових характеристик та можливостей покращення ринкової позиції бізнесу за рахунок їх реалізації.

Інструменти, класифіковані авторами [2] як належні до сфери *інституційного забезпечення* (публічно-приватне партнерство; організаційно-консультаційна підтримка), в Україні розвинені недостатньо.. Так, публічно-приватне партнерство, хоча й має законодавче підґрунтя, в практиці місцевого економічного розвитку діє фрагментарно, залежно від ситуації, що виникла. Така діяльність в Україні, як правило, не інституціоналізується, на відміну від країн ЄС та США. У США, наприклад, до форми державно-приватного партнерства відносять корпорації розвитку, які можуть бути різних видів, і є постійно діючими організаціями. Всі вони характеризуються проведенням економічних досліджень, допомогою з організації венчурного бізнесу, здійсненням маркетингових і фінансових функцій. У країнах ЄС коло інститутів, які безпосередньо залучаються до процесу розвитку територій (крім органів державної влади та органів місцевого самоврядування різного рівня), дуже широке: асоціації муніципалітетів; національні агентства розвитку; торговельно-комерційні та промислові палати; технополіси; бізнесові й інноваційні центри; регіональні фінансові компанії; приватні консультанти та експерти; профспілки; організації, які займаються працевлаштуванням населення; організації, які спеціалізуються на поширенні нових технологій; бізнес-інкубатори; венчурні фонди; гарантійні фонди; благодійні фонди; місцеві агентства розвитку; комунальні фундації; заклади вищої освіти та наукові центри; технологічні дослідницькі лабораторії тощо.

Незважаючи на відсутність цілеспрямованої державної політики щодо розбудови інституційної інфраструктури регіонального розвитку, в Україні створено і функціонує багато

агенцій регіонального розвитку (АРР) та організацій, які не мають такої назви, але ідентифікують себе як такі, що цілком або частково діють з метою сприяння регіональному та/або місцевому розвитку. Але рівень співпраці зазначених організацій та місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування залишається низьким: такі організації майже не залучаються до розробки місцевих і регіональних програм і стратегій розвитку та процесу їх подальшої реалізації; діяльність відповідних організацій в Україні сьогодні здійснюється переважно за рахунок фінансової підтримки з боку іноземних і міжнародних донорів; практично відсутня координація та узгодження діяльності організацій, що позиціонують себе як АРР, на регіональному рівні. Кількість та розмаїття інституційних структур місцевого економічного розвитку в Україні та розвинених країнах навіть не співставні. Багато їх видів в Україні просто відсутні: «центри з однією зупинкою», системи групового маркетингу, корпорації розвитку.

Про інструменти інтеграції та взаємодії органів влади можна стверджувати, що вони повинні бути чи не найдієвішими інструментами регіонального економічного розвитку саме на субрегіональному рівні, оскільки суб'єктами засобів його реалізації (міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво, транскордонне співробітництво) є, в основному, саме місцеві ради і органи виконавчої влади (міські, сільські, селищні). Авторами [2] сюди віднесено міжмуніципальне, міжрегіональне та транскордонне співробітництво Крім того, більшість засобів реалізації цих інструментів потребують, насамперед, ініціативності, доброї волі та організаційних зусиль саме від органів місцевого самоврядування.

У цілому різні інструменти регіонального економічного розвитку територій можна вважати взаємопоєднаними і переплетеними (рис. 1).

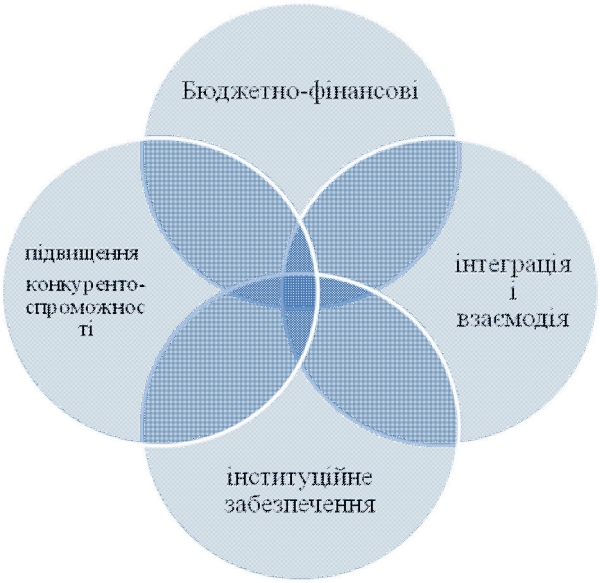

Рис. 1. **Взаємозв'язок інструментів регіонального розвитку**

Логічно, що завжди виникатиме частина інструментів (розміщена у центрі переплетень), що дотична до різних груп, вони будуть мати універсальну природу впливу і генеруватимуть синергічні ефекти. З іншого боку, частина інструментів матиме точкові, але теж необхідні ефекти.

Список використаних джерел

1. Слава, С. Місцевий економічний розвиток: сучасні концепції та методи. Вибірковий огляд досвіду США в контексті умов України [Текст] / С. Слава, Г. Грін. – Ужгород : Мистецька лінія, 2000. – 236 с.
2. Регіональні та субрегіональні підходи до розвитку пріоритетних видів економічної діяльності в Закарпатській області // Звіт Закарпатського регіонального центру соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України. – Неопубліковані матеріали. – Ужгород, 2015 р.

Гахович Н.Г., к.е.н., старший науковий співробітник
відділу промислової політики
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»
м. Київ, Україна

МАШИНОБУДУВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає спрощення руху товарних потоків між країнами починаючи з 1 січня 2016 р. А з квітня 2014 р. ведення в дію зі сторони ЄС односторонніх торговельних преференцій для України, вже сприяло збільшенню експорту продукції машинобудування та зменшенню від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС продукцією машинобудування.

За статистичними даними Держстату України на частку продукції машинобудування за 2014 р. припадало 18,3% експорту і 23,8% товарного імпорту, а за 7 м. 2015 р. відповідно 11,7% та 20,8%. В 2015р. триває тенденція зменшення товарообігу галузі. Водночас у загальній структурі експорту продукції машинобудування частка до ЄС зросла з 30,4% (2014 р.) до 43,4 (7 м. 2015 р.).

Особливо це стосується таких підгруп, як (84) реактори ядерні, котли, машини та (85) електричні машини. Їх частка в структурі експорту машинобудівної продукції до країн ЄС складає відповідно 7,8% і 32,2% (разом 40%). Самі ці підгалузі машинобудування мають високий потенціал, як для розвитку внутрішнього ринку, так і для продовження виходу на зовнішні ринки ЄС (см. табл.).

Серед основних імпортерів української продукції машинобудування з країн ЄС слід виокремити: Угорщину (на 270,6 млн дол. США), Німеччину (на 239,8 млн дол. США), Польщу (на 207,9 млн дол. США), Чехію (на 80 млн дол. США) та ін.

Що стосується обсягів імпорту з країн ЄС, то вони майже не зростають, але за 7 м. 2015 р. в структурі загального імпорту продукції машинобудування займають 44,5%. Це переважно сучасне високотехнологічне обладнання, машини та комплектуючі вироби.

Найбільші імпортні поставки з країн з ЄС в Україну здійснювались за такими підгрупами: (84) реактори ядерні, котли, машини (17,6%); (85) електричні машини (14,4%); (87) засоби наземного транспорту крім залізничного (9,6%). Відповідно через імпортозалежність внутрішнього ринку, спостерігається збільшення імпорту, зокрема, легкових автомобілів, тракторів, зернозбиральних комбайнів та побутової техніки (табл.1).

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС по продукції машинобудування, млн. дол. США

Види продукції	2012	2013	2013/ 2012,%	2014	2014/ 2013,%	7 м. 2015
84. Реактори ядерні, котли, машини						
експорт	366	419	114,5	423	101	198
імпорт	3642	3413	93,7	2278	67,7	738
85. Електричні машини						
експорт	1483	1502	101,3	1649	109,8	820
імпорт	1903	1874	98,5	1403	74,9	604
86. Залізничні локомотиви						
експорт	275	131	47,6	72	55,0	33
імпорт	261	83	31,8	28	33,7	6
87. Засоби наземного транспорту						
експорт	25	26	104,0	21	80,8	12
імпорт	2989	2756	92,2	1199	43,5	405
88. Літальні апарати						
експорт	271	13	4,8	11	84,6	2
імпорт	28	21	75,0	12	57,1	9
89. Судна						
експорт	77	21	27,3	16	76,2	8
імпорт	87	25	28,7	11	44,0	5
90. Прилади та апарати оптичні, фотографічні						
експорт	41	50	122	45	90	21
імпорт	471	438	93	292	66,7	103

Джерело: розрахунки за даними Держстату України: [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Найбільші обсяги продукції машинобудування Україна імпортує з: Німеччини (на 577,9 млн дол. США), Польщі (на 255,1 млн дол. США), Італії (на 160,9 млн дол. США), Чехії (на 116,8 млн дол. США), Франції (на 101,4 млн дол. США) та ін.

Таким чином, можна вважати, що підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС дає більш переваг, ніж ризиків. Подальший успіх асоціації з ЄС залежатиме від того, як швидко ми зможемо переключитися з теми ризиків на тему можливостей. Підставою для такого висновку є те, що українські виробники продукції машинобудування зацікавлені та розраховують не тільки на збільшення експорту в країни ЄС, але й на імпорт з ЄС передових технологій, що дозволить прискорити модернізацію вітчизняних підприємств, поліпшити якість та убезпечити її конкурентоспроможність.

До суттєвих перешкод щодо розширення обсягів та покращення структури взаємного товарообігу у машинобудуванні становить через наявність технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС. Водночас, мають місце ризики пов'язані з можливістю часткової втрати окремих машинобудівних виробництв, що працювали переважно на російський ринок і за їхніми технічними регламентами. Оскільки значна кількість цих підприємств розміщені на сході країни, тобто в зоні конфлікту, це створює додаткову загрозу.

Промисловим підприємствам, продукція яких має більш високу додану вартість, треба розвивати здатність швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, створювати

продукцію, що випереджає вимоги покупців. Цьому може сприяти зміна бізнес-моделі, перехід на процесну модель управління вирішенням завдань. Для більшості гнучких компаній характерна модель, що об'єднує основні процеси: управління життєвим циклом продукту, розроблення нових продуктів, управління взаємовідносинами з клієнтами, управління продажами та замовленнями з допоміжними процесами.

Підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною надає можливості розширення кооперації з виробництва високотехнологічної продукції машинобудування разом з провідними світовими компаніями. Наприклад, коли Чехія приєдналась до ЄС, туди зайшов потужний європейський інвестор і Skoda стала випускати відмінні машини, які завоювали й міцно закріпилися на ринках країн ЄС та інших країн. В нашому випадку таким прикладом може стати корпорація «Богдан», яка починає новий етап співпраці з одним з лідерів світової автопромисловості Hyundai Motor Company (Південна Корея). В його рамках вона починає промислову збірку повноприводних вантажівок Hyundai подвійного призначення, що відрізняються високою прохідністю і надійністю при невисокій вартості.

Таким чином, для ефективної співпраці у галузі машинобудування необхідно вирішити наступне:

- активізувати створення сприятливих умов для ведення бізнесу, йдеться мова про захист приватних інвестицій. Треба створити зрозуміли (прозорі) умови для іноземних інвесторів щодо ведення бізнесу;
- забезпечити уніфікацію та інтеграцію відповідної нормативно-правової бази та регуляторних практик із відповідним регулюванням і практиками в ЄС. Це буде сприяти поширенню доступу українських компаній на європейський ринок, а також покращенню конкурентноздатності вітчизняної продукції;
- поширити освоєння ринків ЄС, на яких Україна вже засвідчила свою присутність з багатьох видів машинобудівної продукції;
- створення в Україні структури з надання фінансової підтримки експорту, так званого Експортно-кредитного агентства.

Ефективне виконання Угоди об асоціації з ЄС та успіх в проведенні реформ дозволить створити сприятливе середовище для поступової інтеграції нашої держави з внутрішнім ринком ЄС, залучення інвестицій, створення нових робочих місць і, як наслідок, підвищення рівня життя населення.

Годнюк І.В., к.е.д, доцент, **Костинюк Б.О**., студент магістратури
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам`янець-Подільський, Україна

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ

Наявність власного капіталу є умовою створення та розвитку бізнесу. Власний капітал є одним із найістотніших і найважливіших показників, що виконує такі функції: самостійності і влади; відповідальності і захисту прав кредиторів; довгострокового кредитування; фінансування ризику; кредитоспроможності; компенсації понесених збитків; розподілу доходів і активів.

Розгляд поняття "власний капітал" в обліковій літературі дає підстави стверджувати про дискусійність та неоднозначність його визначення. Це зумовлено наявністю п'яти теорій капіталу (теорія власності, теорія господарської одиниці, теорія залишкового капіталу, теорія підприємства, теорія фонду) і, відповідно, різним трактуванням природи капіталу.

Згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"(далі НП(С)БО 1, затвердженого Наказом Мінфіну України від 07.02.2013 N 73 та міжнародних стандартів поняття "власний капітал" трактується як частка в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [2, 3].

В цілому, погляди на власний капітал можна розділити на три частини: визначення власного капіталу як суми вкладеного капіталу засновниками і накопиченого капіталу в процесі діяльності підприємства, як чисту вартість майна або різниці між активами і зобов'язаннями підприємства та погляд крізь призму "теорії власності" як обсяг прав та інтересів власника фірми [1].

Зважаючи на економічний та правовий зміст власного капіталу, та для більш зрозумілого окреслення окремих його складових частин, визначення власного капіталу можна сформулювати таким чином: власний капітал є власним джерелом відтворення активів, який відображає обсяг прав і інтересів власників і має бути представлений інвестованим та накопиченим капіталом.

Власний капітал в обліку має свою класифікацію. Згідно НП(С)БО 1 структура власного капіталу підприємства має вигляд: зареєстрований капітал; капітал у дооцінках; додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); неоплачений капітал; вилучений капітал [3] .

Проте незалежно від того, хто і як трактує ті чи інші складові частини структури власного капіталу, його загальні розміри, що відображаються у звітності, залежать від реальної оцінки активів, об'єктивності облікових даних щодо розрахунків з кредиторами та державою.

Результатом оцінки підприємства загальноприйнятими методами оцінки бізнесу (витратним, дохідним, порівняльним) завжди є одержання такої оцінки власного (зареєстрованого) капіталу підприємства, що найчастіше не збігається з вартістю її власного (зареєстрованого) капіталу, що вказується в бухгалтерському балансі підприємства [5].

Використання дохідного методу істотно обмежується в Україні. Це пов'язано з тим, що більша частина підприємств в країні збиткова (або показують свою збиткову діяльність), ще одна з головних проблем застосування дохідного методу оцінки акцій – це визначення

ставки дисконту, що в умовах нестабільної фінансової ситуації в Україні зробити складно. Проте це не означає, що таку роботу не треба проводити. Одним із шляхів оцінки власного капіталу є застосування методу змінного росту. При цьому вартість власного капіталу дорівнюватиме сумі дисконтованої та капіталізованої вартості капіталу [4].

Розглянувши можливі підходи до оцінки капіталу слід відмітити, що на практиці оцінка капіталу передбачає насамперед оцінку з погляду активів підприємства, тобто за допомогою показника чистих активів, що є індикатором, якій характеризує стан статутного капіталу і деякою мірою фінансову стійкість підприємства, що в умовах ринку явно не достатньо.

Також слід відмітити, що нормативна база обліку власного капіталу містить низку протиріч та недоліків. Так, у визначеній площині, можна виділити: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий Кодекс України, П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», П(С)БО 7 «Основні засоби», Закон України «Про режим іноземного інвестування» та ін. При цьому, значна кількість нормативно-правових актів не забезпечують якості законодавчого регулювання обліку та контролю власного капіталу, а навпаки призводять до виникнення чисельних законодавчих прогалин.

А саме: складнощів при розрахунках розмірів щорічних відрахувань до резервного капіталу підприємств; мінімізації захисної функцію власного капіталу; акумулювання ризиків фіктивного банкрутства та формування підприємств за наявності штучно завищеного статутного капіталу.

Мінімізація низки негативних наслідків впливу законодавчих прогалин у нормативно-правовій базі можливе при проведенні комплексу правотворчих оперативних заходів із їх подолання та усунення.

Список використаних джерел

1. Кіндрацька, Л. Теорія бухгалтерського обліку: сучасні реалії оновлення [Текст] / Л. Кіндрацька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №12. – С. 30-33.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Наказом Мінфіну України від 07.02.2013 N 73 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13 (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

4. Грязнова А.Г. Оценка бизнеса : [учебник] / А.Г. Грязнова, М.А. Федотова. М.: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.

5. Підлісецький Г.М. Методичні рекомендації оцінки майна в підприємствах АПК: [навч. посіб.] / Г.М. Підлісецький. – ННЦ “Інститут аграрної економіки”. - 2005. – 168 с.

Гречана С.І., к.е.н., доцент, старший науковий співробітник
Інститут економіко-правових досліджень НАН України
м. Київ, Україна

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В умовах глобалізації світової економіки всебічне зростання України залежить від рівня розвитку її регіонів, що актуалізує інтенсивний пошук шляхів організації ефективного міжрегіонального співробітництва. Цей дієвий інструмент розв'язання регіональних проблем є могутнім чинником впливу на процес відтворення суспільного продукту та економічного зростання, особливо в напрямках зміцнення ресурсного потенціалу регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності.

Успішна реалізація завдань функціонування та розвитку міжрегіонального співробітництва потребує прийняття своєчасних та адекватних управлінських рішень, що, в свою чергу, має забезпечуватись достовірними результатами аналізу інформації про соціально-економічні процеси, які відбуваються в регіонах. Сучасна наукова думка пропонує значну кількість методів аналізу, які можуть бути використані в процесі їх оцінювання.

Тому *метою даного дослідження* є визначення методичного підходу до проведення аналізу показників міжрегіонального співробітництва для оцінки сприятливості умов його інтенсивного.

Для виконання поставленого завдання , в першу чергу, була побудована система показників міжрегіонального співробітництва (МРС). За результатами систематизації найпоширеніших індикаторів оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, показники були згруповані у п’ять секторів (основні соціально-економічні показники; виробнича сфера, підприємницька сфера, сфера споживання та інфраструктури, соціальна сфера). Кожному з них було присвоєно ознаку впливу (основний індикатор, стимулятор міжрегіонального співробітництва чи де стимулятор МРС) та визначені оптимальні тенденції змін в процесі та за результатами МРС.

Виходячи з задачі дослідження було запропоновано застосування наступного комплексу методичних прийомів аналізу отриманої системи показників. *На першому етапі* провести порівняльний аналіз показників по секторах, а саме горизонтальний аналіз за групами показників в розрізі регіонів (областей) за останні роки. *На другому етапі* інтерпретувати отримані результати у рейтингову оцінку з поділом регіонів на групи за сприятливістю умов інтенсивного розвитку міжрегіонального співробітництва: *сприятливий клімат розвитку міжрегіонального співробітництва* (***С**$_{МРС}$*) – до групи відносяться ті регіони, за якими спостерігається стабільне зростання показників-стимуляторів та індикаторів МРС чи падіння показників-дестимуляторів МРС; *умовно-сприятливий клімат* (***УС**$_{МРС}$*) – включаються ті області України, в яких на фоні зростання (падіння) показників-стимуляторів (-дестимуляторів) та індикаторів спостерігаються виключення, що незначно погіршують ситуацію; *умовно-несприятливий клімат* (***УН**$_{МРС}$*) – всі інші; *несприятливий клімат* (***Н**$_{МРС}$*) – відносять такі регіони, в яких спостерігаються систематичні зниження значень індикаторів МРС у бік погіршення рівня соціально-економічного розвитку.

Дана методика аналізу показників міжрегіонального співробітництва була застосована

до статистичних даних за період 2010-2014 роки [1-3]. В результаті регіони України поділені на лідерів та аутсайдерів за умовами сприяння розвитку регіональної співпраці (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг регіонів
сприятливості умов інтенсивного розвитку МРС у 2010–2014 **рр**.

Регіони	Основні соціально-економічні показники	Виробнича сфера	Підприєм-ницька сфера	Сфера споживання та інфраструктури	Соціальна сфера	Загальний рейтинг
АРК	*Н*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$
Вінницька	***УС***$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Волинська	*С*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Дніпропетровська	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$
Донецька	*Н*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$
Житомирська	*Н*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Закарпатська	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$
Запорізька	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Івано-Франківська	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$
Київська	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$
Кіровоградська	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Луганська	*Н*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$
Львівська	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Миколаївська	*Н*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$
Одеська	*Н*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$
Полтавська	***УС***$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Рівненська	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Сумська	*С*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$
Тернопільська	*Н*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$
Харківська	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$
Херсонська	*Н*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$
Хмельницька	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$
Черкаська	*Н*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*Н*$_{МРС}$
Чернівецька	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$
Чернігівська	*Н*$_{МРС}$	*С*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$	***УС***$_{МРС}$	*УН*$_{МРС}$

Для отримання даного результату було проведено аналіз двадцяти семи показників за п’ятьма сферами. Якщо темпи змін аналізованих показників для окремого регіону мали зростаючий тренд (не менше трьох періодів) тобто переважно стабільне зростання, ця область отримувала в рейтингу значення «сприятливий клімат розвитку міжрегіонального співробітництва». До цієї категорії потрапили Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Сумська та Тернопільська області. Відповідно, при відсутності таких періодів, -

«несприятливий клімат розвитку міжрегіонального співробітництва» -Автономна Республіка Крим, Донецька, Луганська, Херсонська та Черкаська області. Інші регіони не мають вираженого превалювання рис інтенсивного розвитку МРС чи його відсутності, тому отримали на умовні рейтинги. За переважання позитивних трендів, але за наявності періодів знижень – «умовно-сприятливий клімат розвитку міжрегіонального співробітництва», і за протилежної ситуації – «умовно-несприятливий клімат розвитку міжрегіонального співробітництва».

За деякими показниками проводилось корегування значень (підвищення чи пониження

рейтингу) на основі порівняння з загальнонаціональними значеннями. Наприклад, за показником «Заробітна плата» Волинській, Закарпатській, Одеській, Полтавській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областям підвищено рейтинг, бо вони мали темпи росту заробітної плати вищі ніж загальноукраїнські. Аналогічно було відкореговано результати рейтингу за прибутком підприємств, чистий експорт та імпорт, рентабельність операційної діяльності, кількість підприємств та малих підприємств, роздрібний товарообіг та реалізація послуг, вантажні та пасажирські перевезення автомобільним транспортом.

Дана класифікація регіонів визначає перспективні напрями (території) при плануванні подальшого розвитку регіонів, заходів системного просування місцевих виробників на регіональних споживчих ринках, географічні орієнтири міжрегіональної інвестиційно-виробничої співпраці, локалізацію центрів економічного зростання в межах країни. Отримані оцінки дозволять окреслити орієнтири внесення коректив в регіональні Стратегії чи плани дій місцевої влади сумісно з зацікавленими суб'єктами господарювання та громадськістю.

Список використаних джерел

1. Регіони України [Текст] : статистичний збірник / ред. О.Г. Осауленко. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – Ч.1. – 290 с.

2. Україна у цифрах 2014 рік [Текст] : статистичний збірник [Текст] / За редакцією І. М. Жук. — К. : Державна служба статистики України, 2015. – 239 с.

3. Реєстраційні дані щодо фізичних осіб-підприємців на 01.01.2015 [Електронний ресурс] / Державна реєстраційна служба України. – Режим доступу : http://www.drsu.gov.ua/file/10338.docx (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Гурська І.С., к.е.н., завідувач кафедри економіки підприємства
ВН НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Ринок молока і молочних продуктів є одним з сегментів, що формує продовольчу безпеку країни та забезпечує постачання населення незамінним продуктом харчування – молоком.

Ринок молока і молочних продуктів можна поділити на дві складові. Ознакою, за якою має відбуватися розподіл є належність продавців до першої (сільськогосподарські виробники, фермерські господарства та підсобні господарства населення), або до другої (переробні підприємства, перекупники, торгівля) сфер АПК:

– первинний ринок молока, де продавцями виступають безпосередньо сільськогосподарські підприємства та господарства населення;

– вторинний ринок молока і молокопродуктів, де продавцями є переробні підприємства, а також посередники різних ринків [3, с.19].

Виробництво молочної сировини в Україні забезпечують великотоварні підприємства і

дрібнотоварний сектор, а саме – спеціалізовані промислово-переробні підприємства та фермерські господарства і підсобні господарства населення. Основними товаровиробниками молока нині залишаються господарства населення: їх частка становить 80,5% загального обсягу виробленого молока всіма господарствами.

Зменшення обсягів виробництва молока в аграрних формуваннях призводить до того, що в молокопереробних підприємствах по мірі посилення вищевказаної тенденції знижуються обсяги сировинних молочних ресурсів. Разом з цим зменшуються обсяги кінцевої продукції промислових підприємств і пропозиція, яку вони формують. Це істотно скорочує споживання молокопродукції. Безперечно, купівельна спроможність населення виступає дуже важливим чинником, що формує рівень споживання молочних продуктів в країні.

Виробництво молока і молокопродуктів характеризується певними особливостями, які пов'язані з властивостями молочної сировини: транспортабельність на недалекі відстані, непридатність до тривалого зберігання. Тому створення стабільних каналів реалізації є гарантією, що надходження молока на молокопереробні підприємства буде ритмічним, що забезпечить населення продуктами щоденного попиту: незбираним молоком, кисломолочною продукцією, сиром, сметаною та іншими молочними виробами в достатньому обсязі. При цьому всі ланки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація продукції» повинні функціонувати скоординовано.

Збут цих продуктів має локальний характер і задовольняють потреби регіонального ринку. У свою чергу вершкове масло, тверді сири, сухе та згущене молоко можуть зберігатись тривалий час і охоплюють більш широкий ринок збуту України та ближнього зарубіжжя.

Продукцію молочної галузі в цілому можна умовно розділити на два сегменти: сегмент традиційних продуктів (сметана, молоко, сир, масло, сир) і нових продуктів (йогурти, десерти, пудинги, ароматизоване молоко).

Сегмент традиційних продуктів в грошовому вираженні змінюється відповідно до зміни доходів населення. У цього сегмента є перспективи зростання і в натуральному вираженні, тому що споживання молочних продуктів цього сегмента оцінюється як недостатнє в зв'язку з низькою купівельною спроможністю населення.

На сучасному етапі розвитку українського продовольчого ринку важливим є пошук шляхів ефективного функціонування одного із його сегментів - ринку молока. Згідно Закону України «Про молоко та молочні продукти», контроль за якістю і безпекою молока, молочної сировини та молочних продуктів повинно здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики разом з центральним органом виконавчої влади у сфері технічного регулювання та споживчої політики [1].

Проблема формування ринку молока і молочної продукції охоплює комплекс питань як теоретичного, так і практичного характеру. У зв’язку з цим виникає необхідність впровадження у виробництво системи макро- та мікроекономічних заходів, зокрема: раціональної інтенсифікації виробництва на основі залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; економічно обґрунтованого стимулювання виробників молочної продукції з метою нарощування виробництва; удосконалення фінансово-кредитної, податкової, бюджетної політики держави (рис. 1).

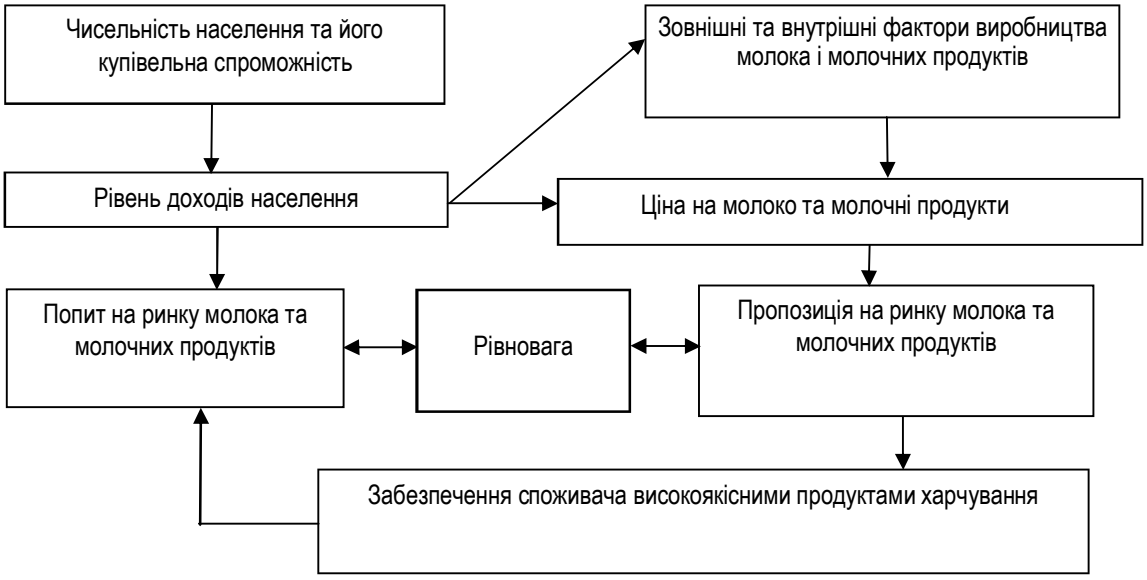

Рис. 1. **Фактори формування ринку молока і молочних продуктів**

Ринок молока не може функціонувати без підтримання на ньому стабільної ситуації. Основними заходами для ефективного виробництва в переробній промисловості є поновлення і підтримка виробника молочної продукції з боку держави. До основних економічних важелів, які впливають на пропозицію ринку молочної продукції слід віднести: квотування обсягів реалізації продукції на ринку, встановлення доступних цін на молоко, цільове дотування цін державою.

Враховуючи сучасний стан розвитку молочної галузі в Україні, першочерговим завданням є нарощення обсягів виробництва молока, як сировини для промисловості, зниження затрат і підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств різних форм власності, удосконалення державної політики та ціноутворення на продукцію. Виконати поставлені завдання можливо лише за умов збалансованості рівноваги між попитом і пропозицією на ринку молока і молочної продукції.

Список використаних джерел

1. Про молоко та молочні продукти [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на 05.04.2015 р. / Верховна Рада України ; Закон від 24.06.2004 № 1870-IV // Офіційний вісник України. – 2010. – № 4 – С.182. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1870-15 (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Сільське господарство України 2013 [Текст] : стат. зб. – Київ : Державна служба статистики України, 2014.

3. Формування попиту та пропозиції на ринку основних видів тваринницької продукції [Текст] / Ільчук М. М., Коновал І. А., Кирилюк О. Ф., Гурська І. С. – К. : «Нічлава», 2012. – 363 с.

Дідик А.М., к.е.н., докторант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Розвиток ринкової економіки в Україні неминуче призводить до розуміння вітчизняними суб'єктами підприємницької діяльності необхідності їхнього полівекторного розвитку в умовах динамічності середовища функціонування. Сьогодні підприємства різних сфер діяльності та форм господарювання вимушені шукати нові джерела здобуття ними стійких конкурентних переваг, причому, з акцентом на довгострокову перспективу. У вітчизняному бізнесі і надалі актуалізуються завдання модернізації технологічних процесів, підвищення інноваційного рівня виробництва, впровадження сучасних технологій управління, зменшення енергоощадності операційної діяльності тощо. Разом з тим, як свідчить вивчення теорії і практики, полівекторному розвитку підприємств в Україні перешкоджають чимало проблем, які виникають як на мікро-, так і на мезо- і макрорівнях. Причому, одними із найважливіших можна вважати проблеми, що існують на рівні суб'єктів господарювання. Очевидно, що таких проблем чимало, відтак, доцільно звернути увагу на основні із них.

Насамперед, доцільно виокремити проблему низького рівня документального забезпечення стратегічного бачення свого розвитку вітчизняними підприємствами. Як свідчить практика, лише незначна частина суб'єктів господарювання в Україні мають чітко визначену стратегію розвитку. За цих умов складно вести мову про узгодженість й ефективність різних заходів, спрямованих на удосконалення таких важливих для полівекторного розвитку підприємств сфер, як підвищення рівня зовнішньоекономічних зв'язків, стимулювання інноваційності та креативності у внутрішньому середовищі, використання можливостей державно-приватного партнерства, підвищення рівня ефективності використання інтелектуального капіталу та нематеріальних активів тощо. Із цією проблемою пов'язана також проблема відсутності або нечіткості установлення стратегічних цілей організацій.

Наступною мікрорівневою проблемою полівекторного розвитку вітчизняних підприємств можна вважати проблему низького рівня обізнаності про функціонуючі на різних рівнях державного управління інструменти сприяння розвитку підприємництва. Тим самим, суб'єктами господарювання не використовуються ті можливості зовнішнього середовища (хай навіть і незначні), які надані державою чи іншими суб'єктами бізнес-середовища.

Окремою групою доцільно виокремити проблеми соціально-економічного характеру. Зокрема, полівекторний розвиток підприємств в Україні обмежуються тим, що як їхні керівники, так і працівники не зацікавлені у конкретних діях, спрямованих на забезпечення розвитку компанії. Так, в реаліях вітчизняної економіки керівники підприємств хочуть бачити результати за принципом «тут і зараз» (а не чекати місяці чи роки, як цього «вимагають» більшість проектів полівекторного розвитку), не беруть активної участі у реалізації різних заходів, спрямованих на забезпечення полівекторного розвитку, не виявляють зацікавленості у формуванні «прозорої» системи управління, ігнорують запити проектних груп на отримання необхідної інформації тощо. У свою чергу працівники здебільшого негативно наставлені на більшість організаційних змін (вживають фразу «А для чого слід

взагалі щось змінювати?») або через свою завантаженість функціональними обов'язками не виявляють ініціативи у визначенні потенційних напрямків полівекторного розвитку.

Полівекторний розвиток вітчизняних підприємств «стримують» також проблеми організаційного характеру, з-поміж яких насамперед варто виокремити проблему низького рівня використання у вітчизняному бізнесі дієвих сучасних інструментів управління (методів бюджетування, стратегічного планування, формалізація бізнес-процесів, реінжинірингу тощо), нераціональність організаційних структур управління (коли раціональні ідеї щодо полівекторного розвитку підприємств «зникають» між рівнями і ланками управління), а також низький рівень обізнаності менеджерів та власників про потенційні напрямки розвитку свого бізнесу. Іншими проблемами організаційного характеру є неефективне формування центрів відповідальності на підприємстві, надмірний рівень централізації, неузгодженість тактичного і стратегічного планування, дублювання функцій управління тощо.

Таким чином, вирішення цих проблем допоможе вітчизняним суб'єктам господарювання забезпечувати свій полівекторний розвиток в умовах сьогодення.

Єсаян Л.А., студентка, **Кузьмін О.В.**, к.т.н., доцент
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖЕВОЇ РЕКЛАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОСТИННОСТІ

В умовах інтенсивного розвитку ринкової економіки індустрія гостинності вимагає розвитку нових заходів, засобів і ресурсів для поліпшення продуктивності в даному сегменті економіки.

Одним з головних напрямків формування стратегічних конкурентних переваг − надання послуг більш високої якості в порівнянні з конкурентами, які повинні задовольняти і перевершувати очікування гостей. Кожне підприємство повинне створювати свою власну концепцію, відмінну від інших. Однією з основних рис будь-якого підприємства є його імідж.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в сучасних умовах високої конкуренції, будь-яке підприємство гостинності потребує поліпшення його функціональності та підвищення іміджу, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність, прискорює і збільшує обсяги продажів.

Метою даної роботи є дослідження можливостей застосування різних заходів з метою підвищення іміджу підприємства індустрії гостинності.

Імідж − це уявлення про компанію, яке вона створює, щоб скласти потрібне враження про себе у партнерів, клієнтів і конкурентів. В даний час позитивний образ організації − це важлива складова успіху.

Позитивний імідж привертає споживачів і партнерів, підвищує конкурентоспроможність, збільшує обсяг продажів і сприяє успішному веденню бізнесу.

Іміджева реклама − це реклама, націлена не стільки на продаж товару, скільки на закріплення в пам'яті аудиторії інформації про товар або підприємство. Метою є створення позитивного образу підприємства та підтримку сприятливих відносин з покупцем і партнерами.

При формуванні позитивного іміджу підприємствам необхідно:

– визначити основні цілі функціонування компанії;

– скласти стратегію і план дій;

– ґрунтуватися на характерних і відмінних гідностях підприємства;

– легко запам’ятовуватися та бути розпізнаваним;

– спрямовуватися на залучення певної цільової аудиторії.

– особливістю іміджевої реклами є її ефективний вплив на аудиторію.

Побачивши таку рекламу, споживач неодмінно запам'ятовує її, та в разі необхідності в товарі чи послузі вдається до послуг компанії. Також другою особливістю є її ефектність та яскравість, яка досягається за допомогою яскравих зображень, анімацій, слоганів, які звертають увагу потенційних споживачів на підприємство.

Носіями реклами є будь-які платні засоби, які використовують для доведення реклами до потенційного споживача.

Основні засоби − газети, журнали, радіо і телебачення, брошури, стенди, листівки, буклети, участь компанії в культурних і благодійних акціях, які виготовляються і розміщуються, щоб популяризувати саму компанію, підвищити її цінність в очах громадськості, споживачів і влади.

Крім традиційної реклами популярність набирає реклама в Інтернеті. Так, прикладом може бути банерна реклама, яка приводить на сайт підприємства одним кліком по самому банеру і одночасно створює імідж компанії, товару або сайту, оскільки, в першу чергу, це графічна реклама, яка несе в собі товарний знак, логотип, дизайн того, що рекламує.

Види банерної реклами:

– внутрішній банер: привертає увагу відвідувачів до якої-небудь новини на сайті або повідомляє про нові послуги або товари;

– брендовий банер: збільшує індекс популярності і впізнаваності торгової марки рекламодавця серед користувачів;

– цільовий банер: залучає на сайт цільових клієнтів, які зацікавлені в запропонованих на сайті товарах або послугах, або в інформації, яку підносить цей Інтернет-ресурс;

– інформаційний банер: збуджує інтерес користувача і викликає у нього бажання дізнатися більше про рекламований продукт.

Для успіху іміджевої рекламної кампанії необхідно:

– ретельно підходити до вибору рекламних майданчиків (максимально охопити цільову аудиторію);

– вибирати нестандартні, креативні рішення, які зацікавлять навіть тих споживачів, які втомилися від традиційної реклами;

– зробити так, щоб побачивши тільки лише логотип, фірмові кольори або щось подібне, клієнт вже заздалегідь міг довіряти і сміливо пробувати новинки, купувати товар, радити його придбати всім рідним і знайомим;

– виділити товар серед конкуруючих продуктів.

Таким чином, іміджева реклама уявляє собою комплекс різних рекламних заходів,

спрямованих на впізнаваність компанії, марки і товарного знака з метою виклику довіри до організації в цілому.

Позитивний імідж підвищує конкурентоспроможність, привертає споживачів і партнерів, збільшує кількість і обсяг продажів, забезпечує доступ до фінансових, інформаційних, людських, матеріальних та інших ресурсів.

Список використаних джерел

1. Кацерикова, Н.В. Ресторанное дело [Текст] : учеб. пособ. / Н.В.Кацерикова. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – Кемерово : КемТИПП, 2010. – 332 с.

2. Надточій, В.А. Імідж ресторану як фактор його конкурентоспроможності [Текст] / В.А. Надточій // Молодий вчений. − 2013. − №12. − С. 331–335.

Журавльова Т.В., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Таврійський національний агротехнологічний університет
м. Мелітополь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

В аграрному секторі існує низка особливостей розвитку підприємництва. Підприємництво сприятиме розширенню сфери прикладання аграрної праці, створенню нових можливостей для працевлаштування незайнятого сільського населення і вивільнених працівників з підприємств, що діють неефективно. Вільне підприємництво здатне значно зміцнити економічну базу місцевих рад народних депутатів, позитивно вплинути на розвиток сіл, невеликих міст [1].

Широкому розвитку підприємництва в аграрній сфері України заважають певні складності. Вони виникають, зокрема, через брак достатніх грошових заощаджень (первинного капіталу) працівників сфери АПК — потенційних підприємців; малооб'єктної виробничої й обслуговуючої матеріально-технічної бази; належного правового захисту і певних юридичних гарантій підприємців з питань власності, розпорядження майном, отримання і розподілу доходів.

Важливе значення мають розроблення принципів підприємництва, визначення практичних шляхів його розвитку і підтримка з боку держави і суспільства та ін.

Основні принципи вільного розвитку аграрного підприємництва такі: використання різних форм власності, господарювання і розмірів підприємств; переважний розвиток малого підприємництва; збереження і раціональне використання наявної матеріально-технічної бази виробництва продовольства.

Перший принцип передбачає розвиток аграрного підприємництва на основі всіх форм власності — державної, колективної та індивідуальної (приватної). Це відповідає програмі роздержавлення та приватизації і забезпечує більш стійку основу для підприємництва в умовах ринку [2].

Сутність другого принципу полягає в необхідності поєднання різних організаційних форм підприємницької діяльності: агрокомбінатів, агрофірм, виробничих систем, державних підприємств, товариств, міжгосподарських і спільних підприємств, акціонерних і пайових товариств, агроцехів промислових підприємств, кооперативів, сімейних та індивідуальних господарств. Це забезпечить стійкість аграрної економіки в екстремальних умовах і конкурентність у господарюванні.

Третій принцип розвитку підприємництва, враховуючи концепцію демонополізації, передбачає необхідність поєднання різних розмірів підприємництва незалежно від організаційних форм. Це можуть бути великі, середні й малі агрокомбінати, агрофірми, кооперативи, селянські (фермерські) господарства, особисті підсобні господарства громадян, агроцехи промислових підприємств, агродільниці міських жителів, кооперативи. Відмінність у розмірах господарських одиниць в аграрному секторі зумовлена двома важливими природними чинниками: нерівномірним територіальним розселенням людей, що склалось історично, і різною характеристикою агропотенціалу земель.

Четвертим принципом розвитку підприємництва є широке залучення до нього громадян на основі прискореного розвитку дрібного аграрного підприємництва з дотриманням оптимальних співвідношень різних типорозмірів господарств. Концентрація і централізація виробництва призвели не тільки до важкокерованої гігантоманії господарств, а й до зменшення кількості неповних господарів.

П’ятий принцип розвитку підприємництва передбачає сприяння поглибленню спеціалізації й розширенню кооперації. Підприємництво тісно пов’язане з професіоналізмом, ґрунтується на ньому, породжує і поглиблює його. Професіоналізм, у свою чергу, породжується спеціалізацією праці й сприяє її поглибленню. Поглиблення спеціалізації з метою збереження виробничо-технічних зв’язків потребує розвитку і розширення кооперації [2].

Зарубіжна практика розвинених країн підтверджує, що з розвитком малого підприємництва поглиблюється спеціалізація і особливо швидко розширюється кооперація.

Шостим принципом розвитку підприємництва є збереження і більш результативне використання наявної матеріально-технічної бази виробництва продовольства, що зумовлено насамперед специфікою економічної ситуації в країні. Розвиток малого підприємництва потребує створення нової малооб’єктної матеріально-технічної бази виробництва. Проте держава, суспільство в цілому, а тим більше потенційні підприємці не мають потрібних ресурсів для реалізації цього завдання найближчим часом. Вийти із становища, що склалося, можна завдяки розвитку підприємництва на наявній матеріально-технічній базі виробництва продовольства і поступовому створенню ефективнішої аграрної основи.

З урахуванням здійснення цих принципів можливі й доцільні такі конкретні шляхи розвитку аграрного підприємництва:

- контрактне підприємництво на діючих і створених заново державних і колективних підприємствах;
- створення селянських (фермерських) господарств;
- розширення кількості й розмірів особистих підсобних господарств сільських жителів;
- розвиток агроцехів підприємств інших галузей народного господарства;
- розвиток агродільниць міських жителів;

- розвиток приватних агрофірм і приватно-орендних підприємств.

Агробізнес є формою підприємництва в аграрному секторі економіки країни. До агробізнесу залучаються всі виробничі та обслуговуючі сфери діяльності агропромислового комплексу. Отже, агробізнес — це сукупність економічних відносин в аграрному секторі країни.

Список використаних джерел

1. Білоус, Г.І. Розвиток малого підприємництва в Україні [Текст] / Г.І.Білоус // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 34-36.

2. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу [Текст] / За ред. М. М. Ільчука. — К.: Вища освіта, 2002. — 398 с.: іл.

Забава М.М., студент магістеріуму, **Терещенко Т.Є**., к.е.н., доцент
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ, Україна

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Аналіз фінансової стійкості будь-якого суб'єкту господарювання є найважливішою характеристикою його діяльності та фінансового становища, характеризує результат його інвестиційного та фінансового розвитку, а також відображає здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями і дозволяє встановити обсяги джерел для подальшого розвитку.

Визначальним завданням державної політики у галузі страхування на сьогодні є підвищення ролі страхування в економіці країни та забезпечення умов для його ефективного розвитку, оскільки надійний страховий захист виступає фактором соціальної та економічної безпеки держави. Водночас, специфіка функціонування страхової системи обумовлює потребу в актуалізації питань забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Фінансова стійкість страховика – це здатність виконувати прийняті зобов'язання за договорами страхування та перестрахування при впливі несприятливих факторів і зміні економічної кон'юнктури [1].

Особливе значення фінансової стійкості страхових компаній для економіки в цілому обумовлено низкою причин: 1) розвиток страхового сектора в системі фінансових відносин на макрорівні сприяє стабілізації економічних відносин та забезпеченню соціальної стійкості суспільства; 2) зміцнення фінансової стійкості страхових компаній сприятливо впливає на ринкові відносини на макроекономічному рівні в цілому; 3) страхові компанії суттєво впливають на ринок інвестицій, оскільки є надійним джерелом формування фінансового капіталу [2].

На фінансову стійкість страховика впливають чинники: внутрішні (на які може впливати

та управляти ними компанія) та зовнішні (спричинені зовнішніми процесами, на які компанія не має змоги впливати, але повинна враховувати в процесі діяльності).

Проте, страховик є неспроможним відносно того, щоб взяти до уваги всі фактори впливу, тому стійкість страхової компанії залежить від кількості тих факторів, які вона врахувала в процесі здійснення своєї діяльності. З огляду на те, що зовнішні фактори страхова компанія не може контролювати, тому однією з пріоритетних цілей страховика повинно бути управління внутрішніми факторами, які впливають на рівень фінансової стійкості.

Власний капітал страхової компанії є основою фінансової стійкості страховика, гарантією збереження її, навіть за умови браку страхових премій та прибутку від інвестиційної діяльності, необхідних для виконання поточних та довгострокових зобов'язань [3].

Дуже важливим фактором впливу на фінансову стійкість страховика є якість його страхового портфеля (величина, стійкість, структура) та його тарифна політика. Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало «1». Ця умова має поширюватися не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування [4].

Основними складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є: власний капітал, страхові резерви, рентабельність страхових операцій, яка виражається відношенням балансового (валового) прибутку до дохідної частини, перестрахування, інвестиційна діяльність, тарифна політика. Від якості управління ними керівництвом страховика і буде залежати наскільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах.

Отже, страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою зміцнення рівня її фінансового стану. За умови правильної оцінки своєї фінансової стійкості страхова компанія зможе здійснювати ефективне управління власними фінансовими ресурсами, досягти належного рівня конкурентоспроможності, забезпечить виконання зобов'язань перед страхувальниками у повному обсязі та функціонування протягом тривалого періоду навіть при настанні значних за розмірами збитків.

В якості загального критерію ефективності (успішності) управління в інтересах власника рекомендується застосовувати показник капіталізації - ринкової вартості страхової компанії, з точки зору суспільства - рівень забезпечення страхового захисту. В якості окремого часткового критерію рекомендується - фінансовий результат діяльності страхової компанії.

Можливі суперечності між інтересами власників бізнесу, менеджментом та інтересами суспільства при використанні таких комерційних критеріїв ефективності управління дозволяється при строгому дотриманні фінансової стійкості страхової діяльності, що є безумовною обмежувальним умовою застосування управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Палкин, А. В. Функциональная взаимосвязь показателей и факторов финансовой устойчивости страховой организации [Текст] / А. В. Палкин // Финансы. – 2008. – №12 – С. 45–48.

2. Ткаченко Н.В. Умови та складові забезпечення фінансової стійкості страхових компаній [Текст] /

Н.В. Ткаченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 2(7). – Харківський інститут банківської справи. – 2009. – С. 59–63.

3. Бойко О.А. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії [Електронний ресурс] / О.А. Бойко // Економічні науки. – 2010. – №7. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_4/4.pdf (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

4. Ткаченко, Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи [Текст] / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.

Завгородня М.Ю., к.е.н., науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАНУ
м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТЕКСТИЛЬНИМИ ВИРОБАМИ ТА ОДЯГОМ

Вивчення торговельних відносин з одним з найбільших і найближчих інтеграційних утворень – ЄС зараз актуально як в умовах майбутньої ЗВТ з ЄС, так і для диференціації зовнішніх ринків збуту вітчизняних товарів. Реалізація угоди про вільну торгівлю забезпечує майже безмитний, а значить ще дешевший, доступ українських товарів на ринок ЄС, та означала б різке збільшення експортних можливостей України та її інвестиційної привабливості.

На протязі 2013-2014рр. країни ЄС були провідними партнерами щодо експорту текстильних виробів та одягу. Частка ЄС в обсягах експорту цих товарів зростає і в 2014р. досягла 75%. Завдяки зростанню експорту до попереднього року на 106,3% та скороченню імпорту на 9%, співвідношення експорту до імпорту покращилося, і в 2014р. становило 0,94.

У сфері досліджень торговельних відносин України та ЄС особливої уваги заслуговує аналіз якісних показників, зокрема структури вітчизняного експорту та імпорту. Основні товарні позиції експорту – кінцева продукція: текстильний одяг (66,5%), трикотажний одяг (14,6%) та інші готові текстильні вироби (14,5%). Тоді як в структурі імпорту – сировина і продукція проміжного споживання, що завозяться в рамках давальницьких схем: синтетичні або штучні волокна, вата, текстильні матеріали, а найбільший відсоток припадає на вживані речі – 15,7%. Лідирують за показниками від'ємного сальдо: вата, бавовна, синтетичні або штучні волокна, текстильні матеріали.

Географічна структура торгівлі текстильними виробами та одягом засвідчила про провідне партнерство з Італією, Німеччиною, які в числі лідерів серед країн ЄС і імпортом, і за експортом. Аналіз товарообороту з ЄС показав позитивне сальдо тільки з деякими країнами: Данією, Естонією, Латвією, Швецією.

У найближчій короткостроковій перспективі розвиток стратегічного партнерства з Євросоюзом в сфері виробництва текстилю та одягу доцільно здійснювати за наступними напрямками:

• залучення інвестицій найбільших європейських компаній в це виробництво для технічного оновлення та модернізації підприємств України, для доступу до збутових мереж ТНК, для впровадження нових способів організації та управління виробництва, маркетингових стратегій завоювання і утримання позицій на міжнародних ринках, для включення європейськими ТНК підприємств в свій внутрішньо-фірмовий обмін;

• покупка нових і новітніх технологій в європейських країнах і розширення науково-технологічного співробітництва з українськими високотехнологічними компаніями, що сприятиме розвитку внутрішньогалузевої торгівлі між Україною і ЄС;

• розвиток транскордонного співробітництва для стимулювання торговельних відносин, підтримки підприємницьких ініціатив, розвитку трансграничного туризму, а також науки та освіти;

• участь України в регіональних програмах типу «Східне партнерство» для розвитку співпраці в сфері торгівлі, транспорту, боротьби з контрабандою і т. п. в Європейському регіоні;

• розширення міжнародного співробітництва у сфері освіти, науки, культури, обміну досвідом у сфері приватизації та залучення зарубіжних інвестицій, відносин з Євросоюзом, особливо з країнами – сусідами (Польщею) та колишніми республіками СРСР: Литвою, Латвією, які вже мають позитивний досвід участі в цих процесах і організаціях.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є додатковим джерелом коштів для реалізації інвестиційних програм і проектів, які забезпечують підйом і пожвавлення економіки, розвиток експортно-орієнтованих підприємств.

Аналіз засвідчив переважання ПІІ в легку промисловість з тих країн ЄС в які йдуть найбільші експортні потоки товарів (табл. 1).

Таблиця 1

ПІІ в легку промисловість України за країнами світу, млн. дол. США, на 31.12.2014 **р.** *

Країни світу	ПІІ в легку промисловість	Питома вага, %
Разом	132,4	100
Країни ЄС, з них	109,5	82,7
Німеччина	32,0	24,2
Нідерланди	9,9	7,5
Велика Британія	1,7	1,3
Австрія	4,1	3,1
Франція	2,2	1,7
Кіпр	2,4	1,8
Польща	1,9	1,5
Ін. країни світу	22,9	17,3

** Розраховано на основі даних Стат. бюлетня Держстату України «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2014 р.*

ПІІ не тільки підвищують рівень інвестицій або капіталу, але підвищують зайнятість шляхом збільшення виробничих потужностей, створення нових робочих місць.

Отже, європейський вектор зовнішньоторговельного співробітництва направлений на покращення виробництва текстильних виробів та одягу та залучення європейських міжнародних компаній для технічного обновлення та модернізації підприємств, доступ до збутових мереж ТНК, управлінського і маркетингового досвіду. Найкращим способом вийти на цей ринок для підприємств України є співробітництво з місцевими агентствами чи

торговими мережами.

Для стимулювання експорту українських текстильних матеріалів та виробів необхідне сприяння:

– інституційним зрушенням з формуванням нових організаційних форм та мережевих структур;

– запровадження єдиної системи оподаткування, без поділу на фізичних осіб спрощеної системи оподаткування та платників ПДВ загальної системи оподаткування;

– із своєчасного повернення ПДВ, спрощення проведення митних процедур та адміністрування податків, відміна додаткового митного збору на сировину і матеріали на товарні групи 51-55; уніфікації ставки ввізного мита на пряжу бавовняну – на рівні 0,1%;

– звільненню іноземного інвестора від сплати ввізного мита та застосовування податкових векселів з ПДВ строком на 3 роки при ввезенні нового обладнання, устаткування або комплектуючих виробів;

– налагодженню зв'язків українських виробників з провідними виробниками ЄС, для чого слід посилити поінформованість провідних європейських корпорацій про можливості України шляхом створення галузевих каталогів продукції, підтримки участі українських виробників у спеціалізованих виставках за кордоном, проведення власних виставок у провідних країнах світу.

Заднепровська (**Поліщук**) **С.П**., к.е.н., доцент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана
м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКУ

У цивілізованому світі банківські установи є об'єктом посиленого контролю з боку держави, їх власників – акціонерів та суспільства загалом. Важливість такого контролю обумовлена тим, що банки оперують грошовими коштами не лише своїх власників, а й залученими коштами суб'єктів господарювання та громадян країни. Посилює актуальність контролю й динамічний розвиток фінансових інструментів, інтеграція банків у міжнародний простір, глобалізація ринків, розвиток інформаційних технологій.

Ключове місце у системі контролю займає внутрішній контроль, основні методологічні підходи до організації та функціонування якого розкриті у документах Базельського комітету з банківського нагляду, Міжнародного валютного фонду (Індикатори глобальної фінансової стабільності), Всесвітнього банку та у національних нормативно-правових актах. Внутрішній контроль є важливим елементом корпоративного управління, функціонування якого на належному рівні вимагає створення ефективних правових, регуляторних та інституційних засад. Існують чотири основні форми контролю, які мають бути включені до організаційної

структури банку для забезпечення належної системи важелів і противаг :

1) контроль з боку спостережної ради та правління банку;
2) контроль з боку осіб, які не залучені до повсякденної діяльності банку;
3) вертикальна структура контролю за різними сферами діяльності банку;
4) незалежні служби управління ризиками, внутрішнього аудиту та дотримання законодавства і внутрішніх процедур (комплаєнс) [6].

Тривалий час поняття та процедури внутрішнього контролю регламентувались Положенням про організацію операційної діяльності в банках України [4] та Положенням про організацію бухгалтерського обліку в банках України [5], якими внутрішній контроль поділявся на адміністративний та бухгалтерський та складався з попереднього, первинного (поточного) та подальшого етапів. Ці нормативні положенні чинні й нині. Банківська практика засвідчує різні підходи до побудови системи внутрішнього контролю (далі - СВК) у вітчизняних банках, і як наслідок їх ефективність та рівень ризиків.

Суттєво вплинуло на організацію системи внутрішнього контролю в банку нещодавнє затвердження постанови НБУ № 867 «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України» (далі-Положення) [3]. Документ розроблений на основі рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду «Опорні положення оцінки систем внутрішнього контролю» і загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів: його положення спрямовані на зменшення ризиків банків, підвищення ефективності та стабільності діяльності кредитно-фінансових установ, забезпечення захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Відповідно зазначеного вище документу визначено, що внутрішній контроль – це заходи (процедури) банку, спрямовані на забезпечення ефективності та результативності здійснення операцій банку, ефективності управління активами і пасивами, ризиками, забезпечення повноти, своєчасності та достовірності ведення бухгалтерського обліку та складання і надання фінансової, статистичної, управлінської, податкової та іншої звітності, запобігання шахрайству, комплаєнс тощо [3]. Окремо подається визначення СВК, а саме: як сукупність процедур, форм, способів і напрямів контролю, що забезпечує порядок здійснення і досягнення цілей внутрішнього контролю в банку. Попередніми документами [4,5] СВК розглядається як «сукупність процедур, що спрямовані на попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок, а також забезпечення захисту і збереження активів, повноти і точності облікової документації. Внутрішній банківський контроль має бути невід'ємною частиною операційної діяльності банку та поєднувати адміністративний і бухгалтерський контроль за активами та пасивами банк». Загалом цілі та складові СВК однакові, суттєвих протирічь чинні нормативно-правові документи щодо цього питання не містять.

Оновленою у 2014 р. ст. 37 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначено такі складові СВК (рис. 1).

Рис. 1. **Складові СВК банку згідно «Закону про банки і банківську діяльність»**

Серед ключових процедур СВК визначається правила «двох рук» при здійсненні операцій банку, відповідно до якого здійснення й облік операцій не може бути повноваженнями однієї людини. Положення також передбачає створення банками системи управління ризиками, яка забезпечує, зокрема, оцінку зовнішніх факторів (зміну політичних, економічних умов та ін.), внутрішніх чинників (складність організаційної структури банку, специфіка діяльності банку, рівень кваліфікації персоналу).

Відповідно рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду «Опорні положення оцінки систем внутрішнього контролю» організація внутрішнього банківського контролю (принципи 17-18) – передбачає необхідність нагляду за якістю організації внутрішнього аудиту та фінансового моніторингу банківських операцій. На мій погляд спостерігається суперечність у ролі внутрішнього аудиту, а саме у ієрархії елементів СВК та внутрішнього аудиту.

Прийняття Положення та його практичне застосування вже поставило низку питань, які потребують подальшого розвитку та удосконалення. Серед низ можна зазначити такі:

1. Який орган в банку має затверджувати документ, який визначатиме організаційні засади системи внутрішнього контролю в банку та документи, визначені в розділі IV Положення № 867, щодо організаційної структури та опису процесів діяльності банку?;

2. Чим процедура «комплаєнс» відрізняється від внутрішнього аудиту? Яке місце займає комплаєнс-ризик у системі ризик-менеджменту

3. Відсутні чіткі критерії, наприклад: «розмір банку», «види та обсяг операцій;

4. Який підрозділ (орган управління банку) зобов’язаний узагальнювати результати моніторингу ефективності функціонування системи внутрішнього контролю? Яка повинна бути процедура узагальнення результатів моніторингу ефективності функціонування системи внутрішнього контролю?

Список використаних джерел

1. Basel Committee on Banking Supervision. Consultative Document. – The New Basel Capital Accord. – 2003, April.

2. Про банки і банківську діяльність [Текст] : [закон України] : офіц. текст : за станом на

12.08.2015 р. / Верховна Рада України ; Закон від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5-6. – С.30. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення : 19.10.2015 р.). — Назва з екрана.

3. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України [Текст] : офіц. текст : за станом на 29.12.2014 р. // Національний банк ; Постанова, Положення від 29.12.2014 № 867. — Відомості доступні з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0867500-14 (дата звернення : 19.10.2015 р.).

4. Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України [Текст] : офіц. текст : за станом 27.06.2012 р. / Національний банк; Постанова, Положення від 18.06.2003 № 254. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

5. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України Національний банк; Постанова, Положення від 30.12.1998 № 566 [Текст] : офіц. текст : за станом 17.04.2015 // Національний банк ; Постанова, Положення від 30.12.1998 № 566. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

6. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [Текст] : офіц. текст : за станом 21.06.2012 // Національний банк; Постанова, Рекомендації від 28.03.2007 № 98. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Іванова А. М., аспірант
Науковий керівник - Крисоватий А.І., д.е.н., професор
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ ФІСКАЛЬКОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Складна соціально-економічна та політична криза в Україні зумовила значні фіскальні дисбаланси, що загрожують ефективному функціонуванню економіки. Для збалансування фіскальної сфери часто здійснюється політика фіскальної консолідації, яка спрямовується на скорочення бюджетного дефіциту і, відповідно, накопиченого боргу.

Проблемою впливу фіскальної консолідації на економіку країни займалися багато науковців серед яких: А. Алесіна, М. Бакстер, Дж. Бертола, О. Бланшар, П. Веллер, Ф. Джаваззі, А. Дрейзен, Дж. Дріффілл, Л. Калмфорс, Р. Дж. Кінг, М. Міллер, М. Пагано, Р. Перотті, А. Сазерленд, Р. Сідельскі та інші.

Розглядаючи фіскальну консолідацію як політику держави спрямовану на збалансування бюджету з метою скорочення бюджетного дефіциту та державного боргу до меж, які є допустимими для ефективного функціонування економіки, ми, в першу чергу, розуміємо під цим скоречення державних видатків та збільшення податкового навантаження. Однак, здійснення таких заходів впливає не лише на податково-бюджетну

сферу, але й на економічний розвиток, рівень зайнятості, сукупний попит та сукупну пропозицію, рівень соціального забезпечення громадян тощо. Саме тому реалізація фіскальної консолідації потребує дослідження її впливів на макроекономічний розвиток економіки.

Виходячи із постулатів кейнсіанської теорії, які ґрунтуються на тому, що державні видатки здійснюють безпосередній вплив на розмір сукупного попиту, а податки впливають на споживання й інвестиції, заходи фіскальної консолідації будуть мати стримуючий вплив на економічний розвиток держави. Однак, подальші дослідження довели, що фіскальна консолідація, за певних умов, навпаки, стимулює економічний розвиток.

Одним із науковців, який досліджував вплив фіскальної консолідації на економіку був Олів'є Бланшар [1], який показав, що поточне збільшення податків приведе до зростання споживання, якщо економічні агенти будуть очікувати значного зменшення податкового навантаження у майбутньому. До аналогічного висновку прийшли Дж. Бертола та А. Дрейзен [2], розглядаючи фіскальну політику з урахуванням очікувань. Кінцевий ефект фіскальної політики в міжчасовій моделі споживчої поведінки залежить від очікувань, які формуються відносно майбутніх політичних заходів. Разом з тим, Ф. Джаваззі та М. Пагано [3] стверджували, що довготривалі фіскальні консолідації можуть бути стимулюючими саме тому, що більш достовірно свідчать про наміри уряду змінити політичний курс по відношенню до державного бюджету, в той час як короткі епізоди фіскальної консолідації говорять про зворотнє і формують протилежні очікування.

Виходячи із теоретико-методологічних досліджень даних науковців, можна стверджувати, що будь-які дії уряду стосовно стабілізації публічних фінансів залежать від рівня довіри до них громадян. Оскільки, заходи фіскальної консолідації передбачають певні обмеження, які зумовлюють недоотримання певної кількості суспільних благ, що негативно сприймається суспільством. Саме тому, при реалізації фіскальної консолідації необхідно в першу чергу здійснювати чітку та прозору політику, яка зумовлює позитивні економічні очікування, з метою зменшення суспільного супротиву жорстких фіскальних заходів, що є досить актуальним в умовах сучасного економічного розвитку України.

Отже, вплив фіскальної консолідації на економічний розвиток держави в першу чергу залежить від чіткої та прозорої політики уряду, яка викликає довіру громадян та суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Blanchard O. Suggestions for a New Set of Fiscal Indicators // OECD Economics Department Working Papers, 1990. – № 79.

2. Bertola G., Drazen A. Trigger Points and Budget Cuts: Explaining the Effects of Fiscal Austerity // The American Economic Review, 1993. – №. 1. – pp. 11 –26. – (83 vol.).

3. Giavazzi F., Pagano M. Non-Keynesian effects of fiscal policy changes: international evidence and the Swedish experience // NBER Working paper, Oct. 1996. – №5332.

Іскра В.В., аспірант кафедри економіки підприємств
Київський національний економічний університет ім.В.Гетьмана
м.Київ, Україна

АНАЛІЗ ОБОРОТНОСТІ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АГРОХОЛДИНГІВ

Для сучасних українських підприємств можливість ефективного управління діловою активністю, а саме оборотністю дебіторської заборгованості є однією з ключових вимог ведення бізнесу. Оскільки більшість клієнтів не здатні функціонувати без надання відстрочок платежів, то для більшості підприємств проблема оборотності дебіторської заборгованості є однією з найбільш актуальних, оскільки отримання платежів від дебіторів – одне із основних джерел надходження грошових коштів [1].

Ми вважаємо, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості є одним з найбільш важливих показників оцінювання якості управління дебіторською заборгованістю. Коефіцієнт Він вказує на те, як швидко у середньому за певний проміжок часу обертається дебіторська заборгованість (тобто набирає грошової форми). Цей показник визначається, як відношення чистого доходу до середнього розміру дебіторської заборгованості [2].

У нашій роботі ми проаналізуємо господарську діяльність таких провідних українських агрохолдингів як: ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (МХП), ПАТ «Кернел», ПАТ «Астарта-Київ», ПАТ «Овостар», ПАТ «Авангард» та ПАТ «Індустріальна молочна компанія» (ІМС). За версією журналу «Новое время» вони всі увійшли до десятки найуспішніших агрохолдингів України [3, с.20].

На рис. 1 відображена динаміка коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості протягом 2009-2014р.р.

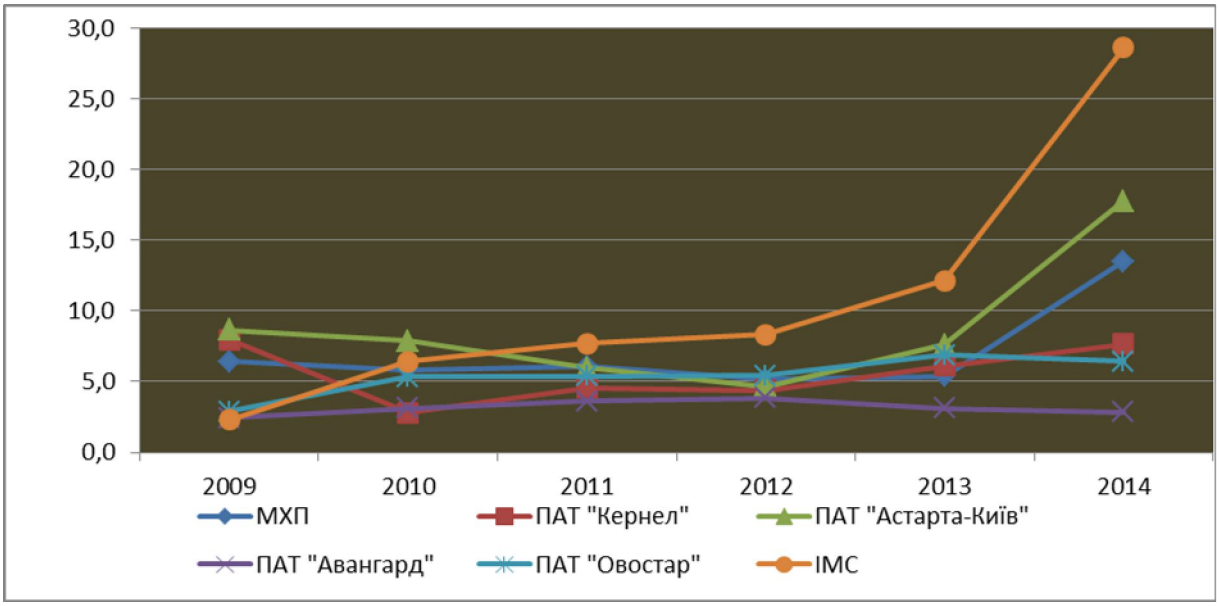

Рис. 1. **Динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості протягом** 2009-2014**р.р**.

Джерело : розраховано автором на основі [4-6]

З наведених даних видно, що ІМС, ПАТ «Астарта-Київ» та МХП найефективніше управляють дебіторською заборгованістю із середнім значенням коефіцієнту дебіторської заборгованості 10,9, 8,8 та 7,1 відповідно. Однак різке зростання оборотності дебіторської заборгованості в 2014р. у ІМС від 12,2 до 28,6 є результатом списання значної частки проблемних боргів, а не ефективного управління. Внаслідок цього дебіторська заборгованість була зменшена більш, ніж на 60%.

Рівень оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «Кернел» та ПАТ «Овостар» ми вважаємо «прийнятним» для ведення господарської діяльності. Однак, середні значення коефіцієнта оборотності на рівні 5,6 та 5,4 відповідно, мають змушувати менеджмент вже у найближчій перспективі вжити заходів щодо її підвищення. Наприклад, інтенсифікувати переговори з боржниками, приппинити відвантаження продукції проблемним клієнтам, змінити умови оплати за продукцію, застосовувати більш жорсткіші санкції за порушення договірних зобов'язань.

В рамках авторського підходу ми використали формулу (1) для визначення оптимального значення оборотності дебіторської заборгованості. Ми вважаємо, що такий підхід є універсальним, оскільки він враховує середнє значення протягом періоду дослідження, коефіцієнт варіації та середньоквадратичне відхилення. Таким чином - оптимальне значення оборотності дебіторської заборгованості — 3,68 і більше (табл.1).

$$\text{Показник}_{\text{оптимал.значення (нижня межа)}} = \text{Показник}_{\text{среднє значення}} - \sigma \times k_{\text{варіації}} \quad (1)$$

де, σ – середньоквадратичне відхилення

Таблиця 1

Визначення оптимальних значень коефіцієнта оборотності та тривалості одного обороту дебіторської заборгованості

Показник	Середнє значення по кожному агрохолдингу						Середнє значення	Середньо-квадрат. Відхилення	Коефіцієнт варіації, %	Оптимальне значення
	МХМ	ПАТ "Кернел"	ПАТ "Астарта-Київ"	ПАТ "Авангард"	ПАТ "Овостар"	ІМС				
1.Коефіцієнт оборотності дебіг. заборгованості	7,1	5,6	8,8	3,2	5,4	10,9	6,8	2,7	114,0	3,68 і >

Джерело : розраховано автором на основі [4-6]

Відповідно до табл. 1 було встановлено, що п'ять агрохолдингів, а саме МХП, ПАТ «Кернел», ПАТ «Астарта-Київ», ІМС та ПАТ «Овостар» здійснюють ефективне управління дебіторською заборгованістю. Водночас, середнє значення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості ПАТ «Авангард» на рівні 3,2 свідчить про неефктивне управління дебіторською заборгованістю цим агрохолдингом.

В контексті управління підприємством результати нашого дослідження допоможуть менеджменту досягти покращення його ділової активності шляхом контролю та оптимізації

оборотності дебіторської заборгованості.

Список використаних джерел

1. Малиш, І.М. Основні підходи до управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] / І.М.Малиш. — Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/134.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.).

2. Мєшкова, Н.Л. Оцінка ділової активності на мікрорівні [Електронний ресурс] / Н.Л.Мєшкова. — Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/5-2015/104.pdf (дата звернення : 18.10.2015 р.).

3. География успеха [Текст] / А.Пасховер // Новое Время. – 2015. – №35. – С.19–21.

4. Офіційний сайт компанії ПАТ «Авангард» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://avangard.com.ua/ (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

5. ПАТ «Миронівський хлібопродукт» [Електронний ресурс] : [офіц. сайт] : укр. версія / Mironivsky Hliboproduc. — Текст. і граф. дані. — M. Mironivsky Hliboproduc, 2008–2012. — Режим доступу : http://www.mhp.com.ua/uk/home. http://www.mhp.com.ua/ (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

6. ПАТ «Астарта-Київ» [Електронний ресурс] : [офіц. сайт] : укр. версія / Mironivsky Hliboproduc. — Текст. і граф. дані. — К. Астарта-Київ, 2015. — Режим доступу : http://astartakiev.com/ (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

7. ПАТ «Кернел» [Електронний ресурс] : [офіц. сайт] : рос. версія / Кернел. — Текст. і граф. дані. — 2015. — Режим доступу : http://www.kernel.ua/ (дата звернення: 19.10.2015). — Назва з екрана.

Кизименко Г.С., аспірант відділу державного фінансового контролю
ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України
м. Київ, Україна

ПРЕДМЕТНО-ОБ'ЄКТНИЙ ЗМІСТ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У МІНІСТЕРСТВІ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], знаменує новий етап реформування вітчизняної системи державного внутрішнього фінансового контролю (далі – ДВФК).

Як ключовий державний орган проведення єдиної державної бюджетно-фінансової політики і політики у сфері державного фінансового контролю в Україні, Міністерство фінансів України (далі – Мінфін) має стати для інших міністерств і центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) взірцем функціонування новітніх механізмів ДВФК, зокрема функції внутрішнього аудиту – нової складової управлінської діяльності, що допомагає організації досягати поставлених цілей за допомогою систематичного, послідовного підходу до оцінки ефективності процесів управління та систем контролю й управління ризиками.

Об'єктом внутрішнього аудиту є діяльність ЦОВВ, його територіальних органів та бюджетних установ в повному обсязі або з окремих питань (на окремих етапах) та заходи, що здійснюються його керівником для забезпечення ефективного функціонування системи

внутрішнього контролю [2].

Відповідно до Положення про порядок здійснення внутрішнього аудиту в Міністерстві фінансів України [3] внутрішнім аудитом є діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в Мінфіні, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання незаконному, неефективному використанню бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у його діяльності та на підприємствах та установах, що належать до сфери його управління, поліпшення внутрішнього контролю.

Виходячи з міжнародного досвіду, можемо визначити, що ефективна реалізація функції внутрішнього аудиту в організації «надає об'єктивну і релевантну впевненість, та сприяє ефективності та продуктивності процесів корпоративного управління, управління ризиками та контролю» і, тим самим, додає вартості організації (та її зацікавленим сторонам), підвищує її корисність для суспільства [4].

У контексті прикладного застосування функцій внутрішнього аудиту окремого розгляду потребує прийнята у Мінфіні система управління.

Конституція України, Бюджетний кодекс України [5] та інші законодавчі акти України визначають Мінфін як ЦОВВ, що забезпечує формування державної фінансової та бюджетної політики.

В основі системи Мінфіну лежить бюджетна система України. Разом з тим, місцеві фінансові органи створюються тільки на регіональному рівні і в містах державного і обласного підпорядкування та їх районах. У містах районного підпорядкування, селах і селищах фінансові органи не створюються, а функції забезпечення бюджетного процесу покладаються, з одного боку, на районні фінансові органи, а з другого – на відповідні місцеві Ради народних депутатів. Місцеві фінансові органи мають, як правило, систему подвійного підпорядкування.

Провідне місце в системі органів Мінфіну належить центральному апарату міністерства, який складається з департаментів, управлінь, відділів та секторів. Кожний департамент так, чи інакше приймає участь у виконанні усіх функцій Мінфіну. Разом з тим, кожний з них має свою специфічну сферу діяльності.

До сфери управління Мінфіну також належать бюджетні установи, державні підприємства та казенні підприємства пробірного контролю.

Через Міністра фінансів Кабінет Міністрів України (далі – Кабмін) спрямовує і координує діяльність Державної фінансової інспекції України, Державної служби фінансового моніторингу України, Державної казначейської служби України і Державної фіскальної служби України [6]. Зазначені ЦОВВ також мають власну систему внутрішнього аудиту і тому повинні бути віднесені до об'єктів внутрішнього аудиту Мінфіну. Адже, відповідно до статті 18 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [7] саме Міністр приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності ЦОВВ. До того ж, відповідно до статті 22 Бюджетного кодексу України [5] головний розпорядник бюджетних коштів (далі – РБК) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань РБК нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів.

Таким чином, виходячи із аналізу компетенції та існуючої системи управління Мінфіну, структура підконтрольних підрозділу внутрішнього аудиту суб'єктів та об'єктів внутрішнього аудиту з метою планування діяльності підрозділу внутрішнього аудиту (далі – ПВА)

центрального апарату Мінфіну має включати три групи.

Першу групу формують структурні підрозділи апарату Мінфіну, а також підприємства та установи, що належать до сфери його управління, тобто безпосередньої сфери відповідальності міністерства. Для ПВА центрального апарату Мінфіну ці суб'єкти є безпосередніми підконтрольними суб'єктами для цілей внутрішнього аудиту. Стосовно них ПВА можуть проводитися усі різновиди (напрями) внутрішнього аудиту – аудит ефективності, аудит відповідності та фінансовий аудит. У ході таких аудитів об'єктами внутрішнього аудиту виступатимуть види діяльності та заходи, що вживаються керівниками таких підконтрольних суб'єктів для забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього контролю, у тому числі ті, що виконуються / вживаються в рамках формування і виконання бюджетних програм (підпрограм), контрольно-наглядових функцій, організації та надання адміністративних послуг. При цьому аудити ефективності, наприклад, формування і виконання бюджетних програм мають проводитися у головного виконавця такої програми (підпрограми), а у учасників бюджетної програми (підпрограми), які належать до першої групи підконтрольних суб'єктів, можуть проводитися аудити відповідності, фінансові аудити, у ході яких збиратимуться дані, необхідні для проведення аудиту ефективності.

До другої групи входять ЦОВВ, діяльність яких координується Кабміном через Міністра фінансів. Ці суб'єкти щодо ПВА Мінфіну не є безпосередньо підконтрольними, але від них (на письмові запити або, якщо це буде передбачено відповідними наказами Мінфіну, якими регламентується порядок здійснення координації діяльності цих ЦОВВ, завдяки виходу внутрішніх аудиторів безпосередньо на об'єкт) може одержуватися інформація, необхідна для проведення аудиту ефективності діяльності відповідних структурних підрозділів апарату міністерства, до повноважень яких віднесено здійснення координації відповідних ЦОВВ.

Третя група включає місцеві фінансові органи, які безпосередньо не належать до сфери управління (сфери відповідальності) міністерства. З огляду на адміністративно-територіальну і бюджетну реформи такі органи наділятимуться додатковими повноваженнями і тому не можуть бути не лише підконтрольними ПВА Мінфіну суб'єктами, а й, з точки зору здійснення внутрішнього контролю з боку самостійного структурного підрозділу Мінфіну, який здійснює методологічне забезпечення бюджетного процесу в частині місцевих бюджетів, матимуть більше самостійності у прийнятті управлінських рішень. ПВА Мінфіну може одержувати від таких органів інформацію на письмові запити в тій частині, яка буде потрібна, з огляду на цілі внутрішнього аудиту.

Список використаних джерел

1. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%B (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Положення про порядок здійснення внутрішнього аудиту в Міністерстві фінансів України:

наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2012 № 277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ftp://webmfu/nakazy/nakazy/ (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

4. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (Стандарти). Редакція: травень 2013 року / Пер. з англ.: ВГО «Інститут внутрішніх аудиторів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013%20Ukrainian.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

5. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

6. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

7. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3166-17 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Климчук А. М., студент
Науковий керівник – Кравець В.І., к.е.н., доцент
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ ЗМІН

В сучасних умовах нестабільне зовнішнє середовище диктує умови виживання підприємств та організацій. Кожен суб'єкт господарювання змушений або підлаштовуватися під зміни або залишати ринок. Рішення про подальшу діяльність чи її припинення є досить важливим для підприємства і не може бути прийнятим одночасно. Для визначення доцільності тих чи інших управлінських рішень досить важливим є системне та комплексне вивчення проблеми, оцінювання реальних та потенційних можливостей організації.

Важливість застосування системного підходу на підприємстві вже доведено досвідом багатьох компаній. Вивченню даного питання присвячені дослідження вітчизняних і міжнародних науковців. Значний внесок у дослідженні проблем системного підходу в умовах нестабільного зовнішнього середовища здійснили такі закордонні вчені: Р. Акофф, Л. фон Бертоланфі, У. Гослінг, Дж. де С. Коутиньо, Б.З. Мільнер, А. Холл. Серед вітчизняних дослідників системного аналізу діяльності підприємства можна виділити наступних: А.Б. Гур`янов, С.В.Глівленко, О.М. Зборовська, О.Д. Шарапов, В.І.Хомяков та інші.

На сьогоднішній день немає єдиного визначення поняття «система», незважаючи на те, що вже у Давній Греції це поняття використовувалося для позначення організму, організації, сполучення. Однак значення системного підходу в управлінні організацією вже

більше зростає [2].

Системний підхід являє собою комплексне вивчення економічного об'єкта як одного цілого, кожен елемент якогоє цілеспрямованою системою.Становлення системного підходу пов'язане з роботами О. О. Богданова, який розглядав усі явища як неперервні процеси організації та дезорганізації [5, с. 125].

Методологія системного підходу поширена в багатьох сферах науки та виробництва, зокрема і у сфері управління. Системний підхід до управління передбачає управління організацією як єдиною системою, де будь-який управлінський вплив на одну частину системи позначається і на інших її частинах, тобто управляти необхідно всією організацією в цілому [3].

В умовах нестабільного ринкового середовища системний підхід дає змогу не тільки формулювати ключові моменти підприємницької діяльності, а й пристосовувати управлінські рішення до постійних змін. Механізм застосування системного підходу відповідно має наступні особливості[4]:

1. Постановка цілей у відповідній ієрархії. До початку будь-якої діяльності, пов'язаної з управлінням, потрібно встановити місію та напрямки діяльності підприємства. Однак цілі можуть бути змінені, виходячи із пріоритетів діяльності на різних етапах життєвого циклу організації.

2. Досягнення поставлених цілей.Менеджер повинен порівняти альтернативні шляхи та методи досягнення цілей та здійснити вибір.Отримання максимального ефекту від досягнення цілей можливе, якщо створені відповідні підсистеми на підприємстві та організовано їх взаємозв'язок як між собою, так і з навколишнім оточенням підприємства.

3. Кількісна оцінка цілей та засоби їх досягнення. Необхідно всебічно оцінювати всі можливі і плановані результати діяльності організації. Системний підхід передбачає, що підприємство є само організованою системою, що є підсистемою вищого рівня – національного господарства країни. Оскільки суб'єкт господарювання не є ізольованим, то параметри та індикатори оцінки цілей мають представляти не лише його діяльність і не тільки за певний період, а і відповідні оцінки конкурентів за увесь час діяльності.

Кожен елемент системи здатен впливати на всі інші її елементи та спричиняти якісно нові зміни у системі[1]. Оскільки ринкові відносини, особливо у сьогоднішніх умовах глобалізації конкуренції та конвергенції технологій, є досить динамічними, то саме системний підхід визначає можливості суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність у наступних періодах. Потрібно не тільки комплексно оцінювати наявний стан господарювання, а й комплексно бачити перспективи для підприємства в цілому. Такий підхід орієнтує на довгострокове забезпечення прибутковості та досягнення тривалих зв'язків з оточуючим середовищем.

Список використаних джерел

1. Гур`янов, А.Б. Системний підхід до стратегічного управління підприємством [Текст] / А.Б. Гур`янов, О.А Гришко // Економіка підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 274–277.

2. Кустовська, О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень [Текст] : Курс лекцій / О.В.Кустовська. – Т. : Екон. думка, 2005. –124 с.

3. Остапчук, О.Є. Системний підхід до управління та прийняття управлінських рішень [Електронний ресурс] / О.Є. Остапчук. – Режим доступу :

http://conftiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/sistemnij_pidkhid_do_upravlinnja_ta_prijnjattja_upravlinskikh_rishen/11-1-0-787 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

4. Холод, Б.І. Системний підхід – основа сучасного управління діяльністю промислових підприємств [Текст] / Б.І. Холод, О.М. Зборовська // Академічний огляд. – 2010. – № 1(32). – С. 48–54.

5. Черноруцкий, И.Г. Методы оптимизации в теории управления [Текст] / И.Г. Черноруцкий. – Питер, 2004. – 255 с.

Коваль Ж.Г., науковий співробітник
Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ

Утворення державою ефективної системи внутрішнього контролю – об'єктивна необхідність для протидії кризовим явищам, корупції, а також обов'язкова умова інтеграції України до світової економіки.

Як одна із складових системи внутрішнього контролю, внутрішній аудит оцінює надійність та ефективність цієї системи, а державні внутрішні аудитори є професіоналами, покликаними неупереджено й фахово провести таку оцінку.

Внутрішній аудит виник з простого бухгалтерсько-орієнтованого ремесла та функціонував як підпорядкований елемент професії незалежного бухгалтера, його першочерговою задачею було підтвердження точності фінансових питань. По суті, роль аудиту полягала у виявленні помилок в облікових записах, збереженні активів та викритті шахрайства [1].

Формування внутрішнього аудиту як самостійної дисципліни з більш широким спектром розпочалося під час промислової революції в Англії: поряд із викриттям шахрайств аудиторська перевірка стала визначати правдивість та якість фінансової звітності.

Світова економічна криза, вразивши сферу виробництва, фінансову та кредитну системи, сферу грошового обігу, часті банкрутства і зневіра з боку суспільства, потреба у надійному і незалежному контролі спричинили посилення вимог до якості аудиторських перевірок. За таких умов функція внутрішнього аудиту набула більшого значення для контролю операцій бізнесу.

Перелом у розвитку внутрішнього аудиту спричинили дві важливі події 1941 року: публікація першої фундаментальної праці – книги Віктора Брінка «Внутрішній аудит» і створення американського Інституту внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors – IIA) – асоціації професіоналів, що працюють як у приватному, так і в державному секторах, яка незабаром перетворилася на широко відому організацію, що розробляє міжнародні стандарти внутрішнього аудиту [2].

З посиленням уваги керівниками компаній і організацій до вирішення проблем

дотримання робочих графіків, нестачі ресурсів, виконання нормативних вимог, припинення зловживань і випадків шахрайства тощо, внутрішній аудит значно розширив сферу своєї діяльності у напрямі оцінки усіх операцій підприємства. Внутрішні аудитори почали спрямовувати свої зусилля на надання консультацій менеджерам корпорацій і державних установ. Саме з цього часу внутрішні аудитори стали рівними по відношенню до їхніх зовнішніх колег – зовнішніх аудиторів [1].

Накопичений у корпоративному секторі досвід країн з ринковою економікою став підґрунтям для впровадження внутрішнього контролю та аудиту в державному секторі. Система внутрішнього контролю та внутрішній аудит, як її обов'язковий атрибут, почали формуватися в органах державного управління США, та мали відповідати встановленим вимогам і забезпечувати повне розкриття інформації про фінансові результати діяльності установ і ефективність здійснюваного ними контролю [2].

Починає зростати роль аудиту економічності, ефективності та результативності функціонування компаній і організацій. Цей аудит фокусується на оцінці найбільш важливих і ризикових сфер діяльності та має переважно попереджуючий (а не реагуючий) характер.

Єдина концепція аудиту – як внутрішнього, що здійснюється в організаціях приватного та державного секторів, так і зовнішнього, який проводиться незалежними аудиторськими фірмами та органами державного контролю, – сформувалася до початку 1980-х років. До цього часу, і професія внутрішнього аудитора стала вважатися повноцінною і зрілою, тобто такою, що вимагає серйозної освіти і підтвердження знань одержанням відповідної професійної кваліфікації. Саме тоді почало змінюватися сформоване раніше ставлення до служб внутрішнього аудиту як до внутрішньовідомчої поліції, і вони поступово стали сприйматися як підрозділи, здатні надавати цінну консультаційну допомогу керівникам і фахівцям державних установ [2].

Наведений історичний огляд еволюції внутрішнього аудиту засвідчує про значні зміни, які відбулися у ролі цієї функції у системі державного управління за останні декілька десятиріч. Внутрішній аудит почав включати такі специфічні області знань як управління ризиками та аудит комп'ютерних систем, а перевірки, що здійснюються внутрішніми аудиторами, вийшли за межі суто фінансових і бухгалтерських аспектів. Підвищення ролі внутрішнього аудиту і більш високі вимоги до внутрішніх аудиторів призвели до його подальшого розвитку як самостійної професії.

Зарубіжні вчені [3] вважають, що роль аудитора в державному секторі полягає у наданні допомоги з нагляду (має за мету перевірити, чи державні установи виконують те, що вони мають робити, і слугує для виявлення і запобігання випадкам корупції на державному рівні), розуміння (допомагає приймати управлінські рішення шляхом надання незалежної оцінки державним програм, планів, діяльності і результатів) і передбачення (визначає тенденції і проблеми, що можуть з'явитися в майбутньому).

Узагальнюючи їх досвід, на нашу думку, можна виокремити три складові ролі функції внутрішнього аудиту в секторі державного управління: контрольну, етичну та прогнозування.

Контрольна функція завдяки заходам з виявлення (аудити на підставі підозрілих обставин або скарг; циклічні аудити, які перевіряють використання коштів та/або пов'язані з підрозділом внутрішнього контролю; проведення аудитів за запитом правоохоронних органів; експертиза щодо наявності потенційних конфліктів інтересів під час розробки і впровадження законів, правил і процедур) та стримування (оцінка контрольних заходів для

існуючих або пропонованих функцій; оцінка організаційних або притаманних аудиту специфічних ризиків; перегляд запропонованих змін до чинних законів, правил і процедур , що впроваджуються; перегляд контрактів на предмет потенційних конфліктів інтересів) сприяє підвищенню відповідальності перед суспільством.

Етична функція забезпечує дотримання етичних принципів при виконанні аудиторських завдань – вивчення первинних даних, горизонтальна оцінка функцій організації, вертикальна оцінка – на рівні уряду; сприяння інституціалізації самостійного навчання та самовдосконалення.

Прогнозування, що полягає у відслідковуванні тенденцій та оцінці ризику нових проблем, забезпечує корисною та актуальною інформацією для управління ризиками.

У підсумку, ці складові ролі функції внутрішнього аудиту сприяють належному (тобто законному, ефективному і прозорому) державному управлінню.

Список використаних джерел

1. Sawyer's Internal Auditing: The Practice of Modern Internal Auditing: Lawrence B. Sawyer, Mortimer A. Dittenhofer, James H. Scheiner, 5th edition, 4, 2003.

2. Грачева, М. В. Внутренний контроль и аудит в секторе государственного управления: опыт развитых стран [Електронний ресурс] / М. В. Грачева // Государственное управление. Электронный вестник. – 2007. – Вып. № 12.– Режим доступу : https://istina.msu.ru/media/publications/article/ce0/69d/8750296/2007_zhurn_Gosud_upr-nie_Elektron_vestnik__12_Vnutr_kontr_i_aud.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. The role of auditing in public sector governance: Supplemental Guidance. 2nd Edition. Release Date: Jan. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/Public_Sector_Governance1_1_.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Козік М.О., аспірант
Науковий керівник - Бутко М.П., д.е.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ОДИН ІЗ ВАГОМИХ КРОКІВ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Динаміка інтеграційних процесів як у світі, так і Європі неминуче впливає на всі країни, а особливо на ті, котрі не увійшли до інтеграційних угрупувань. Розширення ЄС та утворення спільного кордону з Україною відкрило для нашої держави нові можливості для економічного, політичного та інтелектуального розвитку.

Саме тому, для України євроінтеграція є можливістю перетворитися на стабільну державу з незаперечними перспективами на майбутнє. Асоціація між Україною та ЄС чітко визначає дві її основні мети – поглиблення політичної асоціації та поступова економічна

інтеграція [7]. Для досягнення останнього важливим є запровадження умов для інтенсифікації економічних та торгівельних відносин, що призведе до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС шляхом створення поглибленої зони вільної торгівлі.

Україна з початку своєї незалежності взяла курс на побудову експортно-орієнтованої економіки з метою реалізації намірів щодо вступу до Європейського союзу. Все це зобов'язує повноцінно використовувати свій експортний потенціал країни і кожної її області. Від реалізації експортного потенціалу регіонів залежить експортна спрямованість України на зовнішньому ринку.

Проблема незбалансованості експорту України, в якому переважає продукція з низьким ступенем переробки, потребує з боку держави впровадження нових підходів до створення національної експортної політики, спрямованої на диверсифікацію експорту та збільшення в його структурі товарів з високою доданою вартістю [4].

Виважена державна регіональна експортоорієнтована стратегія сприятиме, передусім, прискоренню ринкових перетворень та подальшому розвитку економіки України, структуризації експортного потенціалу регіонів і вирівнюванню їх соціально – економічного розвитку.

Прагнення українських регіонів виступати в якості суб’єктів міжнародного співробітництва з метою прискорення процесу входження України до ЄС, знаходять певну підтримку зовні. Іноземні партнери налагоджують прямі зв’язки з регіонами, минаючи центр.

Створення місцевого самоврядування є одним із елементів побудови західної цивілізації, а наявність сильного місцевого самоврядування – була і буде однією з цивілізаційних ознак, які наближають Україну до Європи.

Одним із способів оптимізації державного управління є децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Таким чином, щоб якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно [1].

Основними перевагами децентралізації для економічного розвитку регіональних господарських систем є:

- час і місце прийняття рішення відповідають очікуванням з боку громадськості;
- реалізація рішення відбувається за участю суб’єкта прийняття рішень;
- спрощення системи і процедури прийняття рішення завдяки оптимальній структурі управління;
- прозорість і відкритість процедур прийняття рішення;
- період часу для надходження інформації з рівня виконавця на рівень прийняття рішення і навпаки – значно коротший;
- підвищення свідомості та загострення почуття відповідальності за здійснені заходи і прийняті рішення;
- мінімізація бюрократизму;
- звільнення керівництва від поточних справ, що посилює можливість зосередження керівної ланки на справах стратегічного значення.

Головними ризиками, які можуть виникнути при проведенні децентралізації може бути [2]:

- можлива активізація та радикалізація політичних об’єднань, які представляють інтереси меншин, що мають компактний характер проживання;

- послаблення державного контролю органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам місцевих рад, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст;
- намагання центральної влади зберегти контроль за розділом коштів;
- ризик недостатності коштів на місцевому рівні;
- ризик зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень;
- ризик на проведення процесу об'єднання громад.

Проблема децентралізації влади в Україні не є новою, проте залишається актуальною, оскільки за існуючої системи державотворення - управління занадто сконцентроване в центрі, неефективно використовуються наявні ресурси і, відповідно, функціонування виконавчої влади на місцях не досягає цілей сталого розвитку, а роль територіальних громад явно недооцінюється.

Децентралізація може призвести до більш креативних, інноваційних та ефективних програм, дозволяючи собі місцеве експериментування. Вона може зміцнити політичну стабільність та національну єдність, надаючи можливість громадянам краще контролювати державні програми на місцевому рівні.

Досвід зарубіжних держав є корисним для України, оскільки європейські країни, здійснюючи децентралізацію, так чи інакше стикалися із проблемою вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою, але по-різному підходили до її розв'язання. Так, деякі з них проводили відповідні реформи адміністративно-територіального устрою, інші лише частково змінювали певні його елементи або взагалі не проводили жодних змін.

Список використаних джерел

1. Данилишин, Б. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? [Текст] / Б.Данилишин // Режим доступу : http://kontrakty.ua/ article/82116
2. Децентралізація влади – «ЗА» та «ПРОТИ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://m--p.com/detsentralizatsiya-vladi-za-ta-proti/
3. Про засади державної регіональної політики від 05.02.2015 № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156-19 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.
4. Концепція створення системи державної підтримки експорту України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.gov.lica.com.ua/b_text.php? type=3&id=723336&base=1 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.
5. Кутідзе, Л.С. Експортний потенціал регіону: сутність, діагностика, механізми реалізації [Текст] : монографія / Л.С. Кутідзе. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011 – 318 с.
6. Управління експортним потенціалом України [Текст]: монографія / А. А. Мазаракі [та ін.] ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2007. – 210 с.
7. Резнік, Н. П. Український вибір – євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kymu.edu.ua/ vmv/ v/p08/19.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Комарівська Н.М., аспірант
Науковий керівник - Гургула Т.В., д.е.н, професор
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
м. Львів, Україна

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОХОЛДИНГІВ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ТА США

Ще десятиліття тому провідні економісти світу підкреслювали ефективність і конкурентоспроможність невеликих підприємств у сільському господарстві. Однак, успіхи і лідируючі позиції фірм, які проводять політику консолідації та укрупнення виробництва, змушують переглянути існуючу концепцію.

Сьогодні в Україні у процесі господарювання агрохолдингами спостерігається концентрація земель шляхом витіснення з ринку оренди землі значної кількості менших аграрних підприємств і фермерів, що загрожує соціально-економічній ситуації на селі і функціонуванні малого та середнього бізнесу.

Основними характеристиками такого впливу є: припинення існування сільськогосподарських підприємств у відповідній місцевості; втрата для певної кількості сільських жителів місця роботи; відсутність податкових надходжень до місцевих бюджетів; відсутність фінансування розвитку соціальної інфраструктури села, що традиційно здійснювалося сільськогосподарськими підприємствами [1, с 121].

Можна погодитися з П. Ф. Кулиничем, що така ситуація спостерігається тому, що держава ще не сформувала власної позиції щодо доцільності та перспектив функціонування агрохолдингів у сільськогосподарському виробництві. Створення агрохолдингів продиктоване виключно об’єктивними економічними факторами і не є наслідком цілеспрямованої законодавчої діяльності держави у сфері сільськогосподарського землекористування [2, с. 379].

На сьогодні розвитку більшості аграрних підприємств перешкоджає ціла низка проблем, зокрема [3]:

– недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення, оскільки через відсутність значних комерційних кредитів та низький рівень інвестиційної привабливості галузі інвестиційні ресурси аграрних підприємств на 70 % формуються за рахунок власних коштів, переважну частину яких складають амортизаційні відрахування;

– нераціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, адже з кожним роком спостерігається зниження родючості земель унаслідок недостатніх природоохоронних та агротехнічних заходів у землекористуванні, зменшення вмісту гумусу і поживних речовин у ґрунті, посилення ерозійних процесів, розширення площі кислих та засолених ґрунтів. А внаслідок розпаювання земель порушилися сівозміни та ґрунтозахисні системи землеробства, що призвело до зниження рівня продуктивності ґрунтів;

– зниження забезпеченості сільськогосподарською технікою та критична зношеність основних виробничих фондів, зокрема за останні п’ять років кількість техніки скоротилася майже вдвічі тощо.

Отже, зважаючи на приведені особливості державного регулювання діяльності агрохолдингів в Україні бачимо, що органам державної влади слід негайно вжити заходів щодо удосконалення механізму державного регулювання вертикально-інтегрованих структур, що дасть змогу розвиватися і великим за масштабами агропідприємствам, і дрібнішим. Для цього, перш за все слід запозичувати світовий позитивний досвід регулювання діяльності агрохолдингів, насамперед у США та країн ЄС, які продемонстрували ефективність державного регулювання у цій сфері.

Регулятивна роль держави у світовій практиці виявляється через формування системи законодавчо-нормативних актів, які [4]:

– визначають особливості організації ринку сільськогосподарських земель, його відмінності від функціонування ринку інших видів земель;

– встановлюють суб'єкти права на придбання земель сільськогосподарського призначення, порядок реалізації цього права, кваліфікаційні вимоги до покупця земельної ділянки, призначеної для ведення сільськогосподарської діяльності;

– визначають основні принципи ціноутворення і формування орендної плати на ринку сільськогосподарських земель і заходи запобігання спекулятивних операцій на ринку сільськогосподарських земель;

– містять обмеження щодо придбання сільськогосподарських земель у власність тощо.

Державне регулювання розвитку та діяльності агрохолдингів можна розглядати як вплив державних органів влади, спрямований на створення умов для їх переходу від існуючого стану функціонування до кращого порівняно з попереднім. Саме тому, органи державної влади в США і країнах ЄС докладають всіх зусиль на державну підтримку агрохолдингів.

Основними напрямами державної підтримки агрохолдингів в США та країнах ЄС є [5, с. 18]:

– підтримка товарного виробництва та підвищення конкурентоспроможності аграрних суб'єктів господарювання у зв'язку із виробництвом ними екологічно чистої продукції;

– охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь;

– встановлення цін підтримки на окремі види сільськогосподарської продукції;

– розвиток аграрної науки та впровадження у виробництво новітніх екологобезпечних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, догляду за тваринами, систем обробітку ґрунту та ін.

Традиційно в США і країнах ЄС розглядають продовольчий ринок вертикально. На вершині розташовуються сільськогосподарські фірми, внизу – кінцеві споживачі продовольства, а фірми, що займаються переробкою та маркетингом, заповнюють проміжні ступені ринку [6].

Традиційною формою вертикальної координації агрохолдингів для більшості країн є так зване відкрите провадження. При цьому методі координації будь-які маркетингові угоди укладаються вже після завершення всього процесу виробництва в сільському господарстві. Відкрите виробництво передбачає використання готівкового (поточного) ринку. Укладання угод, тобто безпосередня зустріч продавців і покупців сільськогосподарської продукції при відкритому виробництві відбувається найчастіше на організованих (централізованих, відкритих) ринках, де збирається безліч продавців і покупців даного товару (наприклад, на

біржах або оптових ринках).

У Західній Європі державне регулювання діяльності агрохолдингів має економічне спрямування, а однією з його найважливіших функцій є регламентування кількості й якості вироблюваної продукції шляхом контролю за організаційно-економічною структурою виробництва, зокрема заохоченням кооперації та вертикальної інтеграції, що має вплив на галузеву спеціалізацію виробництва сільськогосподарських продуктів і порядок постачання ними населення. До важливих функцій державного регулювання відносять також управління технічним прогресом у сільському господарстві через систему наукових установ або заклади освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, надання консультативної допомоги фермерам; технічне та комерційне обслуговування за допомогою державних закупівель, державних оптових ринків, ветеринарне обслуговування та кредит. Держава здійснює також контрольно-облікові функції (інспекція за якістю продукції, ветеринарна інспекція, статистика та ін.). У деяких західноєвропейських країнах зараз беруться до керування соціальною перебудовою села шляхом ліквідації дрібного виробництва, перепідготовки осіб, витіснених із сільського господарства, для роботи в інших галузях, а також розробки та впровадження спеціальних програм розвитку сільських районів [7].

Досвід державного регулювання діяльності агрохолдингів в Європейських країнах свідчить про принципово нову схему взаємодії держави і господарських суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Уркевич, В. Ю. Правові проблеми функціонування агрохолдингів в Україні [Текст] / В. Ю. Уркевич // Право та інновації. – 2013. – № 4. – С. 115-125.

2. Кулинич, П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні [Текст]: монографія / П. Ф. Кулинич. – К. : Логос, 2012. – 688 с.

3. Бабаєва, І. О. Державне регулювання розвитку аграрних підприємств [Електронний ресурс] / І.О. Бабаєва // Матеріали науково-практичної конференції «Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність», 26 вересня 2012 р. – 2012. – Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/2/04.pdf. (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

4. Басюркина, Н.И. Государственное регулирование деятельности агроформирований в Украине [Текст] / Н.И.Басюркина // Соц. – экон. явления и процессы: [междунар. журн.] / Тамбов. гос. ун-т им. Г.Р.Державина, Циндаос. ун-т (Китай), Ун-т штата Индиана (США). – Тамбов, 2013. – № 3. – С. 19-23.

5. Назаркевич, О. Б. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малих сільськогосподарських підприємств [Текст] / О. Б. Назаркевич // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка. – 2014. – Вип. 3. – С. 17-19.

6. Barkema, A. The quiet revolution in the U.S. food market [Text] / A. Barkema, M. Drabenstott, K. Welch // Economic Review (Federal Reserve Bank of Kansas City). – 2012. – № 9. – P. 325-332.

7. Ульянченко, Ю. О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України [Текст] / Ю. О. Ульянченко. // Державне будівництво. – 2007. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2007_2_56.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Конрад Ю.В., аспірант кафедри міжнародної економіки
Науковий керівник - Мельник Т.М., д.е.н., професор
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Інтенсифікація інтеграційних процесів, поява нових видів та форм інтеграційних об'єднань, посилення внутрішньо- та міжфірмвих зв'язків між учасниками таких об'єднань є невід'ємною складовою розвитку світової економіки в умовах сьогодення. Значної ролі набувають взаємовідносини, які не можна однозначно охарактеризувати ні як звичайні ринково-контрактні відносини, ні як відносини в межах внутрішньофірмової вертикалі. Існування таких відносин спричинило появу нової категорії в галузі дослідження інтеграційних процесів – виробничої інтеграції.

Виділення окремо категорії «виробнича інтеграція», пояснюється тим, що існуючі терміни і категорії не спроможні охопити масштабність світових інтеграційних процесів, або навпаки, виділити їх специфіку в окремих сферах та галузях [1, с.133]. Тому виробнича інтеграція, яка являє собою процес формування складної глобальної системи, що заснована на міжнародному поділі виробничого процесу на базі контрактних, підрядних на інших видів відносин між господарюючими суб'єктами різних країн [2, с.153], займає особливе місце у світових інтеграційних процесах, а також в існуючих напрямах дослідження (рис. 1).

Рис. 1. **Місце виробничої інтеграції в сучасних дослідженнях світових інтеграційних процесів**

Джерело: розроблено автором

За сучасних умов однією зі специфічних рис виробничої інтеграції є мережевий принцип організації виробництва і розподілу продукції. Цей принцип дозволяє підприємствам-учасникам інтеграційних об'єднань зосереджуватись на ключових компетенціях в процесі виробництва кінцевого продукту, а отже створює можливість для формування додаткових конкурентних переваг.

Водночас, як і будь-яке явище, виробничу інтеграцію не можна однозначно оцінювати позитивно. Пояснюється це тим, що дана категорія поєднує в собі два суперечливих явища: конкуренцію та кооперацію. Кооперація дозволяє об'єднати зусилля декількох підприємств, які інтегруються з метою створення інноваційного конкурентоспроможного продукту, та на цій основі отримати різні види синергетичних ефектів (економічний, фінансовий та інвестиційний), які вони б не змогли досягти поодинці. Конкуренція ж з однієї сторони виступає як передумова створення інтеграційного об'єднання, з іншої сторони вона провокує суб'єктів ринку до ведення нечесної боротьби та використання виробничої інтеграції як засобу недобросовісної конкуренції. Можливим це стає завдяки використанню такого інструмента, як прямі іноземні інвестиції (ПІІ).

ПІІ можуть бути реалізовані у двох формах: створення з нуля нових підприємств або виробничих потужностей за кордоном та придбання вже існуючих підприємств [3, с.6-7]. Якщо в першому випадку реалізація ПІІ є позитивним для приймаючої країни, оскільки будуються нові потужності, створюються робочі місця, посилюється інноваційний потенціал галузі та нарощується виробничих потенціал підприємств, то в іншому випадку реалізація ПІІ має негативні наслідки. Оскільки друга форма інвестування передбачає злиття та поглинання підприємств, вона може бути використана як засіб недобросовісної конкуренції шляхом придбання ключового пакету акцій головного конкурента з метою подальшого розпродажу його потужностей або використання їх з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції. Реалізація ПІІ таким чином найчастіше приводить до зменшення кількості робочих місць, відтоку капіталу, зміни функціональної спрямованості окремих виробничих вузлів. Тобто, транскордонне інвестування може бути використаним іноземним інвестором для зниження конкурентоспроможності окремих галузей виробництва в країні.

Для того, щоб мінімізувати негативні наслідки виробничої інтеграції національні підприємства повинні ґрунтовно підходити до вибору форми інтеграційного об'єднання, аналізувати та оцінювати можливості та загрози від такого об'єднання, розробити та/або вдосконалити інвестиційну стратегію. Реалізація запропонованих заходів може стати фундаментом для нарощування та посилення виробничого потенціалу підприємств України.

Список використаних джерел

1. Босовська, М.В. Інтеграційні процеси в туризмі [Текст] : монографія / М.В.Босовська. – Київ. нац.торг.-екон. ун-т, 2015. – 832 с.

2. Дюмулен, И.И. Международная торговля. Экономика, политика, практика [Текст] : монография / И.И. Дюмулен. – [2-изд.]. – М. : ВАВТ, 2015. – 462 с.

3. Иванов, А.Е. Синергетический эффект интеграции компаний: механизм формирования, оценка, учет [Текст] : монография. – М.РИОР: ИНФРА-М, 2014. – 156 с.

Kopa A.V., student
Language and scientific supervisor - Laskava O.Y.
Kyiv National University of Technology and Design
Kyiv, Ukraine

ECONOMIC GROWTH

Economic growth has long been under meticulous study. Though, the idea of connecting it to the financial advancement of the country has arisen only recently. Since early 90's a huge amount of econometric instruments have been employed to shed some light upon the ambiguous relationship between financial sector activity and economic growth. This paper is another tribute to the study of empirical link between financial intermediaries and the national economy. Exploring the nature of those ties serves us as a goal, whereas learning to extract benefit from this knowledge is our task. The underlying theory can be concisely summarized this way. Financial sector interacts with the national economy [3]. This relationship is allegedly two-sided and mutual. The case can be divided into following clauses:

a. financial sector development enhances economic growth by means of efficiently allocated resources;

b. economic expansion spurs improvement and enlargement within the net of financial intermediaries;

c. financial factors, though, may simply contain some information about future movements in the macroeconomic variables without affecting the real side of economy and vice versa.

The most popular ideas always on the agenda of our government are political and economical stability. The latter task is narrowed to search for tools and methods of regulating macroeconomic performance. Thus, understanding the 2 insights of financial and real sector interdependence and pointing out some oblique levers of influencing economy will be mostly appreciated. To be more specific, detection of the causal linkage between financial sector and economy will equip us with a tool for promoting economic advancement. Detection of the purely indicative linkage will provide us with a tool for economic forecasting. Absence of any interdependence will prove the failure of such theory within Ukrainian reality and will force us to pick more suitable model comprising financial and economic sectors [2].

Following an idea introduced by Levine (1997), we let banks and stock market (SM) represent financial system. This is a reasonable assumption, since investment transactions are conducted mainly through banks as loan-issuing institutions and SM as a mean of attracting new investments and repurchasing the existing ones. Furthermore, combined capitalization of banks and SM is incomparably bigger than that of mutual funds, pension funds, etc. The core of our analysis would be analyzing the nature of connection between financial sector and real economy, focusing on the stock market. We will concentrate on the SM as the prior object for examination, though controlling for influence of banks as a crucial element of the model. The arguments for this according to Levine (1997) are as following:

a. IPO's provide economy with extra investment which eventually will result in GDP growth;

b. stock markets can affect economic activity through the creation of liquidity. People will be willing to invest more for long periods if their risk is decreased by liquid assets (stocks);

c. stock prices reflect the expectations of the company's future profits. Therefore, market

index can be considered a generalized measure for the expected profitability of all businesses involved. Overall performance of businesses is a basis for economic development;

d. remembering the notion of "asymmetric information" we may refer to the stock market as an ex-ante-information-acquiring facility. This brings us to the idea of SM incorporating all information relevant to either growth or recession, which is reflected in prices, indices, trade volumes [1].

Uvarov (2003) and Laurenceson (2002) showed development of financial sector to be a leading factor of economic progress. I will focus on searching for the empirical evidence of such dependence or its absence in Ukraine. Once again I stress that I will concentrate on the SM activity, though, controlling for the impact of banks, which is supposed to give us a proxy for estimating return on capital employed by economy. That means – capital in circulation is concentrated mainly in banks and stock market and all the profits (e.g. deposit interest or return on investment) are concentrated there. Following this, we will estimate the nature of connection between financial performance and economic growth. Putting theory and estimation methods aside for a moment we try to understand the environment. [4] We realize that Ukrainian stock market and banking sector endure both a temporary perturbation at the moment. Any comments on current situation may, therefore, seem partial. What is more, recent events and anticipation of evolutionary processes leave us undecided whether to praise financial sector or bury it. Any kind of forecast is, therefore, restricted in preciseness. According to the latest information, available from official analytical reports on Ukrainian financial sector, we witness an upswing of stock market performance accompanied by slow-down in real sector growth. This means that connection is still present, though it is not stable due to overall weakness of Ukrainian stock market.

Ukrainian stock market has not shown any significant achievements for the past 10 years – only 1% of private investors' money has reside on the stock market, not all financial instruments are adopted and even fewer freely circulate. Nevertheless, stock market is expected to advance in the coming years since the environment is favorable.

Ukrainian banking sector is now facing a continuous series of mergers and takeovers with foreign banks. Entrance of foreign capital will change situation in banking sector drastically. Professional analysts expect those Ukrainian banks surviving mass buy-outs will be forced to go public on world-wide trading platforms, which is another way to attract foreign capital. Total loans and deposits grow annually at approximately the same 60% pace, allowing us this way to anticipate major improvements in banking institutions stability during nearest coming years. [5] Active participation in housing estate construction projects of the majority of Ukrainian banks strengthens the basis for long-term development strategies. Loans in national currency are becoming cheaper, which is a token of healthy bargaining environment. Ukrainian banking sector, as well as other financial institutions, are being heavily relied upon by policy makers. Many macroeconomic expectations are linked to and are conditional of steady financial growth. The ties between real and financial sector are becoming more obvious and integrated as the two spheres evolve.

Stock market is positioned and recognized as an indicator of economic growth in all developed countries by politicians, investors, financiers and hopefully we are about to become no exception.

References

1. Alesina, A. and R. Gatti (1995), Independent Central Banks: Low Inflation at No Cost., American Economic Review 85, 196-200
2. .Basantsov I. B. Reigning finansovy control, Yogo kontseptualni aspects / I. B. Basantsov // Formuvannya rinkovih vidnosin in Ukraine. - 2005. - № 11. - С. 24
3. Mexico Declaration of Independence. XIX Congress of INTOSAI, November 2007 g.Mehiko, the United
4. Kleiman, Lawrence S. « Management and Executive Development. » Reference for Business: Encyclopedia of Business (2010): n. pag. Web. 25 Mar 2011
5. Gill, Carol. A Review of the Critical Perspective on Human Resource Management. Melbourne Business School.

Корнейчик М.В., студентка, **Галковский С.В**., к.э.н., доцент
Полесский государственный университет
г. Пинск, Беларусь

ФОРМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Государственное регулирование экономики имеет долгую историю: даже в период раннего капитализма в Европе существовал централизованный контроль над ценами, качеством товаров и услуг, процентными ставками и внешней торговлей. В современных условиях любое государство осуществляет регулирование национальной экономики с различной степенью государственного вмешательства.

Государственное регулирование экономики – это целенаправленная деятельность государства в лице соответствующих законодательных, исполнительных и контролирующих органов, которые посредством системы различных форм и методов обеспечивают достижение поставленной цели и решение важнейших экономических и социальных задач соответствующего этапа развития экономики, регламентируют хозяйственные отношения в обществе [1, с.26].

В системе мер государственного регулирования экономики можно выделить четыре направления (формы): планирование, программирование и прогнозирование; финансово-кредитное регулирование; антимонопольное регулирование; дерегулирование экономики.

Планирование – это процесс принятия управленческого решения, основанный на обработке исходной информации и включающий выбор и научную постановку целей, определение средств и путей их достижения посредством сравнительной оценки альтернативных вариантов и выбора наиболее приемлемого из них в ожидаемых условиях развития.

Прогнозирование – это процесс разработки прогноза, построенный на вероятностном, научно обоснованном суждении о перспективах развития объекта, а также об альтернативных путях их достижения.

Программирование как форма государственного регулирования должно обеспечить комплексный подход и целенаправленное распределение ресурсов для решения выделенной проблемы и достижения поставленной цели. Программы могут разрабатываться на любом уровне управленческой иерархии, носить директивный или индикативный характер, охватывать долгосрочный, среднесрочный и краткосрочный периоды.

В системе государственного регулирования особое место отводится финансово-кредитному регулированию, которое воздействует на социально-экономические процессы и обеспечивает движение экономики в направлении, заданном планом, прогнозом или программой. В финансово-кредитном регулировании выделяют: кредитно-денежное и бюджетно-налоговое регулирование.

Обеспечение устойчивости белорусского рубля как важного фактора поддержания стабильного роста экономики является стратегической целью денежно-кредитной политики в 2011-2015 годах [2].

Инфляция в стране в 2013 году составила 16,5 процентов. Фактически ставка рефинансирования была снижена с 30 до 23,5 процентов. Национальным банком было принято решение сохранить ставку рефинансирования на уровне 23,5 процентов после анализа динамики инфляции, ситуации на валютном рынке и общеэкономической ситуации

В 2014 году уровень инфляции незначительно снизился и составил 16,2 процента. Ставка рефинансирования снижалась четырежды, и каждый раз – не более чем на 1 процентный пункт. Последнее снижение ставки рефинансирования произошло 13 августа 2014 года. Правда, всего на 0,5 процентного пункта до 20 процентов годовых.

Следующее крупное повышение ставки рефинансирования произошло в январе 2015 года в целях дальнейшей стабилизации ситуации в финансовой сфере и для обеспечения макроэкономической стабильности, когда Национальным банком Республики Беларусь было принято решение о её повышении до 25 процентов [3].

Политика, проводимая Национальным банком и направленная на снижение ставки рефинансирования, приводит, с одной стороны, к увеличению привлекательности кредитов для субъектов хозяйствования, а с другой стороны, к увеличению денежной массы в обращении, влекущее за собой повышение уровня инфляции и снижение объёмов депозитов.

Бюджетно-налоговое регулирование - мероприятия правительства, направленные на регулирование правительственных расходов и доходов, чтобы достичь определенных целей: обеспечение стабильного экономического роста, обеспечение занятости, снижение инфляции.

Масштабы государственного бюджета, определяемые уровнем доходов, их долей в ВВП, создают реальные возможности влияния на социально – экономические процессы. Основным источником доходов бюджета являются налоговые поступления. Государственное влияние на экономику реализуется посредством формирования структуры расходов бюджета. Учитывая, что налоги являются важнейшим источником доходной части бюджета, а также механизмом перераспределения первичных доходов предприятий, фирм, граждан, необходимо постоянное совершенствование налоговой системы в соответствие с задачами социально – экономического развития страны.

Стоит отметить, что реформирование налоговой системы в Республике Беларусь

вышло на завершающую стадию. Это был достаточно длительный процесс, который начался еще в 2006 году в соответствии с поручениями президента страны.

На протяжении 2009-2014 года подоходный налог с доходов физических лиц взимался по единой ставке 12 процентов. С 1 января 2015 года ставка выросла до 13%. Это, прежде всего, было связано с усилением социального пакета государства, которое направлено на поддержку многодетных семей. Именно за счет повышения ставки подоходного налога на 1% предполагается привлечь в бюджет порядка 2 трлн бел. руб., которые будут направлены на поддержку семей с тремя и более детьми.

В 2012 году произошли изменения в Налоговом кодексе Республики Беларусь. В соответствии с этими изменениями налоговая ставка на прибыль была снижена на 6 процентных пунктов. В 2010-2011 году ставка налога на прибыль составляла 24 %. Изменение налоговой ставки на прибыль положительным образом сказалось на привлечении инвесторов в Беларусь.

Следующие изменения размера налоговой ставки на прибыль произошли в 2015 году. Хотя размер его основной ставки остался прежним - 18%, была увеличена до 25 % ставка налога на прибыль для банков и страховых организаций.

За период с 2010 по 2015 год неизменной оставалась ставка налога на добавленную стоимость – 20 %.

С 2015 года упрощен порядок исчисления налога на недвижимость, так, исключены из объектов обложения налогом на недвижимость сборно- разборные и передвижные здания.

Для расширения полномочий местных органов власти предоставлено право увеличивать ставки имущественных налогов с 2 до 2,5 раза.

В течение последних лет Беларусь активно реформировала налоговую систему. Сокращение количества налогов, ежегодное снижение ставок налогов, сокращение объектов налогообложения и исключение отдельных субъектов из состава плательщиков налогов способствовали сокращению налоговой нагрузки на экономику на 3,2 процента: с 27,5 % к ВВП в 2010 г. до 24,3 % в 2014 г. А также позволило ежегодно оставлять в распоряжении субъектов предпринимательской деятельности в среднем по 2 % ВВП, или почти 73 трлн руб. в ценах 2014 года [4].

Антимонопольное регулирование является важной составляющей системы государственного регулирования в условиях рыночных отношений. Антимонопольное регулирование в Беларуси основано на системе нормативно-правовых актов, документов, законов. Основные направления антимонопольного регулирования в республике: противодействие монополистической деятельности, формирование и развитие конкурентных отношений, регулирование отношений, защищающих права потребителей.

Дерегулирование как мера государственного регулирования экономики должно обеспечивать баланс между государственным регулированием и полномочиями рыночной системы, поддерживать предпринимательство и формировать рыночную инфраструктуру. Главной формой дерегулирования является разгосударствление, включающее приватизацию, либерализацию цен и рынков [1, с.64].

Формы государственного регулирования являются основой экономического развития Республики Беларусь. Государство влияет на разные стороны деятельности страны. Особенно велико его воздействие на денежно-кредитную и налоговую политику. Очевидно, что современная экономика немыслима без вмешательства государства. Можно лишь

сделать вывод о том, что государственное регулирование экономики необходимо и обсуждать нужно лишь степень государственного вмешательства и его методы.

Список использованных источников

1. Государственное регулирование экономики / Под. ред. Н.Б. Антоновой. – Минск: Академия управления при Президенте РБ, 2002. – 775 с.

2. Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2011-2015 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.levonevski.net/pravo/norm2013/num09/d09985.html - Дата доступа: 29.09.2015.

3. Ставка рефинансирования [Электронный ресурс] / Национальный банк Республики Беларусь – Минск, 2000г. - Режим доступа: http://www.nbrb.by/statistics/sref.asp - Дата доступа: 12.10. 2015.

4. Официальный сайт Министерства финансов Республики Беларусь: [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.minfin.gov.by/tax_policy/tax_system/2011/ - Дата доступа 07.10.2015.

Королева Н.В., к.э.н., доцент, **Тупикин П.Н.**, к.э.н., доцент
Белгородский государственный технологический університет им. В.Г. Шухова
г. Белгород, Россия

«НЕБЕСНЫЕ» ФЕРМЫ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ГОРОДСКОГО РАСТЕНИЕВОДСТВА В КОНТРОЛИРУЕМОЙ СРЕДЕ

О перспективности выращивания растений в контролируемой среде (CEA - Controlled Environment Agriculture) говорит растущий спрос на продовольствие в мегаполисах вследствие обострения проблем, связанных с изменением климата, нехваткой плодородных земель, борьбой с вредителями и увеличением городского населения. Годовой темп роста растениеводческих фабрик с искусственным освещением составляет 2025% в Японии, где вертикальные фермы получили наибольшее распространение. Так, средняя площадь теплицы в Японии составляет 0,5 га по сравнению с 10-50 га в Нидерландах или США [1]. Выращивание растений в искусственных питательных средах позволяет повысить урожайность одного гектара до 5 раз. По оценкам специалистов, проводящих Мониторинг глобальных технологических трендов, суммарные мировые инвестиции в вертикальные фермы составят 1–2 трлн. долларов к 2040 году, а использование роботов в тепличном хозяйстве России позволит повысить производительность труда на 50–60% в течение следующей четверти века [2].

Выращивание в контролируемой среде может происходить на поле, в теплице и на фабриках с искусственным освещением. Наиболее эффективными являются второй и третий способ. Современные растениеводческие заводы представляют собой герметичные, хорошо изолированные здания, приспособленные для выращивания сельскохозяйственных культур. Перед входом в производственные помещения работники принимают асептический водный или воздушный душ. Внутри находятся ряды поддонов с растущими стеблями, освещенные светодиодными лампами и подключенные к системе водоснабжения

вторичной переработки. По сравнению с традиционным растениеводством в грунте, эти технологичные высокопроизводительные фабрики требуют в 7 раз меньше воды для выращивания зелени, и в 25 раз меньше – для томатов. Гидропонные теплицы в 10 раз эффективнее и экономичнее обычных грунтовых теплиц.

Растениеводческие заводы с искусственным освещением могут быть построены в любом густонаселенном городе мира. Их создание особенно выгодно в районах с экстремальными климатическими условиями (жара, холод, засуха) или в районах, подверженных ураганам или тайфунам. Несколько японских компаний, в том числе Panasonic и Mirai, экспортируют растениеводческие системы с искусственным освещением в Китай, Монголию, Сингапур и Россию.

В США успешное развитие теплиц на гидропонных системах обеспечивают три ключевых игрока. Gratham Greens – компания-пионер выращивания зелени в теплицах на крышах. Штат сотрудников из 20 человек производит 300 тонн салата и трав в год на площади 3,3 тыс. кв. м под сводами крышной теплицы, оборудованной системой гидропоники. Для удовлетворения растущего спроса на агропродукцию местного производства в городах Gratham Greens планирует в 2015 году ввести в эксплуатацию 5,5 и 7 тыс. кв. м крышных теплиц в Нью-Йорке и Чикаго соответственно. Весной 2012 года другой разработчик крышных теплиц Brooklyn Grange начал коммерческую эксплуатацию теплицы площадью 4181 кв. м в военно-морской верфи Бруклина [3]. Теплица расположена на крыше восьмиэтажного здания бывшего склада военно-морского флота 1916 года постройки, которое Корпорация экономического развития города приобрела в 2011 году.

Частная компания Bright Farm в 2014 году завершила создание гидропонной теплицы на крыше Sunset Park в Нью-Йорке площадью 9290 кв. м и производительностью 454000 кг продукции в год. Эта теплица является крупнейшей фермой на крыше не только в Соединенных Штатах, но и во всем мире. Инновационная бизнес-модель Bright Farm состоит в том, что розничные сети, такие как A&P и Cub Foods, не несут расходы по строительству и управлению теплицами. Вместо этого они заключают контракт на 10 лет на приобретение продукции по ценам, темп роста которых не должен превышать темп роста инфляции. Долгосрочная договоренность необычна для сельскохозяйственной отрасли, но она снижает риск убытков и низкой рентабельности фермерских хозяйств вследствие неблагоприятных погодных условий. Основным конкурентным преимуществом Bright Farm является минимальная логистическая цепочка – гидропонические теплицы расположены в городах, в непосредственной близости к розничным торговым сетям. Это позволяет доставлять продукцию максимальной свежести и дольше сохранять ее качество.

К важным социальным эффектам, кроме решения проблемы обеспечения крупных городов свежей продукцией растениеводства, относится создание высокопроизводительных рабочих мест. При этом работники американских компаний, специализирующихся на гидропонных теплицах, получают полный пакет социальных гарантий и оплату труда выше, чем работники обычных фермерских хозяйств, труд которых, как правило, недооценивается [4, 5].

Перспективными направлениями развития тепличных хозяйств с искусственным освещением и гидропоникой являются следующие [6]: использование тепловых насосов, что позволяет снизить затраты на обогрев на 20-30% и регулировать относительную влажность воздуха в теплице в дождливый период; использование технологии

«запотевания» вместо технологии испарительного охлаждения для контроля температуры растений и увлажнения теплицы после пересадки; применение датчика обогащения углеродом с нулевым балансом.

Успех бизнеса по выращиванию сельскохозяйственной продукции в контролируемой среде зависит от эффективного решения проблем по следующим ключевым направлениям: создание новых производственных мощностей с использованием ферм с искусственным освещением; управление питательной средой гидропонных систем; проблемы автоматизации вертикальных ферм; повышение рентабельности затрат посредством использования робототехники; налаживание торговых связей с местными сетями розничной торговли; поиск долгосрочных источников финансирования.

Список использованных источников

1. The State of Japanese CEA [Электронный ресурс] / Chris Mosby // Greenhouse Magazine. – [10.03.2015]. – Режим доступа: http://www.greenhousemag.com/gm0315-controlled-environment-agriculture-japan.aspx. (дата обращения : 16.10.2015 р.). – Заголовок с экрана.

2. Эксперты: будущее сельского хозяйства — за выращиванием растений без почвы [Электронный ресурс] / Открытая наука. – [17.07.2015]. – Режим доступа : http://science.theoryandpractice.ru/posts/250-eksperty-budushchee-selskogo-khozyaystva-za-vyrashchivaniem-rasteniy-bez-pochvy (дата обращения : 16.10.2015 р.). – Заголовок с экрана.

3. Huge Rooftop Farm Is Set for Brooklyn [Электронный ресурс] / Lisa W. Foderaroapril // The New York Times. – [05.04.2012]. – Режим доступа : http://www.nytimes.com/2012/04/06/nyregion/rooftop-greenhouse-will-boost-city-farming.html?_r=1 (дата обращения : 16.10.2015 р.). – Заголовок с экрана.

4. Тупикин, П.Н. Совершенствование мотивационной среды фирмы [Текст] / П.Н. Тупикин // Белгородский экономический вестник. – 2008. – № 4 (52). – С. 20–25.

5. Тупикин, П.Н. Система бюджетирования промышленного предприятия и ее эффективность [Текст] : монография / П.Н. Тупикин, Е.Н. Чижова, И.А.Слабинская. – СПб. : Химиздат, 2008.

6. The State of Japanese CEA [Электронный ресурс] / Chris Mosby // Greenhouse Magazine. – [10.03.2015]. – Режим доступа: http://www.greenhousemag.com/gm0315-controlled-environment-agriculture-japan.aspx (дата обращения : 16.10.2015 р.). – Заголовок с экрана.

Коц О.М., аспірант
Науковий керівник - Фірсов Є.О., д.е.н., професор
Луганський національний аграрний університет
м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ УБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах фінансової кризи та наявності конкурентів керівники підприємств мають використовувати будь-які засоби у боротьбі за збереження (збільшення) обсягів продажу продукції. При цьому необхідно піклуватися про рівень фінансово-економічної безпеки, платоспроможності, поточної фінансової ліквідності [3]. За таких умов збір дебіторської заборгованості, що являє собою «віртуальні» кошти, які реально знаходяться у розпорядженні інших суб'єктів, є пріоритетним завданням, оскільки вилучення коштів з обігу може спровокувати касові розриви та викликати необхідність залучення фінансових ресурсів з зовнішніх джерел, здебільшого досить дорогих. Керівникам і фінансовим службам підприємства необхідно навчитися керувати боргами дебіторів, щоб не втратити отриманого прибутку та зменшити рівень фінансових втрат, що можуть становити серйозну загрозу фінансовій безпеці підприємства.

Управління дебіторською заборгованістю являє собою частину загального управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства, спрямовану на розширення обсягів реалізації продукції та полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості, забезпечення своєчасної її інкасації. В основі кваліфікованого управління дебіторською заборгованістю підприємства лежить прийняття фінансових рішень по наступним фундаментальним напрямкам:

- облік дебіторської заборгованості на кожну звітну дату;
- діагностичний аналіз стану і причин, внаслідок яких у підприємства склалось негативне положення з ліквідністю дебіторської заборгованості;
- розробка адекватної політики і впровадження в практику підприємства сучасних методів управління дебіторською заборгованістю;
- контроль за поточним станом дебіторської заборгованості.

Особливу актуальність проблеми дебіторської заборгованості набуває в умовах інфляції, коли знижується покупна спроможність грошових коштів. Щоб підрахувати збитки підприємства від несвоєчасної сплати рахунків дебіторами необхідно від простроченої дебіторської заборгованості вирахувати її суму, скориговану на індекс інфляції за цей період.

Управління дебіторською заборгованістю є окремою функцією в управлінні фінансовою безпекою підприємства, основною метою котрої є збільшення прибутку підприємства за рахунок ефективного використання дебіторської заборгованості, як економічного інструменту [1]. Ефективність використання даного інструменту можна оцінити за допомогою показників оборотності та періоду погашення заборгованості. Важливим показником ефективності використання даного інструменту є відсутність простроченої дебіторської заборгованості, що вказує на відсутність загроз фінансовій безпеці підприємства з боку дебіторів та наявність фінансових ресурсів для подальшого фінансування діяльності.

Ефективна організація аналізу та управління дебіторською заборгованістю при управлінні фінансовою безпекою підприємства вирішує такі задачі:

- забезпечення постійного та дієвого контролю за станом заборгованості, своєчасним надходженням достовірної та повної інформації про стан та динаміку заборгованості, необхідних для прийняття управлінських рішень;
- дотримання допустимих розмірів дебіторської заборгованості, підтримання оптимального співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- забезпечення своєчасного надходження коштів по рахункам дебіторів, що дає змогу запобігти використання штрафних санкцій та отримання збитків;
- виявлення неплатоспроможних та не добропорядних платників;
- визначення політики підприємства в галузі розрахунків, зокрема надання товарного кредиту, знижок та інших пільгових умов для споживачів продукції та контрагентів.

Важливо, щоб умови співпраці з дебіторами відповідали потребам ринку та відповідали потребам розвитку підприємства, оскільки несприятливі умови можуть призвести до погіршення фінансово стану підприємства, значному відволіканню фінансових ресурсів, неплатоспроможності підприємства, відсутності у нього коштів для розвитку виробництва, а надмірна консервативність у роботі з дебіторами може бути перепоною для розвитку підприємства, збільшуючи витрати підприємства надмірними запасами та резервами.

Облік, регулярний контроль, аналіз та оцінка реального стану дебіторської заборгованості є необхідними заходами для своєчасного отримання дебіторської заборгованості, проте здебільшого, зазначених заходів недостатньо, і кошти, що складають дебіторську заборгованість, вилучаються з господарського обороту [2]. Враховуючи факт, що прострочена дебіторська заборгованість може негативно вплинути на фінансову безпеку підприємства проводяться заходи, які є необхідними для отримання коштів від боржника (таблиця 1).

Таблиця 1

Процедура отримання дебіторської заборгованості

Заходи	Учасники процесу
1. Регулярні повідомлення на адресу боржника.	Відділ розрахунків та управління дебіторською заборгованістю
2. Призначення особистих зустрічей представників підприємства - кредитора з керівником підприємства – боржника.	Комерційна дирекція
3. Проведення взаєморозрахунків за умов, коли це можливо та раціонально.	Фінансова дирекція
4. Розробка і реалізація графіків погашення простроченої дебіторської заборгованості (реструктуризація боргу).	Фінансова дирекція, обліково – аналітичний відділ
5. Нарахування пені.	Фінансова дирекція, розрахунковий відділ
6. Підготовка документів для передачі юристам.	Економічний відділ, контрактна служба
7. Використання послуг агентств по вилученню дебіторської заборгованості.	Керівник підприємства, юридичний відділ
8. Здійснення контролю над своєчасним проведенням претензійних заходів.	Економічний відділ, юридичний відділ
9. Списання простроченої дебіторської заборгованості	Фінансова дирекція

Значні обсяги дебіторської заборгованості в активах підприємства викликають додаткову потребу в фінансових ресурсах для поповнення оборотного капіталу, збільшує витрати по залученню додаткових фінансових ресурсів, знижують капіталізацію як власного, так і позичкового капіталу, доходність функціонування підприємства, зростання кредиторської заборгованості та виникнення фінансових ризиків.

Система управління дебіторською заборгованістю умовно можна розподілити на два крупних блока: кредитну політику (оцінка потенційних контрагентів та визначення кредитних лімітів) та комплекс заходів, спрямованих на зниження ризику виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості.

Список використаних джерел

1. Артамонова, А. А. Способы управления дебиторской задолженностью // Современное развитие малого бизнеса. — 2014. – С.65–68 .

2. Качмарик Я.Д., Хуткий Р.І. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємств [Текст] / Я.Д.Качмарик, Р.І.Хуткий // Фінанси України. – 2009. – №10.

3. Колласс, Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы [Текст] : учебное пособие / Пер. с франц. под ред. проф. Я.В.Соколова. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 2011.

Краєвська Г.О., к.е.н., науковий співробітник
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ СИСТЕМНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Основними системними обмеженнями економічного розвитку сільських населених пунктів є: монофункціональність сільської економіки, розвиток якої відбувається на фоні інтенсифікації сільського господарства та скорочення зайнятості в ньому; відсутність в більш, ніж у третини сіл суб'єктів господарювання [1, с. 35], що обмежує податкову базу місцевих бюджетів, несприятливо впливає на розвиток соціальної сфери; мілкотоварна, низькопродуктивна структура виробництва у особистих підсобних господарствах. Низька доступність кредитних ресурсів на фоні системних економічних обмежень розвитку сільських територій обумовлює малу ступінь концентрації капіталу в особистих селянських господарствах та в сільськогосподарських підприємствах, що, з одного боку, ускладнює доступність нових високоефективних технологій ведення сільського господарства, а з іншого – обумовлює низьке демоекономічне забезпечення сільських домогосподарств в порівнянні з міськими (46,7 % сільських домогосподарств не мали жодного працюючого) [2].

Для подолання системних обмежень економічного розвитку сільських населених пунктів потрібним є:

- створення центрів розвитку сільських територій, які формуватимуться із

професіоналів із залученням необхідних експертів. Це забезпечуватиме: концентрацію ресурсів на місцевому рівні, зростання територіальної конкуренції за інвестиції і робочі місця, розширення достатніх державних фінансових важелів, які б стимулювали окремі ініціативи сільських територіальних громад. Необхідно також розвивати комунікаційні зв'язки через удосконалення кількісно-якісних характеристик транспортної інфраструктури як необхідна передумова підвищення мобільності трудових ресурсів та територіальної доступності соціальних послуг;

- створення нових сільсько-міських партнерств, а також підтримка розвитку малих і середніх міст, оскільки сільські території не розвиваються ізольовано і знаходиться в умовах недостатньо або неефективно задіяних ресурсів для ендогенного розвитку;

- підвищення ролі землі як джерела прибутку шляхом сприяння у створенні сімейних ферм у сільській місцевості через перетворення частини особистих селянських господарств на сучасні товарні ферми; створення багатофункціональних сільськогосподарських кооперативів, які б забезпечували комплекс робіт з вирощування, переробки, реалізації, постачання та транспортування сільськогосподарської продукції, техніки, матеріалів, що сприяло б розв'язанню проблеми зайнятості та доходів значної частини сільського населення;

- створення ефективної системи надання пільг підприємствам, установам, організаціям і громадянам, які реалізують проекти та програми, спрямовані на покращення соціально-економічної ситуації в сільських поселеннях (створення робочих місць, збільшення податкових надходжень, надання інформаційно-консультаційних послуг, покращення транспортного сполучення) на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях;

- розвиток переробної ланки АПК, яка має перспективи створення додаткових робочих місць. Для збереження і розвитку соціально-економічного потенціалу сільських територій доцільно здійснювати масштабні галузеві проекти із застосуванням елементів кластеризації, що забезпечить розміщення в сільських районах підприємств та організацій харчової та переробної промисловості, інфраструктури сфери послуг, з метою зміцнення трудового потенціалу села;

- сприяння підприємницькій ініціативі через допомогу і супровід у відкритті своєї справи з боку держави, сприяння розвитку підприємництва (усунення бюрократичних перепон, інформаційні і консультаційні послуги), виявлення і усунення проблем у підприємницькому середовищі (монополізм, порушення зобов'язань перед орендарями);

- диверсифікація видів діяльності у сільській місцевості, створення нових джерел доходів поза сільськогосподарським виробництвом шляхом створення сервісних центрів, підтримки розвитку народних ремесел та туризму;

- сприяння формуванню кредитної та постачально-збутової кооперації, об'єднанню некомерційних організацій товаровиробників, які створять умови збуту сільськогосподарської продукції.

Отже, подолання системних обмежень економічного розвитку сільських населених пунктів можливе через зміну концептуальних пріоритетів у баченні сільської економіки як виключно сільськогосподарської та реалізації державної політики у напрямах: диверсифікація сільської економіки, розширення сфери докладання праці сільського населення у межах транспортної доступності від місця проживання, легалізація сфери докладання праці сільського населення, зростання доходів від продукції особистих

селянських господарств, упередження монополізації сільськогосподарської діяльності, забезпечення самодостатності сільських територіальних громад. Перспективи подальших досліджень полягають у науковому обґрунтуванні економічних основ державної політики стабілізації розвитку сільського розселення.

Список використаних джерел

1. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України [Текст] : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К., 2014. – 186 с.

2. Обстеження домогосподарств : дані державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Кришталь Г.О., к.е.н.
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна

КОНТРОЛЬ ЗА ЯКІСТЮ ОБСЛУГОВУВАННЯ В БАКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

З переходом до ринкової економіки принципово міняється зміст діяльності банків. В час не довіри фізичних та юридичних осіб до фінансово-кредитної системи країни, актуальною стає проблема підвищення ефективності банківських послуг, першорядну значущість отримують поліпшення якості банківського обслуговування і використання сучасних методів управління, розширення асортименту банківських послуг, що надаються.

Універсальним інститутом, що спеціалізується на наданні комплексу ділових послуг є комерційні банки, послуги яких охоплюють не лише традиційні кредитно-депозитні операції, але й розповсюджуються на задоволення потреб клієнтів в консалтингових, інвестиційних, лізингових, довірчих та інших послугах [1].

Сприйняття якості банківської послуги споживачем під час її споживання відбувається за двома аспектами: що клієнт отримує від банківської послуги (технологічний аспект якості) і як клієнт отримує банківську послугу (функціональний аспект якості).

Досягнення поставлених завдань у сфері управління якістю обслуговування неможливе без спільної роботи всіх підрозділів банку. Встановлено вісім принципів управління якістю, які найвище керівництво може використовувати для поліпшення показників діяльності банку: орієнтація на клієнта, лідерство, залучення працівників, процесний підхід, системний підхід до управління, постійне поліпшення, прийняття рішень на підставі фактів, взаємовигідні стосунки з контрагентами [2].

Оцінка якості обслуговування в банку є одним з основних інструментів системи менеджменту якості, який має значний вплив на загальний розвиток фінансово-кредитної

системи країни. Основне завдання комплексної експертної оцінки якості обслуговування в банку – це виявлення усіх аспектів, що впливають на задоволеність клієнта, а також надання менеджменту банку об'єктивної поточної інформації. Система менеджменту якості має на увазі наявність певних затверджених стандартів якості обслуговування, якості пропонованого банківського продукту і банківського процесу [3].

У свою чергу, комплексна оцінка якості обслуговування в банку зачіпає не лише перший пласт (якість обслуговування), але і два інших. Оскільки вимір задоволеності клієнта (який обов'язково проводиться при оцінці якості обслуговування у банку), не може не порушити питання про те, чи задоволені клієнти якістю пропонованого банківського продукту, швидкістю процесу і т.д.

Підсумки оцінки якості обслуговування в банку, менеджмент цієї фінансової установи може використати для підвищення якості обслуговування, навчання персоналу, розвитку своїх конкурентних переваг, активнішого залучення нових клієнтів, що, в свою чергу, дасть змогу підвищити конкурентоспроможність фінансової установи на ринку та підвищити ефективність роботи фінансово-кредитної системи в цілому по країні [3].

Основне завдання системи менеджменту якості полягає в тому, щоб врахувати все до щонайменших деталей, зробити співпрацю з банком не лише ефективною, але і приємною. Іноді навіть чашка кави або приємне і незвичайне оформлення банківського відділення може зіграти вирішальну роль в майбутньому виборі банку-партнера. Виявлення таких тонких аспектів – один з важливих пластів роботи в оцінці якості обслуговування в банку.

Основна мета створення системи оцінювання якості обслуговування клієнтів банку та якості продажів – визначення рівня якості обслуговування клієнтів Банку. Основні завдання – оцінка та аналіз основних факторів, які впливають на результати досліджень, та контроль рівня якості обслуговування та якості продажів [4].

Оцінювання якості обслуговування передбачає аналіз звернень (скарг та пропозицій) клієнтів Банку. Оцінка якості обслуговування клієнтів працівниками дирекцій / відділень враховує: ввічливість працівників дирекції / відділення, його клієнт-орієнтованість, вміння та бажання виявити потреби та пріоритети клієнта, знання працівника умов продуктів Банку, робота з запереченнями, використання крос-продажів, дотримання конфіденційності та вимог до зовнішнього вигляду (відповідність одягу корпоративному стилю).

Список використаних джерел

1. Бондаренко, А.Ф. Управління якістю банківських послуг [Електронний ресурс] / А.Ф. Бондаренко. — Режим доступу : http://www.dspace.uabs.edu.ua (дата звернення : 08.10.2015 р.). — Назва з екрана.

2. Васильков, В.Г. Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції [Електронний ресурс] / В.Г. Васильков. — http://vsau.vin.ua (дата звернення : 08.10.2015 р.). — Назва з екрана.

3. Джордж, С. Всеобщее управление качеством [Текст] / С. Джордж, А. Ваймерских // TQM. – М.: Виктория плюс, 2011. – 256 с.

4. Смілянець В., Окремі питання управління якістю банківських послуг. / В. Смілянець. — Режим доступу : http://intkonf.org (дата звернення : 08.10.2015 р.). — Назва з екрана.

Крохмалюк Л.І., студентка магістеріуму,
Семенишена Н.В., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ГРОШІ ТА ГРОШОВІ КОШТИ : СУТНІСТЬ І ДЕФІНІЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ РОЗВИТКУ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Під універсальним словом «гроші» розуміється безліч їх різновидів, що відрізняються видом «грошового матеріалу», способами обігу, використання, обліку грошової маси, можливістю перетворення одних форм грошей в інші.

Традиційні гроші визначалися як товар, стихійно виділений зі світу товарів на роль загального еквівалента. Однак дати визначення сучасним декретним грошам досить складно. Їх сутність намагалися виразити в різних формулюваннях. Наприклад, «Гроші - це те, що вони виконують», або: «Гроші - це вмістилище купівельної сили». Очевидно, такі визначення не можна визнати вдалими. Для того щоб визначити сутність грошей та дефініцію самого поняття «гроші», необхідно звернути увагу на ту обставину, що грошам, як відомо, властиві чотири функції: міра вартості; засіб обігу; засіб накопичення; засіб платежу.

Усі визначення поняття «гроші», «грошові кошти» випливають з історичного аспекту появи грошей. Загалом, існує 2 дві концепції походження грошей : перша - походження грошей як результат угоди між людьми, переконаними в тому, що для пересування вартостей в міновому обороті необхідні спеціальні посередники ; друга - гроші з'явилися в результаті еволюційного процесу, який незалежно від волі людей призвів до того, що деякі предмети виділилися із загальної маси і посіли особливе місце посередника в акті обміну [1].

На підставі проведених досліджень наведемо хронологію виникнення і розвитку грошей як платіжного засобу (табл. 1).

Таблиця 1

Хронологія розвитку грошей та грошового обігу*

Приблизно 2-3 тисячі років до нашої ери	Перші банки в Месопотамії. Роль банків в той час виконували храми, палаци правителів. Знайдені в руїнах міста Ур (Месопотамія) глиняні таблички містять відомості про те, що майже 3,5 тис. років до н. е. грошима служило срібло.
Приблизно в 2250 до нашої ери	На території нинішньої Туреччини почали гарантувати якість срібних злитків, які виконували тоді роль грошей
1200 році до нашої ери, Китай	З'явився ієрогліф, що позначає гроші
1000-500 років до нашої	З'явився перший китайський прототип грошей. Це були злитки металу у формі ножів, лопат, або мотик, які раніше використовувалися, як засіб обміну
630-640 рік до нашої ери, Лідія	Вперше з'являються гроші в сучасному розумінні цього слова. Їх роль виконували круглі монети, які виготовлялися зі сплаву золота з сріблом
600 рік до нашої ери	З'явилися перші банківські операції, які нагадували сучасні. Приблизно в цей же час Китай почав карбування монет із заліза. До цього гроші виготовлялися виключно з дорогоцінних металів, і дорівнювали вартості самого металу. Таким чином, в Китаї вперше з'явилося поняття «номінал»

Продовження табл. 1

Приблизно 500 рік до нашої ери, Спарта	Зроблено першу спробу фінансового ізоляціонізму. Спартанський законодавець Лікург заборонив використовувати срібні і золоті монети, щоб обмежити торгівлю іноземних купців предметами розкоші на території Спарти Спартанські гроші навмисне виготовлялися дуже важкими і об'ємними, щоб створити обмеження з їх транспортування. В Персії сталася справжня економічна революція - цар Дарій ввів в обіг монети і замінив ними бартер
У 910 році нашої ери	Китай починає масово випускати паперові гроші
1156 рік	Укладено перший контракт про курс обміну валют між генуезьких і Візантійськими купцями
12 століття. Італія	Відкрито велику кількість приватних банкірських будинків. У Генуї в цей же час офіційно зафіксований перший банківський переказ коштів
1 440 рік.	Винахід друкарського верстата Іоганном Гутенбергом, котрий швидко пристосували для виробництва паперових грошей. До цього в паперові гроші подібним чином друкували в Китаї, але європейцям про цей факт, швидше за все, не було відомо
1649 рік	Банками Голландії, Англії та Франції розпочато випуск чеків, в сучасному їх розумінні
1661 рік	в Швеції створено перший в світі держбанк - Банк Швеції
1705 рік	Перша книга, присвячена грошам – «Гроші і торгівля. Пропозиція про забезпечення народу грошима». Автор - шотландець Джон Ло
1837 рік	Винайдено телеграфний апарат, що зробило революцію у сфері фінансів. У XVIII ст. телеграф стає основним інструментом фінансових комунікацій. На самому початку XX століття більше вісімдесяти відсотків банківських платежів в світі відбувалися за допомогою телеграфного зв'язку
1937 рік	Створено перший прототип комп'ютера в коледжі Айови Через кілька років, в 1946 році, був створений перший в світі комп'ютер, в університеті штату Пенсільванія. Його вага становила тридцять тонн,. Машина могла робити 5000 операцій в секунду
1950 рік	Створення першої у світі кредитки - Diners Club. Спочатку вона була призначена для оплати в ресторанах
1969 рік	Комп'ютери вперше об'єднані в мережу
1970 роки	Американська компанія Intel створює перший у світі комп'ютерний чіп
1971рік	Скасовується прив'язка долара до золота. Домовленість Бреттон Вудської конференції-скасована
1972 рік	Комп'ютер вперше приходить у фінансову сферу США. Створюється перша в світі електронна мережа для обліку банківських чеків
1993 рік	Винахід електронних грошей Digi Cash. На базі даної технології пізніше створили смарт-картки з чіпом, на який записувалась інформація про стан рахунку клієнта
1995 рік	Електронні гроші починають домінувати над паперовими. 90% всіх банківських платежів в Америці виробляються в електронній формі.
1 998 рік	США створюють платіжну систему PayPal, яка дає можливість користувачам ПК пересилати один одному гроші за допомогою електронної пошти
2002 рік	Введена єдина європейська валюта - євро. Для проведення безготівкового розрахунок євро стали застосовувати дещо раніше - в 1999 році
2003 рік	Роберт Мандел (Лауреат Нобелівської премії в галузі економіки) передбачає появу до 2040 року єдиної світової валюти, створеної на основі трьох основних світових валют - долара, ієни та євро

**Систематизовано на основі [3]*

Отже, як свідчить історія, першою країною, яка почала випускати гроші у вигляді монет, був Китай і лідійське царство в VII столітті до н.е.

Звідси можна зробити висновок : гроші - це особливий товар, який є загальним еквівалентом. З появою грошей товарний світ розділився на два полюси: на одному

зосередилися всі товари, як певні корисні речі і споживчі вартості, а на іншому – гроші, як вираження вартості цих товарів.

В бухгалтерському обліку прийнято оперувати поняттям «грошові кошти».

В таблиці 2 можна побачити, як різні автори по-різному трактують визначення терміну «грошові кошти».

Таблиця 2

Трактування терміну «грошові кошти» [4]

Джерело	Визначення автора	Власний коментар
Кондраков М.П.	Це кошти в касі у вигляді готівки та грошових документів, на рахунках в банках, в виставлених акредитивах та відкритих особистих рахунках, чекових книжках тощо.	Поняття відображає матеріальну сутність грошових коштів.
Єфіменко В.І.	Це готівка, яка зберігається на підприємстві, гроші в банках (на рахунках); банківські векселі, грошові чеки та перекази від клієнтів.	Визначення обґрунтовує грошові кошти як активу.
Сєкіріна Н.В.	Кошти короткочасного функціонування, один з найважливіших видів оборотних засобів.	Гроші виступають основним засобом обігу в короткостроковому періоді
НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Готівка, грошові кошти на рахунках в банках і депозити до запитання	Дане поняття відображає матеріальну сутність грошових коштів

Відповідно до МСБО 7 та МСФЗ 7 порядок визначень основних термінів при обліку грошових коштів та наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Терміни, що використовуються при обліку грошових коштів [2]

№	Терміни		Визначення
1	Грошові кошти	Cash	Готівка, гроші на рахунках у банках до запитання
2	Еквіваленти грошових коштів	Cash Equivalents	Короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і характеризуються незначним ризиком коливань вартості
3	Овердафт	Overdraft	Кредитний залишок на активному рахунку, що виникає при здійсненні платіжної операції на суму, що перевищує дебетовий залишок на рахунку
4	Монетарні активи	Monetary assents	Грошові кошти та інші активи, які можуть бути отримані у чітко визначеній сумі грошей
5	Негрошові операції	Non-Cash Transactions	Ті операції при яких не використовуються грошові кошти та їх еквіваленти
6	Рух грошових коштів	Cash Flow	Надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів
7	Операційна діяльність	Operating Lease	Це основна діяльність підприємства, яка приносить дохід, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.
8	Інвестиційна діяльність	Investing Activities	це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів
9	Фінансова діяльність	Financing Activities	це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу підприємства.
	Фінансовий актив	Financial Assents	це будь-який актив, що є: грошовими коштами; інструментом власного капіталу іншого підприємства; контрактним правом, щоб отримувати грошові кошти або інший фін. актив від іншого підприємства чи обмінювати фін. інструменти з іншим підприємством; контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу підприємства

Систематизація дефініцій дозволяє зробити висновок, що гроші є необхідним елементом і невід'ємною частиною економічних взаємовідносин суспільства, грошові кошти є специфічним та найбільш ліквідним оборотним активом підприємств, які представлені у формі готівки, коштів на рахунках в банку та депозитів до запитання.

Сутність грошей характеризується їх участю у:

- у розвитку економічних відносин у суспільстві;
- розподілі валового національного продукту, придбанні нерухомості, землі. Прояв сутності неоднаковий, оскільки різні можливості грошей обумовлені різними соціально-економічними причинами;
- визначенні цін, що виражають вартість товарів. Виготовлення товарів (надання послуг) здійснюється людьми за допомогою знарядь праці, з використанням предметів праці. Вироблені товари володіють вартістю, яка визначається сукупним обсягом перенесеної вартості знарядь і предметів праці та новоствореною живою працею вартості;
- служать засобом загального обміну на товари, нерухомість, твори мистецтва, коштовності та ін.
- покращують умови збереження вартості.

Список використаних джерел

1. Возникновение и эволюция денег [Електронний ресурс] / http://www.grandars.ru/student/finansy/vozniknovenie-deneg.html (дата звернення 22.10.2015 р.). — Заголовок з екрана.

2. Жолнер, І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами [Текст] : навч. посіб. — К. : НУХТ, 2012. — 335 с. — Доступно також з мережі Інтернет : http://pidruchniki.com/13601016/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/finansoviy_oblik_za_mizhnarodnimi_ta_natsionalnimi_standartami (дата звернення 23.10.2015 р.). — Назва з екрана.

3. Лебедев, О. История возникновения денег и этапы развития денежных отношений [Елекронний ресурс] / О. Лебедев. — Режим доступа : http://timesnet.ru/magazine/12/3830/ (дата звернення 25.10.2015 р.). — Заголовок з екрана.

4. Піскунов, Р. О. Морфологічний аналіз дескриптивних визначень поняття «грошові кошти» [Електронний ресурс] / Р.О. Піскунов, В.А. Сухачова. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2014/Pedagogica/5_169789.doc.htm (дата звернення : 25.10.2015 р.). — Назва з екрана.

Кубік В.Д., старший викладач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту,
Обнявко О.В., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ТА ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

У бухгалтерському обліку моделювання використовується з моменту виникнення середньовічної подвійної італійської бухгалтерії: загальновідомі інформаційні моделі реальної поведінки економіки підприємства – його стану в статиці (в бухгалтерському балансі) та в динаміці (на бухгалтерських рахунках за допомогою подвійного запису).

Крупка Я.Д. і Кузь І.І. підкреслюють, що моделювання в бухгалтерському обліку є важливим елементом при встановленні та виборі відповідних процедур та систем його організації. Визначення взаємозв'язку між обліковими процедурами, системою обліку та моделюванням дає можливість відтворити істотні фактори впливу на побудову бухгалтерського обліку в цілому. За допомогою моделювання можна виявити всі фактори та ознаки, які мають суттєвий вплив на принципи й процедури ведення обліку [1, с. 67-68].

Уйомов А.І. дає одне з найбільш лаконічних та ємних визначень: модель - це система, дослідження якої є засобом отримання інформації про іншу систему» [2, с. 48]. Однією зі складних інформаційних моделей управління підприємством і є облікова політика. Відповідно до п. 5 ст. 8 Закону України від 16.07.1999 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство самостійно визначає облікову політику підприємства, під якою розуміється сукупність принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання його фінансової звітності та закріплені в наказі про облікову політику, в якому мають передбачатися організаційні, методичні та технічні аспекти ведення бухгалтерського обліку в підприємстві. Наговіцина О.В. справедливо зазначає, що облікова політика є багатофункціональним інструментом та є інструментом реалізації методу бухгалтерського обліку в окремій організації. До її формування необхідно підходити відповідально та ретельно, використовуючи моделювання, що є методом формування облікової політики. Моделювання, як метод, вносить в облікову політику організації варіативність, сприяючи якісному аналізу нормативних правових документів з бухгалтерського обліку та вибору найбільш оптимальної моделі наказу керівника про облікову політику [3, с. 66].

Можна підтримати точку зору Морозевіча А.М., який стверджує, що системи управління повинні створюватись під об'єкт управління для забезпечення ефективної (у необхідному сенсі) життєдіяльності останнього [4, с. 54]. Валуєв Б.І. підкреслює, що мета керуючої системи складається не стільки в переробці та переданні інформації, скільки в досягненні необхідного стану входів та виходів об'єкту управління [5, с. 26].

На нашу думку, базовим підходом до моделювання облікової політики та інших об'єктів й елементів системи обліку в підприємстві є положення про те, що, як підкреслює Валуєв Б.І., керуюча система цілеспрямовано впливає на керований об'єкт за допомогою функцій, що утворюють логічний цикл управління: планування – облік – контроль – економічний аналіз – регулювання (прийняття управлінських рішень) і т.д. [5, с. 8]. Причому, як вважає

Валуєв Б.І., облік у цьому випадку доцільно розглядати в якості однієї з загальних функцій управління, підпорядкованих досягненню загальних цілей системи, а не в якості виключно інформаційної системи [5, с. 26]. Координацію та інтеграцію функцій управління управлінського циклу виконує функція більш високого порядку – функція організації управління, що забезпечує досягнення мети керуючою системою.

Саме функцію організації управління безпосередньо реалізує облікова політика, системно втілюючи та реалізуючи елементи всіх функцій управлінського циклу (планування, власне обліку, контролю, економічного аналізу та регулювання), забезпечуючи інтеграцію, координацію та цілеспрямованість впливу цих функцій на об'єкт управління – економіку підприємства. Моделювання як метод вносить в облікову політику організації варіативність, сприяючи якісному аналізу нормативних правових документів з бухгалтерського обліку та вибору найбільш оптимальної моделі наказу керівника про облікову політику.

Аналіз сутності та ролі облікової політики як моделі системи обліку, контролю та економічного аналізу, а в широкому сенсі – всієї системи управління економікою підприємства – переконує в тому, що обидві ці системи (причому, перша є підсистемою другої) повинні розвиватися, орієнтуючись на цілі керуючої системи для досягнення необхідного стану об'єкта управління (підприємства). Це підкреслює необхідність здійснювати основний акцент при розробці облікової політики на чіткому встановленні стратегічних, поточних та оперативних цілей та завдань розвитку підприємства, а також на вивченні реальних характеристик й особливостей об'єкту управління (особливостей організаційної структури управління, структури виробництва, технологічного процесу, внутрішньовиробничих зв'язків і відносин тощо) та використання отриманих знань для підвищення ефективності управління керованим об'єктом.

На облікову політику як, з одного боку, прогностичну, а з другого боку, діючу модель управління економікою підприємства, впливають як керуюча система (через цілепокладання та постановку завдань управління об'єктом), так і сам об'єкт управління (через зміну своїх властивостей, характеристик, складу тощо). Через інструмент коригувань відбувається розробка варіантів облікової політики та вибір найбільш оптимального з них, що дозволяє посилити цілеспрямованість управлінського процесу та підвищити ефективність управління економікою підприємства. Це дозволяє розглядати облікову політику в якості, з одного боку, прогнозної варіативної інформаційної моделі підприємства, яка є своєрідною передумовою, майбутньою проекцією діяльності підприємства (тобто, розглядати її в якості імітаційної облікової моделі) і, в той же час, з іншого боку, підходити до неї в якості динамічної моделі відображення реального стану та руху активів і пасивів діючого підприємства (тобто, розглядати її в якості адаптивної облікової моделі).

У висновку зазначимо, що при моделюванні окремих складових облікової політики підприємства доцільно спиратись на концептуальні принципи організації обліку, запропоновані Валуєвим Б.І. [5, с. 100-103], а саме на: 1) принцип підпорядкованості загальній логіці організації управління економікою, що визначає вибір конкретних форм організації обліку; 2) принцип доцільного наближення функції обліку до центрів прийняття рішень відповідно до особливостей організації управління та виробництва; 3) принцип делегування повноважень та відповідальності бухгалтерів нижчого рівня з збереженням загальної відповідальності за головним бухгалтером; 4) принцип взаємодії обліку з іншими функціями управління – плануванням, контролем, економічним аналізом, регулюванням

(прийняттям управлінських рішень); 5) принцип взаємодії різних видів обліку, що є взаємопов'язаними на основі наступності інформації та взаємодоповнюючими, коли об'єкти обліку різних видів обліку не співпадають; 6) принцип оптимального поєднання різних форм централізованої та децентралізованої організації обліку в кожному конкретному підприємстві.

Список використаних джерел

1. Крупка, Я. Моделювання систем та процедур бухгалтерського обліку [Текст] / Я. Крупка, І. Кузь // Вісник ТНЕУ– 2013. – № 3. – С. 62–68.

2. Уемов, А.И. Логические основы метода моделирования [Текст] / А.И. Уемов. – М. : Мысль, 1983. – С. 312.

3. Наговицына, О.В. Моделирование как метод формирования учетной политики организации [Текст] / О.В. Наговицына // Аудит и финансовый анализ. – 2012. – № 5. – С. 66-72.

4. Морозевич, А.Н. Организационное строение систем управления социально-экономическими объектами [Текст] / А.Н. Морозевич // Проблемы управления. – 2011. – 4 (41). – С. 53–60.

5. Валуев, Б.И. Проблемы развития учета в промышленности [Текст] / Б.И. Валуев. – М. : Финансы и статистика, 1984. – 215 с.

Кузик Н.П., к.е.н., доцент кафедри, **Боярова О.А.**, к.е.н., доцент кафедри,
Микицей Т.Д., к.е.н., доцент кафедри
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ВПЛИВ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА РОЗРАХУНКИ ЗА ПОДАТКАМИ

З наближенням строків річного звіту для підприємств все актуальнішим стає питання проведення інвентаризації своїх активів і зобов'язань. І 2015 рік став роком, коли вперше підприємства при цьому керуватимуться Положенням про інвентаризацію активів і зобов'язань № 879, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. (надалі – Положення № 879) [3]. Ним встановлено єдині правила проведення інвентаризації бюджетними і госпрозрахунковими підприємствами. У своїх публікаціях з цього приводу ми зазначали, що оновленнями не передбачалося радикальних змін у порядку проведення інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів [1]. Однак адаптація вимог Положення № 879 в практику діяльності підприємств показує, що серед новацій слід відмітити конкретизацію строків проведення річної інвентаризації (п. 10 розд. І), деталізацію порядку документообігу при інвентаризації та оформлення інвентаризаційних описів і порівняльних відомостей (п. 15–21 розд. ІІ) та розширений порядок проведення інвентаризації різних активів (основних засобів (п. 1 розд. ІІІ); нематеріальних активів (п. 2 розд. ІІІ); капітальних інвестицій (п. 3 розд. ІІІ); запасів (п. 4 розд. ІІІ); біологічних активів (п. 5 розд. ІІІ); готівкових коштів, коштів та їх еквівалентів, бланків документів суворої звітності (п. 6 розд. ІІІ); дебіторської та кредиторської заборгованостей (п. 7 розд. ІІІ); витрат і доходів

майбутніх періодів, резервів і забезпечень (п. 8 розд. III)) [3]. Окрім того Положення № 879 порівняно з нормами Інструкції № 69 містить більш деталізовану методику обліку інвентаризаційних різниць.

Сучасний бухгалтер уже має чималий досвід з відображення на рахунках бухгалтерського обліку пересортиці, природних втрат, нестач, надлишків. А надзвичайна динамічність змін податкового законодавства сприяє виникненню ряду питань щодо впливу відображення в обліку результатів інвентаризації на розрахунки за податками. Зокрема, йдеться про необхідність визнання податкових зобов'язань з ПДВ, що нараховуються у разі виявлення недостач і пересортиці товарно-матеріальних цінностей. Для цього, перш за все необхідно з'ясувати, чи відображалися суми так званого «вхідного» ПДВ за такими активами у складі податкового кредиту. І якщо, так, то сумнівів в необхідності нарахування ПДВ немає. Однак необхідно врахувати вимоги п. 198.5 Податкового кодексу України (надалі – ПКУ), згідно з якими : якщо актив був придбаний після 1 липня 2015 року, то податкові зобов'язання нараховуються незалежно від того чи включено суми «вхідного» ПДВ до складу податкового кредиту (за винятком лише тих, що придбавалися у неплатника ПДВ) [2]. Це ж правило буде діяти і за подією виявлення нестачі основних засобів. При цьому податкові зобов’язання з ПДВ слід розрахувати виходячи з балансової (залишкової) вартості на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції (п. 189.1 ПКУ) [2].

Якщо ж йдеться про нестачу основних засобів, причиною якої є крадіжка, то у платника ПДВ є право не нараховувати податкові зобов'язання (п. 189.9 ПКУ), щоправда за умови виконання додаткової вимоги – представлення до органів Державної фіскальної служби документу, який би підтвердив, що факт нестачі безпосередньо пов'язаний із випадком крадіжки (документ із органів внутрішніх справ). Таким чином, недостатньо належним чином оформити лише звичні для інвентаризаційної комісії і бухгалтера інвентаризаційні документи (порівняльну відомість, протокол), Акти на списання основних засобів (ф. № ОЗ-3 або ф. № ОЗ-4). Податкові зобов'язання з ПДВ не нараховують, оскільки винна особа, яка встановлена або яку згодом все-таки встановлять, компенсує суб’єкту господарювання завдані з її вини збитки.

На наш погляд, виявлена нестача основних засобів вплине і на розрахунки податку на прибуток, який з 2015 року визначають коригуванням (зменшенням або збільшенням) прибутку чи збитку, визначеного у фінансовій звітності за П(С)БО або МСФЗ, на різниці, наведені у ст.ст. 138–141 ПКУ [2]. Варто зауважити, що ПКУ визначає різниці, які слід визнати під час ліквідації основних засобів (ст. 138), причиною якої може стати й їх нестача. Таким чином, фінансовий результат до оподаткування слід: збільшити на суму залишкової вартості об’єкта, визначену відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» (п. 138.1); зменшити на суму залишкової вартості об’єкта, визначену за вимогами податкового законодавства (п. 138.2 ПКУ) [2].

Інша ситуація − за результатами інвентаризації прийнято рішення ліквідувати об’єкт, як непридатний до подальшого використання. Така ліквідація для цілей оподаткування буде розглядатися як постачання таких основних засобів за звичайними цінами, але не нижче балансової вартості на момент ліквідації, про що наголошується у п. 189.9 ПКУ [2]. Отже, необхідно визнати податкове зобов’язання з ПДВ. До речі, це ж саме правило буде діяти і по відношенню до ліквідованих об’єктів нематеріальних активів.

Якщо ж об'єктами інвентаризації були товарно-матеріальні цінності (надалі − ТМЦ), готова продукція чи незавершене виробництво, то природні втрати в межах норм не підлягатимуть оподаткуванню ПДВ, однак понаднормативні втрати прирівнюються до операцій негосподарського використання (п. 198.5 ПКУ). При цьому податкові зобов'язання нараховуються відповідно виходячи з вартості придбання ТМЦ, матеріальної частини об'єкта незавершеного виробництва, матеріальної частини готової продукції.

Таким чином, здавалось би такий простий і механічний процес проведення інвентаризації та визначення її результатів для бухгалтера підприємства перетворюється в необхідність вирішення ряду проблемних питань як щодо відображення описаних матеріалами інвентаризацій ситуацій в бухгалтерському обліку, так і адекватної оцінки їх впливу на податкові розрахунки, причому із необхідністю своєчасного врахування постійних і масштабних оновлень ПКУ.

Список використаних джерел

1. Кузик, Н. Оновлення нормативно-правового забезпечення порядку проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємствах / Н. Кузик, С. Рубель // Економічний дискурс: міжнародний збірник наукових праць. Вип. 3. – Тернопіль : Крок, 2014. – С. 131-134.

2. Податковий кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 20.09.2015 р. / Верховна Рада України ; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17, С.112. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. – Заголовок з екрана (дата звернення 10.05.2015 р.).

3. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Кузьмінець К.С., студентка магістеріуму
Науковий керівник - Арестенко В.В., к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ НА МІКРО-, МЕЗО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Питанням визначення конкурентоспроможності присвячені парці таких провідних вітчизняних та закордонних вчених, як Барабань Д.О., Вакуленко А.В., Должанський І.З., Дуброва О.С., Загорна Т.О., Клименко С.М., Омельяненко Т.В., Павленко А. Ф., Войчак А.

Метою дослідження є визначення сутності конкурентоспроможності економіки на мікро-, мезо-, та макрорівнях.

Конкурентоспроможність на макрорівні здебільшого визначається поняттям «конкурентоспроможність національної економіки». Економіка будь-якої країни є тією чи іншою мірою конкурентоспроможною, оскільки країни вимушені виходити на світові ринки зі

своїми товарами, лише рівень конкурентоспроможності може бути різним. Оцінка рівня конкурентоспроможності країни можлива за різними підходами, найбільш поширеними серед яких є такі:

– ресурсний (технологія, наявність капіталу для інвестувань, чисельність і кваліфікація людських ресурсів, наявність природних ресурсів, економіко-географічне положення країни);

– факторний (зміна позицій країни на світових ринках залежно від рівня розвитку національної економіки, що характеризується рівнем факторів економічного зростання);

– рейтинговий (інтегральне відображення стану економіки згідно з тією чи іншою системою показників).

За пропозицією М. Гельвановського весь спектр конкурентних відносин, що виникають у національній економіці, певною мірою умовно можна поділити на три рівні:

– мікрорівень (конкретні види продукції, виробництва, підприємства);

– мезорівень (галузі, корпоративні об'єднання підприємств та фірм конгломератного вигляду);

– макрорівень (національна економіка).

Таблиця 1

Критерії конкурентоспроможності економіки на мікро-, мезо- і макрорівнях

Мікрорівень	Мезорівень	Макрорівень
Кількість і якість товарів і послуг	Обсяг та структура ВВП	Обсяги ВВП на душу населення; обсяги і структура споживання; рівень життя
Якість робочої сили	Людський чинник виробництва	Людський і соціальний капітал
Правова та адміністративна інфраструктура	Норми та обмеження.	Ступінь зрілості суспільних інститутів
Рівень корупції	Ефективність механізмів узгодження економічних інтересів бізнесу та місцевих органів влади	Індекс корупції

Забезпечити конкурентоспроможність на макро- та мезорівні можливо тільки за умови забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності на макрорівні. Мікро- та мезорівень конкурентного поля можуть мати як національний, так і міжнародний масштаб. Окремо розглядаються конкурентні поля, які виникають у результаті міжнародної конкуренції підприємств та фірм (мікрорівень), галузевих об'єднань (мезорівень), а також між групами країн, що проводять, за певних обставин економічного чи політичного характеру, узгоджену політику, що підвищує їх конкурентоспроможність стосовно третіх країн. Визначається цей рівень як квазімакрорівень.

Отже, конкурентоспроможність економіки є результатом взаємодії всіх суб’єктів економічних відносин в країні, а тому формується в органічному поєднанні реалізації інтересів суб’єктів різних рівнів. Відтак, дослідження конкурентоспроможності повинне передбачати аналіз чинників, які впливають на економіку на всіх рівнях. Конкурентоспроможність економіки критичним чином залежить від того, наскільки інтегрованими є орієнтири підвищення використання суспільних ресурсів на цих трьох рівнях.

Список використаних джерел

1. Кваснюк, Б. Конкурентоспроможність національної економіки [Текст] / За ред. д-ра екон. на- ук Б.Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2005. — 582 с.
2. Портер, М. Японская экономическая модель: Может ли Япония конкурировать [Текст] / Пер. с англ. — М. : Алебина Бизнес Букс, 2005. — 262 с.
3. Гельвановский, М. Конкурентоспособность в микро, мезо-, макроуровневом измерении [Текст] / М. Гальвановский, В. Жуковская // Российский экономический журнал. – 1998. – № 3. – 234 с.

Кулініч Т.В, к.е.н., доцент кафедри менеджменту організацій,
Василишина О.В., **с**тудент магістеріуму
Національний університет «Львівська Політехніка»
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Кризові ситуації є невід'ємною складовою функціонування будь-якої системи та її об'єктів. Причинами кризового стану на рівні підприємств є не тільки вплив зовнішніх факторів: глобальні кризи, коливання курсу валют, зниження платоспроможного попиту, втрата ринків збуту, недосконале правове поле і т.п., але і неадекватне ринковим умовам управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємств [1]. Тобто неправильне реагування на зовнішні фактори та невміння правильно розпоряджатися внутрішніми факторами, може призвести до фінансової нестабільності підприємства, а згодом до його банкрутства.

Після настання світової кризи поняття «антикризового управління» перейшло до числа надзвичайно актуальних. В одних випадках під ним розуміють управління фірмою в умовах загальної кризи економіки [2], в інших – управління фірмою напередодні банкрутства [3]. Окремі науковці і практики вважають, що антикризові заходи слід приймати, лише тоді, коли фінансове становище функціонуючого на ринку підприємства стає нестійким і має тенденцію до погіршення, а перспектива банкрутства стає все ближче [2]. Виходячи з цього, вони повністю ігнорують діагностику загрози банкрутства на ранніх стадіях її виникнення і акцентують увагу тільки на "лікуванні" кризи. Інші ж, навпаки, звертають увагу тільки на заходи з діагностики кризи і абсолютно забувають про методи антикризового управління [3].

На нашу думку, бажаним є системний підхід до антикризового управління, коли останнє розглядається як комплекс синергетично-поєднаних заходів від діагностики кризи до методів її подолання.

Формування системи антикризового управління має передбачати, зокрема, наступне:

1) Рання діагностика кризових явищ у фінансовій діяльності підприємства [2], яка передбачає своєчасне використання можливостей її нейтралізації та проведення профілактичних заходів для запобігання виникнення криз в майбутніх періодах.

2) Оперативність реагування на кризові явища, яка завдає підприємству кращі можливості до швидкого відновлення фінансової стабільності.

3) Оцінка внутрішніх фінансових можливостей підприємства щодо подолання фінансової кризи, які визначатимуть якість і силу протистояння загрозам ззовні.

4) Адекватність реагування підприємства на ступінь реальної загрози його фінансовій рівновазі. Тобто рівень фінансових втрат або витрат, що виникнуть внаслідок застосування системи заходів антикризового управління, повинен бути адекватний рівню загрози реалізації фінансово-господарської діяльності підприємства.

5) Формування і застосування системи заходів із виведення підприємства з фінансової кризи, що є перманентним процесом, оскільки така система потребує постійної модернізації у відповідь на мінливі умови розвитку фінансової кризи. Для цього необхідно розробити модель антикризового управління, а потім, змінюючи значення відповідних ключових параметрів фінансової стабільності підприємства, реагувати відповідним чином на зміну кризової ситуації.

6) Контроль за реалізацією системи заходів щодо виведення підприємства з фінансової кризи, який вимагає періодичного обговорення з метою внесення необхідних коректив, спрямованих на підвищення ефективності антикризових заходів.

7) За результатами проведеного контролю сформована на початку система антикризових заходів може бути переглянута.

Сформована система антикризового управління може принести бажаний результат за дотримання таких вимог: а) своєчасного виявлення кризових явищ; б) швидкого і чіткого реагування на виявлені проблеми; в) проведення точних розрахунків всіх необхідних показників і складання якісного плану антикризового управління; г) високої кваліфікації всіх працівників, зайнятих в антикризовому управлінні; д) своєчасного і точного виконання наміченого плану.

На закінчення хочеться відзначити, що антикризове управління починається не з моменту настання кризи, а з моменту проведення заходів щодо його виявлення, адже набагато швидше і дешевше провести профілактику хвороби, чим займатися довгим лікуванням через не виявлених вчасно симптомів.

Список використаних джерел

1. Турова, Т. В. Антикризове управління підприємством – системний підхід : [Електронний ресурс] / Т. В. Турова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bi/2010_1/103-108.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Бланк, И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием [Текст] / И. А. Бланк. – Киев: Эльга, Ника-Центр, 2010. – 672 с.

3. Айвазян, З. Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти [Текст] / З. Айвазян, В. Кириченко // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – №4. – С. 98–100.

Курінна М.Ю., аспірант
Науковий керівник - Шпичак О.М., д.е.н., професор, академік НААН
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ. Україна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Ринково спрямовані трансформації в аграрному секторі економіки України спричинили радикальні зміни у середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств. Лібералізація цін та вільна конкуренція призвели до монополії з боку постачальників матеріалів та послуг для потреб сільського господарства, як наслідок диспаритет цін, нееквівалентність товарообміну між промисловістю та сільським господарством.

Галузь м'ясного скотарства в Україні протягом років незалежності стала збитковою, існуючі ціни на її продукцію не покривають витрати виробництва, що призвело до скорочення поголів'я великої рогатої худоби та обсягів виробництва яловичини. Чисельність поголів'я ВРХ за 24 роки зменшилась у 5,8 раз, а виробництво яловичини зменшилось у 4,8 рази. Змінилася структура виробників яловичини, виробництво стало дрібнотоварним, в 2014 році 76 % м'яса ВРХ вироблялося в господарствах населення, які в свою чергу не можуть виробляти конкурентоспроможну продукцію, що відповідала б міжнародним стандартам якості та мають низьку ефективність виробництва.

Продовольча проблема в Україні визначається як соціально-економічна, що зумовлена низькою рентабельністю виробництва та різким падінням доходів населення. Частка споживання населенням яловичини і телятини знизилася з 45,6 % у 1990 р. до 16,8 % у 2014 р., а рекомендований рівень споживання м'яса ВРХ задовольняється менш ніж на 30%. Більшість українців, виходячи з своїх потенційних можливостей, переорієнтувалися на більш дешеве м'ясо птиці, а частина и зовсім відмовилася від споживання м'ясних продуктів.

Наразі однією з найскладніших проблем аграрного сектора є передумова виникнення дефіциту продуктів тваринного походження національного виробництва, що ставить під загрозу продовольчу безпеку держави. Відродження та подальше зростання галузі скотарства належить до визначальних напрямів розвитку національної економіки.

Зробити галузь прибутковою та привабливою для інвестування можливо комплексним підходом: підвищенням цін реалізації, зниженням собівартості продукції, застосуванням різних механізмів підтримки сільськогосподарських виробників, формуванням платоспроможного попиту через збільшення середнього класу в суспільстві.

Однією з основних причин збитковості галузі скотарства в Україні є низька продуктивність тварин та висока собівартість продукції (основною причиною чого є незадовільний стан кормової бази). Показник середньодобового приросту у 2014 році склав - 528 г. За умови досягнення середньодобових приростів 600-650г може бути забезпечений мінімальний рівень рентабельності, а існуючий потенціал в окремих великотоварних підприємствах дозволяє досягнути навіть 12-13% рівня рентабельності.

Досліджено, що спеціалізоване м'ясне скотарство може стати прибутковою галуззю в багатьох регіонах України з огляду на відносно низьку трудоємність утримання худоби (на 100 голів худоби потрібен лише один працівник); невисокі прямі витрати на утримання і вирощування ВРХ, при умові максимального використання пасовищ і сінокосів. М'ясні

породи худоби, в порівнянні з молочними, дають кращі прирости при однакових раціонах годівлі, жива маса в них в основному приростає м'язами, що підвищує ефективність вирощування і оплату витраченого корму збільшенням приросту.

На даний час частка м'ясних порід в Україні є незначною, а яловичина, яка отримана від м'ясних порід великої рогатої худоби, становить лише 2,5% від загальних обсягів її виробництва, тоді як у світі, вона становить майже 55%. Земельний потенціал України дозволяє виробляти корми у необхідній кількості для 3,2 млн. м'ясних корів зі «шлейфом» (станом на 01.01.2015р. площа пасовищ - 5,4 млн. га, сіножатей - 2,4 млн. га у складі сільськогосподарських угідь, а чисельність ВРХ м'ясних порід на 1 січня 2015 року – 60,8 тис. гол.) [3,5].

Практика показує, що найбільш ефективним виробництво яловичини є в багатогалузевих вертикально інтегрованих структурах, що займаються вирощуванням зернових культур, мають власні потужності для зберігання зерна та виробництва комбікормової продукції і орендують луки і пасовища для вільного випасу. Високотоварні спеціалізовані ферми здатні впроваджувати і використовувати ефективні технології утримання та догляду за ВРХ, гарантувати дотримання санітарних і ветеринарних норм, вести виробництво конкурентоспроможної продукції. Зокрема у 2014 році майже 51,5% поголів'я ВРХ, що утримується в сільськогосподарських підприємствах, сконцентровано у високотоварних господарствах із чисельністю поголів'я понад 1тис. голів. Таких господарств в Україні нараховується 368[3].

Інтенсифікація використання ресурсного потенціалу виробничих систем та істотне скорочення суспільних витрат праці сприяють збільшенню кінцевого корисного результату і кращому задоволенню потреб суспільства. Основою інтенсифікації виробництва м'яса великої рогатої худоби є застосування інноваційних технологій виробництва, які спрямовані на підвищення продуктивності і розширене відтворення поголів'я ВРХ, створення якісної кормової бази, поліпшення селекційно-племінної роботи, ветеринарного обслуговування тварин та концентрацію виробництва.

Водночас, потрібно враховувати еколого-соціальні наслідки інтенсифікації тваринництва. Забруднення ґрунтових вод та повітря можливо мінімізувати створенням герметичних підземних гноєсховищ та організації утилізації відходів через галузь рослинництва, як органічні добрива чи переробки гною на біогаз. Зниження запасів і підвищення цін на традиційні енергоносії сприяє попиту на біогазові технології. З тонни гною ВРХ утворюється 50-65 куб.м. біогазу, що є джерелом додаткового прибутку від скотарства [4].

Виходячи з досвіду розвинених країн світу, які йдуть шляхом концентрації виробництва продукції у м'ясному скотарстві, можна запропонувати механізми вертикальної інтеграції великотоварних ферм та господарств населення, що допоможе зменшити негативне соціальне та екологічне навантаження від впровадження інтенсивних технологій. Наприклад, в США широко застосовується система виробничих контрактів, коли підрядник є власником худоби і платить за її вирощування дрібному виробнику. В результаті поширення виробничих контрактів в Україні: (1) збільшується зайнятість сільського населення; (2) зростають доходи селян; (3) сімейні господарства отримують доступ до нових технологій; (4) покращується якість продукції та продуктивність худоби.

У процесі трансформації аграрного сектора має бути сформована система державного

регулювання скотарства, яка стала б фактором її оновлення, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку. Держава повинна використати свої регулювальні функції щодо розширення можливостей продовольчого ринку за рахунок усунення недоліків на внутрішньому ринку, попередження виникнення зовнішніх впливів, жорсткого контролю монополії, а також забезпечення споживачів достовірною інформацією про кількість та якість продовольчих товарів.

Список використаних джерел

1. Канінський, П. К. Підвищення ефективності аграрного виробництва [Текст] : монографія / П.К. Канінський, М.П. Канінський. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2011. – 429 с.
2. Микитюк, В.М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій [Текст] : монографія / В.М. Микитюк. – Житомир : ЖНАЕУ, 2012. – 512 с.
3. Тваринництво України : статистичний збірник Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// www.ukrstat.gov.ua (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.
4. Стратегічні напрями розвитку м'ясного скотарства в Україні [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.07.02 / О.В. Шлапак, Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2013 – 20 с.
5. Угнівенко, А.М. Шляхи вирішення проблеми виробництва яловичини в Україні (стан питання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. irbis-nbuv.gov.ua/ (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Лаврешов А.Ю., к. держ. упр., докторант
Донецький державний університет управління
м. Маріуполь, Україна

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ЯК ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

З розвитком в Україні громадянського суспільства змінюється статус, роль і місце податкової служби в системі соціальної взаємодії, відбувається її трансформація з традиційного правового інституту в соціальний, що вимагає пошуку нових форм взаємодії з соціумом, з українськими громадянами, та забезпечує здатність державних органів і установ в умовах обмежених соціальних ресурсів задовольняти насущні потреби окремих громадян, регіональних спільнот і суспільства в цілому. Проблема пошуку інноваційних форм взаємодії у податковій сфері українського суспільства пов'язана з мінімізацією витрат державної установи, раціональним використанням персоналу і максимізацією якості надаваних публічних послуг, що відповідає соціальним очікуванням і потребам прогресивного розвитку суспільства.

Слід відмітити, що в даний час в Україні у сфері оподаткування склався негативний стереотип поведінки, мають місце досить низька податкова культура суспільства, недовіра громадян і бізнесу до податкової системи, прагнення ухилитися від сплати податків.

Громадяни не розуміє, заради чого їх примушують платити податки, позбавляючись значної частини зароблених коштів. Тому до тих, хто ухиляється від сплати податків, у них особливе ставлення – захоплення спритністю, здатністю обійти «систему». Подібна тенденція простежується як у приватному житті громадян, так і в підприємницькій діяльності. На жаль, суспільство побічно підтримує тих, хто не платить законно встановлені податки. Саме тому сьогодні однією з найактуальніших проблем є проблема вдосконалення оподаткування, побудова соціально орієнтованої податкової системи, формування податкової культури громадян [1].

За результатами соціологічного дослідження, проведеного фондом «Громадська думка» на запитання щодо того, які податки громадяни зобов'язані платити, 18% громадян зізнаються в повному невіданні, ще 36% знають про це «приблизно», і 40% опитаних заявили, що точно знають, які податки їм слід виплачувати. Хоча підприємці краще інших платників податків обізнані у податковому законодавстві (серед них 60% «точно» знають, які податки їм положено сплачувати), в цій групі кожен третій оцінює свої знання як «приблизні». Платниками податків сьогодні себе вважають 70% опитаних, тоді як 23% переконані, що їм податки платити не треба. Однак кожен п'ятий, з впевнених в тому, що ніякі податки йому сплачувати не треба, насправді зобов'язаний їх сплачувати [2].

Цікавим є те, що проблема несплати податків доповнюється тим, наскільки толерантно до такої практики ставляться в суспільстві. За даними дослідження неприпустимою практику несплати податків, ні за яких обставин вважають 62% українців (53% серед підприємців), але разом з тим, 22% українців (а серед підприємців – 38%) вважають, що в житті бувають ситуації, коли звичайній людині допустимо, можна пробачити несплату податків, - тим самим вони, по суті, виправдовують практику несплати податків. Найчастіше громадяни вважають, що виправданням для несплати податків може стати тяжке становище і проблеми з заробітком, непередбачені неприємності в житті, а також належність до соціально незахищених верств населення (інваліди, ветерани, багатодітні сім'ї та ін.). У цих аргументах проявляється дуже характерна для українського суспільства інфантильна і патерналістська установка, надія на те, що про матеріальний добробут людини повинен дбати «хтось нагорі», бажано – держава, а він сам, опинившись у складній ситуації (бідності або обмежених можливостей), цілком може і не дотримуватися податкового контракту з державою.

Звісно, податкова культура – це відносно цілісна підсистема економічної та загальної культури людини, яка пов'язана з нею єдиними категоріями: культурою мислення, поведінки, спілкування, діяльності та розкриває приватний аспект буття людини у сфері оподаткування [3].

Пріоритетними напрямками підвищення рівня податкової культури є:

– спрощення податкового законодавства України, вдосконалення механізму вирішення податкових спорів;

– розширення спектра послуг, що надаються податковими органами платникам податків, у тому числі впровадження на всій території України технології організації доступу платника податків до персональних даних інформаційних ресурсів податкових органів і технології безконтактної звірки по розрахунках з бюджетом;

– пропаганда податкової культури (в тому числі через ЗМІ, освіту); вдосконалення діяльності, створених в податкових органах відділів роботи з платниками податків та ЗМІ;

– створення позавідомчого податкового консалтингу;

– підвищення в ході бюджетної реформи ефективності та прозорості витрачання коштів платників податків, поліпшення якості соціального забезпечення українських громадян;

– підвищення інформування, розвиток податкового консультування громадян, рекламно-інформаційні заходи, використання каналів ЗМІ, пропаганда податкової культури, дисципліни і відповідальності;

– підвищення якості виконання податкових процедур;

– модернізація системи інформаційного забезпечення, підвищення ефективності взаємодії з платниками податків;

– створення серед широких верств населення максимально сприятливого іміджу податкових органів, зростання професіоналізму і посилення мотивації працівників податкових служб, поліпшення науково методичного забезпечення їхньої праці;

– впровадження в практичну діяльність податкової служби кодексу етики податкових органів [4].

Очевидно, що незнання і низький рівень інформованості можуть призводити до мимовільного ухилення від податків. Тому сьогодні українці потребують освіти з питань оподаткування і як наслідок підвищення податкової культури.

Удосконалення податкової культури для отримання бажаного ефекту має торкнутися таких елементів існуючої податкової системи як законодавство, інформаційне обслуговування платників податків; прозорість витрачання бюджетних коштів. Вибудовування відносин цивілізованого характеру між державою і платниками податків – складне завдання, вирішення якого можливе в декількох напрямках:

– потрібне створення якісного законодавства, яке б відповідало цілям і завданням організації діяльності податкових органів;

– необхідне обов'язкове вивчення фундаментальних знань про податки, підвищення податкової грамотності населення;

– створення нових і вдосконалення існуючих демократичних інститутів, здатних встановити зв'язок між сплатою податків та одержанням вигод від споживання суспільних благ, допоможе поміняти саму модель раціонального вибору платника податків, сформувати мотивований, усвідомлений тип поведінки.

Список використаних джерел

1. Шкарупа, О. В. Аналіз проблем та напрямків удосконалення системи оподаткування в Україні [Текст] / О. В. Шкарупа, А. В. Романченко // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 185–191.

2. Налоговая система Украины - самая запутанная в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://obozrevatel.com/news/2010/4/26/364177.htm (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Тульчинський, Р. В. Податкова система України, її недоліки та шляхи реформування [Електронний ресурс] / Р. В. Тульчинський, М. О. Змієнко // Екон. вісн. Нац. тех. ун-ту України «Київ. політехн. ін-т». – 2009. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2009/88.pdf (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

4. Лаврешов, А.Ю. Эффективная государственная налоговая политика как механизм социально ориентированной рыночной экономики / автореф. дис. … канд. держ. упр. [спец.] 25.00.02 «Механізми

державного управління» / Лаврешов Андрій Юрійович ; Дон. держ. ун-т управління. – Д., 2007. – 20 с.

Лавров М.В., аспірант
Науковий керівник - Шкуратов О.І., к.е.н., с.н.с.
Інститут агроекології і природокористування НААН
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Структура та інтенсивність використання природних ресурсів залежать від багатства території ресурсами та рівня соціально-економічного розвитку країни. Ступінь раціональності природокористуванням, у тому числі розвиток ринку землі, визначається, насамперед, комплексністю використання природних ресурсів з дотриманням вимог щодо їх охорони, збереження та відновлення [1, с. 156]. Фахівці вважають, що узгодження доволі різних за змістом економічних та екологічних імперативів – це складна надгалузева проблема, яка потребує значних зусиль і міжвідомчої співпраці на погодженій методологічній основі [2, с. 79].

У країнах з розвиненою ринковою економікою, де суспільство вимогливо ставилось до стану навколишнього природного середовища і природних ресурсів, економіка природокористування почала розвиватися раніше і вже накопичила значний досвід. Відомі фахівці світового рівня до наукових розробок щодо вирішення проблем ресурсоспоживання додали низку завдань з охорони навколишнього природного середовища і природних ресурсів, визначивши цим актуальність екологічних проблеми економіки ресурсоспоживання (конференція ООН у Стокгольмі, 1972 р.).

В Україні на екологічні проблеми економіки звернули увагу лише в останню чверть двадцятого століття внаслідок політичного замовлення. У господарській практиці екологічні проблеми враховували переважно у сфері проектування й будівництва господарських об’єктів. Тому насамперед було розроблено стандартні нормативи (ГОСТи, методики, інструкції) інженерно-прикладного природокористування. У землекористуванні ж наростала інтенсивність механізації, хімізації – загалом антропогенного навантаження.

Внаслідок тривалого орієнтування на антропоцентричну парадигму раціонального природокористування в Україні глибоко укорінилися і досі домінують в управлінні природними ресурсами класичні засади економіки, в основі яких лежить економічний зиск; пріоритети значною мірою визначаються ринковим попитом на певну продукцію товарів та послуг. Це призвело до того, що не тільки сировинні, але й несировинні ресурси не мають належних механізмів їх раціонального використання. Тому для забезпечення збалансованого природокористування в умовах ринкової економіки необхідне удосконалення кадастру природних ресурсів, особливо в частині їх несировинної та екологічної груп, та погодження економічних і екологічних інтересів управління [1, с. 13; 3, с.

67].

Ці розробки доцільно ґрунтувати на засадах економіки природокористування – науковій дисципліні, що сформувалась лише в останні десятиліття. Вона узагальнює знання щодо проблемам взаємозв'язку природи та суспільства, отримані у попередньому столітті суспільними науками, такими як: філософія, історія, соціологія, економіка. В основі цієї сфери знань покладено обмеження інтенсивності природокористування екологічними, насамперед – природоохоронними нормами.

Для узгодження економічних (раціональних за змістом) інтересів з ірраціональними природоохоронними інтересами необхідна переорієнтація природокористування з класичних засад раціональності на засади еколого-економічного управління, тобто інтегрованого управління (конференція CBD, Монреаль 2003). Тобто необхідна екологізація виробництва. Проте, в умовах зростання кількості природо користувачів, зміни форм власності і недостатнього контролю останнім часом зросло число і масштаби порушень норм природокористування. Це збільшує загрози деградації природного потенціалу (ПРП) територій, неконтрольованого вичерпування ресурсів.

Отже, екологізацію здійснюють через систему організаційних заходів, інноваційних процесів, реструктуризацію сфери виробництва й споживчого попиту, технологічну конверсію, раціоналізацію природокористування всіх видів, трансформацію принципів природоохоронної діяльності щодо відновлення природних об'єктів [4, с. 112].

В умовах ринкової економіки особливого значення набувають відносини у галузі відтворення та відновлення природних об'єктів, поліпшення їх якісного стану. Слід урахувати також, що чимала частина природних об'єктів не контролюється внаслідок об'єктивних та суб'єктивних причин: псування і знищення еколого-економічних об'єктів; недодержання лімітів їх використання; вибуття цих об'єктів з обліку у процесі господарської діяльності або з причин природного характеру тощо.

Загалом, споживацький тип природокористування за антропоцентричної парадигми призвів до надмірного використання, насамперед, сировинних, земельних природних ресурсів і недостатнього обліку, охорони і залучення у товарообіг несировинних ресурсів. Це привело до процесів руйнування навколишнього природного середовища, спричинило низку економічних загроз з неочікуваними соціальними ризиками.

З проголошенням України незалежною державою було надано нового імпульсу розвитку теорії удосконалення використання ПРП та регіональної економіки. Тому системна розробка методологічних напрямів розвитку природокористування є найбільш перспективною для подальшого сталого розвитку економки (ресурсної, ринку землі, тощо) в Україні [5, с. 92]. Необхідно ефективніше використовувати методологічні основи науки про ПРП, закладені низкою відомих українських вчених: М. М. Паламарчук, О. Т. Діброва, А.Н. Алимов, Ф. Д. Заставний, С. А. Генсірук, О. М. Маринич, П.Г. Шищенко, І. О. Горленко, М. Г. Ігнатенко. Серед фундаторів економіки збалансованого природокористування варто виділити Б. М. Данилишина та В. П. Руденка, які внесли значний вклад в розв'язання проблеми дослідження, охорони та використання ПРП України.

Актуальні проблеми оптимізації використання ПРП та регіональної економіки й сьогодні залишаються в центрі уваги української економічної науки. В їх розробку вагомий внесок зробили О. М. Алимов, П. Т. Ващенко, К. Г. Воблий, О. Т. Діброва, С. І. Дорогунцов, М. І. Долішній, Ф. Д. Заставний, М. М. Паламарчук, О. І. Шаблій та багато інших. Нині вже

утворилися наукові школи, які досліджують проблеми охорони природи і раціонального використання природних ресурсів, розвивають методологію еколого-економічних досліджень: київська школа – О. І. Фурдичко, Б. М. Данилишин, Я. В. Коваль [6]; сумська – Є. В. Мішенін та ін.; львівська школа – І. М. Синякевич, Л. С. Гринів, М. І. Долішній [7].

Отже, в сучасних умовах формування системних ринкових відношень в аграрному секторі України, законодавчого закріплення приватної власності на землю, поглиблення євроінтеграційних процесів необхідне обґрунтування нових підходів до організації природокористування, використання ресурсного потенціалу країни, насамперед земельного, яке б передбачало гармонізацію екологічно безпечних та економічно ефективних механізмів діяльності на засадах інтегрованого управління економікою господарювання.

Список використаних джерел

1. Паламарчук, В. О. Еколого-економічні та соціальні нариси з проблем природокористування [Текст] : монографія / В. О. Паламарчук, Є. В. Мішенін, П. І. Коренюк. – К.: Пороги, 2004. – 238 с.

2. Природно-ресурсний аспект розвитку України / Проект «Програма сприяння сталому розвитку в Україні» ; кер. розд. Абіотичні ресурси І.Д. Андріївський ; кер. розд. Біотичні ресурси Ю.Р.Шеляг-Сосонко. – К. : Вид. дім «КМ Academia», 2001. – 112 с.

3. Гринів, Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії [Текст] / Л. С. Гринів. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 240 с.

4. Синякевич, І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика [Текст] / І. М. Синякевич. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.

5. Руденко, В. П. Природно-ресурсний потенціал України [Текст] / В. П. Руденко. – К. : Либідь, 1994. – 150 с.

6. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти [Текст] : монографія / О. І. Фурдичко, В. В. Лавров. – К. : Основа, 2009. – 424 с.

7. Долішній, М.І. Регіональні аспекти екологізації економіки [Текст] / М.І.Долішній // Наук. вісник НЛТУ: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – Львів : НЛТУ, 2005. – Вип. 15.6. – С. 103–111.

Лаврук О.С., к.е.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Для зміцнення позитивних тенденцій у соціально-економічному розвитку будь-якого підприємства необхідним є забезпечення сталого економічного зростання на основі використання ресурсного потенціалу підприємства, процес ефективного управління яким є одним із найбільш важливих. Більшість дослідників вважають, що управління ресурсним потенціалом здійснюється за рахунок ефективного використання та нарощення потенціалу через аналіз та оцінку окремих його структурних складових [1; 2].

В економічній літературі ресурсний потенціал трактується по-різному. Але всі підходи висвітлюють положення, які сформульовані при визначенні потенціалу в загальноекономічному розумінні. Одні дослідники визначають ресурсний потенціал як узагальнюючу оцінку наявних у господарстві земельних, трудових та матеріальних ресурсів. Інші розглядають його як сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів сільськогосподарського виробництва, що дозволяють досягати при заданих умовах об'єктивно обумовленого рівня господарських результатів. Виходячи із сутності, управління ресурсним потенціалом трактується як уміння використовувати всі наявні ресурси підприємства шляхом використання та поєднання різних методів, принципів і функцій управління діяльністю з метою нарощення та відтворення ресурсного потенціалу підприємства.

Діяльність управлінського персоналу підприємства пов'язана з необхідністю вибору потенційних управлінських рішень для того, щоб знайти правильну управлінську дію для підприємства у відповідний час і у відповідному місці. В цьому випадку основою управління ресурсним потенціалом є процес прийняття рішень. Прийняття рішень є однією із головних складових управління ресурсним потенціалом, його в управлінні ресурсним потенціалом слід розглядати як вибір того, яким чином і що планувати, організовувати, координувати, мотивувати і контролювати. Для процесу прийняття рішень мають існувати такі компоненти: людина, яка приймає рішення; контрольовані змінні; вибір і прийняття рішень; неконтрольовані змінні; внутрішні і зовнішні обмеження та можливі вихідні компоненти [3]. Процес прийняття рішення в загальному вигляді характеризується: по-перше, наявністю однієї чи декількох цілей; по-друге, розробкою альтернативних варіантів рішень; по-третє, вибором раціонального, тобто оптимального рішення, що базується на відповідних критеріях, з врахуванням факторів, які обмежують можливість досягати поставлену ціль [3]. Для розуміння структури прийняття рішень необхідно пройти три основні етапи: аналіз, синтез і оцінку, які можна назвати: дивергенція, трансформація і конвергенція. Крім цього, для ефективного управління необхідне відповідне співвідношення логіки та інтуїції людини-управлінця, на чому і ґрунтується використання аналітичного прийняття рішень та вибір можливих альтернатив.

Управління ресурсним потенціалом здійснюється через функції управління, які забезпечують формування способів управлінського впливу і відображають суть та зміст управлінської діяльності на всіх рівнях управління [4]. Серед функцій управління

розрізняють загальні та специфічні. Загальні функції виділяються з урахуванням стадій управління: планування, організації, координації, мотивації та контролю. Специфічні функції управління виділяються, насамперед, за формою поділу управління на складові частини: кадрова функція, виробнича функція, фінансова функція, функція забезпечення ресурсами і функція розвитку матеріально-технічного забезпечення, а також використання технологій та технологічних процесів у виробництві [3]. Основна ціль підприємств полягає у забезпеченні фінансовими, матеріальними, трудовими та інформаційними ресурсами, джерел їхнього формування, а також уміння точно розраховувати ефективність використання наявних засобів у процесі господарської діяльності.

Загальні та специфічні функції управління не є незмінними, вони постійно модифікуються і поглиблюються, у зв'язку з чим ускладнюється зміст управління, який здійснюється відповідно до певних вимог. Розвиток і поглиблення кожної із функцій управління відбувається не тільки під впливом внутрішніх закономірностей їхнього вдосконалення, але й під впливом вимог розвитку інших функцій. Досягнення високого рівня організації управління ресурсним потенціалом можна забезпечити за умови, що кожна функція управління виконується якісно та належним чином, адже тільки взаємодією та органічною єдністю всіх функцій управління можна досягти цілеспрямованого та ефективного впливу на об'єкти управління в системі управління ресурсним потенціалом підприємства.

Управління ресурсним потенціалом підприємств є специфічною та складною діяльністю, економічна сутність якої характеризується як чинник раціонального використання ресурсів й ефективного функціонування загальної економічної діяльності підприємства. Зважаючи на це, процес управління ресурсним потенціалом здійснюється через функції з урахуванням дії законів, задач та принципів управління. Це дозволяє сформувати належну систему та якість управління підприємствами через взаємодію різних факторів: технічна оснащеність, використання технологій, рівень кваліфікації трудових ресурсів, загальний фінансовий стан, рівень матеріального забезпечення та інше, які визначають умови формування ресурсного потенціалу та його розвиток і забезпечують, при цьому, досягнення поставлених цілей. Розвиток управлінської науки потребує підвищення рівня ефективності функціонування підприємств, зміцнення їх конкурентоспроможності на ринку. Першочерговою для підприємств стає проблема ефективного управління ресурсами в умовах їх обмеженості, адже підвищення ефективності управління ресурсами, їх віддачі є однією із головних умов, що забезпечує не тільки розвиток ресурсного потенціалу, але й підприємства загалом.

Тому управління ресурсним потенціалом підприємств повинно мати комплексний, цілеспрямований характер і для успішної його реалізації необхідна розробка та впровадження відповідних підходів, які полягають у взаємопов'язаній розробці ефективної системи управління ресурсним потенціалом, що визначає цілі і зміст управління, що дозволить підприємству системно управляти всіма складовими ресурсного потенціалу з метою реалізації перспективних напрямів його розвитку та підвищенню ефективності використання.

Список використаних джерел

1. Сардак, С. Е. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання [Текст] / С. Е. Сардак // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 83–88.

2. Підлісецький, Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств [Текст] / Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65–66.

3. Отенко, І. П. Стратегічне управління потенціалом підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами / Ірина Павлівна Отенко ; Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2006. – 27 с.

4. Гірняк, О. М. Менеджмент [Текст] : підручник для студентів вищих закладів освіти / О. М. Гірняк, П. П. Лазановський. – Львів : Магнолія плюс, 2004. – 352 с.

Лагдан А.В., студентка, **Смагло О**. **В**., асистент
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Зростання продуктивних сил, створення світового ринку, поглиблення міжнародного поділу праці, формування світової системи господарства, інтернаціоналізація та глобалізація господарських зв'язків призвели до розвитку міжнародних валютних відносин, які за своєю сутністю є складною та багатогранною системою відносин, що прямо чи опосередковано пов'язані зі сферою зовнішньоекономічної діяльності. Валютні відносини наділені ознаками хаотичності, так як проявляють дії та прагнення окремих економічних суб'єктів при різноманітності їхніх інтересів та мотивацій. І в цьому сенсі саме валютний ринок виступає об'єктивним організатором валютних відносин, який сегментує та впорядковує прагнення різноманітних економічних агентів, а також, маючи зворотній вплив на валютні відносини, здійснює своєрідне їх регулювання. Таким чином, необхідність існування валютного ринку викликана потребою організації валютних відносин.

Дослідження проблем діяльності та розвитку валютних ринків привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що пояснюється розширенням спектру, оновленням і модернізацією валютних операцій, а саме: О.В. Дзюблюк, Л.П. Петрашко, М.І. Савлук, Л. Бальцерович, Л.Н. Красавіна, Ф.С. Мишкін, М. Фрідмен, В.В. Шмельов та ряд інших [2].

Сучасні процеси, що відбуваються на валютному ринку, і в першу чергу проблеми курсових коливань, відіграють значну роль в економічному житті держави. Валютне регулювання може стимулювати економічний розвиток у країні та відповідно впливати на стан окремих секторів, галузей і підприємств, а також на місце держави на світовому ринку. Зміни ж в економіці країни та її міжнародному становищі, у свою чергу, впливають на розвиток валютних відносин й відповідним чином вносять коригування у валютну політику, що проводиться в державі. Розбалансованість валютного ринку, негативне сальдо торговельного балансу, високі темпи інфляції свідчать про те, що нині залишається нерозв'язаною проблема проведення ефективної валютної політики і визначення оптимального рівня валютного курсу [1, с. 40].

З одного боку, валютний ринок – це особливий інституціональний механізм, в основі якого лежать відносини з купівлі-продажу іноземної валюти між банками, брокерами й іншими фінансовими інститутами. З іншого, валютний ринок – це сукупність певних інститутів та механізмів, які у своїй взаємодії забезпечують можливість здійснювати валютні операції із врахуванням поточної ринкової ситуації [2].

На сьогодні валютний ринок в Україні – це переважно міжбанківський ринок, адже саме в ході міжбанківських валютних операцій здійснюється основний обсяг угод з купівлі-продажу іноземних валют . Важливим елементом валютної політики є валютне регулювання, тобто діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютними цінностями [3, с. 340].

Національна валютна система є органічною частиною системи грошових відносин окремих держав. Її функціонування регулюється національним законодавством. На його основі встановлюється механізм взаємодії національних і світових валют, спосіб їх конвертованості, рейтинг та механізм регулювання валютних курсів, формування та використання міжнародної валютної ліквідності, золотовалютного запасу, кредитних ресурсів тощо [4].

Згідно з чинним законодавством на Національний банк України покладено завдання організації валютного ринку в Україні. У ст. 45 Закону України «Про Національний банк України» зазначається, що Національний банк визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю на ньому валютними цінностями відповідно до законодавства України про валютне регулювання. Національний банк має повноваження щодо визначення офіційного курсу національної грошової одиниці до іноземних валют та проведення валютних інтервенцій з метою стабілізації валютного ринку [5].

За сучасних економічних умов, ускладнених світовою фінансовою кризою, національний валютний ринок переживає далеко не найкращі часи. Співвідношення гривні і долара хвилює не тільки професіоналів, а й широкі верстви населення України. Проте, крім дій Національного банку України, на валютні курси в Україні впливають і події світових валютних ринків. У найближчій перспективі валютний ринок буде підданий ще більшому дисбалансу, оскільки погіршаться темпи економічного зростання як на світовому рівні, так і в межах нашої держави. На функціонування валютного ринку вельми активно впливає стан макросередовища, коливання ділової активності та нестабільність в країні. Тому необхідно формувати заходи щодо регулювання валютного ринку з урахуванням усіх чинників впливу, загальнонаціональної програми економічного розвитку держави [4].

Широко застосовуються в Україні валютні обмеження щодо руху капіталів. НБУ регламентує порядок вивезення, переказування і пересилання за межі України коштів у іноземній валюті. Також НБУ регламентує порядок надання і одержання резидентами кредитів у іноземній валюті, якщо їх терміни і суми перевищують встановлені законодавством межі, порядок розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах за межами України та порядок переміщення громадянами валюти через митний кордон України. Наявність таких валютних обмежень в Україні свідчить про існування проблем, пов’язаних із наповненням внутрішнього валютного ринку країни іноземною валютою, і має на меті недопущення відпливу капіталів за межі країни [3, с. 340].

Питання стабілізації валютного ринку України дуже важливе в сучасних умовах.

Економіка без ефективного валютного ринку просто не зможе функціонувати. Слід зазначити, що сучасна економіка України має розглядатися як невід'ємна частина світової економічної системи, де поглиблюються процеси регіоналізації та глобалізації, відбувається транснаціоналізація продуктивних сил і капіталів, утверджується інноваційна модель економічного розвитку [1, с. 44].

Отже, що перспективи України на міжнародному валютному ринку з фінансового погляду є негативними. До основних проблем належать можливість поступової девальвації гривні, що негативно впливає на макроекономічні показники розвитку, зростання рівня доларизації й необхідність подальшого стимулювання ринку. Зменшення валютних резервів, збільшення кредитної заборгованості, девальвація гривні, велика інфляція – усі ці показники можуть у разі не прийняття певних заходів призвести до дефолту національної валюти, а отже і всієї економіки України. З цієї метою необхідно проводити комплекс заходів, спрямованих на лібералізацію валютного ринку.

Список використаних джерел

1. Мещеряков, А.А. Проблеми розвитку валютного ринку України в контексті забезпечення фінансової безпеки [Текст] / А. А. Мещеряков, С. В. Сопотян // Вісник Академії митної служби України. – 2014. – № 1. – С. 40 – 45.

2. Журавка, Ф.О. Сучасні тенденції розвитку валютного ринку України [Електронний ресурс] / Ф.О. Журавка, І.О. Школьник. – Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/Zhuravka_32.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

3. Салмінський, Д.В. Валютне регулювання і контроль в сучасник умовах економічного зростання України [Текст] / Д.В. Салмінський // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 2. – С. 339 – 342.

4. Пилипенко, В.В. Національний валютний ринок в контексті світового економічного простору [Текст] / В.В. Пилипенко. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24632/43-Pilipenko.pdf?sequence=1(дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

5. Про національний банк України [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на 12.08.2015 р. / Верховна Рада України; Закон від 20.05.1999 № 679-XIV. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999 – № 29 – ст.238. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Лапчинський В.В., к. с.-г. наук, доцент кафедри землеустрою і кадастру
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ФОРСАЙТ ПРОГНОЗУВАННЯ

Одним з основних методів управління земельними ресурсами є землеустрій, основною метою якого є регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень і суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин та розвитку продуктивних сил, створення сприятливого екологічного середовища і поліпшення природних ландшафтів.

Землеустрій зачіпає всі сфери сільськогосподарської діяльності, починаючи від утворення нових, упорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань та закінчуючи облаштуванням території конкретних ділянок, на яких здійснюються виробничі процеси (обробіток ґрунтів, догляд за посівами, збирання врожаю). Це означає, що він є складовою частиною господарського механізму агропромислового комплексу країни.

Роль землеустрою особливо зростає, виходячи із завдань земельної реформи, яка передбачає формування багатоукладної економіки на селі, забезпечення раціонального використання та охорони земельних ресурсів як найважливішого національного багатства [1].

Нові земельні відносини і умови господарювання формують принципово нові вимоги до системи управління земельними ресурсами, зростає роль прогнозування при проектуванні організації території в загальній системі процесу управління земельними ресурсами.

В європейській практиці для виділення пріоритетів, на основі базових сценаріїв розвитку науки, технології, суспільства та економіки, все частіше застосовують досить ефективний метод прогнозування – форсайт [2].

Форсайт – це систематичні спроби оцінити довгострокові перспективи науки, технологій, економіки і суспільства, щоб визначити стратегічні напрямки досліджень, що здатні принести найбільші соціально - економічні блага [3].

Керуючись рекомендаціями зі стратегічного Форсайту П. Бішопа [4], для застосування цього методу прогнозування слід виконати наступні кроки:

- сформувати об'єкт досліджень (об'єкт визначається сферою проведення форсайт досліджень);
- визначити істотні умови - індикатори (індикатори є цільовими показниками, яких ми хочемо досягти в майбутньому. Суттєві умови мають відображати якісну зміну і мали кількісне вираження);
- провести сканування (етап передбачає вибір методів дослідження та проведення експертних опитувань);
- визначити альтернативи майбутнього (на цьому етапі виділяються тенденції які можна спрогнозувати, виділяються зони невизначеності та формуються можливі сценарії майбутнього);

- планування і виконання (етап передбачає розробку і створення дорожніх карт, включення всіх стейкхолдерів в обговорення майбутнього, зміну стратегії, формування нових проектів і програм).

Контроль за досягненням цілей управління земельними ресурсами, керуванням цим процесом, прийняттям рішень, оцінюванням ефективності використовуваних засобів і рівнем досягнення поставлених цілей вимагає розроблення відповідних критеріїв і показників, а саме індикаторів управління земельними ресурсами.

На думку А.С. Попова [5], починати формування індикаторів системи управління земельними ресурсами необхідно з визначення відносно точних вимог до них, а саме:

1) індикатори управління земельними ресурсами потрібні для того, аби сприяти розробці політики та відповідних рішень на всіх рівнях: село, селище, місто, район, область, країна;

2) ці індикатори мають реагувати на всі важливі занепокоєння, що виникають у процесі управління земельними ресурсами. Потрібні спеціальні індикатори, які враховують взаємодіючі системи і їх навколишнє середовище;

3) кількість індикаторів повинна бути максимально малою, але при цьому вони мають бути достатньо ефективними і надійними;

4) індикатори мають бути ясними, точними, зрозумілими і практичними. Вони повинні враховувати інтереси всіх учасників системи управління земельними ресурсами;

5) індикатори мають допомагати оцінювати життєдіяльність, визначення поточних подій, пов’язаних із управлінням земельними ресурсами.

Також індикатори мають працювати на дуже різній матерії-основі (одні вимірюються у вартісному вираженні, інші – кількісно), повинні бути достатньо стандартизованими. Цьому, зокрема, сприятиме виділення напрямів, які можна розподілити за такими групами:

- соціальна група – інтегрує проблеми рівності, справедливості, гарантій та захисту прав власності на землю та користування нею;

- екологічна група – об’єднує проблематику охорони та раціонального використання земель, родючості ґрунтів;

- економічна група – охоплює проблематику економічну, фінансову, виробництва, розвитку, менеджменту;

- інституційна (правова) група – інтегрує інституційні рамки та інституційні можливості у сфері земельних відносин.

Слід зауважити, що сканування взаємодії індикаторів сприятимуть виявлення нових трендів, які впливають на підвищення ефективності використання земельних ресурсів, що дозволить визначити основні тенденції та віднайти у їх взаємодії сценарії майбутнього.

Список використаних джерел

1. Мазій, Н.Г. Шляхи удосконалення управління земельними ресурсами [Електронний ресурс] / Н.Г.Мазій. – Режим доступу: http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/343267.html (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Федулова, Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування [Текст] / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 106–120.

3. Ben R. Martin. Technology foresight in a rapidly in a globalizing [Text] / International Practice in Technology Foresight. – Vienna: UNIGO. – 2002. – p.14.

4. Bishop P. Thinking about the Future, Guideline s for Strategic Foresights. Social Technologies / P. Bishop, A. Hines. – Washington, 2007. – 98 p.

5. Попов А.С. Індикатори системи управління земельними ресурсами [Електронний ресурс] / А.С. Попов. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_biol/Vldau/APK/2011_18_2/files/11poamsi.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Левицька В.В., студентка, **Смагло О.В**., асистент
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського торговельно-економічного університету
м. Вінниця, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. Актуальним є питання становлення дружніх, партнерських відносин між ЄС та Україною. Європейський Союз виступає активним актором в сучасному геополітичному просторі. Об'єднання Європи – це одне з найбільш значних геополітичних подій XX століття. У результаті масштабної і глибокої інтеграції Європейський Союз став потужним геополітичним центром. Геополітичне майбутнє європейського проекту та його роль у світовій політиці першочергово залежить від ефективності співпраці з країнами та регіонами, що є безпосередніми сусідами Євросоюзу. Таким чином, співпраця між Україною та ЄС має велике значення для обох сторін.

Дослідження проблеми інтеграції та співпраці України з ЄС знайшли своє відображення у роботах та монографіях таких авторів, як І. Бережнюк, С. Боротничек, А.С Гальчинський, О.А. Корнієвський, В. Опришко, Н. Пирець, П. Пашко, В. Посельський, М. Тонєв, Є.Д.Холстініна, О.Дугіна, З.Бжезинський, О.Лєдяєва, С.Хантінгтона.

Європейське інтеграційне об’єднання – це об’єднання груп розвинутих країн, які взаємодіють, торгують та переміщають в серединні угрупування товари, послуги, фактори виробництва та робочу силу. Тобто це є зоною вільної торгівлі, але не просто зоною вільної торгівлі а розширеною, оскільки саме розширена ЗВТ пропонує такий спектр мобілізації. України прагне дану ЗВТ вже досить довгий час для подальшого розвитку країни [2, с. 158–159].

Взагалі відносини України ЄС були започатковані після здобуття незалежності України. Тоді вперше і пролунав заклик Євросоюзу до України підтримувати із державами – членами відкритий діалог та відкриті стосунки.

Позиція України щодо Євросоюзу була сформована вперше на законодавчому рівні в Основних напрямках зовнішньої політики України, що були схвалені Верховною Радою України 2 липня 1993 р. Починаючи із цього моменту Україна почала тяжіти до європейського інтеграційного об’єднання і від того моменту намагалась все ж таки приєднатись до ЄС, ці намагання ми можемо спостерігати і до сьогоднішнього дня.

Слід також підкреслити перспективи для України після вступу до ЄС:

1. Політичні перспективи – передбачають стабільність політичної системи, сприйняття

України як важливого суб'єкта політичних відносин

2. Економічні перспективи – передбачають забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, а також впровадження стандартів ЄС у виробництві

3. Соціальні перспективи – мають на меті формування середнього класу та проведення реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту [4].

Проте, також виділяють недоліки від вступу до ЄС:

1. Політичні недоліки несуть із собою часткову втрату суверенітету та підпорядкування територій органам ЄС, невизначеність стратегії розвитку, що також не дуже добре вплине на економічний стан, оскільки між країнами ЄС існує в деякій мірі висока конкуренція в деяких галузях, а також негативним чинником буде погіршення взаємин із країнами СНД.

2. Економічні недоліки – передбачають втрату конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін, квотування певних видів товарів

3. Соціальні недоліки – це ускладнення візового режиму із східними сусідами [1, с. 35].

Щодо загроз від вступу України до ЄС їх виділяють – політичні, економічні та соціальні. Політичні загрози – це небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом. Економічні загрози – передбачають можливе переміщення до України шкідливих виробництв, використання України як сировинного придатку, використання України як дешевої робочої сили. Соціальні загрози несуть на меті поглиблення демографічного спаду, незаконна міграція та відплив кадрів [4].

Ще однією проблемою інтеграції України до ЄС є не підготовлене до європейських стандартів українське законодавство. Повинна здійснитись адаптація українського законодавства із європейським, це має здійснюватися за рахунок реформування української правової системи та поступове приведення її у відповідність із європейськими стандартами. Ця адаптація повинна охопити усі сфери права, такі як : приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, життя та здоров'я, навколишнього середовища та багато іншого [2, с. 160].

Розвиток відносин з Європейським Союзом у довгостроковій перспективі має залишатися одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Основні зусилля мають спрямовуватися на інтеграцію України у загальноєвропейський економічний простір шляхом розширення доступу українських товарів на європейські ринки, ліквідацію економічних бар'єрів у торгівлі та поглиблення виробничої кооперації, гармонізацію економічного законодавства у відповідності до стандартів ЄС і СОТ та створення економічних і правових передумов для створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

Таким чином, перспектива інтеграції у ЄС України залежить значною мірою від вирішення ряду економічних проблем.

Список використаних джерел

1. Батаренко, А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України [Текст] / А.О. Батаренко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2014. – № 1. – С. 34–37.

2. Федоришина, О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу [Текст] / О.О. Федоришина // Ефективна економіка. – 2014. – Випуск № 4. – С. 158–162.

3. Україна і Світова Організація Торгівлі [Електронний ресурс] : Офіційний сайт : укр. версія. – 2007–2015. – Режим доступу : http://wto.in.ua (дата звернення 19.10.2015).

4. Інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Постійне представництво України при ЮНЕСКО, 2013. – Режим доступу: http://unesco.mfa.gov.ua/ua/about–ukraine/european– integration/ukr– eu– investment (дата звернення : 08.10.2015 р.). — Назва з екрана.

Ледян Т.О., к.е.н., доцент кафедри інноваційного менеджменту та управління бізнес-процесами, **Бахшалієва Ш.Б**. студентка, **Швець Т.В**. студентка
Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНУ»
м. Кривий Ріг, Україна

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інноваційна діяльність відіграє значну роль для ефективного розвитку підприємства, підвищення якості продукції, раціонального та економічного використання ресурсів. Результатом такої діяльності є інновації (створення нової продукції (послуг), нових знань, освоєння нововведень тощо). Інновації й інноваційний розвиток зазнають істотного впливу елементів невизначеності, чим зумовлюється високий ризик інноваційної діяльності.

Основні засади ризиків в інноваційній діяльності висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, серед яких варто виділити І.Березу, В.Бочарникова, В.Вітлінського, П.Грабового, В.Гриньова, К.Захарова, Л.Кобиляцького, М.Лімітовського, П.Перерву, С.Петрову, О.Пономаренка, О.Пушкаря, С.Релецького, Ф.Роджерса, Т.Сааті, О.Ястремського.

Під ризиком в інноваційній діяльності слід розуміти можливість (загрозу) втрати господарюючим суб'єктом частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат у результаті здійснення виробничо-збутової і фінансової діяльності, яка спирається на нові технології, нові продукти, нові способи їхньої реалізації [5].

Ризики інноваційних проектів в остаточному підсумку проявляються в тому, що нова продукція не реалізується у визначених обсягах і за визначеними цінами, затягуються терміни реалізації інноваційного проекту, унаслідок чого має місце недоотримання прибутку або ж збитки [3].

Розглянемо класифікацію ризиків, адже для того, щоб вчасно виявити ризик, необхідно знати класифікацію ризиків та їх особливості.

Інноваційний ризик можна поділити на фінансовий і комерційний. Фінансовий ризик складається з таких типів: валютний, кредитний, процентний і ринковий. Комерційний ризик поділяють на маркетинговий і діловий [6].

За чинниками виникнення ризики поділяють на політичні та економічні (комерційні) [6]. Політичні ризики впливають через зміну політичної ситуації в країні. Економічні ризики зумовлені змінами в економіці підприємства чи країни, прикладом цього може бути зміна кон'юнктури ринку.

Проаналізувавши інноваційну діяльність українських підприємств, можна виділити наступні ризики інноваційної діяльності.

Науково-технічні ризики передбачають негативні результати НДР, невідповідність технічного рівня виробництва технічному рівню інновації, невідповідність кадрів професійним вимогам проекту, відхилення в термінах реалізації, виникнення непередбачених науково-технічних проблем.

Ризики правового забезпечення проекту проявляються в помилковому виборі територіальних ринків патентного захисту, неотримання або запізнювання патентного захисту, обмеження у строках патентного захисту, відсутність прострочених ліцензій на окремі види діяльності, «витік» окремих технічних рішень, поява патентно - захищених

конкурентів тощо [1].

Управління ризиками – це сукупність заходів та інструментів, що дають змогу знизити невизначеність результатів інноваційної діяльності, підвищити ефективність реалізації інноваційних проектів.

Схему управління ризиками представлено на рис.1.

Управління ризиками повинен здійснювати ризик-менеджер, основними завданнями якого є виявлення ризику, його оцінка, а найголовніше розробка та реалізація заходів щодо попередження ризикових ситуацій або ж мінімізація
наслідків ризику.

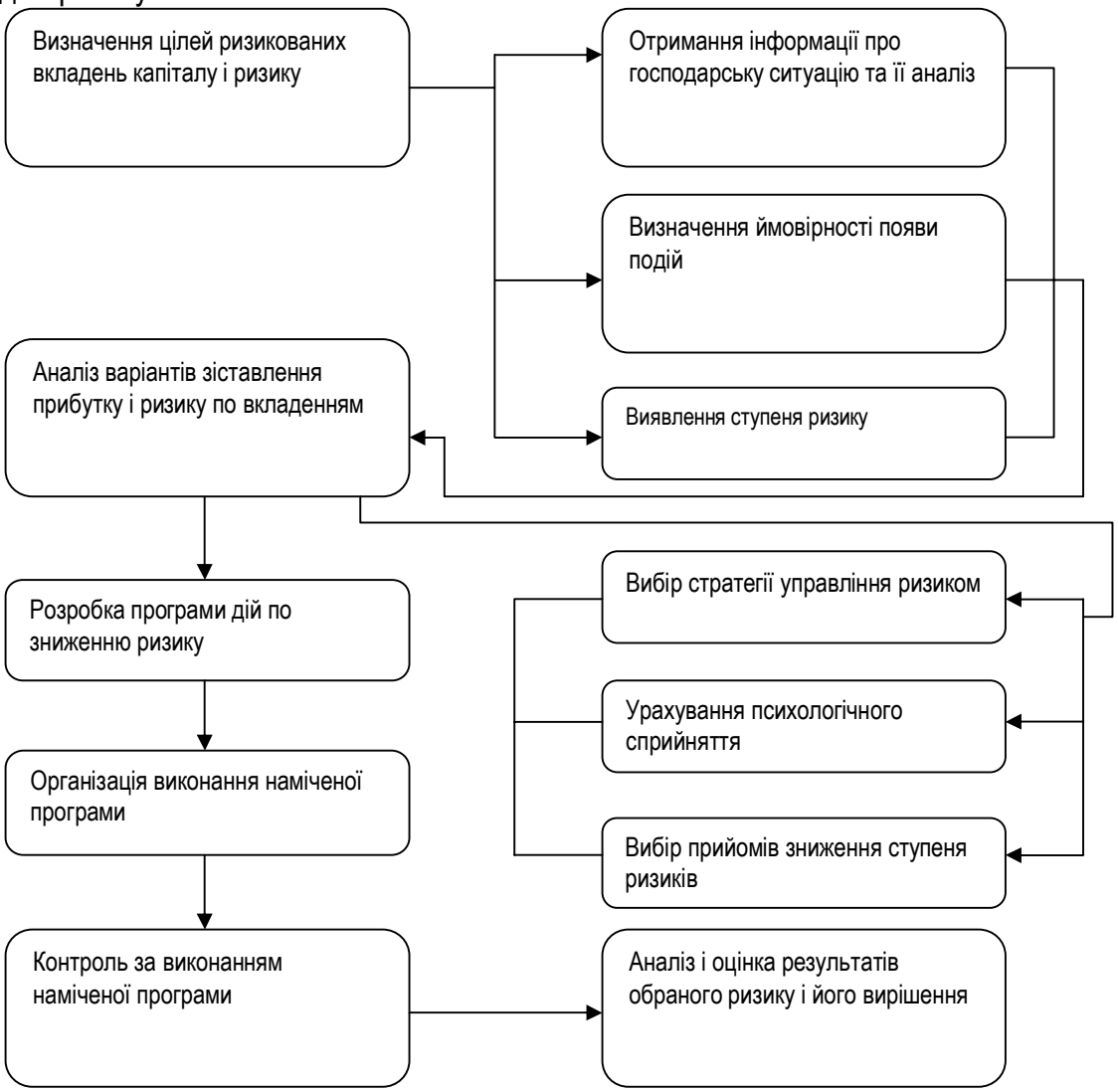

Рис. 1. **Схема управління ризиком** [2]

Для управління інноваційним ризиком застосовуються різноманітні методи й інструменти. Згідно з характером впливу на фактори ризику всі методи й інструменти управління інноваційним ризиком поділяють на: методи зниження ступеня факторів інноваційного ризику; методи посилення (використання) сприятливих можливостей, що відкриваються [4].

До першої групи методів можна віднести методи зниження ймовірності факторів

інноваційного ризику й (або) величини пов'язаних із ними втрат.

На сьогодні мають найширше розповсюдження на практиці наступні методи: ухилення (відмова) від ризику; диверсифікація; резервування;
страхування; передача ризику.

До другої групи методів управління інноваційним ризиком відносять методи посилення (використання) сприятливих можливостей, що відкриваються в ході реалізації інноваційної діяльності підприємства. До них можна віднести методи попередження – отримання інформації про фактори ризику, прогнозування [4].

Отже, в сучасному світі за умов прискореного розвитку інноваційна діяльність займає ключові, передові позиції в розвитку компаній. Інноваційна діяльність пов'язана з ризиком, так як повна гарантія благополучного результату практично відсутня. Вибір конкретного шляху управління та мінімізації ризиками в інноваційній діяльності залежить від досвіду керівника та можливостей інноваційної організації.

Список використаних джерел

1. Бабенко, Т. Ю. Управління ризиками інноваційної діяльності на підприємстві / Т.Ю. Бабенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section1/tez13/ (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Донець, Л.І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків [Текст] : навч. посібник / Л.І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

3. Ілляшенко, С.М. Інноваційний менеджмент: підручник / С.М.Ілляшенко – Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. – 334 с.

4. Клименко, О.В. Управління ризиком інноваційної діяльності підприємства [Текст] / О. В.Клименко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2012 . – № 58(964). – С. 72–76.

5. Микитюк, П.П. Інноваційний менеджмент [Текст] / навч.посібник / П.П.Микитюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с.

6. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент [Текст] : підручник / Т.О.Скрипко. – К.: Знання, 2011. – 423 с.

Лещенко Л.О., аспірантка кафедри економіки підприємства
Науковий керівник - Олійник Т.І., д.е.н., професор
Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва
м. Харків, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ

Овочівництво є важливою і разом з тим складною галуззю сільського господарства, яка забезпечує населення продуктами харчування, багатими на мінеральні речовини і вітаміни. Овочі найбільш цінні при споживанні у свіжому вигляді, проте їх не можна довго зберігати. Значну частину їх використовують для переробки – консервування, маринування, квашення.

Ефективність виробництва овочів у ринкових умовах досліджують такі науковці, як В.І. Бойко, О.І. Лебединська, Р.В. Левкіна, А.І. Шумейко. Науковому дослідженню формування і функціонування овочівництва закритого ґрунту, розробці організаційно-економічних заходів присвячені праці багатьох учених економістів: В. А. Бризгалова, С.Ф. Ващенко, В.М. Кузлякина, О.Л. Широке коло питань, пов`язаних з підвищенням ефективності овочівництва закритого ґрунту, охоплене працями В.І. Криворучка, який вивчав стан і тенденції розвитку галузі, зокрема, вплив на ефективність овочівництва технологічних та організаційно-економічних заходів.

Перед агропромисловим комплексом нашої країни стоїть завдання забезпечити населення країни овочами за рахунок збільшення їх виробництва, розширення асортименту, поліпшення якості та зберігання, скорочення втрат.

Дослідження показують, що на сучасному етапі розвитку АПК найскладнішою проблемою, яка включає в себе цілий комплекс невирішених завдань, є підвищення ефективності виробництва. Однією з умов їх вирішення служить реорганізація аграрного сектора, з тим, щоб суб'єкти аграрного виробництва могли адаптуватися до нових економічних, правових та соціальних умов.

Економічна ефективність використання природних ресурсів в овочівництві захищеного ґрунту є високою. Наприклад, ефективність споживання овочами води в теплицях в 5 разів вище, ніж у відкритому ґрунті. Із застосуванням новітніх технологій вирощування овочів під будівництво теплиць можна використовувати землі, що раніше вважалися непридатними для сільського господарства. Все це робить захищений ґрунт пріоритетним. Ефективність овочівництва може бути значно підвищена за рахунок доступності засобів автоматизації управління процесами та вдосконалення застосовуваних програм управління, включаючи інтеграційні програми. Основною перешкодою на шляху широкого застосування сучасних засклених теплиць є значні капіталовкладення .

Ще однією важливою особливістю овочівництва захищеного ґрунту є те, що за часів сильної забрудненості навколишнього середовища екологічність виробництва продукції відіграє важливу роль для здоров'я людини. Екологічність виробництва овочів захищеного ґрунту вітчизняних тепличних господарств досягається шляхом застосування біозахисту рослин і застосування ядохімікатів у вигляді фунгіцидів та інсектіцидів. Біозахист - біологічний захист, що оснований на застосуванні живих організмів (ентомофаги) у боротьбі зі шкідливими комахами.

Відзначимо, що до факторів, які позитивно впливають на розвиток овочівництва в Україні, можна віднести: вдале географічне розташування країни (наявність регіонів, що сприяють вирощуванню овочевих культур, які потребують великої кількості тепла, і регіонів з помірним кліматом); відсутність втручання держави у формування цін на овочі; помірна ціна на робочу силу і природні ресурси.

Сучасні технології вирощування овочів у відкритому ґрунті передових країн світу ґрунтуються на повній механізації процесів вирощування, збирання та післязбиральної доробки, застосуванні високоякісного насіння високоврожайних сортів і гібридів, сертифікованих високоефективних засобів захисту рослин, застосуванні органічних і мінеральних добрив і сучасних систем крапельного зрошення, чого не можна сказати про виробництво овочів в Україні, де майже 90% їх вирощується в господарствах населення. Площі посівів незначні: не можна ні застосувати сучасні технології, ні механізувати процеси вирощування, на високоякісне насіння та ефективні засоби захисту рослин вони мають недостатньо коштів. Але кожне домогосподарство вирощує овочі, забезпечуючи тим самим свої сім'ї корисною вітамінною продукцією. Переміщення основного обсягу виробництва овочів з великотоварного в дрібнотоварний сектор призвело до скорочення державних інвестицій у розвиток овочівництва, з іншого боку - перетворило крупну спеціальну галузь в городництво, яке повністю базується на малопродуктивній ручній праці, а основний тягар по забезпеченню населення овочами лежить на фінансово менш потужних виробниках [1].

Зауважимо, що одночасно з нарощуванням обсягів виробництва овочів проблемою залишається підвищення його якісних характеристик на всіх стадіях проходження до споживача. Якість овочевої продукції - один з основних факторів підвищення її конкурентоспроможності, що дозволяє визначити взаємозв'язки між виробниками, переробними і торговими підприємствами, а також гарантувати прибуток партнерам у ланках «виробництво - переробка - збут». Тут основну увагу слід приділяти підбору сортів і гібридів овочевих культур, мають хороші смакові якості і здатні зберігати поживні речовини при транспортуванні, зберіганні та реалізації продукції [2].

Визначимо основні пропозиції щодо вдосконалення організації і підвищення рівня ефективності овочевих підприємств: а) відновити застарілий парк основних фондів, їх активної частини, а отже: зменшиться обсяг ремонтних робіт по основних фондах, що через амортизацію забезпечить зменшення собівартості продукції, дасть змогу підвищити рівень продуктивності праці; б) змінити структуру виробництва, тобто збільшити обсяг виробництва продукції, яка користується підвищеним попитом - огірків, помідор та капусти; в) збільшити посіви площі овочів закритого грунту, так як їх ефективність досить висока; г) покращити способи заготовки на реалізації овочевої продукції шляхом встановлення ринкових цін на овочеву продукцію, підвищення якості продукції, зменшення затрат овочів у процесі їх реалізації.

Таким чином, можна зробити висновки, що підвищенню економічної ефективності галузі сприяє наявність в господарствах переробних підрозділів та овочесховищ, що дозволяють раціонально використовувати всю вирощену продукцію. Практика показує, що в період масового збору врожаю організації оптової та роздрібної торгівлі нерідко не в змозі своєчасно його прийняти від господарств; позначається обмеженість ринку збуту. Крім того, більше 25% валового збору зазвичай припадає на нестандартну продукцію. У господарствах, які не мають цехів з переробки овочів, ця продукція реалізується за цінами,

які не відшкодовують витрати на її виробництво або згодовується худобі.

Наявність потужностей з переробки овочів безпосередньо в господарствах зводить до мінімуму втрати, запобігає збитки, а найголовніше, дає можливість отримувати додатковий прибуток від продажу переробленої продукції.

Список використаних джерел

1. Кучеренко, Т. Экономическая эффективность выращивания овощей открытого грунта [Текст] / Т. Кучеренко // Овощеводство. – 2014. – № 11. – С.28-37.
2. Криворучко, В.І. Овочівництво України в умовах перехідної економіки [Текст] / В.І. Криворучко, В.М. Скупий. − К. : ІАЕ УААН, 1999. – 56 с.
3. Белогубова, Е.М. Современное овощеводство закрытого и открытого грунта [Текст] / Е.М.Белогубова, А.М. Василов, Л.С. Гиль, А.И. Пашковский, А.В. Прилипка. – Киев : Киевская правда, 2006. – 527 с.
4. Максимец, Н. Управление эффективностью сельхозпроизводства [Текст] / Н. Максимец, Е. Юричева // Экономика сельского хозяйства. – 2006. – № 9. – С. 14.

Лещух І.В., к.е.н., м.н.с. сектору просторового розвитку
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

ІНФРАСТРУКТУРА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СИСТЕМІ МЕТРОПОЛІЯ-ПЕРИФЕРІЯ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Загострення економічних проблем периферійних територій України, яке спостерігається останніми роками, зумовлене, з одного боку, притаманними нашій державі процесами метрополізації, а, з іншого, – економічним, соціальним, культурним спадами у віддалених від «центру зростання» територіях, зумовленими низкою проблем, пов'язаних з недостатньо ефективним використанням фінансово-економічного та інвестиційного потенціалу периферії. Ці та інші чинники ускладнюють процес формування конкурентоспроможних економічних комплексів. Відтак, актуалізувалася необхідність дослідження іноземного досвіду функціонування інфраструктури підтримки малого бізнесу у системі метрополія-периферія.

Для ***країн Європейського союзу***, де у структурі суб'єктів господарювання понад 90% становлять малі підприємства, характерною є різноманітність елементів, які формують інфраструктуру підтримки малого бізнесу. До них належать [1]: фінансові інститути, які працюють тільки з суб'єктами малого бізнесу; системи інформаційного та консультативного обслуговування малого підприємництва; бізнес-центри та агентства розвитку малого підприємництва; навчальні центри з підготовки та перепідготовки спеціалістів для роботи на малих підприємствах; бізнес-інкубатори, виробничі й технологічні парки, технологічні центри; спеціалізовані фірми, що надають послуги малим підприємствам (бухгалтерські та аудиторські фірми, рекламні агентства тощо).

У ***США*** діє Адміністрація малого бізнесу (АМБ) – незалежне федеральне відомство у складі уряду, підзвітне Президенту. У всіх штатах країни АМБ має регіональні представництва, які взаємодіють з Центрами розвитку підприємництва. Останні являють собою мережу громадських організацій, до складу якої входять університети, торгово-промислові палати, представники влади штатів і місцева адміністрація, неурядові організації та приватний бізнес.

В ***Канаді*** діють спеціальні програми інформаційної, фінансової і науково-технічної підтримки малих підприємств у провінціях, особливо на півночі, за участю урядових органів, банків, університетів, торговельних палат, союзів підприємців. Метою таких програм є інтенсивний розвиток сімейного, жіночого і молодіжного бізнесу, створення інноваційних парків, інформаційних бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів [2].

У ***Південній Кореї*** малі підприємства складають 99,5% усіх зареєстрованих суб'єктів бізнесу, а їх частка в загальному обсязі виробленої продукції становить 50%. Інфраструктура підтримки малого бізнесу в країні характеризується інтенсивністю розвитку та діяльності і включає, насамперед: Корейську федерацію малого і середнього бізнесу, створений у її структурі Фонд взаємодопомоги (здійснює спеціальну програму сприяння розвиткові оптової торгівлі), Корпорацію сприяння малому і середньому підприємництву.

Створення розвинутої і багатофункціональної інфраструктури підтримки малого бізнесу на всій території країни – одна з найважливіших передумов стійкого розвитку цього сектора економіки у ***Японії***. Зокрема, тут діють незалежне адміністративне агентство «Організація підтримки малого та середнього бізнесу та інноваційного розвитку регіонів Японії». Воно координує взаємодію всіх центрів підтримки малого бізнесу, що надають технічну, консультаційну, матеріальну і фінансову підтримку зазначеним суб'єктам господарювання. Регіональні відділення Агентства активно співпрацюють з громадськими організаціями і місцевими органами влади, поєднують їх можливості для якнайшвидшого економічного оздоровлення регіонів і депресивних територій [3]. У структурі Агентства діють, також, інститути удосконалення технологій і управління малими бізнесом, технопарки і низка бізнес-інкубаторів, де, серед іншого, здійснюється теоретична і практична підготовка фахівців і керівників малих підприємств з усіх питань ведення бізнесу. З метою надання максимальної підтримки малому бізнесу на різних рівнях управління, Агентство розвиває зв'язки з великими корпораціями, регіональними і місцевими адміністраціями, торгово-промисловими палатами, суспільними об'єднаннями підприємців, кредитно-фінансовими інститутами та університетами.

Країни що розвиваються та країни з перехідною економікою характеризуються менш розвинутою інфраструктурою підтримки малого бізнесу, особливо на периферії. Основними деструктивними факторами тут виступають: наявність високої корупції, нерозвиненість державних і суспільних інститутів захисту прав суб'єктів бізнесу, значний обсяг тіньової економіки, низький рівень життя населення та ін.

До основних інститутів підтримки малого бізнесу в ***Росії*** можна віднести: бізнес-інкубатори (надання відібраним за конкурсом малим підприємствам із стажем роботи не більше одного року на пільгових умовах приміщення, засобів зв'язку, оргтехніки, необхідного устаткування, консалтингових, освітніх і офісних послуг протягом трьох років); регіональні венчурні фонди (фінансування малого бізнесу в науково-технічній сфері за рахунок коштів федерального і регіональних бюджетів, коштів приватних інвесторів); гарантійні фонди

(кредитування малих підприємств); фонди прямих інвестицій; промислові парки (надання в оренду або для викупу земельних ділянок і приміщень, забезпечення необхідної транспортної, логістичної і телекомунікаційної інфраструктури); технопарки (співпраця у сфері високих технологій) [2].

З метою формування сприятливого інституційного клімату у ***Казахстані*** діє Республіканський інформаційно-виставковий центр з малого бізнесу, до функцій якого входять: трансферт технологій та інновацій; навчання основам бізнесу та менеджменту; здійснення науково-обґрунтованих прогнозів потреб у спеціалістах у територіальному та галузевому масштабах; надання інформаційних послуг; організація та проведення виставок продукції; розвиток інфраструктури підтримки малого бізнесу. Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка малого підприємництва в країні здійснюється через кредитування комерційними банками пріоритетних проектів за рахунок цільових державних кредитів на тендерній основі, пільгового кредитування суб'єктів бізнесу Фондом розвитку малого підприємництва, а також створення системи сільськогосподарських кредитних союзів.

Список використаних джерел

1. Варналій, З. Мале підприємництво: основи теорії і практики [Текст] / З.Варналій. – [4-те вид., стер.]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302 с.

2. Ольвінська, Ю. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу [Текст] / Ю. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток : наукове видання Академії муніципального управління. – 2015. – №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

3. Стоянова, М. Адаптація закордонного досвіду стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва [Текст] / М. Стоянова, Т. Журавльова, О. Добровольський // Економічні інновації. – Випуск 57. – 2014. – С. 394-399.

Лисицина Т.В., старший викладач
Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля
м. Краснодон, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зміни, що мають місце в економіці України поки що суттєво не вплинули на відносно низький, у порівнянні зі світовим, життєвий рівень населення, який пояснюється значним скороченням обсягів виробництва у попередньому історичному періоді, що обмежило фінансові можливості більшості підприємств. У зв'язку з цим освіта та спеціалізація робітників стали грати другорядне значення при визначені розмірів оплати їх праці, оскільки між стабільністю, фінансовою стійкістю підприємства і життєвим рівнем добробуту його персоналу існує нерозривний двосторонній зв'язок. З одного боку, життєвий рівень персоналу та його поліпшення залежить від стабільності і прибутковості результатів діяльності підприємства, а також від ефективності діючої системи оплати праці. З іншого боку фінансово-господарська діяльність багато в чому визначається професійними якостями і працездатністю персоналу, що залежать, у свою чергу, від дієвості системи матеріального стимулювання робітників.

Особливості управління матеріальним стимулюванням персоналу підприємства розглядалися у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів: Богині Д., Гавкалової Н., Гриньової В., Горєлова Д., Іванілова О, Новікової О., Онікієнка В., Оніщенка Т., Тридіда О., Уотермена Р., Уткіна Е. Разом з цим багато проблем, пов'язаних з управлінням матеріальним стимулюванням залишається нерозв'язаними. Так, недостатньо приділено уваги факторам, що впливають на дієвість системи матеріальних стимулів, відсутнє дослідження потенційних можливостей підприємства у сфері матеріального стимулювання, недостатньо досліджені структурно-функціональні зв'язки відділу організації праці і заробітної плати з іншими підрозділами підприємства, не в повній мірі використано можливості соціологічного обстеження.

Стимулювання праці являє собою створення механізму, при якому активна трудова діяльність, що дає визначені, заздалегідь зафіксовані результати, стає необхідною і достатньою умовою задоволення значимих і соціально обумовлених потреб працівника.

Сам факт вступу працівника в трудові відносини припускає, що він за обговорену заздалегідь винагороду повинний виконати деяке коло обов'язків. У цій ситуації стимулювання ще немає. Тут є присутнім форма контрольованої діяльності, коли діють мотиви уникнення, зв'язані зі страхом покарання за невиконання пропонованих вимог (менша оплата чи розрив трудових відносин).

Якщо працівник знає не тільки то, які до нього пред'являються вимоги, але і яку винагороду він одержить у випадку, якщо зробить краще (більше) того, що обумовлено трудовим договором, то в даному випадку має місце стимулювання праці.

Стимулювання праці - досить складна процедура, і існують визначені вимоги до її організації: воно повинно бути комплексним, диференційованим, гласним, гнучким і оперативним.

Комплексність припускає єдність моральних, матеріальних, індивідуальних,

колективних стимулів, при цьому їхнє наповнення залежить від підходів до управління персоналом, від досвіду і традицій підприємства. Крім того, комплексність припускає застосування стимулів, що блокують.

Диференційованість означає індивідуальний підхід до стимулювання різних шарів і груп працівників. Відомо, що підходи до забезпечених і малозабезпечених працівників повинні розрізнятися. Різними повинні бути також підходи до працівників зі стажем і до молодого. Необхідно враховувати мотивацію трудової діяльності в працівників: для одних важлива матеріальна винагорода, для інших - публічна похвала, для третіх - просування по службовим сходам і т.д.

Гласність дозволяє дати суспільну оцінку праці працівників, сприяє формуванню і підтримці гарного психологічного клімату. Кожен член колективу повинний знати, за що, чому і як заохочений чи покараний той чи інший працівник.

Гнучкість і оперативність виявляються в постійному перегляді стимулів у залежності від змін, що відбуваються в суспільстві, колективі. Гнучкість припускає постійна розмаїтість використовуваних стимулів, а оперативність вимагає, щоб заохочення чи покарання випливало за вчинком якнайшвидше .

До організації стимулювання можливо залучати членів трудових колективів. Це буде сприяти розширенню гласності, підвищенню інформованості і створювати передумови для соціальної справедливості в розподільних відносинах.

Однією з найважливіших форм мотивації на вугільних підприємствах є матеріальне стимулювання праці, яке являє собою процес формування і використання систем матеріальних стимулів праці та розподілу заробітної плати відповідно до дії закону розподілу за кількістю і якістю праці.

Система матеріального стимулювання праці - сукупність основних та додаткових показників оцінки колективних та індивідуальних результатів праці, за якою працюючим здійснюються різні виплати заохочувального характеру понад основну заробітну плату з метою використання їх матеріальної зацікавленості для підвищення продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

Системи матеріального стимулювання праці працівників вугільних підприємств за їх роллю, призначенням (напрямами стимулювання) можна поділити на декілька груп.

Перша група - це системи стимулювання, безпосередньо пов'язані з виробничою або управлінською діяльністю працівників з виплатою винагороди за такі показники:

- основні показники, які є оцінкою результатів індивідуальної (колективної) виробничої та управлінської діяльності працівників або кінцевих результатів роботи структурних підрозділів та підприємства в цілому;
- розвиток (підвищення, оновлення та підтримку на належному рівні) виробничо-технічного потенціалу підприємства (нові техніка і технологія та система ремонтно-налагоджувального обслуговування основних виробничих фондів);
- економію усіх видів сировини, матеріалів та енергоресурсів;
- виконання особливо важливих робіт та завдань виробничого або управлінського характеру, пов'язаних з підвищенням ефективності виробництва.

Друга група - це системи матеріального стимулювання через пряме підвищення заробітної плати, до яких належать:

- системи матеріального стимулювання праці робітників, побудовані на "оцінці

особистих якостей робітників" з урахуванням їх особистого внеску в кінцеві результати роботи структурного підрозділу або підприємства в цілому;

- системи матеріального стимулювання працівників управлінської ланки, побудовані на "оцінці заслуг" з урахуванням їх особистого внеску в підвищення ефективності економічної або фінансово-господарської діяльності підприємства;
- системи доплат і надбавок до тарифних ставок і посадових окладів та використання підвищених тарифних ставок за конкретні показники особливостей праці або особисті професійні та ділові якості працівників, які безпосередньо впливають на результати роботи працівника, структурного підрозділу або підприємства в цілому. Системи "оцінки" можуть бути поєднані із системами матеріального стимулювання за рахунок доплат і надбавок.

Матеріальне стимулювання праці усіх працівників на підприємствах здійснюється за такими видами і напрямами:

- преміювання за основні результати виробничої, господарської, фінансово-економічної та науково-технічної діяльності;
- застосування доплат і надбавок до тарифних ставок і посадових окладів;
- системи матеріального стимулювання соціального характеру.

Будь-яка система матеріального стимулювання базується на комплексі відповідних показників, досягнення, виконання або перевиконання яких є основою матеріального стимулювання.

Показники умов стимулювання визначають право на отримання певної винагороди, встановленої за досягнення, виконання або перевиконання основного показника стимулювання, та її розміру. При цьому умови стимулювання, у свою чергу, мають дві групи: основні та додаткові. У разі невиконання (недотримання) основних показників умов стимулювання винагорода повністю не виплачується, а у разі невиконання (недотримання) додаткових показників умов стимулювання розмір винагороди за основний показник стимулювання може бути зменшено до 50 відсотків.

Політика винагороди за працю організовується так, щоб свідома ініціатива працівника була спрямована на підвищення продуктивності праці, удосконалення своєї кваліфікації, надавала працівнику можливість збільшувати працею свій дохід.

За загальним правилом, заробітна плата є винагородою в грошовому виразі, яку працівник одержує від підприємства чи фізичної особи, для яких виконує обумовлену трудовим договором роботу. Основною заробітною платою визнається винагорода за виконувану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та службовців. Додатковою заробітною платою є винагорода за працю понад встановлені норми, трудові успіхи і винахідливість та особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, премії.

Розподіл заробітної плати включає оцінку кількості та якості затраченої праці, здійснення на її основі матеріального заохочення і матеріальних санкцій. У процесі формування і використання систем матеріальних стимулів закладаються необхідні спонукальні мотиви трудової діяльності, здійснюється орієнтація працівників на конкретні поточні та кінцеві результати, створюється матеріальна зацікавленість в удосконаленні виробництва, прискоренні науково-технічного прогресу, зменшенні витрат, реалізуються колективні та особисті економічні інтереси працівників, забезпечується перспектива

підвищення матеріального стану.

Першочергового значення в умовах невизначеності ринкового середовища набуває співвідношення між основною заробітною платою, яку працівники отримують згідно з укладеною трудовою угодою, і додатковими виплатами у вигляді грошових премій. Із метою подолання проблеми плинності персоналу, викликаної незадоволенням системою оплати праці, слід додержуватися пропорції, тобто у нормальних умовах розширеного виробництва сума додаткових виплат має становити не більш як ½ заробітної плати. Перевищення цього показника призведе до втрати мотивуючої функції, а додаткові грошові надходження стануть частиною обов'язкового заробітку.

Головною метою, що спонукає людину до праці є потреба в одержанні коштів для задоволення своїх інтересів. Усвідомлена потреба перетворюється у свідому мету, що визначає поведінку працівника, його трудову активність. Хоча праця в Україні на сьогоднішній день розглядається, в основному, лише як засіб заробітку, можна припустити, що потреба в грошах буде рости до певної межі (що залежить від рівня життя), після якої гроші стануть умовою нормального життя, збереження людської гідності. У цьому випадку в якості домінуючих можуть виступити потреби у творчості, досягненні успіхів та інші.

Таким чином, суттєвим елементом системи управління діяльністю є управління персоналом підприємства основою якого була і залишається система матеріального стимулювання працівників, що дозволяє значно підвищити кінцеві результати трудової діяльності та досягти генеральної мети підприємства - максимізації прибутку. Слід пам’ятати, що місце і роль матеріального стимулювання на підприємстві важко переоцінити. Для керівника воно виступає могутнім важелем управління. Що ж стосується персоналу, то на нього роблять вплив кілька факторів: власне гроші, що дозволяють одержувати від життя визначені блага, фактор оцінки діяльності, що змушує підтримувати визначена якість роботи, і фактор соціальної значимості - як у своєму колективі, так і в різних суспільних колах.

Зарубіжні системи матеріального стимулювання постійно переглядаються та удосконалюються, що поки не характерно для України. Тому, за останній час актуальності набула розробка комплексного підходу щодо організації управління матеріальним стимулюванням персоналу, яка б враховувала: індивідуальний підхід до кожного співробітника; стимули, що спонукують до активізації трудової діяльності і дозволяють відстежити слабкі сторони даної системи та визначають розмір коштів на оплату праці персоналу, а також взаємозв'язок потреб і потенційних можливостей підприємства.

Список використаних джерел

1. Вдовенко, Л. Матеріальне стимулювання працівників в підприємницьких структурах [Текст] /Л.Вдовенко // Агроінком. – 2002. – №4-7. – С. 45–47.

2. Викерстафф, С. Управление персоналом [Текст] / С. Викерстафф, В. Герчиков. – Новосибирск : Наука, 1994. – 268 с.

3. Виссема, Х. Менеджмент в подразделениях фирмы [Текст] /Х.Виссема. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 274 с.

4. Виханский, О.С., Наумов А.И. Менеджмент [Текст] : учебник / О.С.Виханский, А.И.Наумов. – [3-е изд.] – М. : Гардарика, 1998. – 528 с.

5. Лобза, А.В. Напрями удосконалення системи стимулювання праці в сучасних умовах [Текст] / А.В.Лобза // Формування ринкової економіки. – 2005. – Спец. вип. – Т.2. – С. 165–173.

6. Мельник, О.Г. Нетрадиційні методи матеріального стимулювання праці на підприємстві / О.Г.

Мельник, Т.В. Меренюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – №12 (567). – С. 92–99.

7. Погорєлова, О.В. Особливості матеріального стимулювання промислового підприємства в контексті євроінтеграції України [Текст] / О.В. Погорєлова, Н.М. Ришняк // Вісник хмельницького національного університету.

8. Шульга, Г.Ю. Управління матеріальним стимулюванням персоналу промислових підприємств [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.09.01; Харк. Держ. екон. ун-т / Г.Ю. Шульга. – Х., 2004. – С. 3.

Литвинов А.С., к.э.н., доцент кафедры экономики предприятия
Одесский национальный экономический университет
г. Одесса, Украина

СУЩНОСТЬ ВОСПРОИЗВОДСТВА РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Умение осознавать, а позже использовать цикличность процессов на Земле стало основой конкурентной борьбы, как между индивидами, так и их группами. В современных условиях, познание цикличности в деятельности предприятий позволяет предприятиям успешно функционировать на протяжении длительного периода времени. Цикличность предполагает прохождение определенной последовательности стадий, этапов. Причем, за последним этапом каждый раз начинается первый, и так до бесконечности. Фактически воспроизводство является необходимым условием существования систем, поскольку с прекращением воспроизводства происходит упадок, деградация, полное разрушение и исчезновение системы или ее трансформация в другую форму [1, с. 2-3].

Первыми кто описал сущность экономического воспроизводства, были Ф. Кенэ, С. Сисмонди, К. Родбертус. К. Маркс развил идеи основателей теории воспроизводства, изучая его отдельно в сфере производства средств производства и предметов потребления, а воспроизводство индивидуального капитала К. Маркс рассматривает с точки зрения разделение капитала на постоянный и переменный. К. Маркс сформулировал классическое определение воспроизводства, которое до сих пор часто считается эталонным. По его мнению, процесс производства, который рассматривается в постоянной связи и непрерывном потоке своего возобновления является одновременно и процессом воспроизводства.

К. Маркс раскрыл сущность общественного воспроизводства, но в соответствии с основанной им теорией диалектического материализма это лишь первый этап в познании окружающей действительности. За первым этапом должен был идти второй – переход на основании познанной сути, к анализу всей многогранности ее реальных проявлений. Проблемы микроэкономического воспроизводства принято разделять на проблемы воспроизводства ресурсов (факторов производства) и экономических отношений. Определения понятия «воспроизводство», которые были даны учеными-экономистами, сведены в таблицу 1.

Таблица 1

Представления о сущности экономического воспроизводства

Автор	Определения
К. Маркс [2]	Процесс производства, который рассматривается в постоянной связи и непрерывном потоке своего возобновления является одновременно и процессом воспроизводства
С. Севрюкова [2]	Воспроизводство – это процесс непрерывного повторения «производства» элементов общественной системы
С. Мочерный [2]	Воспроизводство – непрерывное возобновление процесса производства товаров, услуг и духовных благ, на основе которого осуществляется воспроизводство всех элементов экономической системы: производительных сил, технико-экономических отношений, организационно-экономических отношений, производственных отношений (или отношений собственности), хозяйственного механизма
Б. Райзберг, Л. Лозовський, О.Стародубцева [2]	Воспроизводство – это возобновление израсходованных факторов производства (природных ресурсов, рабочей силы, средств производства) путем их последующего производства
А. Борисов [2]	Воспроизводство – непрерывное возобновление социально-экономических процессов, в частности производства материальных благ и услуг.
А. Крыгина [2]	Воспроизводство основных фондов – это непрерывный процесс возобновления основных фондов и предотвращения их преждевременного износа.
О. Кленин [2]	Воспроизводство основного капитала – процесс непрерывного возмещения стоимости основных средств и нематериальных активов за счет амортизационного фонда, их обновления на новой технической, технологической и программной основе, а также рост стоимости основного капитала за счет части созданного дополнительного продукта
К. Кривенко, И. Топишко [2]	Воспроизводство основных фондов – это постоянное повторение и непрерывное восстановление средств труда в натуральной и стоимостной формах
В. Оваденко [2]	Воспроизводство основных фондов – многостадийный постоянно возобновляемый процесс замены новыми образцами устаревших и / или изношенных основных средств (или их составных частей) с последующим возмещением произведенных расходов
Н. Кравчук [2]	Воспроизводство средств труда – процесс выполнения работ по преобразованию, совершенствованию, обновлению средств труда, приведению их в соответствие с новыми требованиями, нормами и техническими условиями с целью повышения уровня качества продукции и работ по поддержанию средств в рабочем состоянии, с целью снижения затрат на их обслуживание
Р. Сазонов [2]	Воспроизводство основных фондов - процесс устранения морального и физического износа основных фондов с помощью общей совокупности взаимосвязанных и упорядоченных между собой воспроизводственных отношений, которые органически взаимозависят от параметров внешней и внутренней среды предприятий и условий экономической деятельности на рынке на основе капитального ремонта, модернизации, модификации или полной замены работающих основных фондов, что в конечном итоге приведет к повышению социально-экономической эффективности предприятия в целом
Н. Швец [2]	Воспроизводство основных средств – непрерывный процесс формирования, обеспечения работоспособного состояния и развития основных средств предприятия согласно его стратегическим ориентирам
В. Котковский [2]	Воспроизводство основного капитала – это сложный механизм, который включает интегрированную, органично связанную целостную систему экономических, организационных и правовых форм и методов хозяйствования, направленных на внедрение прогрессивной и принципиально новой техники, комплексной модернизации основного капитала
Т. Старицкий [2]	Воспроизводство основного капитала – процесс постоянного обновления его производственного использования, износа, амортизации, поддержания в рабочем состоянии с помощью осуществление ремонтов и восстановления в натуре (Стадии)
Л. Абалкин [2]	Воспроизводство основных фондов – это непрерывный процесс их обновления путем приобретения новых, реконструкции, технического перевооружения, модернизации и капитального ремонта
Ю. Журавский, М. Журавский, Н. Федоренчик [2]	Воспроизводство основных фондов – экономические отношения, связанные с обновлением основных фондов
Н. Ефименко [2]	Воспроизводство качества основного капитала – это циклически повторяющийся процесс поддержания основного капитала на должном (качественном) уровне, который пригоден обеспечивать эффективное функционирование производственной системы и тем самым улучшать качество производимой продукции и ее конкурентоспособность

Проанализировав множество определений можно прийти к выводу, что многие из них содержат недостатки. Основными из них являются:

- использование в определении воспроизводства привязки к производству;
- использование в определении воспроизводства различных целевых установок, связанных с улучшением результатов деятельности предприятия или с увеличением объема или улучшения качества основных фондов;
- использование в определении воспроизводства конкретных видов действий по воспроизводству или указание его стадий, например, износа;
- использование в определении воспроизводства привязки к стоимостному и натуральному воспроизводству.

К достоинствам некоторых из перечисленных определений можно отнести:

- использование «классических» характеристик воспроизводства, таких, как «постоянный, непрерывный, возобновляемый»;
- уточнение формы воспроизводства, а именно, воспроизводства потребительской стоимости, с целью нейтрализации двойственности (тройственности) форм представления воспроизводства;
- универсальность определения воспроизводства, которая дает возможность использовать его в отношении различных объектов исследования.

На основании проведенного анализа недостатков и достоинств существующих определений, было разработано авторское определение экономического воспроизводства и воспроизводства основных фондов, в частности.

Воспроизводство – это непрерывный процесс возобновления потребительских свойств объекта исследования. Воспроизводство основных фондов – это непрерывный процесс возобновления потребительских свойств основных фондов. Непрерывность процесса возобновления обусловленанепрерывностью процесса износа объекта исследования. Возобновление потребительских свойств предусматривает обновление существующих или создания новых объектов исследования.

Список використаних джерел

1. Степаненко, С. В. Підвищення ефективності процесів суспільного відтворення та використання національного багатства [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко // Теорія та практика державного управління. — 2013. — Вип. 3. — С. 81-88. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpdu_2013_3_14.pdf (дата обращения : 16.10.2015 р.). — Заголовок с экрана.

2. Литвинов, А.С. К вопросу определения сущности экономического воспроизводства [Текст] / А.С. Литвинов // Економіка і організація управління. — 2014. — № 3 (19)-4 (20). — С.166–174.

Ліщинський М.П., аспірант
Науковий керівник - Гудзинський О.Д., д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ В СТРУКТУРІ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЄЮ

Розвиток корпоративного сектора в Україні має вирішальне значення не лише для підвищення ефективності системи керівництва господарського товариства, а й для успішного функціонування економіки країни в цілому в умовах ринкової трансформації. Процес формування системи ефективного корпоративного управління в Україні є надзвичайно складним, комплексним і враховує багато факторів як на макро- так і на мікрорівнях національних економік країн.

Для підвищення якості взаємовідносин між акціонерами і менеджерами акціонерного товариства, необхідно вводити в структуру управління компанією корпоративного секретаря, який у більшості країн світу є ключовим посадовцем. В українських корпоративних структурах він повинен виконувати такі функції:

- сприяти координації роботи усіх органів управління акціонерного товариства, обміну інформацією між цими органами і акціонерами;
- готувати проекти корпоративних документів;
- вирішувати інші юридичні та організаційні питання, пов’язані з корпоративним управлінням в компанії.

Окрім того, необхідність введення посади корпоративного секретаря пояснюється й тим, що вищий орган управління загальні збори акціонерів — мають найбільші владні повноваження й водночас найменший доступ до оперативної, точної, повної і об’єктивної інформації про результати діяльності та реальний стан справ в акціонерному товаристві. Засідання наглядової ради у середньому проводяться щоквартально, а між цими засіданнями виникає проблема забезпечення безперервності корпоративного управління.

Вирішити проблему взаємозв’язків між усіма органами управління акціонерним товариством покликаний корпоративний секретар посадова особа акціонерного товариства, що, підзвітна акціонерам, основним завданням якої є забезпечення безперервності управління взаємовідносинами між суб’єктами корпоративного управління з метою збалансування їхніх інтересів. Для реалізації цього завдання корпоративний секретар в компанії здійснює три основні групи функцій: організаційну, координаційну, наглядову (табл. 1) [2, с. 262].

На нашу думку, впровадження позиції корпоративного секретаря суттєво упорядковує та поліпшує структуру корпоративних зв’язків у акціонерному товаристві, що, у свою чергу, сприяє більш ефективній діяльності органів товариства, а через це й більш успішної діяльності усього товариства в цілому.

Таблиця 1

Зміст основних функцій корпоративного секретаря в акціонерному товаристві

Організаційні функції	Координаційні функції	Наглядові функції
– ведення обліку звернень акціонерів та підготовка відповідей на них; – організація роботи наглядової ради, у т.ч. ведення і зберігання розширених протоколів її засідань; – організація надання акціонерам та іншим зацікавленим особам суттєвої інформації про акціонерне товариство, узагальнення і ведення обліку наданої інформації; – підготовка інформації та звітів НКЦПФР; – участь у підготовці загальних зборів акціонерів і засідань наглядової ради; – підготовка звітів про власну роботу (для загальних зборів акціонерів)	– забезпечення координації роботи наглядової ради з іншими органами управління акціонерним товариством; – координація процесів обміну інформацією між органами управління акціонерним товариством, акціонерами та потенційними інвесторами, забезпечення при цьому захисту інформації з обмеженим доступом; – узгодження порядку денного засідань загальних зборів акціонерів, наглядової ради з акціонерами та іншими зацікавленими особами; – координація роботи структурних підрозділів акціонерного товариства щодо підготовки загальних зборів акціонерів, засідань наглядової ради; – координація PR-заходів компанії, роботи акціонерного товариства з пресою.	– ініціювання та контроль упровадження найкращої практики корпоративного управління в акціонерному товаристві; – нагляд за дотриманням посадовими особами акціонерного товариства принципів корпоративного управління та внутрішніх нормативних документів; – надання консультацій наглядовій раді з проблемних питань впровадження найкращої практики корпоративного управління, забезпечення дотримання вимог нормативних актів щодо прав акціонерів; – узагальнення та доведення до наглядової ради інформації про найкращі приклади з практики корпоративного управління у інших компаніях; – моніторинг конфліктів інтересів

Структура корпоративних зв'язків за відсутності корпоративного секретаря зображено на рис. 1 та структура корпоративних зв'язків за наявності корпоративного секретаря зображено на рис. 2.

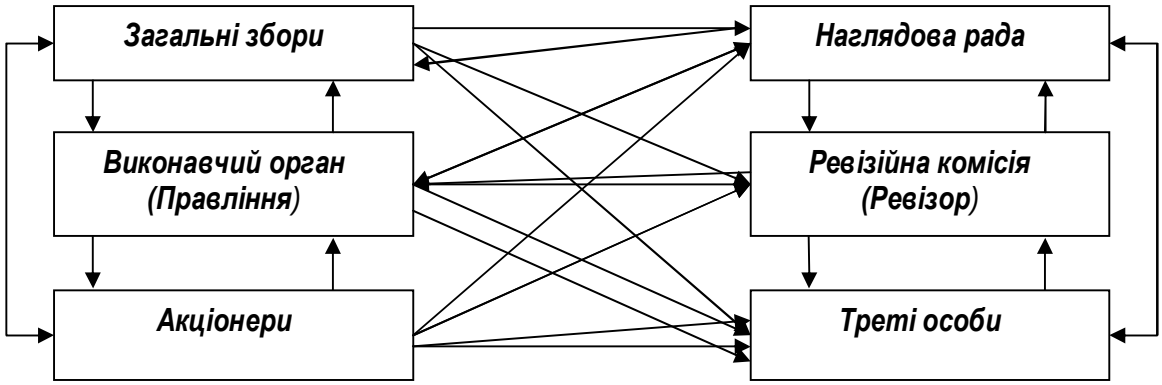

Рис. 1. **Структура корпоративних зв'язків за відсутності корпоративного секретаря**

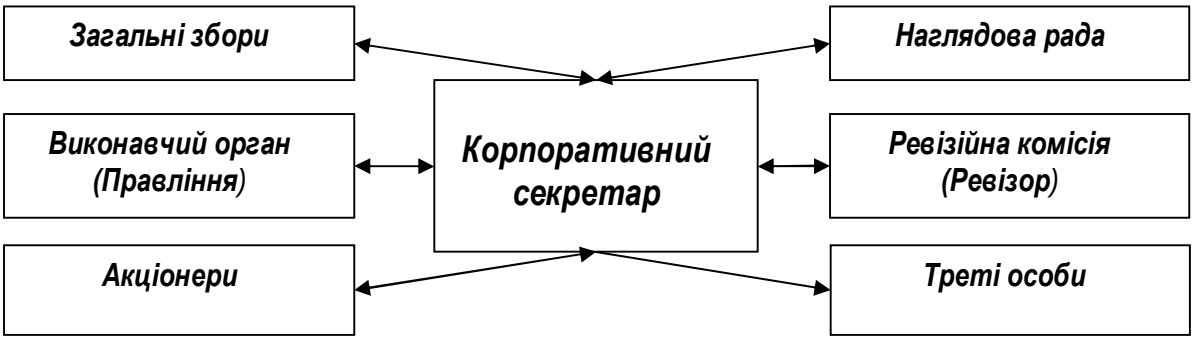

Рис. 2. **Структура корпоративних зв'язків за наявності корпоративного секретаря**

Впровадження позиції корпоративного секретаря суттєво упорядковує та поліпшує структуру корпоративних зв'язків у компанії, що, у свою чергу, сприятиме формуванню таких конкурентних переваг компанії різного рівня: ефективне використання фінансових коштів, пов'язане з організацією системи управління компанії; ефективний обіг інформації в системі управління; скоординована робота усіх органів управління; централізоване ведення документації; поінформованість акціонерів про справи товариства; наявність додаткових гарантій для інвестора [1, с. 185].

Слід зазначити, що відсутність корпоративного секретаря у компанії може призвести до:

- несвоєчасного та/або неповного інформування органів управління товариства, посадових осіб, акціонерів, третіх осіб про відповідні події, що пов'язані із діяльністю товариства та можуть на неї вплинути;
- хаотичності зв'язків між органами управління товариства, посадовими особами, акціонерами, третіми особами, що, у свою чергу, може призвести до порушення ефективної та якісної співпраці та координації дій між ними та, як наслідок, негативно вплинути на діяльність товариства в цілому;
- відсутності ефективного механізму захисту прав акціонерів у товаристві;
- розробки та впровадження у товаристві неякісних та таких, що суперечать один одному, нормативних документів;
- непрофесійної, з порушеннями вимог законодавства, організації та проведення засідань органів товариства, що може мати наслідком відмінну прийнятих ними рішень;
- наявність у товаристві невирішених конфліктів між органами управління товариства, посадовими особами, акціонерами.

Список використаних джерел

1. Іванова, О.Ю. Формування конкурентних переваг акціонерного товариства за рахунок введення корпоративного секретаря [Текст] / О.Ю.Іванова, В.І.Лаптєв // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції. – Л. : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2007. – С. 183–185.

2. Управління корпораціями [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. Шершньової З.Є., Черпак А.Є. – К. : КНЕУ, 2013. – 695 с.

Ліщук В.І., к.е.н., доцент кафедри економіки природокористування та економічної теорії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна
Ліщук М.Є., к.с-г.н., доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності
Московчук А.Т., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

ГРОШОВА ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ: СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

За сучасних умов земля є одним із важливих та складних об'єктів оцінки, що обумовлено її специфікою як територіального базису і засобу виробництва, недосконалістю нормативно-правової бази та ринком землі, який є нерозвинутим і перебуває у стадії становлення.

Теоретико-методологічним та методичним питанням оцінки землі приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні учені, такі як Анцирев Ю.Ю., Вессели Р., Волков С.Н., Гордієнко В.П., Дехтяренко Ю.Ф., Добряк Д.С., Драпіковський О.І., Жулавський А.Ю., Еккерт Джозеф К., Канаш О.П., Лихогруд М.Г., Мартин А.Г., Палеха Ю.М., Ромм А.П., Третяк А.М., Харісон Г., Яруллин Р.Р. та інші. Проте важливість та складність проблеми вимагає цілісного підходу та систематизації основних методичних положень.

У зарубіжних країнах інститут грошової оцінки земель існує давно. Його виникнення тісно пов'язане із загальними процесами формування ринкових економічних відносин. Особливостями оцінки земель у зарубіжних країнах є: розмежування нормативної оцінки, що виконує виключно фіскальні функції й спрямована на визначення розмірів податку за землю, і ринкової (експертної), яку застосовують при здійсненні трансакцій (купівля-продаж, застава, успадкування тощо); розгляд земельної ділянки як невід'ємної складової цілісного майнового комплексу та її оцінки разом із будівлями і спорудами, розташованими на ній; застосування диференційованого підходу до нормативної оцінки забудованих земель, земель сільськогосподарського використання та земель лісового фонду [1].

В Україні грошова оцінка складається з нормативної та експертної. Дані нормативної грошової оцінки земельних ділянок використовуються для визначення розміру земельного податку, орендної плати тощо. Експертна грошова оцінка використовується для цивільно-правових угод щодо земельних ділянок, визначення вартості об'єкта оцінки.

Грошова оцінка обумовлена специфікою землі як товару, тому основними чинниками, що впливають на її величину є просторові, ринкові, правові, кількісні, якісні, технологічні. Об'єктивність грошової оцінки земельних ділянок залежить від методичних підходів, які можуть застосовуватися.

Законодавче регулювання та інструментарій проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок містить низку проблем, основними з яких є:

– неможливість використання для оцінки земель сільськогосподарського призначення найбільш об'єктивного та достовірного методичного підходу, який полягає у зіставленні цін продажу подібних земельних ділянок;

– кримінальна відповідальність оцінювача за недостовірну чи необ'єктивну оцінку

майна, тоді як оцінювач не встановлює ціну, а пояснює її вірогідне значення;

– обмеженість доступу оцінювачів до інформації, необхідної для здійснення оціночної діяльності;

– недосконалість ліцензійних умов, пов'язаних з господарською діяльністю щодо проведення землеоціночних робіт.

Світовий досвід свідчить, що у більшості розвинутих країн світу простежується тенденція до розгляду землі та її поліпшення як цілісного об'єкту оподаткування та оцінки, що забезпечує принципи ефективності та справедливості (на відміну від України, де оцінка та оподаткування здійснюється окремо для землі та її поліпшення) [2]. Запровадження такого підходу в Україні упередить створення великої кількості оціночних механізмів, які можуть привести до неефективності процесу оцінки нерухомості та зростання витрат на ці процеси.

Основними недоліками нормативної грошової оцінки землі в Україні можна вважати такі:

– методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення передбачає, що оцінка земель сільськогосподарського призначення провадиться окремо за орними землями, землями під багаторічними насадженнями, природними сіножатями і пасовищами. Проте у їх складі є несільськогосподарські угіддя, які також мають оцінюватися;

– грошова оцінка земель базується на нормативних показниках 1995 р. (норма рентабельності – 0,35, середня урожайність – 31,5 ц/га, ціна реалізації – 17 грн., виробничі витрати – 303 грн./га і ставка капіталізації – 3%), які на теперішній час є застарілими і не відповідають існуючим реаліям;

– у змінах до Методики [3] не передбачено врахування реальної динаміки виробничих витрат, що призводить до поступового викривлення землеоціночних показників і процедури встановлення та затвердження нормативів показника капіталізованого рентного доходу земельної ділянки;

– землекористування є динамічним, значна частина земель перебуває поза користуванням підприємств, тому не може бути додержана багаторівневість проведення оцінки та застосування природно-сільськогосподарського районування [4], яке передбачене ст. 179 Земельного кодексу України [5];

– сучасна Методика не враховує впливу екологічних чинників на ефективність використання земельних ресурсів. У зоні впливу промислових підприємств урожайність зернових культур знижується на 20-30, соняшника – на 15-20, овочів – 25-30, кормових – 23-28 %. Крім того на якість землі негативно впливають перезволоження, водна та вітрова ерозії тощо.

Недоліки методик експертної та нормативної грошової оцінки землі дозволили систематизувати основні напрями удосконалення:

– на рівні законодавства передбачити звільнення суб'єктів оціночної діяльності від кримінальної відповідальності при підготовці звіту про оцінку;

– забезпечити запровадження принципу «єдиного вікна» для ліцензованих оцінювачів з метою одержання ними повної і оперативної інформації про об'єкт оцінки;

– установити, що оцінка земель сільськогосподарського призначення проводиться окремо за сільськогосподарськими та несільськогосподарськими угіддями;

– запровадити підхід, згідно якого технічна документація з оцінки земель сільськогосподарського призначення адміністративно-територіальної одиниці має включати шкали агровиробничих груп ґрунтів;

– з метою врахування екологічних чинників варто застосовувати показник еколого-економічного результату, зменшеного на величину втрат, обумовлених екодеструктивним характером господарювання.

Список використаних джерел

1. Про міжнародну оцінку земель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://obuch.com.ua/pravo/18627/index.html?page=6 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Щодо регулювання оцінки земель при впровадженні ринку сільськогосподарських земель в Україні : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/981/ (дата звернення : 17.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

3. Постанова Кабміну України «Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» № 213 від 23 березня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/213-95-%D0%BF (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

4. Мартин, А.Г. Оновлення методичних засад нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zsu.org.ua/andrij-martin/9220-onovlennya-metodichnikh-zasad (дата звернення : 15.10.2015 р.). — Назва з екрана.

5. Земельний кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 01.07.2015 р. / Верховна Рада України ; Закон від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27. – Відомості доступні також з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14 (дата звернення : 17.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Лобода Н.О., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет ім. І.Франка
м. Львів, Україна

ГЕНЕЗИС ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ: АНАЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС

В умовах перебудови економіки України, створення нових соціальних та економічних відносин у суспільстві, розбудови нашої держави як незалежної та самостійної, важлива роль відводиться податковій системі. Податкова система повинна успішно вирішувати фіскально-розподільче завдання. Шляхом оптимального розподілу доходів суб'єктів підприємництва та громадян забезпечується дохідна частина бюджету, достатня для фінансування соціальних процесів та розвитку в цілому України та регіонів, зокрема. Одним із складових податкової системи України є податок на додану вартість.

Питання управління ПДВ та ефективності податкової політики країни в частині ПДВ досліджувалися багатьма вченими, зокрема О.Д. Василиком, Ю.Б. Івановим,

А.І. Крисоватим, М.П. Кучерявенко, А.М. Соколовською та іншими. Разом з тим, проблеми бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ відповідно до вимог Податкового кодексу України недостатньо досліджені науковцями. Вагомий внесок у розвиток організації та методики бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ здійснили вітчизняні вчені й науковці О.В. Адамик, О.В. Артюх, В.В. Бабіч, Ф.Ф. Бутинець, А.В. Дмитренко, А.М. Герасимович, П.О. Куцик, І.Ю. Кравченко, Ю.Ю. Мороз, Т.Ф. Плахтій, П.Я. Хомин, О.М. Чабанюк та ін. Окремі питання контролю розрахунків за ПДВ розкрито вітчизняними вченими Т.А. Бутинець, Н.Г. Виговською, Д.І. Демою, В.Ф. Максімовою, Л.В. Нападовською, В.П. Пантелеєвим, С.М. Петренко, В.В. Сопко та ін., а також російськими науковцями О.О. Борисовою, М.О. Гостевою, Д.М. Ісаєвим, І.О. Кіслою, М.В. Поповим та ін. Також економічну суть податку на додану вартості досліджували у свої працях зарубіжні вчені: Д. Вільям, С.Л. Брю, К.Р. Макконел, А. Тейт. Проте низка проблем історичного розвитку та обліку податку на додану вартість потребують подальших досліджень та наукових розробок.

На сьогодні податок на додану вартість є основним непрямим податком у державах – членах європейського союзу (далі – ЄС). Наявність ПДВ у податковій системі держави є обов’язковою умовою приєднання її до ЄС, тому що фінансові надходження від ПДВ становлять одне із основних джерел формування бюджету ЄС. Застосування ПДВ в Україні зумовлене переходом до ринкової економіки та прагненням нашої держави до інтеграції у Європейське співтовариство. У країнах Європейського Союзу ПДВ відіграє суттєву роль тому, що завдяки цьому податку реалізується основна мета інтеграції країн - забезпечення вільного переміщення товарів, послуг, праці та капіталу.

В Україні податок був впроваджений у 1992 році і став основним непрямим податком, найбільшим джерелом доходів держави. Практика використання ПДВ свідчить, що даний податок, завдяки своїй універсальності, забезпечує стійку й широку базу формування бюджету. В економіці він виконує важливу роль нівеліра вартісних коливань, за умови рівноваги між грошовим попитом та товарною пропозицією, що виникла природним ринковим способом, а також за умов насиченості товарних ринків, стабільної міжгалузевої норми прибутку, вільного переливу капіталу.

Першим описав механізм дії ПДВ французький спеціаліст Моріс Лоре у 1954 р. Він обґрунтував переваги ПДВ перед іншими універсальними акцизами - податком з обороту і податком з продаж. У 1967 р. ПДВ вперше запроваджується у Данії, 1968 р. - у Франції та Німеччині, у 1969 - у Нідерландах та Швеції. У кінці 80-х - на початку 90-х рр. ПДВ було введено в країнах Східної Європи (Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Чехія), а також в деяких країнах СНД (Білорусь, Казахстан). На сьогодні ПДВ стягується у 140 країнах світу. У розвинених країнах стягнення ПДВ характеризується певними спільними ознаками. Зокрема, у більшості з них застосовується не одна, а декілька податкових ставок. Наприклад у Великобританії податок на додану вартість, що його було запроваджено в 1973 році, справляється з усіх товарів та послуг. Стандартна ставка ПДВ складає 15 %, але, багато видів сільськогосподарської продукції мають нульову ставку оподаткування. Доречно зазначити, що серед розвинутих країн ПДВ немає лише у США, де стягується податок з продажів. Є також і країни, що, після певного періоду існування податку на додану вартість, відмовилися від нього. Щодо сучасного статусу податку на додану вартість у економіці західноєвропейських країн, то цей податок має не тільки економічне, а й політичне значення, оскільки наявність такого податку є обов'язковим для країн, що вступають до Європейського

союзу. Отже, можна зробити висновки, що:

- ПДВ є одним з ключових податків у сучасній податковій системі більшості країн світу, адже застосування ПДВ дозволяє зробити податки на споживання більш нейтральними до споживчого вибору;
- ПДВ має широку базу обкладання, тому що ним оподатковується не лише роздрібний продаж, але і всі невиробничі покупки підприємств, у яких вони виступають кінцевими споживачами;
- ПДВ дозволяє скоротити податкові перекручування у цінах міжнародної торгівлі.

Застосування ПДВ в Україні, як основи непрямого оподаткування, дозволило нашій державі долучитися до загальносвітових тенденцій розвитку оподаткування, сформувати податкову систему на основі передових теоретичних розробок. У той же час введення ПДВ спричинило низку специфічних проблем, розв'язання яких вимагає подальшого поглибленого вивчення механізму ПДВ та особливостей його функціонування.

Любарська Н.В., аспірант
Науковий керівник - Бойко В.В., к.е.н., доцент кафедри економіки
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

Підприємство, що працює на ринку можна розглядати як об'єкт купівлі-продажу, а отже – як особливий вид товару, що спроможний задовольняти виняткову потребу економічних суб'єктів у зростанні їх матеріального благополуччя.

Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що підприємство як об'єкт оцінки може розглядатись у двох формах: як цілісний майновий комплекс і як бізнес, який представляє собою діяльність, що приносить певну вигоду [1; 5; 6; 7].

У першому аспекті «вартість підприємства» розуміється як вартість всього майна оцінюваного підприємства, яке може бути сформовано як за рахунок власного, так і позикового капіталу. До вартості майна підприємства включаються всі матеріальні та нематеріальні активи, призначені для його діяльності. Таким чином, вартість підприємства визначається вартістю його активів і структурою капіталу, що зростає зі збільшенням елементів майна.

За другим аспектом підприємство характеризується як об'єкт власності, який може мати вартість, якщо є корисним своєму власникові. Отже, вартість підприємства в цьому випадку розглядається як вигода від конкретної діяльності, організованої в межах певної організаційно-правової форми.

Таким чином, об'єктом оцінки є діюче підприємство на базі цілісного майнового комплексу, здатного приносити вигоду його власникові.

Дослідження еволюції наукової думки щодо економічної природи поняття «вартість»

дозволило встановити, що історично склалися три підходи до визначення поняття «вартість»: трудова теорія вартості, теорія граничної корисності і теорія взаємодії попиту та пропозиції, - у яких «вартість» визначено еквівалентом обміну одного товару на інший. Міра еквівалента обміну трактується в них по-різному.

За трудовою теорією вартість відображає розмір тих зусиль, які витрачені на створення товару, і є мірою затрат суспільно необхідної праці, які матеріалізовані в ньому. Вартість підприємства за цією теорією може визначатися як вартість його майна.

За теорією граничної корисності вартість визначається через суб'єктивне сприйняття товару споживачем – його корисністю. Як і будь-який товар підприємство повинно мати корисність для покупця – властивість приносити дохід власнику від функціонування на ринку.

Теорія взаємодії попиту та пропозиції дозволяє встановити вартість товару на базі рівноваги ринкових сил. Ця теорія є синтезом попередніх двох підходів. З боку попиту – ринкові сили відображають граничну корисність, а з боку пропозиції – витрати виробництва. Таким чином, з накопиченням даних про фактичні угоди по купівлі-продажу аналогічних підприємств на ринку вартість підприємства встановлюється на основі попиту і пропозиції.

Розглядаючи поняття «вартість підприємства» важливим є не ототожнювати його з поняттями «ціна підприємства», «цінність підприємства» та «корисність підприємства».

Відмінність між вартістю і ціною підкреслюють А.Т. Грязнова та М.А. Федотова, які зазначають, що "ціна – це показник, що позначає грошову суму, яка необхідна, очікувана чи сплачена за деякий товар або послугу. Вона є історичним фактом, тобто відноситься до певного моменту й місця. Залежно від фінансових можливостей, мотивів чи особливих конкретних інтересів покупця і продавця ціна може відхилятися від вартості" [4]. Отже, ціна є грошовим вираженням вартості товару, тобто ціна – це кількість грошей, на яку здійснюється обмін підприємства за конкретною угодою.

Корисність є поняттям чисто суб'єктивним та індивідуальним, яке показує ступінь задоволення конкретного покупця від придбання товару. Корисність підприємства – це його здатність приносити прибуток у конкретному місці й протягом певного періоду часу. Д.Піхно у своїй роботі "Закон попиту і пропозиції" зазначав, що "корисності або споживчі цінності є не що інше, як речі і послуги, які задовольняють потреби людини, а індивідуальна і суб'єктивна оцінка творить індивідуальну і об'єктивну цінність" [6].

Цінність характеризує значимість, важливість товару з погляду споживача і має суб'єктивну сторону (психологічна оцінка товару окремим споживачем) і об'єктивну (оцінка товару суспільством). Порівнюючи поняття «вартість» та «цінність» вчений М. Туган-Барановський наголошував: "Обидві категорії не тільки не тотожні, а навіть зовсім різні − як зарплата протилежна затраті". При цьому економіст стверджував, що "цінність знаходиться на тому полюсі господарства, де лежить мета останнього, вартість же є завжди тільки засобом" [8]. На думку Мочерного С.В. у категорію «цінність» закладено діалектичну взаємодію продуктивних сил і відносин у власності у процесі виробництва та реалізації товарів певного виду, з одного боку, і суб'єктивна оцінка цих товарів, як з позиції окремих покупців (споживачів), так і окремих соціальних верств і груп, усього суспільства – з другого боку [2].

Отже, цінність як і корисність є суб'єктивною характеристикою і визначає значимість певних властивостей об'єкта для зацікавленої особи і проявляється через включення цього

об'єкта в сферу людських інтересів.

Проведений аналіз дозволив встановити відмінність підходів до визначення поняття «вартість підприємства» з поняттями «ціна», «цінність» та «корисність», що уточнює об'єктивну основу цього показника і дає можливість менеджерам використовувати його як критерій ефективності в сфері управління підприємством. Пропонуємо сформулювати визначення поняття «вартість підприємства» наступним чином: це об'єктивна величина, що відображає еквівалент цінності підприємства за можливою угодою передачі права власності від продавця до покупця.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 20.09.2015 р. / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – С.144. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.
2. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / [Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устинко О. А., Юрій С. І.] ; [за ред. С. В. Мочерного]. – Л. : Світ, 2005. – Т. 2. – 568 с.
3. Злупко, С.М. Історія економічної теорії [Текст] : підручник / С.М. Злупко – К.: Знання, 2005. – 719 с.
4. Оценка бизнеса [Текст] / под ред. Грязновой А. Г., Федотовой М. А. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 508 с.
5. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) [Текст] : учебн. пособие / Под ред. Абдуллаева Н.А., Колайко Н.А. – М. : Издательство «ЭКМОС», 2000. – 352 с.
6. Райзберг, Б.А. Современный экономический словарь [Текст] / Б.А. Райзберг, Л.Ш.Лозовский. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
7. Сычева, Г.И. Оценка стоимости предприятий (бизнеса) [Текст] / Г.И. Сычева, Е.Б. Колбачев, В.А. Сычева. – Ростов н/Дону : «Феникс», 2003. – 384 с.
8. Туган-Барановський, М. Основи політичної економії [Текст] / М. Туган-Барановський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 628 с.

Makarenko A.S., aspirantin
Nationale Universität der Bioressourcen und Naturnutzung
Kiew, Ukraine

DAS KONZEPT «DIE RATIONALE WALDNUTZUNG» IM MODERNEN WIRTSCHAFTLICHKEITS BEDINGUNGEN

Der Wald braucht entsprechende Entwicklung und Aufnahme von wissenschaftlich bewiesenen Maßnahmen anlässlich der rationalen Ausnutzung, Erneuerung und Ressourcenzuwachs. Heutzutage ist die Wertigkeit des Waldes vielfältig. Er ist eine der Schlüsselressourcen der Erde. Außer dem wirtschaftlichen Wert hat er die entscheidende strategische Bedeutung, weil der Wald am stärksten das Spektrum der ökologischen und sozialen Funktionen erfüllt. Das bedingt heutzutage die Dringlichkeit der Lösung der Probleme über die Benutzung und Erneuerung des Waldpotentials in der Welt.

Auf Basis des bearbeiteten Materials anlässlich der rationalen Waldnutzung kann man sagen, dass unsere Welt in einer Art Kette, die aus den Kettengliedern der wachsenden Schwierigkeiten besteht, organisiert ist.

Diese Folgerichtigkeit beginnt bei den elementarsten Fragmenten. Die Vielzahl der Organisation eines Niveaus bildet den Grundbestandteil der Organisation eines nachfolgend höheren Niveaus. Aus Molekülen entstehen Zellen, aus denen wiederum Gewebe und Organe entstehen, aus letzteren - die vielzelligen Organismen, aus Organismen entstehen Arten, Populationen, Biozönosen und Biogeozönosen.

Jeder Organismus besteht nicht nur aus den Einheiten der ihm untergeordneten Organisation (Organe, Zellen, Moleküle), sondern ist auch selbst eine Einheit, die zu dem Bestandteil der biologischen Makrosysteme (Populationen, Arten, Biozönosen, Ökosysteme, Biosphäre) gehört [3,s.47].

Die Biosphäre besteht aus Bestandteilen unterschiedlicher Größen. Und deswegen ist der Wald das gesonderte selbstständige Kettenglied der Biozönose. Zum Beispiel M.A. Golubetz zeigt in seine Forschung auf «das Häutchen des Lebens, das in der Fuge der Atmosphäre, der Lithosphäre, der Hydrosphäre entsteht, und mit einer dünnen Schicht die Erdoberfläche umhüllt» und in dem sich die Hauptmasse der lebenden Substanz konzentriert. Der Idee von «dem Häutchen des Lebens» M.A. Golubetz verflechtet sich mit der Idee «der Biosphäre» von V.I.Vernadskii, «der Biogeozönose, der Bedeckung der Erde» von V.M. Sukachova, «der Biogeosphäre» von M.V. Dilis und «der Lebensbaum» von V.B. Sochava [5,s.12].

Als Ergebnis ist auf allen Niveaus des Lebens die Ordnung, der Wechsel von Nährstoffen, Energie und der Informationsaustausch zu beobachten [3,s.47].

Auf dieser Grundlage entwickelt sich, dank des Nährstoff- und Energiewechsels, die Einheit der Lebensmasse mit der Umwelt.

Der Wissenschaftler G.F. Morozov beobachtete, dass der Wald dank seiner inneren Struktur eine besondere biologische Umgebung für Tiere und Mikroorganismen schafft. Im Wald werden alle lebenden Organismen aufeinander abgestimmt, sie wirken auf die Umwelt ein und sind von seiner Umgebung abhängig, sie repräsentieren selbst eine natürliche Einheit – eine sogenannte Biozönose [7, s.13].

Der Akademiker V.M. Sukatschev versteht unter der Biozönose des Waldes jedes

Stückchen des Waldes, homogen in einem bestimmten Bereich in der Zusammensetzung, Struktur und besonderen Komponenten, woraus sie sich zusammensetzt, und deren gegenseitigen Wechselbeziehung [7, s.13] .

T.I. Ponomarenko betont die Nivellierung der Werte des Waldes als biologischer Retter der Menschheit, weil unter den Bedingungen einer krisenhaften Umweltsituation es eine Neubewertung der etablierten Stereotypen in Bezug auf die Bewirtschaftung von Waldvermögen gibt, die auf der Grundlage der Auswirkungen auf die Wirtschaftsergebnisse organisiert werden sollte. Daher macht die Definition der Bedeutung der nachhaltigen Waldbewirtschaftung es möglich, die Psychologie des Besitzers auf den Benutzer zu ändern und von neuem an das Problem der Ausbeutung des Waldes heranzugehen [5,s.16].

Die Strategie der Entwicklung der Zivilisation des 21. Jahrhunderts ist eine Bewegung zur intensiven Entwicklung. Es geht um die rationale Förderung der Bodenschätze und um ihre Benutzung. Man muss auch über die Erneuerung und über die Nutzbarmachung der Abfallstoffe nachdenken.

Laut modernen Ansichten besteht ein System aus Komponenten, die eng verbunden und voneinander abhängend sind und eine Einheit bildet. Diese Ansicht gilt wie für den Wald, weil der Wald ein biologisches System ist. Diese Ansicht beherrscht auch das Prinzip der hierarchischen Organisation. Die Menschheit muss nicht nur für die Entwicklung der Gesellschaft verantwortlich sein, sondern auch für die Biosphäre im Großen und Ganzen.

Um die wissenschaftliche begründete Definition des Autors "die rationale Nutzung des Waldes" zu formulieren, man muss die Definition des Wortes "rational" formulieren. Diese Definition hat eine Abstammung aus Latein «Ratio» - der Verstand, «rationalis» - geistig fundiert, sachlich. Diese Definition identifiziert sich mit dem Begriff des gesunden Menschenverstands.

Im Gesetz der Ukraine namens "Über die Einbringung der Veränderungen im Wald-Kodex der Ukraine" vom 08.02.2006 bedeutet das Wort "Der Wald" eine Art von natürlichen Systemen, wo sich Bäume und Büsche mit dem jeweiligen Erdboden, mit dem Gras, mit den Tieren, mit den Mikroorganismen und mit den anderen natürlichen Komponenten zusammenfügen, die in ihrer Entwicklung verbunden sind, sowie einander und die Umwelt beeinflussen [2] .

Der Wissenschaftler O.P. Gavrylenko definiert die Waldressourcen als die Gesamtheit des Waldreichtums, die man ohne Schaden für die Umwelt und mit der größten wirtschaftlichen Effektivität benutzen kann.

Die Komponenten der Waldressourcen schließen sich in solche Gruppe zusammen:

1) Rohstoffe aus Holzherkunft
2) Ressourcen, die keine Holzherkunft haben
3) Ressourcen, tierischer Herkunft
4) besondere nützliche Funktionen des Waldes und ihre positive Auswirkungen auf die Umwelt [1].

Das Konzept der rationalen Waldnutzung ist untrennbar mit dem Begriff der stabilen Entwicklung verbunden. Die stabilen Entwicklung ist das kluge Gleichgewicht zwischen der Unterstützung einer umweltfreundlichen Umgebung und dem Tempo der wirtschaftlichen Entwicklung, das die beständige Entwicklung des öffentlichen Fortschritts sichert.

Folglich ist die rationale Waldnutzung die wissenschaftlich begründete wirtschaftliche Nutzung der Waldressourcen in Art und Umfang, welche die stabile wirtschaftliche Entwicklung, Wiederherstellung, Unterstützung der hohen Produktivität und den Schutz des

Waldressourcenpotentials, Harmonisierung der Wechselbeziehung der Gesellschaft gewährleisten. Diese Methoden werden die rationale Nutzung der großen Waldressourcen erlauben. Außerdem wird dadurch den irreparablen Folgen entgangen. Daher ist die rationale Nutzung des Waldes mit den Ziel seiner Verbesserung als einem Faktor der Umwelt ein wichtiges Problem der Menschheit in den modernen Wirtschaftsbedienungen.

Liste der verwendeten Literatur

1. Gavrylenko O.P. Ökogeographie der Ukraine : das Lehrmittel / Gavrylenko O.P. – K., 2008. – 646 s.
2. Gesetz der Ukraine "Über die Einbringung der Veränderungen im Wald-Kodex der Ukraine" vom 08.02.2006. Die Nachrichten Verkhovna Rada der Ukraine, - 2006, N 21, s.170 – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3404-15.
3. Kyzyma R.A. Die Ökologie : das Lehrmitte. – Kharkiv : «Burun Knyga», 2010. – 304 s.
4. Lyzur I.M. Die umwelt-wirtschaftlichen Probleme des Managements des Waldverbunds der Ukraine / I.M. Lyzur ; der Redakteur Dr.wirt.habil., prof. akad. NAW der Ukraine B.M. Danulyshyn. – K . : RVPS Ukraine NAW der Ukraine, 2010 . – 317 s.
5. Ponomarenko T.I. Die Leitung der Wiederherstellung der biologischen Waldaktive : Buchfürung des Aspekts : Monographie / Ponomarenko T.I., Savchuk V.K. – K. : Agrar Media Group, 2010. – 218 s.
6. Syniakevich I.M. Die walde Politik : das Handbuch / Syniakevich I.M. – Lviv : ZUKTS, 2005. – 224 s.
7. Teremna B.K. Die Waldkunde mit den Basisen der Försterei : das Lehrmittel. – Chernivtsi. Knugu – XXI, 2005. – 160 s.

Маковецька Л.О., к. г. н., доцент кафедри,
Пташник Ю.О., студент магістеріуму географічного факультету
Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ НА МІКРОРІВНІ (НА ПРИКЛАДІ РОЖИЩЕНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Інтеграційні процеси економічної системи України потребують ефективної розбудови таких ринкових відносин, в яких суб'єкти господарювання змогли б збільшувати свої конкурентні переваги, покращувати якість життя населення, задовольняючи їхні потреби. Економічний потенціал Волинської області забезпечує стабільне функціонування і соціально-економічний розвиток регіонів, а також є основою для їхнього високого конкурентного статусу за умови раціонального та ефективного його використання [1].

Модернізованість промислового виробництва, успішний менеджмент і маркетинг, трудовий потенціал, ефективна логістика у поєднанні з вигідним економіко-географічним положенням – основа конкурентоспроможності промисловості Рожищенського району Волинської області.

Донедавна Рожищенський район був відомий завдяки таким галузям і підприємствам:

сільськогосподарському машинобудуванню (завод «Рожищесільмаш» – випускав машини та обладнання для кормовиробництва), харчовій промисловості (хлібопекарні, потужні сироробний і маслоробний заводи, консервний цех), легкій промисловості (Рожищенська прядильно-ткацька фабрика - прядіння бавовняної пряжі, байкових ковдр тощо), деревообробній промисловості (Рожищенська меблева фабрика – виготовлення шкільних та медичних меблів) та іншим галузям, продукція яких споживалася не тільки на внутрішньому ринку, а й мала конкурентні переваги з аналогічними товарами на зовнішньому ринку [2].

Незважаючи на затяжну економічну кризу та структурні зрушення, галузі промисловості району продовжують відігравати провідну роль в економіці Рожищенського району та формують інвестиційну привабливість регіону, оскільки їхня продукція є конкурентоспроможною як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках.

На сьогодні промисловості району характерні своєрідні зміни та стабілізація, успішне налагодження виробництва, зростання обсягів виготовлення продукції, введення в дію нових виробничих потужностей тощо. Основна причина визначених процесів – розширення інтеграційних зв'язків через зростання експорту до країн Європейського Союзу: Австрії, Німеччини, Угорщини, Данії, Іспанії.

Основними галузями спеціалізації є деревообробна, харчова, окремі підгалузі машинобудування і металообробки та інші (рис.1). За обсягом реалізованої промислової продукції станом на 2014 рік Рожищенський район успішно конкурує з іншими районами Волинської області, займаючи четверту позицію (2,5 %) [2].

Промислове виробництво у районі представлене заготівлею деревини та виробництві виробів з неї, виробництвом машин та устаткування, галузями харчової промисловості.

Рис. 1. **Обсяг реалізованої промислової продукції за** 2014 **рік**

На світовому ринку, завдяки збалансованості якості товару і ціни на неї, успішно конкурують до десяти промислових підприємств. Найпотужніша - деревообробна промисловість (80% від обсягів реалізованої промислової продукції), представлена рядом місцевих підприємств, найбільшими з яких є ТзОВ «Цунамі» та ПП «Л.П.С», які виготовляють дубовий шпон та паливні гранули.

Високі економічні та фінансові результати господарювання, стійкі конкурентні позиції

на внутрішньому і зовнішньому ринку має харчова промисловість, представлена Рожищенським сироробним заводом (виготовлення твердих сирів, масла), філією компанії ТОВ «Віва» (кондитерські вироби під маркою «Шокобум»).

Машинобудівні підприємства – МПП «Дельта» та ТзОВ «Хадеа Стіл Компанія» виробляють обладнання для харчової промисловості, агропромислового комплексу. На замовлення німецької фірми «Hammel» виготовляються машини-подрібнювачі типу VB 650 D, які призначені для подрібнення і часткового сортування крупногабаритних відходів. Обладнані електронікою у Німеччині вони надалі мають збут у багатьох країнах світу: Австрія, Данія, Швейцарія, Японія та інші.

Внутрішньорегіональним попитом користується продукція хлібопекарської та кондитерської підгалузей (ПП «Контакт», міні - пекарні), м'ясо-молочної підгалузі (СФГ «Чебені плюс», ТОВ «Гірсам», СПП «Вишеньки», ПАТ «Рожищенські ковбаси»), машинобудування та металообробки (МПП «Оксеол» – ливарне виробництво, виплавка металу. Ринок збуту продукції – підприємства Волинської області: ТОВ «Сільмаш» (м. Ковель) – кришки, корпуса, ТОВ «Волинь Кальвіс» (м. Ковель) – колосняки).

Такі позитивні зрушення є результатом залучення додаткових інвестиційних ресурсів, що призвело до збільшення об'ємів виробництва, покращення матеріало-технічної бази та якості продукції, раціонального розподілу товарів тощо.

Питання конкурентоспроможності продукції промислових підприємств Рожищенського району – актуальна господарська проблема. Важливим при цьому залишається принцип мінімальних затрат при максимальному виробництві якісної продукції, що дозволить сформувати стійкі конкурентні позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Вихід на нові ринки збуту, зміцнення конкурентних переваг продукції місцевого виробництва, залучення незайнятого населення до нових виробничих процесів забезпечить успішний соціально-економічний розвиток регіональних утворень і дозволить регіону загалом закріпити свої конкурентні позиції на зовнішньому ринку.

Список використаних джерел

1. Олійник, Я.Б. Комплексно-пропорційний розвиток Волинської області в ринкових умовах [Текст] : монографія / Я.Б. Олійник, Б.П. Клімчук, М.М. Мельнійчук. – Луцьк, ПП Іванюк В.П., 2014. – 150 с.

2. Пташник, Ю.О. Суспільно-географічний аналіз промисловості адміністративного району : сучасний стан, перспективи (на прикладі Рожищенського району Волинської області) [Текст] / Ю.О. Пташник, Л.О. Маковецька // Наукові записки Сумського державного педагогічного університету. Серія географічні науки. – 2015. – №6. – С. 86-92.

Марусей Т.В., к.е.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

CRM-**ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ**

На сьогодні вся діяльність підприємств – розробка нової продукції, планування і виконання виробничих програм, фінансова та кадрова політика має бути підпорядкована задоволенню купівельного попиту. Зробити своє підприємство конкурентоспроможним і його товари та послуги затребуваними допомагають маркетингові технології. Ці технології різноманітні, але мета їх реалізації одна – підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкової економіки. Впровадження інновацій дуже важливо не тільки для загального зростання конкурентоспроможності підприємств, а й для формування ефективних клієнтських відносин, що забезпечують, у свою чергу, прибутковість. Сучасні рішення в CRM-систем дозволяють підприємствам оптимізувати процес взаємодії з клієнтами, а також створювати ефективний механізм управління маркетингом, продажами і сервісом. Синтез програмного забезпечення управління підприємством є одним з найперших завдань, які стоять перед засновниками сучасних підприємств.

Якщо розглядати CRM-систему як набір технологій, то вона є множиною додатків, які пов'язані єдиною бізнес-логікою та інтегровані в інформаційне середовище підприємства на основі єдиної бази даних. Часто паралельно з CRM-системою на підприємстві впроваджена ERP-система, або CRM-модуль входить в склад ERP II-системи. Програмне забезпечення системи управління взаємозв'язками з клієнтами дозволяє автоматизувати бізнес-процеси, пов'язані з маркетингом, продажами та обслуговуванням. Як результат – розробка персоніфікованої пропозиції конкретному клієнту, яка пропонується йому в певний, сприятливий для угоди час та передається йому найзручнішим для нього каналом комунікації. CRM-система забезпечує координацію дій різних підрозділів на основі загальної інформаційної платформи для взаємодії з клієнтами. Таке застосування дозволяє уникнути ситуації, коли відділи маркетингу, продажів та обслуговування діють окремо один від одного, узгодити їх дії та загальне бачення клієнта. Крім того, як і будь-яка інша інформаційна система, CRM дозволяє значно пришвидшити потік інформації та зробити його достовірним, що в свою чергу збільшує оперативність реакцій на запити, швидкість обігу коштів та знижує витрати [1].

Розвиток ринку та посилення конкуренції змушує підприємства шукати конкурентні переваги. Такі переваги може забезпечити або внутрішня виробнича ефективність, або краща в порівнянні з конкурентами орієнтація на ринок. Інформаційними системами, що забезпечують ефективну орієнтацію на ринок, є системи класу CRM. Дані системи спрямовані на створення великої бази "вірних" клієнтів, яка і є для підприємства довгостроковою конкурентною перевагою. Такі системи з'явилися в середині 90-х років і перебувають у стадії розвитку.

CRM (Customer relationship management) – управління взаємовідносинами з клієнтами, сучасний напрям у сфері автоматизації управління. На ринку України вони представлені у меншій мірі. Згідно з наведеним визначенням, CRM – це можливість інтеграції і максимального використання всіх джерел даних про наявних та потенційних клієнтів. Таким

чином, технології CRM визначають в першу чергу можливості збору, обробки й ефективного використання інформації.

CRM-системи стають дедалі популярнішими. Проводяться семінари, презентації, демонструються програмні продукти, публікуються статті. Проте головний акцент у цих акціях популяризації CRM- технологій робиться на можливості ведення безперервної взаємодії з клієнтами з питань, що пов'язані з просуванням, продажем і підтримкою продуктів і послуг, тобто на операційній активності. Без сумніву, ця діяльність є дуже важливим елементом CRM-технології. Однак, вона реалізує лише частину можливостей, які може дати стратегія орієнтації на клієнта. Не менш важливу роль у реалізації CRM-стратегії відіграють інструменти, які повинні забезпечити як оперативний, так і стратегічний аналіз, а також оцінку ситуації і підтримку прийняття управлінських рішень в питаннях маркетингу та збуту. Відсутність подібних інструментів в CRM-системах є однією з головних причин провалу проектів з їх впровадження.

Терміном CRM визначають, як правило, не тільки інформаційні системи, що містять функції управління взаємовідносинами з клієнтами, а й саму стратегію орієнтації на клієнта. Суть цієї стратегії полягає в тому, щоб об'єднати різні джерела інформації про клієнтів, продажі, відгуки на маркетингові заходи, ринкові тенденції [4].

В даний час переважна частина CRM-систем орієнтована, в основному, на оперативний CRM і CRM взаємодії. Сучасні IT-рішення в цій галузі дозволяють підприємствам збирати повну історію взаємин із клієнтами, і завжди мати актуальну інформацію про процес продажів, про рішення сервісних проблем замовника, про ефективність маркетингових заходів. Наявність подібної інформації може принести велику користь в визначенні стану підприємства на ринку і визначенні стратегій розвитку. Невикористання аналітичних методів позбавляє підприємства багатьох можливостей отримання прибутку.

На ринку CRM-систем присутні продукти, що містять як аналітичний модуль, так і продукти, в яких цей модуль відсутній. Тому використовують аналітичні інструменти розробників програмного забезпечення. Такий підхід поширений, проте існують дві основні проблеми його реалізації: 1) складність інтеграції програмних пакетів. Безумовно, маркетолог не повинен постійно імпортувати дані з програми в програму вручну. Однак, забезпечення тісної інтеграції програмних пакетів на рівні самої інформаційної системи може виявитися досить дорогим; 2) застосування кожної універсальної програми вимагає досить глибоких і специфічних знань.

Тільки управлінням взаємовідносинами з клієнтами маркетинг себе не вичерпує. Орієнтуючись тільки на CRM, підприємство буде втрачати безліч ринкових можливостей, пов'язаних з виходом на інші споживчі ринки. Крім того, одним тільки дослідженням споживачів навряд чи можна виграти конкурентну боротьбу, необхідно ще, як мінімум, проводити дослідження дій конкурентів. Засоби, що підтримують подібний аналіз повинні існувати в програмах, що забезпечують маркетингове планування, нарівні з аналітичним CRM-іструментарієм.

На сьогодні зростаючу потребу підприємств у спеціалізованому програмному забезпеченні в маркетинговій діяльності в повній мірі можуть задовольнити CRM-системи. Можливості збору і обробки даних в таких системах повинні допомагати маркетологам, які не є фахівцями з програмування, статистики та математики, проводити якісний аналіз

маркетингової інформації, використовуючи свої знання ринку, а не програмно-математичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Виноградов, О. А. Застосування інформаційних технологій у забезпеченні маркетингу інноваційної діяльності [Текст] / О.А.Виноградов // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10 (52). – С. 45–52.

2. Гринберг, Пол. CRM со скоростью света [Текст] / Пол Гринберг. – «Символ плюс», 2006. – 530 с.

3. Ильичева, И. В. Маркетинговые технологии [Текст] : учебно-методическое пособие / И. В.Ильичева. – Ульяновск : УлГТУ, 2012. – 158 с.

4. Пейн, Эндриан. Руководство по CRM. Руководство по совершенствованию менеджмента клиентов [Текст] / Э.Пейн. – М.: «Гревцов Паблишер», 2007. – 384 с.

5. Артюхов, М. Системы управления предприятием [Електронний ресурс] / М.Артюхов. – Режим доступу: http://www.terrasoft.ua (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Маселко Т.Є., к. фіз.-мат. н., доцент кафедри економіки підприємства
Національний лісотехнічний університет України
м. Львів, Україна
Руда О.І., к. е. н., доцент кафедри економіки та економічної безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ЛОГІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Загострення конкуренції в Україні відбувається в умовах розвитку підприємництва та приватної власності і значною мірою перебуває під впливом інтеграції вітчизняної економіки у світову систему торгівлі. У такій ситуації використання українськими підприємствами старих традиційних методів управління функціями постачання, виробництва та розподілу не можуть забезпечити значних конкурентних переваг. Жорсткі умови конкурентної боротьби вимагають від підприємств застосування нових підходів до планування та управління рухом товарних потоків від виробника готової продукції до споживача, впровадження логістичних стратегій, заснованих на принципах логістики. Логістичний менеджмент у сучасних умовах господарювання розглядають як ключову первинну діяльність із забезпечення конкурентних переваг.

В економічній енциклопедії логістична стратегія визначена як одна з функціональних стратегій підприємства (поряд з виробничою, фінансовою, маркетинговою, стратегією розвитку та ін.), що ідентифікується в логістичних системах і ґрунтується на таких цілях: оптимізація рівня запасів, мінімізація часу переміщення матеріалів і виробів, забезпечення високого рівня логістичного сервісу, мінімального акцептованого рівня загальних витрат у

логістичному каналі [1].

Побудова ефективної логістичної стратегії зумовлює необхідність деталізації її окремих компонентів у контексті особливостей функціонування підприємств тієї чи іншої галузі, але вона повинна відповідати реалізації загальної стратегії підприємства та повинна охоплювати всі сфери його діяльності. Логістична стратегія передбачає організацію процесу її реалізації, який буде залежати від виробничих, маркетингових, фінансових та логістичних ресурсів, бізнес-цілей підприємства, основних вимог до обслуговування клієнтів. Однак впровадження логістичної стратегії принесе корисні результати, а саме: зниження витрат на виконання замовлень, на перевезення і складування вантажів, на управління запасами, прискорення обігу капіталу та збільшення його рентабельності. У загальному логістична стратегія дозволить поліпшити становище підприємства на ринку, що оцінюється, як правило, збільшенням його частки на ньому і багато в чому залежить від ефективної пропозиції конкурентоспроможного рівня обслуговування споживачів. Це забезпечить зростання економічного потенціалу підприємства.

Впровадження логістичної стратегії дозволить отримати підприємству конкурентні переваги, як функціональні, так і засновані на взаємовідносинах із зовнішніми організаціями [2]. Так, до функціональних конкурентних переваг можна віднести: мінімізацію оборотних коштів у запасах, оптимізацію транспортно-складських запасів, зростання реакційної здатності на замовлення споживачів, високий рівень сервісного обслуговування, і, як наслідок,підвищення іміджу підприємства та збільшення цільових ринків. Переваги, засновані на взаємовідносинах із зовнішніми організаціями, включають: доступ до матеріальних ресурсів, розробку оптимальних маршрутів, консолідацію вантажів, контроль за каналами збуту та впливові контакти в галузі.

Отже, у сучасних умовах господарювання для багатьох вітчизняних підприємств постає проблема зміцнення конкурентних позицій на ринку. Впровадження логістичної стратегії може значно підвищити ефективність функціонування підприємства, забезпечити удосконалення усіх складових його виробничо-господарської діяльності та підвищити його конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія [Текст] : у 3-х томах. Т.2 / Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

2. Маселко, Т.Є. Особливості формування логістичної стратегії на меблевих підприємствах [Текст] / Т.Є. Маселко, О.В. Геник // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2015. –Вип.25.1. – С.297–302.

Матійко О.О., студентка, **Чишко І.С.**, к.е.н., доцент кафедри банківської справи та фінансового моніторингу
Національний університет державної податкової служби України
м. Ірпінь, Україна

ТРАНСМІСІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Сьогодні відбуваються значні зміни грошово-кредитного механізму, які мають багатовекторний і багатоаспектний характер, пронизуючи всі сфери економіки і саме тому збільшується потреба у теоретичних підходах, спрямованих на покращення виробничих відносин. Сучасний аналіз монетарної політики будується на вивченні всього ланцюжка взаємозв'язків в економіці: від прийняття рішень грошовою владою до конкретного механізму впливу інструментів на реальний сектор з урахуванням зворотних зв'язків, тобто реакції грошової влади на зміну ситуації в реальному секторі економіки після реалізації заходів у сфері грошово-кредитної політики.

Проблематика ефективного функціонування трансмісійного механізму досліджується як вітчизняними, так і іноземними вченими, серед яких Л. Махадева, П. Сінклера, Г. Пірсмана, Ф. Сметс, І. Ангелоні, Б. Майон, С. Дробишевський, К. Крищенко, С. Моїсеєв, М. Головнін та інші. У своїх роботах автори визначають сутність та структуру трансмісійного механізму, наводять теоретичні та практичні аспекти його функціонування, а також розглядають його вплив на розвиток економіки країни. Проте актуальними на сьогоднішній день залишаються питання забезпечення ефективності функціонування цього механізму в умовах економічної нестабільності та впровадження нових гнучких методів його дії.

За Кейнсом трансмісійний механізм грошово-кредитної політики – це система змінних, за допомогою яких описується вплив пропозиції грошей на економічну ефективність. У сучасній економіці трансмісія грошово-кредитної політики визначається як механізм, через який інструменти центрального банку впливають на економіку в цілому і інфляцію зокрема.

Організація трансмісійного механізму складається з каналів: добробуту, кредитування, валютного курсу, потоку готівкових надходжень, процентної ставки, які передають імпульс змін, генерований центральним банком, інструментів грошово-кредитної політики на ВВП, зайнятість, інфляцію. Вчені виділяють декілька теорій трансмісії з різними підходами її структури та каналів ретрансляції, серед них можна виділити: теорію силового потоку, «погляд з боку пропозиції», «кредитний погляд», «грошовий погляду». Трансмісійний механізм грошово-кредитної політики з погляду різних економічних теорій можна спостерігати у таблиці 1.

Монетарні імпульси проходять три стадії:

1) інструменти центрального банку (облікова ставка, операції на відкритому ринку) впливають на ринкові відсоткові ставки, валютний курс, ціни на активи та умови кредитування;

2) зміни в фінансовій кон’юнктурі ведуть до змін в номінальних видатках домогосподарств та фірм;

3) зміни в сукупному попиті впливають на темпи економічного росту, рівень безробіття. Порушення на будь-якій стадії призводить до зниження або відсутності результатів грошово-кредитної політики [1, 17 с.].

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення структури трансмісійного механізму грошово-кредитної політики з погляду різних економічних теорій [2, **с**. 57]

Критерії	Класична і некласична теорії		Кейнсіанська теорія		Сучасні теорії	
	Прямий механізм	Непрямий механізм	Концепції вартості кредиту	Концепція кредитних можливостей	Посткейн-сіанство	Монетаризм
Кінцеві цілі економічної політики	Рівень цін	Рівень цін	Рівень цін і реальний продукт	Рівень цін і реальний продукт	Рівень цін і реальний продукт	Короткостроково рівень цін і реальний продукт.Довгостроково тільки рівень цін
Об'єкти монетарної політики	Грошова маса	Грошова маса	Грошова маса	Банківська ліквідність	Грошова база або вільні резерви	Грошова база
Трансмісійні змінні індикатори	Грошова маса	Ставка відсотка	Кредитна ставка відсотка	Обсяг кредиту	Ставка відсотка або доходу	Ставка відсотка або доходу
	Грошова маса	Грошова маса	Кредитна ставка відсотка	Обсяг кредиту	Ставки відсотка або прибутковість реального капіталу	Грошова маса
Оцінка ефективності монетарної політики	Ефективна без обмежень	Ефективна без обмежень	Обмежена згідно еластичності відсотка	Ефективна в залежності від обсягу кредиту	Обмежена згідно еластичності відсотка	Ефективна без обмежень

У сучасних умовах грошово-ринкової економіки, коли в результаті жорсткої конкурентної боротьби виживає найсильніший, стосовно класифікації та кількості каналів впливу монетарної політики на розвиток економіки не існує єдиної точки зору.

Останнім часом більшість країн світу намагаються розглядати всі моделі механізму грошової трансмісії, так як в економіці відбуваються значні зміни в операційній системі грошово-кредитної політики. Центральні банки, враховуючи особливості національної економіки, намагаються впровадити свої власні специфічні канали. Особливу увагу банки приділяють відношенню обсягу грошей до ВВП країни, адже завдяки низькому рівню монетизації економіки недостатньо ефективна грошова трансмісія, внаслідок чого з`являються тіньові фінансові ринки, які нагромаджують значну частку сукупного обороту. У Китаї, Швейцарії коефіцієнт монетизації економіки становить 195%, Японії та Нідерландах майже 250%, у США і Швеції трохи менше 100%, 98 %. У середньому в світі - 125% .

У відкритій економіці валютний курс є головним елементом моделей грошово-кредитної політики, який зображує вплив грошово-кредитної політики та валютної політики на сукупний попит і виробництво через зміну курсу національної валюти.

На економічний розвиток значно впливає також структура внутрішнього попиту, складові такі як споживання, чистий експорт та інвестиції по різному реагують на зміни відсоткових ставок. У трансмісійних механізмах різниця в структурних виробництвах впливає на грошові імпульси.

Підвищення відсоткової ставки перерозподіляє доходи до накопиченню

позичальниками, наприклад, пенсійного фонду, завдяки чому збільшується купівельна спроможність накопичувачів, але при зменшенні її у позичальників, внаслідок чого сукупні витрати зменшуються, адже позичальники більше схильні витрачати заощадження, ніж накопичувачі.

При зростанні частки заборгованості за довгостроковими кредитами в загальній сумі заборгованості за наданими кредитами, відбувається зменшення частки інвестиційних кредитів, що призводить до зниження впливу змін відсоткових ставок на інвестиції. З іншого боку, розвиток споживчих та іпотечних кредитів (що спостерігається останнім часом) означає підвищення впливу зміни відсоткових ставок [3, с. 4].

Фінансові активи у сальдовому каналі відіграють значну роль, адже вони є гарантією кредитів, що надаються фірмам, домогосподарствам. Зниження цінності ніяк не позначається на інвестиційній діяльності, коли кредитний ринок ефективний. Зниження цін на фінансові активи при наявності значних витрат призводить до зростання процентної премії, яка сплачується позичальниками за зовнішнє фінансування, внаслідок чого відбувається зниження обсягу інвестицій та споживання.

Фінансова складова економіки, розвиток банківського ринку впливає на функціонування трансмісії грошово-кредитної політики. Втручання держави в механізм фінансових посередників, а саме комерційні банки, які скеровані на контроль процентних ставок, обсягу або строків кредитування є ключовим компонентом, який стосуються ефективності трансмісійного механізму монетарної сфери.

При аналізі каналів трансмісійного механізму в перехідних економіках слід враховувати вплив двох наступних факторів.

1. Передавальний механізм у перехідних економіках розвивається в умовах безперервної зміни економічної поведінки суб'єктів, становлення та розвитку технологічної та інституційної структури.

2. На трансмісійний механізм, крім впливу грошово-кредитної політики, впливає безліч внутрішніх і зовнішніх факторів. Таким чином, при реалізації монетарної політики центральний банк повинен враховувати наслідки економічних шоків, що виникають крім його власного впливу, а також вплив технологічних і структурних змін у трансформаційній економіці та зміни в поведінці економічних суб'єктів.

Таким чином, на основі результатів проведеного аналізу узагальнено можна сказати, що для створення таких умов у яких економічні процеси держав будуть значно розвиватися залежать від ефективності використання ринкових інструментів монетарного впливу центральних банків держав на економіку, стандартний набір яких представлений обліковою політикою, мінімальними резервними вимогами та операціями на відкритому ринку.

Список використаних джерел

1. М. Капустін. Журнал Міжнародного права та міжнародних відносин. – 2004. – № 4. – С. 28.
2. Сембієва, Л.М. Основи трансмісійного механізму грошово-кредитної політики [Текст] / Л.М.Сембієва // Економічний журнал : Вісник Карго. – 2006. – С.652–656.
3. Моїсеєв, С.Р. Трансмісійний механізм грошово-кредитної політики [Текст] / С.Р.Моїсеєв // Фінанси і кредит. – 2012. – №18. – 274 с.

Мирна О.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ВИРОБНИЦТВОМ: КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ

Розглядаючи класифікацію витрат, важливо вивчити зарубіжний досвід. Так, в Україні, як і в більшості країн світу, розрізняють витрати прямі і непрямі, постійні й змінні, витрати на продукцію і витрати періоду. Відмінною особливістю у зарубіжній практиці є можливість самостійного вибору класифікації витрат, яка визначається потребами користувачів [2, с. 229].

Існуюча і використовувана у виробничо-господарській діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств класифікація витрат не повністю відповідає сучасним економічним умовам. Зокрема, відсутній поділ витрат стосовно прийняття управлінських рішень, що є надзвичайно актуальним в кризових умовах господарювання. На нашу думку, для аналізу і планування виробничої діяльності необхідне ефективне управління витратами, тому в практиці сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати класифікацію витрат західноєвропейських підприємств, адаптовану до потреб прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень (табл. 1).

Для прийняття управлінських рішень вкрай необхідно розрізняти релевантні та нерелевантні витрати. Релевантні витрати можуть бути змінені внаслідок прийняття рішень, натомість нерелевантні витрати не залежать від прийняття рішень.

Важливість такої класифікації витрат в сільському господарстві зумовлена необхідністю прийняття рішень щодо вибору основних матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів та можливості використання власної основної, супутньої і побічної продукції (зерно, молоко, корми власного виробництва тощо) для внутрішньогосподарських потреб.

Таблиця 1

Класифікація витрат стосовно управління виробничою діяльністю сільськогосподарських підприємств

Напрямки	Назва витрат
Оцінка запасів та визнання фінансового результату	Вичерпні (спожиті) та невичерпні (не спожиті)
	Витрати на продукцію та витрати періоду
	Прямі та непрямі
	Основні та накладні
Прийняття рішень	Релевантні та нерелевантні
	Постійні та змінні
	Маржинальні та середні
	Дійсні та можливі
Контроль виконання	Контрольовані і неконтрольовані

Наприклад, на сільськогосподарському підприємстві вирішується питання: відгодовувати велику рогату худобу, свиней, овець тощо власними кормами чи купованими, при цьому зерно, з якого будуть виготовлені власні корми, можна реалізувати за прийнятною

ціною. Для прийняття управлінського рішення необхідно визначити релевантні витрати за обома варіантами, проаналізувати одержані результати і прийняти відповідне рішення, обравши оптимальний варіант розвитку подій.

Ще один приклад: розглядається питання – придбати нову біогазову установку або взяти її в оренду. У цьому разі вартість біогазової установки та орендна плата є релевантними витратами, на відміну від вартості витрачених на її обслуговування мастильних матеріалів, витрат на заробітну плату обслуговуючого персоналу, які є нерелевантними витратами, оскільки вони матимуть місце в обох випадках.

Абсолютна величина постійних витрат із збільшенням (зменшенням) виходу продукції істотно не змінюється. Лише при істотних змінах обсягу виробництва коли виникають істотні зміни виробничої і організаційної структури підприємства, стрибкоподібно зміцнюється величина постійних витрат, після чого вона знову залишається тривалий період часу постійною. Серед постійних виділяють витрати на утримання і експлуатацію будівель і споруд, організацію виробництва, управління.

Загальна сума змінних витрат за певний період залежить від обсягу виготовленої продукції. Лише змінні виробничі витрати слугують базою ціноутворення. Так, до змінних витрат при виробництві молока в сільськогосподарському підприємстві І. С. Воронецька, О. М. Рибаченко, О. О. Корнійчук відносять витрати на корми, засоби захисту тварин, відрядну зарплату працівників молочнотоварної ферми, вартість електроенергії, палива, запасних частин, ремонтних та будівельних матеріалів для поточного ремонту технологічного обладнання ферми, витрати на збут тощо [1, с. 42].

Змінні виробничі витрати становлять базу при визначенні маржинальних (граничних) витрат, а за допомогою останніх встановлюють оптимальні обсяги виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, що забезпечують максимум прибутку.

Характерною особливістю маржинальних витрат є те, що вони знижуються в розрахунку на одиницю продукції зі збільшенням обсягів виробництва. Вони розглядаються як витрати на виробництво додаткової одиниці продукції.

Середні витрати являють собою середній розмір витрат на виготовлення одиниці продукції чи наданої послуги в сільському господарстві.

Дійсні (реальні) витрати – це витрати, які вимагають сплати грошей або витрачання інших активів. Ці витрати відображаються в аналітичних та синтетичних бухгалтерських регістрах у міру їх виникнення.

Можливі витрати (втрати) – це вигода, яка втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитися від альтернативного рішення. Наприклад, сільськогосподарське підприємство розглядає альтернативу використання вільних обігових коштів: придбати цінні папери або вантажний автомобіль і здати його в оренду. У цьому разі релевантні витрати для наведених варіантів становлять суму дійсних витрат та можливих витрат. Можливі витрати не відображають в облікових регістрах і беруться до уваги тільки в разі використання обмежених ресурсів.

Отже, саме поділ загальної суми витрат та групування їх за певними ознаками дає змогу оцінювати їх поведінку та залежність від обсягу виробництва сільськогосподарської продукції або вплив на нього. Об’єктивний аналіз та оцінка поведінки різних видів витрат дає змогу менеджерам приймати управлінські рішення щодо регулювання обсягів та структури виробництва. При цьому не завжди можна віддати перевагу нарощуванню обсягів

виробництва навіть за сприятливої ситуації на ринку, оскільки виробництво зазвичай здійснюється при певній обмеженості ресурсів (відсутності достатнього обсягу сировини, недостатньої забезпеченості технологічним обладнанням).

Список використаних джерел

1. Воронецька, І. С. Застосування маржинального аналізу для оцінки ефективності використання кормів у молочному скотарстві [Текст] / І. С. Воронецька, О. М. Рибаченко, О. О. Корнійчук // Агросвіт. – 2013. – № 6. – С. 39-45.

2. Собченко, А. М. Удосконалення систем і методів обліку витрат та калькулювання собівартості сільськогосподарської продукції [Текст] / А. М. Собченко // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 130. – С. 228-233. – (серія «Економіка і фінанси»).

Михаліцька Н.Я., к. держ. упр., доцент кафедри менеджменту
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНОЮ СИСТЕМОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ

Серед функціональних складових економічної безпеки помітно підвищується роль екологічної складової. В процесі аналізу впливу логістичної діяльності торговельних підприємств на навколишнє середовище необхідно враховувати три основні компоненти інтерфейсної сфери: торгівлю, транспортні операції, зберігання продукції [1].

Досліджуючи вплив інтерфейсної сфери на довкілля, значну увагу науковці приділяють впливу такій її компоненті як транспорт, оскільки його частка у загальному обсязі викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних і пересувних джерел складає близько 70 %, що перевищує частку будь-якого іншого виду економічної діяльності. До кола транспортних чинників належить стан транспортних шляхів сполучення і види транспорту, що використовуються для перевезення товарів. Для того, щоб забезпечити безперебійне та економічно ефективне функціонування процесу руху товару, необхідна наявність добре розвиненої транспортної мережі, оптимальна структура парку транспортних засобів (наявність певної кількості спеціалізованого транспорту, транспортних засобів різної вантажопідйомності і т. д.), оптимальні маршрути доставки товару тощо.

Формування теоретичних і методичних основ створення дієвого еколого-економічного механізму управління торговельним підприємством, як логістичною системою, передбачає дослідження системи еколого-економічних відносин, що виникають як на самому підприємстві, так і з іншими підприємствами, державою, споживачами при реалізації тієї чи іншої товарної політики.

Доцільно виділити три рівні управління логістичною системою: оперативний, тактичний і стратегічний, кожен з яких передбачає постановку відповідних цілей, вирішення відповідних

завдань і виконання певних операцій [2].

Управління на стратегічному рівні пов'язане з аналізом та оцінкою інформаційних потоків, які в подальшому є основою для формування матеріальних (товарних) потоків, тактичний рівень передбачає управління потоковими процесами логістичної системи торговельного підприємства за відповідними підсистемами – постачання (закупівлі), зберігання та збуту товарів, на оперативному рівні проводиться оцінка відповідності застосовуваних матеріалів, технологій тощо вимогам екологічності за відповідними логістичними операціями.

Очевидно, що необхідність врахування впливу макросередовища на управління логістичною системою торговельного підприємства обумовлена вирішальною роллю держави у законодавчому забезпеченні та регулюванні підприємницьких процесів. Також слід враховувати, що сьогодні в економіці України отримують визнання глобалізаційні процеси, які поширюють дію міжнародних стандартів, в тому числі й екологічних. Важливим при цьому є поступове удосконалення інформаційних каналів і транспортного сполучення, які дозволяють забезпечувати товарами весь світ.

Для ефективної екологічної політики постачання має особливо велике значення, оскільки екологічно оптимальне постачання дозволяє мінімізувати навантаження на навколишнє середовище з моменту його початкового виникнення.

Умови екологічно орієнтованої політики збуту визначаються, головним чином, факторами державного і міжнародного регулювання у сфері охорони довкілля, вимогами суспільства в цілому і споживачів, екологічною активністю у сфері досліджень і розробок нових природоохоронних технологій і орієнтованих на охорону навколишнього середовища.

Заходи з формування торговельним підприємством іміджу екологічно нешкідливого товару виражаються у підборі відповідної упаковки, що зменшує кількість використовуваних ресурсів, збільшує частоту її використання тощо. При цьому доцільне залучення рекламних служб, які намагаються представити екологічні характеристики товару як додаткові переваги при його купівлі, збільшують рівень ознайомлення суспільства з екологічною проблемою, посилюють його екологічну сумлінність.

Орієнтація управління торговельними підприємствами на екологізацію своєї діяльності потребує зміни традиційних логістичних методів управління на екологічно орієнтовані.

Список використаних джерел

1. Мельник, Л.Г. Екологічна економіка [Текст] : підручник / Л.Г. Мельник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 348 с.

2. Чорток, Ю. В. Еколого-економічний механізм управління логістичною системою торговельного підприємства [Текст] : дис... канд. екон. наук, спец.: 08.00.06. — економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / Ю. В. Чорток. – Суми : Сумський державний університет, 2010. — 210 с.

Морозевич О.А., к.э.н., доцент, доцент кафедры маркетинга,
Голомазова Е.С., аспирант кафедры маркетинга
Учреждение образования «Белорусский государственный экономический университет»
г. Минск, Республика Беларусь

ПРОЦЕСС ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВЫПУСКНИКОВ ВУЗОВ

Исследование конкурентоспособности выпускников вузов предполагает оценку компетенций студентов, определяющих их успех при трудоустройстве и условия труда. Проанализированные методики оценки конкурентоспособности не учитывают возможность приложения умений и знаний студентов на практике [1-3 и др.]. Авторская методика оценки конкурентоспособности выпускников строится на показателях, сформированных с учетом требований работодателей, и их важности для них. Реализация методики рассмотрена на базе выпускников-маркетологов в отрасли информационных технологий (индустрии компьютерного ПО, компьютерных и мобильных игр, мобильных приложений, разработки сайтов и т.п). Методика включает следующие этапы:

Этап 1. Определение задач исследования конкурентоспособности: проводилось исследование групповой конкурентоспособности студентов 4-го курса факультета маркетинга и логистики УО «БГЭУ».

Этап 2. Подготовка предварительного варианта показателей конкурентоспособности проводилась на основании синтаксического анализа вакансий, размещенных на интернет-платформе по трудоустройству jobs.tut.by [4] в мае 2015 г., по следующим направлениям: обязанности специалиста, требования к соискателю, ключевые навыки.

Этап 3. Кластеризация показателей конкурентоспособности выпускника осуществлялась путем сопоставления предварительного списка показателей конкурентоспособности маркетолога в области информационных технологий с перечнем компетенций Образовательного стандарта для специальности первой ступени высшего образования «1 26 02 03 Маркетинг» [5]. Для присвоения весов показателям в собранном массиве характеристик производился подсчет частоты упоминания каждой формулировки работодателями.

Для специалистов в области маркетинга информационных технологий структура весов групп компетенций имеет следующий вид:

- образовательный уровень – 0,08;
- аналитический уровень – 0,03;
- информационный уровень – 0,03;
- коммуникационный уровень – 0,07;
- социально-личностный уровень – 0,14;
- мультиатрибутивный профессиональный уровень – 0,58;
- прикладной уровень – 0,07.

Этап 4. Подготовка к исследованию предполагала разработку опросных листов с указанием шкалы оценки и формирование выборки с последующим анкетированием респондентов.

Этап 5. Для анализа данных был проведен расчет индивидуального индекса конкурентоспособности (формула 1) и группового (формула 2):

$$К_{инд} = \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{m} I_{ij} \times w_{ij}\ , \quad (1)$$

где $К_{инд}$ – индивидуальный индекс конкурентоспособности выпускника-маркетолога;
I_{ij} – единичный показатель конкурентоспособности для i-ой группы показателей;
w_{ij} – вес единичного показателя для i-ой группы показателей;
n – число групп показателей конкурентоспособности;
m – число показателей конкурентоспособности.

$$К_{гр} = \frac{\sum_{x=1}^{k} К_{индx}}{k}\ , \quad (2)$$

где $К_{нидx}$ – индивидуальный индекс конкурентоспособности выпускника x;
k – число выпускников, принявших участие в исследовании.

Групповой индекс конкурентоспособности выпускников факультета маркетинга и логистики УО «БГЭУ» в сфере информационных технологий составил 3,04 балла (из 5 баллов).

Согласованность ответов студентов, полученная при расчете группового индекса конкурентоспособности, оценивалась по значению коэффициента конкордации. В рассматриваемом примере он составил 0,002, что говорит о значительном различии между индивидуальными результатами оценки и усредненными.

Наиболее значимой группой показателей конкурентоспособности для работодателей данной сферы являются показатели мультиатрибутивного профессионального уровня (вес – 0,58), и, в частности, компетенции в области интернет-продвижения (0,17) и прямых продаж (0,12). Уровень групповой конкурентоспособности в области интернет-продвижения составил 2,75 балла, прямых продаж – 2,94 балла, в целом по показателям мультиатрибутивного профессионального уровня – 2,85 балла. Это говорит о том, что по большей части показателей данной группы респонденты имеют хорошие теоретические знаний, частично выработанные практические навыки, но в большинстве случаев отсутствует опыт практического применения знаний и навыков на реальных проектах. Наиболее высокие баллы получили показатели социально-личностного (4,08 балла), коммуникационного (3,67 балла) и аналитического (3,67 балла) уровней. Суммарная оценка образовательного уровня (2,84 балла) снижается в виду низкой активности студентов в области получения дополнительного образования, а также в виду недостаточного понимания специфики отрасли информационных технологий. Показатели прикладного уровня, характеризующего опыт работы по полученной специальности либо наличие портфолио выполненных проектов, получили наименьшую оценку (1,61 балла).

Этап 6. Интерпретация результатов показала, что уровень конкурентоспособности выпускников-маркетологов является средним.

Для повышения уровня конкурентоспособности предлагается провести анализ сильных и слабых сторон выпускников, поиск путей нивелирования слабых сторон за счет использования сильных, развитие умений и наработку практического опыта студентами

Список использованных источников

1. Заключение о методиках расчёта показателя трудоустройства для мониторинга эффективности вузов по Информационным материалам к заседанию Межведомственной комиссии от 22.12.2014 по проведению мониторинга эффективности образовательных организацией высшего образования / СПбГУ [Электронный ресурс]. – 2015.– Режим доступа : http://spbu.ru/files/upload/expert/exp-metodikakh-rascheta1902.pdf. – Дата доступа : 15.04.2015.
2. Лапина, Т.А. Оценка конкурентоспособности выпускников вузов на рынке труда (на примере выпускников 2008 г. Экономического факультета ОМГУ им. Ф.М. Достоевского) [Текст] / Т.А. Лапина // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». – 2009. – № 3. – С. 94–97.
3. Мошкович, Л.И. Формирование оценки конкурентоспособности выпускника вуза [Текст] / Л.И. Мошкович, А.В. Новачук [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/2/Moshkovich_Novachuk.doc. – Дата доступа : 05.05.2015.
4. РАБОТА.TUT.BY / Ресурс для поиска работы и специалистов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http:// jobs.tut.by/. – Дата доступа : 03.05.2015.
5. Образовательный стандарт высшего образования первой ступени для специальности «1 26 02 03 Маркетинг» квалификации «Маркетолог-экономист» / Министерство образования Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://umo.bseu.by/doc/standart/1_26_02_03.pdf. – Дата доступа : 02.05.2015.

Нісходовська О.Ю., асистент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам‘янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ КРУП‘ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Виробництво круп’яних культур в Україні відноситься до традиційних галузей сільського господарства, а крупи займають одне з провідних місць у структурі харчових раціонів населення. Основними круп'яними культурами вважаються: рис, гречка, просо, овес, ячмінь, кукурудза, горох і пшениця. В нашій країні вирощується значна кількість таких культур, з яких в процесі переробки виготовляються крупи. Вітчизняна круп'яна промисловість переробляє всі круп'яні культури з урахуванням технологічних особливостей кожної з них. Проте основними круп‘яними культурами України вважаються – гречка, рис і просо.

Ринок круп’яний культур представляє собою такий тип функціонування зернового господарства, коли ринкові відносини не обмежуються сферою обміну, а включають в себе всі товарно-грошові відносини, які регулюють виробництво, збут і споживання зерна та формують господарські зв’язки між суб’єктами круп’яного ринку.

Державний круп’яний ринок є внутрішньоорієнтованим, близько 21% від загального виробництва реалізується на зовнішніх ринках. Існуюча тенденція до зменшення чисельності населення та середньодушового споживання круп обумовила скорочення обсягів круп’яного виробництва з 962 тис. т у 1990 р. до 318 тис. т у 2007 р. У наступні роки

спостерігається тенденція незначного зростання випуску круп, обумовлена активізацією зовнішнього попиту

Протягом останніх років в Україні спостерігається нестабільність у виробництві круп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників виробництва круп‘яних культур в Україні

Показник	Роки					Відношення 2013р. до 2005р., %	Відношення 2013р. до 2010р., %
	2005	2010	2011	2012	2013		
Гречка							
Зібрана площа, тис.га	396,2	198,6	285,7	273,3	168,4	42,5	84,8
Валовий збір, тис.т	274,7	133,7	281,6	238,7	179,0	65,2	133,9
Урожайність, кг/га	6,9	6,7	9,9	8,7	10,6	153,6	158,2
Просо							
Зібрана площа, тис.га	120,4	85,3	156,4	152,5	78,0	64,8	91,4
Валовий збір, тис.т	140,6	117,1	278,8	157,4	102,0	72,5	87,1
Урожайність, кг/га	11,7	13,7	17,8	10,3	13,1	112,0	95,6
Рис							
Зібрана площа, тис.га	21,4	29,3	29,6	25,8	24,2	113,1	82,6
Валовий збір, тис.т	93,0	148,0	169,9	159,8	145,1	156,0	98,0
Урожайність, кг/га	43,4	50,5	57,3	62,1	60,0	138,2	118,8

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

Аналіз показників виробництва круп‘яних показав, що спостерігається зниження зібраних площ та валового збору гречки і проса. Зокрема, в 2005 році площа збору гречки становила 396,2 тис. га, в 2010 - 198,6 тис. га, а в 2013знизилась до 168,4 тис. га. У результаті урожай був низьким. Проте вже у 2011р. та 2012р. дещо збільшилася площа і тим самим збільшилася продуктивність, валовий збір залишився стабільним в діапазоні 239 - 282 тис. т. Це майже в два рази вище за 2010. Однак у 2013 році, площа збору гречки скоротилися на 38 %, у порівнянні з попереднім роком. Але за рахунок збільшення урожайності до 10,6 кг/га, валовий збір досяг рівня 179,0 тис. т. Цей обсяг продукції разом з перехідними залишками дозволяє повністю забезпечити внутрішнє споживання.

Позитивна динаміка спостерігається у вирощуванні рису. Показники культури є відносно стабільними, не значні коливання від 21,4 тис. га у 2005 році до 29,6 тис. га у 2011 році. Можна стверджувати, що за всю історію вирощування рису в нашій країні, а саме в 2012 – 2013 роках встановлено рекордний вихід врожаю - 60,0 - 62,1 кг/га. У зв'язку з цим виникла тенденція збільшення виробництва рису, а в 2011 році отримано 169,9 тис. т, що значно перевищує попередні роки.

Характерною особливістю споживчого сектору інтегрованого круп’яного ринку є зростання обсягів реалізації фасованої продукції та її диференціація. На частку фасованої продукції припадає близько 40 % ринку.

Неодмінною умовою розвитку ринку круп’яних культур в стратегічній перспективі повинно стати виробництво зерна високої якості, раціональне його використання і забезпечення переробної промисловості в необхідній кількості сировиною.

Для формування ринкових відносин потрібен перехід від адміністративних, централізовано встановлених цін на зерно, до гнучкого ринкового механізму ціноутворення,

який враховує попит і пропозицію та направлений на підтримку цінової рівноваги між ними. Це передбачає наявність ринкової системи цін, яка здатна ефективно обслуговувати виробництво на попит споживача. Хоча в більшості країн із високо розвинутим круп'яним господарством ціни на зерно регулюються державою, проте, вільне ціноутворення на круп'яному ринку є необхідним елементом його функціонування.

Вивчення сутності ринку круп'яних культур в наукових працях показує, що однозначності його трактування ще не досягнуто. В результаті систематизації різних точок зору можна дійти висновку, що круп'яний ринок – це сукупність обмінних операцій, за допомогою яких регулюються господарські взаємовідносини і проводиться купівля-продаж зерна та продуктів його переробки.

В сучасних умовах ринок круп'яних культур виступає як об'єктивна необхідність, що дозволяє покращити забезпеченість країни зерном за рахунок власного виробництва, підвищити його ефективність. Проте орієнтація круп'яного господарства на ринкові відносини, як засіб автоматичного вирішення всіх його проблем, в найближчі роки не зможе радикально змінити стан справ у виробництві, збуті і використанні зерна, оскільки ще повністю не сформована законодавча і нормативна база.

Результати проведеного аналізу стану розвитку сировинного та виробничого секторів круп'яного ринку свідчать про те, що обсяги виробництва основних круп (за винятком рису) не мають чітко спрямованої тенденції, характеризуються хвилеподібною варіацією і залежать, головним чином, від двох чинників: наявності пропозиції сировини та її якості; від попиту на готову продукцію як на внутрішньому ринку, так і зі сторони країн-імпортерів української продукції.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998-2015. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 19.10.2015). — Назва з екрана.

2. Высоцкий, Д. Современное состояние и основные тенденции рынка гречихи [Текст] / Дмитрий Высоцкий // Хранение и переработка зерна. – 2013. – No1(163). – С. 29 – 31.

3. Душко, М.В. Чому гречка була "стратегічна" культура? [Текст] / М. В. Душко // вісник Центру наукового забезпечення АПК Київська обл. – К.: ННЦ "Інститут сільського господарства ", 2011. – С. 16–18.

Обухов Є.В., д.е.н., к.т.н., професор, дійсний член
Міжнародної академії наук екології, безпеки людини та природи, УВ
м. Одеса, Україна

ОЦІНКА ІНТЕНСИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО ВОДООБМІНУ НА КАХОВСЬКОМУ ВОДОСХОВИЩІ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Управління водними ресурсами водних об'єктів потребує постійного моніторингу гідрологічних та гідродинамічних процесів, які відбуваються в них [1-4]. Від інтенсивності водообміну у водосховищі залежить інтенсивність його самоочищення і якість води [5-8].

Процес водообміну у водосховищах має дві складові: горизонтальну (приплив води до водосховища та стік з нього) і вертикальну (випадіння опадів на його водну поверхню та випаровування з неї) [1-3.9-12].

В даній роботі проведені дослідження інтенсивності зовнішнього водообміну для років з середнім – 1979 млн м^3 (1999 р.) та максимальним – 2363 млн м^3 (2007 р.) – об'ємом випаровування за рік при відповідних їм опадах.

Основними матеріалами для досліджень були реальні водобалансові показники по Каховському водосховищу за період його експлуатації (1956-2012 рр.), які розраховані на Каховській гідрометеорологічній обсерваторії.

Каховське водосховище – шоста сходинка в складі Дніпровського каскаду – здійснює сезонне та частково багаторічне регулювання стоку. Повна і корисна ємкість водосховища, відповідно,- 18,2 і 6,8 км^3, а площа його при відмітці нормального підпертого рівня – 2155 км^2, при відмітці рівня мертвого об'єму -1930 км^2. Довжина водосховища -230 км. Розрахункова максимальна скидна витрата через споруду (р=0,1%) - 20468 м^3/с.

Коефіцієнт інтенсивності зовнішнього водообміну розраховувався за формулами Штефана В.М., Литвинова А.С. та ін. з використанням об'ємів припливу води до водосховища, стоку води із нього, об'ємів опадів та випаровування з його водної поверхні, об'ємів скидів у водосховище стічних та побутових вод, об'ємів забору води на господарські потреби, а також середні об'єми води у водосховищі за розрахунковий інтервал часу [13-21].

Таблиця 1

Коефіцієнти зовнішнього водообміну Каховського водосховища

Місяць	$Кв_1$	$Кв_2$	$Кв_2>Кв_1$,%	$Кв_3$	$Кв_3>Кв_1$,%	$Кв_4$	$Кв_4>Кв_1$, %	*Ту*, років
1999 **рік**								
I	0.302	0.304	0.66	0.307	1.63	0.316	4.43	3.16
II	0.334	0.336	0.59	0.338	1.18	0.346	3.47	2.89
III	0.395	0.397	0.50	0.401	1.50	0.428	7.71	2.34
IV	0.439	0.440	0.23	0.444	1.13	0.506	13.24	1.98
V	0.489	0.490	0.20	0.499	2.00	0.575	15.03	1.74
VI	0.260	0.261	0.38	0.273	4.76	0.297	12.46	3.37
VII	0.186	0.186	0.27	0.203	8.37	0.230	19.13	4.35
VIII	0.086	0.086	0.12	0.097	11.34	0.120	28.50	8.33
IX	0.095	0.096	1.04	0.105	9.52	0.122	22.13	8.20
X	0.186	0.187	0.53	0.193	3.77	0.211	11.83	4.74
XI	0.251	0.252	0.40	0.259	3.09	0.274	8.33	3.65
XII	0.252	0.253	0.40	0.258	2.33	0.267	5.62	3.74

Продовження табл. 1

2007 **рік** (максимальне випаровування)								
I	0.247	0.248	0.40	0.251	1.59	0.255	3.14	3.92
II	0.205	0.206	0.48	0.208	1.44	0.211	2.84	4.74
III	0.310	0.311	0.32	0.314	1.27	0.319	2.82	3.13
IV	0.198	0.199	0.50	0.204	2.94	0.213	7.04	4.69
V	0.199	0.199	0.20	0.205	2.93	0.221	9.95	4.52
VI	0.131	0.131	0.38	0.146	10.27	0.166	21.21	6.02
VII	0.092	0.092	0.43	0.104	11.54	0.127	27.56	7.87
VIII	0.099	0.100	0.40	0.116	13.79	0.136	26.47	7.35
IX	0.093	0.093	0.32	0.105	11.43	0.116	19.83	8.62
X	0.143	0.144	0.69	0.152	5.92	0.159	10.06	6.29
XI	0.208	0.209	0.29	0.214	2.80	0.218	4.59	4.59
XII	0.234	0.234	0.17	0.237	1.27	0.241	2.90	4.15

У таблиці наведені порівняльні коефіцієнти інтенсивності зовнішнього водообміну з поступовим врахуванням усіх складових водного балансу: *Кв1*-враховує тільки основний приплив води до водосховища через Дніпровський гідровузол та стік через Каховський гідровузол, *Кв2*- враховує додатково боковий приплив води, *Кв3*- враховує додатково опади та випаровування з водосховища, *Кв4*- враховує суму прихідних та витратних складових водного балансу. Також у таблиці розраховані показники зовнішнього водообміну в часових одиницях *Ту=1/Кв4*.

Відзначимо, що чим більший коефіцієнт інтенсивності зовнішнього водообміну *Кв* та чим менший показник зовнішнього водообміну *Ту*, тим більш інтенсивно відбувається зміна маси води у водосховищі та її самоочищення. Якщо показник *Ту* менше одиниці, то зміна нормативних водних ресурсів водосховища буде відбуватись менше ніж за рік.

За даними таблиці видно, що із збільшенням числа складових водного балансу для усіх місяців зростає і коефіцієнт інтенсивності зовнішнього водообміну на величину наведену у відсотках. Врахування вертикальної складової в таблиці виділено. За виділеними відсотками можна відзначити значний вплив саме вертикальної складової. Максимальні відсотки впливу вертикальної складової в 1999 р. характерні для серпня (11,34%) , а в 2007 р. – для серпня (13,79%), липня (11,54%), вересня (11,43%) та червня (10,27%).

Показник зовнішнього водообміну *Ту* найменший (1,74-1,98 року) у квітні-травні 1999 р. та (3,13 року) в березні 2007 р., а найбільший (8,33 року) у серпні 1999 р. та (8,62 року) у вересні 2007 р.

Для усього 1999 р. показник *Ту* дорівнює 0,272 року, а для 2007 р.- 0,422 року, тобто чим більше річне випаровування на Каховському водосховищі, тим більше показник зовнішнього водообміну *Ту* і слабкіший водообмін.

Для порівняння в багатоводному (1970) році показник *Ту* дорівнював 0,21 року, а в маловодному (1972) році - 0,59 року.

Проведені дослідження повинні допомогти при розробці режимів експлуатації Каховського водосховища в умовах зміни клімату.

Список використаних джерел

1. Васильев, Ю.С. Влияние плотин и водохранилищ на окружающую среду [Текст] / Ю.С.Васильев. Серия: Проектирование и строительство больших плотин. – М. : Энергоиздат, 1982. –

Вып.7. – 140 с.

2. Вуглинский, В.С. Водные ресурсы и водный баланс крупных водохранилищ СССР [Текст] /В.С.Вуглинский. – Л. : Гидрометеоиздат, 1991. – 223 с.

3. Методические основы оценки и регламентирования антропогенного влияния на качество поверхностных вод [Текст]. – Л. : Гидрометеоиздат, 1987. – 286 с.

4. Эдельштейн, К.К. Водохранилища России: экологические проблемы, пути их решения [Текст] /. – М. : ГЕОС, 1998. – 277 с.

5. Россолимо, Л.Л. Очерки по географии внутренних вод СССР. Реки и озера [Текст] /Л.Л.Россолимо. – М. : Учпедгиз, 1952. – 304 с.

6. Григорьев, С.В. О некоторых определениях и показателях в озероведении [Текст] / С.В.Григорьев // Труды Карельского филиала АН СССР. Материалы по гидрологии (лимнология).- Карелия, 1959. – Вып. 18. – С. 29–45.

7. Буторин, Н.В. О водных массах континентальных водоемов [Текст] / Н.В.Буторин // Труды ИБВВ АН СССР, 1965. – Вып. 7 (10). – С. 3–9.

8. Эдельштейн К.К. Водообмен и течения [Текст] / К.К.Эдельштейн // Комплексные исследования водохранилищ. – М. : Изд. МГУ,1979. – Вып. 3. – С. 109–114.

9. Богословский, Б.Б. Классификация водоемов по внешнему водообмену [Текст] / В кн.: Географо-гидрологический метод исследования вод суши / Б.Б.Богословский, С.А.Филь. – Л., 1984. – С. 54-60.

10. Буторин, Н.В. Гидрологические процессы и динамика водных масс в водохранилищах Волжского каскада [Текст] / Н.В.Буторин. – Л.: Наука, 1969. – 322 с.

11. Знаменский, В.А. Гидрологические процессы и их роль в формировании качества воды [Текст] / В.А.Знаменский. – Л.: Гидрометеоиздат, 1981. – 247 с.

12. Знаменский, В.А. Влияние гидролого-динамических факторов на изменение содержания химических веществ в водохранилище [Текст] / В.А.Знаменский // Труды ГГИ. – Л.: Гидрометеоиздат, 1977. – Вып. 246. – С. 58–77.

13. Калинин, Г.П. Роль водохранилищ в изменении скорости водообмена речных вод [Текст] / В кн.: Инженерно-географические проблемы проектирования и эксплуатации крупных равнинных водохранилищ / Г.П.Калинин. – М., 1972. – С. 99–104.

14. Караушев, А.В. Внешний водообмен и формирование качества воды в озерах и водохранилищах [Текст] / А.В.Караушев // Труды ГГИ. – 1978. – Вып. 249. – С. 48–63.

15. Китаев, А.Б. Особенности оценки внешнего водообмена в водохранилищах [Текст] / А.Б.Китаев // Труды межд. н.-пр. конф. «Современные проблемы водохранилищ и их водосборов», Т.1. – Пермь, 2013. – С. 203–209.

16. Литвинов, А.С. Энерго– и массообмен в водохранилищах Волжского каскада [Текст] /А.С.Литвинов. – Ярославль: Изд-во ЯГТУ, 2000. – 83 с.

17. Штефан, В.Н. К расчету водообмена долинного водохранилища [Текст] / В.Н.Штефан // Вестник Моск. ун-та. Сер. Геогр.. – 1975. – №5. – С. 71–75.

18. Штефан, В.Н. Показатели водообмена водохранилищ / В кн.: Материалы 5 Всесоюзного науч. симпозиума по соврем. пробл. Самоочищения и регулирования качества воды [Текст] / В.Н.Штефан, К.К.Эдельштейн. – Секция 1У, ч.2. – Таллинн. – 1975. – С. 262–267.

19. Штефан, В.Н. Водообмен водохранилищ Волжко-Камского каскада / В кн.: Комплексные исследования водохранилищ [Текст] / В.Н.Штефан. – Вып. 5. – М., 1980. – С. 46–55.

20. Эдельштейн, К.К. О соотношении показателей внутреннего водообмена проточных водоемов [Текст] / К.К.Эдельштейн // Водные ресурсы. – 1981. – № 6. – С. 70–74.

21. Обухов, Е.В. Оценка интенсивности внешнего водообмена в Кременчугском и Каховском водохранилищах [Текст] / Е.В.Обухов // Український гідрометеорологічний журнал. – Одеса. – 2014. – №15. – С.134–140.

Ожелевська Т. С., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Кушнір О. С., студент, **Процько В. А.**, студент
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Агропромислове виробництво України є однією з головних джерел валютних надходжень. 37 % наповнення державного бюджету валютою йде саме від експорту агропромислової продукції. Незважаючи на заяви уряду, що наразі Україна є житницею не лише Європи, але і світу, яка годує близько 140 млн. чоловік у всьому світі і її експорт протягом 2004-2015 рр. підвищився у 3,6 рази [1], за даними же Державної служби статистики України за останні 3 роки загальний український експорт стрімко скорочується: в 2013 р. він впав на 8 %, у 2014 р. - на 13,5 %, за січень-серпень 2015 р. - на 33,9 %.

Йдучи назустріч євроінтеграційним прагненням України країнами ЄС в односторонньому порядку було надано для вітчизняних експортерів автономні торгові преференції, які набрали чинності 23.04.2014 р., зокрема у вигляді надання безмитних тарифних квот на імпорт продовольства з України до ЄС, що було безпрецедентною можливістю для нашої держави значно збільшити свої валютні запаси. Але аналіз повноти використання вітчизняними експортерами агропромислової продукції наданих їм пільг за підсумками 2014 р. показав, що вітчизняні сільгоспвиробники не змогли повною мірою скористатися усіма наданими їм торговельними преференціями. Українськими експортерами повністю були використані квоти лише на пшеницю, кукурудзу, виноградний та яблучний сік, оброблені томати, ячмінну крупу і натуральний мед. На значно нижчому рівні використані квоти на м'ясо птиці (34,3%), солод та пшеничну клейковину (28,4%), висівки (11,5%), крохмаль (7,3%), часник (7,2%), цукор (2,6%), ячмінь (9,1%), овес (1,6%). Повністю не використані квоти на свинину, яловичину, молоко та вершки, тютюнові вироби, продукцію переробки зернових, яйця, сухе молоко, вершкове масло, цукрові сиропи, баранину, гриби тощо [2, с. 97-98].

Головна причина невикористання вітчизняними агроекспортерами безмитних тарифних квот - неспроможність українських виробників виконати вимоги щодо якості та безпечності продукції для отримання дозволів і сертифікатів на експорт в Європейський Союз. Навіть за відкритих Європою кордонів для української продукції АПК, сільгоспвиробники використовують мізерну частку своїх потенційних можливостей експорту. Вироби вітчизняного аграрного сектору, за винятком деяких найменувань продукції, ЄС використовує як технічну сировину, а не кінцевий продукт, що є свідченням неефективного використання економічних та природних ресурсів в аграрній галузі України. Низька якість вітчизняного продовольчого експорту підтверджується й офіційними даними Держспоживстандарту, відповідно до яких в Україні знімається з реалізації більше 50% перевіреної м’ясної, рибної та плодоовочевої продукції, майже кожна друга тонна перевірених хлібобулочних, макаронних та кондитерських виробів, борошна круп, цукру, масложирової продукції тощо [3, с. 18].

Це зумовлено низькими темпами техніко-технологічного оновлення аграрного

виробництва та переробки, зростанням рівня зношеності техніки, переважанням застарілих технологій, збільшенням вартості невідновних природних ресурсів у структурі собівартості вітчизняної аграрної продукції, обмеженим доступом до фінансових ресурсів. Більша частина основних фондів АПК України була збудована та введена в експлуатацію ще за часів Радянського Союзу. Все це є наслідком неефективної інноваційно-інвестиційної політики держави за період існування унітарної держави (1991-2014 рр.). У той час, як в аграрному секторі розвинених країн світу домінують вже 5 та 6 технологічні уклади з інноваціями на основі біо- та нанотехнологій, в АПК України переважають 3 та 4 технологічні уклади, частка яких становить близько 80%, а на інновації, що належать до 5 технологічного укладу, припадає лише 6-8% від загального обсягу сільськогосподарського виробництва, на шостий - взагалі 1-3% [4, с. 55]. Якщо для розвинених країн світова криза 2008-2009 рр. стала поштовхом для інноваційного розвитку, то в Україні вона призвела до згортання інноваційно-інвестиційних процесів, особливо у вразливій аграрній сфері. За даними Державної служби статистики України у 2013 р. питома вага інноваційно-оновлених підприємств була лише 16,8%, у 2014 р. - 16,1%. У 2014 р. спостерігалося найнижче фінансування інноваційної складової за останні 7 років.

Щоб стати економічно потужним гравцем на світовому аграрному ринку, мати висококонкурентну продукцію, наразі Україні треба зробити інноваційно-технологічний стрибок агропромислового сектора до 5-го та 6-го технологічних укладів. Інакше у вітчизняного АПК є великі загрози: перетворитися на сировинний придаток для інших країн світу; неефективного використання багатих природних ресурсів країни; повної втрати неекспортоорієнтованих галузей АПК, які вкрай потрібні внутрішньому ринку України; технологічної залежності аграрного сектору України від інноваційної політики інших розвинених країн, де домінуюче положення належить ТНК, що вбачають в Україні ринок збуту лише власних агротехнологій, а не конкурента; широкомасштабних банкрутств вітчизняних сільгоспвиробників через неможливість витримати конкуренцію з європейськими виробниками на внутрішньому ринку; втратити продовольчу незалежність української держави тощо.

Тільки широкомасштабні інновації у розвиток аграрного сектору є головним чинником успіху у конкурентній боротьбі на світових ринках. Вирішуючи проблему диверсифікації інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислового виробництва, необхідно:

— технічно та технологічно переоснастити виробництво для випуску високоякісних, екологобезпечних продуктів харчування на основі новітніх біотехнологій;

— створити ефективну нормативно-правову базу для стимулювання та фінансової підтримки суб'єктів агробізнесу, що створюють виробництво аграрної продукції на засадах 5 та 6 технологічних укладів;

— створити сприятливі умови для інтенсифікації технологічних і продуктових інновацій, динамічного зростання частки продукції високотехнологічної, екологобезпечної переробки, а також готової продовольчої продукції у товарній структурі експорту АПК України;

— створити ефективну систему державного регулювання в галузі енергозбереження та стимулювання залучення у виробництво вторинних ресурсів, місцевих та нетрадиційних джерел енергії;

— зберегти та ефективно використовувати науковий потенціал країни, стимулювати

його до плідних науково-дослідних розробок в агросфері.

Це дозволить піднятися галузям АПК на новітній інновайно-технологічний щабель розвитку, а українським аграрникам і державному бюджету України отримати всі можливі зиски від міжнародної інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Олексій Павленко в студії 5 каналу (20.10.2015) // Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/.

2. Нестеренко, О. Агропродовольчий експорт з України до країн ЄС в умовах дії автономного преференційного торговельного режиму / О. Нестеренко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015.– – № 3. – С. 95–100.

3. Пасхавер, Б. Й. Продовольче виробництво у 1990-2009 рр. : тенденції розвитку [Текст] / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Д. Ф. Крисанов, К. О. Прокопенко // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 12–20.

4. Fedun, I.L. Features innovative software development investment in agricultural production / I.L. Fedun // Економіка АПК. – 2015. – № 10. – С. 54–58.

Олійник С.О., к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Із зростанням розміру дебіторської заборгованості виникає потреба управління дебіторською заборгованістю, де важливе місце посідає система обліку та аналізу на підприємстві.

Проблема обліку дебіторської заборгованості зумовлена суперечливим характером нормативних документів, а також рівнем розробок окремих теоретичних і практичних аспектів методології обліку дебіторської заборгованості.

Питанням обліку та аналізу дебіторської заборгованості займалися вітчизняні вчені, зокрема Кірейцев Г.Г., Бутинець Ф.Ф., Сопко В.В., Нашкерська Г.В., і зарубіжні - Є.Брікхем, С.Хенк, К.Хувер, та ін.

На даний час облік дебіторської заборгованості повністю регулюється законодавчими актами, але незважаючи на повний контроль з боку держави, в системі розрахунків по дебіторській заборгованості існує ряд проблем.

Зупинимося на факторах, що визначають обсяг дебіторської заборгованості підприємства. Розмір дебіторської заборгованості визначається багатьма факторами, які поділяються на зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх факторів, що визначають розмір дебіторської заборгованості можна віднести стан розрахунків у країні, грошово-кредитна політика центрального банку, рівень інфляції, вид продукції, ринок та його насиченість.

Внутрішніми факторами є кредитна політика підприємства, вид розрахунків, діяльність фінансового менеджера та стан контролю за дебіторською заборгованістю.

Можна визначити наступні проблеми бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, такі як: існуючий стан класифікації та обліку дебіторської заборгованості на рівні задоволення різних користувачів інформацією про її стан; зміст бухгалтерських записів, що визначаються в процесі визнання і оцінювання дебіторської заборгованості.

Необхідно вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю, адже саме політика управління дебіторською заборгованістю, визначає ефективність роботи підприємства.

У тлумаченні поняття дебіторська заборгованість, у першу чергу, необхідно орієнтуватися на положення національних стандартів бухгалтерського обліку.

Основними нормативно-правовими документами, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість" та № 13 "Фінансові інструменти". Однак, сутність дебіторської заборгованості тлумачиться у цих стандартах неоднозначно.

Таким чином, на основі аналізу чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість, за своєю суттю, є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу.

Варто зауважити, що не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості.

Доцільним вважаємо внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», де чітко розмежувати поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Уточнення вимагає визначення поточної дебіторської заборгованості. Утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди слід пов’язувати з доходом.

Однією з проблем обліку дебіторської заборгованості є непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів, які передбачені в П(С)БО 10, що призводить до недостовірності даних при відображені резерву сумнівних боргів в балансі. Тому вважаємо за доцільне затвердити перелік документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною).

Для організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами важливе місце посідає класифікація дебіторської заборгованості. Від правильної класифікації дебіторської заборгованості, а також від правильно обраних класифікаційних ознак буде залежати не лише порядок її обліку, а й ефективності управління нею.

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що існують певні проблеми при їх класифікації, зокрема:

- відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації дебіторської заборгованості;
- немає чіткого шляху формування та пошуку ознак, які б дозволяли проводити більш чітку класифікацію;
- недостатньо вивчена і досліджена така складова зобов’язань дебіторів як довгострокова заборгованість [4].

Дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками: за контрагентами;

зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора.

Отже, дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками, але найчастіше її класифікують за однією певною ознакою в межах плану рахунків. Це зумовлено тим, що облік в Україні чітко регламентований.

Відповідно до П(С)БО 10 обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних покупців. Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект). Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну.

Враховуючи закордонну практику та думки вітчизняних науковців, вважаємо за доцільне ввести ще одну категорію заборгованості - бездоганну або реальну. Однак слід зауважити, що підприємство може самостійно обрати ознаку класифікації. Досить доречним є пропозиція ряду науковців про поділ дебіторської заборгованості за ступенем дотримання фінансової дисципліни на допустиму та невиправдану (виникає при недоліках в діяльності підприємства). Це дасть можливість простежити порушення фінансово-господарської дисципліни і виявити неякісну роботу контрагента [4].

Для забезпечення ефективної організації та проведення обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості вважаємо за необхідне внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» щодо усунення розбіжностей трактування сутності дебіторської заборгованості; вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю на підприємстві; підприємства в межах чинного законодавства повинні самостійно обирати систему класифікації дебіторської заборгованості залежно від завдань, які ставить управління перед системою обліку.

Список використаних джерел

1. Білик, М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств [Текст] / М.Д.Білик //Фінанси України. – № 12. – 2003. – С.24–36.

2. Нашкерська, Г. Облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості [Текст] / Г.Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит – 2001. – №7 – С.27–32.

3.Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги [Текст] / Г.Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – № 11. – 2009. – С.31–37.

4.Ценклер, Н.І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку [Електронний ресурс]/Н.І.Ценклер,П.Б.Кватирка.- Режим доступу :http://www.nbu.ua/portal/statti/9.htm. (дата звернення : 21.10.2015 р.). – Заголовок з екрану.

Пашківська А. В., студентка, **Смагло О.В** ., асистент
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського торговельно-економічного університету
м. Вінниця, Україна

АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Входження України до Світової організації торгівлі (СОТ) є дуже важливим кроком на шляху до економічного розвитку країни. Це ознака інтеграції нашої країни до світової господарської системи, це нові конкурентні умови співпраці на міжнародному рівні, які спонукають до внутрішніх перетворень, поглиблення реформ, утвердження соціально орієнтовної і конкурентоспроможної, структурно-інноваційної моделі розвитку України. Членство у СОТ формує міжнародний імідж України на світовому ринку товарів та послуг.

Важливий внесок у дослідженні співпраці України з СОТ зробили такі вчені як: І. Бараковський, О.Білорус, В.Лановий, В. Мазуренко, В. Черевко та інші.

Сучасна Світова організація торгівлі є провідною міжнародною організацією, членами якої є 160 країн світу. Останнім часом сфера діяльності СОТ розширюється і передбачає не тільки регулювання торговельних потоків, але й міжнародне економічне регулювання капіталу та робочої сили. Членство в цій організації стало практично обовязковою умовою для будь-яких країн, які прагнуть інтегруватися у світове господарство. Світова організація торгівлі - це авторитетна міжнародна організація. Послідовна та системна реалізація стратегічних та тактичних заходів економічної політики України сприятиме адаптації національної економіки в СОТ, що буде певною гарантією прозорості економічних та політичних механізмів.

Одним із основних принципів СОТ є торгівля без дискримінації, тобто взаємне надання режиму найбільшого сприяння у торгівлі і послугам іноземного походження [1, с.7].

На думку експертів, членство у СОТ позитивно вплинуло на конкурентоспроможність українських виробників. Це стосується державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності, системи стандартизації, митної справи, законодавства у сфері інтелектуальної власності тощо.Наприклад, забезпечення прозорості експортно-імпортних операцій відповідно до правил СОТ має прямий вплив на зниження корумпованості і відповідно підвищення потенціалу конкурентоспроможності країни. Членство у СОТ також поліпшило інвестиційний клімат у країні, але через кризову ситуацію в державі і в світі приплив інвестицій не хлинув у великій кількості [2, с. 34].

Приєднання до цієї Організації, дало Україні низку економічних переваг, зокрема :

1. Створення передумов для розширення співпраці з Європейським Союзом;
2. Переваги світової торгівлі та міжнародного розподілу праці;
3. Вплив на макроекономічну політику;
4. Забезпечення ширшого вибору товарів та послуг;
5. Забезпечення лібералізації доступу українських товарів на ринки світу;
6. Доступ до механізму вирішення торгових спорів.

Окрім ряду позитивних наслідків від вступу України до СОТ існують і деякі недоліки, які загрожують економіці України, зокрема:

1. Лібералізація торгівлі може спричинити посилення впливу світової кон'юнктури на економіку країни, що зумовлює підвищення економічних ризиків України у періоди глобальної економічної нестабільності;

2. Членство України у СОТ вимагатиме скасування багатьох положень, закріплених у чинних програмах субсидування окремих галузей, які суперечать нормам СОТ;

3. Вітчизняні виробники в окремих випадках можуть виявитися неготовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств;

4. Скорочення виробництва неконкурентоспроможних вітчизняних підприємств та галузей;

5. Запровадження правил СОТ у сфері ліцензування, стандартизації та сертифікації потребує суттєвих витрат для розробки та впровадження нових інститутів і механізмів здійснення таких процедур [3, с. 23].

Отже, у вступі України до СОТ є позитивні і негативні риси. Однак Україна отримала значно більше позитивних переваг від членства в СОТ, ніж негативних. Але реалізація потенційних переваг потребує змін адміністративного характеру, реформ податкової системи, додаткових витрат держави на реструктуризацію та реорганізацію підприємств.

Список використаних джерел

1. Бураковський, І. О.Вступ України до СОТ: як правильно оцінити наслідки [Текст] / І. О. Бураковський // Економічний часопис XXI ст. – 2010. – № 7/8. – С. 6-12.

2. Клименко, І. В. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період / І. В. Клименко, О.А . Федірко, І. В. Ус. – К. : НІСД, 2011. – 72 с .

3. Кобута, І. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань [Текст] / І. Кобута, В. Жигадло, Т. Лужанська. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 80 с.

Повержук У.-Ю.М., аспірант
Науковий керівник - Зибарева О.В., д.е.н., доцент
Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ „ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА" В ІНОЗЕМНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Визначення поняття потенціалу підприємства має важливе наукове та практичне значення, оскільки уявлення про його зміст визначає певний підхід до його оцінки, вимірювання, планування та управління ним.

Дослідження показало, що при трактуванні змісту поняття "потенціал підприємства" українські та російські вчені найчастіше використовують такі поняття, як "можливості" (Герасимчук Г.В., Гавва В.Н., Добикіна О.К., Колена Н.В., Краснокутська Н.С., Отенко І.П., Россоха В.В., Тарасюк Г.М., Терещенко Е.Ю., Марченко С.В., Федонін О.С., Хомяков В.І.),

“ресурси” та “засоби” (Абалкін О.І., Архангельський В.М., Бурлака О.В., Вейц В.І., Воронкова А.Е., Калінеску Т.В., Клейнер Г.Б., Лукінов І.І., Рєпіна І.М., Россоха В.В., Шумська С.С., Добикіна О.К., Догадайло Я.В., Хомяков В.І., Шинкаренко В.Г.) підприємства, що використовуються для досягнення максимально можливого обсягу виробництва матеріальних благ і послуг (Донець Ю.Ю., Лапін Є.В.).

Проблемою дослідження іноземних джерел виступає те, що зарубіжні вчені та науковці не використовують поняття “potential” в тому ж розумінні, що й українські та російські вчені. Розбіжність термінології створює проблеми для дослідження та впровадження іноземного досвіду в діяльність вітчизняних підприємств.

Булут З.А. зазначає, що планування потужності (потенціалу) підприємства розпочинається з моменту створення підприємства. Цей процес включає в себе: визначення поточного та оцінку майбутнього рівнів потужності (потенціалу); визначення факторів, які можуть вплинути на нього; оцінку фінансових, економічних і технологічних показників; вибір потужності, що відповідає цілям підприємства [4].

Здійснимо аналіз використання іноземних термінів в дослідженні поняття “потенціал підприємства” в табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз зарубіжних джерел у визначенні поняття “потенціал”

Поняття іноземною мовою	Визначення
Capacity (потужність, здатність, потенціал)	Потенціал (потужність) підприємства являє собою певну кількість товарів, які здатне виробляти підприємство; кількість пасажирів, яку може перевезти паром; кількість годин роботи працівника; кількість одиниць продукції, вироблених устаткуванням тощо [2, с. 223]. Потенціал (потужність) підприємства є мірою виробничих можливостей компанії. Поняття може бути визначене як обсяг виробництва, який може бути досягнутий протягом певного періоду, або фактори виробництва, що використовуються підприємством [3]. Потенціал (потужність) – це максимальний обсяг продукції, що може виготовити підприємство чи економіка за допомогою свого обладнання, робітників, капіталу та інших ресурсів [1, с. 47].
Capabilities, Business Capability (можливості, особливості)	Бізнес-можливості – це вираження потужності підприємства, наявних матеріалів, яких потребує організація для виконання своїх основних функцій [5]. Бізнес-можливості визначають здатність організації успішно проводити унікальну бізнес-діяльність [4]. Бізнес-можливості – це фундаментальна абстракція для опису бізнес-вимог, а також можливостей процесів та / або систем. Бізнес-можливості описують те, що підприємство робить, а не те як воно це робить. Можливості забезпечують потенціал організації досягати бажаний результат [10]. Бізнес-можливості – це особлива здатність або можливість, якою може володіти підприємство з метою досягнення певного результату [9].
Potential (можливий, потенціальний, потенціал)	Можливість, потенція – приховані здібності, які можуть або не можуть бути використані; інвестиції, які мають потенціал до зростання [4]. Потенціал зазвичай використовується в трактуванні нереалізованих здібностей. Цей термін описує речі, які можуть бути змінені, починаючи від вивільнення енергії в об'єкті до реалізації здібностей людини [1312]. Потенціал – це можливість, яка ще не існує. Це або вроджена здатність, або можливість для зростання, розвитку та майбутнього успіху. Це ймовірність події, що може трапитися в результаті певних умов [11].

Продовження табл. 1

Economic potential (економічний потенціал)	Економічний потенціал визначається кількістю трудових ресурсів та якістю їх професійної підготовки; обсягом виробничих потужностей промислових і будівельних організацій; виробничих потужностей сільського господарства, транспортних засобів; розвитком галузей невиробничої сфери; досягненнями в галузі науки і техніки; розвіданими родовищами корисних копалин; іншими словами, елементами, які у своїй сукупності становлять продуктивні сили суспільства [7].

Бачимо, що в іноземній літературі поняття “потенціал” тісно переплетене з поняттям “потужність” підприємства та “бізнес-можливість”.

В той же час, поняття економічного потенціалу вживається у значенні наявності в держави факторів, що призведуть до її економічного зростання та не застосовується для господарюючих суб’єктів.

Згідно з дослідженнями Махмуда Текіна, підприємство повинне досягнути такого рівня потенціалу (потужності), щоб бути здатним реагувати на зміни таких факторів господарської діяльності, як попит, фінансові ресурси, місце розташування підприємства, технічні засоби та устаткування, кількість відпрацьованих годин, управління підприємством, витрати і технології. Вибір оптимального потенціалу може бути здійснений за допомогою наступних кроків [2, с. 250]:

– визначення економічного потенціалу;
– визначення кількості економічних зрушень;
– визначення виробничої потужності устаткування;
– визначення обсягу використання ресурсів, напівфабрикатів, витратних матеріалів, які були придбані з метою виробництва готової продукції;
– підготовка плану зростання потенціалу відповідно до впровадження нових технологічних розробок з метою запобігання надзвичайних ситуацій.

Також науковці розглядають поняття виробничої потужності (потенціалу) підприємства в розумінні обсягу виробництва, що підприємство здатне реалізувати, раціонально використовуючи доступні виробничі фактори протягом певного періоду часу [7].

Отже, відповідно до основних підходів українських та російських вчених термін “потенціал підприємства” розглядається як наявні ресурси якими володіє підприємство, максимальний обсяг виробництва, а також як сукупність можливостей для досягнення певної мети. В іноземній літературі єдиного поняття немає і воно розглядається як узагальнене поняття “бізнес-можливість” та “потужність” підприємства.

Список використаних джерел

1. Bishop, Matthew (2009), *The Economist: Economics: An A-Z Guide (Economist a-Z Guide)*, Profile Books Ltd, London, 278 p.
2. Tekin, M. (2012), *Üretim Yönetimi*, Konya, Günay Ofset, S.223-253.
3. Üreten, Sevinç (1999), Üretim/İşlemler Yönetimi (Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri), Ankara, s. 287.
4. Bulut, Zeki Atıl (2004). “İşletmeler Açısından Kapasite Planlaması ve Kapasite Planlamasına Etki Eden Faktörler”, *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 80, Ağustos, available at: http://www.mevzuatdergisi.com/2004/08a/06.htm.
5. Denman, James (2011), Business Capability Definition, available at: http://searchsoa.techtarget.com/definition/business-capability.
6. Dictionary, available at: http://dictionary.reference.com/browse/potential

7. Güneçıkan, Ö. (2008) *Kapasite Planlaması ve Optimim Stok Kontrolü Yönetimi*, Kahramanmaraş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, available at: http://kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00834/Okkes_gunecikan_proje.pdf.

8. Farlex, The Free Dictionary, available at: http://encyclopedia2. thefreedictionary.com/Economic+Potential.

9. Homann, Ulrich (2006), A Business-Oriented Foundation for Service Orientation, available at: https://msdn.microsoft.com/en-us/library/aa479368.aspx.

10.Rosen, Mike (2006), Business Processes Start with Capabilities, available at: http://www.bptrends.com/publicationfiles/12-07-10-COL-BPM%20&%20SOA--BusProcesses%20begin%20with%20Capabilities%201003%20v01--Rosen.pdf.

11.The Free Dictionary, available at: http://thefreedictionary.com/ potential

12.Ulrich Kalex (2011), Business Capability Management: Your Key to the Business Board Room, available at: http://www.opengroup.org/johannesburg2011/Ulrich%20Kalex%20-%20Business%20Capability%20Management.pdf.

13.Onasanya, D. Making most of your currently unrealized ability to achieve the best result, available at: http://www.academia.edu/11672739/making_most _of_your_currently_unrealized_ ability_to.

Покотильська Н.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Сучасний європейський вибір України на шляху її інтеграції в високотехнологічне конкурентне середовище вимагає вирішення проблем залучення інвестиційних ресурсів, забезпечення їх раціонального використання та стимулювання інноваційної активності в усіх сферах діяльності [1].

Інноваційна діяльність є одним з найважливіших чинників економічного розвитку держави та її регіонів, покращення добробуту населення і необхідною умовою посилення конкурентних позицій підприємств АПК.

Так, Амоша О.І. стверджує, що інноваційна діяльність – це складна динамічна система дії і взаємодії разноманітних методів, факторів і органів управління, які займаються науковими дослідженнями, створенням нових видів продукції, удосконаленням устаткування і засобів праці, технологічних процесів і форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки, техніки; плануванням, фінансуванням і координацією науково-технічного прогресу; удосконаленням економічних важелів і стимулів; розробкою системи мір по регулюванню комплексу взаємообумовлених заходів, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку науково – технічного прогресу і підвищення його соціально – економічної ефективності.

Найпоширенішою є думка, що інноваційна діяльність вимагає залучення лише

фінансових ресурсів, тобто фінансування інноваційної діяльності – це лише грошові відносини з іншими суб'єктами господарювання та банками з оплати науково-технічної продукції, контрагентських робіт, поставок спецобладнання, матеріалів і комплектуючих, розрахунків із замовниками, трудовими колективами та державними органами управління. Інші вчені слушно зазначають, що здійснення інноваційної діяльності вимагає залучення не лише коштів у безпосередньо грошовому вимірі, а й інших ресурсів – у вигляді основних та оборотних засобів, майнових прав і нематеріальних активів, кредитів, позик та застав (боргових зобов'язань), прав на землеволодіння й землекористування тощо [2].

Вітчизняний аграрний сектор має значний земельний та трудовий потенціал, але його ефективна реалізація потребує зміцнення матеріально-технічної бази, заміни діючих ресурсо та трудомістких технологій на матеріало, енерго- та трудозберігаючі [3]. Лише активізація інноваційних процесів та економічного розвитку зможе забезпечити формування ефективного, ресурсозберігаючого, екологобезпечного, наукоємного сільського господарства, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та вивести країну на провідні позиції на зовнішніх аграрних ринках.

Нажаль, сьогодні Україна знаходиться в кризових умовах та обмежених інвестиційних ресурсах. Така ситуація потребує чіткого визначення перспектив і напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору.

Вітчизняне сільське господарство має низькі показники продуктивності та ресурсовіддачі порівняно з агровиробництвом розвинених країн. Це свідчить про обмежене та неефективне використання існуючого потенціалу, недостатність упровадження новітніх технологій і ресурсів, а відтак – про низькі показники інноваційної діяльності [3]. Крім того, важливими проблемами є: відсутність чіткої законодавчої бази, що створила б умови для регулювання взаємовідносин між суб'єктами, які здійснюють діяльність у АПК; нестача та відсутність доступу до недорогих кредитних ресурсів; застосування фізично та морально застарілих основних засобів; низький рівень інформаційної обізнаності в сучасних наукових світових надбаннях у сфері аграрного виробництва; відсутність реальної державної підтримки та регулювання; низька матеріальна зацікавленість працівників аграрної сфери; відсутність розвитку інфраструктури села.

Отже, основними стримуючими факторами розвитку інноваційної діяльності є: низький рівень державного фінансування; нестача власних коштів підприємств; низька інвестиційна активність вітчизняних та зарубіжних інвесторів; недосконалість законодавчої бази; політична нестабільність; відсутність стимулювання вітчизняних підприємств до впровадження науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та реалізації їх результатів; послаблення науки та виробництва [4].

Зазначені фактори досить негативно впливають на діяльність сучасних агропромислових підприємств України, проявляючись у зростанні вартості агропромислової продукції, зниженні її якості. При таких умовах без активізації інвестування в інноваційну діяльність сучасних агропромислових підприємств є неможливим їх розвиток та підвищення конкурентоспроможності.

Сільське господарство для України є стратегічною економічною галуззю, а тому, може бути найбільш привабливим для упровадження новітніх технологій та засобів виробництва. Однак, слід пам'ятати, що інноваційна діяльність в аграрному секторі має певні особливості, пов'язані із його специфікою, а саме: сезонністю виробництва, що насамперед пов'язано з

природно-кліматичними умовами, підвищеними ризиками, наявністю живих організмів, тощо. Інноваційний процес у сільському господарстві порівняно з іншими галузями характеризується тривалішими строками розробки та впровадження інновацій. Інноваційні дослідження потребують щорічного фінансування та всебічної державної підтримки.

Для ефективного розвитку нашої держави необхідним є формування дієвих механізмів активізації інноваційних процесів в підприємствах АПК орієнтованих на довготривалу перспективу та успіх, зокрема:

- сприяти формуванню належного правового середовища для розвитку інноваційної діяльності, підвищення мотивації до високопродуктивної і високоякісної діяльності шляхом внесення змін до податкового і митного законодавства;
- визначення обсягу і забезпечення достатнього фінансування інноваційних процесів.

Малим підприємствам необхідно передбачити пільгові кредити на технологічні нововведення та дотації для наукових досліджень або розробку нової технології при виготовленні продукції.

Необхідно розробити систему заходів з активізації інвестиційної діяльності комерційних банків, їх зацікавлення у довгостроковому кредитуванні.

Важливим фактором для активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки є також забезпечення високого рівня професійної підготовки спеціалістів та працівників АПК, поєднання науки з виробництвом.

Отже, реалізація заходів спрямованих на інноваційний шлях розвитку може забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання держави, вирішення соціальних проблем, зміцнення національної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності і підвищення експортного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Покотильська, Н.В. Проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств України в сучасних умовах [Текст] / Н. В. Покотильська // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 22.(2). – С. 176–180.

2. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nikolaychuk.at.ua/news/2010-11-17-52 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Калачова, І.В. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств: перешкоди та напрями розвитку [Текст] / І. В. Калачова, О. В. Шубравська, К. О. Прокопенко // Статистика України : Науково-інформаційний журнал. - 2013. - № 1. - С. 10-16

4. Амоша, О. Інноваційний шлях розвитку України : проблеми та рішення [Текст] / О. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28–32.

Полторак А. С., к. е. н., викладач кафедри обліку та оподаткування,
Ніколайцева О. В., студентка
Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проблема побудови ефективної податкової системи є однією із найбільш актуальних у процесі розвитку ринкових відносин в Україні та інтегрування української економіки до світового ринку. Вивченню питань, що стосуються формування ефективних податкових систем, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних науковців, зокрема І. Барановського, В. Буряковського, А. Вагнера, В. Вишневського, В. Гейця, Ю. Іванова та інших.

Оскільки податкові системи різних країн формувалися під впливом різних економічних, політичних та соціальних умов, це пояснює їхню специфіку і, в свою чергу, зумовлює ту обставину, що в різних країнах ведеться постійний пошук взаємоузгоджених оптимальних рішень у сфері оподаткування [1].

Українська податкова система є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, але й у глобальному порівнянні, хоча вона формувалася на принципах та засадах європейського та світового досвіду. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні.

Бажання реформувати вітчизняну податкову систему було першочерговим завданням кожного уряду. У грудні 2014 року Верховна Рада України прийняла пакет законів про податкову реформу в Україні. Відповідно до останніх кардинальних змін в законодавстві виникли нові правила адміністрування вітчизняних податків та зборів, а саме [2]:

1. Впроваджено систему електронного адміністрування податку на додану вартість: з 1 лютого до 1 липня 2015 року – у тестовому режимі; з 1 липня 2015 року – на постійній основі. Дана система діє за допомогою електронних рахунків платників податку на додану вартість. Відкриття та обслуговування електронних рахунків Державною казначейською службою України здійснюється на безоплатній основі. Інформація про рух коштів на електронних рахунках платникам податку надається Державною фіскальною службою України за відповідним запитом платника на безоплатній основі без обмеження кількості запитів та у часі.

2. Введено податок на нерухомість. Ставка податку на нерухомість, яку встановлюють відповідні місцеві ради, у 2015 році складає не більш ніж 24,36 грн/кв.м (2% від мінімальної заробітної плати на початок року) та не залежить від ринкової вартості об’єкта. Законом встановлено пільги на сплату податку, згідно з якими база оподаткування житлової нерухомості зменшується для власників квартир на 60 кв. м, а для власників будівель – на 120 кв. м, для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток, – на 180 кв. м.

3. Платниками транспортного податку з 01.01.2015 року є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі, які використовувалися до 5 років з об’ємом циліндрів двигуна

понад 3000 куб. см. Ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25000 грн за кожен легковий автомобіль.

4. Суттєвих змін зазнала і спрощена система оподаткування. З 1 січня 2015 року замість 6 груп платників єдиного податку залишилося всього 4 групи. Групи платників єдиного податку з 3-ї по 6-ту (фізичні та юридичні особи) об'єднано в одну єдину групу – 3 групу платників єдиного податку. Перехід груп платників єдиного податку (групи 3–6) до оновленої групи відбулось автоматично. Так, платники єдиного податку груп 3–6, які перебували на обліку в контролюючих органах до 1 січня 2015 року, з 1 січня 2015 року вважаються платниками єдиного податку 3-ї групи.

5. Адміністрування податку на прибуток теж відбувається за новими правилами. Замість вже звичного порядку ведення окремого податкового обліку запроваджено принципово новий порядок, який ґрунтується на визначенні фінансового результату (прибутку до оподаткування) за даними бухгалтерського обліку та його подальшого коригування на обмежений перелік визначених законом податкових різниць.

Згідно з презентацією податкової реформи на Національній раді реформ, основними принципами якої визначено простоту, прозорість та справедливість, пропонується встановити на єдиному рівні в 20 % ставки єдиного соціального внеску (зараз в більшості випадків від 36 % до 40 % плюс 3,6 % з працівника), податку на доходи фізичних осіб (зараз 15% і 20%), податку на прибуток (зараз 18 %) і ПДВ (зараз 20 %, для ліків – 7 %). Крім того Міністерство фінансів України пропонує з 2018 року об'єднати єдиний соціальний внесок та податок на доходи фізичних осіб і знизити цей загальний податок на зарплату до 20 %.

На нашу думку, податкова система повинна бути зрозумілою, легкою в адмініструванні, адаптованою до сучасних вимог, мати необхідні складові, які стимулюватимуть український бізнес. На засіданні Національній раді реформ не були висвітлені окремі дискусійні моменти, в т. ч. ймовірне скасування пільгової ставки ПДВ на ліки, внаслідок чого очікується їх значне подорожчання.

Список використаних джерел

1. Аврамкіна, І. О. Перспективи використання Україною міжнародного досвіду у частині розбудови ефективної системи оподаткування / І. О. Аврамкіна, В. Г. Курасов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.asta.edu.ua(дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Податковий кодекс України [Текст] : офіц.текст : за станом на 20.09.2015р. / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – С.112. – Доступно також з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 11.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. : укр. версія / Державна фіскальна служба України. — Текст. і граф. дані. — К. : ДФСУ, 2015. – Режим доступу: www.dp.sfs.gov.ua (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Пріхно І.М., к.е.н., доцент кафедри фінансів
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РЕЗЕРВАМИ

Враховуючи реалії сьогодення, вкрай необхідним є прискорення розвитку страхових компаній. Як свідчить практика зарубіжних країн, страховики мають здатність акумулювати значні фінансові ресурси та здійснювати активну інвестиційну політику. Однією з першочергових вимог до страхової компанії є формування страхових резервів, що спричинено зосередженням у страховій компанії майнових інтересів значної кількості страхувальників.

Проблемам формування страхових резервів присвячена значна кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, в т.ч.: В. Базилевича, Л. Матвійчука, С. Осадця, В. Плиса, Р. Островерхої. Але, зважаючи на те, що діяльність страхових компаній не достатньо розвинена на фінансовому ринку України, залишається актуальним подальше дослідження проблеми управління страховими резервами.

Страхові резерви – це грошові кошти, що утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестрахування) [1].

Необхідність формування страхових резервів спричинена специфічною діяльністю страховиків, які спочатку акумулюють грошові кошти у вигляді страхових премій, а потім, у випадку настання страхового випадку, виплачують грошові суми у вигляді страхового відшкодування. Зауважимо, що між моментом акумулювання грошових коштів і між моментом виплати страхового відшкодування проходить певний проміжок часу, що дає можливість страховикові примножувати залучені грошові кошти, вкладаючи їх у високоліквідні фінансові активи. Але, оскільки настання страхового випадку є непередбачуваним, тому страхова компанія обов’язково повинна мати певний запас грошових коштів (страховий резерв), щоб у будь-який момент виконати умови договору щодо виплати страхового відшкодування.

Страхові резерви поділяються на технічні резерви (основні: резерви незароблених премій; резерви заявлених, але не виплачених збитків; резерви збитків, які виникли, але не заявлені і додаткові: резерви катастроф; резерви коливань збитковості) і резерви із страхування життя (резерви довгострокових зобов’язань (математичні резерви); резерви належних виплат страхових сум).

Страхові резерви в Україні зросли з 12577,6 млн. грн. на кінець 2012 р. до 14435,7 млн. грн. на кінець 2013 р., тобто на 14,8 %, і до 15828,0 млн. грн. на кінець 2014 р., тобто на 9,6 % у порівнянні з аналогічною датою 2013 р.

При цьому технічні страхові резерви становили 74,4 % станом на 31.12.2012 р., а станом на 31.12.2014 р. їх частка зменшилася до 66,5 %. В абсолютному ж вираженні відбулося збільшення технічних резервів з 9355,0 млн. грн. наприкінці 2012 р. до 10522,0 млн. грн. наприкінці 2014 р., тобто на 1167 млн. грн. (на 12,5 %).

Відповідно резерви із страхування життя зросли з 3222,6 млн. грн. станом на 31.12.2012 р. до 5306,0 млн. грн. станом на 31.12.2014 р., тобто на 2083,4 млн. грн. (на

64,6 %). А по структурі частка резервів із страхування життя зросла з 25,6 % до 33,5 % (на 7,9 відсоткових пунктів) [2].

З метою ефективного управління процесом формування страхових резервів вітчизняним страховим компаніям необхідно використовувати інноваційну модель управління страховими резервами, яку розроблено на основі системи управління страховими резервами [3, с. 9].

Удосконалена модель складається з чотирьох блоків.

Основним завданням Блоку 1 є управління акумуляцією грошових коштів, а саме: накопичення грошових коштів, вибір методики розрахунку страхових резервів, формування страхових резервів.

Основним завданням Блоку 2 є управління ризиками, зокрема запобігання виникненню або мінімізація внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Основним завданням Блоку 3 є управління інвестуванням страхових резервів – проведення страховиком зваженої, ефективної інвестиційної політики.

Основним завданням Блоку 4 є управління процесом контролю за формуванням і використанням страхових резервів з метою забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.

Таким чином, страхові компанії формують страхові резерви, які мають суто цільове призначення – виплата суми страхового відшкодування у випадку настання страхового випадку. Кожному виду страхових резервів притаманна власна методика чи декілька методик їх формування. Формування страхових резервів є для страхувальника певною гарантією повернення йому суми відшкодування і для страховика гарантією спроможності виконати умови страхового договору.

Список використаних джерел

1. Матвійчук, Л.О. Методичні підходи до формування та обліку страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя / Л.О. Матвійчук // Вісник Дніпропетровського університету : Серія „Економіка” : Наукове видання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vestnikdnu.com.ua/archive/201374/230-234.htm (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік // ФОРИНШУРЕР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://forinsurer.com/files/file00552.pdf (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Рабий, О.С. Управління страховими резервами страховика [Текст] / О.С. Рабий // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Одеса, 2006. – 21 с.

Прокопчук Л.М., к.е.н., в.о. доцента кафедри
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Камянець-Подільський, Україна

РИНКОВА МОДЕЛЬ ТА МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Досить часто під корпоративним управлінням розуміють загальний менеджмент, стратегічне управління організацією та ін. Разом з тим, важливо розділяти поняття корпоративний менеджмент (corporate management) і корпоративне управління (corporate governance). Під першим терміном мається на увазі діяльність професійних фахівців в ході проведення ділових операцій. Іншими словами, менеджмент зосереджений на механізмах ведення бізнесу. Друге поняття набагато ширше: воно означає взаємодію безлічі осіб і організацій, які мають відношення до найрізноманітніших аспектів функціонування фірми. Корпоративне управління знаходиться на більш високому рівні керівництва компанією, ніж менеджмент. Перетин функцій корпоративного управління та менеджменту має місце тільки при розробці стратегії розвитку компанії [1].

Зокрема, має місце, коли деякі вчені в систему корпоративного управління включають традиційні функції регуляторного менеджменту (планування, організацію, мотивацію і контроль), управління організаційними змінами і врегулювання взаємовідносин між власниками бізнесу і топ-менеджерами [2].

Відомо, що корпоративне управління - це один з ключових інструментів забезпечення захисту прав власника. Крім інформування акціонерів та підзвітності, корпоративне управління включає в себе кодекс корпоративного управління / поведінки; зрозумілу структуру акціонерного капіталу; захист прав міноритарних акціонерів; чіткий розподіл повноважень між органами управління.

Всі вищезазначені чинники утворюють певну модель системи корпоративного управління, формування якої залежить, по-перше, від національних особливостей, що склалися, а по-друге, від внутрішньо-корпоративної політики, обраної на мікрорівні. Це призводить не тільки до істотних відмінностей у поведінці корпорації, а й відповідно впливає на формування системи корпоративних відносин у країні [3].

Модель корпоративного управління - це система управління певного типу, яка представляє собою певний склад органів управління акціонерного товариства з особливими взаємозв'язками, визначеної підзвітністю, в якій втілюється певний перелік повноважень і відповідальності. Хоча структура управління акціонерним товариством в кожній країні має специфічні особливості, разом з тим існує багато спільних рис корпоративного управління [4], що дозволяє виділити дві основні моделі корпоративного управління: англо-американську і континентально-європейську.

Особливості тієї чи іншої моделі корпоративного управління обумовлюються специфікою взаємин між двома середовищами – корпоративного та інституційного.

Підхід до корпоративного управління, заснований на використанні ринкової моделі (також відомої як англо-американська модель), формувався в умовах корпоративного середовища, для якої були характерні висока ступінь розосередження акціонерної власності, висока емісійна активність, розвинений ринок прямих інвестицій (private equity),

наявність великих і активних інституційних елементів.

Підхід до корпоративного управління, заснований на моделі контролю, істотним чином відрізняється від ринкового. Характерне, для цієї моделі, інституційне середовище, характеризується концентрацією великих пакетів акцій в руках вузького кола інвесторів (окремих осіб, кланів чи держави), низьким ступенем ліквідності ринків капіталу і значною часткою інвестицій, залучених або з так званих «родинних» банків, або з державного сектора (рис. 1).

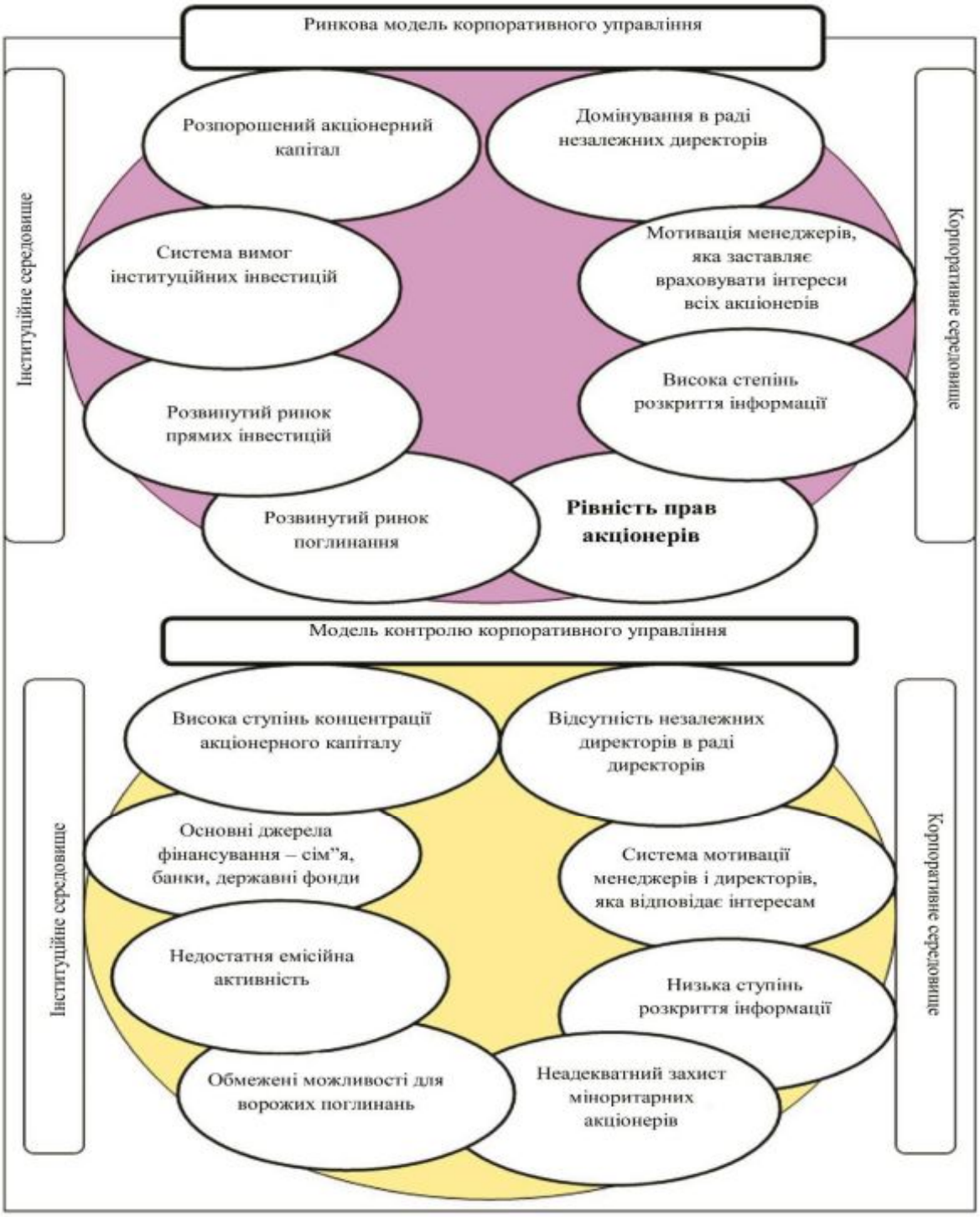

Рис. 1. **Складові елементи моделей корпоративного управління**

Необхідно вказати, що з двох моделей корпоративного управління інвестори в цілому віддають перевагу ринковій моделі, але це не означає, що вона свідомо краще моделі контролю. Насправді важливо, щоб використовувана модель корпоративного управління відповідала особливостям конкретного регіону, країни або навіть компанії. Завершуючи огляд основних систем корпоративного управління, слід підкреслити, що жодна з них не має абсолютної першості - кожна має як переваги, так і недоліки, тому при визначенні пріоритетів розвитку вітчизняної моделі не можна обійтися без своєрідного «змішування» позитивних рис і характеристик, або з так званих «родинних» банків, або з державного сектора

У висновку необхідно підкреслити, що структурна модель корпоративного управління в державах СНД знаходиться на стадії становлення, її сучасний стан не дає можливості навіть з великими припущеннями оцінювати її тяжіння до будь-яких класичних зразків. Таким чином, проблема приватизованого сектору вітчизняної економіки полягає в тому, що вихідна структура корпоративної власності не передбачала концентрованої власності в руках зовнішніх акціонерів-аутсайдерів, здатних фінансувати зростання і стати ефективними власниками.

Список використаних джерел

1. Карапетян, Д . Корпоративне управління: основні поняття і результати дослідницької практики [Текст] / Карапетян, Д., Грачова, М. // Управління компанією. – 2004. – № 1.
2. Калин, А.А. Корпоративное управление: реалии и перспективы формирования российской модели 2002 [Текст] / А.А.Калин // www.iet.ru (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.
3. Пестрецова, О. Как обеспечить эффективность корпоративного управления [Текст] / О.Пестрецова // www.iet.ru (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.
4. Розвиток корпоративізму і корпоративних відносин в економіці України [Текст] / За ред. член-кор. НАН України В.І. Голікова. – К. : Ін-т екон. прогнозування, 2002. – 304 с.
5. Блюмгардт, А. Моделі корпоративного управління. – К. : Наук думка, 2003. – 380 с.

Радченко О.Д., к.е.н., провідний науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ДЛЯ АГРАРІЇВ УКРАЇНИ

Державна підтримка фінансових послуг спрямовується на розвиток організаційних форм аграрних підприємств, у тому числі дрібного приватного бізнесу, створення умов для інтеграції, зокрема розвитку кооперації, вирівнювання умов збуту через розширення мережі оптових ринків, проведення інших заходів підтримки – поліпшення якості взаємовідносин з фінансово-кредитною системою, розширення доступу суб’єктів аграрного бізнесу до ринку фінансових ресурсів.

Дослідниками процесу формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств за державною підтримкою є М.Я. Дем'яненко, А.Д. Діброва, О.М. Бородіна, Л.Д. Тулуш [4], Ю.О. Лупенко, а облікові аспекти частково висвітлені В.М. Жук, Н.І. Коваль [3] тощо. Проте постає проблема пошуку нових джерел і механізмів підтримки доходів сільгоспвиробників, що і зумовлює актуальність і необхідність дослідження.

Із загального переліку фінансових послуг, регульованого нормативними актами, зокрема Законом про фінансові ринки, для аграрного сектору характерні: фінансовий лізинг; надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; надання гарантій та поручительств; факторинг; послуги у сфері страхування; банківські та інші фінансові послуги. До них, на нашу думку, можна віднести також аграрні розписки, які Світовий банк позиціонує як альтернативне джерело фінансування галузі. Наразі профільне міністерство поширює досвід пілотного проекту з впровадження аграрних розписок, за підтримки Світового банку та SECO. За звітом, у 2014 році «оформлено 10 аграрних розписок на загальну суму близько 40 млн грн, до проекту долучилось більше 470 агровиробників» [1].

Бюджетна підтримка фінансування послуг, відповідно до класифікації ОЕСР для ЄС, включає виплати на наукові дослідження, аграрну освіту, заходи забезпечення продовольчої безпеки, підтримку інфраструктури. Ці видатки не пов'язані з обсягом виробництва і їх фінансування не обмежується правилами СОТ.

На даний час на Україні сформувався інструментарій підтримки, який характеризує спрямованість бюджетного фінансування на платежі підтримки виробництва та на фінансування послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Структура програм підтримки аграрного сектору, 2010-2015 **рр**., %

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Видатки на апарат МАПіП, млн грн	5350,9	7195,162	7036,031	4761,358	3322,701	880,873
Платежі на підтримку виробництва	28,6	47,6	39,2	38,1	30,0	70,0
Фінансування інших видатків та послуг	71,4	52,4	60,8	61,9	70,0	30,0

** - планові показники*

Джерело: [2; Закони Про Держаний бюджет на відповідні роки].

У складову напряму фінансування послуг нами включено програми аграрної науки і освіти, витрати Аграрного фонду та ін. У структурі видатків апарату МАПіП їх частка значна – до 70% у окремі роки, але у бюджеті на 2015 рік скоротилась до 30%, (у першому затвердженому варіанті було 57%), оскільки уряд додатково виділив 300,0 млн грн на кредитування галузі в період посівної кампанії і ці корективи змінили структуру видатків на користь платежів на підтримку виробництва.

Таким чином, у аграрному бюджеті проявляється тенденція зміщення виплат з підтримки виробництва на підтримку надання послуг, які у структурі видатків займають все більшу частку, але тенденція не підтримується через брак бюджетних коштів з 2015 року.

Зокрема, у 2015 році загальні видатки на профільне міністерство, в порівнянні з планом 2014 року ледь сягають ¼ фінансування. Безпосередньо на МАПіП передбачено 2,44 млрд грн, проти 6,67 млрд грн, закладених у бюджеті 2014 року. А до середнього значення планів бюджету за 2012-2014 рр. поточний бюджет не досягає і 20%.

У структурі видатків бюджету 2015 року [2] найбільшу питому вагу займає фінансова

підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів – 300 млн грн, яку за 3 квартали профінансовано на 52 млн грн (17%) та програмам забезпечення цінового регулювання (діяльності та витрат Аграрного фонду) у обсязі 116,13 млн грн, профінансованого за 3 квартали на 27%.

Крім прямих видатків, у 2015 році передбачається надання кредитів за бюджетною програмою "Формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників" за спеціальним фондом у сумі 1,4 млрд грн. Таку саме суму передбачав і бюджет на 2014 рік. Також передбачена програма кредитування фермерів на суму 25,6 млн грн.

Необхідність розбудови системи державної підтримки фінансових послуг зумовлена потребами стабілізації виробництва та доходів у аграрному секторі економіки. Важливим напрямом державної підтримки є формування ринку фінансових послуг через їх фінансування чи дотування.

У фінансовому забезпеченні важливу роль має відігравати розширення фінансово-кредитного ринку, вдосконалення фінансової інфраструктури, їх аграрна спрямованість, створення кооперативних банків, підтримка розвитку кредитних спілок, розвиток страхового аграрного бізнесу, гарантійних та інших фінансових установ.

Частково вимоги по підвищенню ефективності уже враховуються - розробляється Державна програма розвитку аграрного сектора економіки до 2020 року, у якій обґрунтовано механізм та інструментарій формування цілісної системи бюджетних програм, спрямованих на забезпечення розширення спектру та доступності фінансових послуг для сільськогосподарських товаровиробників. Визначено необхідність формування таких програм, шляхом фінансування поточної господарської діяльності, розширення кредитних, лізингових та страхових і фондових важелів (інструментів).

Загалом, розвиток ринку фінансових послуг є ключовим елементом аграрних реформ в Україні. Механізм його функціонування передбачає врахування типів та організаційних форм господарюючих суб’єктів, зміни в земельних відносинах, новаціях у оподаткуванні аграрного сектору, цілей бюджетної підтримки товаровиробників та заходів щодо регулювання продовольчої безпеки.

Список використаних джерел

1. Аграрні розписки Мінагрополітики сприятимуть економічному зростанню сільського господарства України. - Світовий банк [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/node/18790 (дата звернення : 23.10.2015). – Назва з екрану.

2. Державне казначейство України [Електронний ресурс] : – Режим доступу: http://treasury.gov.ua/main/uk/index (дата звернення: 24.10.2015). – Назва з екрану.

3. Коваль, Н.І. Облікове забезпечення управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств [Текст] / Н.І. Коваль, О.Д. Радченко. – Вінниця : Видавництво ПП «ТД «Едельвейс і К», 2013. – 302 с.

4. Тулуш, Л. Д. Посилення регулювальних властивостей прямого оподаткування у сфері агропромислового виробництва [Електронний ресурс] / Л. Д. Тулуш // Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка. – 2014. – Вип. 35. – С. 85-93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzuk_2014_35_14.pdf (дата звернення 26.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Ротань Н.В., старший викладач
Одеський національний політехнічний університет
м. Одеса, Україна

ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ, ЯК ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Нова система світогосподарських зв'язків, основою якої є розвинена економіка знань, інтенсивний розвиток науки, техніки та технологій, змушує генерувати нові джерела конкурентних переваг сучасних підприємств. Людський потенціал, знання, інфраструктурні та ринкові активи стають пріоритетом розвитку підприємств. Саме інвестиції у нематеріальні, неявні активи та ефективне їх використання сьогодні є ключовою запорукою конкурентоспроможності підприємства.

Метою дослідження є узагальнення наукових підходів до формування інтелектуального капіталу та побудова моделі діагностики інтелектуального капіталу підприємства.

В умовах ринкової економіки основою успіху підприємства у конкурентній боротьбі є його ресурси та компетенції, як складові інтелектуального капіталу. Саме вони лежать в основі формування конкурентних переваг і забезпечення конкурентоспроможності. Тому процес формування інтелектуального капіталу підприємства слід розглядати, як результат взаємодії його складових.

Питанням формування та функціонування інтелектуального капіталу приділялась увага ще науковцями класичної школи політекономії. На сучасному етапі різні аспекти формування та розвитку інтелектуального капіталу вивчали Д.Белл, Г.Беккер, Є. Брукінг, П.Друкер, Л.Едвінссон, Д.Клейн, Х.Мак-Дональд, М.Мелоун, О.Бутнік-Сиверський, А.Гальчинський, А.Гапоненко, С.Панчишин, А.Чухно, та ін.

Сьогодні наукові підходи до формування інтелектуального капіталу (чи окремих його складових) потребують теоретичного узагальнення та поглибленого аналізу, а також урахування ефективності використання інтелектуального капіталу при оцінюванні конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз результатів наукових досліджень дозволяє стверджувати, що більшість науковців виділяють три основних складових інтелектуального капіталу: людський, структурний та клієнтський (споживчий) капітал. Вважаємо, що у структурі інтелектуального капіталу підприємства доцільно виділяти такі складові: людський капітал, організаційний капітал та капітал взаємодії.

Побудова власної параметричної структури інтелектуального капіталу підприємства надаватиме реальну можливість керівництву на практиці вирішувати цілий ряд проблем, пов'язаних з управлінням інтелектуальним капіталом та його функціями в стратегічному розвитку організації.

Отже, вирішальною умовою ефективності діяльності підприємств є втілення на практиці теоретичних засад формування інтелектуального капіталу.

Ефективно використані інтелектуальні ресурси є запорукою раціонального впровадження та застосування новітніх технологій висококваліфікованими працівниками. Тому вважаємо доцільним проводити діагностику формування інтелектуального капіталу

підприємства за визначеною моделлю, яка складається з таких етапів:

І етап – встановлення мети діагностики (визначення чи є інтелектуальний капітал у підприємства);

ІІ етап – вибір методів дослідження (здійснюється на основі аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища організації);

ІІІ етап – діагностика інтелектуального капіталу (включає формування системи показників, збір та обробку даних);

IV етап – встановлення рівня сформованості інтелектуального капіталу підприємства

V етап – формування конкурентних переваг.

Запропонована модель діагностики формування інтелектуального капіталу є цілком обґрунтованою, бо динамічний розвиток підприємства потребує постійного пошуку альтернативних напрямів та інструментів підвищення ефективності функціонування та конкурентоспроможності.

Отже, в сучасних умовах господарювання підприємствам необхідно впроваджувати низку заходів щодо вдосконалення організації формування та діагностики інтелектуального капіталу. Досягнення конкурентних переваг вирішальним чином залежить від ефективності управління інтелектуальними ресурсами, які формуються, обробляються і використовуються в процесі діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Швиданенко, Г. О. Інтелектуальні ресурси підприємства, які функціонують у зовнішньому середовищі [Текст] / Г. О. Швиданенко, Гусєва І. Ю.// Проблеми економіки. – 2012. – №4. – С. 181–186.

2. Комліченко, О. О. Аналіз сучасних підходів до визначення сутності інтелектуального капіталу [Текст] / О. О. Комліченко, Н. В. Ротань // Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 листоп. – 2012. – Вип. 2.

Салига К.С., д.е.н, доцент кафедри фінансів та обліку, **Золотарьова О.В**., к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку, **Мартиненко П.Ю**., студентка магістеріуму
Дніпродзержинський державний технічний університет,
м. Дніпродзержинськ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Найчастіше кредитна політика банку розрізняється за типами як обережна (консервативна), помірна чи агресивна (ризикова). Особливості цих типів зведено в таблицю 1.

Таблиця 1

Особливості різних типів кредитної політики банку

Тип кредитної політики банку	Пріоритети	Ознаки і специфіка реалізації
Обережна (консервативна)	Пріоритет – надавати перевагу жорсткому контролю за рівнем кредитного ризику. Така політика характерна для новоствореного банку, або банку, який вже має суттєві проблеми з якістю кредитного портфеля	Превалюють короткострокові кредити, ґрунтовна оцінка кредитоспроможності позичальника та суттєвий перелік умов для надання кредиту; високі відсоткові ставки за кредитами, жорсткі процедури ліквідації проблемної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів банку не більше 30%, банк забезпечує свою прибутковість за рахунок менш ризикованих активних операцій.
Поміркована	Пріоритет підтримання середного рівня ризику, який утримувати фінансову стабільтність банку в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Така політика властива надійним банкам з достатнім досвідом роботи у сфері кредитування.	Превалюють типові (стандартні) умови кредитування, має місце пролонгація та реструктуризації кредитної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів становить 30-50%.
Агресивна (ризикова)	Пріоритет -максимізаціяя доходів від кредитної діяльності та розширення її обсягів, незважаючи на високий рівень кредитного ризику	Превалюють кредити більш ризиковим категоріям позичальникам, охоплюється максимально можлива кількість клієнтів, мають місце довгострокові кредити, невисокі відсоткові ставки, має місце пролонгація боргу. Питома вага кредитів більше, ніж 50% загального обсягу робочих активів

У теперішній час банківські установи зазнають значних збитків саме від кредитної діяльності, адже багато з них проводять занадто ризиковану кредитну політику. Така ситуація обумовлюється політичною та економічною кризою в суспільстві, оскільки значна кількість підприємств і фізичних осіб зазнають проблем в поточній діяльності, не мають змоги вчасно погашати існуючі кредитні зобов'язання перед банками та отримувати нові кредитні ресурси.

В цілому, сучасну кредитну політику вітчизняних комерційних банків дуже впливають

наступні обставини: нерівномірність регіонального розвитку банківської системи; жорстка міжбанківська конкуренція за відсутності значних різниць у відсоткових ставках по депозитах та кредитах приводять до скорочення маржі; високі кредитні ризики та недосконалі методи їх оцінки та управління; нестійка ресурсна база банків внаслідок значного відтоку депозитів; низький рівень фінансової грамотності населення, недосконалість нормативного забезпечення кредитної політики банку; зростання політичних та економічних ризиків, інфляція, що призводить до уповільнення споживання та скорочення кількості платоспроможних позичальників.

Основними негативними проявами сучасної кредитної політики комерційних банків України виступають:

– скорочення обсягів кредитних ресурсів, що свідчить про стагнацію кредитування на фінансовому ринку;

– зростання частки проблемних кредитів через переважно агресивну кредитну політику;

– майже повне припинення надання кредитів на довгостроковій основі;

– концентрація кредитних ресурсів переважно у банках першої групи , яке становить близько 68,61% від загального обсягу наданих кредитів;

– кредити фізичним особам становлять найменшу питому вагу – близько 18% - в кредитному портфелі банків;

– низький рівень кредитних ресурсів в іноземній валюті;

– під час кредитування основна перевага надається торгівлі та промисловості, зменшується частка кредитів на будівництво, транспорт та інфраструктурні сфери економічної діяльності;

– під час формування кредитних ресурсів пріоритетним є кредитування колективних та приватних підприємств недержавної форми власності.

Зважаючи на наведене, пропонуються наступні напрями підвищення ефективності кредитної політики в нинішніх економічних умовах:

- регулярний аналіз стану кредитних відносин з кожним окремим позичальником(з використанням апарату кореляційно-регресійного аналізу, який дозволить відібрати найбільш впливові фактори і кількісно описати їх вплив [1]), що полягає в оцінці змін кредитоспроможності клієнта та визначенні необхідних заходів у разі виникнення проблем, зокрема зміни умов видачі нових кредитів, обмеження подальшого кредитування;

- обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками - категорією позичальників, строковістю кредитів, дохідністю, галузі економіки з використанням інструментарію математичного моделювання [2, с. 29];

- вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням методів економетричного аналізу і, перш за все, методу аналізу стохастичних границь – stochastic frontier analysis, SFA [3, с. 6];

- перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення і нарощення слабкої ресурсної бази банків;

- встановлення жорсткіших вимог до кредитування, які відповідно до Закону Додда-Френка передбачатимуть: скасування винагород і премій для кредитних менеджерів залежно від сум боргу за кредитами, визначення ймовірності повернення боргу позичальником у встановлений термін;, повідомлення позичальників про зміну відсоткових

ставок за 6 місяців до їх зміни [4, с. 11], стимулювання дострокового погашення кредитів;

- посилення контролю за кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком в кожному банку;

- встановлення кількісних нормативів (вимог) до співвідношення вартості застави та розміру кредиту (LTV – Loan to Value ratio), відношення максимальної суми платежу за кредитом до доходу позичальника (PTI – Payment to income) [4, с. 11], мінімальної суми першого платежу за кредитом;

- «очищення» балансів банків від недіючих кредитів [5, с. 26] («токсичних» або проблемних);

- удосконалення кредитних технологій, особливо для позичальників-фізичних осіб, орієнтація на зрозумілі споживачу кредитні продукти, які б не вимагали значних витрат з боку банку,

- своєчасне вивчення цінової чутливості того споживчого сегментта, який обслуговує даний банк, та встановлення обґрунтованої ціни на кредити.

В подальших дослідженнях доцільно більше уваги приділити питанню управління проблемними кредитами банків та методам оцінки й управління кредитних ризиків.

Список використаних джерел

1. Волкова, В.В. Напрями оптимізації структури кредитних ресурсів банків в умовах нестійкого економічного середовища [Текст] / В.В. Волкова, Н.І. Волкова. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vdnuete_2013_4_17%20(2).pdf (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

2. Грушко, В. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку [Текст] / В.Грушко, Т.Іваненко // Вісник НБУ. – №2. – 2014. – С. 28-32.

3. Васюренко О. Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь [Текст] / О.Васюренко, В.Ляшенко, В.Подчесова // Вісник НБУ. – №1. – 2014. – С. 5-11.

4. Науменкова, С. Розвиток кредитування в посткризових умовах [Текст] / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – №1. – С. 3–19.

5. Роль кредита и модернизация деятельности банков в сфере кредитования [Текст] : монография / под ред. О.И. Лаврушина. – М. : КНОРУС, 2012. – 272 с.

Сарана Л.А. к.е.н., доцент
Східноєвропейський університет
м. Черкаси, Україна

ВАРРАНТИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Серед новітніх фінансових засобів фінансування доцільно виділити варранти, як спеціальний вид цінних паперів. В чому причина необхідності впровадження фінансових інновацій. Одна з відповідей – оподаткування і регулювання. Друга – розширення можливостей вибору для інвесторів. Третя причина – їх відносно низька вартість. З'ясуємо суть самого поняття варрант. Варрант - різновид опціону покупця, який випускається емітентом разом із власними привілейованими акціями чи облігаціями та надає його власникові право на придбання простих акцій чи облігацій даного емітента протягом певного періоду часу на заздалегідь узгоджених умовах.

Варранти, як правило, емітуються в пакеті з облігаціями.

Згідно з чинним законодавством, варранти можуть випускатися лише відкритими акціонерними товариствами і тільки в документарній формі. Строк дії варранта не повинен перевищувати одного року, а обсяг базового активу емітента варрантів - 50% обсягу акцій даного емітента, випуск (випуски) яких було зареєстровано.

Варто зазначити, що варранти можуть купуватися та продаватися на ринку окремо від цінних паперів (облігацій), з якими вони були емітовані. У практичній фінансовій діяльності найвідомішими є дві форми варрантів:

1) які дають право на придбання облігацій;

2) які випускаються разом з облігаціями і дають право їх власникам придбати прості акції емітента.

Отже, базовим активом, тобто предметом виконання зобов'язань за варрантом, можуть бути облігації або акції.

Вважаю за потрібне відмітити, що варранти з правом придбання облігацій особливого поширення набули на євроринку капіталів. Вони засвідчують право на придбання в майбутньому однієї або кількох облігацій емітента на умовах, передбачених їх випуском. Прибутковість варрантів залежить від співвідношення між середньою ставкою доходності на ринку капіталів і прибутковістю облігацій.

Щодо варрантів з правом придбання простих акцій, то власник опціону має право придбати прості акції на умовах, передбачених випуском облігацій, у пакеті з якими емітувались варранти. Таким чином трансформації боргу у власність не відбувається: змінюється лише величина статутного капіталу або склад акціонерів.

Емісія облігацій у пакеті з варрантом потребує рішення загальних зборів акціонерів або уповноваженого органу. Акціонери мають переважне право на придбання облігацій з варрантом.

Причини випуску облігацій з варрантом на придбання акцій є здебільшого тими самими, що й випуску конвертованих облігацій. Ціна (або премія) варранта - це величина, яка залежить від прогноз у курсової вартості (базового активу). Премія буде тим вищою, чим довший строк дії варранта і чим більший розмах варіації (рівень коливання) очікуваного курсу акцій протягом цього періоду.

Вартість варранта виводиться просто – це різниця між ціною звичайної акції встановленою ціною на акції, помножена на кількість акцій, на які обмінюється один варрант. Такий результат називається теоретичною ціною варранта.

Наприклад, якщо компанія визначає для варранта ціну акцій $50, а поточна ціна акцій $55і варрант обмінюють на дві акції, то теоретична ціна варранта (ТЦВ) = 2 х ($55 - $50) = $10.

ТЦВ – це найнижча ціна, за якою він може продаватися. Якщо ринкова ціна варранта впаде нижче теоретичної, то арбітражні дилери скупляють їх, реалізують право варранта і реалізують акції. Варранти мають більш високий леверидж, ніж звичайні акції, з якими вони пов'язані. Зміна ціни акції на певний відсоток призведе до зміни ціни варранта на більший відсоток.

Наприклад, якщо ціна акції підніметься до $60, то

ТЦВ = 2 х ($60 - $50) = $20.

Ціна, або премія, виплачується відразу при купівлі варранта, самі ж цінні папери оплачуються безпосередньо при їх одержанні. Від купівлі цінних паперів можна відмовитися, але при цьому премія платнику не повертається. Випуск варрантів реєструється ДКЦПФР.

Список використаних джерел

1. Фінансовий ринок [Текст] : навч. пос. / Буднік М. М., Мартюшева Л. С, Сабліна Н. В. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 122 с.
2. Становлення ринку цінних паперів [Текст] / Косик С. // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 3. – С. 32–33.
3. Фінансовий ринок [Текст] : підручник /Шелудько В. М. – К. : Знання, 2006. – 535 с.

Сарахман О.М., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
Мороз Л.В. к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»
Львівський навчально-науковий інститут
м. Київ, Україна

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Перед комерційними банками України в умовах ринкової конкуренції постає завдання структурної перебудови системи корпоративного управління з метою забезпечення її конкурентоздатності, ефективного функціонування та розвитку. Практика підтверджує, що найкращим інструментом ринкових перебудов діяльності комерційних банків є системи внутрішнього аудиту як провідна складова корпоративного управління.

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту № 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» внутрішній аудит визначається як діяльність щодо оцінки, яка здійснюється

внутрішньою службою об'єкта. Серед основних функціональних завдань внутрішнього аудиту є аналіз управлінської та фінансової звітності та оцінка її достовірності та своєчасності [2].

В процесі проведення аудиту звітності здійснюється: перевірка складу річної звітності з точки зору її відповідності нормативним актам Національного банку України; розгляд підсумків підготовчої роботи банку по складанню річної звітності; звірка даних всіх форм звітності з даними балансу станом на 1 січня з врахуванням коригуючи операцій та ін. [1].

Особливе місце при аудиті звітності займає перевірка річного балансу банку, який використовується для аналізу та управління діяльністю банку, визначенню показників ліквідності, управління банківськими ризиками, факторного аналізу банківського прибутку.

Перевірка правильності балансу банку базується на наступних основних моментах: дані статей балансу на початок періоду повинні відповідати даним балансу за попередній період; дані статей балансу на кінець звітного періоду мають бути підтвердженні; дані річного балансу мають відповідати оборотом і залишкам по регістрах бухгалтерського обліку на кінець року; дані балансів на початок та кінець року мають бути співставними. Будь-які відмінності в методиці формування однієї і тієї ж статті мають бути роз'ясненні у примітках до річної фінансової звітності.

Аудиторській перевірці також підлягають розрахункові операції, які завершують поточний рік. Для цього на основі виписок із кореспондентських рахунків і підтверджуючих грошово-розрахункових документів необхідно впевнитись в тому, що суми у повному обсязі проведені по рахунках клієнтів та по рахунках банку або віднесені на рахунок до з'ясування на перший робочий день наступний за звітним роком [5].

Для впевненості у правильності складання звіту про фінансовий стан, звіту про фінансові результати та інший сукупний дохід, звіту про рух грошових коштів, звіту про зміни у власному капіталі аудитору необхідно перевірити взаємну погодженість показників фінансової звітності. Для такої перевірки аудитору необхідно скласти спеціальну таблицю взаємозв'язків показників, які відображені у звітних формах.

Після того як аудитор перевірив взаємну погодженість показників фінансової звітності за рік, який контролюється, і виявив певні розбіжності, він спільно із головним бухгалтером встановлює їх причини. Переконавшись у достовірності фінансової звітності аудитор має підстави підтвердити достовірність та правильність її складання.

Для підвищення ефективності внутрішнього аудиту фахівцям необхідно досконало володіти методами економічного аналізу. Це дозволить комплексно та системно вивчати різні аспекти фінансової діяльності установи банку шляхом аналізу та зіставлення відповідних показників. Використовуючи різні методи аналізу, аудитори в змозі сформувати інформаційно-аналітичні системи, які формують вичерпну інформацію про грошові потоки. Якщо в банку уніфікований та формалізований процес складання звітності, то це дозволить керівництву через певний набір результативних показників отримувати поточну та перспективну інформацію щодо його фінансового стану. Звичайно ж необхідною умовою реалізації методів аналізу є наявність в банку автоматизованої інформаційної системи із детальною, повною та точною інформацією про фінансові інструменти [3].

Як висновок, варто зауважити, що наявність ефективного внутрішнього аудиту стає невід'ємною складовою успішного розвитку банківських установ в умовах швидких змін зовнішнього середовища, інформаційних технологій і законодавства, ускладнення процесів

управління. Інтенсивний і екстенсивний розвиток банків спонукають керівництво банку вибудовувати надійний захист власних інтересів, щоб власними силами, не очікуючи втручання ззовні, вчасно виявляти можливі проблеми і запобігати їм. Наскільки при цьому внутрішній аудит стане корисним, залежить від завдань, які будуть перед ним поставлені.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України [Текст] : офіц. текст станом на 14.08.2015 р. / Національний банк ; Постанова, Положення від 20.03.1998 № 114. – Відомості доступні з мережі Інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0548500-98 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.
2. Міжнародний стандарт аудиту № 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту»
3. Білокінь, Г. М. Методичні інструменти внутрішньобанківського аудиту [Текст] / Г.М. Білокінь // Вісник УБС НБУ. – 2009. – №2. – 34 с.
4. Немченко, В. В. Аудит - Етапи аудиту фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //westudents.com.ua/glavy/5168-83-etapi-auditu-fnansovo-zvtnost.html (дата звернення : 28.09.2015 р.). – Заголовок з екрана.
5. Фофанов, В.А. Банковский учет и аудит [Текст] : учебное пособие / В.А. Фофанов. – М. : Издательско-торговая корпорація «Дашков и Ко», 2011. – 416 с.
6. Аудит бухгалтерської (фінансової) звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //osvita.ua/vnz/reports/accountant/15661/ (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Семіошина Т. А., студентка
Науковий керівник : Білоброва Т.О., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава, Україна

МОЛОДІЖНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЕКТИ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Сучасна тактика державного управління економікою на різних рівнях передбачає залучення якомога більшого числа учасників господарських відносин до цього процесу. Йдеться не лише про місцеві органи державної влади, а й про суб'єктів підприємницької діяльності та громадян. У періоди кардинальних змін молодь нерідко виступає найбільш активним учасником суспільно-економічних перетворень, які напряму визначають подальший розвиток регіональної економіки, зокрема, та національної у цілому.

У наш час проблема забезпечення молоді житлом залишається невирішеною, незважаючи на численні розроблені урядом програми та пропозиції з боку підприємців та громадських активістів. Орендоване житло залишається важкодоступним для студентів та молодих сімей переважно через занадто високу орендну плату, а також через обмежену пропозицію саме тих об'єктів, які задовольняють їх потреби. Залежно від регіону, вартість оренди однокімнатної квартири коливається в межах 1-4 тис грн на місяць, що дорівнює (а іноді й значно перевищує) середньому розміру стипендії або заробітної плати (також залежно від регіону). Варто також зазначити, що на сучасному ринку орендованого житла в

Україні бракує пропозиції у різному ціновому діапазоні та різної якості.

У багатьох зарубіжних країнах ця проблема вирішується багатьма способами, зокрема, шляхом якісного оновлення наявного житлового фонду зусиллями місцевих громад, активістів молодіжних та студентських організацій, органів місцевого самоврядування. Спільними зусиллями розробляються та реалізуються проекти переоснащення та капітальної перебудови об'єктів нерухомого майна, що перебувають на балансі населеного пункту. Наприклад, у Польщі (м. Краснік, Люблінське воєводство) за участі та фінансування місцевої влади, громадських організацій та підприємств проводиться утеплення, ремонт та внутрішнє переоснащення (забезпечення меблями, побутовою технікою) застарілих гуртожитків, малосімейних та багатоквартирних будинків. Новостворений житловий фонд надається в оренду за ставкою 1 злотий на рік молоді, яка працює і проживає у місті понад 2 роки (за умови утримання помешкання у задовільному стані та своєчасного погашення комунальних платежів, на які також може надаватись субсидія у випадку низького місячного доходу).

Варто відзначити, що у вирішенні проблем забезпечення житлом у розвинутих країнах нині спостерігається потужний екологічний компонент. Новобудови (або якісно покращене житло) нерідко оснащуються автономним опаленням, приладами обліку та економії води, тепла та світла. Це, в свою чергу, узгоджується зі стратегічними планами підвищення ефективності використання ресурсів, які затверджені на рівні міста, регіону та країни.

Молодіжні екологічні проекти у сфері житлового будівництва є ефективним підходом не лише для вирішення ряду проблем (забезпечення житлом і роботою студентів та молоді), але й підтримки заходів держави з розвитку економіки регіону. Прикладом є проект дохідного дому «Молодь для молоді», розроблений зусиллями студентів м. Полтава. Його метою є формування та розвиток орендного житлового фонду на місцевому рівні за активного залучення молоді. Основними завданнями проекту є створення можливості орендувати житло різної якості (на термін від 1 до 40 років), залучення місцевих фахівців з числа молоді до реалізації проекту, введення в експлуатацію якісно нового житла (яке поєднує екологічні та управлінські інновацій у цій сфері).

Дохідні будинки − це багатоквартирні житлові будівлі, всі квартири в яких здаються в оренду. Ринок дохідних будинків дістав найбільшого розвитку в Німеччині, де 57% населення орендують житло. Лідером за цим показником є м. Берлін, де 85% мешканців проживає в орендованих квартирах. Варто також зазначити, що дохідні будинки не лише у Німеччині, а й у цілому в Західній Європі є прибутковим видом малого або середнього бізнесу. Будучи орієнтованими насамперед на місцевих мешканців, вони розташовуються у спальних районах міста, в місцях, наближених до університетів та промислових підприємств, рідше – у туристичних зонах [1].

Згдно проекту дохідного дому «Молодь для молоді» на довгостроковій основі будуть орендовані гуртожитки збанкрутілих підприємств м.Полтава (Україна), які перебувають у комунальній власності (знаходяться на балансі міста), і відбудеться їх капітальне переоснащення, а саме:

- встановлення сонячних батарей на даху будівлі;
- заміна приладів опалення та газових плит на електричні;
- утеплення будинків за використання передових екологічних технологій (в т.ч. заміна вікон і дверей тощо);

- розбудова прилеглої території та створення інфраструктури (пральні, велопарковки, заклади харчування, спортивний зал тощо), яка відповідає потребам студентів та молодих сімей.

Проект обов'язково передбачає залучення до його розробки та реалізації активістів місцевих молодіжних екологічних громадських організацій, студентів та випускників ВНЗ, які мают фах архітектора, еколога, економіста, менеджера, будівельника та ін. Фінансування проекту може відбуватися за схемою, яка працює у згадних вище прикладах, а саме таким чином: частина коштів надається місцевою владою, частина залучається на рівні держави – решта ресурсу залучається через механізми грантів на розвиток проектів молодіжного житлового будівництва та сприяння охороні навколишнього середовища. Окремим аспектом реалізації проекту є управлінський, який передбачає не лише здачу в оренду житла різної площі та якості, але й організацію малого та середнього бізнесу. Часто такі будинки створюються у форматі житлових кооперативів, де можна: орендувати не лише житло, але й меблі та побутову техніку; об'єднуватися задля надання послуг і задоволення власнх потреб (наприклад, непрацюючі студенти доглядають за дітьми молодих батьків, які проживають у тому ж будинку у спеціально обладнаному приміщенні, розташованому на 1-му поверсі); створювати спільні простори для навчання та розвитку (т.зв. co-working spaces, які так швидко набувають популярності в Україні у наш час). Крім того, орендовані меблі, обладнання, техніка нерідко здаються у довгострокову оренду з правом викупу, що надає додаткові можливості для розвитку молодіжного підприємництва на рівні міста.

Молодіжні екологічні проекти у сфері житлового будівництва є перспективним напрямом співпраці місцевої влади та активних громадян з метою якісного і динамічного розвитку економіки регіону. Вони не лише дозволяють вирішити поточні проблеми, але й створюють нові перспективи розвитку існуючого потенціалу. Особливої актуальності такі проекти набувають у селищах міського типу, де існують відповідні потреби і проблеми (зокрема, працевлаштування та забезпечення житлом молоді). Досвід постсоціалістичних країн перконливо свідчить, що такий підхід є основою відчутних змін і цілком відповідає сучасним викликам – розвитку конкурентоспроможної економіки на мікро- і мезорівні, покращення стану навколишнього середовища, розбудови інфраструктури малих міст, підвищення рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Открыть доходный дом в Европе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gazeta.ru/realty/2014/11/12_a_6299301.shtml (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Славіна Н.А., к.е.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

КОНЦЕПЦІЯ СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ МЕНЕДЖМЕНТУ

З розвитком і формуванням сучасного менеджменту завдання організації управління підприємством стають все більш складними та суперечливими. За таких умов розробка управлінських рішень вимагає аналізу конкретних ситуацій за усіма перемінними факторами, оцінки їх впливу на діяльність підприємства та результатів його функціонування. Тому виникла необхідність знову повернутись до розробки та застосування ситуаційного підходу в управлінні, як можливості прямого привнесення науки до конкретних ситуацій та умов.

Особливістю ситуаційного підходу є те, що його прибічники розглядають пряме застосування науки управління в тому, щоб навчити менеджерів «ситуаційному мисленню», тобто умінню вірно оцінювати управлінсько-виробничі ситуації та знаходити виходи із них. Як правило, ситуація в менеджменті включає поряд із управлінським завданням, незадовільний стан справ, невирішені питання.

Розгляд ситуації як важливого явища не є чим-небудь новим в сучасній управлінській теорії. Йдучи набагато вперед свого часу, Мері Паркер Фоллет ще в 20-ті роки говорила про «закон ситуації». Вона відзначала, що «різні ситуації вимагають різних типів знань», і що людина, яка володіє знаннями стосовно тільки до однієї ситуації, прагне бути в добре керованих ділових організаціях, за інших рівних умов. Два десятиліття потому, у 1948 р. Ральф Стогділл (університет штату Огайо) провів ретельне і скрупульозне дослідження характерних якостей лідерів і також дійшов висновку, що саме ситуація у більшій мірі визначає, які риси і навички потрібні лідеру [5, с.147].

Однак, лише наприкінці 60-х років XX ст., концепція ситуаційного підходу набула найбільшого розвитку, розглянувши вплив різних факторів на організацію і на ефективність управління.

Ситуаційний підхід прагне пов'язати конкретні прийоми та концепції з певними конкретними ситуаціями для того, щоб досягти цілей організації найбільш ефективно. На практиці він дозволяє менеджеру:

– поруч з цілісним уявленням об'єкту управління та його функціонування в зовнішньому середовищі, здійснювати ефективне управління певною ситуацією прийняттям рішень;

– приймати рішення, базуючись на аналізі та розумінні ситуації, динаміки її змін, а не виходячи із традиційного принципу спроб і помилок, припускаючи, що в діяльності організації (особливо однакового профілю) є багато спільного, в той час, як ситуація є індивідуальною і управлінське рішення необхідно приймати в тій конкретній ситуації, яка склалася для об'єкту управління на даний момент.

Більшість теорій управління можуть бути застосовані лише для вирішення вузького кола проблем, пояснюючи лише якусь частку реальності. Але, якщо лише вийти за ці вузькі межі, теорія чи не спрацьовує взагалі, чи може перекручувати результати. Цих недоліків

спроможний уникнути ситуаційний підхід. Тому, вчені в галузі сучасного менеджменту постійно повертаються до його вивчення та визначення значущості в реальній управлінській діяльності [2, с.420].

На думку багатьох авторів [1, 4], ситуаційний підхід означає розгляд чи фіксацію поточного положення чи стану об'єкту управління як компонента системи, в межах якої функціонує такий об'єкт. Ситуацію він називає миттєвим зрізом положення в мінливій системі та фіксацію змісту (основних характеристик) такої системи.

Таким чином, дана точка зору відображає ситуаційний підхід як такий, що пов'язаний з необхідністю моделювати ситуацію, яка правдиво відображала б реальну дійсність. Тобто, ситуаційний підхід являє собою оперування на рівні свідомості менеджера з деякими моделями. Менеджер моделює ситуацію, по-перше, таку, що реально склалася, а по-друге, ідеальну (з його точки зору), а по-третє, бажану, але в той же час реально досяжну. При цьому, така реально досяжна ситуація, виступає в якості перехідної від фактичної до ідеальної, але її ідеальний образ через якісь причини неможливий для досягнення.

Таким чином, характерними особливостями ситуаційного підходу є :

- по-перше, він повністю приймає принципи школи системного підходу і усілякі спроби їх протиставлення неправомірні;
- по-друге, ситуаційний підхід, на відміну від більш ранніх, чисто описових побудов, ставить своїм завданням обґрунтувати практичні рекомендації для управління. Була вживана спроба знайти типологію рішень в галузі організації виробництва і управління, систем внутрішньофірмового планування і бухгалтерського обліку, інформаційно-розрахункових систем, у підборі кадрів тощо, стосовно до кожної із типових управлінських ситуацій. Не все вдавалося, але таке завдання ставилося;
- по-третє, ситуаційний підхід значно відрізнявся від традиційної методології «емпіричної школи», яка ще в 30-х роках почала вивчення окремих управлінських «ситуацій».

Відміна складається у тому, що в його межах кожна «ситуація» – це не окреме, унікальне явище в управлінні, а загальна модель того чи іншого управлінського рішення, де чітко виділяються контрольовані і неконтрольовані перемінні і повинні бути визначені (як правило, кількісно) взаємозв'язки між об'єктивними характеристиками системи і її середовища, і відповідним до цих вимог рішенням. [3, с.100]. Перераховані особливості ситуаційного підходу – це його, в якійсь мірі, ідеалізовані принципи, які складають визначений науковий інтерес. Як і системний, ситуаційний підхід не є простим набором прописаних вказівок, це скоріше всього спосіб мислення про організаційні проблеми і їх розв'язання. У ньому також збережена концепція процесу управління, яка застосовується до всіх організацій.

Основними умовами створення та існування ситуаційного менеджменту, на нашу думку, повинно бути:

– діяльність організації повинна визначатись внутрішніми та зовнішніми обставинами, а теорія – давати рекомендації, як налаштовувати організацію до конкретних вимог. В такому розумінні ситуаційна теорія відкидає претензії класичних та психологічних підходів на розробку універсальних правил ефективного управління;

– параметри організаційного оточення визначають процес створення оптимальної адаптивної організаційної структури;

– організації, що діють з врахуванням організаційного контексту, найчастіше досягають більшої ефективності, ніж ті, які цього не роблять.

– може проводитись емпіричне дослідження для встановлення оптимального співвідношення між організаційною структурою, очікуваннями персоналу, оточуючим середовищем та розмірами організації.

Список використаних джерел

1. Гудзинський, О. Д. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. / О. Д. Гудзинський, С. М.Судомир, Т. О. Гуренко ; заг. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 321 с.

2. Діагностика стану підприємства : теорія і практика [Текст] / [Воронкова А. Е., Вечерковскі Р. З., Воронков Д. К. та ін.] ; за заг. ред. А. Е. Воронкової. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 520 с.

3. Осініна, Л.М. Ситуаційний менеджмент [Текст] : конспект лекцій / Л.М. Осініна,; Відп. ред. О. Л. Дінькова ; Європейський університет. - К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2006. - 109 с.

4. Осовська, Г.В. Основи менеджменту [Текст] : підручник/ Г.В. Осовська, О.Д. Осовський,. – [3-е вид., перероб. и доп.]. – К.: Кондор, 2006. – 661 с.

5. Фролова, Г.І. Ситуаційний підхід в сучасній теорії та практиці менеджменту [Текст]/ Г.І. Фролова // Формування ринкових відносин в Україні [Текст] : Зб. наук. праць. – Київ: НДЕІ, 2002. – Вип.16. – С. 146–149.

Смолинець Ю.А., аспірант
Науковий керівник - Нємкова О.А., к.фі-мат.н., доцент
Університет банківської справи
м. Львів, Україна

ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ ЯК СПОСІБ АВТЕНТИФІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ

Електронний уряд — це модель державного управління, яка заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. Електронний уряд являє собою модель управління, у якій вся сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх зв'язків і процесів підтримується й забезпечується відповідними інформаційно-комп'ютерними технологіями. Іншими словами, необхідною умовою переходу до електронного уряду є широка інформатизація всіх процесів у звичайній діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, причому як внутрішніх, так і зовнішніх.

Інформаційна система "Електронний уряд" — це система збору, введення, пошуку, обробки, збереження та надання на вимогу користувача згідно з визначеними критеріями інформації, покликана забезпечити надання органами влади послуг фізичним та юридичним особам, а також їх інформування про діяльність органів влади.

Найкращим прикладом електронного уряду є британська урядова платформа GOV.UK (Отримання різноманітних довідок від органів державної реєстрації, послуги МРЕВ, витяги з БТІ тощо). Це єдиний портал держпослуг і важливої інформації, що використовується сотнями департаментів замість існуючих раніше DirectGov і Business Link. За даними уряду, це вже дозволило заощадити понад £60 млн. на рік.

Ця платформа допомагає державі створювати інтернет-сервіси і надавати важливу інформацію у простішому і зрозумілішому форматі. Тут можна дізнатися останню офіційну інформацію уряду, замовити послугу, подивитися, куди йдуть ваші податки. І все це легко здійснити зі смартфону – сторінка адаптована до мобільних пристроїв і користується неабиякою популярністю у користувачів.

На крему увагу заслуговує GOV.UK Verify – платформа ідентифікації громадян для безпечного використання державних сервісів. Подібний портал вже створюють в Україні, а тому британська версія може значно допомогти в успішному запуску вітчизняного інструменту e-government.

В Україні використовується метод автентифікації у системі електронного уряду BankID – ідентифікація громадян з використанням даних систем дистанційного банківського обслуговування. Логіном та паролем до сервісів електронного уряду є дані для входу у системи Інтернет-банкінгу українських банків. Також дана система виступає у ролі ЕЦП громадянина, що є прирівнюється до його підпису.

Процес автентифікації та отримання даних клієнта виглядає наступним чином:

1) BankID робить запит в сервіс Банку (точка автентифікації клієнта - ТаК) на отримання сторінки верифікації по клієнту;

2) На викликаній сторінці від ТаК клієнт вводить свої реквізити (логін + пароль, OTP за необхідності);

3) Сервіс ТаК перевіряє введені дані, та у випадку позитивної відповіді віддає SID – ідентифікатор безпеки (глобальний ідентифікатор ТаК – сесія) підтвердження лояльності клієнта;

4) BankID, отримавши SID від ТаК, формує token для Агента, який дозволить йому в подальшому отримати інформацію про клієнта.

Канал передачі даних шифрується відкритим серверним сертифікатом (trusted) від ТаК.

Згідно зі схемою взаємодії (отримання даних клієнта):

1) Агент робить запит в сторону BankID, передаючи відповідний token клієнта;

2) Обробник BankID перевіряє наявність зв'язку token-sid, тим самим розуміючи, з яким сервісом банку (точка видачі – ТвД) необхідно працювати, і разом з запитом передає відкритий ключ Агента для шифрування даних;

3) Бізнес-логіка BankID визначає ступінь ролей, які дозволяють тому чи іншому Агенту надіслати запит щодо даних по клієнту.

Наприклад: якщо процес, який викликає Агента, просить отримати адресу клієнту, а згідно з ролями в BankID йому дозволено лише ПІБ, то такому процесу буде відмовлено через порушення політики безпеки.

4) Після відпрацювання п.2, BankID надсилає запит в ТвД з необхідним sid-ом та переліком необхідних полів, які необхідно повернути клієнту;

5) Згідно API по взаємодії між BankID та ТвД, отримані дані будуть переслані Агенту

для подальшого використання в послузі. Отримані дані Агент розшифровує своїм закритим ключем.

Проаналізувавши вище описаний механізм, можна зробити висновок, що сервіс має доволі високий рівень безпеки, що унеможливлює втручання у його роботу та крадіжку персональних даних клієнта.

Банки не будуть брати кошти за використання BankID, адже цей сервіс, якщо говорити мовою пересічного користувача, схожий на оплату в Інтернет-магазині платіжною карткою, де комісії встановлює платіжна система. Так, дійсно, багато з послуг в системі Електронного уряду можуть бути платними, однак ці тарифи встановлюватимуться державними органами, чиїми послугами користувачі захочуть скористатись, Банки будуть лише посередниками.

Окрім BankID, доступ до Електронного уряду можливий за допомогою електронно-цифрового підпису (ЕЦП), BankID виступає як більш безпечний та простіший спосіб автентифікації. Наразі до системи BankID підключено не так багато банків. Станом на зараз, це 8 банків, серед яких ПриватБанк, Альфа-Банк, Ощадбанк, ІдеяБанк. Однак з кожним днем їх кількість зростає. Вже зараз до системи долучаються і інші українські банки, клієнти яких виявили бажання користуватись послугами системи Електронного уряду. Тому BankID плавно переходитиме з переваги того чи іншого Банку до функції з категорії обов'язкових у системах Інтернет-банкінгу

Список використаних джерел

1. Електронний уряд: Вікіпедія [Електронний ресурс] : [сайт] : українська версія. – Електронні текст. і граф. дані – 2010-2015р. – Дж. Вейлз. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_уряд (дата звернення: 20.10.2015 р.) – Назва з екрана.

2. Петруня, А. Електронний уряд : як досвід інших країн можна застосувати в Україні [Електронний ресурс] // Економічна правда : офіційний сайт Української правди. – Електронні текст. і граф. дані – К., 2015. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/publications/2015/05/19/543011/ (дата звернення: 20.10.2015 р.) – Назва з екрана.

3. Система BankID //BankID [Електронний ресурс] : [сайт] : українська версія. – Електронні текстові і графічні дані – 2015. – Режим доступу :https://bankid.org.ua/ (дата звернення: 20.10.2015 р.) – Назва з екрана.

Стемковська І.В., старший викладач кафедри кафедри обліку і аудиту
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»,
м. Бережани, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

Аналіз міжнародної практики сільськогосподарського страхування показує, що даний сегмент страхування розвивається досить швидко й працює ефективно лише при підтримці з боку держави. Держави, які зацікавлені в тому, щоб для відтворення виробництва сільськогосподарської продукції забезпечити страховий захист своїх сільгосптоваровиробників та стабілізацію їхніх доходів у часі, зазвичай підтримують аграрне страхування.

Позитивним прикладом систем «державного» агрострахування є системи Канади і Японії, але слід відмітити, що уряди цих країн виділяють дуже значне фінансування з державного бюджету для підтримки працездатності системи.

У Канаді сільськогосподарське страхування є добровільним для виробників сільгосппродукції. Уряд фінансує кілька програм у рамках комплексної масштабної програми з управління ризиками в аграрному секторі. Субсидії з агрострахування виплачуються федеральним урядом і урядами провінцій непропорційно.

До того ж, якщо говорити про Канаду, то там страхування здійснюється так званими «королівськими корпораціями», які працюють як звичайні приватні компанії, тобто на ринкових засадах. Особливістю є те, що королівські корпорації можуть при надзвичайних ситуаціях одержувати фінансову підтримку від урядів, яка надається на поворотній основі. Приватні страхові компанії в Канаді також пропонують страхові продукти з агрострахування, але зазвичай вони продають страхування тільки від пойменованих ризиків (град, вогонь). Мультиризикове страхування доступне лише через державні компанії.

Нині в цій країні діє ряд державних програм мінімізації ризиків та фінансування фермерів: програма страхування врожаю, яка включає програму стабілізації чистого доходу й програми весняного та осіннього авансування фермерів; провінційні програми підтримки фермерів.

В свою чергу, в Японії система агрострахування носить виключно протекціоністський характер і спрямована на забезпечення відтворення вітчизняного виробництва рису, яке має практично містичну цінність для японців, тому на це держава не шкодує ніяких коштів, попри всю нерентабельність виробництва рису.

У Греції й на Кіпрі страхування сільськогосподарських ризиків є обов’язковим видом страхування для виробників. Послуги надають спеціалізовані державні компанії – ELGA у Греції й Agricultural Insurance Organization (AIO) на Кіпрі. Уряди вищевказаних країн змушені регулярно надавати фінансову підтримку ELGA і AIO у високо збиткові роки, яка полягає у виділенні поворотних позик з державного бюджету. Компанії намагаються тримати ставки на мінімальному рівні з незначними коригуваннями після збиткових років.

На сьогодні уряд Греції розглядає можливість залучення приватних страховиків на засадах партнерської моделі за участю держави й приватного сектору. Страхування аграрних ризиків буде трансформовано з обов’язкового в добровільний вид страхування.

Уряд Індії уже реформував систему агрострахування. У цей час державна Сільськогосподарська страхова компанія Індії працює в рамках програми субсидованого агрострахування як звичайний страховик і змушена конкурувати з приватними страховими компаніями. Субсидії виплачують по стандартних договорах страхування, які використовуються всіма компаніями, що відповідають кваліфікаційним вимогам. Більше того, приватні страхові компанії постійно впроваджують нові страхові продукти, які субсидіюються урядом і змушують державну компанію постійно працювати над розширенням лінійки страхових продуктів і поліпшенням якості обслуговування фермерів.

Більш досконалою є іспанська система сільськогосподарського страхування, в якій держава сприяє розвитку страхування шляхом надання субсидій як фермерам, так і страховим компаніям; ставить своїм пріоритетом заснування сільськогосподарських товариств взаємодопомоги; сприяє проведенню збору даних і надає технічну допомогу страховим компаніям; сприяє участі в системі агрострахування якомога більшого числа виробників; усі види страхування виконуються на базі планів, які завчасно готуються уповноваженими урядом установами.

В Іспанії уряд і страховики продовжують напрацьовувати нові страхові продукти для різних регіонів країни. З боку держави координацію та управління страхуванням виконує Державна агенція з сільськогосподарського страхування. Державою субсидується частина страхових премій, сплачених сільськогосподарським виробниками, а також витрати страхових компаній на актуарні розрахунки, розробку й адміністрування договорів. При настанні страхового випадку державна компенсація надається застрахованим фермерам у розмірі 20-50% понесеного збитку. За інших рівних умов перевага при виплаті державної компенсації віддається найнезаможнішим виробникам і колективним страхувальникам. За оцінками спеціалістів, саме іспанська система страхування агроризиків максимально адаптована до євроринку.

У Росії послуги зі страхування агроризиків надаються приватними страховими компаніями. Державну політику в сфері аграрного страхування здійснює Федеральне Агентство з державної підтримки страхування в галузі агропромислового виробництва. Страхові компанії, які бажають працювати з аграріями, укладають із Агентством угоду про умови страхування з використанням коштів Державного бюджету.

Держава регулює перелік культур для страхування, максимальні тарифи, при яких надається компенсація, назву й перелік ризиків, від яких здійснюється страхування. Діють дві державні програми субсидіювання платежів при страхуванні врожаїв: страхування від стихійних явищ і страхування від небезпечних природних явищ. Державою відшкодовується 50% страхового платежу, сплаченого страхувальником.

Таким чином, можна зробити висновок, що сільськогосподарське страхування з державною фінансовою підтримкою в різних країнах характеризуються наступними особливостями: держава бере активну участь у діяльності системи; політика держави у сфері страхування є прозорою та послідовною; страхування є добровільним; створюються спеціальні державні установи для вироблення та реалізації політики держави в зазначеній сфері; держава може надавати страхові субсидії як сільгоспвиробникам, так і страховим організаціям; держава розвиває альтернативні форми фінансування та страхування на випадок настання стихійних лих.

Отже, міжнародна практика пропонує різні варіанти побудови системи

агрострахування. Так, у Канаді, Росії, Іспанії, США державою здійснюється субсидіювання програм мультиризикового страхування; у Франції та Австрії передбачено субсидіювання страхових премій за окремими страховими послугами; у Швеції страхування здійснюється приватними страховими компаніями без допомоги держави. Дедалі більше країн світу схиляються до наслідування досвіду саме тих країн, де була запроваджена й успішно діє модель системи аграрного страхування з державною участю.

Таким чином, можна стверджувати, що системи державної підтримки сільськогосподарського страхування в кожній країні формувалися протягом тривалого періоду і продовжують удосконалюватися. Україна теж має будувати систему державної підтримки агрострахування, спираючись на знання і міжнародний досвід, виходячи зі своїх можливостей та потреб.

Список використаних джерел

1. Шинкаренко, Р. Международный опыт и практика агрострахования (раздел Е аналитического отчета) [Электронный ресурс] / Р. Шинкаренко. Режим доступа: http://www.agroinsurance.com/ru/analytics?pid=451 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Якубович, В. Система страхования аграрных рисков в Испании: выводы для Украины [Электронный ресурс] / В. Якубович. – Режим доступа : http://forinsurer.com/public/06/11/30/2719 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Стрижиченко Н.О., к.е.н., доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Северодонецьк, Україна

ПЛАНУВАННЯ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ Й АЛЬТЕРНАТИВНА ВАРТІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ

Нормальне функціонування будь-якого підприємства передбачає наявність необхідних для здійснення виробничого процесу основних засобів. При цьому основним завданням у галузі управління ними є підвищення ефективності і якості виробництва, значне збільшення віддачі капітальних вкладень і основних фондів, які виступають матеріальною базою виробництва і найважливішою частиною виробничих сил.

Основні засоби, поступово зношуючись у виробничому процесі, частково переносять свою вартість на продукцію, що виготовляється, зберігаючи при цьому натуральну форму, але втрачають власні техніко-економічні характеристики. Крім того в умовах швидкого технічного прогресу відбувається постійне вдосконалення техніки, створюються нові, більш високопродуктивні види механізмів і апаратів, які змінюють стару техніку. Ці особливості основних засобів зумовлюють необхідність їх постійного оновлення на підприємствах, яке відбувається за рахунок амортизаційних відрахувань.

В існуючих рекомендаціях щодо планування оновлення основних засобів не кращим чином враховано альтернативну вартість інвестицій як показника ефективності використання основних засобів промислових підприємств. Приведемо декілька прикладів.

Безумовно, що всі подані в алгоритмі планування відтворення основних промислово-виробничих фондів І.М. Танасюк [1, с. 107] складники необхідні при розробці тактичного плану заходів з оновлення основних фондів, але навіть складно припустити, на якому з цих етапів може бути виконана оцінка альтернативної вартості інвестицій, якщо цей етап деталізувати. Хоча і сама правомірність назви цієї схеми алгоритмом викликає певні сумніви, і співвідношення в такій малій схемі і тактичного плану, і стратегії, і цілей, і двох планів примушують судити про таку схему як про дуже загальну.

Модель управління відтворенням основних фондів Е.М. Гармаєвої [2, с. 21] є більш змістовною за складом елементів, але місце для оцінювання і використання оцінок альтернативної вартості тут можна знайти тільки в блоці «Вибір обґрунтованих джерел фінансування», і те, лише через застосування слова «обґрунтованих». Але якщо підійти до вибору місця для оцінювання альтернативної вартості інвестицій строгіше, то під обґрунтованими джерелами фінансування можна розуміти тільки альтернативну вартість джерел фінансування, але не альтернативну вартість інвестицій.

У виправдання цієї схеми можна висунути тезу про те, що це схема управління відтворенням основних фондів, а не планування їх оновлення, але наявність блоку «Стратегія і довгострокові цілі і ключові індикатори підприємства» схиляє до того, щоб трактувати управління відтворенням основних фондів за функціональним підходом, який передбачає виділення низки функцій, окрема планування.

Схема О.М. Летягіної [3, с. 170] відображає організацію процесу переозброєння підприємств електроенергетики, і хоча в цій схемі цілком достатньо блоків, до яких можна віднести процес визначення і використання оцінок альтернативної вартості (блок узгодження і ухвалення рішень, блок оцінки ефективності технічного переозброєння, блок методичного забезпечення функціонування механізму), але розуміння механізму як механізму ця схема, на жаль, не надає.

Загальна схема використання обладнання в системі управління підприємством за Н.Є. Агафоновою [4, с. 7] містить блок «Заміна обладнання» як деяку цілісність, тому можна припустити, що зміст цього блоку може бути будь-яким. Проте його позиція в загальному ланцюзі, а саме те, що він йде за блоком «Розрахунок завантаження» примушує інтерпретувати цей блок винятково як реакцію на потребу в корегуванні виробничої потужності за поточними плановими завданнями, що значно знижує питання обґрунтування оновлення основних виробничих фондів підприємства.

Огляд поданих моделей, про які не можна сказати, що вони вибрані найневдаліше або є маргінальними, дозволяє судити про те, що існуючі рекомендації і взагалі фокус уваги дослідників відволікаються від низки елементів проблематики планування оновлення основних засобів, що є актуальною в наш час. Такі питання, яким приділялася увага у минулому, як пропорції відтворення основних засобів, своєчасність заміни устаткування, ефективні терміни його заміни, випереджувальне планування підтримки працездатності устаткування, хоча і втратили деякою мірою актуальність у зв’язку із загальною низькою інвестиційною привабливістю більшості промислових підприємств, але не є настільки малозначимими, щоб не знайти віддзеркалення в подібних схемах «організаційно-

економічних механізмів». Питання інвестиційної привабливості, що стосується і порівняння варіантів інвестицій, і оцінювання альтернативної вартості інвестицій, залишається поки ще поза увагою дослідників.

Таким чином, існуючі до теперішнього часу положення планування оновлення основних засобів підприємства не представляють однозначних і систематичних рекомендацій до використання оцінок альтернативної вартості інвестицій.

Список використаних джерел

1. Танасюк, И.М. Особенности разработки стратегического плана обновления основных производственных фондов на промышленном предприятии [Текст] / И.М. Танасюк // Перспективные направления развития экологии, экономики, энергетик. Сб. науч. трудов. Вып. 13. – Одесса: ОЦНТЭИ, 1998. – С. 105-109.

2. Гармаева, Е.М. Управление воспроизводством основных фондов : на примере предприятий электроэнергетики [Текст] : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Е.М. Гармаева. – Москва, 2008. – 25 с.

3. Летягина, Е.Н. Организационно-экономический механизм технического перевооружения предприятий электроэнергетики [Текст] : монография / Е.Н. Летягина. – Новосибирск: СО РАН, 2005. – 234 с.

4. Агафонова, Н.Е. Информационная система управления использованием производственного оборудования [Текст] / Н.Е. Агафонова. – Донецк : ИЭП НАНУ, 1998. – 19 с.

Суліма Н.М., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
імені проф. І.Н.Романенка
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
Новальська Н.І., доцент кафедри адміністративного
та медичного менеджменту, професор МКА
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПОТУЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Виробнича потужність підприємства характеризується максимально можливою кількістю продукції відповідної якості та асортименту, що може бути виготовлена за рік в умовах використання прогресивної технології і організації виробництва.

Виробнича потужність підприємства обчислюється за відповідними галузевими положеннями, що відображають їхні особливості. Проте існують спільні для більшості галузей економіки методичні принципи розрахунку виробничих потужностей діючих підприємств.

Виробничу потужність підприємства визначають за всією номенклатурою профільної

продукції. При цьому проводять можливе звуження номенклатури, об'єднуючи окремі вироби в групи за конструктивно-технологічною єдністю з визначенням для кожної з них базового варіанту.

Якщо підприємство випускає кілька видів різної продукції, то виробнича потужність визначається окремо для кожного виду виробів. Наприклад, на металургійних підприємствах (комбінатах) обчислюють окремо потужність доменного, сталеплавильного і прокатного виробництва.

У розрахунках потужності багатономенклатурних виробництв у грошовому виразі обов'язково додається програма виробництва продукції підприємства, стосовно якої визначено потужність.

Виробнича потужність підприємства встановлюється, виходячи з потужності провідних цехів (дільниць, технологічних ліній, агрегатів) основного виробництва з урахуванням заходів щодо ліквідації вузьких місць і можливого внутрішньовиробничого кооперування. До провідних належать ті виробничі підрозділи підприємства, які виконують головні технологічні процеси (операції) і мають вирішальне значення для забезпечення випуску профільних видів продукції. Наприклад, для підприємств чорної металургії провідними виробництвами заведено вважати доменні, сталеплавильні та прокатні цехи; машинобудування та металообробки – механічні, складальні, ливарні й ковальсько-пресові цехи; цементної промисловості – печі з виробництва клінкеру; текстильної індустрії – прядильне і ткацьке виробництво.

За наявності кількох провідних підрозділів підприємства виробнича його потужність обчислюється за тими з них, які виконують найбільш трудомісткий обсяг робіт.

У розрахунки виробничої потужності підприємства включають: а) усе діюче і недіюче внаслідок несправності, ремонту та модернізації устаткування основних виробничих цехів; б) устаткування, що знаходиться на складі і має бути введене в експлуатацію в основних цехах протягом розрахункового періоду; в) понаднормативне резервне устаткування; г) понаднормативне устаткування допоміжних цехів, якщо воно аналогічне технологічному устаткуванню основних цехів.

Виробничу потужність підприємства обчислюють за технічними або проектними нормами продуктивності устаткування, використання виробничих площ і трудомісткості виробів, нормами виходу продукції з урахуванням застосування прогресивної технології та досконалої організації виробництва. За браком таких норм можна використовувати власні розрахункові технічні норми, які враховують прогресивні досягнення значної кількості (20-25%) робітників однакових професій і ланок виробництва.

Для розрахунків виробничої потужності підприємства береться максимально можливий річний фонд часу (кількість годин) роботи устаткування. На підприємствах з безперервним процесом виробництва таким максимально можливим фондом часу роботи устаткування є календарний фонд за мінусом часу, необхідного для проведення ремонтів і технологічних зупинок устаткування. Для підприємств з дискретним процесом виробництва фонд часу роботи устаткування визначають, виходячи з фактичного режиму роботи основних цехів і встановленої тривалості змін у годинах з відрахуванням часу на проведення ремонтів устаткування, вихідних і святкових днів. У сезонних виробництвах фонд часу роботи устаткування регламентується встановленим режимом роботи підприємства (за технічним проектом) з урахуванням забезпечення оптимальної кількості діб роботи окремих

технологічних цехів.

У найзагальнішому вигляді виробничу потужність провідного цеху (дільниці) з виготовлення однорідної продукції (переробки сировини, виконання інших виробничих операцій) можна визначити за однією з таких формул:

$$N_i = a_i T_p m, \quad (1)$$

де N_i – потужність і-го виробничого підрозділу підприємства;

a_i – продуктивність устаткування у відповідних одиницях виміру і-ої продукції за годину;

T_p – річний фонд часу роботи устаткування;

m – середньорічна кількість фізичних одиниць устаткування [1].

Розраховується також технологічна спроможність (потужність) решти виробничих ланок підприємства (поряд з провідними цехами чи дільницями). Такі розрахунки необхідні для виявлення невідповідності між потенційними можливостями з випуску продукції окремими виробничими підрозділами і забезпечення узгодженої технологічної пропорційності між взаємозв'язаними виробничими ланками. Ступінь відповідності потужностей різних структурних підрозділів підприємства визначають на основі порівняння коефіцієнтів суміжності, що характеризують співвідношення потужностей провідного підрозділу та інших виробничих ланок.

Визначення виробничої потужності підприємства завершується складанням балансу, що відбиває зміни її величини протягом розрахункового періоду і характеризує вихідну потужність ($N_{вих}$). Для цього використовується формула:

$$N_{вих} = N_{вх} + N_{отз} + N_{рп} \pm N_{зп} - N_{вп}, \quad (2)$$

де $N_{вх}$ – вхідна потужність підприємства;

$N_{отз}$ – збільшення потужності протягом розрахункового періоду внаслідок здійснення поточних організаційно-технічних заходів;

$N_{рп}$ – нарощування виробничої потужності завдяки реконструкції або розширенню підприємства;

$N_{зп}$ – збільшення (+) або зменшення (–) виробничої потужності, спричинене змінами в номенклатурі та асортименті продукції, що виготовляється;

$N_{вп}$ – зменшення виробничої потужності внаслідок її вибуття, тобто виведення з експлуатації певної кількості фізично спрацьованого та технічно застарілого устаткування [1].

Установлення й регулювання резервної виробничої потужності підприємства здійснюється з допомогою розрахунків необхідної кількості резервних агрегатів (груп устаткування) та обґрунтування розмірів експериментально-дослідних виробництв. Зазвичай величина резервних потужностей для покриття пікових навантажень не перевищує 10-15%, а для підготовки та освоєння виробництва нових виробів – 3-5% загальної потужності. При цьому треба враховувати, що резерв виробничої потужності передбачається для підприємств, які досягли рівня використання поточної потужності не нижче за 95% і випускають понад 25% нової продукції.

Список використаних джерел

1. Економіка і фінанси підприємства [Текст] : навч. посібник / Л.М. Степасюк, Н.М. Суліма, О.В.Величко ; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К. : «ЦП «КОМПРИНТ»», 2013. – 335 с.

Сурма Е. А., студент,
Галковский С. В., к.э.н., доцент кафедры экономической теории
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНИХ ЭФФЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Причиной существования внешних эффектов является то обстоятельство, что все люди живут в одном мире и используют одни и те же ресурсы. Каждый человек может преследовать свои цели, при этом его действия могут иметь побочный результат (не входящий в его цели), который оказывает воздействие на состояние других лиц. Это означает, что потребление или производство какого-то блага может оказывать побочное воздействие на потребление или производство другого блага. Такие воздействия и называются внешними эффектами.

На данный момент проблема внешних эффектов особо актуальна. В большинстве случаев отрицательные экстерналии связаны с проблемами экологии, от которых зависит результат функционирования экономики.

Основные экологические проблемы в нашей стране связаны с аварией на ЧАЭС. В результате аварии загрязнению радиоактивным цезием подвержено около 20% всей территории страны (преимущественно в Гомельской, Могилевской и Брестской областях). Загрязнение радиоактивным стронцием зафиксировано в Гомельской и Могилевской областях - на площади около 20 тыс. кв. км, что составляет примерно 10% территории республики; загрязнение почвы изотопами трансурановых элементов охватывает около 4 тыс. кв. км территории шести районов южной части Гомельской области и одного района Могилевской (2% площади республики). Кроме того, техногенные источники Беларуси ежегодно выбрасывают в атмосферу около 2 млн. т. загрязняющих веществ. Около 20% заболеваний обусловлено ухудшающимися условиями окружающей среды. Поэтому, в настоящее время остро стоит вопрос о регулировании отрицательных внешних эффектов.

Административное регулирование проявляется в установлении прямых запретов, требований к экономическим агентам в определенных действиях: установление корректирующих налогов и субсидий, ограничений на объем промышленных выбросов, выдача лицензий на выброс загрязняющих веществ, постоянный мониторинг окружающей среды и т.д. В Беларуси существуют нормативы допустимых выбросов и сбросов химических и иных веществ, нормативы предельно допустимых концентраций химических и иных веществ, нормативы допустимого воздействия на окружающую среду и др. Практика показала, что такие методы позволяют сократить размеры влияния внешних эффектов. Так,

например, предельно допустимая норма сбросов сточных вод в водные объекты в 2005 году составила по городу Минску 271,0 млн. куб. метров, а в 2015 - 246,5.

В нашей стране среди экономических методов регулирования внешних эффектов можно выделить: введение установление платы за выбросы, формирование рынка прав на загрязнение; продажу на рынке временных разрешений на выбросы и др. Цель этих методов - сокращение вредных выбросов и повышение качества окружающей среды. Центральным звеном экономического механизма природопользования в республике является система платности природопользования, которая закреплена законом «о налоге за пользование природными ресурсами (экономический налог)». Функционирование этой системы дало положительные результаты. Большинство экологических платежей составляют основной источник формирования внебюджетных природоохранных фондов всех уровней.

Проблема внешних эффектов может решаться путём формирования и действия общественных обычаев, традиций, норм поведения, влияющих на поведение экономических субъектов. Эти способы формируются через воспитание, пропаганду, общественное мнение, экономическое и правовое просвещение.

Также следует уделить внимание трансграничным экологическим системам. Так, из-за характера ветра Беларусь принимает загрязнения воздушного бассейна из Польши, Германии, Чехии, Словакии, хотя сама распространяет загрязнения в страны Балтии и северо-западные регионы России. По отношению к водным ресурсам Беларусь переносит загрязнения в Украину, Латвию, Литву, и Россию. При регулировании трансграничного загрязнения акцент делается на использование рынка лицензий в международном масштабе.

Одним из основных средств защиты окружающей среды на международном уровне является Киотский протокол. В 2005 году Республика Беларусь ратифицировала его. Протокол стал первым глобальным соглашением об охране окружающей среды, основанным на рыночном механизме регулирования — механизме международной торговли квотами на выбросы парниковых газов. Первый период осуществления протокола начался 1 января 2008 года и продлился пять лет до 31 декабря 2012 года. Однако второй период действия Киотского протокола проходит уже без участия России, Канады, Японии и Новой Зеландии, которые взять на себя обязательства по выбросам отказались. А поскольку самые «вредные» по количеству выбросов США, Китай и Индия вообще никогда не соблюдали его положений, то документ имеет ограниченное влияние в деле сохранения атмосферы нашей планеты.

Само экономическое развитие внутренне противоречиво, так как оно порождает, с одной стороны, ряд экологических проблем, а с другой – в нем заложена основа для устранения этих противоречий. Поэтому необходимо комплексное решение хозяйственных проблем с учетом требований природной среды и наоборот. Противостояние экономики и экологии должно решаться в современных условиях не администрированием, а при помощи постоянно действующих институтов и механизмов на базе рыночных отношений [5].

В современных условиях государство уделяет большое внимание производству положительных внешних эффектов. Очень важным является государственное финансирование здравоохранения, которое с каждым годом растет. В Беларуси расходы на здравоохранение в первом полугодии 2015 года по сравнению с 2014 годом возросли с

3,7% до 3,9% к ВВП. Для республики также большое значение имеет развитие образования, которое в нашей стране доступно каждому. Расходы в этой сфере в первом полугодии увеличились с 5,3% (2014 г.) к ВВП до – 5,4% (2015 г.) к ВВП.

Таким образом, государственное регулирование экстерналий имеет большое значение для населения нашей республики. Регулирование отрицательных внешних эффектов уменьшает влияние на окружающую среду, а регулирование положительных - ведёт к повышению благосостояния общества.

Список использованных источников

1. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 1 февраля 2005 г. №119 "О лимитах используемых (изымаемых, добываемых) природных ресурсов, допустимых выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух, сбросов сточных вод и размещения отходов производства".

2. Закон республики Беларусь от 30 декабря 2014 г. № 225-З О республиканском бюджете на 2015 год.

3. Россия вышла из Киотского протокола [Электронный ресурс]. – Москва, 2015. – Режим доступа : http://slon.ru/. – Дата доступа : 10.10.2015.

4. 27 лет назад произошла катастрофа на Чернобыльской АЭС [Электронный ресурс]. – Минск, 2015. – Режим доступа: http://www. http://news.tut.by. – Дата доступа : 10.10.2015.

5. Крисюк, О.В. Загрязнение воздуха в городе Пинске как отрицательный внешний эффект [Текст] / Крисюк О.В./ Пинск: Полесский государственный университет 2009 г.

Тараш Л.І., д.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник,
Петрова І.П., аспірант
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У складних умовах нестабільності в Україні у комплексі реформ в різних сферах суспільного життя виключно важливою є модернізація економіки як розвиток у напрямі до створення більш ефективної і конкурентоздатної на глобальному ринку національної економічної системи. Найбільш поширеним поглядом на сучасну модернізацію, якою прямують країни, що розвиваються, в тому числі і Україна, є визнання її як процесу перетворень, спрямованого на подолання економічного відставання і перехід до нового етапу розвитку на ос-нові, переважно, масштабних запозичень і адаптації ринкових інститутів, технологій і передового досвіду країн-лідерів.

Змістовну частину модернізації економіки [1; 2; 3], з чим згодна переважна більшість дослідників, складають структурні, технологічні і інституціональні зміни, спрямовані на підвищення глобальної конкурентоздатності національної економічної системи.

У межах структурної модернізації економіки здійснюються структурні і організаційні перетворення: удосконалення організації і організаційної структури економіки, структурна перебудова суспільного виробництва й збалансованого розвитку всіх галузей національного господарства, диверсифікація, оптимізація структури національної економіки і ВВП за рахунок підвищення частки галузей, що виробляють продукцію з високою доданою вартістю, формування виробничої структури, що відповідає критеріям розвиненої індустріальної країни і інші структурні перетворення.

Інституціональна модернізація включає різні способи інституціональних змін: запровадження і пристосування перейнятих нових інститутів ринкової економіки, розвиток тих інститутів, що уже функціонують, підвищення їх частки в господарському комплексі до рівня сучасних вимог модернізації, рекомбінація існуючих інституціональних форм, руйнування інституціональних бар'єрів, перехід на новий рівень ринкових відносин.

Технологічна модернізація: розвиток галузей «нової економіки», розвиток людського капіталу, освоєння виробництва продуктів сучасного технологічного рівня, оновлення виробничого апарату, заміна застарілого обладнання та технологій на сучасні, більш продуктивні, швидке використання всіх важливих нововведень, підвищення інноваційної активності суб’єктів господарювання, органічне включення в новітні світові інноваційні процеси, інтеграція у світову економіку.

Кожний із цих складових, узятий окремо, є лише умовою модернізації. Модернізація є комплексним процесом, «в якому поєднуються політична воля, економічна доцільність і технологічні можливості» [4, с. 14]. Результатом сучасної модернізації є перетворення країни у промислово розвинену державу, продукція якої стає конкурентоздатною на світовому ринку [4, с.21].

Виключно важлива роль у сучасній модернізації економіки належить державі. По-перше, модернізація може здійснюватися за умови послідовної підтримки державою і створення для цього процесу всіх необхідних умов. По-друге, подолання економічного відставання шляхом модернізаційного прориву потребує потужного імпульсу, мобілізації великих коштів, визначення пріоритетних напрямів розвитку, перерозподілу і концентрації коштів і ресурсів на цих напрямах, які здатна забезпечити тільки держава. Таким чином, відповідальність за модернізацію економіки може взяти на себе тільки держава. Тому модернізація ініціюється і провадиться державою при використанні зусиль і ресурсів держави і бізнесу.

«Наздоганяюча» модернізація, яка здійснюється на основі запозичень інститутів і технологій, багато у чому базується на інвестиційних програмах. Своєрідною формою реалізації інвестиційної діяльності є державно-приватне партнерство.

У низці інституціональних перетворень економіки державно-приватне партнерство як одна із основних форм взаємодії держави і бізнесу посідає особливе місце. Державно-приватне партнерство відіграє двоїсту роль у модернізації. З одного боку, державно-приватне партнерство є інституціональною інновацією, яка поєднує в собі і модернізацію інвестиційної діяльності щодо залучення різних джерел інвестування (державних і приватних), і модернізацію механізму управління економікою щодо одночасного підвищення ефективності використання бюджетних коштів і якості виконання державою своїх обов’язків. У сучасній управлінській практиці державно-приватне партнерство позиціонується як нова технологія розвитку економіки, яка поступово оформлюється як самостійний інститут [5; 6]. З

іншого боку, державно-приватне партнерство є інструментом державно-го регулювання процесу здійснення модернізації щодо інших перетворень. Таким чином, являючи собою інституціональну інновацію модернізаційного процесу, державно-приватне партнерство в той же час є інструментом державного регулювання процесу здійснення модернізації щодо інших перетворень.

Сформований у розвинених країнах світу, механізм державно-приватного партнерства являє собою спосіб впровадження ринкових відносин у сферу відповідальності держави або, інакше, спосіб делегування державою виконання частини власних функцій приватному бізнесу і розглядається як необхідний інститут ринкової економіки на даному етапі. Мета партнерства – поєднати переваги державного і приватного секторів економіки для взаємної вигоди.

Виходячи із сутності модернізації економіки, модернізаційним завданням щодо державно-приватного партнерства може бути таке: спираючись на світовий теоретичний і практичний досвід західних країн у впровадженні державно-приватного партнерства, критично перейняти, пристосувати і закріпити цей інститут ринкової економіки в країні, сформувати як самостійний та інституційно оформлений напрям в організації співпраці держави і бізнесу у вітчизняних умовах, визначити сфери застосування, забезпечити подальший розвиток.

Економічну сутність державно-приватного партнерства як інструменту державного регулювання економіки можна визначити як інструмент впливу держави на сферу своєї відповідальності через конкурентний допуск приватного інвестора і співробітництво з ним на основі об'єднання ресурсів і компетенцій, розподілення ризиків, зобов’язань і вигод й дотримання економічних інтересів партнерів, що надає додаткові можливості при-ватному партнеру для отримання гарантованого прибутку і підвищення конкурентоспроможності, а державі – для реалізації економічної політики, виконання своїх традиційних завдань, підвищення ефективності діяльності, задоволення суспільних потреб в якості товарів (послуг), що надаються.

Список використаних джерел

1. Ляшенко, В.І. Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? [Текст] : монографія / В.І. Ляшенко, Є.В. Котов; НАН України, Ін-т економіки пром-сті; Полтавський ун-т економіки і торгівлі. – Київ, 2015. – 196 с.

2. Цветков, В. Об отправной точке неоиндустриальной модернизации [Текст] / В.Цветков // Экономист. – 2010. – № 11. – С. 16-26.

3. Модернизация России: условия, предпосылки, шансы [Текст] : сборник статей и материалов / под ред. В.Л. Иноземцева. – Вып. 1. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2009. – 240 с.

4. Иноземцев, В.Л. Что такое модернизация и готова ли к ней Россия? [Текст] / В.Л. Иноземцев // Модернизация России: условия, предпосылки, шансы. Сборник статей и материалов. Выпуск 1 / Под ред. В.Л. Иноземцева. – Москва, Центр исследований постиндустриального общества, 2009. – 240 с.

5. Варнавский, В. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы теории и практики [Текст] / В. Варнавский // Международная экономика и между-народные отношения. – 2011. – №9. – С. 41-50.

6. Вилисов М.В. Государственно-частное партнерство: политико-правовой аспект [Электронный ресурс] / М.В. Вилисов // Власть. – №7. – 2006. – С.4-6. – Режим доступа : http://www.rusrand.ru/public/public_7.html (дата обращения : 10.10.2015 р.). – Заголовок с экрана.

Ткаченко В.В., аспірант
Університет банківської справи
м. Київ, Україна

КОНСОЛІДАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, МОТИВИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Банківський сектор України потребує масштабних процесів консолідації і укрупнення діючих банків. Це дозволить підвищити розмір та якість капітальної бази окремих кредитних інститутів, забезпечить достатній рівень покриття капіталом ризиків, що приймаються банками, та зміцнить банківську систему України в цілому. В зв'язку з цим особливо актуалізується дослідження сутності, тенденцій та мотивів консолідованих процесів у банківський сфері.

Процеси концентрації та консолідації банківського капіталу, визначення ефективності операцій злиття та поглинання, у різний час вивчали О.І. Барановський, О.І. Кірєєв, В.В. Крилова, А.А. Крилова, С.Д. Богма, В.І. Міщенко, М. Бредлі, П. Роуз, Дж. Сінкі.

Термін «консолідація» походить від латинського consolidatio («con» – разом; «solidate» – ущільнювати, зміцнювати, зношувати). Під процесом консолідації у банківській сфері розуміється збільшення розмірів банківського капіталу, який знаходиться у розпорядженні окремих банків або банківських груп, шляхом їх об'єднання та/або нарощення обсягів власного капіталу [1].

Найбільш розповсюдженими формами консолідації банківських установ є злиття та поглинання. При укладенні угод зі злиття та поглинання, утворюються об'єднання та групи, які поділяються на юридичні та економічні. Юридичне об'єднання утворюється шляхом злиття, корпоративної ліквідації, придбання (поглинання), коли створюється нова юридична особа, або придбана компанія стає структурною одиницею компанії-покупця. Економічне ж об'єднання утворюється як результат вливання довгострокових фінансових інвестицій у статутні капітали компаній. При цьому учасники об'єднання залишаються самостійними юридичними особами, які можуть мати статус материнської, дочірньої або спільної компанії [2, с. 40].

У світовій економічні літературі є декілька теорій та гіпотез, які пояснюють мотиви проведення злиттів та поглинань. Відповідно до теорії фінансів злиття та поглинання є інвестиційним рішенням, спрямованим на ріст чистої поточної вартості та підвищення ринкової ціни акцій для акціонерів. У теорії ж Модільяні–Міллера основними перевагами від злиття та поглинання називаються оптимізація податкових платежів і виплат за контрактами. Серед гіпотез, які пояснюють мотиви злиттів та поглинань варто виділити: інформаційну гіпотезу, гіпотезу ринкової стратегії, гіпотезу синергії, гіпотезу неефективного управління, гіпотезу диверсифікації бізнесу [3, с. 915, 916].

Як показує світова практика, злиття та поглинання у банківській сфері відбувається в зв'язку із такими причинами, як: ліквідація кредитних установ через незадовільний фінансовий стан; одержання вигод у сфері фінансів (зростання капітальної бази, дотримання нормативів ліквідності і платоспроможності, отримання банківської спеціалізації, введення інновацій, запровадження більш ефективної організаційної структури та інформаційних систем); можливість оптимізувати податкові платежі; покращити

репутацію [4, с. 78]. Разом з тим, консолідаційні процеси у банківському секторі є найбільш ризикованими Так, наприклад, вартість банківського бізнесу може бути необґрунтовано високою. При цьому балансова оцінка активів установи не завжди відповідає ринковій вартості. Як наслідок, відбувається поглинання банківської установи з низькою якістю активів, що, в свою чергу, негативно позначається на фінансовому стані та діяльності банку-покупця [5, с. 280].

Придбання кредитних установ може потребувати додаткових витрат на функціональне приєднання бізнесу, які важко спрогнозувати на етапі укладення угоди. Часто в процесі інтеграції банків виявляється, що вони не можуть повноцінно функціонувати в силу відмінностей в корпоративному управлінні, організаційній структурі бізнесу, організації бухгалтерського обліку та аудиту, інформаційних системах, тощо [4, с. 79].

Варто відзначити, що придбання банків або створення нової юридичної особи шляхом злиття, не розповсюджено у вітчизняній банківській практиці. Свідченням консолідації банків в Україні є, скоріше, концентрація власності та управлінських рішень «в одних руках», але не укрупнення діючих банків [6, с. 50].

Починаючи з 2014 р. Національний банк України активізував діяльність щодо виведення з ринку неплатоспроможних банків. За даними НБУ з 2013 р. по 2 квартал 2015 р. кількість банків в Україні зменшилася на 42 кредитні установи (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість банків, їх філій та дочірніх компанії

Назва статті	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	1 кв. 2015 р.	2 кв. 2015 р.
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	163	147	138
Кількість банків з часткою іноземного капіталу менше 100%	55	53	53	49	51	51	46
Кількість банків, в яких іноземний капітал складає 100%	20	22	22	19	19	19	19
Філій в межах України	793	451	242	177	133	132	119
Філій за межами України	1	1	1	1	1	1	1
Дочірніх компаній в межах України	101	111	101	105	102	94	96
Дочірніх компаній за межами України	8	3	19	19	17	12	14

Джерело: складено за даними [7]

Дані таблиці яскраво ілюструють, що протягом останніх трьох років відбувається очистка банківської системи від банківських установ, які за рішеннями НБУ визнаються неефективними. З 2010 р. кількість банківських філій в межах України зменшилася майже в 7 разів, або на 85%. Натомість кількість дочірніх компаній в межах України та за кордоном у 2015 р. збільшилася на чотири установи. Втім, у порівнянні з 2013 р., коли їх кількість була найбільшою за досліджуваний період, темп зниження склав 88,7%.

Не спостерігається пожвавлення інвестиційної активності іноземних інвесторів щодо придбання українських банків. Кількість банків з часткою іноземного капіталу за 2 квартал 2015 р. зменшилась на 5 установ, або на 9,81%. За останніми даними Фонду гарантування вкладів 16 липня 2015 р. 100% акцій неплатоспроможного ПАТ «Астра банку» були викуплені іноземним інвестором – компанією «Agro holdings (Ukraine) limited». Остання є

дочірньою компанією американського інвестиційного фонду NCH Capital, який спеціалізується на фінансуванні українських сільгоспвиробників. За даними Фонду, на сьогодні в Україні 55 банків перебувають у стадії ліквідації; у 10 банківських установах введена тимчасова адміністрація [8].

Для поліпшення стійкості та ефективності банківської системи НБУ впроваджено нормативні вимоги до мінімального розміру статутного капіталу банків. Відповідно до постанови НБУ №464 від 06.08.2014 р. до середини 2016 р. мінімальний розмір статутного капіталу банківських установ має складати 120 млн. грн., а до 2024 р. – 500 млн. грн. Також НБУ підвищено вимоги до ідентифікації операцій з пов'язаними особами та введено додаткові критерії своєчасної ідентифікації проблемних банків. Усі ці зміни підштовхують комерційні банки до реорганізації та консолідації у найближчому майбутньому.

Отже, проведення консолідаційних процесів у банківському секторі України є об'єктивним процесом, який має на меті зміцнити вітчизняну банківську систему. Для оптимізації консолідації банків необхідні оперативні дії НБУ у сфері законодавчого забезпечення процесів консолідації та контролю за їх здійсненням.

Список використаних джерел

1. Загородній, А.Г. Фінансово-економічний словник [Текст] / А.Г. Загородій, Г.Л. Вознюк. – Л. : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 713 с.

2. Литвиненко, Н.О. Особливості утворення груп взаємопов'язаних підприємств в Україні та управління ними [Текст] / Н.О. Литвиненко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2014. – № 794. – С. 37–44.

3. Синки, Дж. Ф. (мл.). Управление финансами в коммерческих банках : пер. с англ. 4-го изд. [Текст] / Дж. Ф. Синки (мл.) / Под ред. Р.Я. Левиты, Б.С. Пинскера. – М. : Catallaxy, 1994. – 937 с.

4. Крилова, В.В. Перспективи консолідації банківського сектора України [Текст] / В.В. Крилова, А.А. Крилова // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1(24). – С. 76–80.

5. Діяльність банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку України [Текст] : монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса : Вид-во «Атлант», 2014.

6. Богма, С. Консолідаційні процеси в банківській системі України / С. Богма // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2 (35). – С. 47–54.

7. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

8. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/not-paying (дата звернення : 09.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Трейтяк О.В. аспірант
Науковий керівник - Бутко М.П., д.е.н., завідувач кафедри менеджменту та державного управління
Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

В умовах нарощування деструктивних тенденцій та дестабілізації сталого розвитку економіки регіони та країни неухильно зростає необхідність від ефективності діяльності фінансового сфери, котра має можливість створити необхідні умови для успішного впровадження модернізаційних перетворень у функціонуванні продуктивних сил.

Питання, що стосується особливостей впливу фінансіалізації на тенденцію економіки, як стратегічної ланки сталого розвитку регіонів, завжди відносяться до найбільш актуальних, у зв'язку з цим набуває важливого значення потреба у статистичній оцінці компонентних характеристик процесу фінансіалізації та визначення на цій тенденції розвиток фінансового сегменту.

Фінансіалізація є також важливим фактором зростання нерівності доходів так в США було доведено, що ті хто працюють у сфері фінансових послуг у середньому заробляють на 70% більше.

Заробітна плата є досить складним економічним явищем, що відображає взаємодію багатьох економічних процесів. Низька заробітна плата не дозволяє забезпечити матеріальну основу не тільки для повноцінного відтворення працівника і членів його сім'ї, але і для формування ринкових механізмів вирішення багатьох проблем, у тому числі і соціальних [3].

Розв'язання проблем соціально-економічного зростання як регіонів, так і країни в цілому знаходиться в прямій залежності від політики доходів і відповідної динаміки рівня заробітної плати як основного каталізатора розвитку регіональних господарських систем [3].

Слід зазначити, що середній рівень дохідності домогосподарств у фінансовому секторі становить 5208 грн., що перевищує середній загальний дохід по Україні – 3455грн., а у реальному секторі –3078 грн. на початок 2015 року[4].

Значний вплив на структуризацію зайнятості населення впливає своєчасність виплати заробітної плати. З наведених даних видно, заборгованість у фінансовому секторі у рази менша за реальний сектор.

Фінансіалізація викликає ряд суперечностей, з одного боку збільшення впливу фінансового сектору стало рушієм позитивної динаміки у розвитку економіки, а з іншого покладені функції на даний сектор, заощадження, емісія, інвестування, кредитування не виконується у повному обсязі[2].

Надмірна фінансіалізація економіки посилює диференціації в суспільстві зі збільшенням доходів одних верств населення за рахунок інших, дисбалансового економічного розвитку регіонів.

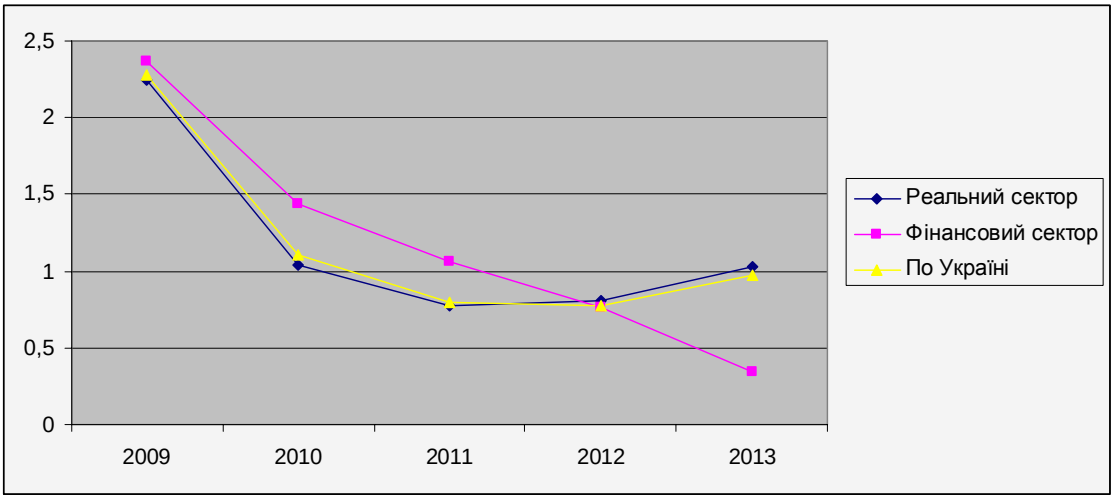

Рис 1. **Динаміка заборгованості по секторам та по Україні в** % **до попереднього року** [4]

Отже, головним завданням як на державному так, особливо, на регіональному рівні є визначення шляхів і створення дієвих механізмів з метою подолання дисбалансу і усуненні негативного прояву фінансіалізації економіки.

Список використаних джерел

1. Козьменко, І.С. Фінансіалізація економіки та її вплив на індикатори соціально-економічного розвитку окремих країн / Актуальні проблеми економіки, № 11(161). – 2014. – С. 290-298.

2. Корнєєв, М.В. Фінансовий сектор в умовах фінансіалізації економіки : теоретичні засади та світовий досвід [Текст] / М.В.Корнєєв. – Дніпропетровськ, Акцент ПП, 2014.

3. Ревко, А.М. Економічна сутність заробітної плати як каталізатора розвитку регіональних господарських систем [Текст] / Вісник Чернігівського державного технологічного університету/ Серія «Економічні науки». – №1(64). – 2013. – С. 177–185.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [офіц. сайт] : україн. версія / Держстат України. — Текст. і граф. дані. — К. : Держстат України, 1998—2015. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 19.10.2015). — Назва з екрана.

Ушкаренко Ю. В., д.е.н., професор кафедри податкової та бюджетної політики,
Шульга М. О., здобувач
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ» ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Харчова промисловість є складовою і стратегічно важливою галуззю агропромислового комплексу України. Її підприємства формують продовольчу безпеку країни, забезпечують населення необхідними продовольчими товарами, витрати на споживання яких складають понад 60% загальних грошових заощаджень населення [1, с. 163]. В умовах ринкових перетворень і глобалізації виробництва, розвитку інноваційних технологій головним завданням підприємств харчової промисловості є їх конкурентоспроможність. Одним з основних економічних ресурсів, що визначає результати діяльності харчових підприємств є фінансовий потенціал.

Дослідженню проблеми формування фінансового потенціалу присвячено багато публікацій видатних вчених, серед яких: І.Т. Балабанова, О.І. Барановський, О.М. Волкова, А.І. Даниленко, А.І. Ковальова, Д.С. Молякова, В.М. Родіонова, Н.О. Русак, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко та ін.

Щодо фінансового потенціалу, то існує багато визначень, кожне з яких має певні відмінні риси. Е.Ю. Терещенко визначає «фінансовий потенціал» як фінансові ресурси, з приводу яких виникають відносини на підприємстві з метою досягнення його ефективного та рентабельного функціонування [2, с. 4]. Ідентичної думки дотримуються С.А. Лосєва, В.І. Зубкова, А.В. Накивайло і розглядають «фінансовий потенціал» як характеристику фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та кредитоспроможності [3, с. 5]. Проте такі визначення мають загальний характер. У своєму дослідженні Т.В. Паєнтко вважає, що фінансовий потенціал – сукупність фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію і нарощування економічного потенціалу, з метою максимізації прибутку [4, с. 96]. Таке визначення не враховує тієї особливості, що фінансовий потенціал проявляється у двох формах – наявній та прихованій.

В.Г. Бикова, Ю.М. Ряснянський та Д.О. Троц трактують фінансовий потенціал, як сукупність фінансових ресурсів, що беруть участь у виробничо-господарській діяльності й характеризуються можливістю їхнього залучення для фінансування майбутньої діяльності та певних стратегічних напрямків розвитку підприємства [5, с. 57; 6, с. 3]. Проте, лише наявність певної кількості ресурсів не може гарантувати оптимального результату від їхнього використання. «Фінансовий потенціал» у працях В.О. Кунцевич, визначається як обсяг власних, запозичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних та перспективних витрат [7, с. 124].

Найбільшої уваги заслуговує визначення Ф.І. Євдокимова та О.В. Мізіної, що «фінансовий потенціал» – система відносин на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови: наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості; можливості залучення капіталу в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;

рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи керування фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану [8, с. 54].

Аналізуючи існуючі визначення фінансового потенціалу, треба відзначити, що необхідно їх уточнення щодо підприємств харчової промисловості. Вважаємо, фінансовий потенціал підприємств харчової промисловості – це сукупність внутрішніх фінансових можливостей підприємства та його інвестування для здійснення та виконання фінансових обов'язків, можливості ділового співробітництва та конкурентоспроможності підприємства.

Складовими фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості є наступні елементи:

- фінансовий потенціал стійкості харчового підприємства – результати поточної діяльності підприємства;
- фінансовий потенціал розвитку підприємства – можливість подальшого конкурентоспроможного розвитку підприємства харчової промисловості, де мається на увазі сукупність всіх наявних ресурсів підприємства, що можуть забезпечити досягнення визначених стратегічних цілей з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Фінансовий потенціал підприємств харчової промисловості є органічною єдністю наявних фінансових ресурсів та можливостей їх використання у межах харчового підприємства. Цей потенціал доцільно розглядати як важливий показник ефективного розвитку підприємств харчової промисловості, що має використовуватися при прогнозуванні, реалізації стратегічних рішень подальшого розвитку підприємства.

Список викоритсаних джерел

1. Якимчук, Т.В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України [Текст] / Т.В. Якимчук// Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 162–168.
2. Терещенко, Е.Ю. Економічна сутність фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/7_tereschenko.htm_(дата звернення : 12.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.
3. Бикова, В.Г. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення – оцінка та управління [Текст] / В.Г. Бикова, Ю.М. Ряснянський // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 56–61.
4. Троц, Д.О. Аналіз та діагностика фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Д.О. Троц, О.Е. Бурдіна // Соціум. Наука. Культура. Економіка. Режим доступу: http://intkonf.org/trots-do-burdina-oe-analiz-ta-diagnostika-finansovogo-potentsialu-pidpriemstva/ (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.
5. Лосєва С.А. Финансово-инвестиционный потенциал предприятия и его влияние на управление инвестициями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cci.zp.ua/invest/article/knp20_7.doc (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.
6. Кунцевич, В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки [Текст] / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 14. – С. 18–21.
7. Євдокимов Ф.І. Дослідження категорії «економічний потенціал промислового підприємства» [Текст] / Ф.І. Євдокимов, О.В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ. Серія 6 : економічна. – 2004. – Вип. 75. – С. 54–59.
8. Паентко, Т.В. Налоговое регулирование в контексте формирования финансового потенциала предприятия [Текст] / Т.В. Паентко // Бизнесинформ. – 2006. – № 9. – С. 96–98.

Фоміна О.В., к.е.н., доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Організація управлінського обліку, як системи інтерпретації та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством, значною мірою залежить від специфіки господарської діяльності підприємства, а також поточних та стратегічних завдань внутрішнього менеджменту підприємства.

Актуальність досліджуваного питання визначило *мету* даного дослідження, яка полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад організації системи управлінського обліку.

Організація управлінського обліку розглядається нами, як система умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства, здійснення контролю за раціональним використанням ресурсів та інформаційного забезпечення користувачів інформації, яку продукує система управлінського обліку.

Особливості організації системи управлінського обліку можна дослідити за такими ознаками: наявність структури та її ієрархічність; відносна самостійність елементів, кожен з яких сам володіє властивостями системи; наявність входів, виходів, контролю і управління елементами.

Різноманітність організаційно-правових форм, соціально-економічних, історичних, юридичних, технологічних факторів впливу на діяльність господарюючого суб’єкту, корпоративних цілей і завдань, рівнів компетентності керівництва, потребами в інформації при вирішенні оперативних і стратегічних задач менеджменту обумовлює використання різних методологічних підходів в організації збору, накопичення, систематизації і обробки управлінської інформації. Відповідно, різні підходи в організації облікового процесу породжують різні варіанти побудови системи управлінського обліку [1, с.14].

Існують наступні основні методологічні підходи до організації управлінського обліку, які можна класифікувати за типами системи управлінського обліку:

1. На рівні взаємодії системи бухгалтерських рахунків: повна інтеграція фінансового та управлінського обліку; автономна (локальна) система управлінського обліку в окремому плані рахунків.
2. За формуванням інформації для управління на основі синтезу методів: системний підхід, який передбачає повне інформаційне забезпечення управління підприємством системою управлінського обліку; позасистемний підхід, який передбачає включення в сферу управлінського обліку лише окремих об’єктів управління відповідно до інформаційних запитів користувачів.
3. За формою організації обліково-аналітичної системи: централізований підхід, відповідно до якого організація управлінського обліку регламентується і контролюється єдиною обліково-аналітичною службою на чолі з відповідальною особою за його впровадження (ведення); децентралізований підхід, згідно якого веденням управлінського

обліку і формуванням управлінської звітності займаються працівники різних відділів (фінансового, планово-економічного, аналітичного відділів) [2, с.297].

Керівництвом компанії, що бере участь у проектуванні системи управлінської звітності, приймається остаточне рішення про конфігурацію системи управлінської звітності на основі зіставлення своїх потреб в управлінській інформації, наявних можливостей і ресурсів, які можуть бути задіяні при формуванні та впровадженні такої інформаційної системи.

Правильно організована і ефективно функціонуюча система інформаційного забезпечення управління повинна врешті забезпечити фінансову стабільність та довгостроковий розвиток підприємства. Отже, організація управлінського обліку повинна забезпечувати виконання головного завдання управлінського обліку - задоволення потреб внутрішніх користувачів в повній, достовірній, об'єктивній та своєчасній інформації. Ефективність організації управлінського обліку проявляється у результатах діяльності суб'єкта господарювання, а тому повинна оцінюватися споживачами такої інформації.

Список використаних джерел

1. Курманова, А.Х. Концептуальные подходы к формированию системы управленческого учета в организациях [Текст] / А.Х. Курманова // Международный бухгалтерський учет. – 2013. – №28(274). – С.13-21.

2. Фоміна, О.В. Організація управлінського обліку на підприємстві торгівлі [Текст] / О.В.Фоміна // Бізнес інформ. – № 7. – 2015. – С. 295–299.

Христенко Г.М., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Україна

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Інтеграція України в міжнародний економічний простір зумовлює необхідність формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку аграрного сектора економіки. Саме інновації є матеріальною основою підвищення ефективності виробництва і виступають каталізаторами економічного зростання на якісно новій основі. Інноваційна система, яка склалася в Україні свідчить, з одного боку, про недостатній рівень нововведень у реальну практику виробництва через складний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, а з іншого – що інноваційний розвиток стає, а подекуди вже утвердився як стратегічний розвиток галузей та регіонів.

Інноваційна активність підприємства залежить від його інноваційно-інвестиційного потенціалу, під яким розуміємо сукупність наявних ресурсів і можливість їх мобілізації з метою досягнення поставлених інноваційних цілей. Завдяки високому інноваційному потенціалу підприємство може оперативно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі,

вести інноваційний пошук і здійснювати організаційні зміни.

Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрних підприємств є загальною науковою проблемою, вирішення якої забезпечить стійкий збалансований розвиток сільського господарства країни.

Вагомий внесок у дослідження проблем сутності та формування інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрного сектора економіки зробили відомі українські вчені: В.П. Галушко, О.Д. Гудзинський, В.М. Геєць, О.І. Дацій, О.Ю. Єрмаков, М.І. Кісіль, С.М. Кваша, Н.М. Сіренко, В.М. Трегобчук та ін.

Наявний виробничо-ресурсний потенціал Тернопільщини дає можливість створити умови для формування ринку сільськогосподарської продукції, якою можна забезпечувати не лише область, але й інші регіони України. За обсягом валової продукції сільського господарства в 2014 р. Тернопільщина посіла 17 місце в Україні. Займаючи 2,5% сільськогосподарських угідь держави, область у 2014 р. виробила 3,6% валової продукції сільського господарства, у т.ч. рослинництва – 3,9%, тваринництва – 3,2%. У 2014 р. в області одержано валової продукції аграрного сектору (в постійних цінах 2010 р.) на суму 9169,4 млн грн, що на 13,9% більше, ніж у 2013 р. Загальні обсяги валової продукції аграрного сектору збільшилися як у сільськогосподарських підприємствах (на 27,3%), так і в господарствах населення (на 2,0%) [1].

За рівнем виробництва валової продукції на одну особу Тернопільщина в 2014 р. займала 9 місце серед інших регіонів, залишивши далеко позаду сусідні Рівненську (5953 грн), Івано-Франківську (4316 грн) та Львівську (3664 грн) області [1].

У 2014р. за рахунок нового будівництва, розширення або реконструкції існуючих будівель прийнято в експлуатацію будівлі для потреб сільського господарства, зокрема, приміщення для утримання великої рогатої худоби та свиней відповідно на 1994 та 100 скотомісць, птиці – на 409 тис. птахомісць, свинокомплекси – на 7,2 тис. голів, елеватори – на 5,0 тис. т одночасного зберігання, зерноочисні та зерноочисно-сушильні пункти потужністю 1125,9 тис. т [1].

У розвиток підприємств сільського, лісового та рибного господарства станом на 31 грудня 2014 р. вкладено 7,6 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (наростаючим підсумком з початку інвестування), що складає 13,5% від їх загального обсягу по області [1].

Для оцінки інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрних підприємств Тернопільської області проведено SWOT-аналіз, визначаючи тим самим сильні та слабкі сторони підприємств, та встановлюючи можливості і загрози, які можуть з’являтися під впливом зовнішнього середовища (табл. 1).

На основі проведеного SWOT-аналізу встановлено, що інноваційно-інвестиційний потенціал сільськогосподарських підприємств Тернопільської області є недостатнім для здійснення ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності, як важливої передумови підвищення ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції.

У період інтеграції сільського господарства України в світове співтовариство одним із головних завдань держави в аграрній сфері є інноваційне оновлення сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1

SWOT-аналіз інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрних підприємств Тернопільської області

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішні фактори	–вигідне географічне розташування; –вагомий природно-кліматичний потенціал; –наявний науковий потенціал; –наявний кадровий потенціал; –висока забезпеченість земельними ресурсами; –наявність високо родючих ґрунтів; –орієнтація на виробництво екологічно чистої продукції.	– низький рівень оплати праці; – висока зношеність основних засобів, що використовуються у виробничому процесі; – ресурсозатратність виробництва у зв'язку із зношеністю основних засобів; – низький рівень використання інноваційних технологій; – недостатність власних фінансових ресурсів для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності; – значна концентрація виробництва у господарствах населення; – неефективна система кредитного забезпечення аграрних підприємств.
	Можливості	**Загрози**
Зовнішні фактори	–освоєння нових ринків збуту сільськогосподарської продукції; –використання досвіду розвинених країн світу у сфері аграрного виробництва; –розробка та освоєння інноваційних економічно вихідних технологій; –використання наукового потенціалу для модернізації аграрних підприємств; –розширення практики пільгового кредитування суб'єктів сільськогосподарської діяльності; –залучення інвестицій; –розширення кредитування виробників сільськогосподарської продукції за умови часткової чи повної бюджетної компенсації; –виробництво перспективних продуктів переробки сільськогосподарської продукції (біоетанол, біогаз).	– залежність від посередницької ланки; – слабкий розвиток ринкової інфраструктури внутрішніх продовольчих ринків; – низький рівень соціальних умов життя в сільській місцевості; – від'ємні фінансові результати роботи сільськогосподарських підприємств; – зниження обсягу інвестицій, спрямованих на модернізацію виробництва; – загострення питання екологобезпечного землеробства і відновлення родючості ґрунту; – невідповідність якості сільськогосподарської продукції міжнародним стандартам; – конкуренція з боку закордонних виробників сільськогосподарської продукції; – низький рівень правової захищеності аграрних підприємств порівняно із зарубіжними країнами.

Слід зазначити, що основою стратегії інноваційного розвитку сільського господарства є нові технології. Інноваційні технологічні схеми виробництва сільськогосподарської продукції передбачають застосування нових систем машин, механізмів, технічних та енергетичних ресурсів, використання високопродуктивних сортів і гібридів культур, порід тварин, сучасних засобів захисту рослин та тварин, внесення у ґрунт нетрадиційних видів органічних добрив, впровадження ефективних систем зрошення сільськогосподарських культур та ін.

Отже, забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток сільського господарства в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів можливо лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційної моделі.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство Тернопільської області за 2014 рік : [стат. збірник]. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 257 с.

2. Сіренко, Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України [Текст] : [монографія] / Н. М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.

Хурсина В.С., студентка, **Галковский С.В.**, к.э.н., доцент
Полесский государственный университет
г. Пинск, Республика Беларусь

РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНЫЕ ОПЕРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В условиях глобализации влияние международной торговли на рост национальной экономики значительно усиливается. Поэтому важным является изучение динамики экспорта и импорта товаров и услуг в Республике Беларусь.

Первоначально необходимо отметить, что в последнее десятилетие динамика внешней торговли Республики Беларусь характеризуется стремительным увеличением объемов товарооборота. Это обусловлено высокими темпами экономического роста, повышением научно-технического и транзитного потенциала, участием в интеграционных процессах в рамках СНГ, а также диверсификацией торгово-экономических отношений с другими регионами мира. Однако на протяжении последних трёх лет (2012–2014 гг.) наблюдается отрицательная динамика данного показателя. Так в 2013 г. по сравнению с предыдущим годом товарооборот снизился на 13,2% и составил 80,2 млрд долл. США. В 2014 г. его величина упала до 77,2 млрд долл. США, что на 3,8% меньше предыдущего года.

Данное падение обусловлено как снижением стоимостного объёма экспорта, так и объёма импорта товаров. Так за 2012 г. было экспортировано товаров на сумму 46 млрд долл. США. В 2013 г. этот показатель снизился на 19,2% по сравнению с 2012 г. и составил 37,2 млрд долл. США. В 2014 г. отмечается снижение товарооборота величина до 36,4 млрд долл. США, т.е. снижение по сравнению с 2013 г. на 2,2%.

Сокращение стоимостного объёма экспорта в рассматриваемом периоде в свою очередь обусловлено заметным уменьшением поставок на внешний рынок инвестиционных товаров. Так, если экспорт инвестиционных товаров из Республики Беларусь в другие страны в 2012 г. составлял 5 млрд долл., то к 2013 г. отмечается снижение экспорта до 4,4 млрд долл. США (на 14,1%). В 2014 г. по сравнению с 2013 г. экспорт инвестиционных товаров снизился ещё больше, на 18,5% и составил 3,5 млрд долл. США.

Динамика экспорта промежуточных товаров достаточно нестабильна. Так в 2012 г. стоимостной объём экспорта промежуточных товаров составлял 32,2 млрд долл. США. В 2013 г. данный объем снизился на 26,7% и составил 23,6 млрд долл. США. В 2014 г. объём экспорта повысился на 2,3% и составил 24,1 млрд долл. США.

Динамика экспорта потребительских товаров также отличается непостоянностью. В 2013 г. по сравнению с предыдущим величина экспорта выросла 5,1% и составила 8,7 млрд

долл. США. В 2014 г. объём экспорта упал на 7,4% и составил 8,1 млрд долл. США по отношению к 2013 г.

Анализ *товарной структуры экспорта* показал, что в 2012 г. наибольший удельный вес занимал экспорт минеральных продуктов (36%), продукции химической промышленности, каучука (21,6%) и экспорт машин, оборудования и транспортных средств (17,9%). К 2013 г. товарная структура экспорта несколько изменилась. Наибольшую долю занял экспорт минеральных продуктов (33%), экспорт машин, оборудования и транспортных средств (19,2%) и экспорт продукции пищевой промышленности и сырья для её производства (15,2%). Экспорт же продукции пищевой промышленности заметно снизился (на 6,5 п.п.). В 2014 г. ситуация аналогичная.

Проанализируем *географическую структуру экспорта* товаров. В 2012 г. доля экспорта в страны СНГ в общем объёме экспорта товаров составила 51,4%. В 2013 г. данный показатель возрос до 61,9%, а в 2014 г. снизился до 58,5%. В 2012, 2013, 2014 гг. доли экспорта в государства вне СНГ составили 48,6%, 38,1% и 41,5% соответственно. Анализ данной структуры показал, что приоритетным направлением внешнеэкономической деятельности Республики Беларусь является сотрудничество со странами СНГ.

Перейдём к анализу динамики *внешней торговли услугами*. В отличие от динамики внешней торговли товарами она имеет положительную направленность. Так в 2012 г. объем внешней торговли товарами составил 10,4 млрд долл. США. В 2013 г. он увеличился на 23,2% и составил 12,7 млрд долл. США. В 2014 г. объём внешней торговли услугами достиг 13,4 млрд долл. США, что на 5,4% больше по сравнению с предыдущим годом.

Что касается *динамики импорта товаров* в Республику Беларусь, то в 2012 г. стоимостной объём импорта товаров в республику в текущих ценах составил 46,4 млрд долл. США. К 2013 г. донный показатель снизился до 43 млрд долл. США (на 7,3%). В 2014 г. по сравнению с предыдущим годом объём импорта снизился на 5,2% и составил 40,8 млрд долл. США. При этом импорт товаров из стран СНГ в общем объёме импорта товаров за рассматриваемый период колеблется в пределах 58,5–65%, а импорт товаров из стран вне СНГ – 35 – 41,5% соответственно.

Динамика импорта инвестиционных товаров сложилась следующим образом: в 2013 г. по сравнению с предыдущим годом данная величина выросла на 5,5% и составила 5,4 млрд долл. США Однако в 2014 г. импорт инвестиционных товаров упал до 4, 7 млрд долл. США, т.е. на 14,6% по сравнению с предыдущим годом.

В 2013 г. импорт промежуточных товаров снизился с 34,7 млрд долл. США до 29,6 млрд долл. США (на 14,7%). Для 2014 г. также характерно снижение импорта промежуточных товаров. Так данная величина снизилась на 10% и составила 26,6 млрд долл. США, что в значительной мере объясняется снижением цен на нефть, позволившим сэкономить 763,2 млн долл. США.

Вместе с тем происходит увеличение роста поставок потребительских товаров: в 2013 г. импорт составил 8,7 млрд долл. США, что на 5,1% больше 2012 г. В 2014 г. объём поставок возрос до 10,4 млрд долл. США, что на 18,5% больше по сравнению с предыдущим годом, в т.ч. продовольственных – на 24,8%, непродовольственных – на 15%. Таким образом, судя по данным статистики, планы импортозамещения в прошлом году воплощались в жизнь не слишком удачно.

Если рассматривать динамику *импорта услуг* в Республику Беларусь, то в 2013 г.

импорт услуг в Республику Беларусь вырос на 29,9% и составил 5,3 млрд долл. США. К 2014 г. данная величина выросла на 7% по сравнению с 2013 г. и составила 5,6 млрд долл. США. При этом доля импорта услуг в страны СНГ за рассматриваемой период колеблется в пределах 31–38%, а доля импорта в другие страны – 62–69% соответственно.

Наибольший удельный вес в структуре импорта услуг в 2012 г. занимают транспортные услуги (1,4 млрд долл. США или 36,5% от общего итога), поездки (788,6 млн долл. или 19,5%) и строительные услуги (637 млн долл. США или 15,8%). В 2013 г. наблюдается следующая ситуация: наибольший удельный вес по-прежнему занимают транспортные услуги, хотя и доля и значительно снизилась (26,6%), строительные услуги (23,9%) и поездки (22%). В 2014 г. ситуация аналогична 2013 г. – наибольшую долю составил импорт транспортных (27,1%), строительных (27%) услуг.

Таким образом, можно сказать, что объем внешней торговли товарами в Республике Беларусь постепенно сократился с одновременным увеличением внешней торговли услугами, как со странами СНГ, так и вне стран СНГ. При этом основными торговыми партнёрами по-прежнему остаются бывшие страны Советского Союза, хотя и наблюдается постепенное расширение географии внешней торговли.

Список использованных источников:

1. Внешняя торговля Беларуси // Министерство иностранных дел Республики Беларусь [Электронный ресурс] – 2015. – Режим доступа : http://mfa.gov.by/export/. – Дата доступа : 19.10.2015.

2. Куницкий, Р. Внешняя торговля – 2014 [Текст] / Р. Куницкий // Экономическая газета [Электронный ресурс]. – 2015. – №16. – Режим доступа: http://www.neg.by/publication/2015_03_03_19419.html. – Дата доступа : 19.10.2015.

Цимбаліста Н.А., к.е.н., м.н.с.
Державна установа “Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України”
Україна, м. Львів

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Господарства населення відіграють важливу роль у виробництві аграрної продукції в Україні. Протягом більше ніж десяти років вони виробляли 50-60% валової продукції сільського господарства, сприяючи стабілізації виробництва сільськогосподарської продукції в період реформування аграрного сектору, коли відбувся значний спад обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Господарства населення і надалі залишаються основним виробником (понад 80%) овочевої та плодово-ягідної продукції та забезпечують виробництво 54,5% продукції тваринництва (станом на 2014р.). Водночас вони стикаються з певними труднощами у питаннях реалізації виробленої продукції, оскільки не є юридичними особами та платниками ПДВ, а тому позбавлені можливості отримувати відшкодування

вхідного ПДВ і не можуть бути учасниками організованого аграрного ринку.

Іншою проблемою є визначення соціально-економічного статусу членів особистих селянських господарств (ОСГ), які складають значну частину господарств населення. Відповідно до чинного законодавства члени ОСГ відносяться до категорії зайнятого населення незалежно від того, чи є вони працевлаштованими за межами свого селянського господарства. Станом на 1 січня 2014 р. близько 2,4 млн. сільського населення у працездатному віці вважається зайнятим виключно в ОСГ [1, с. 38]. Потенційно це становить велику проблему у сфері соціального і пенсійного забезпечення. Адже ці люди здебільшого не є учасниками системи державного пенсійного забезпечення, не сплачують Єдиний соціальний внесок, а тому не зможуть розраховувати на отримання бодай мінімальних пенсій у майбутньому.

Вирішенню зазначених проблем як у сфері реалізації сільськогосподарської продукції, та і у питаннях зайнятості, соціального та пенсійного забезпечення сільського населення може сприяти поступова трансформація великих господарств сімейного типу у сімейні фермерські господарства (СФГ) з подальшою їхньою реєстрацією у певному юридичному статусі.

За методологією статистичної служби Європейського союзу до 2007р. сімейними фермами визнавалися сімейні господарства, що використовують більше 1 га сільськогосподарських угідь, а починаючи з 2010р. цей критерій зріс до 5 га [2, с. 14]. За даними вибіркового статистичного спостереження у 2014р. 21,6% сільських домогосподарств України мали у своєму володінні і користуванні більше 1 га землі, за середньої у цій групі площі ділянки – 4,12 га; тут сконцентровано 72,5% земельних угідь, що знаходяться у власності сільських домогосподарств [3, с. 172-173]. Саме ця група господарств населення може скласти основу для такої соціально-економічної трансформації на селі.

Наприкінці 2014 р. була здійснена спроба інституціоналізації СФГ в Україні оформлена у законопроектах № 1599 Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності СФГ та № 1600 Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання створення та діяльності СФГ). Першою редакцією законопроекту № 1599 було запропоновано надати можливість особистим селянським господарствам набувати статусу СФГ у формі юридичної особи на підставі договору про спільну діяльність, або без набуття статусу юридичної особи за умови реєстрації голови такого господарства як фізичної особи-підприємця (ФОП). Умовою реєстрації господарства як сімейного є використання виключно праці членів сім'ї з обмеженими можливостями залучення найманих працівників до сезонних або спеціалізованих робіт.

Серед додаткових заходів державної підтримки щодо стимулювання створення та розвитку СФГ було запропоновано встановлення пільгової системи соціального страхування зайнятих у них осіб. Сама по собі ідея заслуговує на увагу, адже така практика існує в країнах ЄС і дає позитивні результати, однак для практичної її реалізації необхідно вносити системні зміни до інших законодавчих актів, або приймати спеціальний закон [4, с. 89].

При цьому автори цієї законодавчої ініціативи запропонували заборонити особистим селянським господарствам збувати надлишки виробленої продукції на ринку, якщо таке господарство не набуде статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Однак запровадження такої норми не лише не стимулювало б процеси трансформації селянських господарств у

СФГ, але й могло б призвести до згортання чи тінізації їхньої діяльності, а також спровокувати серйозні прояви громадського невдоволення. Не дивно, що у редакції зазначеного законопроекту до другого читання цю норму було вилучено.

Однак після доопрацювання документу СФГ вже не дозволено залучати сезонну найману працю, а фізичним особам-підприємцям – навіть використовувати працю членів своєї сім'ї, виконуючи всі роботи одноосібно. Крім того із законопроекту вилучили норми щодо державної підтримки СФГ, як такі, що є корупціогенними і сприятимуть виникненню зловживань як серед суб'єктів господарювання, так і з боку органів влади. Також було вилучено пункти, що передбачали реєстрацію СФГ як юридичної особи із застосуванням договору про спільну діяльність без необхідності затвердження статуту, що мало б спростити процедуру її створення. Такі жорсткі обмеження в поєднанні з відсутністю преференцій у сфері державної підтримки не можуть сприяти становлення сімейного фермерства в Україні, більше того – протирічать світовій практиці, коли на найманих працівників може припадати до 50% річних затрат праці СФГ, і вони можуть претендувати на отримання суттєвих дотацій в рамках Спільної аграрної політики ЄС.

Щодо долі законопроекту № 1600, яким передбачалось віднесення СФГ, створених у формі фізичної особи-підприємця, до четвертої групи платників єдиного податку – сільськогосподарських товаровиробників, то на даному етапі свого розгляду очікує подання профільного комітету Верховної ради про відхилення цього нормативного акту. Основною причиною є те, що у разі його прийняття можуть суттєво зменшитися надходження від ПДВ до державного бюджету, адже із включенням СФГ у формі ФОП до складу четвертої групи платників за спрощеною системою оподаткування може значно зрости кількість суб'єктів, до яких застосовується спеціальний режим сплати ПДВ, за якого сума належного до сплати податку залишатиметься у розпорядженні суб'єкта на спеціальному рахунку і використовуватиметься для відшкодування вхідного ПДВ або на інші виробничі цілі. Однак у разі відхилення законопроекту про зміни до податкового кодексу СФГ у формі ФОП опиняться поза межами усталеної системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, що поставить їх у невигідне конкурентне становище.

Враховуючи викладене, подальше формування інституційних засад нормативно-правового регулювання СФГ має передбачати:

– розробку спрощеного порядку їхньої реєстрації, обліку та звітності;

– впровадження особливих умов оподаткування діяльності СФГ та соціального страхування зайнятих у них осіб;

– опрацювання та імплементацію програми підтримки сімейного фермерства.

Тільки із застосуванням такого комплексного підходу можна створити умови і підвищити мотивацію до добровільної трансформації ОСГ в СФГ.

Список використаних джерел

1. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України [Текст] : статистичний збірник / відп. за випуск Кармазіна О.О. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 187 с.

2. Davidova, S., Thomson, K. (2014). Family farming in Europe: challenges and prospects. In-depth analysis. – 61 p.

3. Сільське господарство України [Текст] : статистичний збірник за 2014 рік. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 379 с.

4. Гнибіденко, І.Ф. Трансформація ринку праці на селі: перспективи оптимізації неформальної

зайнятості сільського населення [Текст] / І. Ф. Гнибіденко, А. Д. Руснак // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 83–93.

Чижевська О. В., студентка
Науковий керівник - Лемішовська О.С., к.е.н., асистент кафедри обліку та аналізу
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Необхідність адаптації обліково-аналітичної інформації державного сектору економіки до міжнародних стандартів обліку та звітності, не відповідність сучасним потребам прозорості інформації про державні фінанси, не забезпечення в достатній мірі процесів прийняття рішень у системі державного управління та місцевого самоврядування – потребують перегляду системи бухгалтерського обліку в бюджетному секторі економіки.

Побудова облікової системи бюджетних установ визначається законодавством про бюджетний устрій і бюджетний процес в Україні [1], відповідними інституціями та нормативними документами Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.

Важливим аспектом удосконалення та модернізації державної обліково-аналітичної системи є застосування специфічного елемента регулювання бухгалтерського обліку та звітності – облікової політики бюджетної установи.

Облікова політика бюджетної установи визначається на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі економіки. Так, відповідно до НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» облікова політика суб'єкта державного сектору визначається у розпорядчому документі, в якому мають бути встановлені методи оцінки, обліку, види сегментів та їх пріоритетність і процедури, які має застосовувати суб'єкт державного сектору та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більше ніж один варіант, та порядок організації бухгалтерського обліку [2]. Суб'єкт державного сектору має послідовно застосовувати облікову політику таким чином, щоб фінансова звітність відповідала всім вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Основна мета облікової політики – встановлення таких методів ведення бухгалтерського обліку, які забезпечать насамперед якісне кошторисне планування і складання звітності. Для досягнення мети, завданнями облікової політики бюджетної установи є:

– закріплення базових принципів організації та ведення бухгалтерського обліку, планування діяльності бюджетної установи;
– своєчасне попередження негативних явищ у фінансово-господарській діяльності;

– виявлення й ефективне використання внутрішньогосподарських резервів;

– контроль за наявністю та рухом як бюджетних, так і позабюджетних засобів, їх цільовим призначенням та раціональним використанням [3].

Проблеми, пов'язані з формуванням облікової політики в бюджетних установах можна групувати таким чином:

– відсутність систематизованої нормативно-методологічної бази з регулювання бухгалтерського обліку;

– відсутність наказів про облікову політику в бюджетних установах;

– порушення основних принципів ведення бухгалтерського обліку;

– відсутність зв'язку облікових політик бюджетних установ різних рівнів;

– недостатній рівень теоретичної підготовки бухгалтерського персоналу тощо.

Розв'язання проблеми формування облікової політики бюджетних установ повинно проводитись за наступними напрямками:

– обґрунтування необхідності формування облікової політики бюджетними установами (визначення мети та завдання);

– визначення сутності Наказу про облікову політику – документу, що розкриває облікові методи залежно від характеру і специфіки діяльності певної установи;

– відображення взаємозв'язку облікової політики бюджетних установ із автоматизацією облікового процесу;

– узгодження облікової політики установ-розпорядників бюджетних коштів вищого рівня із обліковою політикою підпорядкованих їм установ [4].

Важливо, щоб облікові політики головних розпорядників бюджетних коштів і підпорядкованих їм установ були узгоджені між собою. Необхідно враховувати, що бюджетні установи становлять багаторівневу систему, яка повинна працювати як єдиний механізм. Якщо облікова політика бюджетної установи вищого рівня відобразиться у наказах про облікову політику підпорядкованих установ, це дасть змогу полегшити контроль діяльності розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Отже, удосконалення обліку в бюджетних установах з продуманим формуванням облікової політики дозволить забезпечити реальність планових показників бюджету та їх виконання, визначити основні напрями бюджетного фінансування, забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів та збереження коштів загального та спеціального фондів.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Текст] : офіц. текст : за станом на 25.10.2015 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50-51, С.572. –Доступно з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» [Текст] : офіц. текст : за станом на 04.09.2015 р. / Мінфін України; Наказ, Положення, Форма від 28.12.2009 № 1541. – Відомості доступні з мережі інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10 (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Безродна, Т. Облікова політика бюджетних установ: проблеми становлення [Текст] / Т. Безродна // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 8. – С. 27–29.

4. Дугієнко, Н.О. Основні причини виникнення проблеми формування облікової політики бюджетних установ та методика її розв'язання [Текст] / Н. О. Дугієнко // Інноваційна економіка. – 2011. –

№ 20. – С. 93–97.

Чикуркова А.Д., д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування, **Бєлко І.А**., здобувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОЦЕС СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ринкова економіка не тільки не заперечує, а навпаки, передбачає розвиток і удосконалення планування виробництва. Загострення конкурентної боротьби, прагнення захопити якомога більшу частку ринку спонукають значну кількість американських, західноєвропейських і японських компаній кардинальним чином змінити систему внутрішньофірмового планування. На зміну фінансового (бюджетного) планування, яке охоплює короткостроковий період (не більше 1 року), почався перехід до середньострокового і стратегічного планування (грец. strategos — „мистецтво генерала").

Стратегічне планування сьогодні розробляється вже багатьма вітчизняними підприємцями. Усвідомлення його необхідності і важливості на підприємстві прийшло не одразу. В умовах нестабільного зовнішнього середовища необхідно використовувати більш потужний інструмент, який би мав змогу не тільки перевести підприємство на новий ефективніший рівень управління, але й враховував основні цілі, які стоять перед ним. Одним з таких інструментів є механізм стратегічного планування. Наприклад, щоб уникнути входження підприємства у таку фазу життєвого циклу, як спад, треба в період росту впроваджувати систему стратегічного планування.

В цілому відмінності між довгостроковим і стратегічним плануванням можна узагальнити так: довгострокове планування ґрунтується на простій екстраполяції тенденцій; у відповідності зі стратегічним підходом виникає задача передбачення змін і завчасне пристосування до них. Звідси випливає, що стратегічне планування базується на прогнозних оцінках, бо тільки прогноз дозволяє в значній мірі здійснювати таку важливу і необхідну функцію планування, як передбачення, що ґрунтується на науковому аналізі дійсності і передбачених тенденцій і процесів у майбутньому [1, с. 24].

Стратегічне планування забезпечує основу для всіх управлінських рішень, функції організації, мотивації і контролю, орієнтовані на розробку стратегічних планів. Процес стратегічного планування забезпечує основу для управління членами організації [4, с. 53].

Стратегічне планування - це процес визначення головних цілей організації, ресурсів, необхідних для їх досягнення, та політики, направленої на придбання та використання цих ресурсів [3, с. 8].

Стратегічне планування має на меті довгострокове забезпечення результативності підприємства і освоєння його нових можливостей. Для цього необхідно, перш за все, найбільш повно враховувати зміни в навколишньому середовищі, які являють собою

потенційні загрози і майбутні можливості для підприємства. Потрібно передбачити непідконтрольні сили, критичні тенденції з боку оточення та обмежити їх можливий вплив на підприємство.

Тому стратегічне планування має такі характерні ознаки:

По-перше, на відміну від довгострокового екстраполятивного планування, коли прогноз розроблявся кожною функціональною службою, яка мала на меті свої власні інтереси, стратегічне планування базується на принципово новому підході до прогнозування стану навколишнього середовища: були виділені стратегічні зони господарювання (СЗГ) та стратегічні господарські центри (СГЦ). СЗГ - це окремі сегменти зовнішнього середовища або ринково-продуктові сегменти, на які фірма має чи хоче отримати вихід. У відповідності з СЗГ в середині фірми виділялись виробничі підрозділи, відповідальні за стратегію розвитку СЗГ - стратегічні господарські центри. Згодом СЗГ здобули назву „стратегічні поля бізнесу". Поле бізнесу - це продукт, котрий знаходиться у тісному зв'язку з ринком збуту.

По-друге, важливою ознакою стратегічного планування являється аналіз як зовнішнього середовища, так і внутрішніх можливостей підприємства.

По-третє, методика стратегічного планування передбачає розробку багатоваріантної стратегії. Кожен варіант орієнтований на розвиток підприємства в залежності від стану зовнішнього середовища. Тобто розробляється декілька стратегічних альтернатив з урахуванням можливих ситуацій в майбутньому.

Стратегічне планування являє собою сукупність дій і рішень, які приймає керівництво у процесі розробки специфічних стратегій, спрямованих на досягнення організацією своїх цілей. На рис. 1 зображено процес стратегічного планування.

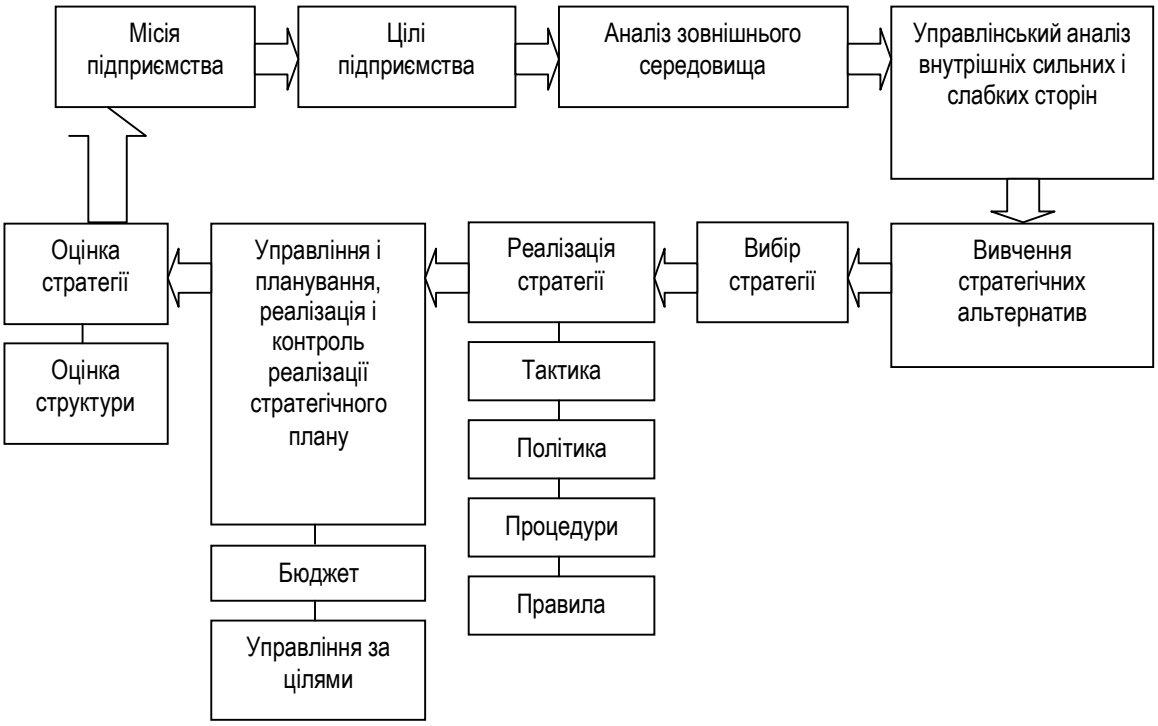

Рис. 1. **Процес стратегічного планування**

Джерело: [2, с. 56]

Отже, процес стратегічного планування можна умовно розділити на чотири фази.

Перша фаза – фінансове планування. Воно обмежується процедурою складання річного бюджету і базується на оцінках і інтуїції вищого керівництва.

Друга фаза передбачає сполучення фінансового і довгострокового планування. Фінансові результати прогнозуються звичайно на 3–5 років уперед, найчастіше ґрунтуючись на результатах минулої економічної діяльності. Недолік такого підходу полягає в тому, що майбутнє важко передбачити, використовуючи тільки фінансові показники. У наш час рішення за такою схемою приймають підприємства з нескладною організаційною структурою.

Третя фаза – концентрація уваги на факторах зовнішнього оточення: новітніх технологічних розробках, демографічних, соціальних, економічних. На основі отриманих даних і заглибленого дослідження ринків збуту можуть розроблятися альтернативні стратегії.

Четверта фаза – стратегічний менеджмент. Крім дій, що відносяться до попередніх фаз, тут підприємства основну увагу приділяють збереженню і зміцнення позицій на ринках. В даний час усі ведучі корпорації розвинутих країн в області планування використовують стратегічний менеджмент.

Список використаних джерел

1. Виссема, Х. Стратегический менеджмент и предпринимательство : возможности для будущего процветания [Текст] / Х. Виссема; пер. с англ. – М. : Издательство „Финпресс”, 2000. – 272 с.

2. Виханский, О. С. Стратегическое управление [Текст] // О.С.Виханський. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1995. — 296 с.

3. Реструктуризация предприятий и компаний [Текст] // И. И. Мазур, В. В. Шапиро, С. А. Титов, Л. В. Элькин [Текст] / Под ред. И. И. Мазура : Справ. пособие. — М.: Высш. шк., 2000. — 587 с.

4. Томпсон, А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разрботки и реализации стратегии [Текст] / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд ; пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева и М.И. Соколовой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

Чорнобиль О.В., завідувач сектору міжнародних зв‘язків
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
м. Львів, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ КЕРІВНИКІВ

Як свідчить практика, у західних компаніях програми адаптації персоналу для керівників, зокрема і найвищого рівня, є нерідко більш розповсюдженими ніж програми для рядових працівників [1, p. 13]. Організації розуміють, що виведення топ-менеджерів і менеджерів на належний рівень функціонування є важливим, адже лідерські позиції в компанії перебувають під максимальною увагою і впливають на чистий прибуток організації більш чітко [2]. Безперечно, що оцінки відрізняються залежно від розмірів компанії, однак «вартість одного топ-менеджера, який провалився, може сягати 2,7 мільйона доларів» [3, p. 57]. Разом з тим, 32% топ-менеджерів у глобальних компаніях, засвідчили, що їх досвід адаптації був незадовільним [4].

В результаті проведеного аналізу, ми з‘ясували, що адаптація керівників відрізняється від адаптації персоналу нижчої ланки за кількома параметрами:

– з керівниками взаємодіє більша кількість стейкхолдерів;

– керівники приходять на підприємство, щоб привнести конкретні стратегічні ініціативи, які радше вимагають зміну статус кво, ніж пристосування до нього;

– керівники часто стикаються з унікальною і складною ситуацією яка вимагає унікальних рішень.

Вже тривалий період часу окремі програми адаптації керівників функціонують у таких глобальних компаніях як Dell, Toyota, Generel Electric, PepsiCo та Bank of America. Аналіз цих програм засвідчує, що чим вищим є рівень, який посідає особа в організації тим унікальнішою і гнучкішою є програма адаптації.

Основні підходи до організації програми адаптації топ-менеджерів у Bank of America представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Програма адаптації топ-менеджерів у Bank of America

Інструмент адаптації персоналу	Мотиви використання інструменту	Коли використовується
Орієнтаційна програма	Включає інформацію про діяльність компанії, історію, культуру і цінності	1-й робочий день
План адаптації	Допомагає новим топ-менеджерам організувати процес адаптації і визначити його пріоритети	Надається протягом 1-го робочого тижня
Зустрічі з ключовими стейкхолдерами	Сприяє обміну важливою інформацією і визначенню очікувань	В перші 2 місяці
Інтеграція команди нового лідера	Допомагає прискорити побудову взаємовідносин між новим топ-менеджером і членами його команди	Протягом 3-го місяця роботи
Інтеграція нового колеги	Допомагає прискорити побудову взаємовідносин між новим топ-менеджером рештою команди топ-менеджерів	Протягом 3-го місяця роботи

Продовження табл. 1

Контрольні зустрічі з ключовими стейкхолдерами	Допомагають діагностувати потенційні проблеми, отримати зворотний зв‘язок і виробити рішення проблем	Протягом 4-го місяця роботи
Обмін професійною інформацією між топ-менеджерами	Допомагає новому топ-менеджеру зустрітись і обмінятись професійною інформацією з іншими топ-менеджерами	Щоквартально
Зворотний зв‘язок «360 градусів»	Допомагає новому топ-менеджеру виміряти показники своєї діяльності, базуючись на даних від тих, хто їх оточує	Через 6 місяців після призначення

На думку фахівців, у Bank of America на сучасному етапі працює одна з найбільш ефективних програм адаптації топ-менеджменту. У період з 2006 по 2010 рік до Bank of America було найнято 189 зовнішніх топ-менеджерів і понад 200 внутрішніх кандидатів пройшли процес формальної адаптації на нових посадах [1].

Програма адаптації топ-менеджменту у Bank of America має три основні цілі:

– мінімізувати кошти від провалів топ-менеджерів;
– прискорити досягнення топ-менеджерами визначених показників діяльності;
– сприяти безперешкодній інтеграції топ-менеджерів.

Результатом впровадженого підходу є те, що, так званий «рівень провалів» (показник, який характеризує відсоток адаптаційних програм, які завершились звільненням їх учасників) топ-менеджерів у Bank of America складає 12%, порівняно з 40% в середньому у великих банківських установах світу [5].

Список використаних джерел

1. Bauer T. N. Onboarding new employees: Maximizing success. SHRM Foundation’s Effective Practice Guideline Series [Text] / T. N. Bauer – SHRM, 2011. – 54 p.

2. Van Velsor E. Why executives derail: Perspectives across time and culture [Text] / E. Van Velsor, J. Leslie // Academy of Management Executive. – Vol. 9, No. 4 (Nov., 1995). – PP. 62-72.

3. Watkins M. D. The First 90 Days: Proven Strategies for Getting Up to Speed Faster and Smarter, Updated and Expanded [Text] / M. D.Watkins. – Harvard Business Review Press, 2013. – 304 p.

4. Pomeroy A. Better executive onboarding processes needed [Text] / A. Pomeroy // HR Magazine. – Vol. 51. – Issue 8(Aug 2006). – P. 16.

5. Conger J. A. Accelerating leadership performance at the top: Lesssons from the Bank of America‘s executive on-boarding process [Text] / J. A. Conger, B. Fishel // Human resource Management Review. – 2007. – 17. – P.442-454.

Шевченко А. В., головний спеціаліст
Національний інститут стратегічних досліджень
м. Київ, Україна

ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ РОЗБУДОВИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

До найбільш актуальних загроз економічній безпеці України у реальному секторі економіки на сучасному етапі розвитку можна віднести неефективність державної політики у сфері забезпечення конкурентних переваг та конкурентоспроможності вітчизняних товарів, нераціональну галузеву та регіональну структуру ВВП [1, с. 46], технологічну відсталість та низький рівень інноваційної активності у промисловості.

Технологічне відставання консервується внаслідок відсутності конкурентоспроможних організаційних структур, здатних створювати високотехнологічне ядро вітчизняної економіки та її корпоративно-коопераційний каркас [2, с. 44].

В умовах нарощування глибоких структурних деформацій у промисловості України та значного дефіциту фінансових ресурсів для економічного зростання забезпечення економічної безпеки держави має відбуватися завдяки застосуванню нових організаційних важелів, здатних стимулювати підвищення продуктивності праці у промисловості, реструктуризацію промислового сектору зі збільшенням частки високотехнологічних та наукоємних виробництв, зростання інноваційної активності підприємств та створення замкнених ланцюгів виробництва.

Найбільш ефективними у контексті забезпечення економічної безпеки держави є вертикально інтегровані структури, пов'язані послідовністю стадій виробництва (або стадій інноваційного циклу від розробки до промислового впровадження) і засновані на міжгалузевій інтеграції видобувного й обробних виробництв, наукових організацій і промислових підприємств, в яких конкурентна перевага досягається гарантованим постачанням і збутом, економією трансакційних витрат, попитом на інвестиції та інноваційну продукцію, спільним управлінням капіталом, швидкістю й істотним розширенням відтворювального процесу [3].

Однією з найбільш гнучких форм вертикальної інтеграції є кластерна форма організації виробництва, яка забезпечує зростання інноваційної та інвестиційної складових економічної безпеки держави завдяки створенню т. з. «ефекту переливу», стимулюванню створення та поширення нових ідей та технологій серед учасників кластеру та за його межі, що, у свою чергу, сприяє зростанню доданої вартості продукції та орієнтації виробництва на виготовлення високотехнологічної продукції кінцевого споживання.

Підвищення рівня економічної безпеки держави при кластерній організації виробництва відбувається завдяки формуванню вищого рівня довіри інвесторів до розвинутих мережевих структур, ніж до окремих дрібних компаній, пришвидшенню темпів створення та розвитку нового бізнесу та створенню замкнених виробничих циклів та ланцюгів доданої вартості у межах країни завдяки виявленню та створенню у межах кластерів відсутніх у виробництві ланок.

Таким чином, кластери на сучасному етапі розвитку здатні виконувати роль «полюсів зростання» в українській економіці – макроодиниць, які створюватимуть потужний стимул

розвитку у регіонах та в країні загалом завдяки поширенню мультиплікативного ефекту. Це дозволить істотно знизити імпортозалежність української економіки, сформувати потужний експортний потенціал на основі виробництва конкурентоспроможної продукції, раціоналізувати галузеву та регіональну структуру ВВП, забезпечити створення нових робочих місць, сприяти розвитку малого та середнього підприємництва (у т.ч. інноваційного).

Застосування кластерного підходу організації виробництва вимагає розбудови державної економічної політики формування та підтримки сучасних промислових кластерів, яка має включати створення законодавчого підґрунтя для функціонування кластерів, розбудову необхідної інноваційної інфраструктури, запровадження податкових стимулів для кластерів у перші роки їхньої діяльності, створення інформаційної платформи та включення кластерних програм до регіональних стратегій економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Сучасні наукові дослідження в галузі економічної безпеки [Текст] : навчальний посібник / укл.: проф. І.П. Мойсеєнко, проф. М.І. Флейчук, доц. І.Г. Бабець. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 196 с.

2. Система економічної безпеки держави [Текст] / Під заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України Сухорукова А.І. // Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К. : ВД «Стилос», 2009. – 685 с.

3. Амоша, О. І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/3103/st_31_2.pdf?sequence=1 (дата звернення : 10.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Штока Є.Г., здобувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки
Науковий керівник – Обнявко О.В., доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ

Управління знаннями на ранньому етапі свого розвитку розглядалося як феномен, що має відношення лише до тих галузей і виробництв, для яких характерні так звані високі технології, виготовлення нових зразків продукції безпосередньо на базі конкретних наукових досліджень і технічних розробок, технологічні новації тощо. З часом практика спростувала такий вузький підхід до ефективного управління, довівши, що не може бути галузей, виробництв і компаній, які б не використовували інтелектуальний капітал у виготовленні продукції, наданні послуг та у самих методах управління.

Значимість управління знаннями з кожним роком зростає, що відображає об'єктивні вимоги розвитку наукоємного виробництва, інформатизації суспільства та підвищення ролі людського потенціалу. Мета данного дослідження – проаналізувати особливості

застосування управлінських підходів до організації, що функціонує в умовах економіки знань.

Розглянемо характеристики економіки знань, запропоновані С.М. Клімовим [1], які найбільш відображають, на нашу думку, сутність цього типу економіки, та є значущими з точки зору нашого дослідження:

1. Знання, що об'єктивоване в продуктах і послугах, формує більшу частину створюваної суспільством вартості.

2. Перетворення працівників, зайнятих збиранням, обробленням, аналізом інформації та прийняттям рішень, в домінуючу та найважливішу частину персоналу.

3. Швидкість і масштаби науково-технічного прогресу перевищують зміни в якості матеріальних і людських ресурсів, в результаті чого спостерігається дефіцит професіоналів, здатних ефективно працювати з новітньою технікою і генерувати нові знання, а залучення та утримання подібних працівників вимагає від організації значних зусиль.

4. Діяльність з виробництва, зберігання, передачі, використання знань набуває найважливіше значення. Особлива роль освіти в сучасному світі відображена в концепціях «організації, що навчається» і «креативної організації».

5. Зростання трансакційних витрат у розвинених країнах з 90-х роках XX століття у зв'язку із загостренням конкуренції.

На думку П. Друкера [2], одним із завдань сучасного менеджменту є поліпшення роботи зі знаннями та інноваціями, їх комерціалізація, що передбачає впровадження управління знаннями в систему управління організацією, а також виділення управління знаннями в окрему сферу діяльності керівництва та працівників. Отже, в результаті впливу економіки знань на організації (підприємства) відбувається становлення нового менеджменту, завданням якого є не стільки виживання фірми, скільки своєчасна трансформація управлінських підходів до її функціонування.

Необхідність у цілеспрямованому використанні можливостей компанії, заснованих на методах організації знань, обумовила формування певних технологій та систем управління знаннями. Провідні зарубіжні компанії вже в середині 1990-х років стали створювати системи управління знаннями, які дозволяють використовувати всю сукупність засобів, методів і технологій для нарощування компетенцій організації, перетворення знань в інтелектуальний капітал компанії та збільшення вартості компанії [3].

Управління знаннями як вид управлінської діяльності та як спеціальна функція має ряд особливостей. По-перше, знання є і ресурсом, і об'єктом управління практично в усіх підрозділах та в межах всіх функцій, оскільки не існує жодного виду діяльності в організації (підприємстві), для яких знання не були б джерелом розвитку та вдосконалення.

По-друге, управління знаннями безпосередньо пов'язане з використанням сучасних інформаційних технологій, мережі Інтернет, інших розгалужених і універсальних мереж, що дозволяють накопичувати та поширювати необхідні знання.

По-третє, функція управління знаннями виконує інтеграційну та координаційну роль у процесі організаційного навчання.

І, по-четверте, в якості важливої умови ефективного управління знаннями слід вважати демократичне управління в організаціях (підприємствах). Це означає можливість кожного працівника брати участь у формуванні корпоративної пам'яті та здійсненні завдань організації. Всі члени організації повинні усвідомлювати, що, передаючи знання, вони

сприяють регулюванню діяльності організації, виконуючи її цілі та завдання.

Ключову роль в орієнтації та в організації управління знаннями грають керівники компаній. В умовах швидких змін в техніці, технології та організації виробництва й управління все більш виразно проявляються відмінності між менеджерами та лідерами в підходах до досягнення поставлених цілей і вирішення назрілих проблем. Вплив лідеров на підвищення рівня організаціоної культури та ефективність навчання реалізується, перш за все, в умілому та компетентному доведенні до співробітників планів розвитку, поширення та стимулювання знань. Лідери відповідальні за те, щоб розвиток організації (підприємства) базувався на знаннях.

З позицій виробництва і використання знань принципово важливо постійно приділяти увагу формуванню новаторських колективів (команд). Цілі та ресурси для таких команд розрізняються за певними організаціями. У науковій організації з функціональною структурою команди іноді набирають фахівців з одного підрозділу та формулюють цілі на базі накопиченого ними досвіду. Однак навіть у функціонально структурованих організаціях у команду частіше підбираються особи з різних підрозділів, щоб мати можливість використовувати різноманітний досвід, талант та технологію. У наукових організаціях, діяльність яких заснована на ринкових принципах, такі команди зазвичай мають у своєму складі фахівців різних профілів, різні функціональні структури та орієнтуються на різні типи технології. Ефективність діяльності команд, що використовують набуті знання, залежить від ряду різних факторів - технічних, організаційних, управлінських, культурних, а також від особистостей, що входять в команду, – їх технічних знань, досвіду, здібностей ефективно та продуктивно взаємодіяти один з одним тощо.

Неодмінним елементом управління знаннями є безперервне навчання працівників. З переходом до інформаційного суспільства все більша частина часу працівників повинна приділятися отриманню знань, навчанню та дослідженням. Здатність організації (підприємства) сприймати знання та поширювати їх визначає здатність цієї структури навчатися. Організація (підприємство), що надає кошти на навчання співробітників, створює широкі можливості їх розвитку та уникає ситуації, коли в штаті могли б виявитися лише працівники із застарілими знаннями. Доступ до нових знань є правом і можливістю всіх, а їх використання та поширення – обов'язком кожного співробітника.

Подальша багатоаспектна розробка проблем управління знаннями, узагальнення та накопичення досвіду в цій сфері, перевірка на практиці нових організаційних моделей і методів покликані сприяти тому, щоб знання підвищували ефективність усіх видів діяльності і процесів, на практиці ставали основною конкурентною перевагою організацій та підприємств в епоху економіки знань.

Список використаних джерел

1. Климов, С.М. Интеллектуальные ресурсы организации [Текст] / С.М. Климов. – СПб. : ИВЭСЭП «Знание», 2000. –168 с.

2. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке [Текст] / П.Ф. Друкер ; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 272 с.

3. Бочарова, М.А. Создание системы управления знаниями в бизнес-организациях [Текст] : автореф. дис. … канд. экон. наук; 08.00.05. – Экономика и управление народным хозяйством / М.А. Бочарова. – М. Государственный университет управления, 2011. – 22 с.

Шурпенкова Р.К., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
Демко І.І., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»
Львівський навчально-науковий інститут
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ МОБІЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ

Значна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та відчуває нестачу оборотних коштів. За своєчасної розробки та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану в довгостроковому періоді, такі підприємства можуть збільшити свій майновий потенціал, відновити платоспроможність та прибутковість. Попередження розвитку негативних кризових явищ на підприємстві є можливим тільки за систематичного забезпечення управлінського персоналу інформацією про поточний рівень фінансової стійкості та здатність підприємства до подальшого розвитку. Така фінансово-аналітична інформація повинна отримуватися за результатами оцінювання фінансового стану підприємства.

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб’єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу різноманітних внутрішніх резервів, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Питання дослідження фінансово-економічного стану підприємства висвітлено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких В.Г. Бєлоліпецький, І.О. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, О.Н. Волкова, Г.П. Герасименко, І.В. Дем'яненко, К.В. Ізмайлова, В.В. Ковальов, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонова, Е.А. Маркар'ян, А.М. Поддєрьогін, В.М. Родіонова, Г.В. Савицька, М.А. Федотова, М.Г. Чумаченко та ін. Але пропозиції науковців щодо визначення поняття "фінансовий стан" зводяться переважно до трактування з урахуванням декількох окремих елементів фінансового стану підприємства, які не повністю його характеризують. У сучасних умовах господарювання підприємств важливим є врахування поряд з такими елементами як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, що визначається, зокрема, ефективністю оборотних коштів, прибутковістю підприємства, таких як потенціал формування та повнота використання фінансових ресурсів, збалансування грошових потоків і рівень фінансового ризику. Пошук резервів, які можуть бути використані для покращення фінансового стану підприємства, проводиться шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності.

Одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів підприємства;
- сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства.

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних

резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Особливу увагу необхідно звернути увагу на приховані резерви.

Приховані резерви - частина капіталу, що ніяк не відображена в Балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами удосконалення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних засобів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків через зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток. На кожному підприємстві, залежно від його особливостей, можуть бути різними набір факторів, які впливають на собівартість. [1, с. 167]

Для зміцнення фінансової стійкості та інституційного потенціалу підприємств України складають проекти фінансових планів. Завданням фінансового плану є систематичне введення в дію цільових механізмів отримання доходів з метою доповнення бюджетних дотацій на підприємство, а також вдосконалення системи управління підприємством, яке гарантуватиме ефективне використання потоків доходів підприємства для оптимізації впливу з розрахунку на одиницю інвестицій.

Отже, для того щоб покращити фінансове становище та результат діяльності підприємств України необхідно звернути увагу на:

1) серйозну постановку маркетингової діяльності підприємства по глибокому і всебічне дослідження ринків збуту по видах тканин, готового одягу й іншого, просування зазначених товарів на ринку;

2) постановку фінансової функції як в операційної, інвестиційної, так і власне фінансової діяльності з використання сучасних методик керування фінансами;

3) придбання оптимальної кількості необхідного устаткування (ліквідація всіх технологічних недоліків);

4) впровадження максимально гнучкої системи ціноутворення, пристосованої до потреб ринків;

5) керування оборотними активами і поточними зобов'язаннями підприємства.

Результати в будь-якій сфері бізнесу залежать від наявності та ефективності використання фінансових ресурсів, які прирівнюються до кровоносної системи, що забезпечує життєдіяльність підприємства. Тому турбота про фінанси є відправним моментом і кінцевим результатом діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, в умовах ринкової економіки ці питання мають першорядне значення; висунення на перший план фінансових аспектів діяльності суб'єктів господарювання, зростання ролі фінансів є характерною рисою і тенденцією в усьому світі. [2, с. 188]

Отже, об’єктивна та своєчасна оцінка фінансового стану підприємств набуває особливого значення за виникнення різних форм власності. Кожен власник повинен використовувати всі наявні та приховані резерви для збільшення прибутку. Закони ринку потребують від усіх його учасників відповідного способу мислення та поведінки. Ринкова економіка залучає усі ресурси, щоб одержати найвищий прибуток на кожну вкладену в підприємство гривню. Для досягнення цієї мети необхідно постійно аналізувати фінансовий

стан, рух фінансових ресурсів, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин.

Список використаних джерел

1. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.

2. Фаріон, І. Д. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / І. Д. Фаріон, Т. Д. Захарків. – Тернопіль, 2000. – 455 с.

Щербатюк В.В., д.э.н., доцент
Европейский университет Молдовы
г. Кишинев, Республика Молдова

АУДИТОРСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В современных условиях реформирования национальной экономики широкое развитие получили аудит и аудиторская деятельность. Согласно Закону Республики Молдова «Об аудиторской деятельности» № 61-XVI от 16 марта 2007 г., аудит – это независимое рассмотрение годовых и консолидированных финансовых отчетов, другой относящейся к ним информации аудируемого субъекта с целью выражения профессионального мнения аудитора о их соответствии по всем существенным аспектам установленным к ним требованиям. Аудиторская же деятельность представляет собой предпринимательскую деятельность, состоящую в предоставлении на договорной основе профессиональных услуг с целью выражения мнения о достоверности финансовых отчетов в соответствии с настоящим законом и отраслевым законодательством. Отличие аудита от аудиторской деятельности состоит в том, что последняя предусматривает и различные аудиторские услуги [1, 2].

Предпосылками возникновения аудита в мире явились следующие факторы:

- отделение собственника от собственности и в связи с этим необходимость независимого и квалифицированного подтверждения информации, предоставляемой собственнику субъектами управления;
- потребность в достоверных сведениях о финансовом состоянии и результатах деятельности предприятия у других категорий пользователей;
- заинтересованность государства в информации о действительном финансовом состоянии частных предприятий без финансовых затрат из госбюджета;
- стремление государства обеспечить реализацию конституционных прав граждан через введение обязательного аудита некоторых субъектов хозяйствования, в чьей деятельности заинтересовано значительное число лиц, а также через принятие законодательных норм организации и проведения аудита [3].

Аудит – это деятельность, направленная на уменьшение предпринимательских рисков, своеобразная экспертиза бизнеса. Он способствует снижению до приемлемого уровня этих рисков для пользователей финансовых отчетов.

Для более глубокого раскрытия сущности аудита он подразделяется по разным признакам на следующие виды (рис. 1).

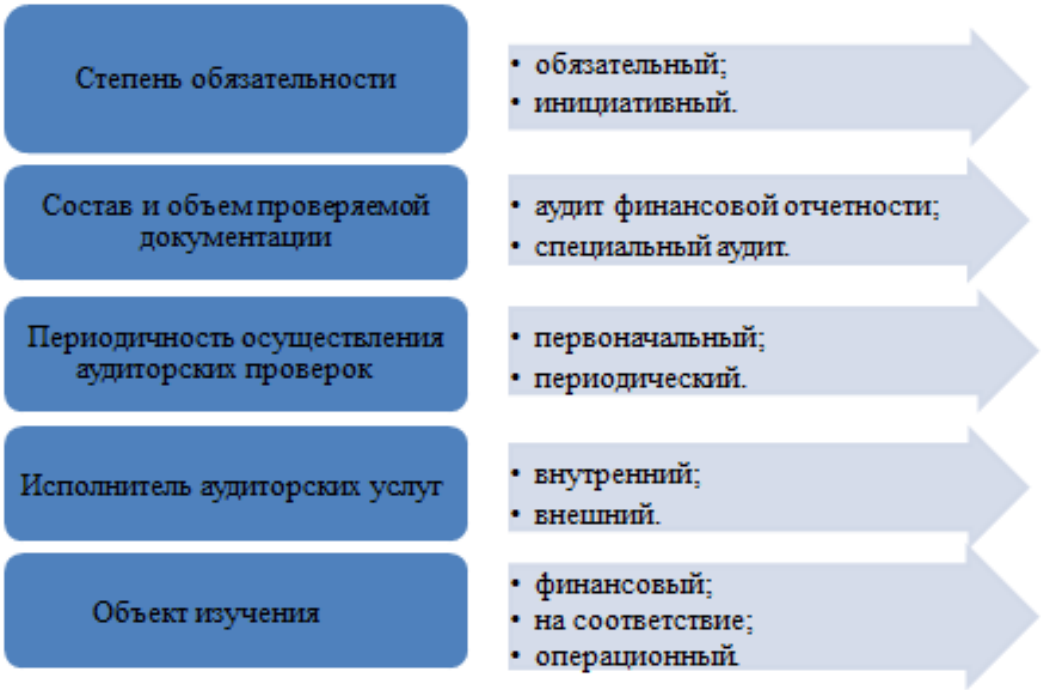

Рис. 1. **Классификация аудита**

Эта классификация является достаточно подробной, носит межотраслевой характер и имеет важное научное и практическое значение. Она позволяет глубоко и всесторонне раскрыть сущность аудита и дает о нем системное, целостное представление. Кроме того, эта классификация способствует дальнейшему развитию и совершенствованию теоретических основ, методики и организации аудита, а также составляет важное условие рационального использования его результатов в процессе управления и реформирования национальной экономики.

Главная цель аудита – дать объективную информацию о хозяйствующих субъектах. И для этого в процессе его проведения необходимо строго соблюдать принципы независимости, честности, объективности, профессиональной компетентности, добросовестности и конфиденциальности.

Аудит и аудиторскую деятельность в Республике Молдова в настоящее время осуществляют: международные аудиторские и консалтинговые компании, аудиторские общества и аудиторы-индивидуальные предприниматели. По состоянию на 1 января 2015 г. количество этих аудиторских структур составляет соответственно 4, 112 и 5, а всего – 121, что является весьма большим и отрицательно влияет на качество аудиторских работ. Это подтверждает, в частности, недавний факт незаконного вывода 1 млрд. американских дол. из трех банков, который привел к их банкротству и острому социально-политическому и экономическому кризису [4].

Различные вопросы организации, методологии, методики, стандартизации, контроля

качества, страхования рисков и кадрового обеспечения аудита и аудиторской деятельности регулируются следующими нормативными актами: Международные стандарты аудита, Кодекс этики профессиональных бухгалтеров, Международные стандарты заданий по подтверждению достоверности информации и соглашений по обзору, выражению уверенности и сопутствующим услугам, Национальные стандарты внутреннего аудита, Кодекс этики внутреннего аудитора, Карта внутреннего аудита, Положение о сертификации аудиторов, Нормы профессиональной подготовки стажеров в аудиторской деятельности, Методические указания о порядке страхования аудиторского риска, Временное положение по внешнему контролю качества аудиторских работ и др.

Как следует из вышеизложенного, важное место среди нормативных актов по аудиту в Республике Молдова занимают его стандарты. Они регулируют профессиональную деятельность аудиторов и широко признаны во всем мире, поскольку позволяют достичь наибольшей объективности в выражении аудиторского мнения по поводу соответствия финансовой отчетности общепринятым принципам ведения бухгалтерского учета и формирования финансовой отчетности.

Аудиторские стандарты определяют единые базовые правила осуществления аудиторских проверок, единые требования к качеству и надежности аудита. Использование этих стандартов обеспечивает определенный уровень гарантий достоверности результатов аудиторской проверки. Аудиторские стандарты являются основанием для доказательства в суде качества проведения аудита и определения меры ответственности аудиторов.

Стандарты бывают международные, национальные и внутрифирменные. Они устанавливают общий подход к проведению аудита, масштаб аудиторской проверки, виды отчетов аудиторов, единую методологию аудита, а также базовые принципы, которым должны следовать все представители этой профессии независимо от условий, в которых они проводят аудит.

Список использованных источников

1. Контроль і ревізія [Текст] : підручник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – [4-е вид., доп. і перероб.]. – Житомир: Рута, 2006. – 560 с.

2. Подольский, В.И. Аудит [Текст] : учебник / В.И.Подольский, А.А.Савин. – [4-е изд., пер. и доп.]. – М. : Юрайт, 2015. – 587 с.

3. Соколов Я.В., Терехов А.А. Очерки развития аудита [Текст] / Я.В.Соклов, А.А.Терехов. – М. : ФБК-Пресс, 2004. – 376 с.

4. Щербатюк, В.В. Основы финансово-хозяйственного контроля [Текст] : учебное пособие / В.В.Щербатюк, В.И.Евдокимович. – К. : USEM, 2015. – 240 с.

Юшкова Н.Г., к. архит., доцент, доцент кафедры экономической теории, истории и права
Волгоградский государственный архитектурно-строительный университет
г. Волгоград, Россия

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНСТРУМЕНТАРИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СТРАТЕГИРОВАНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ

Реализация органами государственного управления федерального и регионального уровней стратегических задач инновационного развития признается одним из ведущих направлений модернизации экономики. Эти задачи, в свою очередь, обусловливают стратегические приоритеты региональной политики последнего десятилетия, что подтверждается разработкой и реализацией целого ряда национальных концепций, меморандумов, программ. Принято считать, что наиболее полно, развернуто и предметно проблемы формирования инновационной экономики впервые были зафиксированы в Стратегии-2020 (2008 г.), предпосылки которой сформировались в рамках Концепции стратегии социально-экономического развития регионов РФ (2005 г.) и Концепции совершенствования региональной политики в РФ (2008 г.). Несмотря на широкую известность этих стратегических положений и их активное обсуждение, некоторые их позиции, построенные на взаимосвязи принципов инновационной экономики и моделей стратегирования, остаются недооцененным в теоретическом плане, и слабо используется в практике регионального управления конкретных субъектов РФ, что побуждает исследователей активно заниматься этой проблемой [1; 2].

Одной их таких явных проблем является взаимосвязь принципов инновационного развития экономики в институциональном выражении, если понимать под этим необходимость идеологического переосмысления этапов современной эволюции регионального развития и степени его управляемости за счет выявления роли и значения отдельных институтов регионального развития. Другой, не менее важной проблемой, следует признать выявление форм проявления пространственного аспекта в развитии региональных систем [3], приводящего к трансформации региональных систем, как-то изменение конфигурации социально-экономического пространства региона и наполнения новым содержанием функциональных процессов. Важно отметить, что подобный дуализм концептуальных подходов характерен для региональной экономики не только России, но и многих стран Европейского Союза, включая и страны бывшего СНГ [4;5].

В схеме, использующей классические принципы организации процесса управления (А. Файоль, М. Мескон, Д. Дункан), формирование управленческого цикла построено на совокупности функций, совершаемых стадийно: начинающихся на самых ранних этапах с установочных позиций, продолжающихся посредством содержания процесса реализации и его параметров и завершающихся подведением итогов, оценкой и анализом результатов. Требования обеспечения замкнутости управленческого цикла обуславливают цикличность процесса управления, требующего постоянного многократного повторения функций [6]. Вследствие того, что содержание операций определяется и общими закономерностями построения схемы управления, и специфическими особенностями конкретной деятельности, объекта и предмета управления, система управления реализует зависимость

персонификации выбора функций и адресности координации связей между ними от способов «замыкания» цикла управления.

Если принять данную логику функционирования системы управления, то становится очевидной направленность совершенствования процесса регионального стратегирования, что изменяет модель регионального управления, в ее концептуальном представлении. В ней делаются акценты на четкости взаимосвязи: планирования, как доминантной функции управления, и администрирования, как совокупности таких функций управления как организация, регулирование и мониторинг, каждая из которых образует функциональные блоки [3].

В администрировании, как в блоке управления, предлагается выделять три группы инструментов: организующих, регулирующих, координирующих, построенных на принципах интеграции социально-экономического и территориального стратегирования.

Одновременное сосуществование требований к установлению системных связей всех трёх групп инструментария и возможностей (преимуществ) каждого из них, взятого в отдельности, выражается в том, что при всей самостоятельности использования отдельных его видов, такие решения представляются относительными, как не раскрывающие всей полноты заложенного в инструментарии потенциала. Применяемые инструментальные средства представляются в целом равными по их значимости и перспективам расширения сфер использования в разрабатываемых управленческих решениях. При этом конкретное содержание процессов регионального развития (региональная идентичность) способно существенным образом изменять этот базовый состав инструментов управления. Для того чтобы имеющийся потенциал инструментальных средств регионального стратегирования использовался максимально, с оптимальной потребностью в ресурсах и с наилучшим результатом, необходимо постоянное корреспондирование заданных и полученных характеристик региональной системы с возможностью внесения корректировок, учитываемого в процессе ее сбалансированного функционирования и развития.

Таким образом, специфичность и аутентичность региональной ситуации, определяющая интенсивность трансформационных инновационных преобразований в экономике региона, обеспечивают степень отличительности (отклонения) от стандартной схемы стратегирования, что предопределяет состав и содержание специальных инструментов управления.

Важно отметить, что в рамках авторского подхода к методологическому обеспечению развития региональных систем (регионального стратегирования), формирование данных групп инструментария осуществляется с учетом необходимости их системного (интегративного) взаимодействия. От установления этой взаимосвязи и от ее последствий ожидается полноценность принятия и интерпретации требований инновативности к региональным системам, положенных в основу современной государственной социально-экономической политики, способной привести к качественному прорыву в повышении уровня жизни населения.

Список использованных источников

1. Рохчин, В.Е. Стратегическое управление развитием экономики в пределах федеральных округов Российской Федерации. Теоретические и методологические аспекты / В.Е. Рохчин, А.Э. Далгатова. – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2013. – 135 с.

2. Стратегии комплексного развития регионов России и повышение эффективности

регионального менеджмента /В.Г. Садков, В.Е. Кириенко, Т.Б. Брехова, Е.А. Збинякова, Д.В. Королев – М.: ООО «Прогресс ИД», 2008. – 364 с. – С. 158-168.

3. Юшкова, Н.Г. Пространственный подход в исследовании процессов функционирования и развития социально-экономических систем регионов / Н.Г. Юшкова Н.Г. // TERRA ECONOMICUS (Вестник Ростов. гос. ун-та). – 2013. – Т. 11. № 4. Часть 3. – С. 192–198.

4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку [Текст] : монографія / За ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

5. Yushkova, N. Restructuring of regional long-term planning principles: adaptation or strategic choice // Technology audit and production reserves —2014. № 4/2(18), Pp. 45-50.

6. Improvement of tool support of the spatial approach to regional planning: problems, specifics, trends Yushkova N.G. Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast. – 2014. – № 6 (36). – С. 225–242.

Ярошенко С.В., аспірант кафедри банківської справи
Науковий керівник - Івасів І.Б., к.е.н., професор
Київський національний торгово-економічний університет
м. Київ,Україна

БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТОРГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ

Банківська гарантія – це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, за якими банк бере на себе грошове зобов’язання перед отримувачем гарантії (бенефіціаром) сплатити кошти за наказодавця, у випадку невиконання ним своїх зобов’язань у повному обсязі або їх частини [1]. Якщо абстрагуватись, на думку приходить твердження, що сама по собі банківська гарантія являє собою певне гарантійне зобов’язання банку і ніяким чином не пов’язана з фінансуванням, на перший погляд. Головна їхня функція – забезпечення виконання фінансових зобов’язань (тобто оплата обумовленої суми) або нефінансових (тобто відшкодування збитків). Ця мета досягається запевненням бенефіціара надати фінансову компенсацію у разі невиконання принципалом своїх зобов’язань. На відміну від поруки, право бенефіціара на платіж за незалежною гарантією чітко визначено умовами гарантії. Однак, гарантійна функція не єдина, яку виконує банківська гарантія. Для того, що окреслити роль та участь банківської гарантії у торговому фінансуванні розглянемо всі функції, які притаманні банківським гарантіям.

Наступна функція розподільча – відповідає за розподіл ризиків оплати та поставки між сторонами, що підписали основний договір, яке залежить від механізму виплати гарантійної суми. Так, гарантія з оплатою за першою вимогою в значній мірі виключає ризики бенефіціара щодо отримання оплати.

Стимулююча функція – передбачає стимулювання боржника (принципала) до точного і своєчасного виконання своїх зобов’язань під загрозою пред’явлення гарантії до оплати.

Захисна функція – передбачає захист імпортера від ризиків, пов’язаних з авансовими або періодичними платежами на користь експортера.

Сигнальна функція – свідчить про фінансове становище принципала і його здатності

виконати свої зобов'язання за основним договором. Згода банку видати гарантію свідчить з високим ступенем імовірності про стійке фінансове становище принципала.

Розглянувши наведені функції, вже стає зрозумілим, що деякі ризики, які покриває механізм торгового фінансування банківська гарантія також нівелює, тому спільність механізму торгового фінансування і банківської гарантії є наочним. Наприклад, це добре видно по захисній функції. Однак, з-поміж розглянутих нами вище функцій банківської гарантії, відповідь на питання чому банківська гарантія може використовуватися як інструмент ТФ, – не являється зараз чіткою та однозначною. Тому ми виділимо ще одну функцію, яка головним чином і визначатиме банківську гарантію як інструмент торговельного фінансування, це функція фінансування.

У процесі господарської діяльності покупцям нерідко доводиться користуватися товарними кредитам (кредит від постачальника). Товарний кредит передбачає передачу права власності на товари (роботи, послуги) покупцеві у момент підписання договору або в момент фізичного отримання товарів (робіт, послуг) таким покупцем, незалежно від часу погашення заборгованості [2]. Тобто товарний кредит є своєрідним джерелом фінансування оборотних коштів підприємства, що є складовою виробничого капіталу. Надання товарного кредиту, як правило, здійснюється за умови забезпечення зобов’язань з оплати за товар або надані послуги. Одним із способів забезпечення зобов’язань є банківська гарантія. Випускаючи гарантію, банк бере на себе власне зобов’язання перед бенефіціаром здійснити платіж, але за рахунок принципала. Якщо банк взяв зобов’язаним здійснити платіж, він отримує право вимоги суми платежу з принципала. Банк, таким чином, акцептує кредитний ризик, який зазвичай обмежується вимогою забезпечення принципалом своїх зобов’язань перед банком (застава нерухомості, цінних паперів тощо або порука третьої сторони). Банк-гарант не діє як страховик.

На нашу думку, функцію фінансування виконують тільки платіжна гарантія та гарантія повернення авансового платежу. Платіжна гарантія дає можливість отримання непрямого торговельного фінансування підприємством, отримувати покупцю товарний кредит від продавця. Гарантія повернення авансового платежу надає можливість отримувати продавцю грошові кошти авансом за продукцію, яку він постачає.

Також функцію фінансування виконує гарантія повернення кредитних коштів, однак, в цьому випадку функція лежить не в площині торгового фінансування. Інші види банківських гарантій мають посереднє відношення до торговельного фінансування, вони відносяться виключно до окремої послуги банківська гарантія і можуть бути присутні у механізмі торговельного фінансування виключно як допоміжна окрема послуга, який головним чином не визначає схему фінансування. Оскільки, наприклад, такі гарантії як тендерна, гарантія виконання зобов’язань (відкривається на суму до 5% контрактної суми) виконують головним чином забезпечувальну функцію та як комфорт-фактор і ніяким чином не виконують функцію фінансування і не можуть відноситися до інструментарію торговельного фінансування.

Список використаних джерел

1. Данилюк, Р. Ю. Банківські гарантії в міжнародній торгівлі [Текст] / Р.Ю.Данилюк // Фінанси України. – 04/2001. – №4. – С.146–151.

2. Юлдашев, О. Х. Міжнародне приватне право : Теоретичні та прикладні аспекти [Текст] /О.Х.Юлдашев. — К.: МАУП, 2004. — 576 с. — Бібліогр.: с. 553– 567. – ISBN 966–608–472–4.

3. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в

національній та іноземній валютах [Текст] : офіц. Текст : за станом на 15.12.2004 р. / Національний банк; Постанова, Положення від 15.12.2004 № 639. – Відомості доступні з мережі Інтернет http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05 (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Заголовок з екрана.

Яцух О.О., к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Таврійський державний агротехнологічний університет
м. Мелітополь, Україна

ОЦІНКА ДЕЯКИХ ЗМІН В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

На сучасному етапі питання забезпечення фінансовими ресурсами для здійснення повноважень органами місцевого самоврядування в Україні виходить на перший план, адже фінансова незалежність місцевого самоврядування є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Визначальним в понятті «сільська територія», на сьогоднішній день є сільськогосподарський напрямок діяльності цих територій, від ефективності якого прямо залежить формування доходної частини місцевого бюджету.

З 1 січня 2015 року відбулися суттєві зміни щодо державної політики фінансового забезпечення місцевих бюджетів сільських територій [1-4]. Так, згідно Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. №79-VIII змінилася структура розподілу основних податкових надходжень між рівнями бюджетної системи. Починаючи з 2015 року ПДФО зараховується до районного, обласного та державного бюджету і не входить до складу надходжень сільських та селищних бюджетів (раніше 25% залишалися в їх розпорядженні). Таким чином, за цією позицією, на нашу думку, такий рівень бюджетів може втратити до 40% податкових надходжень, що прямо вплине на зниження їх фінансової спроможності. Натомість, до сільських (селищних) бюджетів буде зараховуватися 100% акцизного податку.

Відтепер формують бюджет сільських та селищних рад три основні податки, а саме: плата за землю, єдиний та акцизний податок (табл. 1).

Суттєвого збільшення доходів бюджетів місцевого самоврядування у сільській місцевості можна досягти лише шляхом реалізації раціональної фіскальної політики.

Зміни, які відбулися на рівні нормативно-правової бази щодо оподаткування аграрних товаровиробників на основі фіксованого (єдиного) податку [2-4], призведуть, на нашу думку, до збільшення доходів за цією позицією майже в 21 раз.

На даний час проблемним є питання оподаткування особистих селянських господарств. На сьогодні їх доходи не оподатковуються, що є негативним чинником для формування бюджетів сільських територій.

Таблиця 1

Зміни у структурі розподілу основних податкових надходжень між рівнями бюджетної системи згідно Бюджетного кодексу у 2014-2015 **рр**., %

Види податків	Види бюджетів							
	сільський (селищний)		районний		обласний		державний	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Податок на доходи фіз. осіб	25	-	50	60	25	15	-	25
Податок на прибуток	-	-	-	-	-	10	100	90
Збір за спец. викор. ліс. ресур	100	100	-	-	-	-	-	-
Збір за спец. використ. води	-	-	-	-	50	50	50	50
Плата за користув. надрами	-	-	-	-	50	50	50	50
Плата за землю	100	100	-	-	-	-	-	-
Військовий збір	-	-	-	-	-	-	100	100
ПДВ	-	-	-	-	-	-	100	100
Акцизний податок	-	100	-	-	-	-	100	-
Плата за ліцензії	-	-	-	-	100	100	-	-
Фіксований податок (ЄП)	100	100	-	-	-	-	-	-
Єдиний податок	100	100	-	-	-	-	-	-
Податок на нерухоме майно	100	100	-	-	-	-	-	-

Невирішеними залишаються питання щодо так званих «сірих зон», тобто тієї частини землі, яку фізичні особи використовують для виробництва товарної аграрної продукції, але які не відносять себе ні до третьої, ні до четвертої групи платників єдиного податку, тим самим суттєво знижуючи власне податкове навантаження. Згідно офіційних даних статистики площа земельних ділянок, зайнятих під діяльністю особистих селянських господарств в Україні досягає 6445,8 тис. га, в тому числі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва – 2858 тис. га (табл. 2).

Таблиця 2

Загальні показники стану розвитку особистих селянських господарств України за період 2009-2013 **рр**.*

Показник	На 01.01.10	На 01.01.11	На 01.01.12	На 01.01.13	На 01.01.14	Абсо-лютне відхи-лення
Загальна кількість господарств, тис., з них господарства:	4612,1	4540,4	4359,0	4301,8	4241,6	-370,5
- які утримують худобу та птицю	3346,5	3267,2	3184,1	3111,9	3044,7	-301,8
- мають у приватній власності сільськогосподарську техніку	222,1	234,1	255,4	277,2	303,5	81,4
Площа земельних ділянок, тис. га, у т.ч. з цільовим призначенням:	6560,5	6655,4	6458,1	6501,0	6445,8	-114,7
- для ведення особистого селянського господарства	2879,1	2873,9	2730,9	2717,1	2692,0	-187,1
- для ведення товарного сільськогосподарського виробництва	2740,5	2841,8	2819,9	2884,1	2858,0	117,5
-з них узятих в оренду	347,1	350,2	327,2	337,3	318,1	-29

**за даними державної служби статистики України*

Відповідно до статті 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до власних повноважень виконавчих органів сільських, селищних рад у сфері регулювання земельних відносин належить справляння плати за землю, в тому числі встановлення розміру орендної плати. Ставки податку на землю та орендної плати, які застосовуються при укладанні договорів оренди та використання землі сільськогосподарського призначення є не завжди прозорими та економічно обґрунтованими, що негативно впливає на стан наповнення бюджетів сільських територій. Відсутність єдиних підходів при передачі в оренду земельних ділянок, а також сплати податкових зобов'язань не тільки ставить в нерівні умови землекористувачів, але й не забезпечує акумулювання максимально можливого обсягу надходжень до сільських бюджетів.

Підвищення фінансової стійкості бюджету сільських територій можливе на основі виваженої державної фінансової політики за рахунок посилення доходної бази, підвищення ефективності і результативності використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо міжбюджетних відносин [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на 26.04.2015 / Верховна Рада України; Закон від 28.12.2014 № 79-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 12, С.76. – Доступно з мережі інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19 (дата звернення : 20.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Текст] : [закон України : офіц. текст : за станом на 28.12.2014 р. // Відомості Верховної Ради, № 7–8, № 9. – 2015. – С. 55. – Доступно з мережі інтернет : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-19 (дата звернення : 20.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Про індексацію нормативної грошової оцінки земель [Текст] : офіц. текст : за станом на 20.09.2015 р. / Державне агентство земельних ресурсів україни ; Лист від 14.01.2015 р. № 6-28-0.22-215/2-15. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

4. Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів[Текст] : офіц. текст : за станом на 31.10.2011 р. / Кабінет Міністрів України; Постанова від 31.10.2011 № 1185. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1185-2011-%D0%BF (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Назва з екрана.

5. Про місцеве самоврядування в Україні [Текст] : [закон України : офіц.текст: за станом на 28.10.2015 р. / Верховна Рада України ; Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 24. – С.170. – Доступно з мережі Інтернет : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ 280/97-вр (дата звернення : 11.10.2015 р.). – Назва з екрана.

6. Статистичний щорічник України за 2009-2013 рік [Електронний ресурс] / Держкомстат України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення : 16.10.2015 р.). – Назва з екрана..

СОЦІАЛЬНИЙ БЛОК ДОСЛІДЖЕНЬ
SOCIAL UNIT OF RESEARCH

Васильєва О.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри професійної освіти
Подільський аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Актуальність використання психотехнологій обумовлена інноваційними процесами, які відбуваються в сучасному освітньому просторі України.

Соціальний запит на високий професіоналізм в сфері освіти полягає в тому, що від сучасного педагога вимагають мобільності, адаптивності до мінливих соціально-економічних умов, інноваційності, креативності, здатності до саморозвитку, стресостійкості, ефективного використання внутрішнього ресурсу.

Психологічні технології забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку. Освоєння та застосування різних психотехнологій, здатні значно прискорити процеси оновлення системи освіти загалом.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «технологія» та «технологічний підхід» використовуються доволі широко. Термін «технологія» - грецького походження: techne - мистецтво, майстерність, logos - наука, закон; наука про майстерність [1,2].

Серед великої кількості сучасних технологій важливу роль відіграють гуманітарні. У найбільш загальному вигляді гуманітарні технології характеризуються як такі, що пов’язані безпосередньо з діяльністю людини (груп людей, організацій, соціальних систем). Часто їх називають «людинознавчими технологіями». Психологічні технології належать до основних гуманітарних технологій [3].

Основний зміст застосування психологічних технологій полягає у внесенні змін у зміст, форми і напрями індивідуального розвитку особистості, її поведінки і світосприймання.

Л. Карамушка називає психологічні технології психосоціальними [4]. О. Козлова зазначає, що психотехнології передбачають вироблення певних психологічних якостей і опосередковану передачу соціального досвіду, що пов’язаний з відтворенням алгоритмів мислення, дій та поведінки [5]. У свою чергу О. Шапран і В. Шапран визначають психологічну технологію як науково - обґрунтовану систему дій, операцій та процедур, які забезпечують цілеспрямований та поетапний розвиток в особистості певних психологічних якостей та передачу їй досвіду соціальних взаємодій (спілкування, дії та взаємин) за допомогою впровадження інновацій [6].

Серед основних психотехнологій, які сприяють формуванню ціннісно-мотиваційної сфери освітян, повноцінному професійному розвитку, подоланню кризових ситуацій, досягненню емоційної стійкості виділяють психопрофілактику, психологічне консультування, психокорекцію [7].

Психопрофілактика - створення умов, які сприяють адекватному реагуванню особистості на проблеми, що виникають при взаємодії зі світом професій. Вона спрямована на запобігання ситуацій, що викликають кризи, стреси, психологічну напругу, неблагополуччя в особистісному розвитку, а також на розробку рекомендацій щодо поліпшення соціально-професійних умов і підвищення психологічної несприйнятливості до факторів, що викликають психологічну напругу.

Психологічне консультування - процес надання допомоги особистості в подоланні кризових ситуацій, формуванні ціннісно-мотиваційної сфери, адекватної самооцінки, адаптації до реальних умов, досягненні емоційної стійкості. Однією з найбільш результативних форм консультування є бесіда [8].

Психологічна корекція - діяльність, спрямована на певні психологічні структури з метою забезпечення повноцінного розвитку і функціонування індивіда [2], сприяє усуненню відхилень в особистісному і професійному розвитку. Психокорекція може бути індивідуальною та груповою, коли ефект досягається при взаємовпливі та взаємодії всіх учасників групи. Дієвими формами психологічної корекції є коучинг і тренінг.

Коучинг - індивідуальне тренування з метою мобілізації внутрішнього потенціалу особистості, формування мотивації, яка веде до досягнення кінцевого результату, підвищення ефективності діяльності в процесі самостійного вирішення проблем, що перешкоджають досягненню мети.

Результативність тренінгу полягає в тому, що передбачається вирішення проблем всього колективу освітньої установи, виявлення розбіжностей, неузгодженостей у взаємодіях педагогів та їх усунення, а також формування професійно важливих якостей окремої особистості.

Результати дослідження показали, що досить ефективними для професійного розвитку педагогів є наступні особистісно орієнтовані технології.

1. Підвищення соціально-психологічної компетентності (семінари, семінари-практикуми з проблем професійного розвитку, профілактики та подолання психологічних бар'єрів, проектування альтернативного сценарію професійного житті).

2. Удосконалення способів діяльності і супровід професійної кар'єри (створення умов для професійного зростання, підвищення кваліфікації, інноваційна діяльність, індивідуальна технологічна карта професійного розвитку).

3. Особистісно орієнтована діагностика (визначення психологічних бар’єрів професійного розвитку).

4. Оптимізація психологічного клімату в організації та міжособистісної взаємодії (кабінет психологічного розвантаження, оволодіння прийомами емоційної саморегуляції, корпоративна культура, спільні заходи) [7].

Таким чином, ефективне використання психотехнологій в освітньому закладі сприятиме активізації особистісного потенціалу педагогів, їх самореалізації та саморегуляції внутрішнього резерву самовдосконалення, здатності перебудовуватися і адекватно реагувати на непередбачені обставини і нові вимоги, досягненню значущих результатів у

професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Психологічна енциклопедія [Текст] / [авт.-упоряд. Степанов О. М.]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
2. Психотерапевтическая энциклопедия [Текст] / Под ред. Б. Д. Карвасарского. – [2-е изд.]. – СПб: Питер, 2002. – 1024 с.
3. Чернилевский, Д. В. Дидактические технологии в высшей школе [Текст] : учеб. пособие [для вузов] / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
4. Технології роботи організаційних психологів [Текст] : навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : Фірма «ІНКОС», 2005. - 366 с.
5. Козлова А. А. Психотехнологии как средство формирования субъектной позиции клиента системы профконсультирования [Текст] : дис. канд. психол. наук: 19.00.13 / Александра Александрова Козлова. – М., 2002. – 216 с.
6. Шапран О., Шапран В. Інноваційні технології в педагогіці та психології: їх сутність та різновиди [Текст] / О.Шапран, В.Шапран // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 12. – С.147–153.
7. Караяни, А.Г. Психотерапия и психокоррекция как методы психологической помощи [Текст] / А.Г. Караяни, И.В. Сыромятников // Прикладная военная психология. – СПб. : Питер, 2006. – 480 с.
8. Зеер, Э.Ф. Психология профессиональных деструкций: учеб. пособие для высш. шк. [Текст] / Э.Ф.Зеер, Э.Э.Сыманюк // Эвальд Фридрихович Зеер, Эльвира Эвальдовна Сыманюк. – М.: Академический Проект, 2005. – 240 с.

Збаравська Л.Ю., к. пед.н., доцент, проректор з навчально-наукової роботи
Подільський державний аграрно-технічний університет
м.Кам'янець-Подільський, Україна

ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В АГРАРНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Навчання у вищому навчальному закладі повинне бути моделлю, яку випускник може застосовувати у своїй професійній діяльності. У вищому аграрно-технічному навчальному закладі принцип професійної спрямованості фізичної освіти є основним принципом навчання фізики, саме знання основних фундаментальних законів та їх застосування у професійній діяльності дозволити орієнтуватися в техніці, технологіях (у їх фізичних основах). Проблема полягає в раціональному поєднанні фундаментального, професійно спрямованого навчання фізики для підготовки аграрників. При цьому одним з головних завдань є встановлення зв'язків між дисциплінами професійно-практичної і природничо-наукової підготовки. Їх органічне поєднання становить надійний фундамент реалізації принципу професійної спрямованості. Отже, процес підготовки фахівців у вищому аграрно-технічному навчальному закладі потрібно будувати за комплексною цільовою програмою, спрямованою на майбутній

фах як кінцевий результат, а не як результат вивчення не залежних одна від одної автономних дисциплін [1, 2].

Відомо, що фізика є основою, фундаментом будь-якої агротехнічної дисципліни. Насамперед викладання фізики ми розглядаємо в двох аспектах: як загальноосвітню дисципліну, яка сприяє розумінню навколишнього середовища і як фундаментальну: знання, сформовані у студентів на заняттях з фізики, є фундаментальною базою для вивчення загально-технічних і фахових дисциплін, освоєння нової сільськогосподарської техніки і технологій. Говорячи про другий аспект необхідності навчання фізики ми вважаємо за необхідне приділити особливу увагу професійній спрямованості навчання курсу фізики. Особливого значення набуває ця проблема в процесі підготовки фахівців агроінженерних напрямів підготовки, оскільки в навчальних планах 30% дисциплін циклу професійної і практичної підготовки спираються на фундаментальні знання з курсу фізики.

Основу курсу фізики для агроінженерних напрямів складають факти, поняття, величини, закони, теорії, фізична картина світу, методи дослідження фізики, практичне застосування законів фізики, а також їх прояв, в природі і техніці. Факти, поняття, закони, теорії курсу фізики, повинні бути подані студентам в систематизованому вигляді відповідно до дидактичних принципів систематичності і послідовного викладу знань. Більший обсяг знань і неможливість збільшення часу на вивчення матеріалу, який відображає професійну спрямованість курсу фізики, потребують ретельного відбору і систематизації навчального матеріалу. Найефективніше професійно спрямований матеріал можна вивчати, розглядаючи наслідки теорій і практичних застосувань. Одним з провідних методів навчання студентів курсу фізики є розв’язування задач. Навчальні задачі призначені для вироблення в студентів умінь застосовувати закони фізики до виконання конкретних професійних завдань. Поряд з традиційними задачами, ми розглядали такі, які більш наближені до агроінженерних задач і потребують застосування знань з фізичних основ механіки, основ молекулярної фізики, термодинаміки та інших розділів курсу фізики до аналізу роботи машин, механізмів сільськогосподарської техніки та пристроїв [3].

Розв’язування професійно спрямованих задач сприяє глибокому розумінню фізичної сутності процесів, які відбуваються у природі, сільськогосподарських машинах, механізмах, пристроях. Наприклад під час вивчення курсу «Фізика з основами біофізики рослин» для студентів напряму підготовки «Агрономія» доцільно давати завдання, які містять приклади з їх майбутнього фаху:

– Як такі рослини, як череда трироздільна, грабельки звичайні, жовтозілля звичайне використовують силу тертя (рис. 1)?

Рис. 1. **Жовтозілля звичайне**, **череда трироздільна**, **грабельки звичайні**

Відповідь на це питання ми можемо пояснити використовуючи міжпредметні зв'язки фізики та ботаніки. Насіння рослин чудово користуються законами природи, щоб після дозрівання знайти собі притулок – дати життя наступним поколінням. Насінини кульбаби, жовтозілля (рис. 1) мають гачки і тому чудово розносяться вітром. Волоски гачка жовтозілля виділяють клейкий слиз, завдяки чому чіпляються до тварин або людей і так переносяться на великі відстані. Насіння використовує сили міжмолекулярної взаємодії. А насіння череди для переміщення на великі відстані використовує силу тертя. Плоди цієї рослини клиновидні, сплющені, з двома (рідше трьома-чотирма) зазубленими щетинками на широкому кінці. Ними воно чіпляється до одежі людей та шерсті тварин і, таким чином, розповсюджується. Розноситься воно і водою. На мілких місцях щетинки чіпляються за дно, а згодом плід проростає. Сила тертя між щетинками і ґрунтом чи шерстю тварин протидіє відриванню насінини. Досить відомий поширений бур'ян – грабельки звичайні теж використовує закони фізики. Грабельки (рис. 1) цвітуть півдня і не красою квітів приваблюють увагу, а пристосуванням до розмноження. Плід, який має «хвостик», чіпляється за травинки і «вгвинчується» у ґрунт. В суху погоду хвостик скручується в пружинку, яка в дощову погоду розкручується, занурюючи плід глибше в землю. Волоски, які густо вкривають плід, перешкоджають йому рухатись у зворотному напрямку.

Розв'язування задач міжпредметного характеру стимулює пізнавальний інтерес до вивчення фізики як науки. Дозволяє краще засвоювати матеріал інших дисциплін природничого циклу, розвиває їх пізнавальні та творчі здібності, впливає на формування стійких мотивів до отримання знань з фахових дисциплін.

Отже, використання професійно спрямованих завдань в курсі фізики робить вагомий внесок в засвоєння фізичних знань майбутніх фахівців аграрно-технічної галузі. Впровадження професійно спрямованих завдань в навчальний процес дозволить створити цілісне і системне уявлення студентів про структуру і зміст курсу фізики і його значення для майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 0919 «Механізація та електрифікація сільського господарства». Галузевий стандарт вищої освіти України. Вид. офіційне. Міністерство освіти і науки України, Навчально-методичний центр аграрної освіти. – К., 2005. – 161 с.

2. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 1301 «Агрономія» кваліфікації 3212 «Технолог з агрономії». Галузевий стандарт вищої освіти України. Вид. офіційне. Міністерство освіти і науки України. Навчально-методичний центр аграрної освіти. – К. 2005. – 183 с.

3. Збаравська, Л.Ю. Збірник задач з фізики з професійним спрямуванням [Текст] / Л.Ю. Збаравська, І.М. Бендера, С.Б. Слободян. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г. – 2010. – 64 с.

Клібайс Т.В., к.психол.н., старший викладач
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ВПЛИВ НАСТАНОВЛЕННЯ НА ДИНАМІКУ МОТИВІВ СУБ'ЄКТІВ З РІЗНИМИ АТРИБУТИВНИМИ СТИЛЯМИ

Актуальність дослідження впливу настановлення на мотиваційну сферу суб'єктів з різними атрибутивними стилями обумовлено унікальними особливостями буденної свідомості українців, що виключає можливість прямого перенесення на вітчизняну спільноту результатів досліджень атрибутивних стилів, проведених в інших країнах. Отримані вітчизняними вченими дані вказують на те, що незважаючи на високу емоційність українців, оптимістичні очікування щодо майбутніх подій, вони виявляють екстернальність і віктимність в сьогоденні» [1, 2, 3].

Слід зазначити, що такі етнічні особливості атрибуції в свідомості українців у поєднанні з високими вимогами сучасного суспільства і швидкими соціальними та політичними перетвореннями, які відбуваються в Україні, створюють серйозні труднощі, як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. *Стиль каузальної атрибуції* – схильність до певного типу причинної інтерпретації подій, «стійка особистісна характеристика, яка створює одну з центральних структур особистості, що визначає загальний тип сприйняття подій і поведінки стосовно них» [4, с. 170].

Для експериментального вивчення впливу зовнішнього настановлення на суб'єктів з різними атрибутивними стилями було залучено 136 учасників, у віці від 20 до 40 років, з них 31 – чоловіки, 105 жінки.

Досліджувані були поділені на три групи, рівноцінні за критеріями віку, статі, атрибутивного стилю: 46 осіб – у групі № 1, по 45 осіб – у групах № 2, № 3. Учасникам експерименту було запропоновано переглянути вісім відео-сюжетів незавершених ситуацій з буденного життя, тривалістю одна-три хвилини кожна при вимкненому звуці й описати те, що в них відбувається. Для обробки текстового матеріалу було застосовано контент-аналіз за категоріями: мотиви, інструментальна діяльність та ін. Експериментально констатовано вплив настановлення на атрибутивний стиль дорослих, де залежною змінною була оцінка ситуацій респондентами, а незалежною – ситуаційний компонент (зовнішнє настановлення).

Потреби і мотиви щільно поєднанні та багато в чому визначають, на думку В. І. Шалака, енергетичну складову діяльності [5]. У суб'єктів з позитивним атрибутивним стилем у групі, якій пред'являлося негативне настановлення, надія на підтримку (9,9-10,1), мотиви афіляції (7,7-7,8) залишаються майже на тому ж рівні, що і при позитивному настановленні; збільшується мотив бажання влади (4,0-6,2); дещо знижується навантаження на мотив досягнення успіху (8,0-5,0) і страх відторгнення (1,5- 0,3) див. рис. 1.

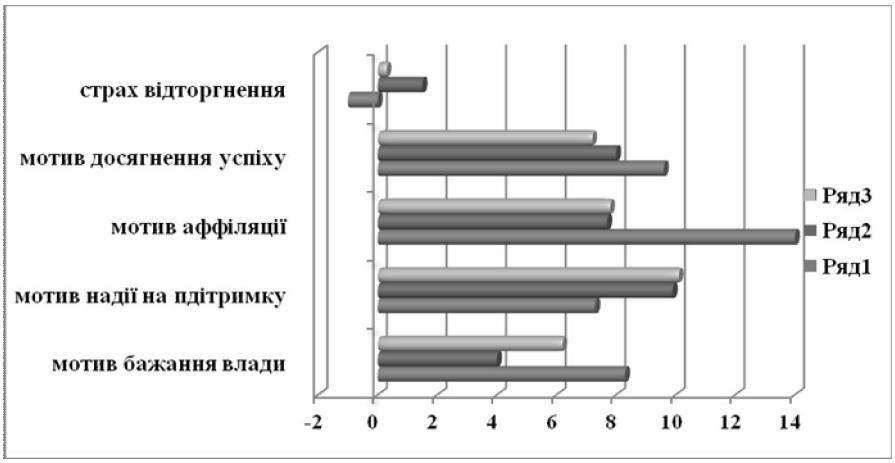

Примітки: Ряд1 – група без настановлення; Ряд2 – група з позитивним настановленням; Ряд3 – група з негативним настановленням

Рис. 1. **Вплив настановлення на динаміку мотивів у суб'єктів з позитивним атрибутивним стилем**

Страх відторгнення (неприйняття) в групі з негативним настановленням збільшується майже у всіх учасників дослідження, окрім учасників з позитивним атрибутивним стилем. Описані вище результати засвідчують стійкість учасників з позитивним атрибутивним стилем до негативного настановлення та адаптивну функцію атрибутивного стилю.

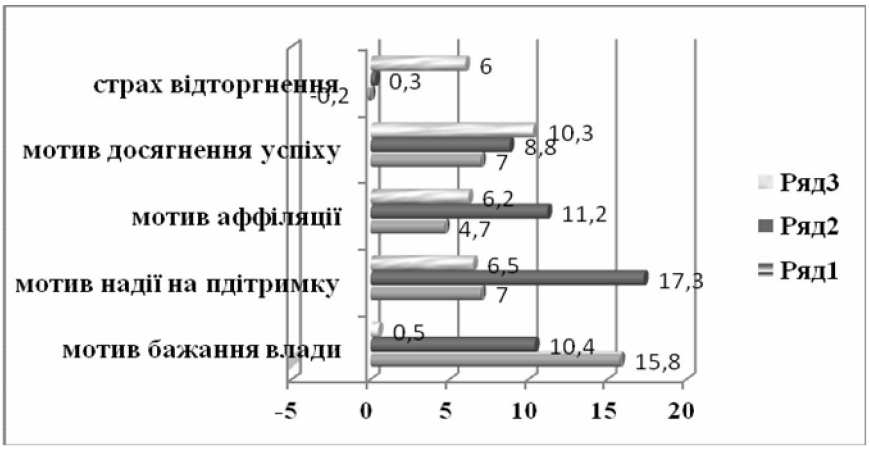

Примітки: Ряд1 – група без настановлення; Ряд2 – група з позитивним настановленням; Ряд3 – група з негативним настановленням

Рис. 2. **Вплив настановлення на динаміку мотивів у суб'єктів з негативним атрибутивним стилем**

В текстах учасників дослідження, які пояснюють події в негативному стилі, різко знижується навантаження на мотив афіліації 11,2–6,2, мотив бажання влади 10,4–0,5; надії на підтримку 17,3–6,5, страх відторгнення – 6,0 у групі з позитивним настановленням – 0,3) (рис. 2), що свідчить про зниження довіри до оточення, зниження самооцінки, можливі складності в соціальних контактах та дезадаптивні реакції цих суб’єктів на вплив негативного настановлення.

У текстах учасників експерименту з амбівалентним атрибутивним стилем спостерігається високе навантаження на категорію мотивації, що згідно з законом мотивації

Йеркса-Додсона, може призводити до зниження ефективності діяльності. Цей феномен також проявився в низьких значеннях показників категорії інструментальна діяльність.

Позитивне і негативне настановлення призводять до збільшення навантаження на більшість видів інструментальної діяльності (крім трансляції) у респондентів з позитивним атрибутивним стилем: ретрансляцію, рух, переміщення, маніпуляцію. Категорії рух і переміщення, виходячи з слів, які їх наповнюють («рости», «йти», «розвиватися» і т.п.). відображають спрямованість цієї частини учасників експерименту до розвитку та змін, що підтверджує застосування ними різноманітних активних стратегій реагування на ситуацію та адаптивну функцію позитивного атрибутивного стилю. Учасники дослідження з *негативним атрибутивним стилем* не спрямовують свої дії на розвиток ситуації, а розмірковують і намагаються вийти з неї (в текстах респондентів з негативним атрибутивним стилем у групі, що отримала негативне настановлення, виражені категорії обробка інформації та маніпуляція, позитивне – слова-індикатори маніпуляції. Такі результати свідчать про використання пасивних стратегій вирішення ситуації та стратегії уникнення, як не сприяють досягненню суб'єктом його мети.

Таким чином, в дослідженні констатовано «буферну роль» атрибутивного стилю щодо негативного настановлення, що виявилася у підвищенні надії на підтримку, мотиву бажання влади, зниженні навантаження на страх відторгнення. Виявлено зворотний фасилітуючий вплив негативного атрибутивного стилю в проблемній ситуації, про що свідчить зниження показників спрямованості до афіліації, надії на підтримку, мотиву бажання влади, та підвищення страху відторгнення, та призводить до вибору неефективних стратегій подолання ситуації.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика. / А. Ф. Бондаренко – К. : Освіта України, 2007. – 332 с.

2. Лозовая, О. Н. Содержательная структура этнического сознания: некоторые итоги исследования [Текст] / О. Н. Лозовая // Журнал практикующего психолога. – 2007. – № 13. – С. 140–155.

3. Чепелева, Н. В. Жизненный успех как нарратив [Текст] / Н. В. Чепелева / Успішність особистості: потенціал та обмеження. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 251-254.

4. Юревич, А. В. К анализу исследований каузальной атрибуции в зарубежной социальной психологии [Текст] / Юревич А. В. // Вопросы психологии. – 1986. –№ 5. – С. 168–175.

5. Шалак, В. И. Современный контент-анализ. Приложения в области политологии, психологии, социологии, культурологии, экономики, рекламы. [Текст] / В. И. Шалак – М.: Омега-Л, 2009. – 272 с.

Костерина И.В., к.п.н., доцент, доцент кафедры
Курский институт кооперации (филиала) БУКЭП
г. Курск, Россия

ЧТЕНИЕ И СОВРЕМЕННАЯ МОЛОДЕЖЬ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ)

На сегодняшний день в печатных изданиях накоплено достаточно много разнообразной информации о состоянии культуры чтения российской молодёжи. Источником такой информации являются исследования самого различного уровня и масштаба [1,2,3,4].

Опрос, проведенный в марте 2015 года среди студентов 1 – 2 курсов Курского института кооперации всех специальностей, средний возраст которых составил 16,5 лет, показал, что 74,7 % любят читать. При этом 25,3% выразили свою явную нелюбовь к чтению. 24,7% молодых людей читают 2-3 раза в неделю; 22,7% - 1-3 раза в месяц; по 14,7 % - 1 раз в неделю и реже чем один раз в месяц. 12% респондентов ответили, что не читают практически никогда. И только 7,5 % читают ежедневно. Опрос подтвердил все возрастающее прагматическое отношение к чтению (в чтении видят возможность стать умнее и грамотнее, расширить собственный кругозор, интеллект, узнать что-то новое о мире 70,7% респондентов). Читать ради удовольствия молодежь практически перестала.

В числе обстоятельств, препятствующих чтению, по мнению молодых людей, отсутствие свободного времени (46,7%); Интернет (30,7%). Главным препятствием на пути к активному чтению молодежь, как не странно, назвала ИТ: молодые люди делают выбор между бумажным носителем информации и электронным (планшет, экран ПК) в пользу традиционной книги (59,3% против 17,3%). Книги, журналы и газеты студенты читают «иногда» и с одинаковым интересом. Не читают никогда (а значит, находятся вне актуальной информации) 14,7% респондентов.

В отношении к художественной литературе круг интересов чтения во многом зависит и определяется учебной программой для 52% опрошенных. Чтению классики предпочитают экранизацию художественных произведений 19,3%. Среди литературных жанров первенство держат фантастика (38,7%) и любовный, женский роман (33,3%). Далее идут детективы и боевики (16%); романы русских и зарубежных классиков (13,3%); исторический роман (12%).

Мы все родом из детства. Но большинство респондентов (89%) однозначно отметили, что родители в их возрасте читали больше, чем сейчас. Печальным для нас стало то обстоятельство, что 100 респондентов (66,7%) указали, что у них нет домашней библиотеки. А пять лет назад (в 2010 году) 61% опрошенных отметили, что у них есть домашние семейные библиотеки [5].

Можем ли мы повлиять на этот процесс? Можем и должны. Современная эпоха по-прежнему ставит человека перед необходимостью востребовать свои сущностные и творческие потенции. Общество нуждается в специалистах, не только имеющих достаточный запас профессиональных знаний и умений, но и способных к самостоятельному выстраиванию стратегии собственной жизни, умеющих «создавать» самих себя, активно организующих собственную личностно-профессиональную

самоактуализацию. И этому, на наш взгляд, может способствовать книга, правильно организованный, продуктивный процесс чтения [6, 7].

Список использованных источников

1. Костерина, И.В. Гуманитарная подготовка в современном вузе [Текст] /И.В. Костерина // Современное общество, образование и наука: сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции 30 июня 2014 г.: в 9 частях. Часть 4. Тамбов : ООО «Консалтинговая компания Юком», 2014. – С. 78.

2. Костерина, И.В. Специфика изучения гуманитарных дисциплин в вузе: аксиологический аспект [Текст] / И.В. Костерина // Совет ректоров. – №9. – 2013. – С. 33-36

3. Костерина, И.В. Актуальные проблемы культуры чтения в современном информационном обществе [Текст] / И.В. Костерина // Теория и практика инновационного развития кооперативного образования и науки: Материалы международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов. 14-16 апреля 2010 г.: В 7 ч. – Белгород: Издательство БУПК, 2010. – Ч. 2. – С. 233-237.

4. Костерина, И.В. Читательские предпочтения современного студенчества (по результатам социологического исследования) [Текст] / И.В. Костерина, А.А. Гридасова //Апробация. – 2015. – № 5 (32). – С. 95-96.

5. Костерина, И.В. Актуальные проблемы культуры чтения в современном информационном обществе [Текст] / И.В. Костерина // Теория и практика инновационного развития кооперативного образования и науки : Материалы международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов. 14-16 апреля 2010 г.: В 7 ч. – Белгород : Издательство БУПК, 2010. – Ч. 2. – С. 233–237.

6. Костерина, И.В. Из истории становления понятия «педагогическая поддержка личности в образовании» [Текст] / И.В.Костерина // Актуальные проблемы психологического знания в современном образовательном пространстве: Материалы международной научно-практической и научно-методической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов. – Белгород, 2014. – С. 138-140.

7. Костерина, И.В. Философские предпосылки становления понятия «самоактуализация личности» [Текст] / И.В. Костерина, Т.Н. Селифонова // Известия Юго-Западного государственного университета. Серия Лингвистика и педагогика. – 2014. – №2. – С. 51–55.

Кулініч О.А., к.е.н., доцент, **Зарецька Л.М.**, старший викладач
Харківський державний університет харчування та торгівлі
м. Харків, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ ОСВІТИ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі економічного розвитку України формування інститутів громадянського суспільства відбувається у рамках трансформацій, що торкаються комплексу соціальних, економічних, політичних, культурних, та інтелектуальних перетворень. Цей процес складний і суперечливий, оскільки ще не сформувалися надійні механізми практичної реалізації громадянських прав і свобод [1].

В розвинених країнах виділяють сім основних соціальних інститутів, що впливають на розвиток громадянського суспільства: інститут сім'ї і браку, інститут політики, інститут економіки, інститут культури і соціалізації, інститут релігії, інститут науки, інститут охорони здоров'я.

Окрім вищезазначених універсальних інститутів, що історично склалися в конкретних суспільствах, у рамках основного інституту, існують неосновні інститути, які є приватними соціальними практиками. До них належать певні системи методів, прийомів, зразків поведінки, загальною рисою яких, поряд з основними, виступають виконувані функції [2]. Так, до неосновних соціальних інститутів можна віднести:

1) інститут економіки, який включає інститути ринку, торгівлі, грошей, власності, регулювання грошового обігу, організація і розподіл праці ін., служать виробництву і розподілу цінностей і послуг.

2) інститут політики, що містить інститути президентства, парламенту, судів, правоохоронних органів, армію, партії та ін.;

3) інститут сім'ї і браку, який базується на інституті реєстрації браку, розірвання браку, усиновленні; включає батьківство й материнство; пов'язаний з регулюванням дітородіння, стосунків між подружжям та дітьми, соціалізацією молоді, побратимства, спадкоємства та ін.

4) інститути освіти і культури, що включають школи, інститути, художні установи, творчі союзи, системи бібліотек, театрів і т. п.;

5) інститут релігії, який містить інститут хрещення, сповіді, відлучення від церкви, дотримання поста та ін. [3].

Сучасні соціальні інститути громадянського суспільства розподіляють на формальні і неформальні. До формальних відносять державу, армію, суд, сім'ю, школу та ін. Свої управлінські й контрольні функції ці інститути здійснюють на основі строго встановлених формальних негативних та позитивних санкцій. В неформальному інституті функції, засоби і методи діяльності не встановлені формальними правилами, тому відсутня гарантія, що ця організація буде стійкою. Незважаючи на це, неформальні інститути, так само, як і формальні, виконують управлінські й контрольні функції в найширшому соціальному сенсі, оскільки є результатом соціальної творчості та волевиявлення громадян (об'єднання творчої самодіяльності, об'єднання за інтересами, різні фонди культурного призначення і т. п.). Соціальний контроль в таких інститутах здійснюється на основі неформальних санкцій, тобто норм, зафіксованих в громадській думці, традиціях, звичаях. Подібні санкції часто

бувають ефективнішим засобом контролю за поведінкою людей, ніж норми права або інші формальні санкції [4].

Визначаючи сучасні підходи в інституційному забезпеченні громадянського суспільства, необхідно зазначити що інститут освіти постає одним із ключових об'єктів дослідження в соціологічній науці.

З XX ст. освіта перетворилася на одну з найважливіших галузей людської діяльності, оскільки правлячі еліти розвинених країн при розробці політичної стратегії все більш сприймають ідеї про якісну зміну соціальної ролі освіти.

Освіту можна охарактеризувати як відносно самостійну систему, завданням якої, за словами Колесниченко Л.Ф., є систематичне навчання і виховання членів суспільства, що орієнтоване на оволодіння певними знаннями (передусім науковими), ідейно-моральними цінностями, уміннями, навичками, нормами поведінки, зміст якої визначається соціально-економічним і політичним ладом суспільства, рівнем його матеріально-технічного розвитку.

За сучасним соціологічним підходом прийнято також проводити відмінність між формальною і неформальною освітою. Термін «формальна освіта» має на увазі, по-перше, існування в суспільстві спеціальних установ (школи, училища, технікуми, ВНЗ та ін.), що здійснюють процес навчання. По-друге, пануюча в сучасному індустріальному суспільстві система освіти підкоряється офіційно наказаному з боку держави освітньому стандарту, який визначає мінімальні межі знань та умінь, що потрібні суспільству в різних областях професійної діяльності і соціокультурні орієнтації молодого покоління. Тому діяльність системи формальної освіти визначається пануючими в суспільстві культурними стандартами, ідеологією та політичними установками, які втілюються в політиці, що проводиться державою, в області освіти.

Що ж до терміну «неформальна освіта», то під ним розуміється несистематизоване навчання індивіда знанням і навичкам, які він стихійно освоює в процесі спілкування з соціальним довкіллям або шляхом індивідуального залучення до культурних цінностей. Неформальна освіта є важливою складовою частиною соціалізації індивіда, допомагає йому освоювати нові соціальні ролі, сприяє духовному розвитку, але по відношенню до системи формальної освіти в сучасному суспільстві відіграє допоміжну роль.

Різні автори акцентують увагу на різних сторонах діяльності інституту освіти, відповідно до цього виділяють і його різні функції. Відмітимо ті з них, які мають найбільшу культурну і соціальну значущість:

1. Трансляція і поширення культури в суспільстві.

2. Функція соціалізації, або формування у молодого покоління установок, ціннісних орієнтацій, життєвих ідеалів, пануючих в суспільстві.

3. Соціальна селекція або здійснення диференційованого підходу з метою відбору найбільш здатних і талановитих. Надає можливість отримати молоді той освітній статус, який відповідає індивідуальним інтересам і можливостям.

4. Функція соціальної і культурної зміни. Реалізується в процесі наукових досліджень, наукових досягнень та відкриттів, що проводяться в стінах ВНЗ при тісному зв'язку системи освіти з економікою, наукою і культурою. Виступає прерогативою сучасного інституту освіти [5].

Місце і роль освіти в сукупній системі громадських стосунків встановлює міра адекватності виконуваних нею функцій відповідно до потреб соціальної системи в цілому,

яка також визначає характер взаємозв'язків між системою освіти та іншими соціальними інститутами.

Список використаних джерел

1. Безродна, В. І. Особливості становлення громадянського суспільства в Україні у контексті модернізації // Держава і право. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – С. 484.

2. Горбунова, М. Ю. Общая социология [Текст] : конспект лекций / М. Ю. Горбунова. – М. : Эксмо, 2008. – С. 80–82.

3. Токарева, Е.М. Социология [Текст] : конспект лекций / Е.М. Токарева. – М.: МИЭМП, 2005. – С. 27-32.

4. Путилло, Л.В. Социология [Текст] : учебный курс / Л.В. Путилло. – М.: МИЭМП, 2011. – С. 71.

5. Образование как социальный институт [Электронный ресурс] / М.С. Комаров // Педагогический Вестник. – 1997. – №3. – Режим доступа : http://vestnik.yspu.org (дата звернення : 19.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Опар Н.В., асистент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сьогодні нові інформаційні технології – невід’ємна частина нашого життя. Цей феномен може інтенсифікувати процес навчання, формувати уміння працювати з інформацією та дослідницькі вміння, готувати особистість «інформаційного суспільства», розвивати комунікативні здібності. Інформаційні технології забезпечують швидке опанування навчального матеріалу, розвивають пізнавальні здібності та розумові якості студентів, сприяють активізації їх пізнавальної діяльності. Одним із завдань вищої технічної освіти є підготовка фахівця, який вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі, має знання та навички щодо пошуку, обробки та зберігання інформації, використовуючи сучасні комп’ютерні технології.

Перехід до нових інформаційних технологій потребує створення умов для їхньої розробки, апробації й впровадження, пошуку розумного поєднання нового із традиційним старим. Це вимагає вирішення цілого комплексу управлінських, психолого-педагогічних, навчально-методичних та інших проблем. Можливі два напрямки використання інформаційних технологій у навчальному процесі, оскільки інформаційні технології можуть бути як об’єктом вивчення, так і засобом навчання, виховання, розвитку й діагностики засвоєння змісту навчання. Так, при першому напрямі засвоєння знань, умінь і навичок веде до усвідомлення можливостей інформаційних технологій та до формування вмінь їхнього

використання при вирішенні різноманітних завдань. При другому – інформаційні технології є потужним засобом підвищення ефективності організації навчального процесу.

Сучасні інформаційні технології мають справу з використанням різного роду комп'ютерної техніки і програмного забезпечення для зберігання, перетворення, захисту, опрацювання, передачі та отримання інформації. Використання комп'ютерних технологій обумовлено рядом аспектів, зокрема психологічними, логічними, змістовими та організаційними. Цілеспрямоване, обґрунтоване, систематичне застосування комп'ютерних програм забезпечує розв'язок інформаційних, навчальних, контрольних та організаційних функцій.

Технологічне використання комп'ютера в навчальному процесі розв'язує ряд проблем: освітню – знайомить студентів з можливостями обчислювальної техніки; прищеплює їм уміння та навички доцільного її використання; формує уміння користуватись навчальними програмами; педагогічну – допомагає студентові швидко і якісно засвоювати навчальний матеріал; унаочнює навчальний процес; індивідуалізує навчання; організаційну – забезпечує можливість одночасного комп'ютерного тестування усіх студентів; проводить комп'ютерний контроль за якістю роботи та її економний облік [1].

Найбільш вагомим фактором підвищення ефективності навчання на думку дослідників О. І. Ільченко, Т. В. Козицькатої та О. В. Храпай є застосування комп'ютерних технологій у самостійній роботі студентів. У цьому випадку можна виділити два основні напрямки: із застосуванням програмно-комп'ютерного забезпечення (підготовка презентацій, конспектів, наукових робіт); із застосуванням мережі Інтернет (взаємодія з викладачем та іншими студентами у процесі підготовки до занять або контролю; пошук необхідної інформації тощо) [2].

Повноцінний розвиток системи вищої технічної освіти сьогодні практично неможливий без використання Інтернет-технологій, які можуть використовуватися як у самому освітньому процесі, так і в системі управління навчальним закладом та структурними підрозділами. На новому інформаційному етапі розвитку суспільства особливо гостро постає завдання ефективного використання освітніх Інтернет-ресурсів у підготовці висококваліфікованих фахівців – випускників технічних навчальних закладів. Так, використання інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІТТ) як засобу індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності може підвищити ефективність навчального процесу якщо забезпечити: реалізацію індивідуально-орієнтованого підходу до підготовки студентів як фактору інтенсифікації навчання; комплексне використання засобів ІТТ з урахуванням їхніх можливостей забезпечення індивідуально-орієнтованого підходу в процесі навчання; теоретичну і практичну готовність викладачів і студентів до ефективного використання засобів ІТТ; розробку комплексного мультимедійного курсу і методику його використання на заняттях у вищих технічних навчальних закладах.

Значення освітніх Інтернет-ресурсів сьогодні полягає в необмеженому доступі до професійної, зокрема технічної, інформації, у використанні online курсів, веб-сайтів, планів уроків, співпраці з іншими викладачами та студентами, обміні інформацією з колегами і експертами з інших країн тощо. Використання сучасних освітніх веб-ресурсів, більшість з яких опубліковано в мережі Інтернет, дозволяє: суттєво розширити можливості навчання шляхом застосування різноманітних форм, видів та способів представлення теоретичного, практичного, довідкового матеріалу; значно покращити теоретичне викладання навчальних

дисциплін; ефективно організувати навчальну діяльність щодо самостійного здобуття знань, умінь та навичок та забезпечити умови самостійної навчальної діяльності для самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти; проводити діагностику інтелектуальних можливостей студентів, а також визначати рівень їх навчальних досягнень, готовність до певного виду діяльності; здійснювати управління навчальним процесом, автоматизувати процеси контролю результатів навчання, тренування, тестування; генерувати завдання в залежності від рівня інтелектуального розвитку кожної особистості та її попередньо набутого досвіду; працювати в сучасних телекомунікаційних середовищах, забезпечити управління інформаційними потоками даних [3].

Умови трансформації українського суспільства потребують всебічного аналізу нових способів, методів та механізмів використання інформаційних технологій у вищій технічній освіті, створення єдиного інформаційного простору системи освіти і формування інформаційно-комунікативного середовища кожного навчального закладу. Процес впровадження інформаційно-комунікативних технологій в освіту показав необхідність подальшого розвитку і використання сучасної комп'ютерної техніки, новітніх інформаційних технологій, нових віртуальних систем навчання для реалізації педагогічної мети і задоволення потреб суспільства в освітніх послугах.

Список використаних джерел

1. Торубара, О. М. Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / О. М. Торубара // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2013_2_108_20.pdf (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Ільченко, О. І. Новітні інформаційні технології – запорука створення якісного педагогічного продукту [Електронний ресурс] / О. І. Ільченко, Т.В. Козицька, О.В. Храпай. – Режим доступу : https://sites.google.com/a/hrapay.com/elena/moi-publikacii/novitini (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Савченко, З. В. Формування і використання інформаційних електронних науково-освітніх ресурсів [Електронний ресурс] / З. В. Савченко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 4 (18). – Режим доступу : http://www.ime.edu-ua.net/em.html (дата звернення : 12.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Перегудова Т.В., к.е.н., доцент, старший науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

З огляду на еволюцію ставлення до людей з інвалідністю в європейському суспільстві, слід визнати, що ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів та Факультативного Протоколу до неї активізували необхідність реформ, в т.ч. у напрямі соціально-трудової інтеграції даної соціально вразливої категорії населення. Наукова увага до формування умов зайнятості людей з обмеженими можливостями обумовлена їх потребою у працевлаштуванні як форми трудотерапії та реалізації трудового потенціалу. Аналіз світового ринку праці вказує на низький рівень зайнятості людей з інвалідністю, який в два рази нижчий ніж серед людей без інвалідності, а рівень безробіття становить 80 % [1, с. 12; 2]. Це супроводжується підвищенням трудової пасивності та соціального відторгнення даної категорії населення.

За даними нерегулярних обстежень рівень зайнятості інвалідів в Україні складає 21,5 % від загальної їх чисельності [3]. Такий стан на ринку праці України призводить до поширення бідності та посилення соціальної напруженості в суспільстві.

Зайнятість людей з інвалідністю є актуальним питанням світового співтовариства. ООН в межах своєї діяльності приділяє підвищену увагу до трудових потреб даної соціально вразливої категорії населення. Для українського суспільства соціально-трудова інтеграція осіб з інвалідністю є важливим напрямом реалізації положень ст. 27 «Праця та зайнятість» Конвенції ООН про права інвалідів. Працевлаштування людей з обмеженими можливостями в Україні регулюється Законом «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Законом «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та іншими нормативно-правовими актами і забезпечується переважно шляхом встановлення квоти на працевлаштування інвалідів, яка в Україні дорівнює чотирьом відсоткам середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, - у кількості одного робочого місця (наведено відповідно до ст. 19 Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні») [4]. Окрім квотування, залучення інвалідів до трудової діяльності відбувається за рахунок створення державою спеціальних робочих місць в умовах захищеної зайнятості.

Покращення стану людей з інвалідністю на ринку праці можливо з урахуванням європейського досвіду, дослідження якого доводить вагому роль бізнесу в залученні інвалідів до суспільно-корисної діяльності. Підвищену роль роботодавців в регулюванні низки соціальних питань доводить концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), популяризація якої активно відбувається і в Україні, а її задачами є не тільки відповідальність перед споживачами, постачальниками, а й суспільством у формі працевлаштування людей з інвалідністю. Серед основних практик КСВ прийнято вважати: благодійність, соціальний маркетинг, корпоративне волонтерство, соціальне спонсорство, соціальне підприємництво, соціальні інвестиції.

Дослідження європейського досвіду з питань соціально-трудової інтеграції людей з інвалідністю доводить широкий спектр КСВ. Так, благодійність є характерною рисою Польщі, де функціонують різні організації, фонди, які займаються благодійною діяльністю відносно до інвалідів. Найбільш популярні з них такі: Фонд ім. брата Альберта, Хельсинський фонд з захисту прав людини чи польський філіал Amnesty International, Фонд SOS, Центр підтримки громадських ініціатив та організації допомоги дітям-інвалідам, центр «Євромед». З роками коло їх функцій розширюється в напрямі реалізації прав інвалідів [6].

Функціонує значна кількість громадських організацій з питань захисту та реалізації прав інвалідів у Великобританії. Надається допомога інвалідам в межах благодійності в Франції.

Корисним для України є розвиток такої форми КСВ як соціальний маркетинг – проведення заходів, спрямованих на соціально-трудову інтеграцію інвалідів, з одночасним формуванням позитивного іміджу компанії. Прикладом можуть бути конкурси, змагання, які є рекламою організацій, які організовують та приймають участь в них (Польща) [5, с. 24]. Проведення ярмарок виробів людей з інвалідністю сприятиме розвитку підприємництва та легалізації їх діяльності. Використання соціально-трудової допомоги інвалідам як реклами характерне і для соціального спонсорства.

Серед причин небажання роботодавців приймати на роботу інвалідів є відволікання працівників без інвалідності для надання допомоги означеним особам. Вирішення даного питання можливо шляхом розвитку корпоративного волонтерства, характерною ознакою якого є надання персоналом організації соціальної допомоги людям з інвалідністю у виконанні функціональних обов’язків.

Популярною практикою КСВ у напрямі соціально-трудової інтеграції людей з інвалідністю є соціальне підприємництво, що характерне для більшості країн Європи. При чому, даний напрям КСВ є не тільки соціально ефективним, а й економічно рентабельним. Розвиток відбувається одночасно з заохоченням державою бізнесу засобами часткового покриття витрат на заробітну плату вразливим категоріям населення [5, с. 49]. В Бельгії для осіб з важким ступенем інвалідності нормативно передбачається створення спеціальних цехів. Заохочується створення подібних цехів, підприємств і в Австрії.

Розвиток КСВ щодо працевлаштування людей з інвалідністю має відбуватися на засадах стимулювання бізнесу таким чином, щоб це стало чинником конкурентоспроможності, а не додатковим податковим навантаженням. Європейський досвід доводить, що мотивація роботодавців до трудового залучення інвалідів має відбуватися на засадах податкових та інших преференцій. Серед таких варто назвати субсидії до зарплат, часткову компенсацію витрат на заробітну плату та створення, підтримку робочого місця для інваліда, його адаптацію, професійні та медичні послуги, на зайнятість осіб, які надають допомогу інваліду, податкові пільги (прикладом є Польща, Бельгія) [5, с. 25-26].

В Швеції, навпаки, стимулювання роботодавців відбувається не пільговим оподаткуванням, а виплатою індивідуальних дотацій на кожного залученого до праці інваліда. У Франції роботодавцю, який працевлаштовує людей з інвалідністю не менше ніж на рік виплачується премія. В Фінляндії виплачуються субсидії. Розвинута система стимулювання роботодавців до працевлаштування інвалідів в Германії, яка включає в себе пільги та субсидії при зайнятості осіб з важким ступенем інвалідності. Існує державна

допомога при перепідготовці даної категорії населення.

Щодо стану в Україні, то слід зазначити, що Кабінетом Міністрів 17 липня 2013 р. було прийнято постанову № 518 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», відповідно до якої критеріями для отримання права на користування пільгами з оподаткування при працевлаштуванні інвалідів є наступні: чисельність інвалідів не менше ніж 50 % від середньооблікової чисельності штатних працівників підприємства, фонд оплати праці інвалідів має складати не менше ніж 25 % загальної суми витрат на оплату праці [7]. Разом з тим, варто зазначити, що пільги надаються підприємствам та організаціям *громадських організацій інвалідів*.

Розвиток КСВ як важеля соціально-трудової інтеграції людей з інвалідністю в Україні має ґрунтуватися на основі врахування інтересів всіх сторін таких взаємовідносин, в т.ч. приватного сектору, про що свідчить європейський досвід застосування таких практик як благодійність, волонтерство, соціальний маркетинг, соціальне підприємництво з одночасним стимулюванням роботодавців засобами податкових та інших преференцій.

Список використаних джерел

1. «Всемирный доклад об инвалидности». Всемирная организация здравоохранения, 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/summary_ru.pdf?ua=1(дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

2. Инвалидность: факты и статистика [Электронный ресурс] Режим доступа: http://orttolife2.ucoz.ru/publ/invalidy_i_obshhestvo/invalidnost_fakty_i_statistika/2-1-0-847 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

3. Праця та зайнятість осіб з інвалідністю в Україні [Текст] : національна доповідь / Міністерство праці та соціальної політики України. Державна установа Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин Мінпраці України. – Київ. – 2009. – 194 с. – С. 90-91.

4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Текст] : [закон України : офіц.текст : за станом на 04.10.2015 р. / Верховна Рада УРСР ; Закон від 21.03.1991 № 875-XI // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – N 21. – С.252. – Доступно також з мережі Інтернет : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/875-12 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

5. Корпоративная социальная ответственность: от европейского эталона к белорусским реалиям : аналитические материалы. – 2012. – 112 с.

6. Обзор: права инвалидов. А как за границей? [Электронный ресурс] Режим доступа : http://mioby.ru/novosti/obzor-prava-invalidov-a-kak-za-granicej/_(дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

7. Підприємства та організації громадських організацій інвалідів отримають державну допомогу / Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату КМУ. – Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=246587604 (дата звернення : 06.10.2015 р.). – Назва з екрана.

Райкова Т.С., к. фарм. н., доцент, **Шарапова Т.А**., к. фарм. н., доцент
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

АНДРАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ

Фармацевтична післядипломна освіта передбачає постійне професійне навчання провізорів та фармацевтів. Основними ланками структури безперервного навчання провізорів є їх спеціалізація і удосконалення професійних знань та навиків, які передбачені та закріплені нормативно-правовими актами чинного законодавства України з питань фармацевтичної освіти.

При аналізі уподобань груп навчання на передатестаційних циклах та циклах вторинної спеціалізації встановлено, що педагогічний процес для них не тільки навчання, а й переучування зрілих людей, подолання опору кваліфікації.

Тому для цієї категорії треба запроваджувати нові науково обґрунтовані інноваційні засоби, педагогічну інформацію, пробуджувати індивідуальне ставлення до неї [2]. У представників цієї вікової групи добре розвинуте вибіркове і свідомо – критичне ставлення до запропонованого їм педагогічного знання. Вони або «присвоюють» його, або «відкидають».

Безперервне навчання провізорів і фармацевтів можна визначити як сферу освітніх послуг для осіб, віднесених до дорослих, які навчаються. Саме розвиток цієї сфери освіти привів до значних змін сучасної фармацевтичної освіти, благодійно вплинув на розвиток формальної, традиційної освіти і визначив появу нових форм і видів навчання людей у різному віці. Розвиток дорослих поставив перед викладачами і науковцями нові питання й проблеми, змусив переглянути деякі погляди на сам процес навчання, на освітню справу.

Рішення проблеми навчання дорослих спостерігалася ще в 70-х роках минулого століття в зв'язку з друком праць американського вченого - педагога М. Ноулза [3], який чітко визначив нові аспекти навчання дорослих як такі, що мають продовжуватися протягом усього життя людини, звідки виникає її закономірний особистісний процес пізнання, тісно пов'язаний з досвідом і діяльністю не лише на свідомому, а й на підсвідомому рівнях, тобто інтуїтивно. Американський учений наголошував, що вчитель дорослих – це той, хто відповідає за допомогу дорослим у їхньому навчальному завданні. До його функцій належать:

- визначальна функція - допомога дорослим у визначенні навчальних завдань;
- функція планування - планування разом із дорослим процесу навчання ;
- мотиваційна функція - створення сприятливих умов для навчання;
- методична функція - вибір найпродуктивніших методів і технік навчання;
- функція залучення - надання ресурсів і ефективних засобів для навчання;
- оціночна функція - оцінка та самооцінка результатів навчання.

Дорослих людей стимулюють до навчання як зовнішні фактори (вимоги керівництва, підвищення по службі, можливе збільшення зарплати, покращання умов роботи тощо), так і внутрішні (інтерес до знань, бажання домогтися поваги і самоповаги, само актуалізація,

потяг до влади тощо). Важливим у цьому процесі є також використання різних прийомів стимулювання дорослих через їхню самооцінку (оцінку себе, своєї діяльності, свого становища в групі, свого ставлення до інших членів групи тощо) та спільне формування цілей навчання. Складання спільного взаємоприйнятного плану за участю всіх сторін є дуже важливим моментом, бо однією з властивостей людської натури є тенденція проявляти високу старанність і відданість справі, коли в прийняття рішення щодо реалізації цієї справи та її планування було вкладено багато сил. Зворотна сторона цього відчуття ще справедливіша: чим більше люди відчувають, що рішення, прийняте за них і нав'язане їм до виконання, а вони не можуть вплинути на нього, тим більше вони схильні до його ігнорування або саботування.

Післядипломна освіта дорослих потребує андрагогічної компетентності викладачів. Андрагогіка об'єднує знання про специфіку навчання дорослої людини з урахуванням її віку, освітніх та життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки і фізіології. Ця наука вивчає зміст, форми, методи та засоби організації навчання дорослих людей з метою полегшення їхнього навчання, вдоволення їхніх освітніх потреб, самореалізації особистості [1].

Основне положення андрагогіки, на відміну від традиційної педагогіки, полягає в тому, що провідну роль в процесі навчання грає не учитель, а учень. В цьому випадку відбувається зміна пріоритетності методів навчання. Андрагогіка замість лекційних переважно передбачає практичні заняття, часто експериментального характеру, дискусії, ділові ігри, кейси, вирішення конкретних виробничих завдань і проблем. Крім того, міняється підхід до отримання теоретичних знань. На перше місце виходять дисципліни, що містять інтегрований матеріал по декількох суміжних областях знань.

Соціальний аспект формування вимог до професіоналів фармації тісно пов'язаний з використанням інформаційних технологій у повсякденні нашого суспільства. Тому провідну роль в професійному навчанні повинні відігравати новітні комп'ютерні та інформаційні технології, використання інформаційно-комунікаційного простору освіти дорослих із подальшим започаткуванням відповідних веб-сторінок, просвітницьких бюлетенів, реалізацією міжнародних освітніх програм та інше.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С.У. Гончаренко. – К. : "Либідь", 1997. – 375 с.

2. Кайдалова, Л.Г. Педагогічна майстерність викладача [Текст] : навч. посіб. / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю.Вахрушева. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.

3. Литовченко, І.М. Нова роль викладача: на матеріалі науково – педагогічної спадщини М. Ноулза [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http : interconf.fl.kpi.ua/ (дата звернення 14.09.15). – Заголовок з екрана.

Семенишина І.В., к.ф.-м.н., доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець - Подільський, Україна

УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Стрімкий науково-технічний прогрес, суцільна інформатизація та комп'ютеризація суспільства, виникнення нових технологій виробництва, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій потребують висококваліфікованих фахівців, які можуть швидко адаптуватися до нових умов на виробництві та на світовому ринку праці. Система вищої освіти України забов'язана готувати таких спеціалістів для науки та народного господарства.

В умовах розбудови української держави докорінно змінюється ситуація у вищій освіті, гостро постає необхідність її модернізації та розвитку. У національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» наголошується на необхідності запровадження у навчально-виховний процес особистіснорозвивальних технологій, зокрема інформаційно-комунікативних.

Слід зазначити, що наявність комп'ютерної техніки є важливим фактором розв'язання проблеми комп'ютеризації навчання студентів. Для ефективного впровадження інформаційних технологій науково-педагогічним працівникам необхідно знати цілі та завдання, провідні тенденції, напрями та шляхи впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес вищого навчального закладу.

Здійснити підготовку якісно нової генерації фахівців, у яких професіоналізм і компетентність поєднуються з широтою мислення та неординарністю підходів до наукових, виробничих і життєвих проблем, можливо лише за умови організації і забезпечення навчальної та наукової роботи у вищих навчальних закладах на рівні, який відповідає запитам сучасного інформаційного суспільства.

Математика і вища математична освіта в сучасних умовах відіграє особливу роль у підготовці майбутніх спеціалістів в галузі математики, інформатики, комп'ютерних та інформаційних технологій, техніки, виробництва, економіки, управління як у плані формування певного рівня математичної культури, інтелектуального розвитку, так і в плані формування наукового світогляду, розуміння сутності практичної спрямованості математичних дисциплін, оволодіння методами математичного моделювання.

Вагомий внесок у теорію та практику використання інформаційних технологій навчання зробили А. Андрєєв, Я. Ваграменко, А. Єршов, О. Дмітрієва, К Колін,Т. Назарова, В. Леонов та інші. В працях цих науковців розглянуто шляхи підвищення, ефективності навчання з використанням технічних засобів навчання, проблеми комп'ютерізації при викладанні дисциплін. Використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі створює реальні можливості підвищення якості освіти. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій застосування в процесі навчання комп'ютерних технологій стає невід'ємною частиною навчального процесу. Тому одним із пріоритетних завдань вищої школи є формування фахівця, мобільного на ринку праці та здатного до неперервної освіти. Аналіз останніх досліджень показав, що на сьогодні вже накопичено достатній опит використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі вищої школи.

Сьогодні основним напрямком технологізації освіти (особливо вищої) є застосування в навчальному процесі інформаційних технологій для автоматизації виконання складних розрахунків та побудови математичних моделей.

У відповідності до Національної доктрини розвитку освіти пріоритетним завданням є впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Це досягається шляхом:

- забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;
- запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі інформаційно-комунікативних технологій поряд з традиційними засобами;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності, залежно від конкретних потреб, а також випуску електронних підручників;
- створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації стратегій досягнення цілей освіти.

Сьогодні ми не можемо уявити собі висококваліфікованого спеціаліста у будь-якій галузі, який не володіє ІТ-технологіями, а отже у нас викладачів ВНЗ виникає проблема програмного забезпечення для комп'ютерної підготовки наших студентів. Особливе місце серед програмного забезпечення займають математичні програми. Ці програми викладачі використовують у науковій діяльності, а студенти знайомляться з ними в курсі інформатики. Тому вибір таких програм є дуже важливим.

Виділимо наступні програми. Для вирішення математичних задач можна використовувати Octave --- який є потужною мовою програмування, сумісний з MATLAB. Існує зручне графічне середовище QtOctave для роботи Octave.

Крім того, для вирішення завдань обчислювальної математики і проведення аналітичних розрахунків слід звернути увагу на математичний пакет Sage, який об'єднує безліч існуючих вільних пакетів в єдиному середовищі, написаний на Python.

Для розв'язання диференціальних рівнянь в часткових похідних методом кінцевих елементів і візуалізації рішення є вільно поширювані пакети freefem і freefem3d, які за своїми можливостями не поступаються модулю рішення рівнянь математичної фізики з пакету MATLAB.

Для побудови графіків і обробки даних, крім gnuplot існує велика кількість вільних програм: Extrema, RLPlot, Fityk, Gretl, MayaVi, Zhu3D, OpenDX, Veusz. Однією з найбільш вдалих програм для побудови двох і тривимірних графіків і аналізу даних є широкий пакет наукової графіки Scidavis. Його можливості можна порівняти з добре відомою проприетарной програмою Origin.

Проведення занять з математики за допомогою відомих математичних пакетів типу Mapple, Machcad і Mathematica дозволяє студентам одержати навички, необхідні в подальшій практичній діяльності, розвиває їх аналітичне мислення, дає можливість здійснювати інтеграцію математики з іншими галузями науки.

Отже, інформаційно-комунікативні технології це новий педагогічний інструмент, повноцінне використання якого відкриває перспективи впровадження інноваційних

педагогічних технологій.

Список використаних джерел

1. Гриценчук, О.О. Досвід і напрями діяльності інформаційної освітянської мережі ЮНЕСКО для розвитку освітніх процесів України [Текст] / О.О. Гриценчук // Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору. – Київ: Атіка, 2004. – С. 199-203.
2. Некрашевич, В.В. Математичні проблеми XXI століття [Текст] / В.В. Некрашевич, В.І. Сущанський // У світі математики. – 2011. – Т.7 – Вип.1. – С. 6-11.
3. Триус, Ю.В. Інноваційно-комунікаційні технології навчання математики [Текст] / Ю.В. Триус, М.Л. Бакланова // Матеріали IV Всеукраїнської конференції молодих науковців Черкаси, квітень 2010р. – ч. 2. – С. 68-69.

Сергиенко С.Ю., к.и.н., доцент кафедры соціально-гуманітарних дисциплін
Донбасский государственный технический университет
г. Лисичанск, Украина

САМОВОСПИТАНИЕ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА

Можно с уверенностью сказать, что проблема самовоспитания всегда вызывала значительный интерес ученых. Этой проблеме посвящено немало трудов и в то же время она остается актуальной в условиях современной динамичной жизни, которая стремительно меняется. Иногда жизнь «диктует» свои условия и человеку для нормального существования просто необходимо воспитывать в себе определенные качества.

Необходимость самовоспитания возникает, если человек оказался в трудной ситуации, если он стремится изменить себя в лучшую сторону или просто желает избавиться от мелких недостатков.

Значимость самовоспитания не вызывает сомнений. Личность, которая четко осознает, чего она хочет и добивается этого, работая над собой, приносит пользу не только себе, но и обществу в целом.

Самовоспитание, как известно, начинается с самопознания. Известный украинский философ XVIII века Г.Сковорода значительное внимание уделял проблеме самопознания, которое считал путем к счастью человека. Человеческая жизнь понималась философом как непрекращающийся процесс духовного роста, целью и средством которого выступает самопознание.

С этой мыслью трудно не согласиться. Но следует заметить, что сам процесс самопознания является достаточно непростым. Среди отечественных и зарубежных ученых встречается точка зрения, что познание и изменение самого себя является нелегкой задачей. Известный австрийский психолог А.Адлер в своей работе «Понять природу человека» прямо отметил, что самое сложное для человеческого существа – познать и изменить себя [1].

Знаменитый украинский педагог В.Сухомлинский отмечал, что воспитание, которое

побуждает к самовоспитанию – «это и есть … настоящее воспитание» [2, с. 244]. В своей работе он также высказывает мысль о трудностях, которые предстоит испытать во время работы над собой и приводит в пример народную мудрость: «Победить самого себя – самая нелегкая победа».

В.Сухомлинский делал акцент на том, что самовоспитанием необходимо заниматься с детства иначе встанет новая проблема перевоспитания [2, с. 245]. Из этого следует, что перевоспитание требует еще больших усилий и если в детстве человек недостаточно занимался собой, с возрастом ему будет сложнее изменить себя.

Значительное внимание в процессе самовоспитания В.Сухомлинский уделял физическим упражнениям. Уже ни для кого не является секретом, что занятия физической культурой даже 20 минут в день приносят явную пользу: укрепляют здоровье, развивают дисциплину, придают чувство уверенности и т.д. Следует сказать, что начать заниматься этим никогда не поздно.

Примеры из жизни показывают, что люди могут изменить себя, причем в различном возрасте. У некоторых это выходит весьма успешно. Здесь необходимо обратить внимание, что на самовоспитание большое влияние оказывают различные факторы. Среди них, прежде всего, следует выделить субъективные. В данном случае большую роль играет психология человека. Для каждого темперамента и характера в процессе самовоспитания необходим свой подход. Имеет значение отношение человека к жизни, какие он цели ставит перед собой, насколько объективно может оценивать свои достоинства и недостатки.

С трудностями в процессе самовоспитании придется столкнуться в любом случае. Любой недостаток, даже самый мелкий, который человек желает в себе изменить, требует применения усилий. Огромную роль в работе над собой играет борьба с ленью. Об этом также писал в своих трудах о воспитании детей В.Сухомлинский: «Как бы хорошо ни усвоил, ни запомнил, ни понял маленький человек, что лень – это плохо, но если это чувство не заставило его взять себя в руки, никогда он не станет человеком сильной воли» [2, с. 246]. Из повседневной жизни можно привести различные примеры, когда лень становилась одной из главных причин различного рода неудач.

Для успешной работы над собой человеку необходимо иметь желание изменить себя в лучшую сторону. Здесь также следует вспомнить мудрость вышеупомянутого украинского философа Г.Сковороды, который сказал следующее: «Без желания все тяжело, даже самое легкое». Не является большим секретом, что без дисциплины, терпения, настойчивости и других волевых качеств человеку преодолеть трудности не удастся.

Таким образом, самовоспитание в жизни современного человека и общества играет важную роль. В то же время воплощение в жизнь этого процесса является непростой задачей и требует значительных волевых усилий.

Список использованных источников

1. Адлер, Альфред. Понять природу человека [Электронный ресурс] / Альфред Адлер. – Режим доступа : http://www.rulit.me/books/ponyat-prirodu-cheloveka-read-79921 (дата обращения 23.10.2015). – Заголовок с экрана.

2. Сухомлинский, В.А. Избранные произведения [Текст] : в 5-ти томах. Т. 5. – К. : Рад. школа, 1980 – 678 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО Й ЕКОНОМІКА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції

30 жовтня 2015 року

Відповідальний за випуск:
к.с.-г.н., Гаврилянчик Р.Ю.

Комп'ютерний набір і верстка Семенишена Н.В.

SCIENTIFIC EDITION

NATIONAL PRODUCTION AND ECONOMICS IN CONDITIONS OF REFORMATION: STATE AND PROSPECTS INNOVATIVE DEVELOPMENT AND INTERREGIONAL INTEGRATION

Collection of scientific papers of International scientific and practical Internet-conference

October 30, 2015

Responsible for issue:
Cand. Agri.Sci., Havrylyanchyk R.Yu.

Computer set and typesetting Semenyshena N.V.

Адреса редакції:
Подільський державний аграрно-технічний університет
вул. Шевченка, 13, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницька обл., 32300

Видавець:
Видавництво «Крок»
вул. Гайова, 56, м. Тернопіль, 46006
тел. +38 096-9431704

Підписано до друку 15.11.2015 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Умовн. друк. арк. 26,80
Тираж 300. Замовлення № 11/9.